

Suç Önleme Sempozyumu

7-8 Ekim 2011

Editörler: Sekine BOZDEMİR - Uğur ARGUN

Suç Önleme Sempozyumu

7 - 8 EKİM 2011
BURSA

Editörler

Sekine BOZDEMİR
Uğur ARGUN

Bursa Emniyet Müdürlüğü Yayınları No:1
Suç Önleme Sempozyumu
BURSA - KASIM / 2012

ISBN :

Bursa Emniyet Müdürlüğü Asayiş Şube Müdürlüğü
Tel: 0224 270 55 25

Her hakkı saklıdır. İzin alınmadan tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla veya başka herhangi bir yöntemle ile basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Referans verilerek akademik amaçla kullanılabilir. Bu kitaptaki görüş ve düşünceler bölüm yazarlarının kişisel görüşleri olup, hiç bir şekilde Emniyet Genel Müdürlüğü, Polis Akademisi ve Uludağ Üniversitesi'nin görüşleri olarak kabul edilemez.

Grafik Tasarım: C.E.M. Ajans

Baskı:

SEMPOZYUM DÜZENLEME KURULU

Halil YILMAZ

Bursa İl Emniyet Müdürü
Düzenleme Kurulu Başkanı

Ahmet AKSU

İl Emniyet Müdür Yardımcısı
Düzenleme Kurulu Başkan Yardımcısı

Prof.Dr. Bekir PARLAK

*Uludağ Üniversitesi, İİBF, Kamu
Yönetimi Bölümü Başkanı*

Prof.Dr. Ramazan Cengiz DERDİMAN

Uludağ Üniversitesi Öğretim Üyesi

Prof. Dr. Hasan Hüseyin ÇEVİK

Polis Akademisi Başkanlığı

Arif BOZDEMİR

Olay Yeri İnceleme Şube Müdürü

Himmet ÖZCAN

Asayiş Şube Müdürü

Mustafa AVCI

Çocuk Şube Müdürü

Orhun Çetin NİZAMOĞLU

Yıldırım İlçe Emniyet Müdürü

Gökhan TUNA

Osmangazi İlçe Emniyet Müdürü

Veysel AKKOCA

Güvenlik Şube Müdürü

Bülent KAPLAN

Muhabere Elektronik Şube Müdürü

Recep GÜNDÜZ

Yıldırım İlçe Emniyet Müdür Yardımcısı

Hakan AKSOY

Bilgi İşlem Şube Müdür Yardımcısı

Uğur ARGUN

Çermik İlçe Emniyet Amiri

Doç.Dr. Muhittin KARAKAYA

Polis Akademisi

Yrd.Doç. Dr. Kazım SEYHAN

Polis Akademisi

Yrd.Doç.Dr. Osman DOLU

Polis Akademisi

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	IX
Suçların Önlenmesinde Kültürel Değerlerin Rolü.....	1
Remzi FİNDIKLI	
Suçları Önlemede Dini ve Ahlaki Değerlerin Rolü.....	7
Muammer BAYRAKTUTAR	
Suçta Yönelmiş Çocukların Rehabilitesinde Değerler Eğitimi.....	29
Ruhi YiĞİT	
Türkiye’de Suçluların Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Özellikleri.....	30
Tülin Günşen İÇLİ	
Mesai Düzenlemesinin Örgütsel Performans, Personel Tatmini ve Suç Önleme Üzerine Etkileri: <i>Bursa Emniyet Müdürlüğü Ergonomik Vardiya Uygulaması</i>	35
Halil YILMAZ / Özgür UYGUN / İrfan DEMİR	
Suç Teorileri ve Şehir Güvenliği: <i>Bitlis İli İlgili Genel Bir Değerlendirme</i>	55
Halil İbrahim DOĞAN / Bilal SEVİNÇ	
Adli Suçlar ve Beyaz Yakalı-Mafya Suçların Sosyolojik Analizi.....	72
M. Kayhan MUTLU	
Adli Kontrolün Suç İşlenmesini Önleme Amacına Hizmet Edebilirliği.....	78
Ümmüğülsüm KILIÇ / Fethi KILIÇ	
Polis ‘Tam Kadro’ Sahada.....	85
Ercan TAŞTEKİN	
Polisin Tehlikeyi ve Suçu Önlemek Amacıyla Kişileri Yakalama ve Uzaklaştırma Yetkisi ve Almanya Örneği.....	92
A. Metin EKŞİ	
Suç Kariyeri: Suçun Meslek Haline Getirilmesi.....	111
Serpil AYTAÇ / Hakan AKSOY	
Kayseri İli Örneğinde Sosyo-Ekonomik Faktörlerin Suçta Etkisi.....	120
Oğuz ÖCAL / Ertuğrul YILDIRIM	
Mesleğe Bağlı Şiddet: Bir Alan Araştırması.....	134
Salih DURSUN / Füsun SOKULLU-AKINCI	
Üniversite Öğrencileri Arasında Siber Zorbalık Davranışı.....	143
Nuran BAYRAM / Müslüm SAYLI	

Muş'ta Çocuk-Ergenlerde Adli Psikiyatrik Değerlendirme: Suçu Önlemeye Bir Bakış.....	153
Selma Tural HESAPÇIOĞLU / Habibe YEŞİLOVA	
Aile İçi Şiddet Bağlamında Takipçi Taciz	162
İrem AKDUMAN	
Kadın Cinayetleri: Sevgi mi, Namus mu?.....	168
Fatma FIDAN / Serpil AYTAÇ	
Aile İçi Şiddet Mağdurlarının Polise Başvurularında Polise Uygun Davranış Modellerinin Kazandırılması.....	185
Süheyla ÜNAL / Bircan Kırangıç ŞİMŞEK / İbrahim AZCAN / Adnan ÖZDEMİR	
Namusun Gölgesinde Yatmak: <i>Mardin Cezaevi Mahkumlarının Namus Algısı Üzerine Bir Araştırma</i>	201
Musa ÖZTÜRK / M. Ali DEMİRDAĞ	
Suçun Ekonomik Bir Belirleyicisi Olarak İşsizlik: <i>1990-2009 Türkiye Analizi</i>	222
Caner ÇAKMAK / Ahmet GÜNEY	
Suç, Küreselleşme ve Gelecek.....	243
Hüseyin CİNOĞLU	
Yerel Yönetimler ve Suç Önleme.....	258
Ali Erkan ALAÇ / Hasan Hüseyin ÇALI	
Güneydoğu'da Göç ve Kentleşmenin Yol Açtığı İntiharların ve İntihar Görünümlü Cinayetlerin İncelenmesi: <i>Batman İli Örneği</i>	266
Murat DELİCE	
Zorunlu Göç ve Suç İlişkisi.....	277
Yılmaz CEYLAN	
CBS Tabanlı Suç Önleme Çalışmalarında Yapay Sinir Ağları Kullanılarak Mekansal Karar Sistemi Oluşturulması.....	295
Özlem YAVUZ / Vahap TECİM	
COMPSTAT: <i>Arlington (Teksas,Abd) Polis Müdürlüğü Manager Yönetim Modeli Örneği</i>	310
Habib ÖZDEMİR	
Kent Güvenliği: <i>İstanbul Örneği</i>	330
Mehmet S. GÜÇER	
Coğrafi Bilgi Sistemlerinin Suçla Mücadelede Kullanımı: <i>İstanbul Örneği</i>	355
Bahadır ŞAHİN	

Toplumsal Destekli Polislikte Yeni Bir Boyut: Suç ve Suçlularla Mücadelede Sosyal Medya Platformları	361
Fuat ALTUNBAŞ	
Emniyet Genel Müdürlüğü Projeli Çalışmaları: <i>Umut Yıldızı Proje Örneği</i>	372
Müslüm SAYLI	

POSTER SUNUMLAR .....

Okullarda Şiddetin Önlenmesi Bağlamında Türkiye ve Fransa Uygulamalarının Karşılaştırılması	382
Olgun ALTUNDAŞ	
Çocuk Suçluluğunun Önleme Çalışmaları Adına Örnek Bir Proje: <i>Yaşam Koçlarıyla Umut Yıldızı Projesi</i>	398
M. Burak GÖNÜLTAŞ / Ahmet SAĞLAM	
Emniyet Teşkilatımız Yaşlı Toplum Hazır mı? Demografik Değişim ve Güvenlik	408
İsmail TUFAN / R. Akif AKTUĞ	
Gelecek Eğitimle Gelecek	411
R. Akif AKTUĞ	
Antalya Dost Eli Madde Bağımlılığını Önleme ve Sağlıklı Yaşam Bilinci	414
Mehmet ERİKOĞLU	
Para / TL / Kontör Dolandırıcılığının Güvenlik - Özgürlük İlişkisi ve Bu Suçun Önlenmesi	416
Alpay TOK	
Bilişim Suçların Genel Bakış, Bilişim Suçlarını Önleme Çalışmaları ve Güvenli İnternet Kullanımı	419
Mehmet Ali KARAKOÇ	
Suç İle Mücadelede Okulun Önemi ve Rekreasyon Faaliyetleri Güvenli Bölge Projesi	424
İbrahim AKÇA	
Yarınlarımıza Emniyetle Koşuyoruz	432
Faruk ADIGÜZEL	
Nitelikli Hırsızlık Olaylarına Karışan Kişileri veya Ailelerinin Toplum Kazandırılması ve Suça Karşı Bilinçlendirilmesi	434
Raşit POYRAZ	

ÖNSÖZ

Devletin varlık nedenlerinden birisi toplumun asayiş ve güvenliğini sağlamaktır. Suçun hiç olmadığı bir yer söz konusu olmamakla birlikte suçun en az oranda meydana geldiği yerler söz konusudur.

Şehirlerde meydana gelen suçların aydınlatılması ve faillerinin yakalanarak adli makamlara teslim edilmesi kadar, suç meydana gelmeden suç oluşumunu önleyici ve caydırıcı tedbirlerin alınması da önem taşımaktadır.

Bu bağlamda Türkiye’de ilk defa Bursa’da gerçekleştirilen Suç Önleme Sempozyumu, suçların önlenmesine yönelik olarak yerel, bölgesel, ulusal ve hatta uluslararası bağlamda hazırlanıp uygulanan projelerin; suçla mücadele eden davetli birim temsilcilerine, akademisyenlere ve ilgili kişilere tanıtıldığı, üniversitemizdeki suçların önlenmesine yönelik hazırlanan akademik çalışmaların, tezlerin ve araştırmaların sunulduğu, diğer kurum ve kuruluşlarda gerçekleşen çalışmaların, kısacası suçun önlenmesine yönelik teorik ve pratik bilgi ve deneyimlerin paylaşıldığı, periyodik olarak düzenlenecek şekilde sürekliliği hedeflenen bilimsel bir toplantı kimliği taşımaktadır.

Sempozyumda genel itibarıyla suçla mücadele adına hazırlanan ve/veya uygulanan spesifik çalışmaların tanıtılması, suçla mücadele eden birimler ve yetkililer arasında projelerin ve bilgi birikiminin paylaşılması, diğer kamu ve yarı kamusal kurum ve kuruluşlarda suçun önlenmesine ilişkin çalışmaların ve deneyimlerin paylaşılması, söz konusu alandaki teorik ve pratik bilgi birikiminin somut olarak suçun önlenmesine yönelik uygulamalara dönüştürülmesi, teorik bilgilerin pratiğe dönüştürülmesine zemin hazırlanması ve görüş birliğinin oluşmasına katkı sağlanması, suçun önlenmesine yönelik strateji ve politikalar için elverişli bir akademik bilgi havuzu oluşturulması, suçun önlenmesine yönelik yasal düzenlemelere ışık tutacak verilerin ve bilgi desteğinin sağlanması ve yine bu alandaki kurumsal düzenlemelere ve yeniden yapılanma çalışmalarına destek olacak uygulamaya dönük akademik ve pratik yönlerden yararlı önerilerin ortaya konulması verimli bir sempozyumun gerçekleştirildiği yönünde ciddi bir kanaat oluşturmuştur.

Bu tür toplantıların; uluslararası literatürdeki bilgi birikiminin ulusal literatüre kazandırılması, üniversitelerde suçla mücadele alanında hazırlanmış veya araştırma safhasında olan akademik çalışmaların tanıtılması ve bu alandaki teorik bilgi birikiminin zenginleştirilmesi, suçun önlenmesine yönelik yeni çalışmalara esin kaynağı olunması ve bu tür çalışmaların teşvik edilmesi, bu konudaki ders ve seminerler için zengin bir veri tabanı oluşmasına katkı sağlanması, üniversitelerde suçla mücadele alanında hazırlanmış veya araştırma safhasında olan akademik çalışmaların tanıtılması ve bu alandaki teorik bilgi birikiminin zenginleştirilmesi ve halihazırda söz konusu alanda uygulamada olan bir takım yeni yöntemlerin, taktiklerin ve projelerin uygulamaya geçirilmesi hususunda görüş birliğine varılması bakımından çok önemli olduğu bilinmektedir.

Yeni çalışmaların ve projeler için uygun bir zemin oluşmasına ve desteklenmesine katkı sağlamak, gelişmiş ülkelerde uygulanan yeni teknik ve yöntemlerin incelenmesi ve uygulamaya yönelik olarak değerlendirilmesi ve sonraki uygun bir aşamada diğer ülkelerde suçla mücadele eden birimlerin yetkililerinin ve bu alanda çalışan yabancı akademisyenlerin

çalışmalarının sunumuna zemin hazırlanarak suçla mücadelede daha etkili ve küresel yanıtlar içeren ortak çalışmaların gerçekleşmesini desteklemek, suçun önlenmesi konusunda birimlerin eğitimi için güncel ve işlevsel eğitici materyal hazırlanmasına katkı sağlamak bu sempozyumun projeksiyonu olarak değerlendirilmektedir. Keza bu alanda daha çok akademik araştırma ve lisansüstü tezler yapılmasını teşvik etmek ve en önemlisi suçu önlemeye yönelik birimlerdeki uzman personel arasında özel işbirliğini geliştirmek ve bir network (ağ) oluşturmak ve adeta beyin fırtınası oluşturmak amacıyla suçönleme.org adlı internet sitesi oluşturuldu ve bir Suç Önleme Sempozyumu gerçekleştirildi. Önümüzdeki zaman diliminde internet sitesinin çok aktörlü bir suç önleme ve suçla mücadele portalı olması için çalışmalar devam etmektedir.

Suç Önleme Sempozyumu Bursa Emniyet Müdürlüğü, Uludağ Üniversitesi, Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Daire Başkanlığı ve Polis Akademisi Başkanlığı işbirliği ile düzenlenen ve akademisyenler ya da teorisyenler kadar bu alanda görev alan kamu görevlilerinin tecrübelerini ve paylaşımlarını içeren ulusal çapta bir programdır. 07-08 Ekim 2011 tarihlerinde Bursa'da Merinos Atatürk Kongre ve Kültür Merkezi'nde düzenlenen Sempozyum ilgi ve katılımın çok olduğu bir organizasyon oldu. Sempozyuma 100'ün üzerinde bildiri gönderildiğinden sıkı bir eleme yapıldı ve elemeler sonucu seçilen bildiriler programda yer aldı. Bu bildiriler içerisinde teorik bildiriler, pratik bildiriler ve özellikle alan araştırmaları ülkemizi tanıma açısından çok faydalı oldu.

Sempozyumun ana temalarını, Suçla Mücadele Politikalarının Değerlendirilmesi, Suç Önleme ve Suçla Mücadelede Yeni Polislik Yaklaşımları, Suç Türlerine Göre Suç Önleme Yöntemleri, Suç Önleme ve Suçla Mücadele Uygulamalarındaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Sosyo-Ekonomik, Kültürel ve Demografik Durumlar-Suç İlişkisi, Suç Önlemede Çevresel Toplumsal ve Mekansal Faktörler ile Suç Önlemede Teknoloji Kullanımı başlıkları oluşturmaktaydı.

Suç önleme alanında genel, kurumlara ilişkin ve kollukla ilgili problemler ile bu konularla ilgili çalışmaların sergilendiği sempozyumda Prof. Dr. Veysel Bilgiç'in yaptığı ilk oturumda "Suç Önleme Politikalarının Değerlendirilmesi" teması ana başlığı oluşturmaktaydı. Suç Önleme konusunda önemli görev ve sorumluluğu bulunan Emniyet Teşkilatındaki mesai düzenlemesini ele alan "Bursa Emniyet Müdürlüğü'nde Mesainin İyileştirilmesi: Ergonomik Vardiya" başlıklı ilk bildiriyle Dr. İrfan DEMİR Bursa Emniyet Müdürlüğü özelinde büyük oranda uygulanan, sonuçları alınan ve Emniyet Teşkilatı bünyesinde standart hale getirilmesi düşünülen yeni mesai düzenlemesini katılımcılara tanıttı. Özellikle uygulayıcılar olarak polis memurlarının büyük beklenti sergilediği bu düzenleme EGM Asayiş Daire Başkanlığı'nca Polis Merkezleri temelindeki bir düzenleme ile hayata geçirilmektedir. Bu düzenleme ile Bursa gibi bazı illerde uygulamaya başlanmış ve istatistiksel anlamda sonuçların olumlu olduğu gözlemlenmiştir.

Prof. Dr. Kayhan MUTLU'nun "Adli Suçlar ve Beyaz Yakalı Suçların Sosyolojik Analizi" başlıklı çalışması, suç önleme politikalarında ve faaliyetlerinde Adli Suçlar ve Beyaz Yakalı Suçların mukayesesini yaparak, polisiye uygulamaların ne kadar yeterli olduğunu sorgularken çözüme yönelik önerilerde bulundu.

Alanda çalışan polislerin suç önlemede etkin ve verimli hizmet üretebilmesi için zihinsel modernizasyonun, sistemin modernizasyonunun ve fiziksel modernizasyonun sağlanması konusuna Emniyet Müdürü Ercan TAŞTEKİN "Polis Tam Kadro Sahada" başlıklı bildirisinde

20 yıldır sahada çalışan biri olarak polisler açısından konunun çok boyutlu doğasına dikkatleri çekti.

Son dönemde basın ve medyanın da yayınları nedeniyle önemi artan konulardan biri olan kadına yönelik şiddet paralelinde Yrd. Doç. Dr. İrem Akduman tarafından sunulan “Aile İçi Şiddet Bağlamında Takipçi Taciz” başlıklı sunum sempozyumun en ilgi çeken bildirilerinden biriydi.

Sempozyumda; Almanya, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere gibi değişik ülkelerin uygulamalarından istifade edildi. Bununla birlikte değişik disiplinlerinden de bahsedildi. Hukuk, sosyoloji, yönetim bilimi, teknoloji, bilgisayar kullanımı gibi disiplinlerin kullanımı sergilendi. Dolayısıyla bunların birlikte değerlendirilmesi, sadece polis ve jandarmanın değil bütün aktörlerin değerlendirilmesi süreci olarak hepimizi ilgilendirdi. Hatta sivil toplum kuruluşları, belediye ve üniversitelerin birlikte bir vücudun azaları gibi hareket etmesi gerektiği, değişik kurumların tecrübelerinden faydalanmak gerektiği sık sık vurgulandı.

Bu bakımdan sempozyumda birçok önemli konunun tartışılması sonucunda ortaya çıkan anekdotları paylaşmak gerekliliğine inanarak bunların en önemlilerini şöyle sıralayabiliriz:

Şehirlerde meydana gelen suçların aydınlatılması ve failinin yakalanarak adli makamlara teslim edilmesi kadar, suç meydana gelmeden suç oluşumunu önleyici ve caydırıcı tedbirlerin alınması da önem taşımaktadır. Suç önlemede en pratik çözüm, suçluların hedefi olan mal ya da şahısların “uygun” bir hedef olmaktan çıkarılmasıdır. Bununla birlikte polis ve özel güvenlik gibi koruyucular ile birlikte mekânsal, fiziksel ve çevresel suç önleme stratejilerinin önemine dikkatleri çekmektedir.

Kırk camlar teorisi, rasyonel tercih teorisi, rutin aktiviteler teorisi ve durumsal suç önleme teorisi; üretilecek stratejiler ve güvenlikle ilgili politikalar açısından yol gösterici olmaktadır. Bu teorilerden yararlanılarak geliştirilen ve değişik ülkelerde uygulama alanı bulan Toplum Polisliği, Problem Odaklı Polislik, COMPSTAT ve CPTED gibi suç önleme programları ve modelleri de örnek teşkil etmektedir.

Yerel yöneticilerin, suçların sadece geleneksel polisiye tedbirlerle önlenemeyeceği gerçeğinden hareketle, ilgili kamu kurumları ve özel kuruluş temsilcileri, genel kolluk yöneticileri ve sivil toplum örgütlerinin de katılımıyla, içinde bulunulan toplumun yapısına uygun modeller geliştirmesi ve uygulaması gerekmektedir.

Çalışmalara bilimsel nitelik kazandırılması, sorunların daha akılcı yollarla tespit edilerek çözüm üretilmesi ve uygulama sonuçlarının bilimsel yollarla analiz edilebilmesi amacıyla üniversitelerle işbirliği yapılması da bir zorunluluk olarak görülmektedir.

Suç önlemede yalnız kanuni önlemlerle yetinilmemeli, suç işlemenin psikolojik, sosyolojik, dinî, ahlâkî, ekonomik ve kültürel nedenleri üzerinde de yoğun araştırmalar yapılmalı ve çözümler üretilmelidir.

Suçları en iyi denetleme şekli, büyük ve baskıcı bir polis gücü oluşturulması değil, gençleri yeniden topluma kazandırabilecek yeni yöntemlerin araştırılması, milli ve manevi değerlerin yeniden harekete geçirilmesidir.

İnsanların yaşadıkları ruhî boşluk ve bunalımlardan hareketle suça yönelmelerini

önlemek amacıyla din ve ahlâk değerlerinden oluşan manevî değerlerin kazandırılması yönünde toplumu bilgilendirici ve eğitici çalışmalar yapılması önem arz etmektedir.

Suç önlemede toplumsal sorumluluk bilincini ve duyarlılığını artırıcı çalışmalar yapılmalı, suçla mücadelede ortak hareket edilmesi gerektiği bilinci oluşturulmalı ve yerleştirilmelidir.

Bilişim yoluyla çocukların cinsel istismarı sorununu ile mücadeleyi yalnızca hukuki mevzuat değişiklikleri ve kolluk kuvvetleri aracılığıyla çözmek de mümkün değildir. Başta aile olmak üzere eğitim kurumları, kamu ve özel kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşları çocuk pornografisi ile mücadelede üzerlerine düşen görevleri yerine getirmelidir.

Sporun ruh sağlığı üzerine yararları ve hatta ruhsal sorunları olanlarda iyileşme sürecine katkısı yadsınmaz. Spor, gencin yaşlarıyla bir arada sosyal etkileşim içinde grupla birlikte hareket edebilmesini sağladığı gibi, girişimcilik özelliklerini geliştirmesine, spor dalının gerektirdiği kurallara uyabilmek için kendisini kontrol etmeyi öğrenmesine ve mücadele zorunluluğu da kendini ifade edebilmesine yol açar. Bu süreçler grup içinde işbirliği, paylaşım ve rekabet dengesinin oluşmasına katkı sağlayarak, gencin sosyal uyum yetenekleri, kendine güven ve saygısını geliştirir.

Toplumsal veriler ile yapılan analizlerde, nüfus, silah sayısı, eğitim (yaş), işsizlik değişkenlerinin suçu pozitif etkilediği ve yeşil kart sayısının negatif etkilediği tespit edilmiştir. Polis sayısındaki artışın, suç sayıları üzerinde pozitif etkiye sahip olmasına rağmen, polis sayısındaki artışın suç sayısındaki artışı önleyemediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgular polis sayısının ve yeşil kart sayısının artırılmasının, silah sayısının ve işsizliğin ise azaltılmasının suçla mücadeleye katkı sağlayacağını ima etmektedir.

Bireysel verilere dayanan analizler ise bireylerin gelir ve eğitim düzeyleri artarken suçta daha az karıştıklarını ve işsizliğin suçu artırmasına rağmen, bu etkinin küçük olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgular da bireylerin eğitim ve gelir düzeylerini artıracak politikaların suçla mücadeleye olumlu etki yapacağı anlamına gelmektedir. Ayrıca işsizliğin azaltılmasının suç üzerindeki etkisinin marjinal kalacağı anlaşılmaktadır. Hükümlülerde ara sıra da olsa alkol kullanma alışkanlığı vardır. Bu maddelerin kullanımının azaltılması suç oranlarını da azaltacaktır. Araştırma sonuçları şahsa karşı suçların en sık ateşli silahlarla işlendiğini göstermiştir. Bu, Türkiye’de silah taşıma alışkanlığı ve silahlanma hususlarının bir kez daha tartışılması gerektiğini düşündürmektedir.

Göç, savaş, yoksulluk, işsizlik, bilinçsizlik, çarpık kentleşme, toplumsal bozuşma, dışlanmışlık, ötekileştirilmek... vb.nin tümü insan onuru, çocuğun mutluluğu ve sağlıklı bir toplumun inşası için engeller yanında, çocukların suç işleme ve suça yönelmelerine de önemli derecede kaynaklık etmektedirler. Bu nedenle çocuğun suç işleme ve suça yönelmesine neden olan tüm koşulların ortadan kaldırılması temel felsefe olmalıdır.

Aile içi şiddet gibi sosyal anlam yüklü bir sorunda, sadece güvenlik güçlerinin veya sadece hukukçuların önleme çalışmalarında bulunması yeterli değildir. Sivil toplum örgütlerinin de katkıları ile, her alanda yürütülecek bilinçlendirme çalışmaları, bu alanda farkındalık sağlayacak ve kamuoyu oluşturacaktır.

Merkezi birimlerin başka teşkilatları kadar, yerel yönetim birimlerinin de kamu güvenliğine katkısı olması gerekmektedir.

Türk toplumunda sosyal medya kullanımının çok yaygın olması, kolluk kuvvetlerine suçların önlenmesinde bu araçları kullanma imkanı sunmaktadır. Polis birimleri de hiç vakit kaybetmeden en kısa sürede bu gelişmeye uyum sağlayarak bilgi teknolojisinin bu imkânlarından yararlanma yollarını araştırıp uygulamaya koymalıdır.

Kentlerin güvenliğinin sağlanabilmesi için tüm aktörlerin birlikte rol alacağı daha kapsamlı makro ve bütünleşik politikalara gereksinim vardır.

Suç Önleme ve suçla mücadelede çok aktörlü ve sonuç odaklı bu tür toplantıların ileriki yıllarda yeniden düzenlenmesi dileklerimizle sempozyumu düzenleyen Bursa Emniyet Müdürlüğü'ne, Uludağ Üniversitesi'ne, Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Daire Başkanlığı'na ve Polis Akademisi Başkanlığı'na, sempozyuma destek veren kurum ve kuruluşlara, ayrıca yoğun çabalarla gerçekleştirilen bu sempozyuma büyük ilgi göstererek internet sitemize tebrik mesajları gönderen, bildiri sunan ya da sunamayan tüm ilgililere şükranlarımızı sunuyoruz.

SUÇLARIN ÖNLENMESİNDE KÜLTÜREL DEĞERLERİN ROLÜ

Remzi FINDIKLI*

Özet

“Suçların anası, maddi yoksulluksa, babası da manevi yoksulluktur. (Kafa yoksulluğudur.)” (La Bruyere)

Çağdaş dünyanın ön önemli sorunlarından biri, suç ve suçlularla mücadeledir. Yöneticiler suç ve suçlularla mücadelede başarısız kalmaktadır. Alınan bütün caydırıcı ve zorlayıcı polise tedbirlere rağmen suç ve şiddet olayları bir türlü önlenememektedir. Nitekim başta Amerika ve Avrupa gibi dünyanın en gelişmiş ve ileri teknolojilerine sahip ülkelerinde son zamanlarda büyük çapta yakma, yıkma, yağmalama, şiddet ve toplu öldürme olayları meydana gelmiştir. Çivisi çıkmış bir dünyada yaşıyoruz.

Suç olaylarındaki bu hızlı artış, **sosyal sermayenin azalması** (toplumun paylaştığı ve kişilerin işbirliği yapmalarına imkan veren güven sermayesi), **dejenerasyon (yozlaşma)** (insanları bir arada tutan toplumsal bağlar ve ortak değerlerdeki aşınma ve erozyon) ve **nihilizmin** (kural tanımamak, hiçlik) bir sonucudur.

Aslında insanlar suçlu değil verilen eğitim yanlıştır. Bilindiği gibi sosyal bir varlık olan insan, bulunduğu çevrenin ve kültürün bir ürünü olup, nasıl bir eğitim almışsa, davranışlarını ona göre ayarlar.

Bu çalışmanın amacı, işte suç olaylarını önlemede sosyal ve kültürel değerlerinin etki ve rolünü araştırmaktır.

Temel kavramlar: suç, güven ve kültürel değerler.

Suç Nedir?

Suç, Arapça **cürüm** ve onun çoğulu **ceraim** kelimelerinin karşılığı olarak kullanılmaktadır. Suçluya **“mücrim” denmektedir.** Suçla ve aynı zamanda sapma davranışlarıyla ilgilenen ve bir suç bilimi disiplini olan Kriminoloji kavramı, Arapça **“cürm”** kökünden İngilizceye **“crime”** olarak geçmiştir.

*Prof. Dr. Polis Akademisi Başkanlığı, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Suç denen şey, bir toplumda sosyal ve kültürel değerlerden sapma ve toplumsal davranış kurallarının ihlalidir. İnsan davranışları hukuk kurallarına aykırı olursa, “hata” veya “suç”, örf ve adet kurallarına aykırı olursa, “ayıp” veya “terbiyesizlik”, inanç kurallarına aykırı olursa, “günah” olarak değerlendirilir. Toplumsal bir olay olan suç, kanunlar nezdinde yasak; toplum nezdinde de bir ayıp ve uyardır.

Suç ve sapma kavramları birbirine ilgili ve iç içe olan kavramlardır. Sapma ise, toplumsal normlar çerçevesinde öngörülen kabul edilebilirlik sınırını aşan her türlü davranıştır. Sapma ile daha çok toplumsal norm ve değerlerin ihlali kastedilir. Suçların karşılığında mutlaka bir cezai müeyyide varken, sapma davranışının karşılığında yalnız toplumsal ayıplama, yadırgama ve tepki vardır.

Suç; Uluslararası Kriminoloji Kongresi'nin Tokyo toplantısında yaptığı tanıma göre “itaate çizilen bir sınır ve bir başkasına zarar verme kastıyla yapılan her türlü fiili ve sözlü davranışlardır”.

Ceza kanunu, bir ahlak kanunu olan ahlakileştirme ve insanileştirme ile eş anlamı olduğundan ahlaki bir değer ve anlayışla beslenmemiş bir insanileştirmeden söz edilemez.

Değer Nedir ?

İnsani özellik taşıyan her şey, bir değer ifade eder.

Değerlerin tanımlanmaya değil, tanınmaya ihtiyacı vardır. Bir değeri değerli yapan, onun tartışma ve pazarlık kabul etmemesidir. Gücü, ahlaksız bırakan her uygarlık, mutlaka bir değer krizine girer.

“Kimliğim, üzerinde adım, soyadım, doğum yeri ve tarihi, resmim, parmak izim ve bir takım fiziksel özellikler bulunan nüfus cüzdanı bilgileri değil, beni başka hiç kimseye benzemez yapan kültürel değerlerdir.” Amin Malouf.

Değerler, genel olarak insanı insan yapan, milleti millet yapan ve toplumları sürü olmaktan çıkarıp bir kişilik ve şahsiyet kazandıran ahlaki ve manevi erdemler anlaşılmalıdır. Değerler, bir toplumun birikimleri, derinliği, kazanımları, kültürü ve ortak bağları, geçmişi ile geleceği arasında bir bağ ve köprüdür. Hayatımız, hatıralarımız ve değerlerimiz olup, geçmişe ait hiçbir şey hatırlamayan insanlar, hiç yaşamamışlar demektir. Gerçekten, ağaçların kökleriyle irtibatı kesildiğinde ağaç olmaktan çıkıp, bir kuru kütük haline geldiği gibi, geçmişi ve kökleriyle irtibatını kesen toplumlar da köklü bir varlık ve cemiyet değil, sıradan bir kalabalık ve kitle haline gelirler. Bir milleti güruh olmaktan çıkarıp millet yapan şey, değerler sistemidir.

Güçlü ve güvenli bir toplum olmanın dört şartı vardır :

* **Köklü, sağlam kültürel ve manevi değerler (insan hakları, hukuk devleti ve işleyen bir demokrasi).** Milli birliğimiz, tarihi ve kültürel beraberliğimizin mahsulüdür

* **Güvenli ve istikrarlı bir serbest piyasa ekonomisi.**

* **Güçlü ve sağlam bir savunma ve güvenlik sistemi.**

* **Kurumlar arasında güçlü bir diyalog ve sağlıklı bir iletişim.**

Değersizlik -Yozlaşma (Dejenerasyon)

“ İnsanlar suçlu değil, fakat alınan kararlar yanlıştır.” Buckle.

Suçlu toplum hazırlar, suçlu da onu işler.

“Nihilizm dalgasının yükseldiğini görüyorum. Bu dalga, cemiyetin dini ve ahlaki değerlerini reddeden insanlardan oluşmuş bir dalgadır.” Nietzsche.

“Post modern toplum, piçleşmiş (bastardized) bir toplumdur. Seküler kültür, insanları hem hiçleştiriyor ve hem piçleştiriyor.” Baudrillard.

“Seküler kültür, insanı kimliksiz ve kişiliksizleştirmekte, bu kültürün oluşturduğu toplumlar da dejenere olmaktadır.” Harvey Cox

Avrupa'nın seküler kültürü, insanların dış dünyalarını ve görünüşlerini zenginleştirdi ama iç dünyalarını ve gönüllerini fakirleştirdi. İnsanların gönül dünyalarını zenginleştirmek için para kadar sağlam değerlere de ihtiyaç vardır. Kalıcı değerlerin kaynağı, değişen seküler kültürün doğruları değil, değişmeyen kutsal kültürün doğrularıdır. Seküler kültürün değerleri ölür ama kutsal değerler ölmez.¹

1995 yılında Amerika'nın Oklahoma Eyaletinde Dünya Ticaret Merkezini bombalayarak 168 kişinin ölümüne ve 450 kişinin de yaralanmasına sebep olan 19 yaşındaki Timothy McVeigh, mahkemede “**Bu olayı niçin yaptın?**” sorusuna, “**Aldığım eğitim ve kültürün sonucu olarak yaptım, siz beni değil, eğitim sisteminizi sorgulayın**” cevabını vermiştir. Bilindiği gibi Amerika'nın temel değerleri, **bireycilik, bencillik ve çıkarıcılıktır.**

Küresel değersizleştirme ve yozlaştırma (dejenerasyon) operasyonunun üç büyük aktörü Darwin, Freud ve Marx'tır.

Darwin, insanı maymundan türeyen basit bir biyolojik organizmaya indirgeyerek insanlardaki inanç sistemini tahrip etmiştir. **Bu sistemde haklı olan değil, güçlü olan kazanır.**

Bu hayali evrim sürecinin devam edebilmesi için insanların acımasız, bencil, sevgisiz ve vefasız olması gerekir. **İnsanı, çatışan bir hayvan kabul eden** Darwinizm, şiddet olaylarını meşrulaştırmaktadır.

Freud, insan psikolojisini şehvete indirgeyerek insanların ahlak ve namus kavramlarını hiçe sayıp aile kurumunu tahrip etmiştir.

Marx, insanlık tarihini maddeye indirgeyerek insanı metalaştırmış, mülkiyeti hırsızlık kabul ederek, iktisadi hayatı tahrip etmiştir. Toplumların tarihini sınıf kavgalarının tarihi olarak gören Marx, dini de toplumları uyutan bir afyon saymıştır.

Suçluların eğitim durumuna bakıldığında bunların büyük kısmının eğitilmiş kişiler olduğu görülür.

Gerçekten değer yargılarından arındırılmış mevcut seküler eğitim sistemleri, insanları eğitmiyor, ama eritiyor; barıştırmıyor boğuşturuyor, şuurlandırmıyor, şartlandırıyor, bir başka deyimle, adeta bir suç makinası gibi suçlu üretiyor. Bu arada bazı yazılı ve görsel medya organları kalitesiz programları ve televole yayınları ile kültürel değerlerin aşınmasını teşvik ediyor ve “tetikçilik” yapıyor. Böylesine bozuk eğitim sistemlerinden düzgün insanlar

¹ Nazif Gürdoğan, “Bir Avrupa, İki Kültür”, *Yeni Şafak*, 2.3.2008.

beklemek boştur.

Toplumları sosyal bakımdan tahrip eden ve değersizleştiren yayınlara son verilmeli ve eğitimde öncelikle insanlara bizi biz yapan kültürel değerlerimiz aktarılmalıdır.

“Siz eğer gençlerinize ahlaki eğitim vermeden akli eğitim verirseniz, topluma en büyük kötülüğü yapmış olursunuz.” (ABD Eski başkanlarından Rosevelt)

Suçun Önlenmesinde Değerlerin Rolü

İnsanları suç işlemekten alıkoyan cezaların ağırlığı değil, manevi değerlerin ağırlığıdır.

Dünyada polis miktarını ve kanun sayısını artırmakla suçların önlenemediği bir gerçektir. Bunun için son zamanlarda aşınan kültürel değerlerin canlandırılarak harekete geçirilmesi gerekir. Nitekim İngiltere’de arka arkaya üç kez genel seçim kazanan İşçi Partisi, seçim kampanyalarında “back to basics” (temellere, köklere ve gelenekler dönüş) çağrısını kullanmıştır. Bu çağrı, toplumdan büyük bir ilgi ve destek görmüştür.

Değerler, geçmiş ile gelecek arasında bağ kurmada çok önemli bir araçtır. Dünyanın her yerinde genel kabul gören insani değerler ve milletlere özgü değer yargıları vardır. İnsani değerlere evrensel değerler; milletlere has değerlere de öz değerler denmektedir. Kendilerini oluşturan kültürel zemini kaybeden devletler, güce yaslanınca yıkılırlar. Bütün ülkelerde suçların önlenmesi için kanun ve polis sayıları artırılıyor. Oysa cezaların ve polis sayılarının artırılması suçları önlemeye yetmemiştir. Suçun panzehiri, kültürel değerlerdir. Aslında hiçbir milli değer, insanların suç işlemesini istemez. İnsanı insan yapan, milleti millet yapan ve toplumları bir sürü olmaktan çıkarıp, kimlik ve kişilik kazandıran milli, manevi, ahlaki ve hukuki değerler (kıymetler) dir. Dini, tarihi, örf, adet, musiki, sevinç, sanat, töre, aidiyet ve kutsallık ve insani özellik taşıyan her şey, bir değer, kıymet ve erdem ifade eder. Bunlara kanaat, sabır, yardımseverlik, şükür, inanç, denge ve milli kültür de dahil edilebilir. Kısaca, milletler kültürü, insanlık ise, medeniyeti barındırır.

Eğitimin amacı, gençlere yalnız mesleki bilgi ve beceriler kazandırmak değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel değerler kazandırmaktır. Çünkü değerler, insanlara hem istikamet, hem sorumluluk hem de itibar kazandırır.

Değerlerin üç temel işlevi vardır:

- a) Sosyal yaşamı düzenler ve bireyler arasında bağlılığı artırır.
- b) İnsanlara nerede ve nasıl davranılacağı konusunda ipuçları vererek benzerliği sağlar.
- c) Diğer insanların nasıl bir davranış göstereceğini tahmin etmemize yarar.

Toplumları Birleştirici ve Suçları engelleyen temel değerler dört gruba ayrılır:

1.Dini ve Manevi Değerler

Dini ve manevi değerler, haram-helal, sevap-günah telakkisiyle açıklanan emir ve yasaklardır. Din, toplumun tarihten süzülüp gelen ve insan olmanın özünüyle bağlantılı olarak ortak ahlaki değerlerini teyit ederek onaylayarak bize güç kazandırmaktadır. İnsanı insan yapan inancıdır. İnsanın içinden inancını alırsanız, geriye et ve kemik kalır. İnsanlar için inanç, en büyük servettir.

Din, insanın maddesini manasına teslim etmesi demektir. Dinlerin işlevi, iyiliği ve iyileri korumak, kötülüğü ve suçu önlemektir. Toplum hayatını tanzim eden ve toplumda birlik, bütünlük ve güvenliği sağlayan din, en önemli unsurdur. Her türlü kötülük ve suç olayının altında inançsızlık ve vicdansızlık vardır. Zaten suç da, vicdanı sızlatan şeydir.

Toprak manevileşirse, vatan,
İnsan manevileşirse, şahsiyet,
Yürek manevileşirse kalp ve gönül olur.

Harvard Üniversitesi sosyologlarından Dr. Garry Small'ın yaptığı bir araştırmaya göre, manevi dünyası güçlü, inanç dünyası zengin, aidiyeti sağlam, hayata olumlu ve iyimser bakan insanların daha uzun ve huzurlu yaşadıkları görülmüştür. Small'ın insan ömrünü uzatan 20 önerisinden biri, maneviyattır. Sağlıklı ve huzurlu yaşamanın yolu, dini inançları, insani ilişkileri ve sosyal bağları güçlendirmekten geçer.

İnsanlar yalnız başlarına kaldığında temel ahlaki değerlere sahip çıkıp ona göre davranıyorsa, başarılısınız demektir.

Değerler, hayatımıza girip bir davranışa dönüştüğünde bir anlam ve önem kazanır. Aksi takdirde en süslü ve en güzel ifadelerle edilen bir değerler hiçbir anlam taşımaz.

Değerlerin davranışa dönüşmesi ve irade gücü haline gelebilmesi açısından din ile ahlak arasında kopmaz bir bağ vardır.

2.Ahlaki Değerler

Ahlaki (etik) değerler, Toplumun iyi-kötü, hayır ve şer anlayışı ile ilgili ortak değerleridir. Ahlaki yapının sağlamlığı, dini inançların gücüne bağlıdır. Ahlak, insan ilişkilerinde yapılması istenen davranış ve fiillerdir. Bir şeyi öğrenmek zekânın, yapmak ise, ahlakın işidir. Ahlaki değerlerin özünü, kendine yapılmasını istemediğin bir şeyin başkasına yapılmasını istememek teşkil eder.

“İnsanı bir arabaya benzetirsek; insanın bilgisi, arabanın motoru, edebi ve ahlaki, direksiyonudur. Motor ne kadar güçlü olsa da, direksiyon olmayınca motor bir işe yaramamaktadır. Bu sebeple toplumun bütün fertlerine önce ahlak ve edep öğretilmesi gerekir.”

S.Zaim.

3.Hukuki Değerler

Haklı-haksız, doğru – yanlış, meşru ve gayrimeşru anlayışı. Suç, hukuki bir değer ihlalidir. Dünyadaki tüm mücadeleler hukukun ve adaletin gerçekleşmesi içindir. Haksızlığa karşı koymak, toplumsal bir görevdir. Hukuk, hakkın iradesi ile halkın iradesinin kesişme noktasıdır. Buna kısaca kamu vicdanı da denmektedir.

4.Estetik Değerler

Güzel-çirkin, kültür ve sanat gibi değerleri ve değerlendirmeler. Estetik, hayatının sırrının ve güzelliğinin araştırılmasıdır. Sanat ise, monotonluğa ve makineleşmeye karşı açılan savaştır. Bir milleti bozmak istiyorsanız, önce onun müziğini bozun derler. “Milli birlik ve beraberlik, bağlamanın telleri arasındadır”. M. Sarısözen

Yukarıda sayılan Dini, ahlaki, hukuki ve estetik değerler, aynı zamanda insani ve tarihi değerler olup, yıllarca toplumlara bir hayat ve nizam vermiştir. Bu değerler sosyal hayatta kulak ardı edilir ve gücünü kaybetmeye başlarsa, toplumda suç, anarşi ve dejenerasyon (yozlaşma) kaçınılmaz bir hale gelir.

Suçları en iyi denetleme şekli, büyük ve baskıcı bir polis gücü oluşturulması değil, gençleri yeniden topluma kazandırabilecek yeni yöntemlerin araştırılması ve milli ve manevi değerlerin yeniden harekete geçirilmesidir.

Kaynakça

Anthony Giddens, *Modernliğin Sonuçları*, 3. Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2004.

Osman Dolu, *Suç Teorileri: Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2010.

Francis Fukuyama, *Büyük Çözülme*, Profil Yayınları, 1999, İstanbul.

Mustafa İslamoğlu, *Özlü Sözler*, Düşün Yayıncılık, 2010, İstanbul.

SUÇ ÖNLEMEDE DİNİ VE AHLÂKİ DEĞERLERİN ROLÜ

Muammer BAYRAKTUTAR*

Giriş

Suç, insanlık tarihi kadar eski ve evrensel bir olgudur. Ülkemiz dahil tüm dünyada günümüzde de varlığını sürdürmekte, bireylerin ve toplumların huzur ve güvenini tehdit etmektedir. Ülkelerin önünde çözülmesi gereken önemli sorunlardan birini oluşturmaktadır. Bu hususta yapılmakta olan ise, suçların artmasını ve yaygınlaşmasını engellemek amacıyla, suç ve suçluyla mücadele çabalarıdır. Suçla mücadele konusunda ise çeşitli yöntemler uygulanmakta ve tedbirler alınmaktadır. Ancak toplumların huzur ve güvenini tehdit eden suçlar bizatihi insan eliyle işlendiğinden, suç önlemede insan faktörü üzerinde önemle durulması gerekmektedir. Bir insanın suça yönelmesinde, hiç şüphesiz yaratılış ve yapısının, duygu ve düşüncelerinin, irade ve tercihlerinin de etkisi söz konusudur. Bu noktada insanın duygu ve düşüncelerinin eğitilmesi, erdemli bir birey olarak toplumda yer almasını sağlayacak değerlerin kazandırılması gerekmektedir. İnsan, kendisini suç işlemekten alıkoyan ilke ve değerlerden yoksun olduğunda doğal olarak daha fazla suça yönelecektir. Diğer insanî ve evrensel değerler gibi, insanın duygu ve düşüncelerine, akıl ve vicdanına hitap eden dinî ve ahlâkî değerlerden ibaret olan manevî değerler de kişinin suça yönelmesini önleyici bir role sahiptir. Bu bakımdan bu bildiriye suç önlemede dinî ve ahlâkî değerlerin rolü üzerinde durulacaktır.

Bu bakımdan suçların önlenmesi ve azaltılması çok yönlü bir mücadeleyi ve meselenin değişik açılardan ele alınmasını ve değerlendirilmesini gerektirmektedir. Zira gerçekte suçların önlenmesinde başarı, toplumun bütün bireylerinin ve kurumlarının suç önleminin sorumluluğu bilincinde, birlikte hareket etmeleriyle mümkündür. Nitekim toplumda suç ve kötülüğü önleminin en etkin yolu suç ve suçluya karşı sessiz ve duyarsız kalmamaktır. Bu nedenle dini değerler aynı zamanda inanan bireylere kötülüğe karşı el, dil ve gönülleriyle mücadele etme sorumluluğu yüklemektedir. Hz. Peygamber, herkesin bir kötülük görmesi durumunda onu el, dil ve kalple düzeltmeleri gerektiğini vurgulayarak, suç ve kötülüğü önleme ve engellemede toplumun tüm bireylerinin görevli ve sorumlu olduğunu bildirmektedir (Müslim, İman 20). Burada kötülüğü el ile düzeltmekle kanun ve polis gücünün, dil ile eğitimcilerin, kalp ile tüm bireylerin kastedildiğini söyleyebiliriz. Dolayısıyla İslam dini suç önlemede, diğer bazı önlemlerin dışında, iki yönlü bir mücadeleyi esas aldığını ifade

*Yrd. Doç. Dr., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Muallim Rifat Eğitim Fakültesi, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Eğitimi Bölümü. muammerbayraktutar@hotmail.com

Bu bildiri, 7-8 Ekim 2011 tarihlerinde Bursa'da düzenlenen Suç Önleme Sempozyumu'nda sunulan derleme mahiyetinde hazırlanmış olan bir çalışmadır.

edebiliriz. Birincisi, suç ve kötülüğe eğilimi de bulunan insanın, inanç ve manevî değerlerle eğitimi. İkincisi ise bireyleri el, dil ve gönülle suç ve kötülükle mücadeleden sorumlu tutarak duyarlı olmalarını sağlaması ve bunu inancın bir gereği saymasıdır.

1. İnsan Doğası ve Suç İşleme Eğilimi

Suçun önlenmesinde insan yapısının, yaratılışının ve eğilimlerinin bilinmesi ve göz önünde bulundurulması büyük bir öneme sahiptir. Zira insanın suça yönelmesi, onun yapısında bulunan özelliklerden de kaynaklanabilmektedir. İnsanın yaratılıştan gelen farklılıklara sahip olması, güzel ve çirkin huyları, duygu ve düşünceleri barındırması, vicdani yönü ve iç dünyasının mahiyeti suç işlemede etkili olabilmektedir. İslâm dinine göre insan, iyi ve kötü eylemlerde bulunma gücüne haiz, irade sahibi, sorumlu bir varlıktır. Melekler gibi suç ve günah işlememe özelliğine sahip değildir.

İnsanın varoluş gayesi de esasen Allah'a kulluktur (Zariyât, 51/56) ve bu doğrultuda kimin güzel davranışlarda bulunacağından ibarettir (Mülk, 67/2). Eğer insan suç yahut günah işleme irade ve gücüne sahip bulunmasaydı, imtihan olmasının ve davranışlarından sorumlu tutulmasının bir anlamı kalmazdı. Bu bakımdan dinimiz insanı asla suç işlemeyen bir varlık olarak değerlendirmemiştir (Erturhan, 2007: 101-102). Aksine onda bulunan bu olumsuz eğilimleri terbiye ve ıslah ederek, kendine ve topluma faydalı bir birey olmasını hedeflemiş, bu doğrultuda öğretiler ve değerler ortaya koymuştur. Bu nedenle suç, insan ve toplum tarihi boyunca var olacak bir olgudur. Zira “insanların içinde ihtiraslar ve cemiyet halinde muhtelif sosyal sınıfların varlığının icap ettirdiği sosyal ziddiyetler, intibaksızlıklar bulundukça suç da mevcut olacaktır” (Dönmezer, 1957: 32).

İnsanın yaratılışındaki bir takım olumsuz özelliklere ve zaafılara Kur'an da değinmiştir. Buna göre insan zayıf tabiatlıdır (Nisâ, 4/28), acelecidir (Enbiyâ, 21/37), kıskanç ve bencildir (Nisâ, 4/128), hırslı, sabırsız (Meâric, 19-21) ve de değer bilmezdir (İsrâ, 17/67). Bu bakımdan suç işlemenin temelinde insan fitratında yer alan bir takım olumsuz duygu ve zaafaların önemli bir rolü vardır. Yine insanın olumsuz istek ve arzularına tabi olması da suç işlemede önemli bir faktördür. Bu tür duyguların ıslah edilmesi ve insana güzel duyguların kazandırılması suçla mücadelede önemli bir yer tutmaktadır.

Yine insanın yaratılış itibarıyla ruh ve bedenden ibaret bir varlık olması, bedensel ve ruhsal ihtiyaçlarını gündeme getirmekte ve bunların karşılanmasına gereksinim duymaktadır. İnsanın mutluluğu için bu iki ihtiyacın da dengeli bir şekilde karşılanması gerekmektedir. Bir takım suçlar bedensel, bir kısmı da ruhsal ihtiyaçların karşılanmamasından ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan sağlıklı bir beden kadar, temiz bir vicdan da insan için oldukça önemlidir. Zira bunların eğitilmemesi durumunda insanda suç işleme gibi durum ortaya çıkmaktadır.

Gerçekte bütün insanlar hayatta karşılaştığı sorunların üstesinden gelmek, uzaklarda bulunan kendisine güç, üstünlük ve mükemmellik sağlayacak olan bir amaca ulaşmak için çaba harcar. Bu durumda insanlar da daha üst bir konuma yükselme, yenilgiden kurtulup zafere ulaşma mücadelesine ve savaşına dahil olur. Bu mücadele çocukluktan başlar ve hayatının sonuna kadar devam eder. Bu bakımdan bir anlamda yaşamak, engelleri yenip güçlüklerin üstesinden gelmektir. Dolayısıyla suça yönelik kişilerde de aynen bu eğilimle karşılaşmak şaşırtıcı bir durum değildir. Suça yönelik kişi üstünlüğü ele geçirmek, hayati sorunlarını çözmek, güçlükleri yenmek için çaba gösterdiğini tutum ve davranışlarıyla gözler

önüne serer. Onu diğer insanlardan ayıran ve farklı kılan, böyle bir eğilimin yokluğu değil, eğilimin izlediği yöndür. O toplum içinde yaşamının gereklerini kavrayamadığı ve insanları umursamadığı için böyle bir yöne sapmaktadır (Adler, 1993). Bu bakımdan insandaki olumsuz duygu ve eğilimlerin eğitilerek düzeltilmesi önem arz etmektedir. Dinî ve ahlâkî değerlerin önemi de bu noktada ortaya çıkmaktadır. Kısacası “insan melek tabiatlı değildir fakat şeytan gibi sırf kötülük kaynağı da değildir. Gelişme, olgunlaşma ve ona eşlik eden düzenli ve sistemli bir eğitimle “iyi insan” ve “iyi vatandaş” olmaya daha yatkın ve yakın duruma gelmesi de mümkündür” (Hökeleki, 2009: 46).

Kısacası insan, iyi ve güzel davranışlarda bulunabileceği gibi, kötü ve olumsuz davranışlarda bulunabilme eğilimine ve iradesine de sahiptir. Bu da insanın eğitime muhtaç bir varlık olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bakımdan suçun önlenmesinde insan unsuru ve insanın eğitimi üzerinde özellikle ve özenle durulması oldukça önem arz etmektedir. Zira eğitimin amacı, bireye güzel alışkanlık ve davranışların kazandırılması, bireyin de gönüllü olarak bunları yapar hale getirilmesidir. Burada bireylere verilmesi gereken eğitim, onları erdemli bir birey olarak toplumda yer almasını sağlayacak insanî değerlerin kazandırıldığı eğitimidir.

Şu halde insanın insanî ve manevî değerlerle eğitilmediği müddetçe duruma göre daima suç işleminin mümkün olduğu unutulmamalıdır. Nitekim bugün toplumu oluşturan bireylerin suça yönelmelerinin temelinde milletimize kimlik ve kişilik kazandıran insanî ve ahlâkî değerlerden yoksun olmanın ve bunlardan uzaklaşmanın bulunduğunu söylemek mümkündür.

Bu nedenle açıkça ifade etmek gerekirse, bugün toplumumuzda görülen suç sorunu, gerçekte bir ahlâk sorunudur. İnsani ve manevî değerlerden sapma sorunudur. Toplumumuzun canına, malına, huzur ve güvenine en büyük zarar ve tehlike oluşturan terör, cinayet, kadına yönelik şiddet, kapkaççılık, yolsuzluk ve küçüklerin ölümüyle sonuçlanan tacizler ahlâkî ve manevî değerlerden sapmadan başka bir şey değildir.

Sorunların çözümü ise, sorunlara kaynaklık eden problemlerin çözümünden geçmektedir. Sorun ahlâk sorunu olduğuna göre, yapılması gereken insani ve ahlâkî değerleri birey ve topluma kazandıracak eğitimler ve çalışmalardır. Halkımızın olağanüstü bir ekseriyetinin İslam dini ile derin bağları bulunduğu için, suç gibi önemli toplumsal sorunların çözümünde manevî değerlerden de yararlanılması gerekmektedir.

2. Suç Önlemede Dinî ve Ahlâkî Değerlerin İnsan ve Toplum İçin Önemi

Toplumları bir arada ve birbirlerinin haklarına saygılı şekilde yaşatmak için var olan bazı değerler ve kurallar vardır (hukuk kuralları, örf ve adet, gelenek ve görenekler gibi). Dinî ve ahlâkî değerler de eski ve yeni tüm toplumlarda var olan ve dikkate alınan değerlerdendir. Zira toplumda insanî değerlere dayalı bir hayat düzeni ancak din, ahlâk ve hukuk tarafından konulan değerlerle sağlanabilir. Din, ahlâk ve hukuk tarafından konulmuş olan “günah”, “ayıp” ve “yasak” gibi değerler, adeta insanın özgürlüğünü belirleyen sınır taşları konumundadır. Bu bakımdan insanların huzur ve güven içinde yaşamaları ahlâk, din ve hukukun ortaya koyduğu düzenlemelerle mümkün olabilir (Kılıç, 2005).

Din, ilke ve öğretileriyle, insan ve toplum üzerinde etkisi olan bir kurumdur. İnsan davranışlarına yön veren faktörlerden birini oluşturmaktadır. Dinî inanç ve tutumlar kişinin diğer fertlerle ilişkisini şekillendirmede de belirleyicidir. Zira din bizatihi insanın duygu,

düşünce, irade, vicdan ve davranış gibi özellik ve eğilimlerine hitap etmektedir (Peker, 1990).

Dinin amacı, insanların iç dünyaları ve davranışları üzerinde olumlu etkiler uyandırarak, oluşturduğu değerlerle insanların erdemli davranışlar sergilemelerini, bunun sonucunda da her iki âlemde de mutluluğa ulaşmalarını sağlamaktır. Bu yüzden dinî ve ahlâkî değerler fert ve toplum için gerekli ve vazgeçilmez değerlerdir. Din, insanın ahlâkîleşmesi, bir başka deyişle insanileşmesi içindir. “Allah ölümü ve hayatı, hanginizin daha güzel davranışlarda bulunacağını imtihan etmek için yarattı” (Mülk, 67/2) âyeti, dinin gayesinin insanı ahlâkî olgunluğa ulaştırmak, insan-ı kâmil haline getirmek olduğunu göstermektedir (Kılıç, 2005). Ahlâkî olgunluğa ulaşabilmek ve erdemli davranışlar sergilemek ise, ancak güçlü bir irade ile mümkündür. Bu sebepten dinî ve ahlâkî değerleri önemseyen bireylerde dinî irade gelişmektedir. Dinî irade bireyin, davranışlarını dinin istekleri ve yasakları doğrultusunda ayarlamasını ifade etmekte ve de bir taraftan bireyi dinin emirleri doğrultusunda davranışlarda bulunmaya sevk ederken, diğer taraftan da dinin yasakladığı şeyleri yapmaktan alıkoymaya çalışmaktadır (Peker, 2008). Dolayısıyla dinî iradenin, suçun önlenmesinde ve azaltılmasında önemli bir etkisi söz konusudur.

Ayrıca din, hem kurumsal hem de bireysel açıdan bir kontrol unsurudur. Bu nedenle, dinî inançlara ve değerlere bağlılıkların azalması ve zayıflaması ile birlikte suç oranlarında bir artışın gerçekleşmesi olası bir durumdur. Özellikle de toplumsal değişme sürecinde din gibi önemli bireysel ve toplumsal bir kontrol unsurunun, birey üzerindeki denetim gücünün zayıflaması, bireyin toplumsal normlara aykırı davranışlarda bulunması olasılığını artırabilmektedir (Kızmaz, 2005). Bu yüzden toplumda bireylerin kötü eylem ve davranışlarını kontrol edecek mekanizmalara ihtiyaç vardır. Bu mekanizmalardan birini de din oluşturmaktadır. Nitekim din, sınır ve yasak koymak suretiyle kötülüğü önlemeye yardımcı olur. Bizatihi dinin kendisi adalet, barış, iyilik, sabır ve merhamet vb. tüm evrensel değerleri koruyucu ve destekleyici bir role sahiptir (Hökekleli, 2009). Dolayısıyla dinin ortaya koyduğu bu tür değerler, bireylerin daha kontrollü davranışlarda bulunmalarını sağlaması yanında, suça yönelmelerini engellemesi bakımından da önemli bir işlevi yerine getirmiş olmaktadır.

Şu halde toplumun şekillenmesinde ve insan davranışının kontrol edilmesinde dinin aktif bir rol oynadığı görüşü, bazı sosyal bilimciler arasında büyük ölçüde kabul görmüştür. Örneğin Durkheim sosyal düzenin korunmasında ve ortak değerlerin oluşumunda dine temel bütünleştirici bir mekanizma rolü atfederken, Weber de dinin insanların dünyayı anlama biçimine ve bu anlam çerçevesi içerisinde pratik çözümler üretmesine önemli katkılar sağladığını ileri sürmektedir (Kızmaz, 2005).

Dinin suçlar üzerindeki etkisi müstakil araştırmalara da konu olmuştur. Nitekim özellikle batı ülkelerinde din ve dindarlık ile suç ilişkisi üzerine araştırmalar yapılmakta, bu araştırmalarda temel olarak dinî davranışlara sahip olma ile suç işleme arasında bir ilişki olup olmadığı hususu incelenmeye çalışılmaktadır. Bir başka ifadeyle bu araştırmalarda, dinî inançlar ve davranışların bireyin suç işlemesine engel olup olmadığı tartışılmaktadır (Kızmaz, 2005). Suç, suç işleme, suç işleme nedenleri ve önlemleri vb. ile ilgili yapılan çalışmaların genellikle suçbilimci uzmanlar tarafından yapıldığı görülmektedir. Ancak bu araştırmacılar dinin suç işleme üzerine olan etkilerini görmezden gelmekte ya da çalışmalarında dini bir faktör olarak ele almamaktadırlar. Buna rağmen yapılan birçok çalışma, din ile suç işleme davranışı arasında gerçekten de bir ilişkinin var olduğunu ortaya koymaktadır (Butts III,

Stefano, Firicchione ve Salomon: 2003). Nitekim birçok amprik araştırmanın sonuçları da, dinin suç üzerinde azaltıcı bir etkisi olduğu tespitini teyit etmektedir. Örneğin Durkheim'e göre, din toplumsal olarak bütünleştirici bir role sahiptir. Dinin bu bütünleştirici rolü, sapma davranışının oluşumunu büyük ölçüde engellemektedir. Dahası, bu her din için geçerlidir (Halife, 1994). Birey ve din arasındaki bağ ne kadar güçlü olursa, sapma davranışının gerçekleşme olasılığı da o denli az olmaktadır. Dolayısıyla Durkheim'in görüşlerinden esinlenen bazı araştırmacılar, kilise üyeliğinin ve bir inanca sahip olmanın, suçu azalttığı yönünde bulgular saptamışlardır (Kızmaz, 2005).

Yine Halife'ye göre, kriminoloji geleneği içerisinde toplumsal kontrol teorisyenleri suçu önleme yollarını incelerken dini de göz önünde bulundurmuşlardır. Bu teorisyenler, insanların suç işlemesini önleyen mekanizmalarını araştırmışlardır. Bu hususta da Durkheim'in geliştirdiği, toplumsal bütünleşme ve toplumsal düzen kavramlarını temel almışlardır. Durkheim İntihar adlı eserinde, insanların intihar etmelerine engel olan toplumsal şartları araştırmıştır. Ona göre intihar, zayıf bir toplumsal bütünleşme ve toplumsal düzenin bir göstergesidir. Toplum, fertleri din ve aile gibi kurumlara bütünleştirmektedir. Başarılı olduğu oranda da fertlerin tatmin edilemez arzuları kontrol altına alınır ve bu arzuların tatmini için gerekli uygun yollar belirlenir. Bunun sonucunda intiharda olduğu kadar diğer bütün suç oranlarında düşmeler görülmüştür (Krohn'dan akt. Halife, 1994:10).

Dönmezer'e göre de, hakiki imanın insanı suçtan ve her türlü ahlâksızlıklardan alıkoyduğu öteden beri iddia edilmektedir. Amerika'da yapılan etütlerin bu neticeye vardığı beyan edilmektedir. Buna mukabil bunun aksini iddia edenler de vardır (Dönmezer, 1957: 174). Bunlar dinin, suçun meydana gelmesine katkı sağlayan bir etken olduğunu, dinselliğin azalmasıyla, suçluluğun azalma göstereceğini varsaymakta, dinsizliğin artması ile birlikte, suçun da azalma eğilimi gösterdiğini ileri sürmektedirler. Ancak bu tür araştırmaların sayısının oldukça az olduğu belirtilmektedir (Kızmaz, 2005).

Sonuçta dinin suçları azaltıcı bir etkisi ve rolü olduğu görüşü ve sonucu daha ağır basmaktadır. Mesela, Johnson, Larson, De Li ve Jang tarafından yapılan benzer bir başka çalışmada, kilise ayinlerine katılma ile suç algısı ve komşuluk ilişkilerinde yaşanan rahatsızlık ve huzursuzluklar arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir. (Butts III, Stefano, Firicchione ve Salomon: 2003). Baier'in bu konuda yapılmış araştırmaların bulguları üzerine geliştirdiği bir değerlendirme, bu tespiti teyit etmektedir. Baier (2001), din ve suç arasında bir ilişkinin olup olmadığı ve olası bir ilişkinin varlığı durumunda dinin suç üzerindeki etkisinin ne yönde ve büyüklükte olduğunu tespit edebilmek için yapılmış 60 araştırmanın sonuçlarını yeniden ele alarak çözümlenmeye çalışmıştır. 1969 ile 1998 yılları arasında sosyolojik ve psikolojik bakış açısıyla yapılmış 60 araştırma üzerine geliştirdiği çalışmasında, dinin gerçekten suç üzerinde caydırıcı etkiye sahip olduğu yönünde güven verici bulgular olduğunu belirtmektedir (Baier, 2001:10'dan akt. Kızmaz, 2005). Dolayısıyla dinin, suç işleme üzerinde hem kısa hem de uzun vadede azaltıcı ve hafifleştirici bir etkiye sahip olduğu görüşü oldukça kabul görmektedir (Butts III, Stefano, Firicchione ve Salomon: 2003). Ülkemizde de İçişleri Bakanlığının açıklamalarına göre Ramazan ayında suç oranlarında yarı yarıya bir azalma olmaktadır (aktifhaber.com, 2011). Kısacası Batı ülkelerinde din ve suçluluk ilişkisine yönelik araştırmaların büyük çoğunluğu, dindar olmanın suçlulukta, diğer sosyal faktörlerle birlikte, caydırıcı veya engelleyici bir faktör olduğu yönünde bulgular ortaya koymuştur. Ancak din ve ahlâk suçu önlemede yegâne faktör değildir. Din veya dindarlık, suçu engelleyen faktörlerden sadece biridir. Bu da, herhangi bir dinî inanca sahip

olmayan veya az dindar olan insanların niçin suç işlemedikleri ve aynı şekilde dindar olan bazı insanların da suç işledikleri gerçeğini açıklamaktadır (Kızmaz, 2005).

Dinin suç önlemede caydırıcı bir rol üstlenmesi ise ortaya koyduğu değerlerin ve sosyal kontrol işlevinin bir sonucudur. Nitekim yukarıda da değinildiği gibi din, kul hakkı, hak ve adalet üzere ilişki kurma, cemaat anlayışı ve cemaatle eda edilen ibadetler, itaat, günah inancı gibi kanallarla sosyal kontrolü temin etmektedir. Bu arada bireylere cemaat ve grup bilinci kazandırarak, toplumun tamamını bir cemaat olarak görme anlayışı vererek, fertlerin toplumun zararına bir davranışta bulunmalarının önüne geçebilmektedir (Okumuş, 2005). Böylece din, toplumsal kontrol aracı olarak toplumun bütünleşmesine, birlikte kardeşçe yaşamasına ve toplumsal düzenin korunup devam etmesine katkıda bulunarak önemli bir fonksiyon icra etmektedir (Ünal, 2010).

Bu arada suçun oluşması ile sosyal uyumsuzluk arasında da bir ilişki söz konusudur. Sosyal uyumsuzluğun yaşandığı bir ortam, aynı zamanda suç için de gerekli zeminin oluşmasını sağlar. Toplumsal uyumun güçlü olduğu yerde, suç oranı da o kadar az olur. Din ise, toplumda fertlerin uyum içinde yaşamalarında güçlü bir etkiye sahiptir. Zira din, birlik ve beraberliğe, kardeşliğe, yardımlaşma ve dayanışmaya, karşılıklı hakları gözetmeye önem vererek toplumsal uyumun gerçekleşmesine katkı sağlamaktadır. Bu bakımdan din, toplumsal uyumsuzluktan kaynaklanan suçların önlenmesinde önemli bir işleve sahiptir. Din bireylerin sosyalleşmesinde, dolayısıyla suçtan uzak durmasında da etkili bir role sahiptir. Din, sosyalleşmeyi sağlarken bireylerin birbirlerine saygı ve sevgiyle yaklaşmalarına büyük bir önem verir. Bu manada başkalarının haklarının gözetilmesi, başkalarına saygıyla yaklaşılması ve empati kurulması dinde temel esaslardandır. Nitekim Hz. Peygamber, “Hiç kimse, kendisi için istediğini, başkası için de istemedikçe, gerçekten iman etmiş olmaz” (Buhârî, İmân 7), “Müslüman, Müslümanların elinden ve dilinden zarar görmediği kimsedir” (Buhârî, İmân 5) şeklindeki ifadeleriyle, insanî ilişkilerde ideal davranışların nasıl olması gerektiğini açıklamış ve öğretmiştir. Sosyal ilişkilerinde dinin gösterdiği karşılıklı sevgi, saygı, fedakarlık ve empati ile hareket eden çocukların ve bireylerin suça meyletmesi zor görünmektedir (Okumuş, 2005).

Burada dikkatle üzerinde durulması gereken bir önemli nokta ise, dinin suç işleme üzerinde azaltıcı ve önleyici bir etkiye sahip olabilmesinin, dinî öğreti ve değerlere bireysel ve toplumsal hayatta yer verilmesine ve uyulmasına bağlı olmasıdır. Dolayısıyla sadece dinî bir inanca sahip olmanın tek başına suçlulukta caydırıcı bir unsur olmada yeterli olmadığı bilinmelidir. Çünkü dinî bir bilince sahip olmak kadar dinî değerlerin yaşamda kullanılması da büyük bir önem arz etmektedir (Kızmaz, 2005). Bu bakımdan ancak sosyalleştirilmiş ve ahlâkî gayelere yönelmiş bulunan bir dinî inanç ve bağlılık ferdin güzel davranışlar sergilemesini sağlayabilir. Fakat din ve ibadet bu mahiyetini kaybetmek suretiyle haricî bir takım şekilleri ve merasimi yerine getirmeye dönüşmesi durumunda, güzel ve doğru davranışlar sağlamak suretiyle suçu önlemek bir yana belki de suç için mazeret teşkil eden bir vasıta haline gelmesi, suçu teşvik bile edebilir (Dönmezer, 1957). Dolayısıyla özünden ve amacından sapmış, içi boşaltılmış sadece şekilden ibaret inanç ve değerler, bireyi suç ve kötü davranışlardan alıkoymada yeterli değildir. Dinî ve ahlâkî değerlerin kötülöklere önlemede birey ve topluma katkı sağlayabilmesi, bu değerlerin içtenlikle ve amacına uygun olarak yerine getirilmesine bağlıdır.

3. Dini ve Ahlâki Değerlerin Suç Önlemeye Sağladığı Katkılar

Dinî ve ahlâkî değerler sağlıklı birey ve toplum için vazgeçilmez değerlerdir. Dahası din, insanın ve toplumun sağlam kalmasının bir garantisidir. Dinî ve ahlâkî değerlerin önemini kaybetmesi, toplumda manevî çürüme ve çöküntüye neden olur ve de toplumun bozulmasıyla sonuçlanır (Sancaklı, 2009). İnsanlar bir takım manevî değerlerden ve sağlam temellerden yoksun olduklarında daha çok suç eğilimi göstermektedir. İnsan bu tür değerlere sahip olduğunda, kişiliği ve benliği sağlam temellere dayandığında daha erdemli davranışlar sergileyebilmekte, kendine ve başkalarına zarar veren davranışlardan uzak kalabilmektedir. Bu bakımdan dinî ve ahlâkî değerler, suçların önlenmesi ve azaltılması yönünde insan ve topluma önemli katkılar sağlamaktadır.

İslâm dini, ortaya koymuş olduğu dinî, ahlâkî, hukukî ilke, değer ve öğretilerle insanları birey ve toplum için erdemli davranışlarda bulunmaya yöneltirken, aynı zamanda kötü fiil ve davranışlardan alıkoymayı amaçlamıştır. Dahası dinin bireylerden yapmalarını ve yapmamalarını istediği hususlara bakıldığında, birey ve topluma yarar sağlayan ve fayda getiren hususları yapmalarını istediği, birey ve topluma zararlı olanlarını da yasakladığı görülmektedir. Yine her türlü emir ve yasağın, temelde insanların akıl, din, can, mal ve onur gibi temel hak ve hürriyetlerini korumaya ve yaşatmaya yönelik olarak ortaya konulduğu anlaşılmaktadır. Zira insanın huzur ve mutluluğu, bu temel hak ve hürriyetlerin korunmasına ve bunlara herhangi bir zarar ve halel gelmemesine bağlıdır. İslâm dini, bu temel hakları ahlâkî ve hukukî ilkelerle koruyarak suçların önlenmesini, toplumun huzur ve mutluluğunu hedeflemiştir.

Dinî ve ahlâkî öğretiler, insanları olumsuz tutum ve davranışlardan uzak tutmayı içeren değerler içerdiğinden, bu öğretilerin birey ve topluma katkı sağlayabilmesi, bu ilke ve öğretilere bağlı kalınmasıyla ve bunlara uygun bir davranış sergilenmesi ile yakından ilgilidir. Dindarlık kavramı da İslâm'ın inanç ve uygulama (amel) boyutuyla insan hayatında yer alması ve birer ilke olarak bunlara uygun bir davranış sergilenmesi olarak tanımlanmaktadır. Yapılan araştırmalara göre, İslâm'da dindarlık suç işlemeye karşı koruyucu bir mekanizma olarak önemli bir yere ve role sahiptir. (Halife, 1994). Dolayısıyla dinlerin suç kapsamında gördükleri davranışların bireyler tarafından gerçekleştirilip gerçekleştirilmemesinde, söz konusu bireylerin dindarlık düzeyleri oldukça etkili olmaktadır (Kızmaz, 2005).

Dinî ve ahlâkî değerler geniş bir yelpaze arz etmektedir ve bunların tamamı da konuyla doğrudan ve dolaylı yönden ilgili olduğundan, konunun sınırları dahilinde bütününe değinmeye elvermemektedir. Burada suç önlemeyle ilgili olarak dinin üç temel esasını oluşturan inanç, ibadet ve ahlâk esasları ve değerlerinin sağladığı katkılara değinilmeye çalışılacak ve sonunda bazı önerilerde bulunulacaktır.

3.1. İnanç Değerlerinin Katkısı

İnsan inanma ihtiyacı hisseden ve inanan bir varlıktır. Yaratılışında bulunan din duygusu, insanı inanmaya yönlendirir. Davranışlarının inandığı ilke ve değerlere uygun olmasına önem ve özen gösterir. İnsan hayatında inançların vazgeçilmez bir yeri vardır. İnançlar, yaşama anlam kazandırır ve düşünce ve davranışlarımız üzerinde önemli bir etki ve role sahiptir. İnanç ve tutumlar, bütünlüğü sağlayarak, ferdin önemli davranışlarını düzene sokarak ve idare ederek, kişinin birçok önemli fonksiyonuna hizmet eder (Sert, 2004).

İnsanın düşünce ve davranışları üzerinde en etkili inançlardan biri Allah inancıdır. İnsan

kalbi, temiz bir Allah inancı, sevgisi ve korkusu ile dolu olduğunda, sevgi ve korkunun rehberliğinde bir hayat yaşamaya başlar. İlahi iradenin kendisinden istediği davranışlara yönelir, yapılmasını istemediği davranışlardan da uzak durur. Dolayısıyla Allah inancı, sevgisi ve korkusu kötü fiil ve suçları engelleme ve önlemede birinci derecede rol oynamaktadır. Allah'a sağlam bir inançla bağlı bir kimse, sürekli Allah'ın kontrolü ve gözetimi altında olduğu bilincine ulaşır. O, kendisine şah damarından daha yakındır (Kâf, 50/16) ve her anı kaydedilmektedir (Kâf, 50/17; İnfitar, 82/10-12). Böylece o sürekli Allah'ın bir emrine karşı gelme korkusu ve Allah'ın sevgisini kaybetme endişesi ile hareket eder. Bu duyarlılık ise inancın sağlamlığı ile doğru orantılıdır. (Erturhan, 2007). İnancı güçlü ve sağlam oldukça, davranışları da o kadar inancına uygun bir mahiyet arz eder. Bu bakımdan Allah'ın sevgisini, yardım ve desteğini kaybetme endişesi ve korkusu, insanı Allah'ın yasaklarını çiğneyerek suç ve günah işlemesine engel olmaktadır.

İnsanların davranış ve eylemleri üzerinde etkin inanç ve iman, kişinin “iyi fiillere” yönelmesinde ve kötü fiillere” karşı tavır almasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu durumda insan bütün eylem planlarını her şeyin sahibi olan Allah'a göre yapar. Bu inanca sahip kimse suç teşkil eden fiillerle baş başa kaldığı zaman, ilahî denetim altında ve yaptığından sorumlu olduğunun idraki içinde, kanunların boşluğundan ve denetim eksikliğinden yararlanarak suç işlemeye yönelmez (Şekerci, 1998). Böylece kişi bu inanca bağlı değerler sistemi içinde kendini disipline ederek, kabul ettiği değerlere göre davranışlarını uyarlamaya çalışır (Peker, 2008).

İnançlar kişilik üzerinde de etkilerde bulunarak, kişiye bir yapı ve devamlılık kazandırır. İnanma hayatın dayandığı temel noktadır. Kişi davranışlarındaki bütünlüğe ancak inançları sayesinde ulaşır (Hökelekli, 2009). Dolayısıyla iman ve inanç, kişiye ibadet ve güzel davranışlara yönelterek, beden ve ruh bütünlüğü sağlayarak insanın kişiliğini geliştiren bir özelliğe sahiptir. Sağlamlaşmış inanç, iyi ve güzel tutumlarla insanı, şahsiyet bütünlüğüne ve iyi bir karakter kazanmaya götürür (Sert, 2004).

Yine dinî inançlarını dikkate alarak davranışta bulunanlar, sınırlı bir varlık olduklarının idraki ile Allah'la işbirliği içerisinde bir tutum geliştirerek, hayatın güçlükleriyle baş edebilmektedirler (Hökelekli, 2009). İnanç her koşulda insanın doğru hareket etmesini, sabırlı olmasını ve güçlükler karşısında dahi duruşunu bozmasını sağlar. Sağlam inanç, sahibini en güç ve olumsuz şartlarda dahi suça yönelmekten alıkoymaktadır.

İslâm'ın temel inanç esaslarından biri olan ahiret inancı da suçu önleyici en önemli ve en etkili faktörlerden birini oluşturmaktadır. Ahiret inancına sahip bir fert yalnız dünyaya yönelik olarak yaşamaz. Kendisini dünya hayatından sonra ebedî bir hayatın beklediği bilinciyle hareket eder. Dünyaya bir imtihan yurdu gözüyle bakar ve gerçekte dünyanın ahiretin tarlası olduğuna (Aclunî, Keşfu'l-Hafâ, 1/412 (Hadis No: 1320) orada bütün insanların dünyada yapıp ettiklerinden dolayı hesaba çekileceğine (İbrâhim, 14/51). (Ayrıca bkz. el-A'râf, 7/6; el-Mü'min, 40/17; Âl-i İmrân 3/30; Müslim, Tevbe, 52; Buharî, Mezâlim, 2), organlarının da dünyada yaptıklarına şahitlik edeceğine inanır (Nûr, 24/24; Yasin, 36/65.). Ebedî hayattaki yerinin ve yurdunun dünyadaki davranışlarının niteliğine ve niceliğine göre belirleneceğinin idraki içinde, bu dünyada davranışlarını bu gerçeklere göre düzenlemeye çalışır. Buna göre, ahiret ve hesap günü inancı emredilenlerin yapılması, yasaklananlardan da kaçınılmasının en önemli unsurunu oluşturmaktadır. Bu bakımdan her inanan fert ahirette Allah'ın huzuruna temiz olarak çıkmak ister. Bu yüzden, dinî, vicdanî ve ahlâkî altyapısını tamamlayan her

mü'min, açıkça olması bir yana gizli olarak bile suç işlemeye (Enbiyâ, 21/49) teşebbüs etmeyecektir. İnancının yoğunluğu oranında fert, her türlü kötü fiilden uzak durur, zayıfladığı oranda da suç ve günah işlemeye daha yakın olur. Kısacası fertlerin inancı güçlü olduğunda suç işleme oranları da düşer ve suç oranı azaldığında da toplumda huzur ve güven hâkim olur (Erturhan, 2007).

Yapılan psikolojik ve sosyolojik araştırmalara göre, uhrevi ceza olgusu da suçu önlemeye dikkat çeken yaklaşımlardan birini oluşturmaktadır. Buna göre dinî öğretiler, bu dünyada işlenen suçların uhrevi hayatta da bir cezalandırmayı öngördüğünden, o dine bağlı olanlar açısından suç işlemlerini önlediği varsayılmaktadır (Kızmaz, 2005:209). Bu bakımdan İslâm'ın uhrevî hayatında ebedî ceza gerçeği, dindarlığın suç eğilimine karşı koruyucu bir mekanizma olarak işlemlerini sağlamaktadır (Halife, 1994). Böylece insan yaptığı her fiil ve davranıştan sorumlu olduğu bilinci içerisinde, hayatı boyunca sergilediği iyi veya kötü her davranışının hem dünyada hem de ölümden sonraki ebedî hayatında sevap veya günah veyahut ceza ve mükâfat olarak bir karşılığı olduğunu düşünerek hareket eder. Nihayetinde kendini daima gözeten yüce bir varlığın olduğuna inancı, her türlü davranışın değerlendirileceği ahiret inancı, bireyi daha kontrollü bir davranış sergileyerek doğru olanı yapma ve her türlü kötünden (suçtan) uzak kalma hususunda büyük bir mücadeleye yönlendirir. Bu mücadele de gerçekte bir hukuk mücadelesidir (Şekerci, 1998). Kısaca Erturhan'ın değerlendirmesine göre, sağlam bir inanç temeli; a) Suç işlemeyi önleyici bir rol oynar, suçu doğuran kını ortadan kaldırır b) Vicdanın uyandırılması ve canlı tutulması suçların ispatını ve fail-i meçhul cinayetlerin aydınlatılmasını kolaylaştırır. Nitekim aleyhimize dahi olsa adaletten ayrılmamamız gerektiğini emreden ayetler (Nisâ, 4/135) bunu ortaya koymaktadır (Erturhan, 2007:120).

Helal ve haram bilincine sahip olmayı da, insanların suça yönelmesini engelleyen önemli faktörlerden biri olarak değerlendirmek mümkündür. Dinin kontrol fonksiyonu kapsamında olan bu bilinç, genel olarak din eğitim-öğretimi, dinî bilginin çocuğa kazandırılması; özelde ise çocuğa helal-haram bilgi ve bilinci verilmesi, çocuk suçluluğunun önlenmesinde önemli etkenlerdendir. Çocuklara helal ve haramın ne olduğu, haram davranışlarda bulunmanın insanı huzursuz edeceği, helal davranışlar sergileyenlerin ise mutlu ve huzurlu olacağına öğretilmesi ve kavratılması, çocukların davranışlarına yansıtacaktır ve çocuk suçluluğunun önlenmesinde mesafeler alınacaktır (Okumuş, 2005).

Şu halde dinî değerlere inanç ve helal-haram bilinci, suçun önlenmesinde caydırıcı bir rol oynamaktadır. Çünkü din, yasal hukukun da yasak kapsamında gördüğü cinayet, hırsızlık, dolandırıcılık, fuhuş, tecavüz, adam kaldırma, sahtecilik v.b davranışları yasak eylemler olarak görmektedir (Kızmaz, 2005:210). Haram-helal bilinci, bireyin hukuk içinde kalmasına da katkıda bulunur. Diğer bir ifadeyle bu bilinç ve duyarlılıkla hareket eden birey, suç teşkil eden bir şeyi kanundaki ceza şeklini bilmeden buna "haram" demek suretiyle suç teşkil eden fiillerin yanına yaklaşmayarak, hukuk içinde kalmış olur ve helal ve haram kavramlarıyla yasal bir hayat sürdürmeye, yasaları aşmamaya ve çiğnememeye özen gösterir (Şekerci, 1998). Kısacası helal-haram bilincinin nazar-ı itibara alınması ve uyulması toplumda suçun önlenmesine yönelik önemli katkılar sağlayacaktır.

3.2. İbadet Değerlerinin Katkısı

İnanan ferdin Allah'a olan inancını, sevgisini, saygısını, bağlılığını ve şükürünü ifade etmek üzere sırf Allah için yaptığı davranışlara ibadet denir. İbadetler inanç değerleri ve esaslarıyla

da yakından ilgilidir. İbadetler esasında inanç değerlerinin, kalplerin derinliklerindeki dini yaşayış ve tecrübelerin davranış halinde dışa yansımadır (Peker, 2008).

İnsan ruh ve bedenden müteşekkil bir varlık olduğundan, maddî/bedensel ihtiyaçlarının karşılanması gerektiği gibi, ruhsal/manevî ihtiyaçlarının da karşılanması icap eder. İnsan ruhsal ihtiyaçlarını da ibadetle temin eder. Kişiliğinde ve karakterinde yer alan bir takım zaafardan kulluk ve ibadetle kurtulur. İbadet ve güzel davranışlarla Allah'la irtibatını derinleştiren kullar, iradelerini güçlendirir, iç dünyalarındaki dağınıklıktan kurtulma ve toparlanma fırsatını yakalamış olur (Kayan, 2009). İbadetlerin kişinin tüm psikolojik mekanizmaları üzerinde etkisi bulunmaktadır. İbadetin kişi üzerinde ruh sağlığını koruması, dengeli bir kişilik kazandırması, başkalarına zarar verici davranışlardan alıkoyması, iradeyi güçlendirmesi, maddî şeylere karşı aşırı bağlılığı azaltması, şefkat ve merhamet duygularını geliştirmesi, diğer kişilere karşı sevgi, saygı ve bağlılığı kuvvetlendirmesi gibi etkileri vardır (Peker, 2008).

İbadetlerin fert ve toplum üzerindeki olumlu etkileri, suçu önlemede de önemli bir yere sahiptir. Fert ve toplumun ıslahında ibadetler temel bir role sahiptir. İbadetler, kişilikleri dengeleyici, düzenleyici, yönlendirici ve sağlamaştırıcı bir özelliğe sahiptir (Kayan, 2009). Dolayısıyla ibadetler, birey ve topluma kazandırdığı manevî değerlerle, insanların suç ve kötülüğe yönelmelerinde engelleyici bir rolü bulunmaktadır. İbadetler, toplumsal bütünleşmeyi sağlama, bireyleri kötülüklerden uzak tutma, toplumsal paylaşma ve dayanışmaya katkıda bulunma gibi bir takım fonksiyonlara sahiptir. Cemaatle kılınan namazlar, oruç, zekât, hac, karz-ı hasen, infak, sadakalar gibi emir ve tavsiyeler toplumdaki sosyal dayanışmanın ve bütünleşmenin ana dinamiklerini oluşturmaktadır (Ünal, 2010). Bir toplumda suçun önlenmesinde ise, toplumsal bütünleşmenin, yardımlaşma ve dayanışmanın sağlanması oldukça önem arz etmektedir.

İslâm'da ibadet, inanç ve uygulamaların bütün yönlerini eşit oranda kapsar. İbadet veya kulluk yalnız Allah'a inanmak, düzenli olarak beş vakit namaz kılmak, zekât vermek, Ramazan'da oruç tutmaktan ibaret olmayıp, aile içini ve dışını kapsayarak oldukça geniş bir mahiyet arz etmektedir. Örneğin ibadet, iyilik yapmayı, kötülükten sakınmayı, ilim öğrenmeyi, doğru konuşmayı, emanete ihanet etmemeyi, anne baba ve akrabalara iyi davranmayı da içine alır. Yine ibadet yasak olarak kabul edilen davranışlardan da (bir insanın hayatına son vermek, alkollü içki içmek, kalpazanlık, evlilik dışı cinsel ilişkide bulunmak, yalan söylemek gibi) kaçınmayı da ifade etmektedir (Halife, 1994). Müslüman bir birey namaz, oruç, zekât, hac ve kurban gibi ibadetleri yerine getirmekle tam anlamıyla elinden ve dilinden herkesin güven içerisinde olduğu, kimsenin incinmediği mümtaz bir şahsiyet olacaktır. Bu denli temiz fertlerden oluşan bir toplum tabiatıyla suç işlemekten uzak bir toplum olacaktır (Erturhan, 2007).

İbadetler, ferdin manevî hayatını zenginleştirdiği gibi, kişinin kendi iç dünyasına, davranışlarına, aile ve toplumsal hayatına olumlu katkılar sağlamaktadır. İbadetlerin amacı, kişileri egoist duygu ve düşüncelerden arındırarak başkalarını düşünen, paylaşmayı bilen olgun bir insan tipi oluşturmaktır (Sancaklı, 2009). İnsanlar ibadetlerle maddi ihtiraslarından kurtulur ve ruhen yükselir. Bu sayede içi kötülüklerden, dışı olumsuz davranışlardan arınarak ahlâken olgunlaşır ve sorumluluk bilincinin gelişmesine yardımcı olur (Sert, 2004). Kısacası ibadetlerin zihnin olumsuz düşüncelerden uzaklaşmasında, duyguların denge kazanmasında, bireyin kendisine, Tanrı'sına, ailesine, topluma, bütün insanlığa, hatta canlı

ve cansız bütün varlıklara karşı sorumluluk duymasında, kendi içinde dengeli, toplum içinde uyumlu ve olgun duruma gelmesinde, kendi mutluluğunu başkalarının mutluluğundan ayrı düşünmeyen, kendisi için istediğini diğer insanlar için da isteyen bir anlayış kazanmasında etkin bir role sahiptir (Peker, 2008).

İbadetlerin insan davranışları üzerinde bir önemli etkisi, insanı kötülüklerden uzak tutmasıdır. "Namaz, insanı hayâsızlıktan ve kötülükten alıkoymaz" (Ankebut, 29/4.) buyruğu bu duruma işaret etmektedir. Namazla insan, açık çirkinlikten, genel ahlâka aykırılıktan, aklın ve dinin beğenmeyeceği uygunsuzluktan, kötü iş ve davranışlardan kurtulur ve uzaklaşır. Kurallarına uygun olarak namaza devam edildikçe namaz dışında da güzel davranışlar artar ve gelişir (Ünal, 2010).

Oruç ibadeti ise bir anlamda kişinin suç işlemek için kendisini fiziksel ve ruhsal olarak tam bir koruma altına alması ve suçlardan soyutlamasından ibarettir (Şekerci, 1998: 75). Nitekim Hz. Peygamber'in bir hadisinde de orucun kötülüklerle karşı bir kalkan olduğu, oruçlunun bu tür davranışlardan uzak durması gerektiği, birisinin kendisine sataşması durumunda oruçlu olduğunu söyleyerek karşılık vermesi ifade edilmektedir (Buhari, Savm 2; Müslim, Siyam, 160).

Zekât ibadetinin de kötülükleri önlemede önemli bir rolü vardır. Zekâtını vermeyen kimselerin malı ve varlığına karşı olumsuz değerlendirmeler yapılır. İnsanlar onların malına zarar vermek isterler. Zengin kişi bu durumda sürekli tedirginlik ve rahatsızlık hisseder. Zekât ile topluma karşı sorumluluğunu yerine getirenler ve topluma isteyerek maddi destekte bulunan kimseler, toplumdan sevgi ve saygı görürler. Böylece onun malı suçun hedefi değil, suçun önleyicisi olur (Şekerci, 1998).

Hac ibadetinin de kötülüklerden engelleyici ve güzel davranışlara yönlendirici bir rolü vardır. Hac ibadetinin insanları suç işlemekten alıkoyma, insanların eşitliğini gösterme, kavgasız bir toplum oluşturma, suç teşkil eden fiillerden kaçma, iyi olmaya söz verme (tövbe) gibi yararları söz konusudur. Bu görev için toplanmış insanlar birbirlerine, çevrelerine, oradaki bitkilere ve her türlü canlıya zarar vermektan kendilerini uzak tutarlar (Şekerci, 1998). Nitekim hac görevini yerine getiren bireyler üzerinde yapılan bir çalışmada, hac öncesi yapılan haram, günah ve kötü davranışlardan, hac sonrasında da genel olarak bu tür davranışlardan uzaklaşıldığını ortaya koymuştur (Bayyigit'ten akt. Ünal, 2010) .

3.3. Ahlâkî Değerlerin ve Değerler Eğitiminin Katkısı

Dinî, insanî, evrensel ahlâk ilke ve değerler de bireyleri erdemli davranışlara yönlendirmesi, kötü ve çirkin olanlarından alıkoyması nedeniyle suça yönelmede engelleyici bir rol oynamaktadır. Ahlâkî değerler bizatihi bireyin güzel huy ve davranışları kazanıp kötü ve uygunsuz olanlarından uzak durmasını ifade etmektedir.

Ahlâkî değerler insan ve toplum için vazgeçilmez temel değerlerdir. Zira insan, düşünce ve davranışları hakkında değerlendirmede bulunurken, iyi veya kötü yargısına ancak ahlâkî bilgi ve duyarlılıkla ulaşabilir. Bütün semavî dinlerin geliş nedeni, iyi insan yetiştirmektir. Bu bakımdan son din İslâm'ı iyi insan yetiştirme projesi olarak değerlendirmek de mümkündür (Altıntaş, 2009). İyi ve erdemli insan olmanın yolu, ahlâkî değerlerin yaşanmasına ve yaşatılmasına bağlıdır. Toplumların çöküntüye uğraması, ahlâkî çözümlenin ve ahlâkî değerlerden uzaklaşmanın bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Yine ahlâkî değerlerin yitirildiği bir yerde, temiz bir toplumdan bahsetmek de güçtür. Suçların çoğalmasında en

önemli etken, ahlâkın bozulmasıdır. Çünkü ahlâkî kurallar ve müeyyideler, yaşı ne olursa olsun ferdi frenleyen manevî unsurlardır. Bu manevî unsurların yavaş yavaş kaybolmasıyla, suçlar da baş göstermeye başlamaktadır (Altıntaş, 1989).

İnsanın güzel ahlâklı olması ve kötülüklerden uzak durabilmesi, insanın iç dünyasında yer alan nefis ve egosunun ıslah edilmesine bağlıdır. Bu manada temiz bir vicdanın önemli bir rolü vardır. Vicdan ise “insan davranışlarını iyi ve kötü açısından değerlendiren bir iç kontrol gücü” olarak tanımlanmaktadır. Buna göre, insan vicdanı ile kendi kendini muhakeme etmekte, bir nevi yargılamaktadır (Peker, 2008). Ahlâkîlik de bir nevi, kişinin güçlü bir vicdana sahip olmasından ibarettir. Bu sayede vicdanlı insan, kendi içinde kendi davranışlarını idare ve kontrol eden sistemli bir mekanizma kurmuştur. Bu da bireyin davranışlarında tutarlılık meydana getirir (Hökekeki, 2009). Dolayısıyla temiz bir vicdan insan duygu, düşünce ve davranışları üzerinde olumlu etkiler uyandırmaktadır. Nitekim temiz bir vicdan insana suçlardan korunma duygusu bahşeder ve onu suç işlemekten korur. Böylece insan yaptığı her şeyin Allah tarafından yakinen bilindiği hissiyle hareket etmektedir. Yine dinden beslenen bir vicdan, inanan kimsenin gönlünü huzurlu kılar, Allah’ın kaza ve kaderinden hoşnut olmasını sağlar. Böyle bir inanca sahip kimsenin başına gelebilecek şeyler istediği ve arzuladığı şekilde olmasa bile bu tür olumsuz durumları gönül hoşluğuyla karşılar. Bu nedenle herhangi bir kimseye kin beslemez. Bu da o kimsenin başkalarına karşı suç işlemesine engel olur. Zira suç işleyen kimseler çoğunlukla başkalarına besledikleri kin yüzünden suça yönelmektedirler (Ebu Zehra, 1994). Zira cinayet, hırsızlık, dolandırıcılık, yalan söyleme, rüşvet alma, gasp, yaralama v.b. gibi suçların işlenmesinin nedenleri arasında özellikle kıskançlık, hırs, aşk, para, ihanet ve öfke gibi olgular önemli bir role sahiptir (Kızmaz, 2005). Bu tür olumsuz duygu ve düşüncelerden kurtulmak, ancak güzel ahlâk ilke ve değerlerine sahip olmakla mümkündür.

Ayrıca vicdan sürekli aynı nokta ve düzeyde seyretmemektedir. Eğitim ve iyi davranışlar sayesinde gelişip bireye doğruları gösterip onu aydınlatılabileceği gibi, yine eğitim ve kötü davranışlarla bozulup gitgide sönük hale gelebilmektedir. Sık sık suç işleyerek vicdanı iyice zayıflamakta ve hiç pişmanlık duymaksızın daha büyük zulümler yapabilir bir hale gelebilmektedir (Peker, 2008). Vicdanı temiz tutacak en önemli faktör ise, teslim olduğu büyük otoriteye (Allah’a) göre tavır almasıdır. Akıl ve vicdanın kendini denetim dışı tutması ve kendilerini mutlak güç olarak görmeleri durumunda, tatmin olmamış arzuları onları suça ve yasal olmayan yollara yöneltecektir (Şekerci, 1998). Yine İslâm, iffet ve hayâ gibi erdemlerin yaşatılmasına da son derece önem vermiştir. Nitekim bu üstün ahlâkî değerlerin yitirilmesi, birçok suçun işlenmesine yol açabilmektedir (Erturhan, 2007).

İnsanların yasalarda belirtilen suçlardan uzak durması ile ahlâkî değerler arasında yine yakın bir ilgi bulunmaktadır. Kur’an’da da hukuk düşüncesinden önce, ahlâk düşüncesi üzerinde durulmaktadır. Hukukî boyut, inanç ve ahlâk temelleri üzerine kurulmaktadır. Bu yüzden Kur’an çoğu defa ahlâkî boyuta vurgu yapmaktadır. Nitekim yerleşik bir ahlâk anlayışı ve düşüncesi olmadan, kanuni tedbirler tek başına caydırıcı olamamaktadır (Altıntaş, 2009). Yine hukukun sağlamaya çalıştığı, adalet, hakkaniyet, özgürlük, düzen, emniyet, vicdan bütünlüğü, iyiyi yapma, kötüden sakınma ve sakındırma, erdem, insan haysiyeti, eşyayı ve mülkiyeti koruma hep ahlâkî içerikli değerlerden ibarettir. Dolayısıyla bir birey ancak ahlâkî olgunluğu oranında hukuka saygılı olur ve hukuku ihmal etmemiş olur (Erturhan, 2007).

Şu halde suçun önlenmesinde bireylere dinî ve ahlâkî değerlerin kazandırılması, din ve

ahlâk eğitimi-öğretimi oldukça önem arz etmektedir. Bu manada özellikle bir takım zaafı nedeniyle suça yönelen kimselerin eğitilmesine ve ahlâkî değerlerin kazandırılmasına çalışılmalıdır. Çünkü suç önlemede yapılması gerekenlerden biri de, daha önce suç işlemiş kimselerin eğitilmesidir. Nitekim suça yönelik kişiler değişmekte ve düzelebilmektedir (Adler, 1993).

Suçları önlemede dinî ve manevî terbiyenin gerekli ve etkili bir tedbir olduğuna 1949 yılında yapmış yayınlarında da dikkat çekilmiştir. Nitekim Şensoy şu değerlendirmede bulunmaktadır:

Sözü geçen müesseselerde, hususiyile, ilk ve orta mekteplerde, fikrî terbiyeye mesnet olan derslerle birlikte, manevî ve ahlâkî terbiyeyi yapıp yoğurmağa, ruhları ve seciyeleri yükseltip berraklaştırmağa matuf dersler de yapılmak iktiza eder; bu derslerin esasının ne olması icap edeceği meselesine gelince, bizce bu esas din olmak lazım gelir. Bugün ceza kanunlarında yer almış ekser cürümlerin dinen de menfur ve günahı davet eden hareketlerden olduğunda şüphe yoktur; imdi; çocuklara, ilk mekteplerden başlamak suretiyle ve yetiştirilmiş mahsus öğretmenler tarafından anlayabilecekleri dille dinin daima, başkalarının canına, ırzına, malına . . .tevacüzü men, buna mukabil hürmeti telkin eyleyen kaidelerinin -fikrî terbiyeyi hazırlayan diğer derslerle birlikte- öğretilmesi ve bu yol ile çocuğa ahlâkî ve manevî terbiye verilmesi, öyle zannediyoruz ki, kendilerini bir çok kötü fiil ve hareketleri işlemekten alıkoymağa ve suçluluklarını önleme mevzuunda müessir olmağa değer kıymette tedbirlerden biridir (Şensoy, 1949: 68).

Şensoy, “acaba ahlâkî ve manevî terbiye verilmesinin yegâne yolu din midir?” sorusunu sorarak şu cevabı vermektedir:

Hatra, din yerine mesela vatanseverlik gibi bir esas yahut da müstakil ve ilmî bir ahlâk ikamesi keyfiyeti gelebilirse de, ne biri, ne öteki, dinin küçük yaşlardan başlamak suretiyle insan ahlâkî üzerinde çeşitli bakımlardan oynadığı rolü ve icra ettiği tesiri husule getiremez; evvela büyük ve asil duyguların ilham kaynağı olduğundan şüphe etmediğimiz vatan sevgisi, vatan aşkı, insan hayatının gidişini her an ve zamanda sevk ve idare bakımından her zaman kifayet etmeyebilir; saniyen müstakil ve ilmî ahlâk da ancak olgun bir fikrî seviyeye ulaşmış kimseler tarafından anlaşılabilir ve veçhile, çocukların hepsine ve heyet-i umumiyesine hitap etmekten uzak telakki olunabilir. Hülâsa dinî fikir ve kanaatin ortadan kaldırılmasından mütevellit boşluğun nasıl doldurulacağı hususu bilinmedikçe ve din yerine aynı kuvvette ve ahlâkî tasfiye edebilecek başka bir esaslı kanun bulunamadıkça, çocuklara, dinden başka yollardan yürümek suretiyle, manevî ve ahlâkî bir terbiye vermeğe imkân olamayacağını zannediyoruz (Şensoy 1949: 69).

Hökelekli'ye göre ise, uygulamada dinden bağımsız bir ahlâklılık mümkün olsa da din olmadan prensip ve fikir olarak ahlâkın varlığı imkânsız gibidir. Bu yüzden çocuğun ahlâk eğitimi dinî referanslardan bağımsız yürütmek, sağlam ve güvenilir bir yol değildir. Çağdaş dünyanın içinde bulunduğu ahlâkî çürüme ve çözülme, toplum otoritesi veya saf akıl temeline dayalı hümanist ahlâk anlayışlarının ve bunların öngördüğü eğitim tarzlarının başarısızlığını açıkça ortaya koymaktadır (Hökelekli, 2009: 24).

Bu arada çocuk ve gençlere erdemli davranışlar kazandırılmasında ve suçun önlenmesinde değerler eğitiminin de ayrı bir yeri ve önemi vardır. Nitekim ahlâk ile değer arasında sıkı bir ilişki vardır. Bütün ahlâk hükümleri aynı zamanda birer değer hükmüdür (Bolay, 2007). Güç, zenginlik, adalet, eşitlik, aşk, çalışkanlık, misafirperverlik ve dürüstlük gibi toplumun sahip olduğu ortak tutum ve bakış açılarına “değer” adı verilmektedir. Kültürel olarak tanımlanmış olan toplumsal standartlar değerleri meydana getirmektedir. İyilik, güzellik, doğru ve yanlış gibi kavramlar toplumsal hayatta temel değerleri oluşturmaktadır. Değerler aynı zamanda neyin olması, neyin olmaması gerektiğini belirtmektedir (Bahar, 2009).

Cömertlik, başkalarına faydalı olmaktan büyük bir haz duyma, kul hakkı gözetme, yetmiş iki millete bir göz ile bakma, herkese sevgi ile yaklaşma, güler yüz gösterme, başkasını kendine tercih edebilme, menfaatsiz dostluklar kurabilme gibi erdemler ise birer manevî değerdir (Bolay 2007). Dolayısıyla manevî değerlerin çocuk ve gençlere kazandırılması durumunda, saygı ve sevgiyi, hak ve adaleti, doğruluk ve dürüstlüğü esas alan, çalışkan, güvenilir ve erdemli bir toplum olma yolunda ciddi bir adım atılmış olur. Bu bakımdan bütün eğitim öğretim faaliyetlerinin temel amacı insanın erdeme ulaşmasına yardımcı olmak olmalı “iyi” kişilikler, sağlam karakterli insanlar yetiştirmeyi hedef almalıdır (Hökelekli, 2009).

Şu halde değerler bizi kötü davranışlardan alıkoyan, zihin muhtevaları ve inanışlarıdır (Bolay, 2007). Buna göre değerler insanı suç işlemekten, haksızlık yapmaktan, toplum ve çevreye zarar vermekten alıkoymaktadır. Herhangi bir değer bilincine sahip olmayan ve bunları uyulması gereken birer erdem olarak görmeyen bireyler, kişisel çıkarlarını önde tutarak hareket edeceklerinden, başkalarını daha çok mağdur eden ve zarar veren fiil ve davranışlar sergileyeceklerdir. Bu nedenle, toplumsal değer ve inançlara bağlılığın zayıflamasının suç oranlarının belli düzeylerde artışına yol açabileceğini söylemek mümkündür (Kızmaz, 2005).

Kısacası çocuk ve gençlere ailede ve okul öncesinden başlayarak eğitim kurumlarında değerler eğitiminin verilmesinin, erdemli bireyler yetiştirmeye katkı sağlayabileceğini; suç gibi olumsuz davranışlara yönelmeyi de engellemede önemli bir rol oynayacağı rahatlıkla söylenebilir.

Sonuç ve Öneriler

Sonuç olarak suç olgusu geçmişte olduğu gibi bugün de toplumu ilgilendiren önemli sorunlardan birini teşkil etmektedir. İnsanda kötülük yapma eğilimi mevcut oldukça ve de iyi yöne kanalize edilmediği müddetçe suç olgusuyla karşılaşılacaktır. Suç olgusunu tamamen ortadan kaldırmak mümkün olmadığına göre, bu noktada yapılması gereken, suçların önlenmesine ve azaltılmasına yönelik çalışmaların yapılmasıdır. Suçu önlemek ve suçluyu mücadele etmek için yalnız maddî, kanunî ve polisye tedbirlerle mümkün değildir. Zira bu yönde alınan tüm önlem ve çabalara rağmen suçların artarak devam ettiği bir gerçektir. Suçun önlenmesi amacıyla suç işlemenin dinî, ahlâkî, kültürel, psikolojik ve sosyolojik nedenleri de araştırılmalı ve bu yönde çözümler üretilmelidir.

Batı ülkelerinde ve ülkemizde yapılan araştırma sonuçlarına ve çoğunluk sosyal bilimciye göre dinî ve ahlâkî değerler suç önlemede caydırıcı bir role sahiptir. Bu nedenle, insanların yaşadıkları ruhî boşluk ve bunalımlardan hareketle suça yönelmelerini önlemek amacıyla din ve ahlâk değerlerinden oluşan manevî değerlerin kazandırılması yönünde toplumu bilgilendirici ve eğitici çalışmalar yapılması önem arz etmektedir.

Suç önlemeye yönelik olarak ise aşağıdaki önerileri sunabiliriz

1. Bireyler daha çok çocuk yaşlarda suç ve kötü davranışlara yöneldiğinden çocuk suçluluğunun önlenmesine yönelik, çocukları daha çok iyi ve erdemli davranışlara yönlendirecek eğitici çalışmalar yapılması önem arz etmektedir.

2. Okul öncesinden başlayarak ilk, orta ve yükseköğretimde değerler eğitimine önem verilerek, insanî ve evrensel değerleri özümsemiş ve içselleştirmiş bireyler yetiştirilmelidir. Ders içeriklerinde değerler eğitimine yer verilmelidir.

3. Çocuklar bir takım alışkanlıklarını ve davranışlarını ilk olarak aile ortamında kazandıklarından, anne-babaların çocuklarına örnek ve erdemli davranışlar sergilemeleri sağlanmalıdır. Bu amaçla anne-baba eğitimleri düzenlenmelidir. Sorunlu aileler tespit edilerek bu tür aileleri aile psikologu görevlendirilmelidir.

4. Suç önlemede yalnız kanuni önlemlerle yetinilmemeli, suç işlemenin psikolojik, sosyolojik, dinî, ahlâkî, ekonomik ve kültürel nedenleri üzerinde de yoğun araştırmalar yapılmalı ve çözümler üretilmelidir.

5. İlköğretim ve ortaöğretim kurumlarında öğrencilerin yeterince dinî ve ahlâkî değerleri öğrenebilmeleri amacıyla bu alanda seçmeli derslere de yer verilmelidir.

6. Boş zamanların verimli olarak değerlendirilmesine önem verilmelidir. Boş zamanların iyi kullanılmaması, çocukları suç işlemeye yönelttiği gibi, boş zamanların verimli olarak değerlendirilmesi ve iyi bir biçimde organize edilmesi suça yönelimi önlemekte ve azaltmaktadır (Tezcan, 1977). Bu bakımdan çocuk ve gençlerin gelişimlerini olumsuz yönde etkileyecek ortamlar sıkı denetimden geçirilmelidir.

7. İnsanların diğer insanlara karşı insanî ve ahlâkî bir davranış sergileyebilmeleri için şefkat ve merhamet eğitimine ağırlık verilmelidir.

8. İnsanların iyilik yaptıklarında mutlu olduklarının hissettirilmesi amacıyla, eğitim kurumlarında topluma hizmet çalışmalarında başkalarına iyilik etme ve faydalı olma şeklinde etkinlikler yaptırılmalıdır.

9. Suç önlemede toplumsal sorumluluk bilincini ve duyarlılığını artırıcı çalışmalar yapılmalı, suçla mücadelede ortak hareket edilmesi gerektiği bilinci oluşturulmalı ve yerleştirilmelidir.

Kaynakça

Adler, Alfred, (1993), *Yaşamın Anlam ve Amacı*, İstanbul: Say Yayınları.

Aktifhaber, (2011), <http://www.aktifhaber.com/ramazanda-adi-suclar-yari-yariya-azaldi-477611h.htm>, (e.t. 05.08.2011).

Altıntaş, Hayrani, (1989), *İnsan ve Psikoloji*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Altıntaş, Ramazan (2009), "Toplumsal Ahlâk Sorunu", *Yeni Ümit Dergisi*, Sy. 86, İstanbul.

Bahar, Halil İbrahim, (2009), *Sosyoloji*, Ankara: USAK Yayınları.

- Bolay, Süleyman Hayri, (2007), “Değerlerimiz ve Günlük Hayatımız”, *Dem Dergi* (Değerler Eğitimi Dergisi), Yıl 1, Sayı 1, İstanbul.
- Butts III Calvin O., Stefano George B., Fricchione Gregory L., and Salomon Elliott, (2003), “Religion and Its Effects On Crime And Delinquency”, *Med Sci Monit*, Aug; 9 (8):SR79-82, U.S.A. http://www.medscimonit.com/fulltxt_free.php?ICID=13123 (e.t. 17.09.2011).
- Dönmezer, Sulhi, (1957), *Kriminoloji*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Ebu Zehra, Muhammed, (1994), *İslâm Hukukunda Suç ve Ceza*, Çev. İbrahim Tüfekçi, İstanbul: Kitabevi Yayıncılık.
- El-Halife, Abdullah H. M., (1994), “İslâm'da Suç Eğilimine Karşı Koruyucu Bir Mekanizma Olarak Dindarlık”, *İslâmî Sosyal Bilimler Dergisi*, c.2, Sy, 2, İstanbul: İnkılab Yayınevi.
- Erturhan, Sabri (2007), “İslâm Hukukunda Suçla Mücadele Yöntemleri”, *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy. 9, Konya.
- Hökelekli, Hayati, (2009), *Çocuk, Genç, Aile Psikolojisi ve Din*, İstanbul: Dem Yayınları.
- Kayan, Ramazan (2009), *Namaz Çağrısı*, İstanbul: Çıra Yayınları.
- Kılıç, Recep, (2005), *Peygamberliğin Gerekliliği ve Peygamberimizin Örnekliliği* (Hz. Peygamber'in Hayatından Davranış Modelleri içinde), Ankara: TDV Yayınları.
- Kızmaz, Zahir, (2005), “Din ve Suçluluk: Suç Teorileri Açısından Kuramsal Bir Yaklaşım”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c.15, sy. 1, Elazığ.
- Okumuş, Ejder, (2005), “Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi ve İslâm”, *İslâmiyât*, c. 8, sy. 2, Ankara.
- Peker, Hüseyin, (1990), “Suçlularda Dini Davranışlar” *OMÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sy, 4, Samsun.
- Peker, Hüseyin, (2008), *Din Psikolojisi*, İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Sancaklı, Saffet, (2009), *Hz. Peygamber'in Mesajlarında Örnek Toplum*, İstanbul: Nun Yayıncılık.
- Sert, H. Emin, (2004), *Kur'an'da İnsan Tipleri ve Davranışları*, İstanbul: Bilge Yayınevi.
- Şekerci, Osman, (1998), “İslâm'da Suçları Önlemenin İlk Tedbirleri”, *Kur'an Mesajı İlmî Araştırmalar Dergisi*, Sy 8.
- Şensoy, Naci, (1949), *Çocuk Suçluluğu-Küçüklük-Çocuk Mahkemeleri ve İnfaz Müesseseleri*, İstanbul: İ. Akgün Matbaası.
- Tezcan, Mahmut, (1977), *Boş Zamanlar Sosyolojisi*, Doğan Matbaası, Ankara.
- Ünal, Vehbi, (2010) “İslâm'da İbadetlerin Sosyal Fonksiyonu”, *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sy, XIV/1, Sivas.

SUÇA YÖNELMİŞ ÇOCUKLARIN REHABİLİTESİNDE DEĞERLER EĞİTİMİ

Ruhi YİĞİT*

Özet

Bu çalışma ile suç işlemiş çocukların, rehabilite edilme sürecinde değerler eğitiminin yeri ve öneminin kuramsal olarak ele alınması amaçlanmıştır. Değer, insana özgü olan, insanı insan yapan ve diğer canlılardan ayıran olanakları başka bir deyişle insana özgü bütün etkinlikleri insansal etkinlikler olarak amaçlarına uygun tarzda gerçekleştirebilecek duruma gelmelerine yardımcı olmaktır. Aristoteles'in ifadesiyle, kişilere "insanın işini" yapabilecek duruma gelmeleri için yardımcı olmak: insana özgü diğer bütün etkinlikleri amaçlarına uygun gerçekleştirebilecek duruma gelmelerine yardımcı olmaktır; yani kişilere doğru bilmenin, doğru düşünmenin, doğru değerlendirmenin, doğru eylem içinde olduğunu görebilmesine yardımcı olmaktır (Kuçaradi, 1995). Değer yargılarının bir toplumun isleyişinde hayati bir yeri bulunmakta olup, bu şekil altında değerler çok önemli toplumsal gerçeklikler olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Değerlerin bir inanç ve davranış tarzı olmasının yanı sıra, kabul edilebilir ve edilemez olan şeyler hakkında rehberlik etme gibi bir fonksiyonu da vardır. Değerin bu yönünün tercih, karar ve hareketlerimizde rehberlik etme ve kişiyi çeşitli faktörlerden oluşan yapılara yönlendirmek gibi bir rolü vardır (Leenders & Veugelers, 2009, s.22; Naagarazan, 2006, s.2).

Diğer yandan bilinmektedir ki, birçok toplumda çocuk doğuştan masum olarak kabul edilir ve geleceğin emanetçisi olarak nitelendirilir. Ancak "çocuk" özellikle son yıllarda karşımıza suç olgusu ile birlikte çıkmaktadır. Günümüzde çocuklar tarafından işlenen ya da çocuklara işlenen suçların sayısı giderek artmaktadır. Bu da toplumsal deformasyonu, güvensizliği ve geleceğe dair mutsuzluğu beraberinde getirmektedir. Geleceğimiz olan çocuklar karşımıza geleceğimizi çalan çocuklar olarak çıkmaktadır. Suç kavramı ile ilgili olarak, suç işleyen ile işlemeyen kişilerin sahip olduğu değerler açısından ahlaki gelişimleri arasında farklılık olup olmadığı konusu öteden beri gündeme gelen konulardan biri olmuştur. Bu konuyu ilk araştıranlardan biri Kohlberg'dir. Kohlberg, suçluların suçsuzlara oranla gelişimin daha düşük düzeyinde oldukları varsayımından hareket ederek pek çok araştırma yapmıştır. Araştırma sonuçlarına göre suçluların suçsuzlara göre ahlaki gelişim evrelerinde daha alt düzeyde yer aldıklarını öne sürmüştür (Aktaran: Ünal, 1993, s: 20). Buradan hareketle suçlu çocuğun ahlaki yargısının onun sosyal davranışlarını yöneten bir güç organı olduğu ifade edilebilir. Bu nedenle de suçlu çocuğun ahlaki yargısı verilecek olan eğitimle desteklenmelidir.

* Dr., Konya Emniyet Md. Yrd, dr.ruhi-yigit@hotmail.com

Bu bağlamda değerler eğitiminin gerek suç işlemiş gerekse suça yönelmiş çocukların rehabilitesinde önemli rol oynayacağı düşünülmektedir.

Giriş

Değerlerin yapısı ve diğer değişkenlerle olan ilişkileri bugüne kadar araştırılmış olmasına rağmen değerlerin tam olarak neyi içerdiğine ilişkin henüz bir netlik kazandığını söylememiz zordur (Bacanlı, 2002; Mehmetoğlu, 2006). Bazı zaman dilimlerinde değerlerin sübjektif bir nitelik taşıdığı, değer kavramının objektif bir temele dayanmadığı ileri sürülmüştür. Kuramcıların birçoğu değerleri çeşitli kavramlarla ilişkilendirerek açıklamaya çalışmışlardır. Değer kavramının çok değişik disiplinlere girmiş olması bu kavramın tanımını oldukça güçleştirmektedir. Her bilim dalı bu kavramla ilgili kendisini ilgilendiren boyutunu seçmiş ve incelemiş, kendini ilgilendirmeyen kısmını da göz ardı etmiştir. Bu nedenlerden dolayı da genel kabul görebilecek bir tanım üzerinde bir fikir birliği sağlanmış değildir (Güngör, 1993). Değerlerle ilgili çalışmaların yansımaları ülkemizde özellikle altmışlı ve yetmişli yıllarda kendini hissettirmiş olup değer yaklaşımının, duyuşsal eğitimde önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir (Bacanlı, 2002 ve Mehmetoğlu, 2006). Değerler, insanların duygu, düşünce ve davranış boyutlarıyla yakından ilgilidir. Sosyal bilimcilerin birçoğu değerlerin insan davranışlarını açıklamada temel bir öneme sahip olduğunu ifade etmektedir (Kuşdil & Kağıtçıbaşı, 2000). Değer, “Bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inançtır” (Güngör, 1993). Çağlar (2005) ise değerleri, bireylerin düşünce, tutum ve eylemlerinde birer standart olarak ortaya çıkan kültürel öğeler olarak adlandırılabileceğini ifade etmektedir. Hacıkadiroğlu ise (2002) değeri, en geniş anlamıyla eleştirilen niteliklerin genel adı olarak tanımlarken Erdem (2003) ise, belirli bir durumu diğerine tercih etme eğilimi olarak tanımlamaktadır. Başaran ise (1992), değeri, bir nesne, işlem, fikir ve/veya eylemin değerler örgütü içerisinde taşıdığı önemi belirleyen nitelik ve nicelik şeklinde tanımlamakta ve nesne, işlem, fikir ve/veya eylemin değerlendirilmesinde araç olarak kullanıldıklarını belirtmektedir.

Dunlop (1996), değer kavramını, kısaca nesnelere nitelikleri olarak tanımlamıştır. Bilinmektedir ki Dünya ve onu oluşturanlar (insanları, olayları, fiziksel ve ruhsal nesnelere, kısacası her şeyi) olumlu ya da olumsuz veya (çoğunlukla) ikisinin karışımından ibaret niteliklere sahip olarak veya çeşitli açılardan iyi ya da kötü (ya da her ikisi) olarak tecrübe edilir. Sahip olunan değerler sayesinde karşılaşılan olayların uygun olup olmadığına karar verilir benimsenir ya da reddedilir. Bunu destekleyen bir diğer tanım da, Yeşil ve Aydın (2007), değer kavramını, “insanın herhangi bir varlık ya da olaya bakış açısını ve verdiği önemi yansıtan, benimseme esasına dayalı, davranışlara yön verme gücüne sahip psikolojik, sosyal, ahlaki ve estetik boyutlu inanç ve kanaatler bütünü” olarak görür. Davranış bilimciler ve sosyal psikologlar değerlerin, bir yandan bireysel tutum ve davranışları, bilişsel süreçleri etkilediğini, diğer yandan toplumun kültürel kalıplarıyla etkileşimde bulunduğunu ve onları yansıttığını kabul etmektedirler (Özgüven, 1994). Psikoloji, sosyoloji ve antropoloji gibi değer kavramı ile yakından ilgili davranış bilimcilerince geliştirilen yöntemler ve ulaşılan sonuçlar bakımından değer kavramının üzerinde büyük ölçüde tutarlılık kazandığı görülmektedir. Bireylerin her davranışı dolaylı ya da dolaysız olarak değerler tarafından yönlendirilmektedir. Yeni bir öğrenme ünitesine başlamakta olan öğrencilere bakıldığında, daha üniteye hiç çalışma yapmamış olan öğrenciler arasında bile bu öğrenme ünitesine karşı duyuşsal yönelimler bakımından büyük farklılıklar görülür. Öğrencilerden bazıları öğrenecekleri bu yeni üniteye yönelik ilgi ve istekle derse girerler. Bu öğrenciler öğrenme isteğini arzu

edilebilir bir öğrenme görevi olarak kabul ederler. Bazı öğrenciler ise, öğrenecekleri yeni üniteyi bir görev olarak kabul etmekte ve kendilerini zorunlu hissetmektedirler (Bloom, 1998). Kendilerini zorunlu hisseden öğrencilerin öğrenmeye yönelik duyuşsal yönelimleri ile öğrenmeye istekli ve arzulu olan öğrencilerin duyuşsal yaklaşımları elbette ki farklı olacaktır. Bundan dolayıdır ki, eğitim ve öğretim sürecinde duyuşsal boyut her zaman ön plana çıkacaktır. Eğitimde duyuşsal boyutun ihmal edilmesi, insanların sahip olduğu önemli bir potansiyelin kullanılmamasını doğuracaktır. Duygular, tercihler, sevinçler, duygulanımlar, inançlar, beklentiler, tutumlar, takdir duyguları, değerler, ahlak ve etik gibi öğelerden oluşan (Bacanlı,1999) duyuşsal boyut hem bireysel hem de toplumsal bir yaşam için vazgeçilmez bir boyuttur (Doğanay, 2006). Duyuşsal boyutun, bilişsel boyut sürecine önemli etkileri mevcuttur. Duyuşsal özellikler, bireylerin göstermiş oldukları başarı ve performans süreçlerinde önemli katkıda bulunmaktadır (Paykoç, 1995).

Yukarıdaki ifade edilen unsurların dışında değerler öğretiminin gerekliliğindeki bir diğer süreçte insani hedeflere ve değerlere ait iç görünün kazanılabilmesinin sağlanma sürecine katkı ve destek de bulunmasıdır. Bunun yanısıra, değerlere ait iç görünün kazanılması doğumdan başlayarak ölüm anına kadar olan süreyi kapsamaktadır. Ve bu nedenle eğitim, demokrasilerde her bireyin tam insan olma yolculuğunda yardımcı bir unsur olacaksa, o zaman ilke olarak tamamen evrensel, aynı anda her yerde bulunan ve yaşam boyu süren bir girişim olmalıdır. Sadece bilişsel alanın değil, duyuşsal ve davranışsal boyutu kapsayan tüm insani kapasitesinin kullanılmasını içermelidir (Maslow, 1996). Değerlerden arınmış ve tümüyle teknolojik olmaya çalışmak, yalnızca geleneksel ve alışagelmış olana tutunmak, eğitimi sadece fikirlerin aşılması gibi basit bir biçimde algılamak, işte tüm bunlar değerler karmaşasını ortaya çıkarmaktadır. Değerlerden arınmış bir eğitim sisteminin tam anlamıyla görevini yerine getirdiği söylenemez. Yaşadığımız çağ ve yakın gelecek, bilgi çağı olarak kabul edilmektedir. Bilgiyi üretmenin yanı sıra, üretilen bilginin insanın yararına yönelik kullanılması, insan ilişkisinin değerler açısından değerlendirilmesi bizim içinde yaşadığımız toplumun, yaşadığımız çağın gelişmişlik düzeyinin bir göstergesidir (Ang, 1996). Bu süreçten sonra değerlerin kazandırılmasında yada öğretiminde izlenecek yaklaşımların neler olduğu üzerinde durulması önem arz etmektedir. Değerlerin öğretim yaklaşımlarına bakıldığında; Toplumda sağlıklı nesiller yetiştirilebilmesi bir anlamda verilen eğitim sürecinin değerler sistemiyle ilişkilendirilmesiyle (Wilkins, 2000 ve Nicholls, 2000) mümkün olabilir. Sağlıklı nesiller ve buna bağlı olarak da sağlıklı bir toplum yetiştirilmek isteniyorsa değerler öğretiminin gerçekleştirilmesi gerekir. Sağlıklı nesiller yetiştirilebilmesi için, çocukların özelliklerde suç işlemiş çocukların hayatında değerler öğretiminin önemi yadsınamaz büyüklüktedir. Bu bağlamda karşımıza suçlu çocuk kavramı çıkmaktadır. Çocuk suçluluğu, kanuni sorumluluk yaşının altındaki insanların çeşitli suç türleri içinde kanunu ihlal etmesi durumudur (Barker, 1988: Akt, Karabulut, 2006).

İnsanlık, birkaç yüzyıldır ekonomik, toplumsal, psikolojik, kültürel kısacası pek çok alanda hızlı ve etkili bir değişim sürecini yaşamaktadır. Bu süreçte ahlâki/dinsel değerlerden hukuksal değerlere, insani ilişkilerden çalışma hayatına, aile yaşamından çocuk eğitimine kadar her tür tutum, düşünce ve tavır değişime uğramaktadır. Değişen bu özellikler ise toplumda çeşitli sıkıntıların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Sanayileşme, kentleşme, göç ve bunların etkisiyle geleneksel yapının çözülmesi sonucu aile yapısında meydana gelen değişimler ve iletişim-bilişim devriminin toplumsal ilişkileri önemli boyutta etkilemesi, toplumda norm dışı davranışların sergilenmesini kolaylaştırmaktadır. Meydana gelen

bu norm dışı davranışlarda çocukların sergilediği suça ilişkin davranışların oranı dikkat çekmektedir.

Çocuk Suçluluğu, sorunu hukuki olmaktan öte, psiko-pedagojik ve sosyal niteliktedir. Yeterince öz benliğe kavuşmamış çocuk ve gencin işlediği suçu, çocuğun kritik gelişme dönemlerinden soyutlayarak, ona yalnızca “suçlu gözüyle bakmak akıllıca ve insancıl değildir. Suç işleyen çocuk yoktur. Suça itilen çocuk vardır. Suça itilen çocuk ailedeki ve toplumdaki düzensizliklerin bedelini ödeyen ve sonrada topluma ödeten çocuktur (Yörükoğlu,1997;1989). Çocuklar tarafından işlenen suçlar gerek tür ve gerekse nedenleri açısından farklı olarak değerlendirilmektedir. Ergenlik döneminde işlenen suçlar genellikle yetişkinlik döneminde işlenen suçlardan farklı şekilde ele alınır. Bunun nedeni ergenlik döneminin gelişim sürecinde “Problem evre” ya da “Geçiş evresi” olmasındandır (Yavuzer, 1981; 1974,2001). Bu nedenle Çocuk Suçluluğunun değerlendirmesi yapılırken çocukluğun gelişim basamakları, ergenlik dönemini kapsayacak şekilde ele alınmalıdır. Bu şekilde çocuk suçluların işlediği suçların altında yatan nedenleri, hangi davranışlarının suç kapsamına girdiği, hangilerinin çocuğun gelişim evresinde görülen aslında suçluluk kapsamına girmeyen davranışlar olduğunu, çocukluğun gelişim evresinde ailenin, sosyal çevrenin, okulun, geniş kapsamda devletin sorumluluklarının neler olduğu ve suçlu ya da suçsuz çocuklar için neler yapılabileceği daha iyi tespit edilebilir (Semerkand, 2006).

Ahlaki gelişim, kişilik gelişiminin en önemli öğelerinden biri olup çocuğun toplumsallaşma süreci içinde neyin iyi, neyin kötü olduğu konusunda bir bilinç geliştirmesi ile ilgilidir. Ahlaki gelişimle birlikte kişinin, toplumun kuralları ve gelenekleri çerçevesinde kendini denetleyebilmesi beklenir (Selçuk, 2000, s. 110). Hains ve Miller’in (1980) yaptıkları çalışmada, suçlu ve suçsuz ergenlerin ahlaki gelişim düzeylerine bakılmış ve suçlu deneklerin ahlak gelişim düzeyinin normalden daha düşük olduğunu görülmüştür. (Akt: Yalçın ve Dereli, 2000, s: 38). Brugman ve Aleva (2004)ise, suçlu çocuklardaki ahlaki yargılama becerilerini araştırmışlardır. Suçlu çocukların ahlaki yargı becerilerinin, özellikle yasalara boyun eğme alanında, suçlu olmayan çocukların ahlaki becerilerinden daha düşük olduğunu bulmuşlardır. Stams ve diğerleri (2006), suçlu çocukların ahlaki yargı düzeylerinin suçlu olmayanlarınkinden düşük olup olmadığını incelemişlerdir. İnceleme sonuçlarında, sosyo- ekonomik düzey, cinsiyet, yaş ve zekâ değişkenleri sabitlendiğinde, ahlaki yargıdaki gelişimsel gecikme ile çocuklardaki suçluluk arasında güçlü bir bağ olduğu ve suçlu çocukların ahlaki yargılarının suçlu olmayanlarınkinden düşük olduğunu tespit etmişlerdir. Çeliköz, Seçer, Durak (2008) birlikte yaptıkları çalışmada ise suç işleyen çocukların suç işlemeyen çocuklara göre daha alt düzeyde ahlaki yargılarda buldukları sonucuna ulaşmışlardır.

Uzmanlar aynı zamanda ahlaki gelişimin verilen eğitimle desteklenebileceğini öne sürmektedirler. Örneğin, Kulaksızoğlu (1998’den aktaran: Saylağ, 2001, s. 26) bireyler arasındaki ahlaki gelişim düzeyi, farklı eğitim yolları ile düzenlenebileceğini belirtmektedir. Eğitimle bireyler ahlaki gelişim düzeyi ile ilgili bir üst seviyeye geçme konusunda güdülenebilir. Niles (1986’den aktaran: Ergene, 1992, s. 211) suçlu ve suç eğilimi olan saldırgan bireylere Kohlberg’in Ahlaki Gelişim Dönemlerini temel alarak grupla psikolojik danışma yardımı yapmıştır. Grupla psikolojik danışma yardımının suçlu bireylerin ahlaki gelişim düzeylerini etkilediğini bulmuştur. Ayrıca çocuklara verilen insani değerler eğitiminin (Dilmaç,1999), onların ahlaki olgunluk düzeyinin gelişimini etkilediği de yapılan çalışmada ortaya konmuştur.

Toplumsal kuralı bozma, ya da karşı gelme şeklinde tanımlanabilen, öğrenilmiş bir davranış olarak da kabul edilen suçluluk olayında, yakın çevre faktörlerinin etkisi büyüktür. Özellikle ergenlik dönemindeki gencin kendisini özdeşleştireceği bir bireye gereksinimi olduğu, çoğunluğu aile içinden bir yetişkin olan bu kişinin, bozuk bir kişilik yapısına sahip olması halinde bu kötü davranış örneğinin gence de yansması olasılığı düşünülmüşse, suçlulukta, yakın çevre faktörlerinin ne denli önemli olduğu görülür (Yavuzer, 1986, s. 37). Bu dönemde artık çocukların model ya da figür olarak almaya başladıkları yetişkin tiplerini öğretmenler ya da diğer yakınındaki yetişkin figürleridir. Öğretmence beğenilmek, gözüne girmek, aferin almak baş tutku olup çıkar. Öğretmenin beğenisini kazanmak, arkadaşlar arasında sıvırlıp öne geçmenin de bir başka yoludur. Çalışkanlık, beceri ve üreticilik bu dönemin en önde gelen işlevidir. Arkadaşlık ilişkisinde ve okulda kendini gösteremeyen çocuk, yetersizlik ve aşağılık duygularına kapılır. Bu yıllarda çocukların üst benlikleri iyice gelişmeye başlamıştır. Doğru-yanlış ayırımını iyi yaparlar. Kurallara önem verirler; oyunda mızıkçılık en çok yakındıkları şeydir. Katı bir ahlak anlayışları vardır. Öğretmenin koyduğu kuralları hiç değişmez yasalar gibi görürler (Yörükoğlu, 2004). Öğretmenler ve yetişkinler çocuklara örnek model teşkil edecek değerleri kazandırma eğiliminde oldukları sürece, çocuklar yetişkinleri model alıp, yetişkinlerin benimsedikleri değer tiplerini hayatlarına aktarırlar. Bu süreçte çocuklar gelecek yaşamda, suçtan arınmış bireyler olarak karşımıza çıkarlar.

Çocukluk döneminde kazandırılan değerler eğitimi, bireylerin benlik gelişimleri ile birlikte ahlaki gelişim düzeyleri bireyin içinde bulunduğu toplumunun değer yargılarını edinmesine ve içinde bulunan toplumun uyumlu bir bireyi haline gelmesine önemli katkı sağlar (Özden, 1997). Bu bağlamda değerler insan yaşamında önemli bir role sahiptir (Bacanlı, 1999; 2002; Doğanay, 2006 ve Agle & Caldwell, 1999). Değer, aynı zamanda bireyin kendi yaşamında neyin doğru, neyin yanlış olduğu konusundaki geliştirdiği inançları, arzu edilen ve edilmeyen yargıları olarak ele alınabilir. Bir anlamda yaşamı daha saygın kılmak için oluşturulan yargılar olarak da ifade edilebilir (Robbins, 1993; Özbay, 2004; Halstead & Taylor, 2000). Değerler, insanoğlunun binlerce yıldır sahip olduğu insana has en önemli unsurlardır. Bu unsurlar, bireylerin bakış açısını (paradigmalarını) şekillendirir, toplumu bir arada tutar ve kültürün devamlılığını sağlar (Sığı, Tabak ve Ercan, 2009).

Değerler insanlarda var olan tutumları ve insanların davranışlarını tüm algılama ve davranış şekillerini etkilemekle (Aryal, 1992) birlikte, insanların sahip oldukları tutumlar ve davranışlarının belirlenmesi ve yönlendirilmesi konusunda da önemli bir fonksiyona sahiptir (Kulaksızoğlu ve Dilmaç, 2000; Dilmaç, Kulaksızoğlu ve Ekşi, 2007). Değerler, bilinçli ya da bilinçsiz, sözel ya da sembolik olarak seçimlerimize rehberlik eden; bilişsel, duyuşsal ve davranışsal yargılarımız için ölçüt teşkil eden bireysel ya da toplumsal olarak sahip olduğumuz inançlardır. Değerler toplumları etkilediği gibi toplumlar da değerleri etkileme gücüne sahiptir (Shearman, 2008).

Değerlerin çocuk suçluluğu konusunda önemsenmesi aileden okula varıncaya kadar sorumlu kurumlarının tamamınca özümşenerek çocukta yerleştirilmesi sağlanmalıdır. Emniyet Kurumu özelinde ise öne çıkan hususlardan bazıları aşağıdaki şekilde sıralanabilir.

1- Suç işleyen çocukların ailelerine, özellikle çocuğun ahlak ve sosyal gelişimine katkılar sağlayacak psikolojik destek sağlanmalıdır.

2- Çocuk Şubelerince değerlerin belirlenmesine yönelik çalışmalar farklı zamanlarda suçlu çocuklara uygulanarak çocukların ahlaki gelişimi alanında bilgi toplanabilir ve yardıma

gereksinimi olan çocuklara bu hizmetler uzmanlarca verilebilir.

3- Çocuk Şubelerinde görevli personele çocuk psikolojisi konularında uzman kişiler tarafından belli aralıklarla seminerler verilebilir.

4- Çocuk gelişimi ve eğitimi uzmanları Çocuk Şubelerinde görevlendirilebilir.

5-Üniversitelerin Çocuk Gelişimi ve Eğitimi veren bölümleri ile Çocuk Şubeleri Çocuk Suçluluğu konusunda işbirliği yapabilir.

Kaynakça

- Agle, B.R. ve Caldwell, C.B.(1999). Understanding Research on Values in Business. Business&Society, Vol. 38. No. 3. 326-387.
- Ayral, A.E, (1992), "Akademisyenlerin Çalışmayla İlgili Değerleri", (Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İngilizce İşletme Bölümü Organizational Behavior Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- Bacanlı, H, (1999), *Duyuşsal Davranış Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Bacanlı, H, (2002), *Psikolojik Kavram Analizleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Bloom, B. S,(1998), *İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme*, (Çev.D.A. Özçelik),İstanbul: MEB yay.
- Brugman,D.And A.E.Aleva, (2004), Developmental Deley Or Regression in Moral Reassoning by juvenile Delinquents: Journal of Moral Education. Volume:33,Number:3.
- Çağlar, D,(2004), "Üstün Yetenekli Çocukların Özellikleri", *İ. Üstün Yetenekli Çocuklar Seçilmiş Kongresi Makaleler Kitabı*, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Çeliköz, N.Seçer Z. ve Durak,T, (2008), "Suç işleyen ve işlemeyen Çocukların Düşünme Becerileri ve Ahlaki Yargılarının İncelenmesi", *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:25.
- Dereli, E.Y,(2000), "Çocuk Mahkemelerinde Yargılanan Çocukların Ahlak ve Adalet Anlayışlarının Gelişimi" (Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi).
- Dılmaç, B, Kulaksızoğlu, A. ve Ekşi H. (2007). "An examination of the humane values education program on a group of science high school students", *Educational Sciences: Theory & Practice*, Cilt 7, Sayı 3, 1221–1261.
- Dılmaç, B,(1999), "İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi Verilmesi ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği ile Eğitimin Sınanması", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul M.Ü. Eğitim Bilimler Enstitüsü).
- Doğanay, A,(2006), *Değerler Eğitimi*, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi "Yapılandırmacı Bir Yaklaşım, (Ed. C. Öztürk). Ankara: Pegem-A Yayıncılık.
- Dunlop, F, (1996), *Democratic Values and the Foundadions of Political Educatin*, "Values in Education and Education in Values", (Ed. J.M. Halstead ve M.J. Taylor), London: Falmer Pres.
- Erdem, A. R,(2003), "Üniversite Kültüründe Önemli Bir Unsur: Değerler", *Değerler Eğitim Dergisi*, 1 (4), 55-72.
- Ergene T, (1992), "Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi ve Tedavi Yöntemleri", *H.Ü.Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:7,İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 1531
- Güngör, E, (1993), "Değerler Psikolojisi". Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yay, Hacıkadiroğlu,V, (2002), *Bilgi ve Deger, Bilgi ve Deger Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Karabulut, S, (2006), "Suçlu Çocukların Türkiye Profili", (Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Kuçuradi, J, (1995), *Felsefi Açından Eğitim ve Türkiye'de Eğitim*, İstanbul: 17-18 Kasım.

- Kulaksızoglu, A. ve Dilmaç, B, (2000), "İnsani Değerler Eğitimi Programı", Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, *Eğitim Bilimleri Dergisi*, Sayı:12.
- Leenders, H. & Veugelaers, W, (2009), *Different perspective on values and citizenship education*, J. Zajda & H. Daum (Eds.) "Global values education-teaching democracy and peace", London: Springer.
- Kusdil, M.E. & Kağıtçıbaşı, Ç, (2000), "Türk Öğretmenlerin Değerler Yönelimi ve Schwartz Değer Kuramı", *Türk Psikoloji Dergisi*, 15 (45), 59-76.
- Maslow, A.H, (1996), *Dinler, Değerler, Doruk Deneyimler*, (çev. H.K. Sönmez). İstanbul: Kuraldışı Yayınevi.
- Mehmetoğlu, U, (2006), "Gençlik, Değerler ve Din", *Küreselleşme, Ahlak ve Değerler*. (Ed Mehmetoğlu & Mehmetoğlu). İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Naagarazan, R. S, (2006), *A textbook on professional ethics and human values*, New Delhi: New Age International Publishers.
- Niles, W.J, (1986), "Effects of a Moral Development Discussion Group on Delinquent and Predelinquent Boys", *Journal of Counseling Psychology*, Volume: 33, No:1.
- Paykoç, F, (1995), "Sosyal Bilgiler Eğitiminde Çağdas Eğilimler", TED, *İlköğretim Okullarında Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Sorunları*, Ankara: TED Yayınları.
- Robbins, A, (1993), *Sınırsız Güç*, (Çev: Değirmenci M.), İstanbul: İnkılap Kitapevi Yayını.
- Özbay, Y, (2004), *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi, -Kuram-Arastırma-Uygulama*, Ankara: Öğreti Yayınevi.
- Özden, Y, (1997), *Öğrenme ve Öğretme*, Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Saylağ, Ş, (2001), "Liselerin Birinci Sınıfında Öğrenim Gören Çocukların Ahlak Değerleri Algılama Düzeylerinin İncelenmesi", (Yayımlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi), Ankara: H.Ü Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Selçuk, Z, (2000), *Gelişim ve Öğrenme 7*. Baskı, Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım.
- Shearman, S.M, (2008), "Culture, values, and cultural variability: Hofstede, Inglehart, and Schwartz's approach", *The Annual Convention of the International Communication Association*, Montreal, QC, Canada.
- Sıgır, Ü, Tabak, A. ve Ercan, Ü, (2009), "Kültürel Değerlerin Yönetmelik Kapsamında Analizi: Bankacılık Sektörü Örneği", *Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1).
- Stams, G. J.D. Brugman ve diğerleri, (2006), "The Moral judgement of juvenile Delinquents: A Meta-Analysis", *Journal of Abnormal Child Psychology* Volume:34 Number:5.
- Özgülven. İ.E, (1994) *Psikolojik Testler*, Ankara: Psikolojik Danışma, Rehberlik Eğitim Merkezi (PEDREM).
- Ünal, M, (1993), "Suçlu ve Suçlu olmayan Çocukların Uyum Durumları ve Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırılması", (Ankara: A.Ü Adli Tıp Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- Yalçın, B, (2003), "Çocuk ve Suç İlişkileri: İstanbul Emniyet Müdürlüğü Nisan 2001-Nisan 2002 Kayıtları Esas Alınarak", İstanbul: (İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi).
- Yavuzer, H, (1974), *Suçlu Çocukların Zeka Kişilik ve Yakın Çevre Özellikleri Toplumsal gelişim Sürecinde Çocuk Suçları Tartışmalı Oturum 14-15- Nisan*, Akbank Tamburacı Matb, İstanbul.
- Yavuzer, H, (1981), "Psiko- Sosyal Açından Çocuk Suçluluğu", (Doçentlik Tezi, İstanbul Üniversitesi Eğitim Fakültesi, İstanbul).
- Yavuzer, H, (1986), *Psiko-Sosyal Açından Çocuk Suçluluğu*, İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 2793.
- Yavuzer, H, (2001), *Suç ve Çocuk*. Remzi Kitapevi, 10. Basım, İstanbul.
- Yeşil, R. & Aydın, D, (2007), "Demokratik Değerlerin Eğitiminde Yöntem ve Zamanlama", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11 (2).
- Yörükoğlu, A, (1989), *Gençlik Çağı*. Özgür Yayınevi, İstanbul.
- Yörükoğlu, A, (1997), *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*, Özgür Yayıncılık, 5. Basım, Ankara.

TÜRKİYE'DE SUÇLULARIN SOSYAL, EKONOMİK VE KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ¹

Tülin Günşen İÇLİ*

GİRİŞ

Suç ve Suçluluk Araştırması

Suç çok nedenli karmaşık bir olgudur. Bu olgunun tek faktörle açıklanamaz olması günümüze kadar çeşitli disiplinlerden çok sayıda teorinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Suçun neden işlendiğini, suçu işleyene ne tür cezalar verilmesi gerektiği tartışmaları günümüzde suçun işlenmeden önce önlenmesini böylece suçun neden olacağı zararların önlenmesi ve suçlunun rehabilitasyonuna odaklanmıştır. Türkiye'de suçluluğun tüm boyutlarını görebilmek ve çözüm önerileri geliştirebilmek için kapsamlı araştırma yapmak bir gerekliliktir.

Yöntem

Türkiye'nin tüm bölgelerindeki cezaevlerinden o bölgeyi temsil edecek şekilde oranlı örnekleme tekniği kullanılarak her iki cinsten ve tüm yaş gruplarından 1778 hükümlü seçilmiştir. Araştırma sonunda elde edilen veriler mala ve şahsa karşı suçlarla cinsel suçlar için tek yönlü frekans tabloları ve çok yönlü ilişkileri gösterecek şekilde analiz edilmiştir.

Mala Karşı Suçlar

Türkiye'de mala karşı suç işleyenler arasında işiz olanların oranları düşüktür. Buna karşılık grubun yarısından fazlası bir işe sahip olmakla birlikte geçimini güçlkle sağladığını, bu suçu da para için işlediğini ifade etmiştir. Dolandırıcılık suçu işleyenlerin geçimlerini rahatlıkla sağladıklarını ve suç işleme nedeni olarak para ihtiyacını ileri sürmedikleri görülmüştür. Diğer ülkelerde yapılan araştırmalarda mala karşı suçlarla failin işsizliği arasında pozitif bir ilişkinin varlığından söz edilir. Oysa Türkiye'de yoksulluk ve suç arasında aynı yönde bir ilişki bulunmamıştır.

¹Bu tebliğde temel alınan Türkiye'de Suçlu Profili: Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Özellikler, başlıklı kitap Prof.Dr. Tülin Günşen İÇLİ'nin aynı isimle 1992 de yayınladığı araştırmanın 2006 yılında aynı içerikle ve aynı soru kâğıdı kullanılarak tekrarlanması projesinden ibarettir.

Bu projede görev alan; proje raporunu hazırlayan ve bu tebliği sunan Öğretim Görevlisi Veysel Dinler'e, ayrıca bu proje kapsamında hazırladıkları yüksek lisans tez çalışmalarından yararlandığım A. Altay, M. Bahtiyar ve T. Başpınar'a teşekkür ederim.

* Prof.Dr., Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü.

Demografik Özellikler

Suçluların medeni hal ve yaş dağılımları gasp-kapkaç suçlarının hiç evlenmemiş gençler (16–25 yaş) tarafından sıklıkla işlendiğini göstermiştir. Dolandırıcılık suç faileri ise, evli ve daha yaşlı (46–55 yaş) gruptandırlar. Araştırma sonuçları mala karşı suç failerinin yarıya yakınının göç eden ailelerden geldiklerini göstermiştir. Göç etmek tek başına insanları hırsızlık yapmaya ya da diğer tür mala yönelik suçlara itmez. Göç kırsal kesimden kentlere gelmiş olanlara getireceği kente uyum sorunları, işsizlik ve sonucunda görülen ekonomik zorluklar yoluyla mala yönelik suçlarda etkili olabilir.

Öğrenim Düzeyi

Dolandırıcılık ve güveni kötüye kullanma suçlarını işleyenlerin kendilerinin ve ailelerinin öğrenim düzeyi yüksektir. Dolandırıcılık, görevi kötüye kullanma, sahte senet sahte çek suçlarını işleyenlerin öğrenim düzeylerinin yüksek, olması daha karmaşık olan bu suçların planlanmasında ve işlenmesinde bir gereklilik olmaktadır.

Şahsa Karşı Suçlar

Bu suçlar öldürme, öldürmeye teşebbüs ve yaralama olaylarını kapsamaktadır. Araştırma sonuçlarına göre; grubun çoğu öldürme suçu işlemiştir. Öldürme ve yaralama suçu failerinin genelde erkek olduğu görülmüştür. Zaten Türkiye’de tüm suç türleri erkekler tarafından daha sık işlenmektedir. Her iki cinste de öldürme oranlarının yaralama oranlarından daha yüksek bulunmuştur. Kadınların öldürme suçlarının arkasındaki faktörler sıklıkla şiddete, taciz ve/veya tecavüze maruz kalma medeni nikâh kıyılmadan alıkonmadır. Bu durumlarda kadın kendisine belirtilen davranışlarda bulunandan öldürerek kurtulma yolunu seçmektedir.

Türkiye’de önceki araştırma sonuçlarına göre, (1987, 1992, 1995 gibi) öldürme kırsal kesim suçu olma özelliği taşımaktaydı. Bu araştırma sonuçları öldürme suçlarının kırsal kesimden kentlere kaymış olduğunu göstermiştir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre, öldürmelerin dörtte üçü kentlerde gerçekleşmektedir bununla birlikte hala adam öldürmelerin ¼ ü kırsal kesimde cereyan etmektedir. Bunda kırsal kesimde namus ve şeref, kan davası ile arazi anlaşmazlığının önde gelen öldürme nedenlerinden olmasının etkisi olduğu düşünülebilir. Bazı öldürmelerin nedenleri kırsal kesimde oluşur ama öldürme olayı kentte gerçekleştirilir.

Sosyo - Ekonomik Özellikler ve Suç Yeri

Öldürme olaylarının kalabalık ve ekonomik düzeyi düşük ailelere mensup olanlarda daha yüksek olduğu görülmüştür. Öğrenim düzeyleri diğer tüm adli suçlarda olduğu gibi ilköğretim mezunu düzeyindedir. Şahsa karşı suçların işlenme yerleri cinslere, olayda fail veya mağdur konumunda olmaya göre değişiklik gösterir. Bu çalışmada da daha önceki araştırma bulguları ile aynı şekilde kadınların suçlarını evde; erkeklerin de sokakta işledikleri sonucu elde edilmiştir.

Kadın ve Namus Algısı

Kadınlar günlük yaşamlarının büyük kısmını evde geçirirler ve ev içindeki sorunlarla baş etmeye çalışırlar. Ev dışında ki sorunları çözme görevi genelde erkeklere verilmiştir. Bu sorunları çözerken yaralama veya öldürme suçlarının işlenmesi daha sık görülebilir. Ayrıca bazı yörelerde gelenek ve göreneklerin yanlış yorumlanması sonucu kadının namusundan

ailenin diğer erkekleri sorumlu olurlar. Kadının namusuna “halel” geldiğini düşündükleri durumlarda “ namusu “temizlemek “ için cinayet işlerler.

Alt Kültür ve Şiddet

Suç literatüründe özellikle öldürme ve uyuşturucuya ilişkin suçlarda bir alt kültürün varlığından söz edilir. Bu çalışmada da arkadaş çevresinin suçun işlenmesinde yardım ve destek sağladığı görülmüştür. Dikkatsiz bir biçimde, süratli, alkol veya madde etkisinde, araç kullanarak da ölüme neden olunabilir. Ayrıca düğünlerde ya da maç kutlamalarında gereksiz ateşli silah kullanılarak bazı masum kişiler mağdur edilebilirler.

Cinsel Suçlar

Bu suç türü kapsamında cinsel saldırı ve kız kaçırma alınmıştır. Kız kaçırmanın yarından fazlasının, cinsel saldırı suçu işleyenlerin de yarıya yakınının hiç evlenmemiş kişilerden oluştuğu görülmüştür. Kız kaçırma ve cinsel saldırı suçu işleyenlerin gerek evlenme gerek suç işleme yaşları küçüktür. İlerleyen yaşla birlikte cinsel suç işleme sıklığı azalmaktadır.

Kız kaçırma suçunun en çok ilköğretim mezunu olan hiç evlenmemiş olanlar ile evlilerde gerçekleştiği görülmektedir (% 41 ve % 25). Hiç evlenmemişler kız kaçırma suçunu daha çok başlık parası geleneğinin olduğu yerleşim yerlerinde evlenmek amacıyla işlemektedirler.

Cinsel Bilinç

Özellikle kırsal kesimde anne baba ile aynı odayı paylaşmak durumunda olan çocuklar çok küçük yaşlardan itibaren cinsel yaşama tanık olmakta bu durum da onların normal yaşlardan önce cinsel yönden uyarılmalarına sebep olabilmektedir.

Genelde cinsel yönden başkalarına zarar vermemeleri yada başkalarının zararına maruz kalmamaları için kız ve erkek çocuklar ebeveynleri tarafından erken yaşlarda evlendirilmektedir.

Fail-Mağdur İlişkisi

Araştırma da elde edilen önemli sonuçlardan biri failin mağduru tanimasıdır. Kız kaçırma suçu kırsal kesimde cinsel saldırı suçları ise kentlerde daha sık görülmüştür. Bazen çocuğu olmayan kadınlar kendisine kuma olacak bir kızı kocası için kaçırmakta böylece kocasının karısı olarak yaşamını sürdürmeyi garantilemektedir.

Namus Algısı ve Cinsel Suçlar

Araştırmanın ilginç sonuçlarından biri de başkasının namusuna “göz diken” ona karşı cinsel saldırıda bulunmuş olan birinin kendi karısı cinsel nitelikli bir suç işlese onu öldürmeyi düşünebilmesidir. Ayrıca kendilerinin suçsuz olduklarını iddia eden bu kişiler başkası bu tür bir suç işlese en ağır cezayla cezalandırılmalarını istemektedirler.

Erkeklik Algısı ve Cinsel Suçlar

Hatta namus cinayetleri için şu andakinden daha az hatta hiç ceza verilmemesi isteyecek kadar da kendi “namus”larına düşkün insan profili çizmektedirler. Çünkü onlara göre kadın cinselliğini evlendiği erkek ile yaşamalıdır. Erkek için durum farklıdır kadının “namus”unu korumak eğer ona “halel” gelirse “temizlemek erkeğin görevidir. Kadın “namusunu” koruyarak erkeğin şerefini de zedelememiş olur.

Toplumsal Cezalandırma

Gerek bu araştırmada gerek İçli'nin 1992 tarihli 'Türkiye'de Suçlular: Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Özellikleri' başlıklı araştırmasında aileler cinsel suç işleyen çocuklarının suç işlemesini onaylamamaktadırlar. Buna karşılık eğer kız veya erkek çocukları namus uğruna öldürmüşlerse bu suç hem aile hem çevre tarafından onaylanır. Kızın evlendiği kişiye ihanet etmesi, onu terk etmesi namus cinayeti için bir neden teşkil eder.

Bulgular

- Sosyo-ekonomik özellikler
- Hükümlülerin ailelerine ilişkin özellikler
- Hükümlülerin eski çevrelerine geri dönme isteği
- Tahliye sonrası korkular
- Suçta tekerrür ve madde kullanımı

Hükümlülerin Sosyo-Ekonomik Özellikleri

Veriler hükümlülerin yarıdan fazlasının evli olduğunu göstermiştir. Hükümlülerin hem kendi ailelerinin hem anne baba ailelerinin ekonomik düzeyleri düşüktür. Bu durumda hem nitelikli bir mesleğe sahip olmamanın, hem de aile genişliğinin etkisi olduğunu ifade etmek gerekir. Ülkemizde özellikle küçük yaşlarda, öğrenim düzeyi düşük kişilerde evlilik suçtan alıkoyan bir kurum değildir. Ekonomik durum ile mala yönelik suçlar arasında belirgin bir ilişkinin olmamasının başta gelen nedeni Türkiye'nin sosyo-kültürel yapısı ve bu yapıda mevcut tevekkül anlayışı ve ekonomik dayanışma olarak ifade edilebilir.

Hükümlülerin Ailelerine İlişkin Özellikler

İncelenen tüm suçlarda hükümlülerin, anne ve babalarının da öğrenim düzeyleri düşük bulunmuştur. Öğrenim düzeylerinin düşüklüğü düşük geliri, niteliksiz işlerde çalışmayı beraberinde getirmektedir. Bu da ailelerin ekonomik sıkıntı çekmelerine yol açmaktadır. Ekonomik sıkıntı çeken çok çocuklu ailelerde hem çocukların kontrolü zorlaşmakta hem çocukların öğrenim yaşamlarına zamanından önce son vererek aile bütçesine katkı sağlamak amacıyla çalıştırmakta bu durum da çocukların suç işlemelerinde risk faktörü oluşturabilmektedir.

Hükümlülerin Eski Çevrelerine Geri Dönme İsteği

Her üç suç türünden hüküm giymiş olanların tamamı tahliye sonrası yaşadıkları yere dönmek istememektedirler. Bunun nedeni olarak iş bulamayacağından korkanlara ek olarak eskiden yaşadığı yere uyum sağlayamayacağını, çevrenin onu dışlayacağını düşünenler sayılabilir. Zaten cezaevine girenlerin bir kısmının aile yaşamları sona ermiştir. Hüküm giyenin kadın olması durumunda kocasının ondan boşanarak kendisine yeni bir yaşam kurmasına çok sık rastlanmaktadır.

Suç Türleri ve Geri Dönme İlişkisi

Grupta sadece mala karşı suç işlemiş olanların yarıdan fazlası(% 56) cezaevinden çıktıktan sonra daha önce yaşadığı yere dönmek istediğini beyan etmiştir. Kan davası nedeniyle öldürmüş olanlar tahliye olduktan sonra öldürülme sırasının kendilerine geleceğini

bildikleri için daha önce yaşadıkları yere dönmek istememektedirler. Aynı durum bir kişiye tecavüz edenler için de geçerlidir. Tecavüz edilenin yakınlarının intikam alacağından çekinen hükümlüler cezaevinden çıktıktan sonra yaşadıkları yere dönmek istemediklerini ifade etmişlerdir.

Tahliye Sonrası Korku: İşsizlik ve Önyargı

Tahliye sonrası hükümlüler en çok iş bulamamaktan, aile veya çevrenin dışlamasından korktuklarını belirtmişlerdir. Hükümlüler, toplumunda suç işleyenlere karşı önyargı olduğu kanaatindedirler. İş hukukuna göre, iş yerlerinin belli bir oranda eski hükümlü (sabıkalı) çalıştırma zorunluluğu bulunmasına rağmen, hükümlüler bunun yeterince uygulanmadığı veya denetlenmediği görüşündedir.

Suçta Tekerrür ve Madde Kullanımı

Araştırma sonuçlarına göre daha önce öldürme suçundan hüküm giymiş olanlar yine öldürme suçu, yaralamadan hüküm giymiş olanlar da yaralama suçu işlemişlerdir. Bir başka ifadeyle kişinin hüküm giydiği suç daha önce işlemiş olduğu suç ile aynıdır. Araştırma sonuçlarında dikkat çeken bir sonuç, örnekleme dâhil edilen mala karşı, şahsa karşı ve cinsel suçların her birinde madde etkisinde suç işleme oranlarının yüksek olmasıdır.

Sonuç ve Öneriler

Hükümlülerde ara sıra da olsa alkol kullanma alışkanlığı vardır. Bu maddelerin kullanımının azaltılması suç oranlarını da azaltacaktır. Öğrenim düzeyinin yükseltilmesinin, kişilerin meslek sahibi edilmelerinin de suç oranlarını azaltacağına inanıyoruz. Araştırma sonuçları şahsa karşı suçların en sık ateşli silahlarla işlendiğini göstermiştir. Bu Türkiye'de silah taşıma alışkanlığı ve silahlanma hususlarının bir kez daha tartışılması gerektiğini düşündürmektedir.

MESAI DÜZENLEMESİNİN ÖRGÜTSEL PERFORMANS, PERSONEL TATMİNİ VE SUÇ ÖNLEME ÜZERİNE ETKİLERİ: BURSA EMNİYET MÜDÜRLÜĞÜ ERGONOMİK VARDİYA UYGULAMASI

Halil YILMAZ*

Özgür UYGUN**

İrfan DEMİR***

Emniyet Personelinin Çalışma Koşulları

ILO (International Labor Organization: Uluslararası Çalışma Örgütü) Birleşmiş Milletlerin en eski örgütlerinden olup amacı istihdamı arttırmak ve daha önemlisi çalışma şartlarını çalışan lehine iyileştirmektir. İş ve işçi hukuku konularında en çok tanınan uluslararası kuruluş ILO'dur. ILO'nun 1919 tarihli ilk konvansiyonu çalışma saatlerin sınırlandırılması ve çalışanlara yeterli dinlenme süreleri verilmesini öngörmüştür. Çalışma şartları ve mesai saatleri iş hukukunun en eski ve tartışmalı problemlerindendir. 19. yüzyılın başlarında bile aşırı çalışma saatlerinin hem çalışan sağlığına hem de ailesini de kapsayacak şekilde çalışanın sosyal yaşamını olumsuz etkilediği bilinen ve tartışılan gerçeklerdendir. ILO'nun modern standartları çalışma sürelerinin makul periyotlarla sınırlandırılmasını ve çalışanlara günlük, haftalık ve yıllık bazda dinlenme ve tatil verilmesini öngörür. Bu standartlar hem yüksek iş verimini hem de çalışanların beden ve ruh sağlığının korunmasını hedeflemektedir.

Anayasamızın 128. maddesine göre kamu görevlilerinin hakları, yükümlülükleri, aylık ve ödenekleri ve diğer özlük işleri yasa ile düzenlenir. Ülkemizde kamu veya özel sektörde çalışanlar için günlük çalışma süresi 8 saattir. 657 sayılı Yasanın 99. ve takip eden maddelerinde, devlet memurlarının çalışma saat ve usulleri hükme bağlanmıştır. Buna göre; devlet memurlarının haftalık çalışma süresi, cumartesi ve pazar günleri tatil olmak üzere 40 saattir (DMK Madde 99). Bu hüküm ilgili uluslararası sözleşmeye de (ILO Sözleşmesi) uygundur. ILO'nun bu konudaki en temel mevzuat metinlerinden birisi de 1935 yılında çıkarılan ancak 1957 yılında yürürlüğe giren Haftada Kırk Saat Konvansiyonudur. Buna göre haftada kırk saat çalışma yaşam standardını bozmayacak veya düşürmeyecek şekilde dizayn edilmelidir. Benzer şekilde İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin (İHEB) 22'nci maddesinde "Her şahsın çalışmaya, adil ve elverişli çalışma şartlarına" hakkı vardır, 24'ncü maddesinde, "Her şahsın dinlenmeye..., özellikle çalışma sürelerinin makul periyotlarla sınırlandırılmasına ve ücretini de almak kaydı ile dinlenmeye... hakkı vardır" hükmü mevcuttur.

Bununla birlikte Devlet Memurları Kanununda Madde 99'da "kurumların ve görülen hizmetin özelliklerine göre günün 24 saatinde devamlılık gösteren hizmetlerde çalışanların

* 1. Sınıf Emniyet Müdürü, Bursa İl Emniyet Müdürü

** 3. Sınıf Emniyet Müdürü, Bursa Emniyet Müdürlüğü, Personel Şube Müdürü

*** Dr, İstanbul Emniyet Müdürlüğü, Eğitim Şube Müdür Yrd.

çalışma saat ve şekilleri kurumlarınca tespit edilebilir” hükmü vardır. Madde 101’de ise Emniyet Teşkilatı ve hizmetlerini doğrudan ilgilendiren “Günün 24 saatinde devamlılık gösteren hizmetlerde çalışan Devlet memurlarının çalışma saat ve şekilleri, Başbakanlık Devlet Personel Başkanlığının muvafakatı alındıktan sonra kurumlarınca düzenlenir” ifadesi geçer. Ancak Başbakanlık Devlet Personel Başkanlığı’nın izni ile kurumlarca yapılacak farklı çalışma sürelerinin tespiti, haftalık 40 saatlik limit içinde yapılmalıdır (Akdeniz, 2000).

Buna rağmen 7 gün 24 saat güvenlik hizmeti verilen Emniyet Teşkilatında, 1995 yılına kadar personelin çalışma saatlerine dair özel bir düzenleme yapılmamıştır. Bu konu 2011 yılına kadar yapılmış tek özel düzenleme, 19.10.1995 tarih ve 231771 sayılı Emniyet Hizmetleri Sınıfı Personelinin Çalışma Saatlerine İlişkin Esaslar konulu Bakanlık Genelgesi ile yapılmıştır. Anılan genelgenin 4. maddesiyle “nöbet usulü ile çalışması zorunlu olan personelin çalışma saatleri, hizmetlerin gerekleri göz önünde bulundurularak olağanüstü durumlarda 12/12, diğer durumlarda 12/24 veya 12/36 esaslarında herhangi birine veya her birine göre Taşra Teşkilatında Mülki Amirin, Merkez Teşkilatında Genel Müdürün onayı ile düzenlenir” şeklinde bir düzenleme yapılmıştır (Yılmaz, 2002).

Emniyet Teşkilatının pratik uygulamasında en yaygın vardiya usulü 12/24 sistemidir. 12/36 sistemi nerdeyse hiç uygulanmamakta ya da istisnai olarak, yalnızca gece mesaisi şeklinde küçük birimlerde uygulanmaktadır. 12/36 sisteminin istisna derecesinde nadir olarak uygulanmasının nedeni istirahat süresinin uzun olduğu düşünüldüğü içindir. Ancak hesaplandığında bunun bir yanığı olduğu görülür. 12/36 sisteminde çalışan emniyet personeli bile haftada 40 saat çalışan diğer devlet memurlarından -ek görevler hariç olmak üzere- ayda ortalama iki buçuk mesai günü fazla çalışmaktadır. 12/24 sisteminde çalışan emniyet mensupları ise -ek görevler hariç olmak üzere- bir ayda diğer devlet memurlarından 10 mesai günü fazla çalışmaktadır.

Yasada düzenlenen ‘olağan koşullarda haftalık 40 saat’ limitini aşan bu düzenlemeye göre 12/12 sistemi uygulandığında Emniyet Teşkilatı pratiklerine göre personele haftada 1 gün izin verilmektedir. Ancak iki grup şeklinde çalışan personelin yarısı vardiya değişiminde 24 saat fasılasız görev yapmaktadır. 12/24 sisteminde ise her 12 saatlik mesaiden sonra 24 saatlik istirahat süresi görüldüğü için ayrıca bir izin günü yoktur.

Mevzuatın öngördüğü normal çalışma süresinin aşılması halinde fazla mesai ücreti ödenmesi gerekir ve bunun tespit usulü 657 sayılı yasanın 178. maddesi ile belirlenmiştir: Fazla çalışma, sadece salgın hastalık ve tabii afetler gibi olağanüstü hallerde ve bu hallerin devamı süresince mümkündür. Bu durumda fazla çalışmanın süresi ve saat başına ödenecek ücret Bakanlar Kurulunca belirlenecektir. Özlük hakları açısından aynı düzenlemeye tabi diğer Devlet Memurlarına göre iki mislinden fazla çalışan polise ödenen fazla mesai ücreti Ekim 2011 itibarıyla 281,69 TL’dir.

Ayrıca yöneticiler, her olasılığı düşünerek terör, grev, kanunsuz gösteri, toplantı ve ilave emniyet tedbiri gerektiren benzeri sebeplerle çalışma saatini onay almak suretiyle 12/24’ten 12/12’ye çevirebilmektedirler. Ülkemiz koşullarında bu tür olaylar çok sık meydana geldiğinden, göreve geliş-gidiş, nöbet devri, takip edilen olayın sonuçlanması veya ikinci emir gerekçeleri ile polisin çalışma saati 14 veya 16 saate çıkabilmekte bazen daha da uzayabilmektedir. Özellikle yönetici personelin çalışma saatleri günde ortalama 16 – 18 saate kadar yükselmektedir. Amir-memur ayrımı olmaksızın polisin çok büyük bir genelinde iki gün hafta sonu tatil uygulaması yoktur. Aksine emniyet literatüründe ‘hafta mezuunu’

kavramı kullanılır ki buna göre polislerin geneli altı gün çalıştıktan sonra -acil bir durum veya ek görev yoksa- haftada bir gün izinli sayılırlar.

Yasaya göre kurumların, günlük çalışma süresinin dışında fazla çalışma ücreti ödemeksizin personelinin çalıştırabilmeleri mümkündür. Ancak bu durumda her sekiz saat fazla mesai için bir gün izin verilmesi zorunluluğu vardır. Bununla birlikte bu hüküm Emniyet Teşkilatında uygulanmadığından yasaya aykırılık söz konusudur.

Emniyet Teşkilatı 24 saat kesintisiz hizmet veren sayılı kamu kurumlarından birisi olduğundan çalışma sisteminin temeli vardiya usulüne dayanmaktadır. Vardiya, insan biyolojisinin normal kabul etmediği içerdiği ve sosyal hayat akışının dışında kalan zaman dilimlerinde çalışmayı gerektirir (Demir, 2010). Bu nedenle vardiya usulünde çalışmanın insana fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik açıdan zararlı olduğu bilimsel olarak tespit edilmiştir.

İnsan vücudu normal şartlarda belirli bir biyolojik çalışma saatine sahiptir. Gündüzleri çalışır, geceleri dinlenir. Hizmet gereği polislik mesleğinde bu mümkün değildir. Bu nedenle, kişi üzerinde oluşması muhtemel “ruhsal bozukluk ve bilinçte negatif yansıma” sakıncalarının giderilebilmesi için çalışan kişiye yeterli oranda ve uygun mekânda dinlenme imkânı tanınmalıdır. 8 saati aşan mesai sürelerinden kaçınılması önerilmekte ise de, Emniyet Teşkilatında çalışan personel, halen yeteri kadar dinlendiril(e)memektedir (Zengin, 1997, s. 29).

Toplumsal olaylarda polis, sabahın erken saatlerinde muhtemel geçiş güzergâhlarında görevlendirilmekte, 12 veya 16 saat süresince olumsuz şartlarda ayakta dikilmektedir. Bu süre zarfında fizyolojik ihtiyaçlarını dahi karşılayamayan ve bedensel, ruhsal olarak yorulan Polis, esnek davranma kabiliyetini kaybetmekte ve en küçük toplumsal direnme karşısında bile istenmeyen olaylara sebebiyet ver(ebil)mektedir.

Bazı illerde karakol (polis merkezi) amirleri sabah saat 0830'da görev alıp ve en erken saat 2400'te görevden ayrılmaktadırlar, ertesi günü gündüz vatandaşla ilgileneceği en verimli saatlerde, yeteri kadar dinlenemediğinden bitkin bir durumda olduğu görülmektedir. Bu, polisin çalışma hayatı ile sosyal hayatının birbirine karıştığını göstermektedir.

Polisin izin ve mesai kavramları bütünleştirilmiştir. Polis, istirahatli dahi olsa, hatta yeni görevden ayrılmış olsa bile, amir tarafından verilen emirle tekrar göreve dönmek zorunda kalmaktadır. Dolayısıyla polis, görevde iken, hangi saatte istirahate ayrılacağını net olarak bilememektedir. İkinci emir olasılığı, özel yaşama ilişkin program yapılmasına olanak tanımamaktadır. Programlı bir yaşamdan yoksun kalan polis, sürekli olarak (görünmeyen) bir “iş stresi”nin baskısı altındadır. Bu ise, kaçınılmaz olarak görevi yanında eşi ve çocukları ile olan ilişkisini ve aile içindeki güvenilirliğini olumsuz yönde etkilemektedir.

1992-2001 yılları içinde 277 personelin intihar, şehitler hariç 377 personelin görev esnasında vefat, 1534 personelin görevin yarattığı meslek hastalıklarına bağlı olarak vefat, 522 personelin malul, 1336 personelin istifa, 1889 personelin müstafi, 728 personelin gerek sağlık ve gerekse adli cezalar nedeniyle işine son verilmesi ve 1576 personelin disiplin cezası sonucunda işine son verilmiş olması polisin içinde bulunduğu koşulların ağırlığını ve öngörülmezliğini kanıtlamaktadır.

Hafta sonu tatili olmayan, zorunlu haller dışında izin kullanmayan insanların işte başarılı olmalarını beklemek realiteye aykırıdır.

Günümüzde bir birey olarak Polis, 7 gün 24 saat verilmesi gereken güvenlik hizmetini; kendilerine, ailelerine, çocuklarına haksızlık yaparak yerine getirmek zorunda bırakılmıştır. Polislerin kendileri, eşleri ve çocuklarına ait olması gereken zamanın da kullanılarak kurumsal bir hizmetin verilmesi ne yazık ki hakkaniyet değerini yaşatmak olmamaktadır. Bir birey olarak Polisin kendisi ve sorumlulukları da mutlaka hesaba katılmalıdır. Hakkaniyet, diğer insanların olduğu kadar, İnsan Haklarını korumada birinci derecede sorumlu polisin de haklarının korunmasını içerir.

Emniyet Personelinin Çalışma Koşullarının Anayasa ve Uluslararası Belgelerde Garanti Altına Alınan Hakların İhlaline Yol Açıp Açmadığı Konulu Hukuki Mütalaa

Konunun insan hakları ile ilgili boyutu çok önemli olsa da bu kısım her nedense polis açısından sürekli olarak ihmal edilmişdir. Bu konuda kurumun proaktif bir yaklaşım göstererek insan haklarına hizmet eden personelin insan haklarını koruma ve onlara insan haklarına uygun çalışma imkanı sunma noktasında kayda değer bir çalışması olmamıştır. Ancak personel ve eşlerinin insan hakları çerçevesinde bireysel hak arayışları ve hukuk mücadeleleri olmuştur. Bu bağlamda bir polis memuru çalışma saatlerinin düzensiz olduğu ve bu durumun insan hakları ihlaline yol açtığını ileri sürerek 08.02.2001 tarihinde İzmir İl İnsan Hakları Kuruluna başvurmuştur. Kurul 29.03.2001 tarihinde aldığı kararla Prof. Dr. Bahri ÖZTÜRK ve Yrd. Doç. Dr. Oğuz SANCAKTAR'dan, Polislerin Çalışma Koşullarının Anayasada ve Uluslararası Belgelerde Garanti Edilen Hakların İhlaline Yol Açıp Açmadığı konusunu araştırarak bir hukuki mütalaa sunmasını istemiştir.

Verilen hukuki mütalaa; kanun koyucunun, polisin çalışma saatlerinin düzenlenmesinde kurumun veya hizmetin özelliği göz önüne alınarak farklı uygulamalarda bulunulabileceğini, ancak bunun kanun veya yönetmelik gibi bağlayıcılığı ve mevzuat hiyerarşisinde ağırlığı bir mevzuat mevzuata dayalı olarak yapılmasını öngördüğünü; oysa böylesine önemli ve bütün emniyet teşkilatını doğrudan ilgilendiren ETK, PVSK ve PVS Tüzüğü gibi polisi ilgilendiren asli mevzuat metinlerinde konuya ilişkin bir düzenleme getirilemediği belirtilmiştir. Bu konuda genelge düzeyinde bazı esasların tespit edildiği, böylesine önemli bir konuda genelge ile düzenleme yapmanın normlar hiyerarşisi açısından usulsüz ve sakat bir işlem teşkil ettiği değerlendirilmiştir.

Mütalaanın devamında Devlet Memurları Kanununun 101. maddesi “Günün 24 saatinde devamlılık gösteren hizmetlerde çalışan Devlet Memurlarının çalışma şekil ve saatleri Başbakanlık Devlet Personel Başkanlığının muvafakati alındıktan sonra kurumlarınca düzenlenir” hükmünü içerdiğinden;

Bu konuda belirleme yapılırken hem Başbakanlık hem de Devlet Personel Başkanlığının görüşünün alınmasının gerektiği, bunu ihlal etmenin usul ve şekil unsuru açısından hukuka aykırı olduğu,

İdarenin bahse konu belirlemede takdir yetkisini kullanırken kamu yararı ve hizmet gereklerini gözetmek zorunda olduğu ve keyfi uygulamada bulunamayacağı,

Çalışma saatlerinin düzenli olmasının insan hakları açısından çok önemli olduğu ve personeli tahammülü aşan bir şekilde çalıştırmanın ciddi bir hak ihlali teşkil ettiği,

Polisin çalışma koşullarına ilişkin mevcut düzenleme ve uygulamalarının Anayasanın, İHEB ve İHAS temel hükümlerine açıkça aykırı olduğu belirtilmiştir.

Söz konusu hukuki değerlendirmede;

Anayasanın 49'uncu maddesindeki "Devlet çalışanların hayatını geliştirmek için çalışanları korumak zorundadır",

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi 22'nci maddesindeki "Her şahsın adil ve insani çalışma şartlarına hakkı vardır",

24'üncü maddesindeki, "Her şahsın dinlenmeye, bilhassa çalışma müddetinin makul surette tahdidine hakkı vardır"

İHAS 4'üncü maddesindeki "Hiç kimse mecburi çalışmaya tabi tutulamaz"

Anayasanın 59'uncu maddesinin "Dinlenmek çalışanların hakkıdır" hükümlerine göre polisin mevcut çalışma koşullarının anayasa ve sayılan diğer düzenlemelere aykırılık teşkil ettiği, burada sadece yorgun polisi değil, bu şartlarda görev yapan polisin işi gereği muhatap olacağı vatandaşlara verebileceği zararın da gözden uzak tutulmaması gerektiği belirtilmiştir (Yılmaz, 2003).

İnsan Haklarından Sorumlu Devlet Bakanlığının Değerlendirmeleri

Konuyla ilgili olarak ülkemizin İnsan Haklarından Sorumlu Devlet Bakanlığı da önemli tespit ve değerlendirmelerde bulunmuştur. Buna göre polisin mesai saatleri ve çalışma şartlarının belirlenmesinde her ne kadar ülkemizin içinde genel bulunduğu koşullar, polisin mevcut iş yükü, polisin görev alanına giren asayiş olaylarının sayısı, emniyetin personel mevcudu gibi faktörler belirleyici olsa da bu konuda anayasa ve uluslararası hukuk metinlerinde geçen bağlayıcı hükümlere uymanın hukuk devleti olmanın bir gereği olduğu ifade edilmiştir.

Diğer yandan kamu görevlilerinin görevlerini ifa etmeleri sırasında, yasalara ve diğer kurallara uygun hareket etmelerinde olumsuz ve ağır çalışma şartlarının olumsuz etki doğurabileceği belirtilmiş, insan hakları konusunda verilen eğitimler yanında çalışma şartlarının düzeltilmesinin de bu alandaki ihlallerin azalması için önemli bir rol oynayacağı tespitinde bulunulmuştur. Uygulama ile ilgili olarak mevzuatın yorumlanmasında ise temel hukuk prensiplerine uyulması ve yöneticilerin takdir yetkilerini kullanmada itinalı ve ölçülü olmalarının gerektiği değerlendirilmiştir.

Polisin sunmakta olduğu güvenlik hizmeti kurumsal bir görevdir. Ancak uygulamada, bu görev yerine getirilirken kurumsal önlemler yerine bireylerden kişisel özveri beklenildiği ve birçok hizmetin bireylerin fedakârlığına dayalı olarak gerçekleştirildiği görülmektedir. Olması gereken ise birey olarak emniyet personelinden fedakârlık istemek değil, kurum olarak Emniyet Teşkilatının gerekli düzenlemeleri yaparak güvenlik hizmetinin yasalara, uluslararası standartlara ve insan gerçeğine uygun şekilde verilmesini sağlamaktır (Yılmaz, 2003).

Uluslararası standartlardan ne anlaşılması gerektiğine örnek olarak Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinin polisle ilgili 690 (1979) sayılı Kararı'nın bazı maddeleri verilebilir. Bu kararın (B) Statüsünün 4. maddesinde; "Polisin, içinde görev yaptığı çevre, mesleki psikolojik ve maddi koşulları, birliği, tarafsızlığı ve onuru koruyacak nitelikte olmalıdır" ifadesi vardır. 5. Madde ise, "Polisler, adil bir ücret hakkına sahiptirler, bu ücretin tespitinde, tehlike ve sorumlulukların önemi, çalışma saatlerinin düzensizliği gibi özel faktörler dikkate alınmalıdır" hükümlerini içermektedir.

Türkiye’de polisle ilgili gerçek durumun idealden ne kadar uzak olduğunu ise yine bir uluslararası kuruluş olan Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi’nin (AİÖK) 2001 tarihli raporu açık bir şekilde gözler önüne sermektedir.

Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi (AİÖK) Raporu

AİÖK üyeleri 02-14 Eylül 2001 tarihinde Türkiye’ye yaptıkları bir ziyaret çerçevesinde emniyet birimlerini de ziyaret etmiş ve bu çalışmanın bulguları ile örtüşen tespitlerde bulunmuşlardır. Komite, emniyet personelinin gergin bir atmosferde hizmet verdiklerini, bu durumun olumsuz davranışları ve orantısız reaksiyonları doğurduğunu, personelin uzun mesai saatleri, maddi imkânsızlık ve insani imkânlardaki yetersizlikler, ayrıca çalışma şartlarının kötülüğünden dolayı strese maruz kaldığının tespit edildiğini rapor etmiştir. Komite bu şartlarda görev yapmanın hata yapmaya ve uygun olmayan kestirme yol ve yöntemlere zemin hazırladığını değerlendirmiştir.

Yukarıda değinilen farklı dayanak ve nedenlerden dolayı polisin mesai saatleri ve çalışma şartları Anayasa, İHEB ve AİHS hükümlerine, başta ILO standartları olmak üzere diğer uluslararası standartlara ve çağdaş örneklerle ve mutlaka bilimsel metotlar kullanılarak insanın fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarına uygun şekilde yeniden düzenlenmelidir. Bu çerçevede polisin mesaisi gece çalışmanın ağırlığı da dikkate alınarak haftada 40 saati geçmeyecek şekilde düzenlenmelidir. Zarurete dayalı olarak bu sürenin aşılması durumunda makul ve tatmin edici rakamlarla fazla mesai ücretleri ödenmeli ve polis, çalışma saatleri veya fazla mesai konusunda idare veya hukuk makamları nezdinde birey olarak hak aramak zorunda bırakılmamalıdır (Yılmaz, 2003).

Bir Bilimsel Proje Olarak Ergonomik Vardiya Sistemi Sürecinin Başlangıcı ve Gelişimi

Yukarıda değinilen ideali gerçekleştirme adına değinilen gerekçe ve ölçülere uygun olarak, farklı uzmanlardan oluşan bir ekip tarafından yeni bir vardiya sistemi geliştirilmiş ve Bursa Emniyet Müdürlüğü bünyesinde geniş çaplı bir deneysel çalışma başlatılmıştır.

Uygulamada Bursa ilinin seçilmesinin bir nedeni gerek emniyet hizmetleri gerekse ilin sosyal dinamikleri ve hareketliliği açısından Bursa’nın ideal bir laboratuvar olmasıdır. Bursa yaklaşık iki buçuk milyon nüfusu, turizm potansiyeli yüksek, sürekli göç alan ve sosyal hareketliliği fazla bir il olup ildeki emniyet personelinin sayısı 7335’dir. Diğer ifade ile Türkiye’deki yaklaşık her 100 polisten 3’ü Bursa’da görev yapmaktadır. Bursa ilinin bu açıdan bilimsel çalışma yapılmaya uygun, iyi bir sosyal bir laboratuvar olduğu değerlendirilmektedir.

Ancak Bursa’nın seçiminde bu faktörden daha fazla yönetimsel dinamiklerin de rol oynadığı ifade edilmelidir. Yapılan araştırmalar mesai saatleri ve çalışma şartlarının Emniyet Teşkilatının en acil ve öncelikli problemlerinin başında geldiğini göstermiştir (Demir, 2008). Bununla birlikte Emniyet Teşkilatında mesai problemi bilinen tarihi itibarıyla yarım asırdan uzun bir süreden beri değişimlerin yaşandığı ancak bir türlü çözülemeyen köklü bir problemdir. Haddizatında Emniyet Teşkilatında halen uygulanan en yaygın vardiya sistemi olan 12/24, bu makalenin yazıldığı tarih itibarıyla 35 yıldan fazla bir maziye sahiptir. Bu sistemin zorluğu, verimsizliği, personele ve teşkilata yansıyan çok boyutlu zararları çokça telaffuz edilmiş, farklı lokal uygulamalarla çözümler aranmış, ancak sonuca hiçbir şekilde varılamamıştır.

Örgütlerde en zor gerçekleşen olgu değişimdir. O'Toole (1996) 33 nedenden dolayı fertlerin içinde buldukları organizasyonlarda değişime direnç gösterdiğini belirtir. Bir pratiğin bir örgüt veya kurumdaki kökleri ne kadar derinse bu pratiği değiştirme konusunda gösterilecek direnç de o derecede güçlüdür. Yine O'Toole'a göre değişim liderlerin işidir; değişimi başlatmak ve yönetmek liderin gücüne ve ne kadar etkin bir lider olduğuna bağlıdır (1996).

Çok ilginçtir ki Emniyet Teşkilatında değişime direncin başladığı ve en çok hissedildiği nokta geleneksel olarak hiyerarşik piramidin üst kısımlarıdır. Teşkilatın hiyerarşik yapısı, katılımcı yönetimden çok karar alma mekanizmasının emir-komuta zincirine dayalı geleneksel işleyişi, risk ve inisiyatif almaktan çekinme ve örgüt kültürüne dayalı diğer nedenlerden dolayı, Emniyet Teşkilatında tipik olarak üst tarafta daha fazla değişime direnç görülür. Alt tarafta daha az oranda görülen direncin aşılması da genellikle çok daha kolaydır. Buna karşın teşkilatın yapısı kadar yazılı olmayan örgüt kültüründen dolayı da yukarıda yaşanan direncin aşılamadığı teşkilatta sürekli olarak dillendirilen problemlerdendir. Nitekim bu projenin bilimsel araştırma yöntemleriyle pilot proje olarak uygulanması için proje ekibi tarafından daha önce de girişimlerde bulunulmuş ancak yukarıda anlatılan nedenlerden dolayı ortaya çıkan dirençle karşılaşılarak erteleme yoluna gidilmiştir.

Bu konuda direnç bir yana değişim talebinin, Bursa Emniyetinin tepe yönetiminden gelmesi her şeyden önce bu alanda deneysel dizayna dayalı çok yönlü bir bilimsel çalışmaya kapı açmış olması açısından tarihi bir öneme sahiptir. Bu bilimsel çalışmanın, nispeten benzer sosyal ve demografik özelliklere sahip Gaziantep ilinde daha önceki bir tarihte başlatılması için somut planlamalar yapılmıştır. Ancak projeye halen ev sahipliği yapan yöneticinin Bursa iline atanması nedeniyle projenin planlanan tarihten daha sonra, Bursa ilinde başladığını ifade etmek sürecin gelişimini tespit noktasında önemlidir.

Ergonomik Vardiya Sistemi

Literatürdeki genel çalışmaların yanı sıra, İstanbul Emniyet Müdürlüğü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bürosunda görevli psikolojik danışman ve psikologlardan oluşan dört kişilik bir ekibin 2006 yılında personel sorunlarına dair yaptığı bir araştırma bu projeye başlangıçta önemli katkılar sağlamıştır. Konuyla ilgili anlamlı bulgular sunan çalışmada yaklaşık 2000 personele kendileri için meslek içerisinde 'problem' olarak tanımladıkları 20 civarında konuyu önemlerine göre sıralamaları istenmiştir. Doğrudan çalışma şartları veya çalışma şartlarından kaynaklanan problemler % 51,9 ile personel için en acil ve öncelikli problem olarak ortaya çıkmıştır (Demir, 2008).

Bu çalışmadan yola çıkılarak Emniyet Teşkilatında yaygın olarak uygulanan mesai düzenleri personel için önemli 6 bağımlı değişken açısından incelenmiştir. Çalışılan 3 ana bağımsız değişken; gündüz mesaisi, gece mesaisi ve gün/gece rotasyonu esasına dayanan ve teşkilatın en yaygın vardiya sistemi olan 12/24 mesaisidir. İncelenen bağımlı değişkenler ise bu üç mesai sisteminde çalışan personelin aile yaşam kalitesi, iş tatmin düzeyleri, tükenmişlik sendromu ve psikolojik sağlığın önemli parametrelerinden olan psikosomatik rahatsızlıklar, depresyon ve anksiyetedir.

Temel olarak bu 6 değişkenin her 3 mesai sisteminden nasıl etkilendiği ölçülmüştür. Araştırma kapsamında başta karakollar (polis merkezleri), Emniyet Genel Müdürlüğü

ve İl Emniyet Müdürlüklerine bağlı şube müdürlüklerinde görevli personel incelenmiştir. Çalışmanın ilk aşamasında her 3 birimin kendi içinde, 3 farklı mesai sisteminde çalışmanın 6 bağımsız değişkeni nasıl etkilediği araştırılmıştır. Polis merkezlerinde yalnızca gündüz ve 12/24 olmak üzere iki çalışma sistemi olduğu için bu iki grup arasında karşılaştırma yapılmıştır.

İkinci aşamada birimler arası çapraz karşılaştırma yapılarak farklı birimlerde çalışmanın söz konusu 6 bağımsız değişken üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu aşamada her 3 birimde aynı çalışma sisteminde çalışan personel karşılaştırılmıştır. Son aşamada ise çalışma sistemlerinden bağımsız olarak her 3 birim birbirleriyle bütün halinde karşılaştırılmıştır. Bulguların bir kısmı beklendiği gibi çıkmış ancak sürpriz sayılabilecek sonuçlara da ulaşılmıştır. Örneğin 12/24 sistemi genel anlamda aile yaşam kalitesi, iş tatmini ve tükenmişlik parametreleri açısından bütün birimlerde sürekli gece çalışma dâhil en kötü sonuçlarla bağlantılı bulunmuştur. Psikolojik sağlık konusunda ise depresyon ve anksiyete açısından kayda değer farklara rastlanmasa da psikosomatik rahatsızlıklar açısından yine 12/24 en kötü sonuçlarla işaret etmiştir.

Gece Çalışma ve İnsan Biyokimyası

Konuyla ilgili literatürde gece çalışmanın insan vücudu üzerinde ciddi olumsuzluklara sebep olduğuna dair çok sayıda bulgu vardır. İnsanın biyokimyasal sistemi gece dinlenecek şekilde çalışır. İnsan vücudu birçok farklı hormon salgılar. Bunlardan birisi de 'gece hormonu' olarak da adlandırılan melatonin hormonudur. Melatonin hormonu halk arasında çok fazla bilinmese de insan vücudunun biyolojik fonksiyonları üzerinde çok hayati düzenleyici etkileri ve faydaları vardır. Bunlardan bir kısmını aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

- Kardiyovasküler sistemin işleyişini düzenleme
- Gastrointestinal sisteme destek olma
- Kanser semptomlarının iyileştirilmesi
- Tümör gelişimini engelleme
- Vücut ısısını dengeleme
- Uyku (ve uyanma) düzenini ayarlama (Biyolojik/Biyoritmik saat)
- Kemik koruma (destek)
- Bağışıklık sistemine doğrudan etki etme
- Bakteriyel ve viral enfeksiyonlarda terapik etki yapma (Pandi-Perumal, Srinivasan, Maestroni, Cardinali, Poeggeler ve Hardeland, 2006).

Melatoninin tabiatında ceviz, kediotu, fındık ve kızılıklık gibi belli bitkilerde bulunduğu bilinir ancak asıl insan beyni tarafından salgılanır. Bu hormonun neredeyse tamamı beyin tarafından ve gece salgılanır. Salgılanma miktarı gündüz 1 birim, gece ise 20 birimdir (Arendt ve Skene'den nakille Ravindra, Lakshmi ve Ahuja, 2006). Bazı kaynaklara göre en yoğun melatonin salgılanması gece 23:00 ila 01:00 saatleri arasında gerçekleşmektedir. Bazı kaynaklara göre bu süre 05.00'a kadar uzar. Melatonin beyin tarafından salınma şekli hayli ilginçtir. Bu hormon geceleyin göz retinasından ışık akışı kesildiği zaman beyin tarafından otomatik olarak salgılandığı gibi retinadan ışık akışı başlar başlamaz salgılanma

durur. Melatonine gece hormonu denilmesi tesadüfi değildir. Körlerde kanser vakalarının çok daha az oluşu veya rastlanmaması buna bağlanmaktadır (Körler Neden Kanser Olmaz, 2011). Gece yoğun ışık altında çalışan hemşirelerde gündüz çalışan emsalleri ile mukayese edildiğinde yüksek miktarda kolorektal kanser ve göğüs kanseri bulunduğu dair çalışmalar vardır.

Vardiya ve Gece Çalışmasının Sosyal Hayat ve Aile Hayatına Etkileri

Vardiya sisteminde, özellikle gece çalışmak insanın yalnızca biyolojisini değil sosyal yaşamını da olumsuz şekilde etkiler. Vardiyada çalışan personel ailesinin de aile içi ritüelleri çoğu zaman sekteye uğrar (Presser, 2000). Ailece plan yapamama bu problemin bir tarafını, sosyal çevrenin davetlerine katılamama ve bir anlamda çevreden izole olma da diğer tarafını oluşturur. Vardiya çalışanı adeta ailesinden farklı bir zaman ve zeminde yaşar ve bir anlamda toplumdan kopuktur. Aile reisi aileden kopunca aile de otomatik olarak toplumdan kopar (Dunham, 1977). Batıda yapılmış araştırmalar vardiyada çalışan erkeklerin normal mesaisi olan insanlara göre altı, bayanların da üç kat daha fazla boşanma riski içinde olduğuna işaret etmektedir (Presser, 2000).

Vardiya ve Gece Çalışmasının İş Tatmini ve Tükenmişlik Sendromuna Etkileri

İş Tatmini, bir iş yerinde personelin motivasyonu ve verimini en çok etkileyen faktörlerdendir. Vardiya sisteminde çalışan insanlar iş tatmini duygusunu daha düşük düzeyde yaşamakta, işi çoğunlukla sadece 'ekmek kapısı' olarak görmekte ve bu insanlar kendini gerçekleştirme duygusu ile kişisel tatmin yaşayamadıklarından potansiyellerini işlerine aktaramamaktadırlar. Bu da hem nitelik hem de nicelik anlamında verimi düşürdüğü gibi mesleğe bağlılık ve kuruma aidiyet duygularını önemli ölçüde zedelemektedir.

Tamamen ortandan kaldırmak mümkün olmasa da bu olumsuzlukların, bir yandan öncesi, esnası ve sonrasında polisin görevine, diğer yandan da bireysel ve -ailesiyle birlikte- sosyal yaşamına etkilerini minimize etmek için proje ekibi tarafından Ergonomik Vardiya Sistemi (EVS) adı verilen bir vardiya sistemi geliştirildi. Sistemin teknik anlamda esas amacı farklı rutinlerle, teşkilatta en yaygın olarak kullanılan 12/24 sisteminin olumsuzluklarını giderecek, hem insanın yapısına hem de hizmetin gereklerine uyacak bir alternatif geliştirmektir.

Sistemde 4 grup 3 vardiya halinde çalışılmaktadır. Personelin hem kendine hem de ailesine zaman ayırması mümkündür. Dünya standartlarına uygun olarak haftada 40 saat mesai toplamını hedefleyen uygulamada, dünyadaki diğer yaygın vardiya uygulamalarından farklı olarak gece görevi tek blokta toplanmıştır. 4 haftalık vardiya döngüsü üzerine kurulu sistemde gece grubuna kendi içinde bir gün istirahat verilmesi halinde haftalık çalışma saati $160/4=40$ şeklinde 40 saate tekabül etmektedir. Bu düzenleme, insanın biyolojik yapısı ve vücudunun biyokimyasal işleyişi dikkate alınarak yapılmıştır. İleride tartışılacağı üzere önemli derecede performans artışı ile birlikte personel memnuniyeti kaydedilmiştir.

Ergonomik Vardiya Sisteminin Bursa Emniyet Müdürlüğü Birimlerinde Uygulanması

İlk etapta 6 aydan az olmamak üzere pilot uygulamanın yapılacağı birimler tespit edilerek, birim amirlerinin katılımı ile birlikte sistem hakkında bilgilendirme toplantısı düzenlenmiştir. Bu toplantıda sistemin neden değiştirilmesi gerektiği, yeni sistemin artıları

ve nasıl işlediği ve personelin ne şekilde, hangi esaslara göre görevlendirileceği konuları izah edilmiştir. Akabinde pilot uygulamaya alınan birimlerde görevli personel ile gruplar halinde toplantılar düzenlenerek önce farklı değişkenler açısından mevcut sistemle ilgili algıları ölçülmüştür. Ardından uygulamaya dâhil edilecek personel, birim amirleri gibi detaylı bilgilendirmeye tabi tutulmuştur. 02.11.2010 tarihi itibarıyla Bursa Emniyet Müdürlüğü bünyesinde İl merkezinde;

1. Asayiş Şube Müdürlüğü Ekipler Amirliği
  2. Muhabere Elektronik Şube Müdürlüğü
  3. Trafik Denetleme Şube Müdürlüğü Ekipler Amirliği
- Polis Merkezlerinden;
4. Çarşı Polis Merkezi
  5. Işıklar Sönmez Polis Merkezi
  6. Necdet Pamir Polis Merkezi
  7. Nilüfer Polis Merkezi

olmak üzere pilot yedi farklı birimde pilot uygulama başlatılmıştır.

Yapılan ilk pilot uygulama sonrasında alınan olumlu sonuçlar da göz önünde bulundurularak uygulamaya Özel Harekât Şube Müdürlüğü, kalan on Polis Merkezi (Beşevler Şehit İsmail Özbek, Çekirge, Emek, Ertuğrulgazi, Merinos, Muammer Sencer, Organize Sanayi, Şehit Şerafettin Yılmaz, Yavuz Selim ve Yıldırım Polis Merkezi) ve 8 diğ ilçe (Harmancık, İznik, Keles, Kestel, Mudanya, Mustafakemalpaşa, Orhaneli, Orhangazi) dâhil edilmiştir.

Bursa Emniyet Müdürlüğü Ergonomik Vardiya Sisteminin Uygulama Sonuçları

Öngörülen pilot uygulama periyodu sonrasında uygulamanın etkilerini ölçmek üzere personel ve aile fertleri ile açık uçlu sorular sorularak yüz yüze mülakatlar yapılmıştır. Mülakatlarda beklenenin üzerinde verim ve personel memnuniyeti kaydedilmiştir.

Kendi ifadelerine dayanarak personelin, ailelerine daha fazla zaman ayırabildiğini aile bağlarının daha da güçlendiği anlaşılmıştır. Özellikle eşler arasındaki iletişim kadar baba ve çocuklar arasındaki iletişimin de hem nitelik hem de nicelik olarak arttığı ve babaların eş ve çocukları ile daha önce olmadığı kadar birlikte sosyal aktiviteler gerçekleştirdiği, aile fertlerinin daha yakınlaştığı ve kaynaştığı gözlenmiştir. Bu gelişmede aileye zaman ayırma kadar ruhen ve bedenen daha az yıpranan personelin tolerans sınırlarının yükselmesinin ve iletişimde daha yapıcı ve sabırlı bir üslup kullanmaya başlamasının da rol sahibi olduğu değerlendirilmiştir. Personel bizzat ailesine ve vatandaşa karşı daha sakin ve anlayışlı bir şekilde davrandığını ifade etmiştir.

Süreç öncesi öngörülemeyen diğer bir olumlu gelişme de personelin yemek ihtiyaçlarını evde giderme imkânı elde etmesi ile bunun getirdiği diğer artılar olarak ortaya çıkmıştır. Yeni vardiya sisteminde değişim saatlerinin uygun olması ile 15.00'da çıkan personel kısmi bir gecikme ile öğle yemeğini ailesiyle beraber evde yeme imkânına kavuşmuştur. Bu durum

hem personele hem ekonomik kazanç olarak geri dönmüş, hem daha sağlıklı beslenme imkânı doğmuş hem de aynı masa etrafında toplanmak suretiyle aile iletişimi güçlenmiştir. Akşam ve gece vardiyalarının değişimi 23.00'da gerçekleştiğinden gece vardiyasını alacak personelin gitmeden önce evinde akşam yemeği yiyerek gece sağlıksız ve dengesiz beslenme problemi de ortadan kalkmıştır. Aynı şekilde 23.00'da gece grubuna gelen personelin sabah 07.00 çıkarak kahvaltıyı evinde ailesi ile yapma imkânı mevcuttur. Yemek ihtiyaçlarının büyük bir kısmını evlerinde giderdiklerinden dolayı sağlıklı beslendiklerini ifade eden personel bunun toplamda önemli bir ekonomik avantaj sağladığını ifade etmiştir.

Bunun yanında polis ailelerinin etraftaki diğer (sivil) ailelerle iletişiminin arttığı, gidip-gelme, birlikte sosyal aktiviteler yapma ve komşuluk bağlarının arttığı değerlendirilmiştir. Bir personel komşusu, personeli daha fazla görür olduğunu, daha sık selamlaşmalarını ayaküstü de olsa sohbet imkânı bulduklarını belirtmiştir. Bu gelişme, vardiya gerçeğinden dolayı sivillerden bir anlamda farklı zaman ve mekânlarda yaşayan polisin artık eskisi gibi toplumdan izole olmadığını, aksine yeni sistemin bir artışı olarak toplumla kaynaşma imkânı bulunduğunu göstermesi açısından önemli görünmektedir.

Ergonomik Vardiya Sisteminin personel sağlığı açısından da ciddi faydalar sağladığı tespit edilmiştir. Her şeyden önce personel hem vardiya başına hem de toplamda çalışma süresinin kısalmasından dolayı görevde yorulmadıklarını, bedenen de ruhen de hissedilir derecede daha az yıprandıklarını ifade etmişlerdir. Bazı personel uzun süre devam eden sağlık problemlerinin iyileşmeye ve düzelmeye başladığını ifade etmiştir. Örneğin uzun süre kapalı ayakkabı giymekten mantar, direksiyon tutmaktan egzama, farklı baş ağrıları, gastrointestinal sistem problemleri ve çeşitli vücut ağrılarında beyana dayalı kayda değer iyileşmeler rapor edilmiştir. Uykuları düzene giren personel bu konuda çok ciddi memnuniyet dile getirmiştir. Aşağıdaki tablolardan da anlaşılacağı üzere kişi ve toplam gün sayısı olarak alınan doktor raporu sayısında önemli oranlarda düşme yaşanmıştır. Bu değişimin kurumun sağlık giderlerine de yansıtacağı tahmin edilmektedir.

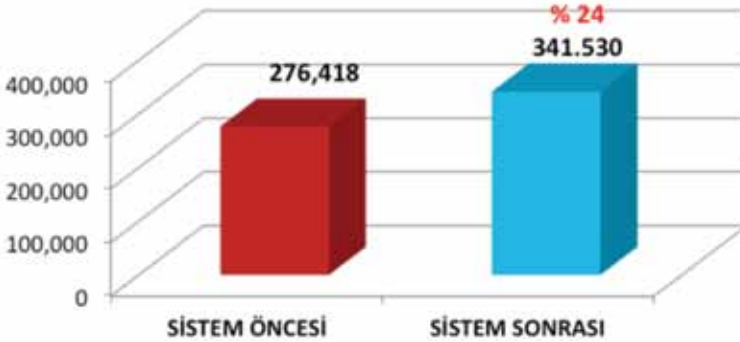
Görevde daha az yorulan ve yıpranan personelin motivasyonlarının arttığı ve iletişim yeteneklerinin geliştiği vatandaşa da kendi arkadaşlarına karşı da daha pozitif yaklaşımları ve büyük küçük sorunları yapıcı güç veya prosedüre dayalı yöntemler yerine iletişim kurarak çözüme yoluna gittikleri tespit edilmiştir. Önceden göreve isteksiz ve motivasyonsuz gelen personelin göreve yüksek motivasyonla geldiği, işe daha yüksek bir tempo ile başladıkları ve aynı ivmenin görev sonuna kadar devam ettiği gözlenmiştir. Önceden 12 saat gibi uzun bir süre çalışmak zorunda kalan personel enerjisinin mesai sonuna kadar yetmesi için işe daha temkinli bir tempo ile başlarken, yeni sistemde toplam sürenin kısa olmasından dolayı daha istekli ve hızlı çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bunun yanında zamana duyarlı ve önemli bir konu olmadıkça özel işleri için mesai saatlerinde izin talebinde bulunulmadığı mesai sadece işe yoğunlaştığı gözlenmiştir.

Personelden bağımsız olarak her kademedeki farklı amirlerle yapılan görüşmelerde de aynı bulguların doğruluğu teyit edilmiştir. Amirler özellikle izin ve rapor alma oranlarındaki düşme, personelin daha yüksek motivasyonla çalışması, polis-halk ilişkileri açısından agresif davranışların azalması ve personelin vatandaşlara karşı daha içten ve güler yüzlü bir şekilde davranmasından dolayı memnuniyetlerini ifade etmişlerdir.

Uygulama Öncesi ve Sonrası Performansının İstatistiksel Karşılaştırması

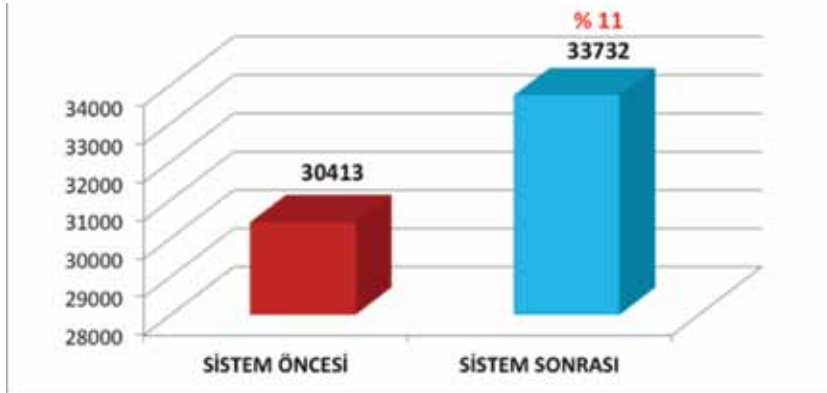
Ergonomik Vardiya Sisteminin uygulandığı ilk 10 aylık periyot (01.11.2010-30.08.2011 tarihleri arası) bir önceki yılın aynı dönemi olan (01.11.2009-30.08.2010 tarihleri arası) ile karşılaştırılmıştır. Buna göre pilot uygulamanın yapılmış olduğu 4 Polis Merkezi ile Asayiş Şube Müdürlüğü Ekipler Amirliğince sistem öncesi dönemde 276418 şahsın GBT sorgulaması yapılırken, sistem sonrasında bu sayının 341530 olarak gerçekleştiği ve %24'lük bir artışın olduğu gözlenmiştir.

Pilot Uygulama Yapılan Polis Merkezleri ve Asayiş Ekiplerince GBT Sorgulaması Yapılan Şahıs Sayısı

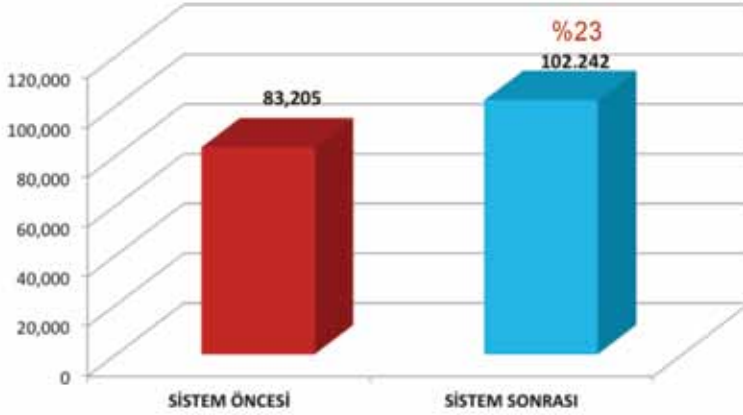
Asayiş Şube Müdürlüğü Ekipler Amirliğince sistem öncesi dönemde 30413 adet araç sorgulaması yapılırken, sistem sonrasında bu sayının 33732 olarak gerçekleştiği ve %11'lik bir artışın olduğu tespit edilmiştir.

Asayiş Ekiplerince Sorgulaması Yapılan Araç Sayısı

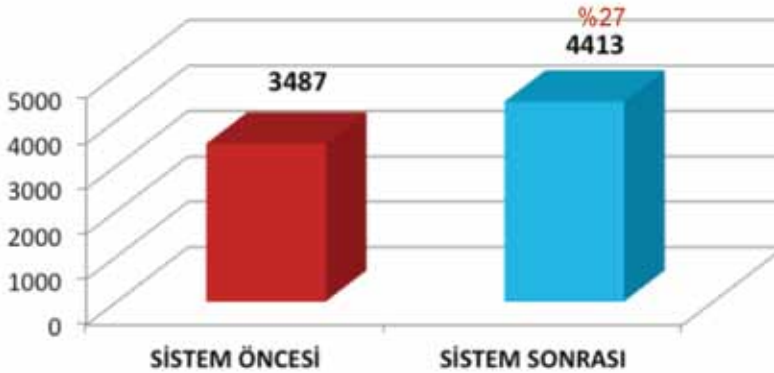
Yine Asayiş Şube Müdürlüğü Ekipler Amirliğince sistem öncesi dönemde 83205 adet olaya müdahale edilirken, sistem sonrasında bu sayının 102242 olarak gerçekleştiği ve %23'lük bir artışın olduğu gözlenmiştir.

Asayiş Ekiplerince Müdahale Edilen Olay Sayısı

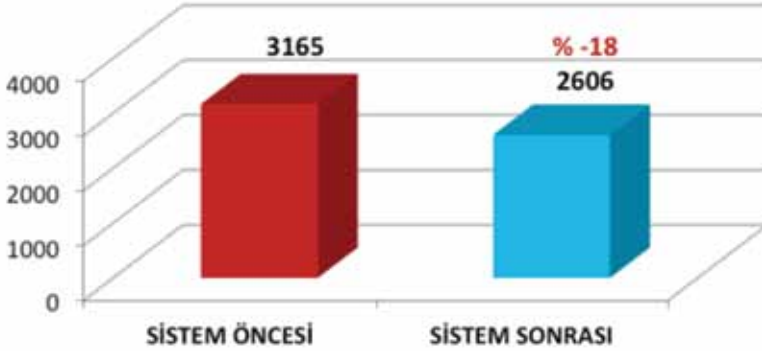
Pilot uygulamanın yapıldığı 4 Polis Merkezi ile Asayiş Ekiplerince sistem öncesi dönemde hakkında yakalama müzakeresi bulunan 3487 şahıs yakalanırken, sistem sonrasında bu sayının 4413 olarak gerçekleştiği ve %27'lik bir artışın olduğu gözlenmiştir.

Pilot Uygulama Yapılan Polis Merkezleri ve Asayiş Ekiplerince Yakalanan Müzakereli Şahıs Sayısı

Pilot uygulama yapılan 4 Polis Merkezinin mıntkasında meydana gelen hırsızlık olaylarına bakıldığında, sistem öncesi dönemde 3165 adet hırsızlık olayı meydana gelirken, sistem sonrasında bu sayının 2606 olarak gerçekleştiği ve %18'lik bir düşüşün olduğu gözlenmiştir.

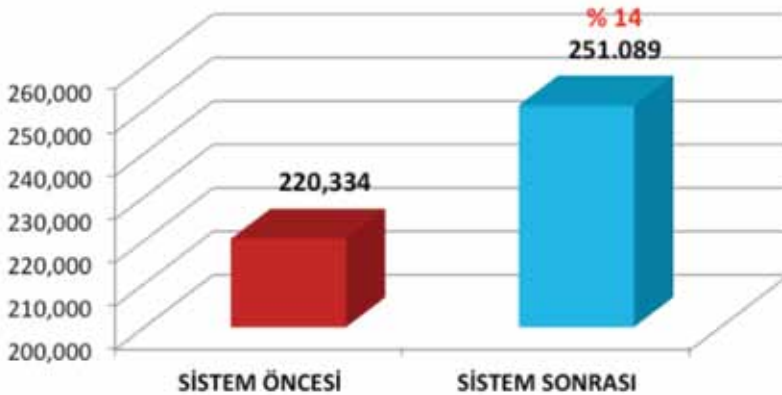
Pilot Uygulama Yapılan Polis Merkezlerinin Mıntıkasında Meydana Gelen Hırsızlık Olaylarının Sayısı

Trafik Denetleme Şube Müdürlüğü Ekipler Amirliğinin sistem öncesi 01.11.2009-30.08.2010 tarihleri arası ile sistem sonrası 01.11.2010-30.08.2011 tarihleri arasındaki dönemlere ait performans ölçümüne bakıldığında ise; sistem öncesi dönemde 220334 adet araç ve sürücü denetime tabi tutulurken, sistem sonrasında bu sayının 251089 olarak gerçekleştiği ve % 14'lük bir artışın olduğu gözlemlenmiştir.

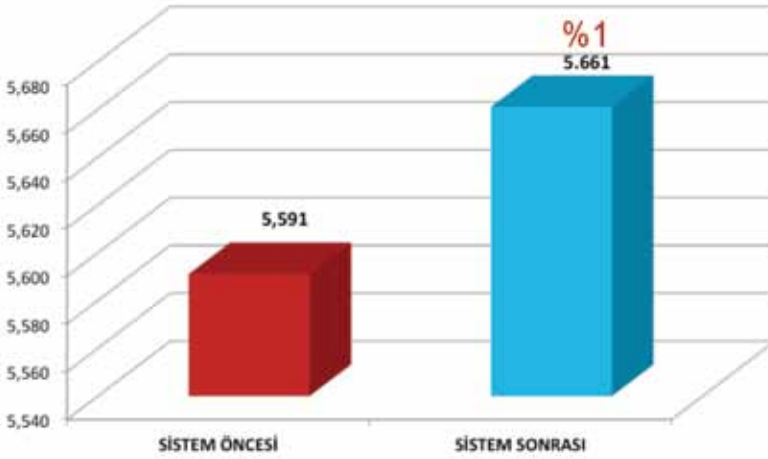
Trafik Denetleme Şubesinde, eski mesai sisteminde sabah ve akşam trafiğinde personel iki defa (07.30-09.30 saatleri ve 17.00-19.00 saatleri) trafik yoğunluğuna maruz kalırken yeni sistemde vardiya değişimi 15.00'da yapıldığı için personel ya sabah ya da akşam trafiğini yönetme durumunda kaldığından %50 oranında daha az fiziksel ve ruhsal yorgunluğa maruz kalmaktadır. Önceki sistemde yorgunluktan ve bitkinlikten kaynaklanan nedenlerle personelin vatandaşla daha çok sürtüşme ve münakaşaya girdiği ve sonucunda personelin ve vatandaşın birbirinden şikâyetçi olmasıyla adliyeden mahkeme davetleri geldiği, ancak sistemin uygulanmaya başlamasından sonra adliyeden gelen mahkeme davetleri sayılarında azalma gözlemlendiği rapor edilmiştir.

Trafik Denetleme Şube Müdürlüğünce Denetime Tabi Tutulan Araç ve Sürücü Sayısı

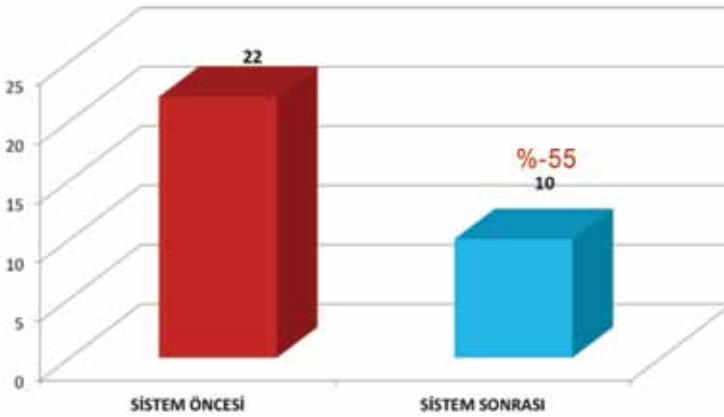
Trafik Denetleme Şube Müdürlüğünün görev alanı ile ilgili olarak sistem öncesi dönemde 5591 adet trafik kazası meydana gelirken, sistem sonrasında bu sayının 5661 olarak gerçekleştiği ve %1'lik bir artışın olduğu anlaşılmıştır. Bir önceki yıl Bursa ilinde araç sayısı 527053 iken sistemin uygulandığı dönem bu sayı 537.417'e çıkmıştır. Buna göre ilde trafiğe çıkan araç sayısındaki artış durumu da dikkate alındığında bu %1'lik rakam artışının önemsiz olduğu değerlendirilmektedir.

Meydana Gelen Trafik Kazası Sayısı

Yine Trafik Denetleme Şube Müdürlüğünün görev alanına giren ölümlü trafik kazaları 22'den 10'a düşerek %55'lik bir azalmaya işaret etmiştir. Aynı şekilde bu düşüşü doğrudan artan denetimlere bağlamak mümkün olmasa da denetimlerin caydırıcılık noktasında pay sahibi olduğunu göz ardı etmemek gerekir.

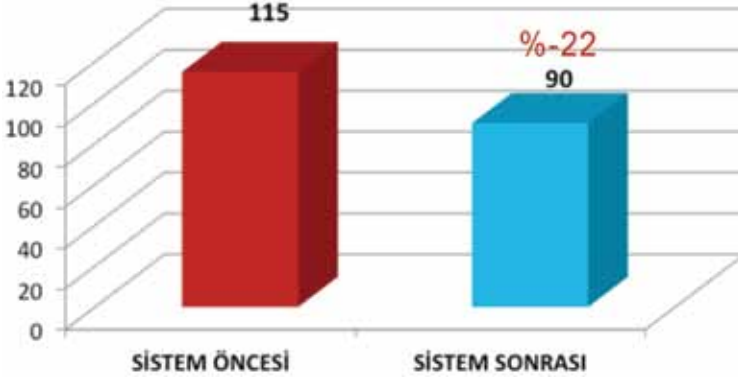
Meydana Gelen Ölümlü Trafik Kazası Sayısı

Pilot uygulamanın yapıldığı toplam 7 birimdeki ekip otolarının karışmış olduğu trafik kazalarına bakıldığında ise sistem öncesi dönemde 115 araç kaza yaparken, sistem sonrasında bu sayının 90 olarak gerçekleştiği ve %22'lik bir düşüşün yaşandığı görülmüştür. Ekip otosu kazalarının 1/3'ü gece 24.00 ila sabah 06.00 saatleri arasında, yoların daha tenha

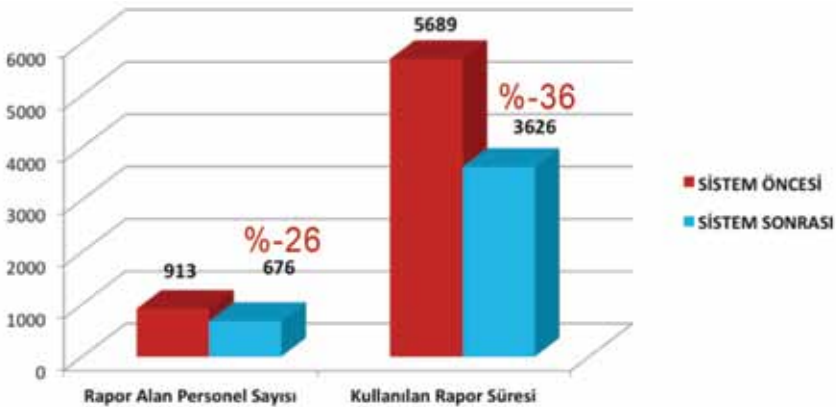
ve araç yoğunluğunun çok daha düşük olduğu bir zaman diliminde gerçekleşmektedir. Bu da kazaların trafik ortamından çok sürücü ile ilgili refleks hızı, algılama, dikkat yoğunluğu ve fiziksel zindelik gibi faktörlerden kaynaklandığını göstermektedir. Ergonomik Vardiya uygulamasında kaza sayılarının %22 oranında düşmesi de bu yargıyı doğrulamaktadır.

Pilot Uygulama Yapılan Birimlerdeki Ekip Otolarının Karışmış Olduğu Kaza Sayısı

Son olarak Pilot uygulamanın yapıldığı toplam 7 birimdeki rapor alan personel sayısı ile kullanılan rapor süreleri incelendiğinde; sistem öncesi dönemde 913 personel doktor istirahati alırken sistem sonrasında bu sayının 676 olduğu ve %26'lık bir düşüşün yaşandığı görülmüştür. Kullanılan rapor sürelerine bakıldığında ise yine sistem öncesi dönemde 5689 gün doktor istirahati kullanılırken sistem sonrasında bu sayının 3626 olarak gerçekleştiği ve %36 gibi önemli bir düşüşün yaşandığı görülmüştür.

Pilot Uygulama Yapılan Birimlerdeki Rapor Alan Personel Sayısı ve Kullanılan Rapor Süresi

Tartışma ve Sonuç

Yapılan araştırmaların da işaret ettiği üzere mesai problemi, çalışma süresi ve şartları açısından, polisin en acil ve öncelikli sorunudur. Bu sorun, bilinen tarihi en az yarım asır

geriye giden ancak gerçek köklerinin çok daha eski olduğu anlaşılan müzmin bir problemdir. Sorunun etki alanı da oldukça geniştir. İlk etapta birey olarak 200 bine yakın emniyet mensubu vardiyada çalışmakta ve doğrudan problemin olumsuz etkilerini yaşamaktadırlar. Bunun yanında vardiyada çalışmadığı halde çalışma süreleri uzun ve şartları ağır personelin sayısı da az değildir. Özellikle rütbeli personelin çalıştığı yere göre günlük çalışma saati 18 saate varabilmekte ve bazen daha uzun olabilmektedir. İkinci dairede bu personelin yakın aile fertleri etkilenmektedir ki bu sayı toplamda bir milyona yakındır. Üçüncü dairede polis sorumluluk bölgesinde yaşayan 60 milyonun üzerindeki vatandaşımız aldıkları hizmetin kalitesi açısından problemin etki alanı içindedirler.

Şimdiye kadar birçok idareci, konuyla ilgili bireysel girişimlerde bulunduğunu ancak bir sonuca ulaşamadıklarını beyan etmişlerdir. Ergonomik Vardiya Sistemi Projesi, temelinde bir yüksek lisans bir doktora tezi bulunan, farklı alanlarda uzman kalabalık personelden oluşan bir ekip tarafından bilimsel yöntemler ışığında geliştirilmiş bir proje olarak devam etmektedir. EVS Projesinin, gerek elde edilen yüksek görev performansı gerekse personel ve aile memnuniyeti açısından mesai sorununun çözümünde hedefe en yakın ve etkin proje olduğu konuyla ilgili çok sayıda personel ve yönetici tarafından ifade edilmiştir.

Uygulamada değişime direnç gösterenler en güçlü karşı argüman olarak personel sayısının yetersizliğini ileri sürmektedirler. İstisnalar hariç olmak üzere bu argümanın temelsiz olduğu Bursa uygulamasında ortaya çıkmıştır. EVS Projesi herhangi bir emniyet birimini oluşturan bütün personelin birey bazında performansını yükselterek toplam verimi artırma esasına dayanır. Emniyet Teşkilatındaki en büyük yanlıgılardan birisi de çok çalışıyor görünme ile etkin çalışmanın birbirine karıştırılmasıdır. Bir personelin sistematik olarak uzun saatler boyunca görev yerinde tutulması o personelin çalıştığı ya da ondan verim alınması anlamına asla gelmeyeceği gibi bu personelin bireysel, aile ve sosyal yaşam kalitesinin düşeceği açıktır. Polis sadece polis değil aynı zamanda baba, anne, eş, arkadaş ve komşudur. Bu iki konunun dengede tutulması gerekir. Aksi takdirde hiçbirinden verim alınamaz ki halen emniyet personelinin yoğun olarak yaşadığı problem budur. Türkiye’de her 10 günde 1 polis intiharı yaşanmaktadır. Son 10 yılın istatistiklerine bakıldığında yılda ortalama 35 polis intiharı vardır. İntiharın eşliğine gelmiş bir insana silahlı görev yaptırılmayacağı gibi böyle bir insandan babalık yapması da beklenemez. Nitekim bu satırların kaleme alındığı 2011 Eylül ayı içerisinde gece vardiyasından çıkan iki personel ayrı vakalarda aile fertlerini öldürerek intihar etmişlerdir. İlk vakada gece vardiyasından çıkan bir polis memuru 4 aile ferdinin üzerine kurşun yağdırarak intihar etmiştir. İkinci vaka ise diğerinden 10 gün önce yine gece vardiyasından çıkan polis memurunun gürültü yapan çocuğunu uyarması üzerine gelişmiş ve personel silahı ile önce çocuğunu öldürüp sonra kendisi intihar etmiştir.

Personel yetersizliği gerekçesi ile insanları insani olmayan şekil ve şartlarda çalıştırmak yukarıdaki olumsuz örneklerin devamına davetiye çıkarmaya devam edecek gibi görünmektedir. Personel yetersizliği genelde kolaycı, önyargılı ve yersiz bir iddiadır. Bu gerekçenin çok rasyonel olmadığı Bursa Emniyet Müdürlüğünde yapılan çalışma ile açıkça ortaya çıkmıştır. Örnek olarak Bursa Emniyet Müdürlüğü Asayiş Ekipler Amirliği 450 personeli ile 24 saat 53 ekip çıkarırken pilot uygulamanın başlamasıyla dışarıdan personel takviyesi yapılmadan grup sayısı 3’ten 4’e çıkarılmış ve ekip sayısı 42’ye düşürülmüştür. Düşen ekip sayısı mevcut ekiplerin sorumluluk bölgeleri genişletilerek karşılanmıştır. Uygulama sonrasında performans ölçülebilir derecede yükselmiş ve hem personelin hem de ailelerinin memnuniyeti yukarıda izah edildiği üzere ciddi şekilde artmıştır. Bursa iline,

proje ile ilgili olarak dışarıdan nakil veya doğrudan atama yoluyla fazladan 1 (bir) personel ataması dahi yapılmamıştır. Atama döneminde her yılki rutin personel sirkülasyonu ile personel gidiş ve gelişi olmuştur. İl kadrosunda mevcut personel ile sistem uygulanmış ve hırsızlık vakalarında %18, ekip otosu kazalarında %22, doktor raporu alan personel sayısı %26, rapor alınan gün toplamı %36 oranında azalmış; buna karşın müzekkereli şahısların yakalamasında %27, GBT sorgulaması yapılan şahıs sayısında % 24, araç sayısında %11, müdahale edilen olay sayısında 23 ve trafik denetimlerinde % 14 artış kaydedilmiştir. Burada, hırsızlık vakalarındaki %18'lik düşüşün önemli bir anlamı vardır. Zira polis tek yaptığı iş bu olmasa da görevi açısından 'polis' denilince akla ilk gelen kavram 'hırsız' ve hırsız yakalamadır. Diğer ifade ile halk arasında ve halkın şuur altında polisin temel görevi hırsızları yakalamak ve hırsızlığı engellemektir. Bu açıdan Bursa deneyiminin 'suç önleme' açısından önemli bir sembolik anlama sahip olduğu değerlendirilmektedir. Diğer yandan İl Emniyet Müdürüne bizzat teşekkür mektubu yazan çok sayıda polis eşinin memnuniyeti, emeklilik kararından vazgeçen önemli sayıdaki personel ve olumlu yönde gelişen polis-halk ilişkileri ile ilgili rakamsal ölçümler yapılmamış olsa da bu konularda yapılan münferit tespitler çok önemli kazanımlar olduğuna işaret etmektedir.

Bu noktada mutlaka değinilmesi nokta da sokakta çok sayıda ekip bulundurmanın sokağa daha iyi hâkim olma anlamına gelmediğinin ölçümlenerek anlaşılmış olmasıdır. Ekip sayısında yaklaşık %20'lik bir azaltmaya –zorunlu olarak- gidildiği halde performansta azalma bir yana artış meydana gelmiş, personel daha zinde ve duyarlı görev yapmış ve sokağa hâkimiyet artmıştır. Sokaktaki polis sayısı ne kadar artırılırsa artırılın fiziksel ve ruhsal olarak tükenmiş personelden verim alınamayacağı açıktır. Bilakis personeli bu şartlarda çalıştırmak başta İnsan Hakları Evrensel Beyannameyi olmak üzere birçok hukuk standardına aykırı, sistematik bir insan hakkı ihlalidir. İnsan hakları ihlal edilmiş personele -silah da vererek- diğer insanların temel hak ve hürriyetleri üzerinde tasarruf yetkisini içeren bir hizmet sağlamalarını istemek makul görünmemektedir. Ruhun ve beden tükenmiş personelin sokaktaki sayısını arttırmak verimi düşük ve hastalıklı buğday tohumlarını tarlaya saçmakla birdir. Sayı olarak çok olsa da sağlıklı ve verimi düşük buğday tohumları yerine, sayı olarak daha az ancak nitelik açısından sağlıklı ve verimli tohumların ekilmesi halinde toplamda alınacak verim çok daha fazla olacaktır ki Bursa EVS uygulamasında bu açıkça görülmüştür.

Bu bulgular Emniyet Teşkilatındaki çok çalışıyor gibi görünme ile etkin çalışmayı karıştırma sorununun net bir fotoğrafı olarak ortaya çıkmıştır. Bu bulgu sürekli yeni araçlar temin edip boşa çıkan personelden yeni ekipler oluşturarak sokağa daha fazla hâkim olma teorisini büyük ölçüde çürütmüş görünmektedir. Zira Türkiye'nin dördüncü büyük kentinde ekip sayısının azalmış olmasına rağmen birey başına düşen motivasyon ve verim artırılarak toplam performans ölçülebilir düzeyde yükselmiştir. Kaldı ki performans aynı seviyelerde bile kalmış olsaydı; bu önceki çalışma şartlarında personel ve işgücü israfı anlamına gelmiş olacaktır.

Bu konu, diğer yandan çalışma hukuku ve özellikle çalışan insan hakları ile de doğrudan ilgilidir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik, 2011 yılı Eylül ayı içinde gerçekleşen G-20 Çalışma ve İstihdam Bakanları Toplantısı'nda, Türkiye'de çalışma hayatına yönelik kararlarda, insan hakları merkezli bir yaklaşımı esas aldıklarını ifade etmiştir. Bu bağlamda Bakan Çelik'in "ülkelerin, vatandaşlarını seçmen değil insan olarak görme anlayışıyla ve işi değil çalışanı koruyan bir yaklaşımla hareket etmeleri gerektiğini" belirtmesi çok anlamlıdır.

Türkiye'nin 19. Uluslararası İş Sağlığı ve Güvenliği Kongresi'ni ILO ve ISSA işbirliğinde 11-15 Eylül'de, İstanbul'da gerçekleştirdiğini ve buraya gelen 33 bakanla alınan kararların İstanbul Deklarasyonu adı altında imzalandığını belirten Bakan Çelik, bu deklarasyonla, hükümetlerin ve özellikle de çalışma bakanlarının, iş sağlığı ve güvenliği kültürünün yaygınlaştırılması ile bu alanda koruyucu ve önleyici bir yaklaşımın benimsenmesi yönünde ortak bir irade beyanında bulunduğunu hatırlatmıştır. Bakan Çelik'in, "iş kazaları ve meslek hastalıkları yüzünden dünyada her dakikada 4 kişinin yaşamını kaybettiğini" hatırlatarak, "Bu kadar önemli bir konuyla ilgili önemli bir adım olan İstanbul Deklarasyonu'na tavsiye kararlarında yer verilmesini Türkiye olarak talep ettiklerini" ifade etmesi de önemli görünen bir beyanattır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik tarafından ifade edilen çalışma hukuku ve özellikle de çalışan insan hakları ile ilgili yaklaşım ve vizyon son derece önemlidir. Öte yandan esasen bir çalışan (ve aynı zamanda seçmen) olan polisin mevcut çalışma şartları da bir o kadar düşündürücüdür. Polisin yaygın olarak maruz kaldığı belli meslek hastalıkları, yaşadığı iş kazaları ve özellikle normal bir kişiden ortalama olarak 17 yıl daha erken öldüğü göz önüne alındığında bu alanda yapılması gerekli çok şeyin olduğu ortaya çıkmaktadır.

Polisin çalışma koşullarının, tutum ve davranışlarının hizmet verdiği insanların hak ve özgürlükleri ile doğrudan ilgili olduğu bir gerçektir. Polise ne kadar iyi imkânlar tanınırsa, o oranda hoşgörülü ve insan haklarına da saygılı olunur. Mevzuat düzenlemeleri ve personelin eğitimi mutlaka gerekli, fakat yeterli değildir. Polisin içinde bulunduğu çalışma ve maddi koşullar ihmal edilerek, sadece mevzuatın devreye konulması ile insan hakları konusunda başarılı olunacağını beklemek irrasyonel bir iyimserlik olacaktır.

Yukarıda belirtilen hususlar dikkate alınarak, yaptığı hizmetin niteliği ve üstlendikleri görev riski gereğince emniyet personelinin diğer devlet memurları ile kıyaslanamayacak önemde farklılıklara sahip olması nedeniyle özellikle insan hak ve özgürlüklerine saygılı olan ve bu amaçla gayret gösteren kişi ve kurumların, polisin maddi ve sosyal çalışma koşullarının düzeltilmesi için çaba harcaması gereklidir. İnsan haklarına saygılı olması mutlak gerekli olan polislerin, onların eşlerinin ve çocuklarının da hakları olduğu göz ardı edilmemeli, yaptıkları işe, çalışma sürelerine ve şartlarına, aynı işi yapan diğer genel kolluk teşkilatlarının mensuplarına uygun ücret de almaları sağlanmalıdır. Ancak asıl ve öncelikli olan polisin hem çalışma süresinin hem de şartlarının dünya standartlarına kavuşturulmasıdır. Bunun yapılmaması sadece polisin değil, aile bireylerinin, yakın çevresinin ve polisten güvenlik hizmeti almak üzere devlete vergi veren milyonlarca vatandaşın doğrudan mağdur olmaları demektir.

Kaynakça

Akdeniz, M. (2000). "Polisin çalışma saatleri ve etkileri". (Yayınlanmamış Makale).

Akdeniz, M. (2000). *İnsan hakları ve demokrasi eğitiminde polis*, (Yüksek lisans tezi).

Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi.

Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi (AİÖK) Raporu. (02-14 Eylül 2001 tarihinde Türkiye'ye yapılan ziyaret çerçevesinde emniyet birimlerinde yapmış oldukları geziler sonrasında düzenledikleri rapor.)

C1 Hours of Work (Industry) Convention. (1919). Erişim tarihi:22 Eylül 2011

<http://www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/convde.pl?C001>

- C47 *Forty-Hour Week Convention*. (1935). Erişim tarihi:23 Eylül 2011
<http://www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/convde.pl?C047>
- Cüceloğlu, D. (2007). *Anlamlı ve coşkulu bir yaşam için savaşçı*. Remzi Kitabevi.
- Demir, İ. (2010). Poliste çalışma şartlarının analizi bağlamında 12/24 ve ideal mesai sistemi. Çevik, H. H., Buçak, M., Filiz, O. (Editörler). *Polis teşkilatında insan kaynakları yönetimi*. (77-99), Adalet Yayınevi.
- Demir, İ. (2008). *An Analysis of Shift Work in the Turkish National Police in the Light of Herzberg's Motivation-Hygiene Theory*. (Doktora Tezi), Sam Houston State University, ABD.
- Dunham, R. (1977). Shift work: A review and theoretical analysis. *The Academy of Management Review*. 2,(4).
- G-20'de Türkiye'deki reformları anlattı. (2011). *Adalet ve Kalkınma Partisi Resmî Web Sitesi*. Erişim tarihi: 20 Eylül 2011 <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/yoksul-vatandaslarin-sigorta-primlerini-devlet-odeyecek/13511>
- Körler neden kanser olmaz? *Sabah Gazetesi*, Erişim tarihi: 26 Eylül 2011.
http://www.sabah.com.tr/fotohaber/yasam/korler_neden_kanser_olmaz
- Kuşdemir, Y. (15 Eylül 2011). Kahvaltı masasında oğlunu öldürdü, *Milliyet Gazetesi*.
- Erişim tarihi: 20 Eylül 2011 <http://gundem.milliyet.com.tr/kahvalti-masasinda-oglunu-oldurdu/gundem/gundemdetay/15.09.2011/1438653/default.htm>
- O'Toole, J. (1996). *Leading change-overcoming the ideology of comfort and the tyranny of custom*. San Francisco: Josey-Bass.
- Pandi-Perumal, S. R., Srinivasan V., Maestroni G. J. M., Cardinali D. P., Poeggeler B. ve R. Hardeland (2006, Temmuz). Melatonin: Nature's most versatile biological signal?. *FEBS Journal*, 273 (13).
- Presser, H. B. (2000). Nonstandard Work Schedules and Marital Instability. *Journal of Marriage and Family*, 62: 93-110.
- Ravindra, T. Lakshmi, N. K. ve Ahuja, Y. R. (2006). Melatonin in pathogenesis and therapy of cancer. *Indian Journal of Medicine Sciences*, 60(12), 523-535.
- The universal declaration of human rights*. (1948). Erişim tarihi:23 Eylül 2011
<http://www.un.org/en/documents/udhr/index.shtml#a21>
- Working time.(Tarih yok). Erişim tarihi:23 Eylül 2011 <http://www.ilo.org/global/standards/subjects-covered-by-international-labour-standards/working-time/lang--en/index.htm>
- Yılmaz, H. (2002). AB üyeliğine Polis Teşkilatının Etkisi, *Polis Dergisi*.32: 37-44
- Yılmaz, H. (2003). *Aynasızdan polise yol haritası*, Atlas Yayıncılık.
- Yılmaz, H. (2003). Polis Reformu Olmadan Asla. *Çağın Polisi Dergisi*. 14:45-46
- Yüksel, F. (25 Eylül 2011). Karısını ve üç çocuğunu vurup intihar etti, *Sabah Gazetesi*. Erişim tarihi:26 Eylül 2011
<http://www.sabah.com.tr/Yasam/2011/09/25/karisini-ve-uc-cocugunu-vurup-intihar-etti>
- Zengin, S. (1997). *Polis teşkilatının çalışma şartlarının ergonomik açıdan incelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi.

SUÇ TEORİLERİ VE ŞEHİR GÜVENLİĞİ: Bitlis İliyle İlgili Genel Bir Değerlendirme¹

Halil İbrahim DOĞAN*

Bilal SEVİNÇ**

Özet

Suçların sadece geleneksel polisiye tedbirlerle önlenmesi mümkün değildir. Suçun önlenmesinde herkese düşen bir görev ve sorumluluk bulunmaktadır. Suçu önlemek amacıyla alınacak olan tedbirlerin potansiyel suçlular açısından riskleri artırıcı ve cesaretlerini kırıcı olması gerekmektedir. Suçluların hedefi olan şahıs ya da malların uygun bir hedef olmaktan çıkarılması ve bu amaçla mekânsal, fiziksel ve çevresel suç önleme stratejilerinin uygulanması suçların önlenmesi açısından önem arz etmektedir. Konuyu kuramsal olarak tartışan kırık camlar teorisi, rasyonel tercih teorisi, rutin aktiviteler teorisi ve durumsal suç önleme teorisi gibi suç teorileri ile birlikte, bu teorilerden yararlanılarak geliştirilen ve başta ABD ve İngiltere olmak üzere değişik ülkelerde uygulanan toplum polisliği, problem odaklı polislik, COMPSTAT, CPTED gibi değişik model ve programlar bulunmaktadır. Bu çalışmada, bahse konu suç teorileri ve suç önlemeye yönelik uygulanan değişik programlar ve modeller ışığında, yazarların kendi gözlem, tecrübe ve değerlendirmelerine dayanılarak, Bitlis ilinde güvenlik sorunu oluşturan faktörlerin belirlenmesi ve bunlara yönelik çözüm önerilerinin getirilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Suç önleme, şehir güvenliği, fiziksel ve çevresel tedbirler, suç teorileri, suç önleme programları ve modelleri, Bitlis ili

Giriş

Suç ya da kabahatlerin işlenmeden önce önünün alınması; halkın ırz, can ve mal güvenliğinin sağlanması ve topluma yönelik mevcut ya da muhtemel bir tehlikenin bertaraf edilmesi açısından önem taşımaktadır. Ancak, suçların sadece polisiye tedbirlerle önlenmesi imkânı bulunmamaktadır. Suçun önlenmesi tüm kurum ve kuruluşların, sivil toplum örgütlerinin ve vatandaşların işbirliğini gerektirmektedir. Suçun önlenmesinde herkese düşen bir görev ve sorumluluk bulunmaktadır.

¹7-8 Ekim 2011 tarihlerinde Bursa ilinde düzenlenen Suç Önleme Sempozyumunda özet sunumu yapılan ve 16 Eylül 2011 tarihinde Sempozyum Düzenleme Kuruluna tam metni gönderilen bu makale, Sempozyum duyurusundan önce, yayınlanmak üzere 2011 yılı Mayıs ayında Polis Bilimleri Dergisine gönderilmiştir. Yayınlanması hakemlerce uygun görüldüğü takdirde öncelikli olarak Polis Bilimleri Dergisinde yayınlanacaktır.

*1. Sınıf Emniyet Müdürü, Bitlis İl Emniyet Müdürü, hido62@hotmail.com

** Dr. 4. Sınıf Emniyet Müdürü, Bitlis Emniyet Müdürlüğü, Asayiş Şube Müdürü, bilalsevinc78@hotmail.com

Suçların önlenmesi amacıyla şehirlerde geliştirilebilecek önleyici politikaları ele alan ve inceleyen Geleri (2010: 23), doğrudan suçlular yerine suç sorununa yönelik çözüm odaklı önleyici politikaların geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Suça neden olan sosyal, ekonomik, toplumsal faktörlerle birlikte, suçun işlenmesini kolaylaştıran fiziksel ve çevresel faktörler de bulunmaktadır. Suçun işlenmesini kolaylaştırıcı bu faktörlerle ilgili eksikliklerin belirlenerek giderilmesi ve bu süreçte toplumun tüm katmanlarının etkin katılım ve desteğinin sağlanması gerekmektedir (Geleri, 2010: 23).

Suçla ilgili riskleri Geleri (2010: 25), şu anda mevcut olan ve ileride olabilecek riskler olarak iki kısma ayırmaktadır. Güvenlik kamerası ya da güvenlik görevlisi bulunmayan işyerleri, gece aydınlatması olmayan sokaklar, suçlulara sığınak olabilen metruk binalar, trafik yönünden önlem alınmamış ve kazalara neden olan yollar, penceresi açık bırakılan ev ve işyeri şu anda mevcut olan risklere örnek oluştururken; toplumdaki yüksek işsizlik oranı, otopark sorunu olan yerleşim alanları, çocuk ve gençler için sosyal faaliyet alanlarının yokluğu, toplumun eğitimsizliği, sokakta çalışan çocukların fazlalığı ileriye dönük risk unsurları olarak karşımıza çıkmaktadır. Şu an mevcut olan riskler geciktirmeksizin en seri şekilde tedbir almayı gerektirmektedir. İleriye dönük risklerin ise önceden belirlenmesi ve herhangi bir toplumsal soruna ve suça dönüşmeden, sorunun giderilmesine yönelik her türlü stratejik adımların atılması gerekmektedir.

Hızlı şehirleşme ile birlikte şehirlerde artan suç oranları, bilim adamlarını, teorisyenleri ve güvenlik uzmanlarını suçları önlemeye yönelik tedbirler üzerinde düşünmeye zorlamıştır. Konuya teorik olarak yaklaşan kimi bilim adamları, suçludan ziyade suça neden olan faktörler üzerinde yoğunlaşmış ve potansiyel suçluları caydırıcı fiziksel, çevresel ve mekânsal önlemlerin alınmasının önemine dikkat çekmiştir. Bunun yanında, başta ABD ve İngiltere olmak üzere çeşitli ülkelerde, suç teorilerinden de yararlanılarak, suç önlemeye yönelik farklı modeller ve programlar geliştirilmiş ve uygulanmıştır. Bu model ve programlardan bazıları (örneğin; toplum destekli polislik, problem odaklı polislik) Türkiye koşullarına uyarlanarak değişik şehirlerimizde de uygulama alanı bulmuştur.

Bu çalışmada öncelikle, şehirlerde suçların önlenmesine yönelik önermeler içeren suç teorileri ile suçu önlemeye yönelik uygulanan değişik programlar ve modeller ana hatlarıyla incelenmiştir. İncelenen suç teorileri ve suç önlemeye yönelik model ve programlar ışığında, yazarların kendi gözlem, tecrübe ve değerlendirmelerine dayanılarak, Bitlis ilinde güvenliği tehdit eden ve genelde polisiye önlemlerin dışında önlemleri gerektiren güvenlik sorunları belirlenmeye çalışılmıştır. Diğer kurum ve kuruluşlarca önlem alınmasını ve sorunların giderilmesine yönelik çalışma yapılmasını gerektiren güvenlik sorunları ile ilgili çözüm önerileri de getirilmiştir.

1. Şehirlerde Suç Olgusuna Teorik Yaklaşımlar

Bu bölümde, şehirlerde meydana gelen suçların önlenmesine yönelik yapılacak çalışmalarda yararlanılabileceği düşünülen çeşitli suç teorileri hakkında genel bilgiler verilmektedir. İncelenen; kırık camlar teorisi (broken windows theory), rasyonel tercih teorisi (rational choice theory), rutin aktiviteler teorisi (routine activities theory) ve durumsal suç önleme teorisinin (situational crime prevention theory) alınacak tedbirler ve üretilcek stratejiler açısından yol gösterici olabileceği düşünülmektedir.

1.1. Kırık Camlar Teorisi

1980'li yıllarda Wilson ve Kelling (1982) tarafından geliştirilen “kırık camlar teorisi” güvenlik uygulamalarına farklı bir yaklaşım getirmiştir. Kırık camlar teorisi, suçun oluşumunda düzensizliğin oynadığı role dikkatleri çekmektedir. Teoriye göre, eğer bir mahallede bazı camları kırık bir bina varsa ve bu kırık camlar onarılmazsa, kimi insanlar tarafından binadaki diğer camların da kırılması kaçınılmazdır. Nitekim binadaki kırık camlar insanlarda binayla ilgili sahipsizlik, denetimsizlik ve kontrolsüzlük duygusu oluşturmakta ve suç işlemeye teşvik etmektedir. Bu tür küçük suçlar ise daha büyük suçlara davetiye çıkarmaktadır (Wilson ve Kelling, 1982).

Konuyla ilgili olarak yapılan bir deneyde, aynı özelliklere sahip iki araba ABD’de Kaliforniya’nın iki ayrı semtine park edilmiştir. Park edilmeden önce arabalardan birinin plakası sökülmüş ve kaputu açık bırakılmıştır. Diğer araba ise herhangi bir eksikliği ve kusuru olmaksızın park edilmiştir. Plakası sökülmüş ve kaputu açık arabaya ilk on dakika içerisinde zarar verilmeye başlanmıştır; ilk olarak anne, baba ve çocuktan oluşan bir aile aküsünü ve radyatörünü sökmüş, 24 saat içerisinde ise değerli olan diğer tüm parçaları çalınmıştır. Daha sonra ise arabanın camları kırılmış, kaportasına ve diğer aksağına zarar verilmiş ve ardından araba çocuklar için bir oyun alanına dönüşmüştür. En ilginç gözlem ise zarar verenlerin çoğunun iyi giyimli beyazlar olmasıdır. Eksikliği olmayan araba ise 1 hafta boyunca park edildiği yerde bırakılmasına rağmen arabaya herhangi bir zarar verilmemiştir. Ancak, deneyi gerçekleştiren araştırmacı tarafından (Philip Zimbardo) bu arabaya da balyozla vurulmak suretiyle zarar verilmesi üzerine, bunu gören diğer kişilerin de zarar verme eylemine katıldığı, birkaç saat içerisinde aracın altüst edildiği ve tamamen tahrip edildiği gözlemlenmiştir. Bu olayda da eyleme katılanların çoğunu beyazlar oluşturmuştur (Wilson ve Kelling, 1982: 2-3). Wilson ve Kelling, bu deneyin sonucu ile ilgili olarak, bakımsız olan ve sahipsizlik hissi uyandıran malların başka şahıslar için bir eğlence aracına dönüşebileceğini, talan edilip soyulabileceğini, öyle ki kendini yasalara bağlı olarak tanımlayan kişilerin bile bu eylemleri gerçekleştirebileceğini ifade etmiştir.

Kırık camlar teorisi, kontrolsüzlük, denetimsizlik, sahipsizlik, bakımsızlık ve ilgisizlik hissi uyandıran yerlerin suç üretebileceğini ve bu tür yerlere karşı önlemlerin alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, şehirlerde sıkça görülebilen aydınlatması yetersiz cadde ve sokakların, onarılmayan metruk binaların, kontrolsüz araç park alanlarının ve fiziksel güvenliği yeterince alınmamış işyerlerinin suça davetiye çıkarabildiğini ve potansiyel suçluları cesaretlendirebildiğini söylemek mümkündür.

1.2. Rasyonel Tercih Teorisi

Konuyla ilgili bir diğer suç teorisi ise “rasyonel tercih teorisidir”. Kar ve zarar gibi ekonomi kavramalarından yararlanılarak oluşturulan rasyonel tercih teorisine göre suçlular, suç işlemeye karar vermeden önce kar ve zarar hesabı yaparlar. Hesaplamaları sonucunda, elde edecekleri kar ve gösterecekleri başarı, girdikleri risk sonucunda doğabilecek zarardan fazla ise suçu işlemeye karar verirler (Akers, 2000: 23-24; Nyatepe-Coo, 2004). Matematiksel olarak bu olgu; “ $p(\text{başarı}) * \text{kar} > [1 - p(\text{başarı})] * \text{zarar}$ ” olarak formülize edilmektedir (Dugan, Lafree ve Piquero, 2005).

Rasyonel seçim süreci iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada bireyler, gereksinimlerini karşılamak için gerçekten suç işleyip işlemeyeceklerine karar verirler. Alacakları karara;

önceki deneyimleri, ahlaki değer yargıları, kendilerine yönelik algıları, suçla ilgili kişisel deneyimleri ve öngörülerini etki etmektedir. Suç işlemeye karar verdikten sonra ikinci aşamada ise, hangi suçu işleyeceklerine karar verirler. İçinde buldukları o anki koşullar işleyecekleri suçla ilgili alacakları kararı etkilemektedir. Acil olarak paraya gereksinim duyulması ya da suç işlemeye teşvik eden bir arkadaşın varlığı karar sürecini etkileyen faktörlere örnektir. Kararı etkileyen faktörler işlenecek suçun türüne göre de değişiklik göstermektedir. Bu aşamada, belirlenen hedefle ilgili kar ve zarar hesabı da yapılmakta, başarı olasılığı değerlendirilmektedir. Örneğin, hırsızlık yapmak üzere bir ev hedef olarak seçilmişse, evde birilerinin olup olmadığı, eve kolayca girilip girilemeyeceği, evde gerçekten değerli eşya bulunup bulunmadığı hususları analiz edilir. Analiz sonucunda, başarılı olma olasılığı yüksekse ve elde edilecek kar, olası zararlara göre fazla ise hırsızlık suçu gerçekleştirilir (Cullen ve Agnew, 1999: 254). Belirtilen hususlar göz önüne alındığında, potansiyel suçluların yapacakları kar ve zarar analizlerinde, girecekleri riskin yüksek olduğu algısını oluşturacak önleyici tedbirlerin alınmasının önemi ortaya çıkmaktadır.

Rasyonel tercih teorisine göre, potansiyel suçluların hesaplamaları sonucunda elde etmeyi umdukları faydalar çeşitlilik gösterebilmektedir. Örneğin bu beklenti, hırsızlık yolu ile parasal bir kazanç elde etmeden, terör eylemleri gerçekleştirerek siyasi arenada söz hakkı elde etme beklentisine kadar uzanabilmektedir (Sevinç, 2008). Suç önlemeye yönelik alınacak tedbirler açısından rasyonel tercih teorisi yol göstericidir. Şahısların, suçla ilgili kar ve zarar hesabı yaptığı ve riskin düşük olduğunu düşündüğü durumlarda da hedeflerini gerçekleştirdikleri hususları dikkate alındığında, suçun işlenmesiyle birlikte suçlular açısından oluşacak zararı artırıcı tedbirlerin alınmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Başka bir deyişle, suç işleme eğilimi olan kişiler için suç işleme riskli hale getirilmeli, suç işlemeye olanak tanıyacak fırsatlar azaltılmalı ve suçluları motive eden unsurlara karşı tedbirler alınmalıdır. Örneğin, hırsızlık olaylarına karşı kamera sisteminin kurulması, işyerine kepenk takılması, kapıya sağlam bir kilit takılması, alarm sistemi kurulması ya da özel güvenlik görevlileri istihdam edilmesi, suçlular için riski artıran ve suç işlemeye yönelik motivasyonlarını azaltan faktörlerdir. Alınan tedbirler nedeniyle hırsız, suçu işlediğinde yakalanma riskinin olduğunu, olay anında yakalanamasa bile sonradan kimliğinin tespit edilebilme riskinin bulunduğunu düşünmeli ve suç işlemeye cesaret edememelidir. Bu yaklaşım sadece asayiş olayları için değil, terör, kaçakçılık gibi diğer kanuna aykırı eylemler için de geçerlidir.

1.3. Rutin Aktiviteler Teorisi

Cohen ve Felson (1979) tarafından geliştirilen “rutin aktiviteler teorisi” de şehirlerde suç olgusuyla doğrudan bağlantılıdır. Cohen ve Felson, 1970’li yılların sonlarında ABD’de zirveye ulaşan suç oranlarının nedeninin, insanların günlük hayatındaki rutinler olduğunu ve insanların evden uzakta geçirdikleri zamanın artışına paralel olarak suçların artmış olabileceğini ileri sürerek diğer teorilerden farklı bir yaklaşım sergilemişlerdir. Rutin aktiviteler teorisi, 3 ana faktörün bir araya gelmesi durumunda suçun oluşacağını ileri sürmektedir: (1) motive olmuş bir suçlu, (2) uygun bir hedef (şahıs ya da mal), (3) hedefi suçludan koruyacak bir koruyucunun olmaması. Teoriye göre toplumda birçok insan, karşılarına uygun fırsatın çıkmasını bekleyen potansiyel suçludur ve uygun fırsat çıktığında potansiyel suçlular gerçek suçlulara dönüşürler. Koruyucular kapsamına ise güvenlik görevlileri ile birlikte, aile fertleri, bir arkadaş, bir köpek, bireyi koruyabilecek teknik olanaklar ya da duruma göre bireyin yakınındaki yabancı bir şahıs bile girebilmektedir. Ekonomik koşulların iyileşmesi daha çok

kişinin ya da eşyanın uygun hedefe dönüşmesine neden olmaktadır. İnsanların üzerlerinde taşıdıkları değerli eşyanın artması (telefon, saat, altın vb.) ya da yükte hafif fakat değeri yüksek eşyaların yaygınlaşması (dizüstü bilgisayar, GPS cihazı ve diğer elektronik eşyalar) potansiyel suçluların uygun hedefi bulmalarını kolaylaştırmaktadır (Cullen ve Agnew, 1999; Dolu, 2009: 7-8).

Rutin aktiviteler teorisine göre, suç mağduru olmayı belirleyen ve suç oluşumunu tetikleyen unsurlar bulunmaktadır. Bunlar: (1) hedefin görünür olması (örneğin; park edilmiş bir aracın içine dışarıdan görülür bir çanta bırakmak, diğer insanların yanında bankadan çekilen parayı saymak gibi), (2) hedefin değerli ve arzu edilir olması (örneğin; genç kadınların yaşlılara göre daha çok tecavüze uğraması, maddi değeri yüksek eşyaların çalınması, zengin görünümülülerin fakirlere göre daha çok hedef seçilmesi gibi), (3) hedefin suça karşı korumasız olması (örneğin; aydınlatılmamış bölgeye park edilmiş araç, güvenlik kamerası olmayan bir mağaza, yaşlılar, kadınlar ve çocuklar gibi), (4) hedefin hareket kabiliyeti (örneğin; değeri yüksek ve taşınması kolay eşyalar ya da arabaların tercih edilmesi gibi), (5) hedefin müsait ve erişilebilir olması (örneğin; soyulmaya müsait bir ev, çalıp taşımaya müsait eşyalar, ailenin denetimi ve koruması olmadan sokakta oynayan çocuk gibi) (Dolu, 2009: 9-11).

Rasyonel tercih teorisinden farklı olarak rutin aktiviteler teorisi, bireyin, önüne çıkabilecek suç seçeneklerinin neler olacağını seçme olanağının bulunmadığını, suç fırsatlarının insanların günlük rutin faaliyetleri sırasında ortaya çıktığını ifade etmiştir. Bu nedenle suçun azaltılması ve önlenmesi için, hayatın günlük akışı sırasında suç fırsatlarını azaltıcı tedbirlerin alınması gerektiğini savunmuştur. Şahısların evlerinde, işyerlerinde, okullarında ya da alışveriş merkezlerinde rutin olarak gerçekleştirdikleri aktiviteleri sırasında suçun oluşma olasılığı yüksek olduğundan dolayı, şahısların bilinçlendirilmesi önem taşımaktadır. Nitekim suçluların illegal faaliyetleri mağdurların ve toplumun legal faaliyetleri sırasında gerçekleşmektedir. Suç işlemeye motive olmuş şahısların suç işleme fırsatını en aza indirgeyecek fiziksel tedbirlerin alınması, çevresel düzenlemelerin yapılması ve şahıs ve mallarla ilgili güvenlik önlemlerinin artırılması teoriyle bağlantılı önleyici tedbirler olarak gösterilmektedir (Cohen ve Felson, 1979; Dolu, 2009: 2). Rasyonel tercih teorisinde olduğu gibi, rutin aktiviteler teorisi de suç davranışından ziyade suçun kendisi üzerinde yoğunlaşmakta ve fırsatların kişileri suça motive ettiğini varsaymaktadır. Bu varsayım, suçun önlenmesi için suça sebep olan fırsatların azaltılması ya da tamamen ortadan kaldırılması gerektiği sonucunu doğurmaktadır (Felson ve Clarke, 1987: 936).

1.4. Durumsal Suç Önleme Teorisi

Durumsal Suç Önleme Teorisi ise, suç fırsatları azaltılarak suçun, suçlular açısından kârlı bir tercih olmaktan çıkarılabileceği ve böylece suçun önlenilebileceği felsefesine dayanmaktadır. Diğer bir deyişle, suç işleme olasılığı olan yerlerde alınacak önlemlerle, uygulanacak tekniklerle, yapılacak fiziki düzenlemelerle ve çevresel dizaynlarla suçla ilgili fırsatların ve suçu cazip hale getirci unsurların azaltılabileceği savunulmaktadır. Teoriye göre, çevrede yapılacak düzenlemeler, potansiyel suçluların yapacağı kar ve zarar analizini etkileyebilecek düzeyde olmalı, yani işlenecek suçun maliyeti faydasından daha çok olmalıdır. Durumsal suç önleme teorisinin teorik temelleri, rutin aktiviteler ve rasyonel tercih teorilerine dayanmaktadır. Bu teorilerden farklı olarak Durumsal Suç Önleme Teorisi, içinde bulunduğu koşulların elverişliliğine bağlı olarak tüm insanların suç işleme olasılığının

bulduğunu ileri sürmektedir. Diğer bir deyişle suç işleme olasılığı açısından suçlular ve diğer insanlar arasında bir ayırım yapmamaktadır (Clarke, 1995; Clarke, 1997: 4).

Durumsal suç önleme teorisi, hedef olarak seçilmesi muhtemel mal ve şahısları korumak için kullanılabileceği gibi (örneğin; vitrinde gerçek cep telefonu ve bilgisayar yerine maketlerinin sergilenmesi, ürünlerin üzerine barkot yerleştirilmesi gibi), olası suçları önlemek için suç mahallerinde de kullanılabilir. Örneğin; suç işlenmesi muhtemel binaların camlarına demir parmaklıklar takılması, güvenlik görevlilerinden yararlanılması, güvenlik kameraları yerleştirilmesi, kartlı sistemler kullanılarak giriş çıkışların kontrol altında bulundurulması, mekânsal düzenlemelerle bireylerin çevrelerinde neler olup bittiğini görmelerini sağlayacak doğal gözetim ortamının oluşturulması gibi (Dolu, 2009: 19).

Clarke (1997: 17-25) suç fırsatlarını azaltmaya yönelik 16 farklı teknik önermektedir: (1) hedeflere ulaşımın zorlaştırılması (örneğin; bariyer, çelik kapı, sağlam kilit kullanımı), (2) girişlerin kontrolü (örneğin; bina, işyeri, ofis, park yeri girişleri), (3) potansiyel suçlulara alternatif yöntemler bularak engelleme (örneğin; fanatiklerin stadyumda ayrı bir bölüme oturtulması), (4) suçu kolaylaştırıcı unsurların kontrolü (örneğin; cam bardakların silah gibi kullanılabilmesi sebebi ile barlarda içkilerin plastik bardaklarda servis edilmesi, toplantı ve gösteri yapılan yerlerin girişlerinde silahların teslim alınması), (5) giriş ve çıkışların kontrolü (örneğin; hırsızlığı önlemek için ürünlere barkot ya da elektronik sistemler yerleştirilmesi, valizlerin havaalanlarında detaylı aranması, güvenlik kamerası kullanılması), (6) resmi gözetim (örneğin; özel güvenlik görevlilerinin istihdamı, alarm sistemlerinin kullanılması, radarla hız kontrolü, sürücülere alkol denetimi, kamera ile kırmızı ışık denetimi, güvenlik kamerası kullanımı), (7) güvenlik amaçlı personel görevlendirilmesi (örneğin; park görevlileri, kondüktörler, apartmanlarda kapıcılar, görevliler tarafından sürekli izlenen güvenlik kameraları), (8) doğal gözetim (örneğin; dışarıyı görmeyi engellemeyen pencere ve ağaçlar, duyarlı komşular, yeterli dış ışıklandırma), (9) hedefin ortadan kaldırılması (örneğin; Kuzey İspanya'da bir kilisenin yardım kutusu yerine kilise önüne kredi kartı ile ödeme yapılması için ATM cihazı yerleştirilmesi, jeton yerine kredi kartı ile çalışan telefonların kullanılması), (10) sahip olunan malın etiketlenmesi (örneğin; satın alınan kitabın üzerine isim yazılması), (11) cazibenin azaltılması (örneğin; aracın çalınma ve zarar verilme riski olan yerlere park edilmemesi, silahın teşhir edilmemesi, kırık camların tamir edilmesi, metruk binaların onarılması ya da yıkılması), (12) faydasız olduğunun gösterilmesi (örneğin; güvenlik kodlu araç CD çalarlarının kullanılması, mürekkepli güvenlik sistemlerinin kullanılması, araçlara alarm takılması), (13) kuralların konulması (örneğin; hastane, okul, otel, ulaşım sistemleri ve park gibi yerlerde kullanıcılar için kural ve talimatlar konulması), (14) bilincin artırılması (örneğin; sigara içmenin yasak olduğu, radar kontrolü olduğu, 18 yaşından küçüklerin giremeyeceği yönündeki uyarı levhaları), (15) kural tanımazların kontrolü (örneğin; aşırı alkol kullanarak çevreye zarar verebileceklerine yönelik tedbirler, alkollülerin maçlara alınmaması gibi), (16) uyum sağlamayı kolaylaştırma (örneğin; yeteri düzeyde trafik işaretlemeleri yapılarak sürücülerin hata yapmalarını ve yanlış karar vermelerini engelleme).

Durumsal suç önleme teorisi ayırım gözetmeksizin tüm suçlara uygulanabilmektedir. Örneğin, ABD ve İngiltere gibi ülkelerde oto hırsızlığı, mala zarar verme, hırsızlık, soygun, çocuk istismarı, sahtecilik, saldırı gibi suçlar açısından teori test edilmiş ve teorinin öngördüğü şekilde tedbirlerin alındığı yerlerde bahse konu suçlarda olağanüstü azalma olduğu gözlemlenmiştir (Clarke, 1997: 5; Clarke ve Newman, 2007: 285). Daha somut olarak örneklendirilirse, anılan ülkelerde, metrolardaki güvenlik kameralarının yankesicilik

ve cinsel taciz olaylarını, sokaklardaki güvenlik kameralarının ise oto hırsızlığı ve vandalizmi azalttığı gözlemlenmiştir. Bununla birlikte, evlerin ve sitelerin, güvenliği sağlayıcı şekilde dizayn edilmesinin, uyuşturucu satıcılığı da dâhil birçok suçun işlenmesinde caydırıcı etki yaptığı görülmüştür (Kırkpınar, 2008).

Clarke ve Newman (2007), durumsal suç önleme teorisinin terörizm olaylarına da uyarlanabileceğini belirtmektedir. Bu bağlamda, terör saldırısına konu olabilecek hassas hedefler korunarak, teröristler tarafından kullanılacak silah ve araçlar kontrol altında bulundurulmuş ve terör eylemlerini kolaylaştırıcı unsurlara karşı tedbirler alınarak (para transferinin önlenmesi gibi), terör olaylarının gerçekleştirilmesi ile ilgili fırsatların azaltılabileceği ifade edilmektedir. Buna örnek olarak da; bariyerlerin ve tel örgülerin kullanılması yoluyla Kuzey İrlanda'nın Belfast kentinin şehir merkezinde IRA tarafından gerçekleştirilen bombalama olaylarındaki azalma, 1980'lerde ABD elçiliklerinde alınan güvenlik tedbirleri sayesinde elçiliklere yönelik gerçekleştirilen işgaller ve saldırılardaki azalma, artırılan fiziksel güvenlik önlemleri yoluyla İsrail'de gerçekleştirilen intihar saldırılarındaki azalma verilmektedir. 1960'lı yılların sonlarında yüksek rakamlara ulaşan ve özellikle ABD ve Küba arasında gerçekleştirilen uçak kaçırma olaylarının ise 1973'te uygulanan iki farklı durumsal kontrol yoluyla tamamen engellendiği ifade edilmektedir. Bunlardan ilki, uçağa binen yolcular ve valizlerine yönelik yapılan sıkı kontroller; diğeri ise, Küba ve ABD'nin, uçak kaçıran şahısların hiçbir surette siyasi sığınmacı ya da kahraman olarak görülmeyeceği, aksine hemen tutuklanacağı ve suçlu olarak işlem yapılacağı yönünde anlaşmaya varmasıdır (Clarke ve Newman, 2007: 285-286).

2. Şehirlerde Suç Olgusuyla İlgili Çeşitli Modeller/Programlar

Suç teorilerinden de yararlanılarak, suçun işlenmesini önlemeye yönelik değişik modeller ve programlar geliştirilmiştir. Başta ABD ve İngiltere'de geliştirilen ve diğer ülkelerde de uygulama alanı bulan bu model ve programlar çoğu zaman suç önlemede başarılı sonuçlar vermiştir. Bu bölümde, bu çalışma konusuyla da ilgili olan, toplum polisliği (community policing), problem odaklı polislik (problem oriented policing), COMPSTAT (Compare Statistics-istatistikleri karşılaştırma) programı, CPTED (Crime Prevention Through Environmental Design- Çevresel Dizayn Yoluyla Suç Önleme) modeli hakkında bilgiler verilmektedir.

2.1. Toplum Polisliği

Toplum polisliği programı, dünyanın değişik ülkelerinde değişik adlarla, stratejilerle ve metotlarla uygulama alanı bulmuştur. Polisliğe profesyonel ve modern bir bakış açısı getiren, teknolojik imkânlardan yararlanan ve daha çok motorize devriyelere dayanan toplum polisliğinde temel amaç, toplum ve polis arasındaki ilişkiyi kuvvetlendirerek vatandaş odaklı güvenlik hizmeti sunulmasını sağlamaktır. Merkezi yapıdan çok lokal polis hizmetlerinin ön plana çıkarıldığı toplum polisliği uygulamasında polis, toplumun önceliklerini belirlemekte ve bu önceliklere yönelik çalışma yapmaktadır. Bir başka deyişle, toplumun beklentileri ve öncelikleri polis hizmetlerini şekillendirmektedir. Yüz yüze iletişimin etkin olarak kullanıldığı toplum polisliği uygulamasında vatandaşlarla birlikte sorunlar belirlenmekte ve bu sorunlara yönelik çözümler bulunmaya çalışılmaktadır. Vatandaşla işbirliğini içeren konuların en başında ise, güvenlik açısından sorun teşkil eden hususların belirlenmesi ve bunların giderilmesine yönelik tedbirlerin alınması gelmektedir (Afacan, 2007: 257; McGarrell, 2007: 223).

Toplum polisliği uygulaması Türkiye’de, Emniyet birimlerimiz bünyesinde oluşturulan “Toplum Destekli Polislik” birimlerimizce gerçekleştirilen çeşitli plan, proje ve etkinlikleri içermektedir. Türkiye’de, her ilde farklı uygulama örneklerinin görülebildiği toplum destekli polislik çalışmalarında genel olarak amaç, vatandaşlarımızın sorunlarını çözmelerine yardımcı olmak, vatandaşlarımızı değişik suçlara karşı bilinçlendirmek ve suç önlemeye yönelik çalışmalar yapmaktır.

2.2. Problem Odaklı Polislik

Problem Odaklı Polislik, geliştirilen suç önleme modellerinin en popüler olanlarından. Bu suç önleme yaklaşımı, rutin aktiviteler teorisi, rasyonel tercih ve durumsal suç önleme teorisi gibi teorilerden yararlanılarak geliştirilmiştir (McGarrell, 2007: 223). Problem odaklı polislik, gerçekleşmiş olan suçlardan ve olaylardan ziyade, polislin suç oluşturan faktörlerin üzerine daha çok yoğunlaşması ve böylece suçların önlenmesi esasına dayanmaktadır. Problem odaklı polislik yaklaşımına göre, değişik suçları ve toplumsal düzensizlikleri içeren problemler, birbirleriyle ilişkili olan benzer olayların kombinasyonudur. Problem odaklı polislik, genelde aynı bölgede var olan problemler ve gerçekleşen suçlar daha büyük problemlere dönüşmeden önlem alınması gerektiğini öngörmektedir. Bu amaçla, belirli bölgelerde uzun süreli olarak görevlendirilen polisler, o bölgedeki vatandaşlarla birlikte çalışarak toplumun kaygı duyduğu sorunları belirlemekte ve belirlenen sorunların giderilmesi için, personelin eğitimi ve kurumun kapasitesini artırma da dâhil olmak üzere bir dizi tedbirler alınmaktadır. Suçun önlenmesi çalışmalarında sadece polisliğe çalışmalar ve tedbirler yeterli olmayıp, diğer kurumların, özel sektörün, sivil toplum örgütlerinin ve toplumun da aktif olarak katılımı sağlanmaktadır (Braga, 2009; Bullock, Erol ve Tilley, 2006).

Problem odaklı polislik uygulamaları, SARA (Scanning, Analysis, Response, and Assessment) modeli olarak bilinen ve “Tarama, Analiz, Müdahale ve Değerlendirme” aşamalarını içeren bir sistematığe dayanmaktadır. Tarama aşamasında toplumun kaygı duyduğu sorunlar belirlenmekte; analiz aşamasında sorunların sebebi derinlemesine araştırılmakta; müdahale aşamasında polis ile birlikte diğer kamu organlarının, sivil toplum örgütlerinin, belediyelerin, ailelerin, okulların ve ilgili tüm vatandaşların katılımı ile sorunlar çözülmeye çalışılmakta; değerlendirme aşamasında ise amaca ulaşıp ulaşılmadığı değerlendirilmektedir. Eğer beklenen fayda sağlanamamışsa tarama aşamasına geri dönmekte, yeni yöntemlerle SARA modelindeki süreç tekrar başlatılmaktadır (Goldstein, 1990).

Bu çalışmada ele alınan konu açısından problem odaklı polisliğin ve SARA modelinin en dikkat çekici yanı, suçla mücadeleyi sadece polisliğe bir tedbir olarak görmemesi ve suç önleme sürecine toplumun tüm kesimlerini dâhil ederek proaktif bir yaklaşımı öngörmesidir. Problem odaklı polislik yolu ile yukarıda ele alınan suç teorilerinde de vurgu yapılan, suç işlemeye fırsat oluşturan unsurlar ve şahısları motive eden faktörler belirlenerek bunlara yönelik tedbirler alınması mümkündür.

2.3. COMPSTAT

Dikkat çeken uygulamalardan birisi de New York eyaletinde artan suçlar karşısında, suçları önleme ve azaltma hedefiyle uygulanan COMPSTAT (Compare Statistics: istatistikleri karşılaştırma) programıdır. Belediye Başkanı Giuliani ve Polis Şefi Bratton yönetimi tarafından geliştirilen ve New York Polis Departmanı tarafından uygulanan COMPSTAT programı, suçların

etkin olarak analiz edilmesi, analizler doğrultusunda çözüme yönelik stratejiler üretilmesi, çözüm önerilerinin uygulanması ve sistematik olarak izlenmesi esasına dayanmaktadır. Kırık camlar teorisinin esas alındığı COMSTAT programı, büyük suçların önlenmesi için (cinayet gibi), küçük suçların önlenmesi (huzur bozucu davranışlar gibi) ve suç üreten olumsuz koşulların giderilmesi esasına dayandırılmıştır (Jang, 2008; McGarrell, 2007: 225).

COMPSTAT programının uygulanması neticesinde, suç istatistiklerinde beklenenin üzerinde düşme görülmüştür. Örneğin; 1990'da 2.200 olan cinayet sayısı 2005'te 540'a, 1990'da 140.000 olan motorlu araç hırsızlığı sayısı 2005'te 18,000'e düşmüştür (McGarrell, 2007: 225).

2.4. CPTED

Kısa adıyla CPTED (Crime Prevention Through Environmental Design) olarak bilinen "Çevresel Dizayn Yoluyla Suç Önleme" stratejisi, özellikle şehirlerde inşa edilen binaların fiziksel olarak dizaynının, konumunun ve mimari yapısının insan davranışlarını etkilediğini ve şekillendirdiğini ve bu nedenle de suç oluşumu üzerinde doğrudan etkisi bulunduğunu öne sürmektedir. Başka bir deyişle, bahse konu stratejiye göre, binaların mimari yapısındaki düzenlemelerle suçların azaltılması ve önlenmesi mümkündür.

CPTED'in binaların güvenliği ile ilgili stratejilerden öne çıkan üçü şunlardır; (1) girişlerin doğal kontrolü, (2) doğal gözetim, (3) bölgesel uygulama/zorlama. Girişlerin doğal kontrolü stratejisi, binaya gelen ziyaretçilerin giriş ve çıkışının belirli bir noktadan yapılmasını ve girişlerin bina sakinleri tarafından görülebilir ve kontrol edilebilir olmasını öngörmektedir. Yaya ya da araç yolu üzerinden binalara geçiş kısmı taş, asfalt ya da çizgi gibi işaretlemeler kullanılarak belirli hale getirilmeli, imkânlar elveriyorsa bu girişler aydınlatılmalı ya da çit kullanılarak belirli bir geçiş noktası oluşturulmalıdır. Doğal gözetim stratejisi, geleneksel bir strateji olup, bina sakinlerince içeriden bakıldığında, cadde ya da sokağın görülebilir olması gerektiğini öngörmektedir. Bu amaçla binanın camları cadde ve sokak görülebilecek şekilde konumlandırılmalı ve dış aydınlatmalara önem verilmelidir. Sorunlu caddelere dükkân planlaması yapılarak, alışveriş odaklı yaya trafiğinin artırılmasının sağlanması son zamanlarda uygulanan yöntemlerdendir. Bölgesel uygulama/zorlama stratejisi ise mal sahipliğinin ve özel mülkiyet sahipliğinin ön plana çıkarılmasını öngören bir stratejidir. Binalarda bayrak ve amblem kullanılması ya da binanın çit ile çevrelenmesi bu strateji kapsamındaki uygulamalara örnektir (Gulak vd., 2007: 308-309).

CPTED ayrıca, binaların sokak üzerinde bulunması gereken konumları, araç park yerlerinin, çocuk parklarının, otobüs indirme ve bindirme yerlerinin cadde ve sokak üzerindeki konumlarını, ağaçların ve ekilen bitkilerin olması gereken yerleri ve sokağın giriş ve çıkışlarını da ele almakta ve en güvenli şekilde planlanması gerektiğini tartışmaktadır (Crowe, 2000; Gulak vd., 2007: 308-309). Türkiye'de birçok şehirde gecekonduların yapılaşmalarının olduğu, gelişigüzel ve belirli bir projeye dayanmadan inşa edilen birçok binanın bulunduğu, binalar inşa edilirken güvenlik olgusunun göz ardı edildiği, sokak ve cadde isimlerini gösteren tabelaların bile olmadığı, birçok binada adresle ilgili numaralandırma sisteminin bulunmadığı, daha da önemlisi bazı evlerin belirli bir adresinin bile olmadığı, ağaçların rastgele dikildiği, şehirleşme sürecinde araç park yerlerinin planlanmadığı, araçların indirme ve bindirme yapması için yol üzerinde düzenleme yapılmadığı göz önüne

alındığında CPTED stratejisinin Türkiye özelinde ne kadar da önemli olduğu anlaşılmaktadır.

3. Bitlis Özelinde Güvenlik Sorunlarının Analizi ve Çözüm Önerileri

Çalışmanın bu bölümünde bahse konu suç teorileri ve suç önlemeye yönelik uygulanan değişik programlar ve modeller ışığında, yazarların kendi gözlem, tecrübe ve değerlendirmelerine dayanılarak, Bitlis ilinde güvenlik sorunu oluşturan faktörler belirlenmiş ve bunlara yönelik çözüm önerileri getirilmiştir. Bu amaçla öncelikle, değişik sorunlarla ilgili durum tespiti yapılmış, daha sonra mevcut durumun güvenlik açısından doğurduğu sorunlar tespit edilerek bu sorunlarla ilgili çözüm önerileri getirilmiştir.

3.1. Özel Güvenlik Görevlilerinin İstihdamındaki Yetersizlikler

3.1.1. Mevcut Durum:

Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun'a göre "özel güvenlik görevlileri"; kamu hizmetlerini tamamlayıcı mahiyetteki özel güvenlik hizmetlerini yerine getirmekle yükümlüdürler. Özel güvenlik görevlileri, özellikle kurum ve kuruluşlarda meydana gelebilecek cana ve mala karşı suçların önlenmesi açısından caydırıcı özellik taşımaktadır. Toplantı, konser, sahne gösterileri vb. etkinliklerde de özel güvenlik görevlileri yaygın olarak kullanılmaktadır. Ancak Bitlis ilinde, gerek kurum ve kuruluşlarda gerekse yukarıda belirtilen etkinliklerde özel güvenlik hizmetlerinden yeterince yararlanılmamakta, şehrin güvenliği genel kolluğun aldığı tedbirlerle sınırlı kalmaktadır.

3.1.2. Güvenlik Açısından Doğurduğu Sorunlar:

Tüm imkânlarıyla güvenlik hizmeti vermesine rağmen, genel kolluğun; aynı anda şehrin tüm kurum ve kuruluşlarını kontrol altında bulundurması ve güvenliğini sağlaması mümkün değildir. Nitekim Bitlis il merkezinde bulunan kamu binalarının ve okulların sayısı 70'in üzerindedir. Hastane, sağlık ocağı, banka, dershane vb. diğer kurum ve kuruluşlarla birlikte bu sayı 100'ü aşmaktadır. Özellikle gece vakitlerinde kurum ve kuruluşlarda özel güvenlik görevlisi bulunmaması; başta mala karşı işlenen suçlar olmak üzere daha birçok suçun işlenmesini kolaylaştırmaktadır.

Bununla birlikte, spor kulüpleri, Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun'a göre; profesyonel spor dallarında yapılan müsabakalarda, genel kolluk ile birlikte görev yapmak üzere, güvenliği sağlamaya yetecek sayıdaki özel güvenlik görevlilerini, müsabakanın yapılacağı yerde hazır bulundurmamakla ve spor alanının iç güvenliğini sağlamakla yükümlüdürler. Ancak, spor kulüplerinin, çeşitli bahanelerle özel güvenlik personelinin istihdamı yönündeki isteksiz davranışları, bu görevin de çoğunlukla genel kolluk tarafından yerine getirilmesine neden olmaktadır.

Yine toplantı, konser ve sahne gösterileri gibi etkinliklerde de, özel güvenlik yerine genel kolluk personeli görevlendirilmektedir. Genel kolluk personelinin bir kısmının, göreviyle doğrudan ilgisi bulunmayan işlerde görevlendirilmesi, şehrin genel güvenliğinin sağlanmasında zafiyet oluşturmaktadır.

3.1.3. Çözüm Önerileri:

Rasyonel tercih teorisi ve durumsal suç önleme teorisinden hareketle, özel güvenlik görevlilerinin, potansiyel suçlular açısından riski artıran ve suç işlemeye yönelik

motivasyonlarını azaltan önemli bir faktör olduğunu söylemek mümkündür. Suç oluşumu için, hedefin suça karşı korumasız, müsait ve erişilebilir olması koşullarını öne süren rutin aktiviteler teorisi bağlamında da özel güvenlik görevlileri, teorinin ele aldığı koruyuculara güzel bir örnek oluşturmaktadır.

Yukarıdaki değerlendirmeler ve teorik yaklaşımlar göz önüne alınarak, özellikle mala ve şahsa karşı suçların önlenmesi amacıyla, kamu kurumlarında ve özel kuruluşlarda özel güvenlik görevlisi istihdamının ve bunu teşvik edici çalışmalar yapılmasının kaçınılmaz bir gereklilik olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle gece işlenen mala karşı suçların önlenmesi amacıyla, başta okullar olmak üzere tüm kamu kurumu ve kuruluşları tarafından (en azından gece görev yapmak üzere) özel güvenlik görevlisi istihdamının sağlanması gerekmektedir. Ayrıca, spor müsabakaları ile toplantı, konser ve sahne gösterileri gibi etkinliklerde de özel güvenlik hizmetlerinden faydalanılmalıdır.

3.2. Metruk Binaların Oluşturduğu Sorunlar

3.2.1. Mevcut Durum:

Özellikle Bitlis il merkezi ve yakın çevresinde çok sayıda metruk bina bulunmaktadır. Bu binalardan bazıları tarihi eser niteliğindedir. Sahipleri tarafından kullanılmayan, kullanılmadığı için onarılmayan bu binaların çoğu tamamen yıkılmak üzere olup, dışarıdan bakıldığında sahipsiz olduğu izlenimi doğurmaktadır. Bu binaların güvenlik kuvvetleri tarafından sürekli kontrol ve denetim altında bulundurulması da olanaksız görülmektedir.

3.2.2. Güvenlik Açısından Doğurduğu Sorunlar:

Başta rasyonel tercih teorisi olmak üzere bu çalışma kapsamında ele alınan tüm teoriler, suçların önlenmesinde, suç işlemeye yönelik fırsatların azaltılmasının önemini vurgulamaktadır. Şehirlerdeki metruk binalar olgusu bu açıdan değerlendirildiğinde, bu binaların suçlular için bir sığınak vazifesi gördüğünü; suç oluşumuna fırsat ve zemin hazırladığını söylemek mümkündür. Örneğin bu binalar; genellikle toplum tarafından tinerci, balıcı olarak tanımlanan şahıslar ile uyuşturucu bağımlısı kişiler tarafından kullanılabilir. Evden kaçan ve suça sürüklenen çocuklar da bu tür binalarda barınabilmektedir. Kimi zaman, hırsızlık olaylarında çalınan malların bu tür binalarda saklandığı da gözlemlenmiştir. Bunların yanında, binaların sahipsiz olması ve suç potansiyeli taşıyan şahıslar tarafından kullanılması çevrede yaşayan vatandaşlarımızı da tedirgin ve rahatsız etmektedir.

3.2.3. Çözüm Önerileri:

Kırık camlar teorisi, suçun oluşumunda düzensizliğin oynadığı role dikkatleri çekmekte ve sahipsizlik, denetimsizlik ve kontrolsüzlük duygusu oluşturan binaların suç işlemeye teşvik ettiğini ileri sürmektedir. Bu bağlamda, metruk binalar da insanlarda sahipsizlik, denetimsizlik ve kontrolsüzlük duygusu oluşturabilmekte ve bu nedenle değişik suçların işlenmesinde kullanılabilir.

Kırık camlar teorisi göz önüne alındığında, tarihi ve kültürel eser niteliği bulunan ve yıkılmasına müsaade edilmeyen metruk binaların tadilatının yaptırılmasının suçların önlenmesi açısından taşıdığı önem ortaya çıkmaktadır. Tadilatının değişik sebeplerle gecikmesi durumunda ise, şahısların bina içerisine girmesini engelleyecek şekilde (kapı

ve pencerelerinin kapatılması vb.) tedbirlerin alınması ve ilgili kurumlar tarafından bu hususların hassasiyetle takip edilmesi gerekmektedir.

Tarihi ve kültürel eser niteliği bulunmayan ve kullanılmayan diğer metruk binaların sahiplerine de bu binaların kullanımını engelleyici tedbirlerin kaldırılması gerekmektedir. Ayrıca, metruk binaların bulunduğu yerlerde çevre aydınlatması yapılmalı ve mevcut ışıklandırmalar güçlendirilmelidir.

3.3. Cadde ve Sokaklar ile Parklardaki Aydınlatma Yetersizlikleri

3.3.1. Mevcut Durum:

Bitlis il merkezi ve ilçelerinde aydınlatması olmayan veya aydınlatması yetersiz olan birçok sokak ve cadde bulunmaktadır. Bazı yerlerde ise, sokak lambaları ve aydınlatma armatürlerinin kırık olduğu gözlemlenmiştir.

3.3.2. Güvenlik Açısından Doğurduğu Sorunlar:

Asayiş ve terör olayları; genelde gece saatlerinde ve aydınlatmanın zayıf olduğu yerlerde gerçekleştirilmektedir. Özellikle terör örgütü üyeleri ve sempatanlarının, eylemlerini rahatça gerçekleştirebilmek amacıyla sokak lambalarını ve aydınlatma armatürlerini kasten kırdıkları da bilinmektedir. Aydınlatmanın olmadığı yerlerde ciddi güvenlik zafiyeti oluşmaktadır. Ayrıca karanlık bölgeler, vatandaşlarımızda güvenlik kaygısı ve suç korkusu yaratmaktadır.

3.3.3. Çözüm Önerileri:

Teorik temelleri rutin aktiviteler ve rasyonel tercih teorilerine dayanan durumsal suç önleme teorisi, çevrede yapılacak düzenlemelerin potansiyel suçluların yapacağı kar ve zarar analizini etkileyebileceğini ileri sürmektedir. Aynı şekilde CPTED stratejisi de çevrede yapılacak düzenlemelerle ve dizaynlarla suçların oluşumunun engellenebileceğini savunmaktadır. Bu yaklaşımlardan hareketle, Bitlis ilinde aydınlatmaya ihtiyaç duyulan yerlerin belirlenmesinin ve aydınlatılmalarının sağlanmasının önemli bir stratejik adım olacağı düşünülmektedir. Bu konuyla ilgili olarak, Bitlis il merkezi ve ilçelerinde Emniyet Müdürlüğüne bağlı ekiplerce yapılan çalışmalar neticesinde, aydınlatmaya ihtiyacı olan yerler belirlenmiş ve Vangölü Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi (VEDAŞ) ile gerekli yazışmalar yapılmıştır.

Ayrıca, sokak lambalarının ve aydınlatma armatürlerinin, terör örgütü üyeleri ve sempatanları tarafından eylemlerini rahatça gerçekleştirebilmek amacıyla kasten kırıldığı da göz önüne alınarak, aydınlatmalarda vandalizme karşı dayanıklı malzemelerin kullanılması gerekmektedir. Vandalizm olaylarının yaşandığı bölgelerde kullanılacak olan aydınlatma armatürlerinin alüminyum enjeksiyon, yarı saydam ve kapaklarının polikarbon malzemeden olmasına dikkat edilmelidir. ¹

3.4. Sokak İsimleri ve Kapı Numaralandırmasındaki Yetersizlikler

3.4.1. Mevcut Durum:

Bitlis ilindeki bazı yerleşim alanlarında, mahalle ve sokak isimlerini gösteren tabelalar bulunmamaktadır. Birçok mahallede ise ikametgâhlar numaralandırılmamıştır. Bunun

¹TEDAŞ Genel Müdürlüğü tarafından 04.11.2009 tarihinde VEDAŞ'a gönderilen görüş yazısında bu özellikler yer almaktadır.

yanı sıra, bazı kamu kurumlarında da aynı ikametgâh için farklı adreslerin kayıtlı olduğu görülmüştür. Örneğin, elektrik ve su aboneliğinde aynı ikamet için değişik adresler yer alabilmektedir.

3.4.2. Güvenlik Açısından Doğurduğu Sorunlar:

Yukarıda genel hatlarıyla tartışılan CPTED stratejisine tamamen aykırı bir çevresel düzenleme ve dizaynın hâkim olduğu Bitlis ilindeki sokak isimleri ve kapı numaralandırmasındaki yetersizlikler de güvenlik açısından bazı sorunların oluşumuna neden olmaktadır. Örneğin; (1) Adli ve idari işlemlerin zamanında gerçekleştirilmesini engellemektedir, (2) Şahısların, resmi işlemleri sırasında adres beyanını zorlaştırmaktadır, (3) Görevli ekiplerin olay yerine zamanında intikalini geciktirmektedir, (4) Şüphelilerin yakalanması, takibi ve olayların aydınlatılmasını zorlaştırmaktadır, (5) Adliyeden gelen infaz evraklarının tebliğlerinin zamanında yapılmasını engellemektedir.

3.4.3. Çözüm Önerileri:

Bu sorunla ilgili çözüm oldukça basittir. Öncelikle mahalle ve sokakların isim tabelalarının asılması sağlanmalı ve tüm ikametgâhlar numaralandırılmalıdır. Ayrıca, kamu kurumu ve kuruluşları tarafından adres kayıt sistemleri güncellenerek aynı ikametgâh için tek bir adresin bulunması sağlanmalıdır.

3.5. Otopark Alanlarının Yetersizliği ve Araçların Park Sorunu

3.5.1. Mevcut Durum:

Bitlis il merkezinde yeteri kadar araç park yeri bulunmamaktadır. Araçlar, şehir merkezinde yol kenarlarına park etmekte, uyarılara rağmen bu parklar bazen çift sıralı parklara dönüşebilmektedir. Araç parkına izin verilen yerlerde bile parkla ilgili levhalarda yetersizlikler bulunmaktadır. Şehir içinde büroları bulunan turizm şirketlerine ait otobüsler, bu bürolar önünde indirme - bindirme yapmaktadır. Ayrıca şehir içi minibüs duraklarının trafiğin en yoğun olduğu yerlerde bulunması, minibüslerin yol üzerinde yolcu indirip bindirmesi, bekleme yapması ve ağır taşıtların şehir içi yolunu kullanıyor olması, zaten yeterli genişliğe sahip olmayan ve usulsüz parklarla da bir hayli daralan yollarda trafiğin akışını engellemektedir. İlçe ve köylerden şehir merkezine gelen dolmuşlar, trafiğin en yoğun olduğu cadde ve sokaklarda bekleyerek buraları adeta durak gibi kullanmaktadırlar.

3.5.2. Güvenlik Açısından Doğurduğu Sorunlar:

Herhangi bir olayın meydana gelmesi halinde, usulsüz parklar yüzünden trafiğin aksamaması ve tıkanması, ekiplerin olay yerine intikalini geciktirmektedir. Bu durum ise; olaylara zamanında müdahale edilmesini, olayın şüphelilerinin ele geçirilmesini, olay yerinin korunması ve delillerin muhafazasını zorlaştırmaktadır. Görevli ekipler ile ambulans ve itfaiyenin olay yerine intikallerindeki gecikme, aynı zamanda yaralıların müdahalenin de gecikmesi anlamına geldiğinden can kaybına neden olabilmektedir.

İlçe ve köylerden gelen dolmuşların şehir merkezinde zaten dar olan cadde ve sokaklarda yolcu indirip bindirmesi; yolların dolmuşlar ve dikkatsiz yayalar tarafından işgaline ve trafik güvenliğinin ciddi anlamda tehlikeye düşürülmesine neden olmaktadır. Trafiğin aksamaması, gerginlik oluşturarak sürücüler arasında sataşmalara ve kavgalara da neden olabilmektedir.

3.5.3. Çözüm Önerileri:

Bitlis il merkezinin eski bir yerleşim alanı olması ve yeni yapılaşmaya müsait olmaması, durumsal suç önleme teorisine ve CPTED stratejisine uygun şekilde kapsamlı tedbirlerin alınmasını güçleştirmektedir. Buna rağmen, problem odaklı polislik ilkelerinden de yararlanılarak aşağıda yazılı tedbirlerin alınmasının sorunun çözümüne belirli düzeyde katkı sağlayacağı düşünülmektedir: (1) Şehir merkezinde bekleme yapacak araçlar için otoparklar inşa edilmeli ve bu otoparkların güvenliği sağlanmalıdır, (2) Cadde ve sokaklardaki trafik işaretlemeleri trafiği rahatlatarak şekilde yeniden düzenlenmelidir, (3) İşaretlemelerle birlikte, cadde ve sokaklar üzerindeki uygun park yerlerinin paralı hale getirilmesi sağlanmalıdır, (4) Büroları önünde yolcu indirip bindiren şehirlerarası otobüsler için gerekli otobüs terminalinin bir an önce inşa edilmesi sağlanmalıdır. Kısa sürede inşa edilmesi mümkün değilse, otobüslerin şehir merkezinin dışında belirlenen bir yerde yolcu indirip bindirmesi zorunlu hale getirilmelidir, (5) İlçe ve köylerden şehir merkezine gelen dolmuşlar için, şehrin trafik akışını bozmayacak ve güvenli bekleme sağlayacak bir yerde dolmuş durağı ihdas edilmelidir, (6) Ayrıca, şehir içi minibüs duraklarının yerleri yeniden düzenlenmeli, minibüslerin belirlenen durakların haricinde yolcu indirip bindirmesi ve bekleme yapması kesinlikle yasaklanmalıdır, (7) En kısa sürede kamyon ve TIR gibi ağır taşıtların şehrin içinden geçmesi yasaklanmalı, çevre yolunun mecburi kullanımı sağlanmalıdır, (8) Trafik sorunuyla ilgili hususlar, İl Trafik Komisyonunda detaylı olarak tartışılmalı, tedbirlerin en kısa sürede alınması sağlanmalıdır.

Unutulmamalıdır ki basit bir trafik sorunu bile, aynı zamanda hiç beklenmeyen bir güvenlik ve asayiş sorunu haline dönüşebilmektedir.

3.6. Kameralı Güvenlik Sistemlerinin Kullanımındaki Yetersizlikler

3.6.1. Mevcut Durum:

Teknolojinin en son yeniliklerinin hayatın her aşamasına girdiği günümüzde, gerek can güvenliği gerekse mal güvenliği açısından güvenlik amaçlı kamera sistemlerinin kullanımı kaçınılmaz hale gelmiştir. Bitlis ilinde bazı kamu kurumlarında (Devlet Hastanesi, PTT, Emniyet Müdürlüğü vb.) güvenlik amaçlı kamera sistemleri tesis edilmiş olup, etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Ancak, kamera sistemi olmayan kamu kurumlarının sayısının olanlardan çok daha fazla olduğu da bilinmektedir.

3.6.2. Güvenlik Açısından Doğurduğu Sorunlar:

Kameralı güvenlik sistemi bulunmayan birçok kamu kurumunda, aynı zamanda geceleri özel güvenlik görevlisi de bulunmamaktadır. Emniyet birimleri vatandaşlarımızın güvenliği için ellerinden gelen tüm imkânları kullanmakla birlikte, sınırlı sayıda personel ve ekiple görev yaptıklarından şehrin tüm noktalarını, tüm binalarını, tüm cadde ve sokaklarını aynı anda kontrol etmeleri de mümkün görülmemektedir.

Başta okullarımız olmak üzere birçok kamu kurumu ve kuruluşunda güvenlik amaçlı kamera sistemlerinin olmaması, özellikle mala karşı suçların (hırsızlık ve kapkaç gibi) işlenmesini kolaylaştırmaktadır. Asayiş suçları ile birlikte terör suçları da genellikle korumasız ve kontrolsüz yerlerde gerçekleşmektedir.

Suçun önlenmesi kadar, işlenmiş suçların aydınlatılmasında da güvenlik amaçlı kamera sistemleri önem taşımaktadır. Kurum ve kuruluşlarda kameralı güvenlik sistemlerinin olmamasından dolayı gerçekleşen suçların failleri kimi zaman belirlenmemektedir.

3.6.3. Çözüm Önerileri:

Özel güvenlik görevlileri gibi, kameralı güvenlik sistemlerinin de, rasyonel tercih, rutin aktiviteler ve durumsal suç önleme teorileri kapsamında değerlendirilmesi mümkündür. Diğer bir deyişle, kameralı güvenlik sistemleri potansiyel suçlular açısından riski artıran ve suç işlemeye yönelik motivasyonlarını azaltan önemli faktörlerdendir. Bunun sağlanması için de öncelikle tüm kamu kurumu ve kuruluşları tarafından kameralı güvenlik sistemlerinin kurulması sağlanmalıdır. Özellikle insan kaçırma, cinsel taciz, kavg ve hırsızlık gibi asayişle ilgili suçlar ile öğrencilerin güvenliği ve kamu malının korunması amacıyla okulların kameralı güvenlik sistemleri ile donatılması günümüz şartlarında bir zaruret haline gelmiştir. Daha sonraki adımda ise bu uygulama; küçük ve büyük ölçekli işletmeler ile özel kurum ve kuruluşlarda da yaygınlaştırılmalı ve bu amaçla teşvik edici kampanyalar düzenlenmelidir.

3.7. KGYS (Kent Güvenlik Yönetim Sistemi) Kameralarının Değişen Güvenlik İhtiyaçlarına Göre Yeniden Yapılandırılması

3.7.1. Mevcut Durum:

Bitlis ilinde KGYS; 2009 yılı içerisinde tesis edilmiştir. Sistem; şehrin değişik noktalarına yerleştirilen 39 kameradan oluşmaktadır. Bu kameralardan 30 tanesi görüntüleme sisteminde, geriye kalan 9 tanesi ise plaka tanıma sisteminde kullanılmaktadır. Görüntüleme sistemindeki 30 kameradan; 23'ü döner, 1'i sabit, 6'sı termal kameradan oluşmaktadır.

3.7.2. Güvenlik Açısından Doğurduğu Sorunlar:

Bitlis il merkezinde kurulu bulunan KGYS'nin; başta asayiş ve terör olayları olmak üzere, meydana gelecek olayları kayıt altına alarak şüpheli ve tanıklara ulaştıracak görüntü ve delilleri sağlaması ve bu özelliği ile de caydırıcı nitelik taşıması amaçlanmıştır. Ancak; sistemde sabit kameralar yerine döner kameraların tercih edilmiş olması, bu kameraların 360 derece dönerek kayıt yapması ve bu özelliğinden dolayı olayların kimi zaman kameraların görüş açısı dışında kalması nedeniyle gerekli görüntünün elde edilememesi olasılığı bulunmaktadır. Bu durum ise olayların aydınlatılmasını zorlaştırmaktadır. Yine bazı hassas bölgelere ise, hiç kamera yerleştirilmediği tespit edilmiştir.

3.7.3. Çözüm Önerileri:

Zaman içerisinde değişen güvenlik ihtiyaçları dikkate alınarak ve CPTED stratejisinden de yararlanılarak Bitlis ilindeki KGYS'nin yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Bu bağlamda, sistemdeki döner kameraların sabit kameralarla desteklenmesi ve hızla gelişen kent yapısına uygun olarak tespit edilen yeni yerlere ilave kameraların yerleştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, mevcut sisteme ilave olarak, hız ve kırmızı ışık ihlali gibi trafik suçlarının tespitini yapabilecek kamera sistemlerinin de kurulması sağlanmalıdır.

Sonuç

Şehirlerde meydana gelen suçların aydınlatılması ve faillerinin yakalanarak adli makamlara teslim edilmesi kadar, suç meydana gelmeden suç oluşumunu önleyici ve caydırıcı tedbirlerin alınması da önem taşımaktadır. Dolu (2009: 24) suç önlemede en pratik çözümün, suçluların hedefi olan mal ya da şahısların ya "uygun" bir hedef olmaktan

NOT: Bitlis ilinde kurulu bulunan KGYS'nin revizyonu ve şehrin gelişen yapısına uygun olarak tespit edilen ilave kameraların yerleştirilmesi konusunda İl Emniyet Müdürlüğü tarafından tahmini bedeli 650.000 TL olan bir proje çalışması yapılarak Emniyet Genel Müdürlüğünden gerekli ödenek talebinde bulunulmuştur.

çıkarılması ya da hedefin, suça karşı koruyabilecek kapasitede koruyucular ile muhafaza edilmesi olduğunu vurgulamakta ve bu bağlamda, polis ve özel güvenlik gibi koruyucular ile birlikte mekânsal, fiziksel ve çevresel suç önleme stratejilerinin önemine dikkatleri çekmektedir.

Bu bağlamda kırık camlar teorisi, rasyonel tercih teorisi, rutin aktiviteler teorisi ve durumsal suç önleme teorisi; üretilecek stratejiler ve güvenlikle ilgili politikalar açısından yol gösterici olmaktadır. Bu teorilerden yararlanılarak geliştirilen ve değişik ülkelerde uygulama alanı bulan Toplum Polisliği, Problem Odaklı Polislik, COMPSTAT ve CPTED gibi suç önleme programları ve modelleri de örnek teşkil etmektedir. Türk polisi tarafından, birçok ilimizde benzeri projelerin gerçekleştirildiği bilinmektedir. Ancak, suçların önlenmesi ve kamu huzuru ve güvenliğinin sağlanması açısından kaçınılmaz görülen bu tür çalışmalara diğer kurum ve kuruluşların yeterince katkı sağlamadığı, çoğu zaman polisin kendi görev alanı dışına çıkarak aslında diğer kurumların yapması gereken projeleri de gerçekleştirdiği gözlemlenmektedir.

Yerel yöneticilerin, suçların sadece geleneksel polisiye tedbirlerle önlenemeyeceği gerçeğinden hareketle, ilgili kamu kurumları ve özel kuruluş temsilcileri, genel kolluk yöneticileri ve sivil toplum örgütlerinin de katılımıyla, içinde bulunulan toplumun yapısına uygun modeller geliştirmesi ve uygulaması gerekmektedir. Bunun yanında, çalışmalara bilimsel nitelik kazandırılması, sorunların daha akılcı yollarla tespit edilerek çözüm üretilmesi ve uygulama sonuçlarının bilimsel yollarla analiz edilebilmesi amacıyla üniversitelerle işbirliği yapılması da bir zorunluluk olarak görülmektedir (Alderson, 1979).

Konu Bitlis özelinde değerlendirildiğinde, toplum güvenliğinde tüm sorumluluğun polise verildiği, diğer özel ya da kamu kurum ve kuruluşları ile vatandaşların suçu önleyici tedbirleri yeterince almadığı gözlemlenmektedir. Bitlis ilinde halen bazı bölgelerde sokak aydınlatma lambalarının yetersiz olması, kamu veya özel kurum ve kuruluşlarda güvenlik amaçlı kamera sistemlerinin yeterince kullanılmaması, özel güvenlik görevlisi istihdamındaki yetersizlikler, başta otopark sorunu olmak üzere şehirdeki trafikle ilgili sorunlar, metruk binaların çokluğu suça davetiye çıkaran ve suç işlemeyi kolaylaştıran güvenlik sorunları olarak görülmektedir. Bu nedenle diğer kurum ve kuruluşlarla birlikte vatandaşların da bilinçlendirilmesi önem taşımaktadır.

Kaynakça

-
- Afacan, Mehmet, (2007), "Local Policing: Using Community Policing Principles as a Tactic in the Time of Terror", Hüseyin Durmaz, Bilal Sevinc, Ahmet Said Yayla & Sıddık Ekici (Eds.), *Understanding and Responding to Terrorism*, Amsterdam: IOS Press.
- Akers, Ronald L., (2000), *Criminological Theories: Introduction, Evaluation, and Application*, Los Angeles, CA: Roxbury Publishing Company.
- Alderson, John, (1979), *Community Policing, Devon and Cornwall Constabulary*: Public Relations Department.
- Braga, Anthony A., (2002), *Problem Oriented Policing and Crime Prevention*, Monsey, NY: Criminal Justice Press.
- Bullock, Karen; Erol, Rosie and Tilley, Nick, (2006), *Problem Oriented Policing and Partnership: Implementation of an Evidence Based Approach to Crime Reduction*, Cullompton: Willian.

- Clarke, Ronald V., (1997), *Situational Crime Prevention: Successful Case Studies*, Guilderland, NY: Harrow and Heston Publishers.
- Clark, Ronald V., (1995), "Situational Crime Prevention", *Crime and Justice*, 19.
- Clarke, Ronald V. & Newman, Graeme R., (2007), "Situational Crime Prevention and the Control of Terrorism", Özgür Nıkbay & Suleyman Hancerli (Eds.), *Understanding and Responding to Terrorism Phenomenon: A Multi- Dimensional Perspective*, Amsterdam: IOS Press.
- Cohen, Lawrence and Felson, Marcus, (1979), "Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activities Approach", *American Sociological Review*, 44.
- Crowe, Timothy D., (2000), *Crime Prevention Through Environmental Design: Applications of Architectural Design and Space Management Concepts*, Woburn, MA: Butterworth-Heinemann Publications.
- Cullen, Francis T. & Agnew, Robert, (1999), *Criminological Theory: Past to Present*, Los Angeles, CA: Roxbury Publishing Company.
- Dolu, Osman, (2009), "Bir Fırsat Olarak Suç: Suçun Durumsal Belirleyicileri, Suç Fırsatları ve Rutin Faaliyetler Teorisi", *Polis Bilimleri Dergisi*, 11, 2.
- Dugan, L., LaFree, G. & Piquero, A. R., (2005), "Testing a Rational Choice Model of Airline Hijackings", *Criminology*, 43, 4.
- Felson, Marcus & Clarke, Ronald V., (1987), *Opportunity Makes the Thief: Practical Theory for Crime Prevention*, London, UK: Research, Development and Statistics Directorate, UK Home Office.
- Geleri, Aytekin, (2010), "Şehirlerde Suç Önleme Politikalarının Geliştirilmesi", *Polis Bilimleri Dergisi*, 12, 3.
- Goldstein, Herman, (1990), *Problem Oriented Policing*, Philadelphia: Temple University Press.
- Gulak, Morton; Kun, Ulvi; Koday, Zeki & Koday, Saliha, (2007), "Preventing Terrorist Attacks to Critical Infrastructure(s) by Use of Crime Prevention through Environmental Design (CPTED)", Özgür Nıkbay & Suleyman Hancerli (Eds.), *Understanding and Responding to Terrorism Phenomenon: A Multi- Dimensional Perspective*, Amsterdam: IOS Press.
- Jang, Hyunseok, (2008), *Evaluation of Compstat Policing Strategy Using Broken Windows Enforcement in Two Texas Police Departments: A Time Series Analysis*, Unpublished Dissertation, Sam Houston State University.
- Kırkpınar, Ahmet Rahmi, (2008), "Durumsal Suç Önleme Nedir ve Suç ile Mücadelede Etkili midir?" Oğuzhan Ömer Demir (Edt.), *ISREF Perspektif: Problem Odaklı Polislik*, Glen Allen, VA: İnceleme ve Stratejik Araştırmalar Forumu.
- McGarrell, Edmund F., (2007), "Intelligence Led Policing as a Framework for Law Enforcement in the 21st Century", Hüseyin Durmaz, Bilal Sevinc, Ahmet Said Yayla & Siddık Ekici (Eds.), *Understanding and Responding to Terrorism*, Amsterdam: IOS Press.
- Nyatepe-Coo, A., (2004), "Economic Implications of Terrorism", A. Nyatepe-Coo & D. Zeisler-Vralsted (Eds.), *Understanding Terrorism: Threats in an Uncertain World*, Upper Saddle River, N.J.: Pearson Prentice Hall.
- Sevinc, Bilal, (2008), *Participation in Terrorist Organizations: An Analysis of Left Wing DHKP/C and Religiously Motivated Turkish Hezbollah Terrorist Organizations*, Unpublished Dissertation, Michigan State University.
- Wilson, James and Kelling, George L., (1982), "Broken Windows: The Police and Neighborhood Safety", *Atlantic Monthly*.

ADLİ SUÇLAR VE BEYAZ YAKALI - MAFYA SUÇLARIN SOSYOLOJİK ANALİZİ

M. Kayhan MUTLU*

Giriş

Bilindiği üzere, suç kavramı, yasalara aykırı davranışları ifade eder. Öte yandan her toplumun kendine göre doğru ve yanlış davranışları belirleyen değerleri vardır. Değerlerle yasalar her zaman uyum içinde olmayabilir. Değerlere göre yanlış olan bir davranış yasalara göre kabul görebilir. Bunun tersi de söz konusu olabilir. Bu konu ile ilgili olarak; kan davası, eşcinsellik, namus cinayeti gibi davranışlar örnek gösterilebilir. Günümüzün en liberal toplumlarında bile değerlerle yasalar tam uyum içinde olamayabilmekte. Örneğin söz konusu toplumlarda eşcinsel ve lezbiyen cinsel yaşam tarzları yasalara uygun olsa bile, normal sade vatandaşların büyük bir çoğunluğu komşularının eşcinsel veya lezbiyen olmasını istememektedir. Bunun en önemli nedeni, çocuklarının bu ve benzer yaşam tarzlarını örnek almasından çekinmeleridir. Ayrıca sosyolojik anlamda her zaman ve her yerde “suç” olarak tanımlanan bir insan davranışı da yoktur. Mesela adam öldürme bile her zaman ve her yerde suç olamıyor. Bilindiği üzere savaşlarda, taraflar birbirini yok etmeye çalışır ve bu durumda “adam öldürme” suç sayılmaz. Ayrıca belirtmekte fayda olabilir. Bir toplumda yasal anlamda “suç” tanımı da değişebilir. Mesela, çocuk aldırma yaklaşık 15-20 yıl önce suç idi.

Suçlu olmanın genetik, psikolojik ve sosyolojik nedenleri vardır. İnsan genetiğinde çok az da olsa “şiddet eğilimi” olduğu kabul edilir. Bu durum, şizofreni gibi psikolojik rahatsızlıklarda, suç işlemenin önemli bir nedeni olmaktadır. Ancak, yasalara karşı davranışların en önemli nedenlerinin sosyal - ekonomik ve politik değişkenlerden oluştuğunu kabul edebiliriz. Suç ve nedenleri kendi içinde ele alınması gereken bir konu olduğundan bu çalışmada bu husus irdelenmeyecektir.

1. Adli Suçlar

Suç kavramı kendi içinde çok çeşitli olmasına rağmen sosyolojik anlamda suçlu davranışlar; “adli suçlar”, “beyaz yakalı suçlar” ve “mafya suçlar” olarak üç grupta toplanabilmektedir. Adli suçlar; adam öldürme, adam öldürmeye teşebbüs, darp, gasp, hırsızlık, cinsel taciz, ırza geçme ve kundaklama suçlarını kapsar. Diğer suçlar bu grupta yer almaz. Bu nedenle, sosyolojik anlamda “bir bölge ile başka bir bölgeyi”, veya “bir il ile başka bir ili” veya “bir ülke ile başka bir ülkeyi adli suçlar veya adı diğer şiddet içerikli suçlar açısından karşılaştırmak istersek “suç oranı” denilen formülü kullanırız. Bu suç oranı formülüne göre yukarıda ifade edilen toplam sekiz suç bir yılda ne kadar vuku buluyorsa toplanır ve o bölge veya il veya ülkenin toplam nüfusuna bölünür, çıkan rakam **on bin** veya

*Prof. Dr. Ankara Turgut Özal Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi

yüz bin ile çarpılır bu şekilde on bin kişide veya yüz bin kişide bu yukarıda sözü edilen şiddet içerikli suçlar ne oranda oluyor bilgisi elde edilmiş olur. Karşılaştırmalar da bu esasa göre yapılır.

Yukarıda sözü edilen suç oranı formülü dikkate alınmadan, “bana kalırsa yöntemi ile” şahsa bağlı, keyfi şekilde suç oranı hesaplamalar; kargaşa ortamı, bilgi kirliliği gibi gereksiz sonuçlar ortaya koyabilir. Ancak, sadece ve sadece özel merak gibi bir nedenle “hırsızlık” gibi “bir suç türü” ele alınarak da hesaplamalar yapılabilir. Mesela hırsızlık ele alınarak Ankara – İstanbul karşılaştırması yapılabilir. Bir yılda ne kadar hırsızlık oluyorsa bu rakam o illerdeki toplam nüfusa bölünür, çıkan rakam on bin veya yüz bin ile çarpılır ve hangi ilde daha fazla hırsızlık olduğu hususu ortaya konur.

“Neden bazı insanlar, yukarıda sözü edilen şiddet içerikli adli suç işlerler?” sorusu sosyolojide üzerinde durulan önemli sorulardan biridir. Adli suç işleyen vatandaşların temel sosyolojik özellikleri veya neden adli suç işlerler sorusunun cevabı ele alındığında, “yoksulluk ve mağduriyet duygusu birlikteliği” hususu karşımıza çıkar. Diğer bir ifade ile yoksulluğun kendisi suçlu davranışları üretmemekte. Bu böyle olsaydı, Avrupa gibi sanayileşmiş refah toplumlarda yukarıda operasyonel tanımı yapılan adli suçlar az; Afrika gibi yoksulluk içinde kıvranan ülkelerde adli suçlar çok yüksek olurdu. Bilindiği üzere, uluslararası suç istatistikleri, ABD ve AB ülkelerinin her birinde bir yılda işlenen adli suçlar 5-6 milyondan daha az olmamakta. Ülke nüfusu, 10- 15 milyon civarında olan İskandinavya ülkelerinde bile, bu rakam 1 milyon civarındadır. Öte yandan, ülkemiz için adli suçlar, kır ve kent olarak polis ve jandarma kayıtlarına göre, toplam yaklaşık 400 000 civarındadır.

Bu noktada önemli olup unutulmaması gereken “yoksulluğun kendisinin, adli suçları” ortaya koymaması hususudur. Tekrar olacak ama uluslararası istatistikler bu varsayımın doğruluğunu net olarak ortaya koymaktadır. Sanayileşmiş, refah toplumlarda adli suçlar çok yüksek iken, Orta Doğu’da ve Afrika, Hindistan, Bangladeş gibi yoksul ülkelerde adli suçlar az olmaktadır. Ancak şunun altını çizerek vurgulamakta yarar var: “Yoksulluk ve mağduriyet duygusu birlikteliği” bu şiddet içerikli adli suçları ortaya koyan etkili faktörleri yaratmaktadır.

Bilindiği üzere, mağduriyet duygusu sübjektif bir olaydır. Mesela sosyal-ekonomik anlamda aynı koşullarda yaşayan iki insandan biri gündelik ücretle temizlikçilik yaparak para kazanırken bir diğeri kendi yarattığı algılamalarla, yorumlarla, düşünce tarzları ile, kendi yoksulluğundan toplumsal koşulları sorumlu tutarak ve/veya maddiyatçı-bireyci-rekabetçi kültürel düşünce tarzı gibi nedenlerle, kendini haklı çıkararak, hırsızlık veya fuhuş sektörü gibi alanlarda çalışabilmekte. Bilimsel olarak, aynı ortamın, aynı sosyal ekonomik politik ortamların, bu yukarıda anlatıldığı şekilde, farklı algılanmasının nedenleri nedir? Bu konuyu bilimsel anlamda bilmiyoruz.

Bilindiği üzere Mevlana, Yunus, Bektaşî gibi düşünürlerle yoğrulmuş İslam kaynaklı Anadolu kültürü adli suç üreten bir kültür değildir. Suç üreten kültürün esası olan “materyalist-bencil-rekabetçi insan ilişkileri” Anadolu kültüründe hakim değildir. Ancak, medeni insan olma anlamında, bir ölçüde başıbozuk özgürleşmeler ortaya koyan problemli kalabalıklar, maddiyat ve bireyci esasına - zihniyetine yönelik tüketim ekonomisi bağımlısı karakterler problemli kalabalıklar yaratılabilmektedir. Anadolu geleneklerine sahip çıkmayı gericiilik sayan ve modernlik adı altında, “yoksulluğun ve zenginliğin azgınlığı” anlamında sapkın karakterler ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle, özgürlük ile yozlaşma arasında bir ilişkinin var olabileceği hususu, tartışılması gereken önemli bir sosyolojik konu olmalıdır. Adli

suçların önemli bir nedeni bu şekilde, özgürlük adı altında yozlaşma ile başlayabilmektedir. Ancak namus, töre ve kıskançlık gibi suçların nedenleri farklıdır.

2. Beyaz Yakalı ve Mafya Suçlar

Beyaz yakalı suçlar; rüşvet, vergi kaçırma (siyasi parti - akrabalık-hemşerilik-tarikat) gibi yandaşlık gözetilerek liyakat gibi ilkelerin göz ardı edilmesi, hileli iflas, sahte şirket kurma, borsada hile (insider trading), bilgisayar suçları (computer crimes), çevre suçları (environmental crimes -hava-su-toprak kirlenme), monopolleşme (anti trust law violations), reklamla yanıltma-yanlış bilgilendirme, evraklarda tahribat (embezzlement), sigorta hilesi (insurance fraud), üretimde hile ve benzer suçlar bu gruba girmektedir. Öte yandan uyuşturucu kaçakçılığı, silah kaçakçılığı, mazot kaçakçılığı, insan kaçakçılığı, insan organı kaçakçılığı, yurttan pahalı başka ülkelerde ucuz her türlü eşya kaçakçılığı (çay, porselen, sigara, cep telefonu vs gibi), tarihi eser kaçakçılığı, altın-mücevher kaçakçılığı, adam kaçırma, kiralık katil (contract killing), tefecilik(loan sharking), kumar, fuhuş gibi faaliyetler mafya suçları olmaktadır. Ancak, bazı suçlar var ki bunlar mafya ve beyaz yakalı suçların ortak alanı olmaktadır. Bu noktada hayali ithalat-ihracat, sanayi casusluğu, çek senet tahsili, sahte pasaport ve evrak düzenleme gibi örnekler verilebilir.

Beyaz yakalı suçların en önemli özellikleri bu suçları işleyenlerin toplumun elit ve saygın konumunda olmalarıdır. Gelir düzeyleri ve eğitim düzeyleri en az orta sınıf düzeyindedir veya üst tabaka mensuplarıdır. Kültürlü, düzgün konuşmayı beceren ve düzgün davranabilen insanlardır. Kendilerini yargılayan hakim ve savcılar ile sosyolojik anlamda aynı sınıfa aittirler. Mahkemelerde kendilerini konunun uzmanı, en iyi avukatlarla savunabilirler. Beyaz yakalı suçların bir diğer özelliği, işlenen suçlarla ilgili yasal, hukuki maddelerin net ve açık olmamasıdır. Bu nedenle kendilerini bu yasal boşluklardan yaralanarak savunabilirler. Mesela, vergilendirme ile ilgili onlarca geçici madde ve bir o kadar da bunlarla ilgili başka geçici maddeler olabilmekte ve bunların yorumu da muğlak olmaktadır. Ayrıca beyaz yakalı suçların mağdurları net değildir. Birçok vatandaş veya kitleler mağdurdur. Mağduriyet bu anlamda yaygınlaştığından etkisi önemsiz gibi olabilmektedir. Örneğin bankaları batırıyorsunuz, milyar dolarlar yolsuzluk yapıyorsunuz ama toplumsal tepki bir kap kaç çetesi mağduruna duyulan hassasiyet kadar olmayabiliyor. Kısacası beyaz yakalı suçlar: 1- görsel anlamda powerfull-güçlü insanlar tarafından yapılmakta 2- yasal anlamda ambiguity (muğlak ve bulanıklık olmakta) söz konusu olabilmektedir. Muhtelif yorumlar ve kanaatler ortaya konabilmektedir 3- “ invisibility” olarak ifade edilen mağdurlar kitlesi olması ve bu nedenle suç etkisini yaygınlığından dolayı kamuoyunun duyarsızlaşması. Bir kapkaç olayı için bu böyle değildir. Bu suç, yasal olarak açık ve net ortaya konabilmekte, tanımlanabilmekte ve sade vatandaşlar duyarlı davranmakta, tedirginlik, korku yaşamakta. Öte yandan vergi kaçırma suçu için bu söz konusu duyarlılık ortaya çıkmamakta.

Beyaz yakalı ve mafya suçlar, “international transparency scale” tarafından izlenmektedir. 10 üzerinden verilen notlara göre İskandinavya ülkeleri 9. 0 civarında aldıkları puanla bu konuda en temiz ülkeler olmakta. Diğer AB ülkeleri 8. 0 -9. 0 arasında puanlarla yer alırken ülkemiz 4. 1 civarında bir puan almaktadır. Uluslararası saydamlık ölçeğine göre ülkemiz dahil sanayileşmemiş ülkelerde beyaz yakalı suçlar ve mafya suçlar oldukça çok yüksek seviyede bulunmaktadır.

Beyaz yakalı suçlar, “ahlaki ve etik değerlerin yozlaşması ile para ve güç elde etme” gibi maddi değerlerin bileşimi sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu, kontrol edilmesi kolay

olmayan maddi hırs ve onun sınırsızlığının sonucudur. Mafya suçlar ve beyaz yakalı suçlar, aynı zihinsel enerjinin sonucudur. Ancak, mafya suçları beyaz yakalı suçlardan ayıran önemli özellik mafya suçlarda şiddet unsurunun var olmasıdır. Mafya suçlar, korku yaratır. Bu ve benzer nedenlerle, bu aşamada “adli suçlar mı” yoksa “beyaz yakalı suçlar ve mafya suçlar mı” bir toplum için daha tehlikelidir sorusu ele alınırsa, beyaz yakalı ve mafya suçlar bir toplumun ahlaki yozlaşmasında çok daha geniş ve etkili tahribatlar yapar. Bilindiği üzere eğitim seviyesi çok az, düzenli bir iş sahibi olmayan vatandaşların adli suçlara karışması bir ölçüde makul karşılanabilir. Bu insanların içinde bulunduğu sosyo- ekonomik koşulların berbatlığı, bu insanların yanlışlarla yaşamasının bir ölçüde makul nedeni olabilir ve ahlaki değerlerin erozyona uğraması çok fazla olmayabilir. Ama toplumda eğitim düzeyi ve gelir seviyesi üst düzeyde yer alan insanların yapacağı hırsızlık ve ahlak dışı davranışlar o toplumdaki tahribatı daha çok etkiler.

3. Suç Önleme Tedbirleri

Bilindiği üzere, suç ile mücadele, polisye tedbirlerle yapılır ve temel hedef adli suçlularla mücadeledir. Ülke bazında (primary crime prevention) kadın, çocuk ve yaşlıları korumaya öncelik veren (secondary crime prevention), suç makinası anlamında profesyonel olarak sistemli ve düzenli suç işleyen insanlar kontrol altına alınarak (tertiary crime prevention) suç /suçlu ve güvenlik kolları ilişkileri ortaya konulmaktadır. Ayrıca suç ile mücadele, adli suç merkezli olarak ve sosyoloj literatüründe “opportunity theory” tartışması çerçevesinde de ele alınmaktadır. Pencerelemin demirlenmesi, bahçe duvarları, özel kilitli kapılar, özel güvenlik görevlileri, CCTV, kamera sistemleri, electronic tagging, polis sayısını artırma, neighborhood watching gibi tedbirler bu şekilde alınmakta. Suç ile mücadele, “crime generic environment” denilen ve suç oranının çok yüksek olduğu bölgelerde de işsiz sayısının azaltılması, eğitim seviyesinin yükseltilmesi, alt yapı eksikliklerin giderilmesi gibi tedbirlerle ortaya konmaktadır.

Görüldüğü üzere, suç önleme tedbirleri, beyaz yakalı suçlarla mücadele odaklı olmamaktadır. Yakın zamanda ülkemizde batan bankalar, hayali ithalat ve ihracat, batık krediler ve kaybolan milyar dolarlar bu varsayımın en klasik örneği olmaktadır.

4. Mağduriyet Korkusu

Crime prevention, suç önleme yöntemlerinin adli suç odaklı olmasının en önemli nedeni “fear of crime” sade vatandaşlardaki şiddet mağduru olma korkusu olayıdır. Bilindiği üzere, adli suçlar ve mafya suçları şiddet içerikli suçlardır. Bu nedenle, “fear of crime” konusunda sosyoloji literatüründe suç mağduru olma korkusu nedenlerine yönelik tartışmalar vardır. “victimization perspective: direct exposure-indirect exposure” tartışması vardır. Bu tartışma, bireyin bizzat şiddet mağduru olması, yaşayanlarla ilgili haberleri duyması veya okumasının sonuçlarını gözeterek şiddet içerikli suç maruz kalma korkusunun nasıl ortaya çıktığını inceler. Öte yandan, kadın-çocuk ve yaşlıların fiziksel yetersizlik gibi nedenlerle sade vatandaşların şiddet içerikli suç mağduru olabileme korkusunu yaşadıklarını gözeterek “vulnerability perspective “ tartışması vardır. Örneğin bilindiği üzere kadınların en büyük korkusu cinsel taciz ve ırza geçme mağduru olma durumudur. Öte yandan, “Incivilities perspective” tartışması ise, çevre koşullarındaki “social disorder” sosyal ve ekonomik anlamda çevredeki kirliliğin ve düzensizliğin “suç mağduru olma korkusunu” ortaya koyabileceği hususu üzerinde durmaktadır. Mesela, toplanmayan çöpler, duvar yazıları,

camları kırılmış pencereler, alt yapı bozuklukları, etrafta dolaşan sarhoşlar, kirliliklerle dolu sokak veya caddeler, terk edilmiş binalar vs. Ayrıca, toplumsal sorumluluk duygusunu ele alan ve “social order-cohesiveness-solidarity –social integration” gibi kavram odaklı “social network-the community concern perspective” tartışması vardır. Bu tartışmaya göre toplumsal sorumluluk duygusu ne kadar çok olursa şiddet içerikli suç korkusu mağduru olma korkusu da o bölge insanları için o kadar az olabilmektedir. Tüm bu sosyolojik tartışmalar “fear of crime” nasıl kontrol edilmeli ve nasıl asgariye indirilmeli sorunlarıyla ilgili yöntemleri anlatmaya çalışır. Bunun temel nedeni ise fear of crime, insanların toplumdan uzaklaşmasına, yabancılaşmasına, anxiety, anomie yaşamasına neden olur. Fear of Crime ne kadar çok olursa vatandaşların yaşam kalitesi de o kadar çok tahribat görür. Micro anlamda, “victimization”, “vulnerability”; macro anlamda “incivilities” ve “social network” tartışmaları bu hususu inceler.

Görüldüğü üzere sosyoloji literatüründe “fear of crime” ve “crime prevention” konuları beyaz yakalı suçları tamamen dışlamış durumdadır.

Sonuç

Yukarıda görüldüğü üzere, suç ile mücadele polisiye tedbirlerle ele alınmakta. Crime prevention (suç önleme tedbirleri) ve fear of crime (şiddet içerikli suç mağduru olma korkusu) sosyolojik tartışmaları, sadece adli suçları kapsamakta. Bunun böyle olmasının bir nedeni beyaz yakalı suçlarla mücadelenin esas anlamda polisiye değil de yasal tedbirlerle yapılması gereğidir. Beyaz yakalı suçlarla polisiye tedbirlerle mücadele etme o kadar mümkün olmadığına göre bu suçları asgariye indirmenin iki yolu vardır diyebiliriz. Bunlardan birisi, ekonomi ile hukuk entegrasyonunu azami ölçüye çıkararak hukuk dışı yolları tıkamaya çalışmak, diğeri ise atalarımızın dediği gibi “sadrızam olmuşsun ama adam olamamışsın” sözü çerçevesinde eğitim sisteminin mesleki profesyonel bilgilendirme ile birlikte, evrensel moral ve ahlak ölçüleri içinde gerekli eğitimi vermesi hususudur. Bilindiği üzere, beyaz yakalı suçlar iyi eğitilmiş, meslek sahibi, saygın konumda olan vatandaşlarca yapılmaktadır.

Bu aşamada üzerinde durulması gereken diğer bir husus, özellikle mafya suçlarının arz ve talep yasaları içinde ortaya çıkması durumudur. Milyonlarca vatandaşın yaşadığı toplumsal yapılarda, yasalara ve ahlaki değerlere karşı talepler ortaya çıkmaktadır. Bu talepleri mafya kendisi yaratmamaktadır. Bu taleplerin karşılanması anlamında arz konusu mafyanın ve bir ölçüde beyaz yakalı suçların alanı olmaktadır. Mesela, kumar oynama alışkanlığı ve sorunu olan vatandaşlara kumar oynatma veya sübyancılık gibi kendi özel ihtiyaçları çerçevesinde cinsel ilişki isteyenlerin taleplerini karşılama mafyanın alanı olmaktadır. Bilindiği üzere fuhuş sektörü mafyanın faaliyet alanlarından biridir.

Kısacası, mafya ve bir ölçüde beyaz yakalı suçların faaliyet alanı içinde olan her davranış, toplumsal yapının kendi içinde oluşturduğu yasal olmayan talepleri karşılamanın kendisi olmaktadır. Uyuşturucu örneği ile yasal olmayan arz ve talep çerçevesi içinde kalınarak, mafya ve beyaz yakalı suç oluşumunu irdeleyebiliriz.

Bilindiği üzere, boşanmış aile-anne ve babanın birlikte yaşamadığı aile, şiddetin yoğun olduğu aile ortamı, işsiz ebeveynler ve yoksulluk, madde bağımlısı veya alkol bağımlısı anne, baba, suç oranı yüksek mahalle ortamı gibi itici değişkenler-faktörler ve arkadaş çevresi, merak, günlük yaşam koşulları ile baş edememe, emotional disturbance, duygusal problemler, hayattan beklentilerin -isteklerin elde edilememesi ve hayatta kendisini

başarısız hissetme duygusu ve düşüncesi gibi çekici faktörler uyuşturucu ve/veya alkol bağımlılığı yaratabilmekte. İşte, bu insanların bu talebinin bir şekilde karşılanması mafyanın alanı olmakta. Bu olay kendi doğal akışı içinde kendiliğinde ortaya çıkmaktadır.

Bu örnekte görüldüğü üzere, yasal olmayan – ahlaki olmayan talepleri toplumsal yapının kendisi ortaya koymakta. Mafya bu talepleri karşılamaktadır.

ADLİ KONTROLÜN SUÇ İŞLENMESİNİ ÖNLEME AMACINA HİZMET EDEBİLİRLİĞİ

Ümmügülsüm KILIÇ*

Fethi KILIÇ**

- Ceza muhakemesinde yargılamanın yapılabilmesi veya ileride verilecek hükmün yerine getirilebilmesi amacıyla bazı önlemlere başvurulması gerekebilir. Bu amaçlar arasında, şüpheli kişinin veya sanığın hazır bulunmasını veya delillerin karartılmamasını güvencelemek başta gelir. Bu amaçları gerçekleştirme ise ceza muhakemesi süjelerince, özellikle bir suç işlemiş olmakla suçlanan kişiye ya da eşyaya karşı zor kullanılması zorunlu kılar. Her biri bir ya da daha çok temel hakka dokunan bu tedbirlere koruma tedbirleri denir .

- Koruma tedbirleri, kişinin suçluluğu yargı kararıyla belirlenmeden önce temel bir hakkın sınırlandırılması sonucunu doğuran tedbirlerdir. Söz konusu sınırlandırmanın, yasayla yapılması, geçici olması ve muhakeme hukuku açısından amaç değil araç olması esastır.

Yasada her bir koruma tedbirinin şartları ayrı ayrı belirlenmiştir. Koruma tedbirlerine başvurabilmesi için aranan ön şartlar vardır. Bunlar; gecikmede tehlike bulunması, tedbir başvurunun haklı görünmesi ve koruma tedbiri ile işin önemi veya muhtemel ceza arasında orantı bulunmasıdır.

- Koruma tedbirleri, Anayasa 19'uncu maddede "Herkes kişi hürriyetine ve güvenliğine sahiptir" hükmünün istisnaları olarak düzenlenip, bu koruma tedbirlerinin tatbikine ilişkin genel çerçeve, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi m.5'e uygun olarak çizilmiştir. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun m.90, m.91, m.98 ve m.100 ile devamı hükümlerinde ise yakalama, göz altına alma ve tutuklama tedbirlerinin somut olaylarda uygulanabileme imkanlarını gösteren şekil ve şartlar ortaya konulmuştur. Kişi hürriyeti ve güvenliğine kısıtlama getirmeleri sebebiyle faili yakalamak ve/veya delil elde etmek amacıyla uygulanan bu koruma tedbirleri, ancak kanun koyucu tarafından gösterilen şekil ve şartların somut olayda gerçekleşmesi kaydıyla uygulama alanı bulabilirler.

ADLİ KONTROLÜN TANIMI, AMACI VE NİTELİĞİ

- **Adli Kontrolün Tanımı**

- Ceza Muhakemesi Kanunu, ana amacı esas itibarıyla delillerin karartılması, sanığın

* Yrd.Doç.Dr, AİBÜ Bolu Meslek Yüksek Okulu

**Yrd.Doç. Dr, AİBÜ İİBF Kamu Yönetimi Böl.

kaçmasının önlenmesi ve bu suretle ceza muhakemesinin yapılabilir kılınması olan tutuklamanın amacını gerçekleştirmek üzere Fransız CMK'da var olan düzenlemelerden hareketle yeni bir koruma tedbiri olarak adli kontrolü hukukumuzda kazandırmıştır. Adli kontrol; tutuklama sebeplerinin (kaçma ve delilleri karartma şüphesinin) varlığına bağlı olarak işlediği bir suçtan dolayı soruşturma veya kovuşturma evresinde şüpheli veya sanığın, bütün usul işlemlerinde, hükmün infazında veya altına alınabileceği yükümlülükleri yerine getirmek üzere hazır bulunmasını, katılanın zarar ve masraflarının ve muhakeme masraflarının giderilmesini sağlamak amacıyla belli yükümlülükler altına alınarak adli makam ve mercilerin denetimi veya kontrolü altına sokulmasıdır . Adli kontrol ilgiliyi, özgürlüğünden yoksun kılmamakla birlikte gözlemeyi ve denetlemeyi olanaklı kılan tedbirlere tabi kılmaktadır. Böylece kişinin kaçması riski azaltılırken hürriyetten tümü ile yoksun kılmanın zararları da ortadan kaldırılmış olmaktadır .

Adli Kontrolün Amacı

- Adli kontrolün amacı; 100.maddedeki orantılılık kriteri ve 109. maddedeki "tutuklanması yerine" ifadesi de dikkate alındığında, tutuklamanın amacı ile aynıdır. Bir başka ifadeyle, adli kontrol tedbirinin amacı; şüpheli veya sanığın kaçmasını veya delilleri karartmasını önlemek suretiyle muhakemenin sağlıklı bir şekilde yapılmasını sağlamak veya muhakeme sonunda verilecek olan hükmün infazını mümkün kılmaktır. Adli kontrole tutuklamadan beklenen amaçlardan başka bir amaç için başvurulamaz; zira bu tedbir aslen tutuklamanın amacını sağlamaya yönelik ve fakat ondan daha hafif bir tedbirdir. Yalnız başına tutuklama, hâkimi, şüpheli veya sanık hakkında ya bütünüyle hürriyetten yoksunluğa ya da tam serbest bırakmaya mecbur kılan bir tedbirdir. Bu durumda sanık ya bir yere kapatılacak veya tam serbest kalacaktır. CMK, bu iki durum arasında adli kontrol kurumunu getirmiş bulunmaktadır. Adli kontrol bir yönüyle, tutuklamanın işlevini görecektir alternatif tedbirler öngörmektedir. Bu durumda tutuklamaya seçenek bir tedbirdir. Diğer bir yönüyle tutuklama yerine değil, onu takiben uygulanabilecektir (CMK m.109/7). Bu durumda, kişinin fiilen tutuklandığı bütün suçlarda, tutuklamadan sonra başvurulabilen, tutuklamayı tamamlayan bir tedbir olmaktadır. Adli kontrole, tutuklamadan tamamen bağımsız olarak da başvurulabilmektedir (CMK m.109/2). Buna göre, tutuklamanın yasak olduğu hallerde adli kontrol uygulanabilmektedir. Kanun, şüpheli veya sanığın tutuklanması ile elde edilen amaçların, adli kontrol ile de elde edilebileceği hallerde sanığın tutuklanması yerine adli kontrol altına alınmasını istemiştir.

Adli Kontrolün Niteliği

- Adli kontrol, tutuklama koruma tedbirine seçenek olarak düzenlenen, bağımsız, geçici ve kendisine başvurulma amacını sağlamak için kullanılan vasıta olma özelliğine sahip bir koruma tedbiridir. Adli kontrol de tutuklama gibi önleyici ve tutucu bir koruma tedbiridir. Adli kontrolün yasada düzenlediği yer dikkate alındığında bunun bir koruma tedbiri olduğu açıktır. Ancak tutuklamanın koşullarına bağlanan adli kontrol kurumu içerisinde yer alan bazı yükümlülük türlerinin tutuklamanın sebepleriyle ilişkilendirilmesi zor olduğu gibi ceza muhakemesinde koruma tedbirlerinden beklenen amacı gerçekleştirmeye elverişli olmadığı da görülmektedir.

Adli Kontrol Uygulanabilmesinin Şartları

- Her koruma tedbirinde olduğu gibi adli kontrolün uygulanması için de bazı koşulların varlığı aranmaktadır. Bu koşullar CMK m. 109/1 ve 2'de düzenlenmiştir.

- Soruşturma Evresinde

- Adli kontrole hükmedilebilmesi için ilk şart şüpheli veya sanığın soruşturmaya konu suçtan dolayı hakkında tutuklama şartlarının bulunması gerekmektedir. CMK m.109/1'deki düzenlemede “100.maddede belirtilen tutuklama sebeplerinin varlığı halinde” ifadesi, ilk bakışta, adli kontrol kararının verilebilmesi için somut olayda sadece tutuklama sebeplerinden birinin mevcut olmasının yeterli olduğu izlenimini uyandırsa da, 109.maddede geçen “tutuklama yerine” ifadesi ile 100.maddedeki ölçülülük ilkesi birlikte ele alındığında, kuvvetli suç işleme şüphesinin de bulunması gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Nitekim gerekçede de bu husus açıkça vurgulanmaktadır .

- Adli kontrole hükmedilebilmenin ikinci şartı ise; şüpheli veya sanık hakkında üst sınırı üç yıl veya daha az hapis cezasını gerektiren bir suç sebebiyle bir soruşturma bulunmasıdır. Şüpheli veya sanığın işlediği iddia edilen fiilin kanunda öngörülen cezasının üst sınırı üç yıl veya daha az hapis cezası olmalıdır (CMK m.109/1). Ancak bu şart adli kontrol tedbiri kapsamında uygulanacak olan yurt dışına çıkmama ve güvence verme yükümlülükleri için geçerli değildir (CMK m.109/4). Öte yandan 5560 sayılı yasanın 19. maddesi ile “kanunlarda öngörülen tutukluluk sürelerinin dolması nedeniyle salıverilenler hakkında birinci fıkradaki süre koşulu aranmaksızın adli kontrole ilişkin hükümler uygulanabilir” hükmü getirilmiştir. Yani CMK m. 109/7 ile tutuklama süreleri dolduğu için salıverilenler hakkında da muhakeme konusu suçun cezasının üç yıla kadar hapis olması şartı aranmaksızın adli kontrole ilişkin hükümlerin uygulanmasına olanak sağlanmıştır.

- Soruşturma evresinde adli kontrol kararı için üçüncü şart Cumhuriyet savcısının talepte bulunmasıdır. Soruşturma evresinde şüphelinin adli kontrol altına alınması için mutlaka Cumhuriyet savcısının istemi gerekmektedir (CMK m.110/1, 2). Cumhuriyet savcısının istemi olmaksızın soruşturma evresinde adli kontrol kararı veremeyeceğinden, istemin olmadığı durumlarda soruşturma evresinde adli kontrole başvurmak mümkün değildir. Başka bir deyişle, soruşturma evresinde şüphelinin tutuklanması veya adli kontrole tabi kılınması gerekip gerekmediği, gerekli ise bu tedbirlerden hangisine başvurulacağı hususunda belirleme yetkisi Cumhuriyet savcısına aittir. Soruşturma evresinde adli kontrol kararını verme yetkisi Sulh Ceza Hâkimindedir.

- Kovuşturma Evresinde

- Her ne kadar kanunumuz 109. maddede soruşturma ve şüpheli terimlerine yer vermişse de, adli kontrol kovuşturma aşamasında ve sanık hakkında da uygulanabilir. CMK m. 110/3' deki “109'uncu madde ile bu madde hükümleri, gerekli görüldüğünde görevli ve yetkili diğer yargı mercileri tarafından da, kovuşturma evresinin her aşamasında uygulanır” şeklindeki düzenlemesiyle kovuşturma evresinin her aşamasında adli kontrol tedbirine başvurma imkanı sağlanmıştır. O halde kovuşturma evresinde Hâkim orantılılık ilkesi çerçevesinde, yasanın deyimiyle “gerekli gördüğünde” sanığı adli kontrol altına alabilecektir. Mahkeme adli kontrol kararını talep üzerine verebileceği gibi re'sen de verebilir.

Adli Kontrol Tedbiri Kapsamındaki Yükümlülükler

- Adli kontrol tedbiri kapsamında şüpheli veya sanığın tabi olacağı yükümlülükler 109. maddenin üçüncü fıkrasında sınırlı sayımla gösterilmiştir. Adli kontrol tedbirleri birey hak ve özgürlüklerine müdahale niteliği taşıdığından ve birey hak ve özgürlükleri de ancak kanun ile sınırlandırılabilenlerinden (AY m. 13) Kanunda sınırlı olarak sayılmış bulunan tedbirlerden

başkasına karar vermek mümkün değildir. Hâkime bu konuda takdir hakkının verilmesi kabul edilemez .

• Adli kontrol tedbirini için öngörülen yükümlülüklerin daha da geliştirilebilmesinin mümkün olduğu, örneğin elektronik kelepçe gibi şüpheli veya sanığın nerede olduğunu belirleyip, sürekli gözlem ve kontrol altında tutabilmeye imkan veren yükümlülüklerin de tutuklama tedbirine alternatif olarak kullanılabilmesi de düşünülmektedir. Teknolojik gelişmelere paralel olarak zamanla söz konusu tedbirlere yenilerinin eklenmesi mümkün olmakla beraber, sayının sınırlı olması nedeniyle bu yeni tedbirlerin kanuna ayrıca eklenmesi gerekecektir. Bu durum kişi hak ve özgürlüklerinin ancak kanunla sınırlanabilmesi, bu sınırlamaların ancak kanunla öngörülebilmesi kuralının bir sonucudur. Adli kontrol tedbirinin uygulanmasında şüpheli ve sanık tutuklama nedeninin niteliğine göre bir veya birden fazla yükümlülüğe tabi tutulabilir.

- Kanunda sayılan adli kontrol tedbirleri şunlardır (CMK m.109/3):
- Yurt dışına çıkamamak,
- Hakim tarafından belirlenen yerlere, belirtilen süreler içinde düzenli olarak başvurmak,
- Hakim tarafından belirtilen merci veya kişilerin çağrılarına ve gerektiğinde mesleki uğraşlarına ilişkin veya eğitime devam konularındaki kontrol tedbirlerine uymak,
- Her türlü taşıtları veya bunlardan bazılarını kullanmamak ve gerektiğinde kaleme, makbuz karşılığında sürücü belgesini teslim etmek,
- Özellikle uyuşturucu, uyarıcı veya uçucu maddeler ile alkol bağımlılığından arınmak amacıyla, hastaneye yatmak dahil tedavi veya muayene tedbirlerine tabi olmak ve bunları kabul etmek,
- Şüphelinin parasal durumu göz önünde bulundurularak miktarı ve bir defada veya birden çok taksitlerle ödeme süreleri, Cumhuriyet savcısının isteği üzerine hakimce belirlenecek bir güvence miktarını yatırmak,
- Silah bulunduramamak veya taşıyamamak, gerektiğinde sahip olunan silahları makbuz karşılığında adli emanete teslim etmek
- Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hakim tarafından miktarı ve ödeme süresi belirlenecek parayı suç mağdurunun haklarını güvence altına almak üzere aynı veya kişisel güvenceye bağlamak,
- Aile yükümlülerini yerine getireceğine ve adli kararlar gereğince ödemeye mahkum edildiği nafakayı düzenli olarak ödeyeceğine dair güvence vermek.
- 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 20. maddesi uyarınca CMK m. 109/3'teki yükümlülüklerle ilave olarak üç tedbire daha yer verilecektir (ÇKK m. 20/1).
- Belirlenen çevre sınırları dışına çıkmamak,
- Belirlenen bazı yerlere gidememek veya ancak bazı yerlere gidebilmek,
- Belirlenen kişi ve kuruluşlarla ilişki kurmamak,

Her Türlü Taşıtları veya Bunlardan Bazılarını Kullanmamak ve Gerektiğinde Kaleme, Makbuz Karşılığında Sürücü Belgesini Teslim Etmek (CMK m.109/3-d)

• Sürücü belgesinin teslimi suretiyle taşıt kullanamama yükümlülüğü, işlediği suç bir taşıtla işlenmiş ise bir daha suç işlenmesini önlemek amacıyla yöneliktir, yeniden taksirli bir suçun işlenmesine engel olmaktadır . Kişinin sürücü belgesine geçici olarak el konulması onun kaçmasını veya delil araçlarını karartmasını ya da kişiler üzerinde baskı uygulanmasını engellemeye elverişli değildir. Taşıt kullanamama yükümlülüğü koruma tedbiri olarak nitelendirilmek zordur. Sürücü belgesinin tesliminin muhakemeyi yakın bir tehlikeden korumak suretiyle sağlıklı bir şekilde yapılabilmesine etkisi ya da hükmün yerine getirilebilmesini sağlama amacıyla hizmeti söz konusu olamaz. Bu yükümlük daha çok suçun işlenmesini önleyici nitelik taşımaktadır .

• Bu yükümlülüğün, tutuklamanın sebepleriyle ilişkilendirilmesi mümkün değildir. Suçun tekrarlanması tehlikesi bir tutuklama nedeni değildir. Bu yükümlülük suçun yeniden işlenmesini önleme amacı taşımakta olup, koruma tedbiri olmaktan ziyade önleme tedbiri niteliğindedir . Suçun bir taşıtla işlenmiş olması halinde sürücü belgesinin alınması şüpheli veya sanığın taşıt kullanmak suretiyle yeni bir suç işlenmesini önleyeceğinden bu tedbirin adli kontrol yükümlülüğü olarak değil de bir başka çerçevede hukuk sistemimize dahil edilebilir .

Özellikle Uyuşturucu, Uyarıcı veya Uçucu Maddeler İle Alkol Bağımlılığından Arınmak Amacıyla, Hastaneye Yatmak Dahil, Tedavi veya Muayene Tedbirlerine Tabi Olmak ve Bunları Kabul Etmek (CMK m.109/3-e)

• Bu yükümlülük, özellikle, uyarıcı, uyuşturucu ve uçucu maddeler ile alkol bağımlılığından kurtulmak amacıyla mahkeme kararında öngörülen esas ve usuller çerçevesinde hastaneye yatmak da dahil olmak üzere şüpheli veya sanığın koruyucu, tedavi edici ve rehabilite edici tedbirlere tabi tutulmasıdır. Alkol ve uyuşturucu bağımlılarını tedavi ve böylece şüpheliyi topluma kazandırma amacı güden bir yükümlülüktür . Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişi tedaviye ihtiyaç duyan kişidir. Bugün uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanımının cezalandırılması yerine, bu maddeleri kullanan kişinin tedavi edilmesi görüşü ağır basmaktadır. TCK 191. maddenin gerekçesinde “ kişinin öncelikle tedavi edilmesini ve tekrar uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmaktan korunmasını sağlamaya yönelik olarak hakkında denetimli serbestlik tedbirinin uygulanmasını öngören bir düzenleme yapılmıştır” denilerek toplum sağlığı açısından uyuşturucu kullanan kişilerin bağımlılıklarından arındırılarak topluma kazandırılması amaçlanmıştır. Ancak adli kontrol kişileri tedavi ve topluma kazandırma araç ve yöntemi değildir.

• TCK m.191 hükmü uyarınca sadece bağımlılar değil, bağımlılık düzeyine ulaşmayan uyuşturucu madde kullanım alışkanlıkları da tedavinin konusunu oluşturmaktadır. Uyuşturucu veya uyarıcı maddeyi ilk defa kullanmakla birçok kez kullanmakla arasında bir ayrım yapılmamıştır. İlk defa kullananlar bakımından da tedavi tedbiri uygulanabilecektir . İlk defa uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanmış bir kişinin tedavi edilmesi veya tekrar uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmaktan korunmasını sağlamaya yönelik bu yükümlülük suçun tekrarını önlemeye de hizmet edecektir.

• Şüpheli veya sanığın uyuşturucu, uyarıcı, uçucu maddeler ile alkol bağımlısı olduğuna dair şüphe varsa bağımlılığın arındırılması amacıyla gerektiğinde hastaneye yatırılarak tedavi edilmesi suçun yinelenmesine engel olunması açısından gereklidir. Uyuşturucu suçlarıyla mücadelenin kapsamında bağımlıların, bağımlılıklarından arınması yolları da yer almalıdır. Ancak adli kontrol kapsamında ele alınması ceza muhakemesindeki koruma tedbirlerinden beklenen amacı gerçekleştirmeye elverişli olmayacaktır.

Silah Bulunduramamak veya Taşıyamamak, Gerektiğinde Sahip Olunan Silahları Makbuz Karşılığında Adli Emanete Teslim Etmek (CMK m.109/3-g)

• Bu yükümlülük, mahkeme kararıyla şüpheli veya sanığın ruhsatlı bile olsa silah bulunduramaması, taşıyamaması ve kararda öngörülmüş ise sahip olduğu ruhsatlı ve diğer silahları mahkeme adli emanetine teslim etmesidir. Hakim, şüpheli veya sanığın delilleri karartma şüphesine bağlı olarak tanık, mağdur veya olayla ilgili başkaları üzerinde baskı girişiminde bulunmasını önlemek için silah bulundurma veya taşıma yasağına karar verebilecektir. Ancak burada asıl amaç gerek taşıyarak, gerek silahı kullanarak şüphelinin yeniden suç işlemesini önlemektir. Suçun yeniden işlenmesini önleme amacını taşıyan bu yükümlülük koruma tedbiri olmaktan ziyade önleme tedbiri niteliğindedir.

• Silah bulunduramama veya taşıyamama yükümlülüğünün, ceza muhakemesinin maddi gerçeği bulma amacına yönelik bir araç özelliğine sahip olduğu söylenemez. Silah bulunduramamak veya taşıyamamak, delillere ulaşmaya veya ulaşılan delilleri korumaya elverişli bir tedbir olmadığı gibi ceza muhakemesinin gerektiği gibi ve amacına uygun biçimde yapılamaması tehlikesini önleyen bir yükümlülük de değildir. Gerekli görüldüğünde şüpheli veya sanığa uygulanacak bu yükümlülüğün gecikmeli uygulanması halinde muhakemenin gerektiği gibi yapılamaması tehlikesi doğmayacak ancak şüpheli veya sanığın yeniden suç işleme tehlikesi ortaya çıkabilecektir. Bu yönüyle de bu yükümlülük, koruma tedbirlerinin gecikmede tehlike bulunması ön şartını yerine getirememektedir.

• Gerekli görüldüğünde şüpheli veya sanığa uygulanacak bu yükümlülüğün gecikmeli uygulanması halinde muhakemenin gerektiği gibi yapılamaması tehlikesi doğmayacak ancak şüpheli veya sanığın yeniden suç işleme tehlikesi ortaya çıkabilecektir. Bu yönüyle de bu yükümlülük, koruma tedbirlerinin gecikmede tehlike bulunması ön şartını yerine getirememektedir.

Adli Kontrol Tedbirlerine Uymamanın Sonuçları

• Öngörülen adli kontrol tedbirlerine uyulup uyulmadığının denetimi 5402 Sayılı Kanuna göre Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezi Şube Müdürlüğüne yapılır. CMK m.112'ye göre adli kontrol hükümlerini isteyerek yerine getirmeyen şüpheli veya sanık hakkında, hükmedilebilecek hapis cezasının süresi ne olursa olsun, yetkili yargı mercii hemen tutuklama kararı verilebilir. Madde, şüpheli veya sanığın, kendisine sağlanan olanağı kötüye kullanmış olmasını göz önünde bulundurarak böyle bir yaptırımını uygun saymıştır.

• CMK m.109/2 gereğince kanunda tutuklama yasağı öngörülen hallerde de, adli kontrole ilişkin hükümler uygulanabilir. CMK m.112'de adli kontrol hükümlerini isteyerek yerine getirmeyen şüpheli veya sanık hakkında tutuklama kararı verilebileceğine göre tutuklama yasağının bulunduğu hallerde de tutuklama kararı verilebilecektir.

DEĞERLENDİRME

• Adli kontrol, koruma tedbirleri arasında kişi temel hak ve özgürlüklerine en ağır şekilde müdahale eden tutuklama tedbirinin sakıncalarını ortadan kaldırmak amacıyla getirilmiş, tutuklamaya nazaran daha hafif yükümlülükler içeren bir koruma tedbidir. Bu tedbirle, şüpheli veya sanığın ölçülülük ilkesi gereğince uygun denetim ve gözetim şartları altında yargılama sürecine katılımı sağlanacaktır.

- Adli kontrol ile şüpheli veya sanık aile, iş ve sosyal çevresinden uzak kalmadan, eğitimini aksatmadan yargılama sürecine katılması sağlanmış olacak diğer yandan da devlet tarafından tutuklular için yapılan maliyet azalacaktır.

- Adli kontrol mevzuatımızda bir koruma tedbiri olarak düzenlenmiştir. Ancak adli kontrol yükümlülüklerinden CMK m.109/3-d,e,g bentlerindeki yükümlülükler koruma tedbirlerinin ön şartlarını taşımamaktadır. Bu yükümlülükler araç olma ve gecikmede tehlike bulunması ön şartlarını taşımadıkları için ceza muhakemesinin yapılabilmesi ve hükmün yerine getirilmesi bakımından ivedilikle uygulanması, gecikildiği takdirde tedbirin uygulanamayacak ya da beklenen yararı sağlamayacak olması söz konusu değildir. Bu yükümlülükler suçun işlenmesini önleyici niteliktedirler. Şüpheli veya sanığın bu yükümlülüklere kasten uymadıkları takdirde tutuklanabileceklerini bilmeleri, onlara bu yükümlülüğe uymaya ve dolayısıyla da yeni suç işlememeye itecektir.

- Adli kontrol yükümlülüklerinin infazının etkin yapılması ve amaçlarının gerçekleşmesi için gerekli teknik alt yapı sağlanmalıdır. Adli kontrol kararlarının infazı daha etkin ve takibi daha sık ve düzenli yapıldığı takdirde silah taşıyamama, taşıt kullanamama ve bağımlılıktan kurtulma amacıyla hastaneye yatma yükümlülükleri suçun önlenmesinde etkin olabilecektir.

POLİS ‘TAM KADRO’ SAHADA

Ercan TAŞTEKİN*

Giriş

“Tam kadro” tâbiri ile polisin milletin hizmetinde olduğunun yanı sıra meslekî bir nükteye de vurgu yapıyoruz. “Kadro polisi” ifadesi, uygulamanın içinde, sokaklarda ve halkın hep gördüğü polistir. Güvenlik hizmetinin pratikteki elemanlarıdır.

‘Tam Kadro’ başlığı taşıyan bu makalede, kadro anlayışı ile topyekûn verilen güvenlik hizmetini takdirlerinize sunarak önce arz, sonra da talep ediyoruz. Huzur adına ne gerekiyor ise onu talep ediyoruz.

1. Doğru Amaç İyi “Amca”

Bir ankette 06–08 yaş grubu çocuklara bazı mesleklerle ilgili sorular sorulur. Bazı toplumlarda verilen cevaplar:

Doktor: Hasta olmamak için gittiğimiz amcalar

Avukat: Mahkemeye düşmemek için görüşülen amcalar

Polis: Olay olmaması için çalışan amcalar

Diğer toplumlarda verilen cevaplar:

Doktor: Hasta olunca gidilen amcalar

Avukat: Mahkemeye düşünce görüşülen amcalar

Polis: Olay olduktan sonra gelen amcalar.

Bu makalede masum çocukların sevebileceği polis amcalar olabilmenin yollarında dolaşacağız. Önceliliğin “öncelik” kazanmasına dair satırlar kaleme alacağız.

2. Öncelik “Önceliklik” e Aittir

Öncelikçi polis, suçluya mahkeme eskortu olmayı reddeden bir anlayışa sahip olduğundan, “Polis suçlu yakalar” yaklaşımını değil, “Polis güvenlik hizmeti üretir” anlayışını savunmaktadır.

*2. Sınıf Emniyet Müdürü, Asayiş Dairesi Başkan Yardımcısı

Söylemlerde göklere çıkarılan önleyici çalışmalara mevzuatta ve örgütlenmede aynı değer verilmemekte, katilleri yakalayanlar “taş fırın polisi” olarak nitelendirilirken, önleyici görevliler “light polis” veya “vasıfsız eleman” olarak nitelendirilmektedir. Söylem ile yapılanma arasındaki boşluk, lojistik destek ve mevzuat düzenlemesi ile kapatılmalıdır.

Hizmetler arasındaki önem sıralaması ve algılaması konusunda radikal adımlar atılmalıdır. “Suçu önlemek daha önemli” deyip de mevcut yapılanmada tüm imkânları “aydınlatma birimlerine” sağlarsak ve ayrıca maddi-manevi açıdan, aydınlatan birimi el üstünde tutulurken “önleyen birime” aynı destek verilmezse yerimizde sayarız.

Örnek: Maaş taltif ve takdirname ile ödül verilen personelin genelde aydınlatma biriminden olması, araç/gereç ve teknolojik imkânların daha çok aydınlatmaya sağlanması, aydınlatma personeline değer verilmesi ve uzman personel ayrıcalığı tanınması, aydınlatma hizmetlerinde çalışan personelin örtülü ödenekten faydalanıp, önleme hizmetlerinde örtülü ödenek olmaması vb.

3. Önleyiciliği Bakanlar Değil, Görenler Anlar

Bir başka sorun ise; aydınlatma hizmetlerini değerlendirmenin kolay ve bilinir olması, önleme hizmetlerinin ise ölçümünde yetersiz kalındığıdır. Bu konuda Polis Akademisi öğretim üyelerimiz başta olmak üzere bilim adamlarımızdan profesyonel destek alınmalıdır. “Önleme hizmetinin kalitesi nasıl ölçülür?” sorusuna cevap aranmalı ve önerilenler iş yaşamında hayata geçirilmelidir.

Bir anekdot ile bu konuyu düşüncelerinize havale edelim: Konfüçyüs’ ün günümüz versiyonundan bir diyalog:

Toplum:

— Bu bölgede katilleri yakalayan, olayları aydınlatan büyük polis var mı?

Konfüçyüs:

— Evet, şu tepenin arkasında öyle bir polis var ki olay yerine bir baktı mı şüphelinin kim olduğunu hemen anlar, kimsenin bulamadığı delilleri hemen toplar ve hiçbir şüpheli elinden kaçamaz.

Toplum:

— Hımmm, dünyanın gelmiş geçmiş en büyük polisi bu olsa gerek.

Konfüçyüs:

— Hayır, siz bana dünyanın en büyük polisini sormadınız ki! Olayları aydınlatan polisi sordunuz. Asıl dünyanın gelmiş geçmiş en büyük polisi şu tepenin arkasında; suçun oluşmaması için en profesyonel çalışmaları yapandır.

4. Kirli Elle Temizlik Olmaz

Teşkilatımız öncelikle suçu kendi dünyasında önlemelidir. Sadece suça karışanları suçlamak yerine, polisi suça iten nedenler konusu araştırılmalı ve teşkilât bazında düzenlemeler yapılmalıdır. Bu alanda yapılmış çok değerli araştırmalar ve çalışmalardan da yararlanılmalıdır.

Her mesleğin riski vardır. Marangoz dikkat etmezse parmağını keser, boya imalathanesinde çalışan zehirlenir ve bilinir ki bu yerlerde muhtemel olumsuzlukları önlemek için her türlü tedbir alınır /alınmalıdır.

Personel suçları, bireyi aşan sosyal bir olgudur. Suçla mücadele eden polisin de konumu gereği suça bulaşma riski diğer mesleklerden çok yüksektir ve suç bulaşıcıdır. Bu nedenle bulaşıcı olan suçlara karşı temiz ve sürekli dezenfekte edilen iş koşulları sağlanmalıdır.

Bunun yanında meslektaşla sahip çıkma konusunu yanlış yorumlayıp bazı suçların örtbas edilmesi hatasından vazgeçilmeli ve müsamaha ile taviz ayrımı iyi yapılmalıdır. 1993 yılında New York Belediye Başkanı seçilen ve suç oranlarının düşmesindeki uygulamaları ile bilinen Rudy Giuliani'nin personel suçlarına karşı tavizsiz yaklaşımı başarıyı sağlayan unsurlardandır.

5.“Böyle Gelmiş” Ama “Şöyle Gitmeli!”

Dünün çalışma şekilleri, yaklaşımı ve anlayışları ile bugünün sorunlarına çözüm üretemeyiz. Toplumun her kesimini ilgilendiren yılın her günü aralıksız hizmet veren güvenlik hizmetlerinin çalışma şeklinin güncel olmaması güvenliğin sağlanmasını daha baştan kaybettirmektedir.

Önleme hizmetlerinde insan kaynağı ile lojistik imkânların verimli kullanımı, analiz ile mümkündür. Bu nedenle Asayiş Dairesi Başkanlığı tarafından 01 Temmuz 2006 tarihi itibarıyla hayata geçirilen ve suçun önlenmesi için, işlenmiş suçlara, suç işleyenlere ilişkin verilerin işlenerek istatistik analize tabi tutulduğu ve analitik işlemlerin yapıldığı, suçun taktik ve stratejik olarak tahlil edilerek suç ile şüphelilerin profillerinin ve suç haritalarının çıkarıldığı, suçların önlenmesi ve suçluların yakalanması için bilgi ve doküman hazırlanmasını sağlayan “Suç Analiz Merkezi Projesi” etkin kullanılmalıdır.

Daha çok şehirlerde, sokaklarda hizmet veren polisin günün her saati aynı sayıda motorize ekiple çalışması iş gücü kaybına neden olmaktadır.

Örnek: Yüzlerce suçun işlendiği zaman dilimiyle, suç oranının en düşük olduğu zaman diliminde, aynı sayıda personelin çalışması; ülke genelinde 12/24 sistemiyle bir aracı üç ayrı grubun kullanmasının neden olduğu bu olumsuzluk, teşkilatımıza alınacak çok sayıda araç ile çözülebilir. Yani, bir aracı sadece bir ekip kullanacak şekilde araç temin edilirse, analiz çalışmalarına göre yoğun hizmet üretmek gereken saatlerde çok sayıda personel diğer saatlerde az sayıda personel çalıştırılır.

Burada dikkat etmemiz gereken bir önemli konu da polisimizin mesai saatlerinin çağdaş ve makul olmasıdır. Büyük kentlerde aynı bölgede aynı işi yapan farklı birimlere bağlı görevliler olması da verimsizliğe neden olmaktadır.

Teşkilatımızdaki mevcut yapılanmada önleme hizmetlerinin örgütlenme sorunu bulunmaktadır. Asayiş Ekipler Amirliği kime bağlı olacak? Asayiş Şubeye mi Merkez İlçelere mi, Polis Merkezlerine mi? Önleyici Hizmetler Şubesi kurulmalı mı, kurulmamalı mı? Önleyici hizmetler ile aydınlatıcı hizmetler aynı şubede mi olmalı, ayrı şubede mi olmalı?

“Toplum Destekli Polislik Türkiye Modeli”, herkes tarafından çağın gerçek polisliği, muamelesi görmelidir. Taşra, bu birimi sırf moda olduğu için medyatik anlamda değil etkin ve verimli bir şekilde hayata geçirmelidir.

Meslekî bir fıkrâ ile tebessüm ettirelim ve düşündürelim ve diyeceklerimize zemin hazırlayalım:

Fıkra:

Kentin yöneticileri, “öyle bir şey yapalım ki, harika reklâm olsun” toplantısında, günümüzde ‘ödül vermek çok moda, emniyet kemeri takılı olana 100 YTL ödül verelim’ kararı alır.

Uygulama noktası kurulur. Bütün medya, uygulamayı kaçırmamak için kameralarıyla oradadır. Sürücü koltuğunda bir bey, yan koltukta bir bayan ve arkada iki kişi bulunan ilk araç gelir. Araçtakilerin hepsinin emniyet kemeri takılı bulunmaktadır. Bütün kameramanlar olayı kaydetmeye başlar.

Çalışmayı yöneten müdür bey keyifle araca yaklaşır ve sürücüye hitaben:

- İyi günler beyefendi. Ben kentin trafik müdürüyüm. Ülkemizde ilk kez trafik güvenliğini, ödüllendirerek sağlamaya çalışıyoruz. Emniyet kemeri takılı olan araç sürücülerine 100 YTL ödül veriyoruz. Siz de emniyet kemerini takarak trafik kuralına uydüğunuz için 100 YTL ödül kazandınız “ der ve çeki verirken sorar:

-Bu parayı nasıl değerlendireceksiniz?

Sürücü:

-Eh artık bir sürücü belgesi alırım, der.

Sürücünün yanındaki bayan durumu düzeltmek için söze girer.

-Müdür bey, siz ona bakmayın sarhoşken ne dediğini bilmez.

Aynı anda arka koltuktakiler öne eğilerek:

-Biz size demedik mi, çalıntı araçla yola çıkmayalım, yolda polis vardır.

Nihayetinde aracın bagajından bir başka şahıs seslenir:

- Arkadaşlar sınırı geçtik mi?

Varsa eğer, “Öyle bir şey yapalım ki, harika reklâm olsun.” toplantılarının ve anlayışının “Öyle bir şey yapalım ki, harika güvenlik hizmeti olsun.” toplantıları ve anlayışına dönüşmesi dileğiyle...

6. Küçüktü Önemsemedim, Büyüdü Halledemedim

Polis teşkilatının başarısı toplum desteği ve işbirliği ile doğru orantılıdır. Toplum destekli polislik çalışması, yaya devriye vb. hizmetler esnasında alınan bilgiler ışığındaki tedbirlerle ve çalışmalarla birçok önemli suçu artmadan önleyebiliriz.

“Önleyici polislikte ter içinde kalmayan, aydınlatma hizmetlerinde kan ter içinde kalır.”

Bu noktada, uygulayacağımız 3 K formülü yararlı olacaktır.

3 K formülü: Koltuklardan Kalkım Kampanyası 3 K formülü ikiye ayrılmaktadır:

1. Yönetenlerin, makam odaları ve makam otolarındaki koltuklarından kalkarak çalışanlarının ve toplumun arasında bulunması.

2. Yönetilenlerin, birimlerdeki ve ekiplerdeki koltuklarından kalkarak bölgede ve halkın arasında bulunması.

Bir olayın aydınlatılması başka olayların önlenmesini sağlayabilir. Büyük suçları tetikleyen diğer küçük suçlarla mücadelede bir anlamda önleme hizmetidir. Ruhsatsız tabancaları (6136 S.K.M.) istihbari çalışma ve önleme aramalarıyla yakalarsanız, silahla ateş etme, silahla yaralama ve dahi cinayetleri önleyebilirsiniz/azaltabilirsiniz. Sarhoşluk, kumar v.b kabahat türünden eylemlerle üst düzey mücadele bu eylemlerin tetikleyebileceği diğer suçları önleyecektir.

Önleyici polislik bambu ağacı gibi sabır gerektirir. Ama neticesi gerçekten çok verimli ve etkindir. (Bambu ağacı: Tohum ekilir, tam 5 yıl boyunca sulanır, gübrenir ancak filiz vermez. Nihayet 5 yılın sonunda yeşermeye başlar ve altı hafta gibi kısa bir sürede yaklaşık 27 metre boyuna ulaşır).

7. Kaş Göz Ayarı

Her alanda ama özelliklede önleme hizmetlerinde “Hukukun üstünlüğü ve insan haklarına uygunluk” çağdaş polisliğin olmazsa olmazıdır. Kaş yaparken göz çıkartılmamalıdır. Yok, edilmesi gereken en zararlı düşünce, “huzur ve güvenliğin sağlanması amacıyla bazı durumlarda legal olmayan çalışmalar yapılabileceği” anlayışı ve uygulamasıdır. En tehlikeli olan ise, akademik çalışmalara ve yaklaşımlara “Bunlar, sokağın gerçeklerini bilmezler.” düşüncesi ile bakmaktır. Aslında bu yanlışların altında yatan mesleği yanlış ve/veya eksik bilmektir. Yarım doktor candan, yarım polis huzurdan etmektedir.

8. Kabahatler Kanunu Uygulamaları

Gerek vatandaşlar gerekse kolluk kuvvetleri açısından yeni bir güvenlik anlayışı öngören “Kabahatler Kanunu”, yürürlüğünden önce “suç” kapsamında değerlendirilen ve “Türk Ceza Kanunu” nun maddeleri içerisinde tarif edilen birçok eylemi “kabahat” olarak nitelemiş ve bu fiillere dair daha fonksiyonel yaptırımlar getirmiştir.

Söz konusu kanun ile kolluk kuvvetlerine adli ve mülki idareye bağlı olmaksızın idari yaptırım karar yetkisi tanınmış ve polis, sokak suçlarının önlenmesinde mesafe kaydeder hâle gelmiştir. Bununla birlikte sabıkalı kesimler üzerinde eskiye oranla daha fazla hâkimiyet sağlanarak, polis daha etkin ve otoriter bir konuma yükselmiştir.

“Kabahatler Kanunu” nun etkin bir şekilde tatbik edilmesi, güvenlik güçlerinin suç önlemede/suçla mücadelede elini güçlendirmek, toplum nezdinde polise olan güven hissini tazelemek, pekiştirmek, suça meyilli insanları bu eğilimlerinden vazgeçirmek gibi neticeleri verebilecektir. Ayrıca “işlem” açısından “hızlı, kolay uygulanabilir” özelliklere sahip olan kanun, “işlev” olarak da öngördüğü para cezaları ile alternatif bir maddi kaynak niteliğindedir.

“Ağır ceza gerektirenler” başta olmak üzere birçok suç işlenirken, “kabahat” düzeyinde eylemler ile uğraşmak, ilk bakışta gerek yönetenler gerekse yönetilenler bakımından yadırganabilmektedir. Oysa “Kabahatler Kanunu” güvenlik sektöründe yükselen değer durumundaki “pro-aktif /önleyici polislik” anlayışına dayanan uygulamaların yol haritası niteliğindedir. 1990’lı yıllarda New York kentinde bu yöntem izlenerek suçların azaltılması sağlanmıştır.

8. A. Kabahatler Kanunu-Merkezli Süreç

Kanunda tarifi yapılan, şahsa ve mala yönelik suçların kökenindeki Sarhoşluk, Dilencilik, Rahatsız Etme, Kumar, Gürültü, Silah Taşıma v.b. eylemlerin azalması, devlet otoritesinin somut bir biçimde gösterilmesi ile eşzamanlı olarak mümkün olabilmektedir. Kanunun yürürlüğe girmesinden önce “nitelsiz” olarak değerlendirilen fiiller, gerek failerin taşıdığı benzer karakter yapıları gerekse fiillerin niceliği bakımından etkin mücadelenin uzağında kalmakta idiler. “Kabahatler Kanunu” polise verdiği idarî yaptırım yetkisi ile onu “eylemden vazgeçirten” bir noktaya taşımakta, kabahati işleyene verdiği maddî cezâ ile de onu “eylemden vazgeçen” bir seviyeye çekmektedir. Dolayısıyla güvenlik ile suç arasındaki orantı da ideal kıvamda tutturulması boş bir beklenti olarak kalmamaktadır.

8.B. Örneklerle Kabahatler Kanunu

8.B.1 Sarhoşluk

Kabahatler Kanunu öncesinde sarhoşluk konusunda güvenlik görevlilerinin kendilerinden bekleneni verememesi, suç olgusunun taşıdığı motifler gereği daha büyük suçları işlemeye giden yolu aralamakta/açmakta idi. Suçlunun konumu ile ilgili bir “empati” yapılacak olursa; suç maratonu nihaî hedefe (zengin olmak, adam öldürmek, infial uyandırmak... vs.) varmak açısından bir engelli koşuya benzetilebilir. Kolluk kuvvetlerinin müdahalede yetersiz kalması suçluda bu koşudaki engellerin “aşılabilir” olduğu düşüncesini tetikleyebilir ve hatta “engelsiz” olduğu fikrini bile uyandırabilir. Oysa Kabahatler Kanunu, daha “start” düdüğü çalar çalmaz suçlunun bu sesi bir “polis/bekçi” düdüğü şeklinde duymasına imkân tanımaktadır. Eylem, suç olmaya fırsat bulamadan durdurulmaktadır.

Sarhoşluk eyleminde daha önceleri yalnız bir “ikaz” ile yetinilmekte ve mağdurların sadece ihbar etme sayıları artmakta idi. Konu âdeta psikolojinin birçok konusunda mevzubahis edilen ve yazımızla ilgili olarak Adalet Psikolojisinde önemli bir yeri bulunan “Öğrenilmiş Çaresizlik/ Learned Helplessness” metaforu ile açıklanmaya uygun hâle gelmişti:

Bir laboratuarda deney yapılıyor. İçine bir büyük ve çokça küçük balığın olduğu kocaman bir akvaryum konuyor. Haliyle büyük olan, acıktıkça küçükleri yiyor... Daha sonra akvaryumun ortasına dikey bir cam yerleştiriliyor, böylece akvaryum ikiye ayrılıyor. Büyük balık bir tarafa, küçük balıklar da diğer tarafa yerleştiriliyor. Büyük balık, cam bölmeyi geçmek ve küçük balıkları yemek için defalarca deneme yapıyor. Bu durum tam 28 saat boyunca sürüyor. Büyük balık, artık diğer tarafa geçmek için mücadele etmeyi bırakıyor. Deneyin sonunda cam bölme kaldırılıyor... Ve büyük balığın küçükleri yemek için hiçbir hamle yapmadığı gözlemleniyor. Saatler geçtiği halde onları yemediği görülüyor... Buna psikolojide “ÖĞRENİLMİŞ GÜÇSÜZLÜK” deniyor.

Deneydeki durumdan anlaşılabilceği gibi şimdilerde kabahate konu olan fiillerden doğan mağduriyet, Kabahatler Kanunu öncesinde istenmeyerek “kabul edilebilir” duruma gelmişti.

Sarhoşluk eylemiyle mücadele hususunda, Kabahatler Kanunu'nun etkin olarak uygulanması neticesinde sarhoş kişilerin verebileceği rahatsızlıklar engellenmekte, vatandaşların ruh ve beden sağlıkları korunmakta ve önlenemeyen sarhoşluk eylemleri sonucunda oluşan “darp, icra-i rezalet, kasten yaralama, öldürme, mala zarar verme vb. suçlar da spontane olarak ortadan kalkmaktadır. Burada gözden kaçmaması gereken husus, “alkollü şahıs ile sarhoş şahıs” arasındaki farka dikkat etmektir:

Her alkollü şahsa sarhoş işlemleri yapılmamalı, alkollü kişinin başkalarının huzur ve sükûnunu bozacak şekilde davranışlarda bulunması halinde sarhoşluk eyleminden işlem yapılmalıdır. Diğer bir ifade ile etkisi kendinden menkul ve zararı asayişin değil tıbbın konusu olan münferit olaylar, potansiyel “darp, icra-i rezalet, ızrar” faillerinden ayrı mütalaa edilmelidir.

8.B.2 Dilencilik ve Rahatsız Etme

Dilencilik ve rahatsız etme gibi eylemler ilk planda asayiş bakımından “cılız” addedilebilir ve bunlarla mücadele etmenin faydası sorgulanabilir. Kanımızca bu fiillerle aktif mücadele etmek “bataklığı kurutmaya yönelik” bir tutumdur. Teorik olarak tartışmaya müsait kodları içeren bu engelleme faaliyeti, pratikte oldukça farklı bir yer işgal etmektedir. Nitekim birçok hırsızlık suçunun dilenci ve kapıdan satış yapan pazarlamacı görüntüsündeki kişiler tarafından gerçekleştirilmesi bu iddiamızın en belirgin göstergesidir.

Meselâ; ev hırsızlıklarında dilenci ve pazarlamacı görüntüsüyle evde kimsenin olup olmadığı kontrol edilir; ayrıca iş yerlerine para isteme bahanesiyle gelen dilenciler fırsat bulduklarında birçok “açıktan hırsızlık” olayını gerçekleştirir. Görüldüğü gibi meseleye değişik boyutlarda yaklaşmak, aynı amaca hizmet etmektedir. Daha vurgulu bir şekilde izah edersek şunu diyebiliriz: Suç kavramı açısından basit görülen dilencilik ve rahatsız etme gibi kabahatler, cana ve mala karşı işlenen suçların keşif kollarıdır ve bu keşif kollarının kolluk kuvvetince tıkanması, muhtemel suçların bertaraf edilmesi ile aktif huzur ortamı lehinde gerçekleşecektir.

8.B.3 Kumar

En küçük sosyal birim olan “aile” den başlayarak toplumun her katmanında olumsuz, yaralayıcı, bunalım ve yıkımlara sürükleyici tesirleri tartışılmaz olan “kumar” eylemi ile mücadelede Kabahatler Kanunu ile değişik bir kulvara taşınmıştır. Polisin anında müdahalesi ve akabinde hemen idari yaptırım uygulanması, kısa yoldan para kazanmak isteyenlerin kısa sürede para cezası ödemesi anlamına geldiğinden suç-ceza dengesinde anlamlı bir noktaya yerleşmiştir.

8.B.4 Gürültü

Gürültü eylemi, sükûnet ve huzur gerektiren ve sosyal hayatın işleyişini sağlıklı kılan her türlü ortamı zedelemekte ve bazen onulmaz yaralar açmaktadır. Okul ve dershanelerdeki ders atmosferini sabote eden, vatandaşların istirahatini engelleyen, gürültü yapan ile çıkan gürültüden rahatsız olan arasında tartışmalara, kavgalara hatta yaralama ve ölümlere sebebiyet veren bu eylem de Kabahatler Kanunundaki 36. maddenin derhâl tatbik edilmesi ile halk gözünde bir “kâbus” olmaktan çıkarılabilmektedir.

8.B.5 Kimliği Bildirmeme

Kabahatler Kanununun 40. maddesi olan “Kimliği bildirmeme” eylemi de, kanun öncesi problem teşkil eden önemli bir hususu çözebilecek niteliktedir. Madde; “Görevle bağlantılı olarak sorulması halinde yetkili kamu görevlisine kimliği veya adresi ile ilgili bilgi vermekten kaçınan veya gerçeğe aykırı beyanda bulunanlara idari para cezası verilir” diyerek polisin görevini yapmasında kolaylık sağlamakta, kimliği sorulacak kişiyi de devlet otoritesine, görevi başındaki memura karşı sorumsuz ve saygısız hareketlerde bulunmaktan alıkoymaktadır. Kimliğe dair verilen beyanatın sağlıklı olması ve işlemlerin süratli yürümesi de bu madde ile mümkündür.

POLİSİN TEHLİKEYİ VE SUÇU ÖNLEMEK AMACIYLA KİŞİLERİ YAKALAMA VE UZAKLAŞTIRMA YETKİSİ VE ALMANYA ÖRNEĞİ

A. Metin EKŞİ*

Giriş

Özgürlük ile güvenlik dengesinin sağlanmasında çok önemli bir role sahip olan polisin en çok başvurduğu ve ihtiyaç duyduğu yetkileri, kişi hürriyeti ve güvenliğinin sınırlandırılmasına yönelik olanlardır. Bu çerçevede, “kolluk kuvveti” olarak diğer kamu görevlilerinden de farklı olarak sahip olduğu “yakalama” ve “uzaklaştırma” yetkilerinin kapsamı ve kullanımı da büyük önem taşımaktadır.

Ülkemizde 2005 yılında değiştirilen mevzuat düzenlemeleri sonrasında oluşturulan yeni Ceza Adalet Sisteminin bir parçası olarak polisin yakalamaya ilişkin yetkileri de yeniden düzenlenmiş ve suç işlendiğinde uygulanan bu yetkiler bakımından özgürlük ve güvenlik dengesinin sağlanmasına imkan veren uygulamalar hayata geçirilmiştir.

Bununla birlikte, Devletin zor kullanma gücü olarak polisin asıl varlık sebebi, suç işlenmesini de kapsayan “tehlikenin önlenmesi” işlevidir. Bu işlevin yerine getirilebilmesi için de, polisin suç öncesi alanda bazı yetkilerle donatılması gerekmektedir. Aslında bu yönde de bir çok düzenleme olmasına karşın, 2005 yılında ceza hukuku alanında gerçekleştirilen reforma paralel şekilde, önlemeye yönelik yetkiler alanında aynı derecede değişikliğin yapılamamış olması karşısında, gerek poliste ve polisin bağlı olduğu makamlarda, gerekse kamuoyunda, polisin önleyici yetkileri konusunda önemli tereddütler oluşmuştur. Bunun sonucunda ise, aralarında yakalama yetkisinin de bulunduğu bazı alanlarda bir takım konuların ele alınarak tartışılmasında büyük fayda bulunmaktadır.

İşte bu tebliğin konusunu da, tehlikenin ve suçun önlenmesi amacıyla polisin başvurduğu yakalama ve uzaklaştırma yetkileri oluşturmaktadır. Toplumda bu alanda yeterli düzenlemelerin bulunduğu kanaati mevcut ise de; Anayasa ile de güvence altına alınan kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının sınırlandırılmasına yönelik bu alanda açık yasal düzenlemelerin yapılmasına gerektiğine yönelik düşüncelerin tartışılması artık bir zorunluluktur.

Yakalama işleminin devamı niteliğinde olan ve kişi özgürlüğünü kısıtlayan tutuklama işlemine bu tebliğde değinilmeyecek; yalnızca yakalama ile ilgili hususlar ele alınacaktır.

1. Yakalama

1.1. Kavram

Mevzuatımızda yakalama, gözaltına alma ve muhafaza altına alma şeklindeki kişi

*3.Sınıf Emniyet Müdürü, Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Daire Başkanlığı, Kamu Yönetimi Uzmanı

özgürlüğünü kısıtlamaya yönelik kavramların tanımları Yakalama Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğinde şu şekilde yapılmaktadır:

“Yakalama”; kamu güvenliğine, kamu düzenine veya kişinin vücut veya hayatına yönelik var olan bir tehlikenin giderilmesi için denetim altına alınması gereken veya suç işlediği yönünde hakkında kuvvetli iz, eser, emare ve delil bulunan kişinin gözaltına veya muhafaza altına alma işlemlerinden önce özgürlüğünün geçici olarak ve fiilen kısıtlanarak denetim altına alınması işlemidir.

Bu tanımda geçen **“gözaltına alma”**; Kanunun verdiği yetkiye göre, yakalanan kişinin hakkındaki işlemlerin tamamlanması amacıyla, yetkili hâkim önüne çıkarılmasına veya serbest bırakılmasına kadar kanunî süre içinde sağlığına zarar vermeyecek şekilde özgürlüğünün geçici olarak kısıtlanıp alıkonulmasını,

“Muhafaza altına alma” ise; Kanunun yetki verdiği hâllerde yetkili merci önüne çıkarılması gereken kişilerin ilgili kurumlar veya kişilerce teslim alınana kadar sağlıklarına zarar vermeyecek şekilde ve zorunlu olduğu ölçüde özgürlüklerinin kısıtlanıp alıkonulması işlemini ifade etmektedir.

Yani “yakalama” işlemi, bir suç sebebiyle gerçekleştirilen “adli yakalama” olabileceği gibi; tehlikenin önlenmesi ve ilgili kurum veya kişiye teslim edilmesi sebebiyle gerçekleştirilen “önleme yakalaması” da olabilmektedir.

Yakalamada esas belirleyici unsur; yakalanan kişinin bulunduğu yerden ayrılmak istemesi durumunda bile ayrılamaması, bunun için gerektiğinde zor kullanılması, yani kişi özgürlüğünün fiilen denetim altına alınmasıdır. Hakkında idari yaptırım uygulanması, tanıklığına başvurulması, tutanak imzalanması gibi belirli işlemler için kişinin geçici ve kısa bir süre için bekletilmesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarında da yakalama sayılmamaktadır. Elbette bunun bir sonucu olarak, söz konusu işlemler için bekletilen kişilerin istediklerinde o yerden ayrılmaları da mümkündür.

1.2. Yakalamanın Yasal Dayanağı

Yukarıda belirtildiği şekliyle, kişi özgürlüğü hakkının kısıtlanması anlamına gelen yakalama işlemi, Anayasa ve İnsan Hakları Sözleşmeleri ile teminat altına alınan kişi güvenliği hakkının bir istisnasını oluşturmaktadır. Söz konusu düzenlemelerde de, bu istisnanın nasıl olabileceği gösterilmiştir.

1.2.1. Anayasa

Anayasanın “Kişi hürriyeti ve güvenliği” başlıklı 19 uncu maddesinde; “herkesin, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahip olduğu belirtildikten sonra; “şekil ve şartları kanunda gösterilen:

Mahkemelerce verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi;

Bir mahkeme kararının veya kanunda öngörülen bir yükümlülüğün gereği olarak ilgilinin yakalanması veya tutuklanması;

Bir küçüğün gözetim altında ıslahı veya yetkili merci önüne çıkarılması için verilen bir kararın yerine getirilmesi;

Toplum için tehlike teşkil eden bir akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol tutkunu, bir serseri veya hastalık yayabilecek bir kişinin bir müessesede tedavi, eğitim veya ıslahı için kanunda belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirin yerine getirilmesi;

Usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren, ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme kararı verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması; halleri dışında kimsenin hürriyetinden yoksun bırakılamayacağı” ifade edilmektedir.

1.2.2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

Anayasaya paralel bir düzenleme içeren İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşmenin (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin) 5 inci maddesinde de;

“-Kişinin, yetkili bir mahkeme tarafından verilmiş mahkumiyet kararı sonrasında yasaya uygun olarak tutulması;

-Kişinin, bir mahkeme tarafından yasaya uygun olarak verilen bir karara uymaması sebebiyle veya yasanın öngördüğü bir yükümlülüğün uygulanmasını sağlamak amacıyla yasaya uygun olarak yakalanması veya tutulması;

-Kişinin bir suç işlediğinden şüphelenmek için inandırıcı sebeplerin bulunduğu veya suç işlemesine ya da suçu işledikten sonra kaçmasına engel olma zorunluluğu kanaatini doğuran makul gerekçelerin varlığı halinde, yetkili adli merci önüne çıkarılmak üzere yakalanması ve tutulması;

-Bir küçüğün gözetim altında eğitimi için usulüne uygun olarak verilmiş bir karar gereği tutulması veya yetkili merci önüne çıkarılmak üzere yasaya uygun olarak tutulması;

-Bulaşıcı hastalıkların yayılmasını engellemek amacıyla, hastalığı yayabilecek kişilerin, akıl hastalarının, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılarının veya serserilerin yasaya uygun olarak tutulması;

-Kişinin, usulüne aykırı surette ülke topraklarına girmekten alıkonması veya hakkında bir sınır dışı ya da iade işleminin olması nedeniyle yasaya uygun olarak yakalanması veya tutulması;

halleri dışında ve yasanın öngördüğü usule uygun olmadan hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamayacağı” belirtilmiştir.

1.2.3. Yasal Düzenlemeler

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda (CMK), polisin adli yakalama yetkisine yer verilmiş; 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanununda (PVSK) ise hem adli yakalama, hem de önleme yakalaması yetkisi düzenlenmiştir. Ayrıca Kabahatler Kanununda da belirli hallerde yakalamadan bahsedilmektedir. Söz konusu Kanunlardaki düzenlemeler şöyledir:

1) Suç sebebiyle yakalama: CMK'nın 90 ıncı maddesinde:

“(1) Aşağıda belirtilen hâllerde, herkes tarafından geçici olarak yakalama yapılabilir:

a) Kişiyi suçu işlerken rastlanması.

b) Suçüstü bir fiilden dolayı izlenen kişinin kaçması olasılığının bulunması veya hemen

kimliğini belirleme olanağının bulunmaması.

(2) Kolluk görevlileri, tutuklama kararı veya yakalama emri düzenlenmesini gerektiren ve gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde; Cumhuriyet savcısına veya âmirlerine derhâl başvurma olanağı bulunmadığı takdirde, yakalama yetkisine sahiptirler.”

hükmü mevcuttur.

Buradaki yakalama yetkisi ancak işlenmiş veya işlenmekte olan bir suçla ilgili olarak kullanılabilir.

II) Polis Vazife ve Salahiyet Kanununa göre yakalama: PVSK'nın yakalama yetkisine ilişkin 13 üncü maddesindeki hüküm şöyledir:

“Polis,

A) Suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan diğer hallerde suç işlendiğine veya suça teşebbüs edildiğine dair haklarında kuvvetli iz, eser, emare veya delil bulunan şüphelileri,

B) Haklarında yetkili mercilerce verilen yakalama veya tutuklama kararı bulunanları,

C) Halkın rahatını bozacak veya rezalet çıkaracak derecede sarhoş olanları veya sarhoşluk halinde başkalarına saldıranları, yapılan uyarılara rağmen bu hareketlerine devam edenler ile başkalarına saldırmaya yeltenenleri ve kavgaya edenleri,

D) Usulüne aykırı şekilde ülkeye giren ya da haklarında sınır dışı etme veya geri verme kararı alınanları,

E) Polisin kanunlara uygun olarak aldığı tedbirlere karşı gelenleri, direnenleri ve görev yapmasını engelleyenleri,

F) Bir kurumda tedavi, eğitim ve ıslahı için kanunlarla ve bu Kanunun uygulanmasını gösteren tüzükte belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirlerin yerine getirilmesi amacıyla, toplum için tehlike teşkil eden akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol bağımlısı, serseri veya hastalık bulaştırabilecek kişileri,

G) Haklarında gözetim altında ıslahına veya yetkili merci önüne çıkarılmasına karar verilen küçükleri,

Yakalar ve gerekli kanuni işlemleri yapar. ...”

III) Kimliğini ispat edemeyenlerin yakalanması: Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun 4/A maddesinin sekiz ve dokuzuncu fıkralarındaki:

“Polis, görevini yerine getirirken, kendisinin polis olduğunu belirleyen belgeyi gösterdikten sonra, kişilere kimliğini sorabilir. Bu kişilere kimliğini ispatlamaları hususunda gerekli kolaylık gösterilir.

Belgesinin bulunmaması, açıklamada bulunmaktan kaçınması veya gerçeğe aykırı beyanda bulunması dolayısıyla ya da sair surette kimliği belirlenemeyen kişi tutularak durumdan derhal Cumhuriyet savcısı haberdar edilir. Bu kişi, kimliği açık bir şekilde anlaşılincaya kadar gözaltına alınır ve gerekirse tutuklanır. Gözaltına ve tutuklamaya karar verme yetkisi ve usulü bakımından 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu hükümleri uygulanır.”

hükümleri uyarınca kimliğini ispat edemeyenlerin tutularak gözaltına alınması mümkündür. Burada kanun, “yakalama”dan değil **“tutulma”**dan bahsetmektedir.

IV) Sarhoşluk kabahatinden dolayı yakalama: 5326 sayılı Kabahatler Kanununun 35 inci maddesinde *“Sarhoş olarak başkalarının huzur ve sükununu bozacak şekilde davranışlarda bulunan kişiye, kolluk görevlileri tarafından elli Türk Lirası idari para cezası verilir. Kişi, ayrıca sarhoşluğun etkisi geçinceye kadar kontrol altında tutulur.”* hükmü yer almaktadır. Buna göre de kişinin *“yakalanması”* değil, *“kontrol altında tutulması”* mümkündür.

1.3. Değerlendirme

Ülkemizdeki ilgili kanunlarda polise suçu önleme ve işlenmiş suçlarla ilgili soruşturma işlemlerini yürütmeye görevleri verilmiş bulunmaktadır. Bununla birlikte, özellikle 2005 yılında yürürlüğe giren yeni CMK ve 2007 yılında PVSK’da 5681 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikler sonrasında, işlenmekte olan veya işlenmiş suçlarla ilgili polisin görevlerinin ve bu görevlerin yerine getirilmesi sırasında uygulanacak tedbirlerin detaylı şekilde düzenlenmiş olmasına karşılık, Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu ile polise genel olarak verilmiş olan suç önleme görevinin uygulanmasına ilişkin yetki ve tedbirler aynı ölçüde düzenlenmemiştir. Kanunda, **suç önleme görevinin yerine getirilmesine ilişkin olarak** durdurma ve kimlik sorma (m.4/A), parmak izi ve fotoğrafların kayda alınması (m.5), umuma açık yerlerin denetimi (m.6, 7, 8), önleme araması (m.9), men etme (m.11, 12, 14), zor ve silah kullanma (m.16) konularında düzenlemeler yer almaktadır. Ayrıca Kanunun 17 nci maddesinde, *“polis kanun ve usul dairesinde verdiği emre itaatsizlik ve itihaz eylediği tedbirlere riayetsizlik edenler ile vazife yaparken polise mukavemette bulunan veya vazifesinden alkoymak maksadıyla polise zorla karşı koyan ve yakalanmadıkları takdirde hareketlerine devam etmeleri melhuz bulunan şahısların karakola götürülüp haklarında tanzim olunacak evrakla beraber adliyeye verilecekleri”* belirtilmektedir. Bu hükmün uygulanmasında, fiilleri suç oluşturan kişilerle ilgili olarak herhangi bir sorun gözükmemekle birlikte; suç önlemeye yönelik olarak polis tarafından alınan tedbirlere uymama halinde, Anayasa ile de teminat altına alınmış olan kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının sınırlandırılması anlamına gelecek şekilde kişilerin yakalanmaları ya da buldukları yerden uzaklaşmaya zorlanmaları mümkün olmamaktadır.

Kısaca söylemek gerekirse; Kanunlar polise “suç önlemeye yönelik tedbir al!” demekte; ancak kanunlara göre özgürlük kısıtlaması ancak konusu suç oluşturan fiiller için geçerli olmakta; mevzuatımızda “polis aldıkları önleyici tedbirlere uymama” şeklinde bir suç ise bulunmamaktadır.

Konuyu polisin yakalama yetkisi açısından özetlersek; Ülkemizde 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (m.90) ve 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu’nda (m.13) polise tanınan yakalama yetkisi kapsamında; polisin **sadece işlenmiş veya işlenmekte olan bir suç sebebi ile kişileri yakalama yetkisi bulunmaktadır.** Ayrıca yakalanan bu kişilerin **gözaltına alınmasına Cumhuriyet savcısı tarafından karar verilmekte;** gözaltına alma kararı verilmeyen kişilerin serbest bırakılması gerekmektedir (CMK m.91). Dolayısıyla **polis herhangi bir gözaltına alma yetkisi bulunmadığı gibi; henüz suç işlemeye başlamadan önce, suç işleyeceği konusunda somut tehlike mevcut olsa bile kişileri yakalama yetkisi de yoktur.**

Tehlikenin önlenmesine yönelik olarak polise “yakalama” sayılabilecek tedbirleri uygulama imkanı veren 4 düzenleme bulunmaktadır:

1) Bunlardan birincisi, PVSK 13/F ve G bentlerinde yer alan “*bir kurumda tedavi, eğitim ve ıslahı için kanunlarla ve bu Kanunun uygulanmasını gösteren Tüzükte belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirlerin yerine getirilmesi amacıyla, toplum için tehlike teşkil eden akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol bağımlısı serseri veya hastalık bulaştırabilecek kişiler ile haklarında gözetim altında ıslahına veya yetkili merci önüne çıkarılmasına karar verilen küçüklerin yakalanmasıdır*”. Ancak bu hükümlerin uygulanmasında, tehlikenin önlenmesi amacıyla kişinin yakalanabilmesi için, ilgili kanunlara göre yetkili mercilerce karar verilmiş ya da tedbir alınmış olması gerekmektedir. Polisin yakalama yetkisi ise, bu karar ya da tedbirlerin yerine getirilmesinde, talep halinde zor kullanılmasına ilişkin hususlarla sınırlı bulunmaktadır. Dolayısıyla, polisin karşılaştığı olay ve durumlarda suç önleme amacıyla kendiliğinden yakalama yapmasına imkan vermemektedir.

2) İkinci düzenleme, yine PVSK'nın 13 üncü maddesinin E bendi uyarınca “*polisin kanunlara uygun olarak aldığı tedbirlere karşı gelenler, direnenler ve görev yapmasını engelleyenlerin yakalanmasıdır*”. Bu bent kapsamında yakalanacaklar, PVSK'nın 17 nci maddesi ile CMK'nın 168 inci maddeleri kapsamında ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 265 inci maddesine muhalefet etmeleri dolayısıyla yakalanacak kişilerdir. 265 inci maddedeki düzenleme doğrultusunda, cebir veya tehdit kullanmaksızın polisin görevlerini engelleyenlerin fiilleri suç oluşturmadığından, bu sebeple yapılan yakalamalarda hep sorunlarla karşılaşmaktadır. Genellikle ya haksız yakalama dolayısıyla yakalamayı yapan polis memurları suçlanmakta ya da görevli memura mukavemet fiili dolayısıyla yürütülen soruşturmalar takipsizlikle neticelenmektedir.

3) Üçüncü düzenleme Kabahatler Kanunu kapsamında sarhoşluktan işlem yapılan kişinin, sarhoşluğunun etkisi geçinceye kadar kontrol altında tutulmasıdır. Burada sarhoşluk kabahatini işleyen kişinin, sarhoşluğunun etkisiyle, kendisine veya başkalarına zarar vermek şeklinde muhtemel başka suçların işlenmesi tehlikesinin önlenmesi amaçlanmaktadır. Ancak kontrol altında tutma işleminin usul ve esaslarına yönelik düzenleme bulunmadığından; özgürlük kısıtlaması şeklindeki bu tedbirin uygulanmasına ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Bu sorunların başında da, “kişinin nerede, nasıl ve ne kadar tutulacağı, Cumhuriyet savcısına bilgi verilip verilmeyeceği, yakınlarına haber verilip verilmeyeceği, doktor raporu alınıp alınmayacağı” gibi konulardaki tereddütler ve farklı uygulamalar gelmektedir.

4) Dördüncü düzenleme ise, kimliğinin belirlenememesi nedeniyle kişinin tutulmasıdır ki; burada da kimliği belirlenememiş kişinin bırakılması halinde doğması muhtemel tehlikelerin önlenmesi hedeflenmektedir. Ancak bu kişilerin yakalanması, polisin önleyici yetkileri kapsamında değil, Ceza Muhakemesi Kanunu hükümlerine uygun olarak adli makamların kararları doğrultusunda mümkündür. Bu hükmün uygulanması yok denecek kadar azdır.

Ülkemizde düzenlenmemiş olmasına karşın, Avrupa Ülkelerinde, suç soruşturması kapsamında kişilerin polisçe yakalanarak gözaltına alınmalarının yanı sıra, önleyici kolluk yetkilerinin düzenlendiği Polis Kanunlarında polisin “**önleme yakalaması ve uzaklaştırma**” yetkileri de bulunmaktadır. Özellikle ülkemiz Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu ile Ceza Muhakemesi Kanununu örnek aldığı Almanya'nın Polis Yasalarında bu tedbirlere yer verilmiştir. Zaten ilerleyen bölümde bu düzenlemelere değinilecektir.

2. Alman Polis Hukuku ve Tehlikenin Önlenmesi Kavramı ¹

2.1. Almanya’da Polis Hukuku-Ceza Muhakemesi Hukuku Ayırımı

Polis, bir yandan polis hukukunun ana aktörüdür; diğer yandan da adli görev ve yetkileri dolayısıyla ceza adalet sisteminin ilk halkasında yer alan ceza muhakemesi hukukunun da çok önemli aktörlerindedir. Tehlikenin önlenmesine yönelik esas görevine ilave olarak, bir suç işlendiğinde ceza muhakemesi hukuku alanındaki yetkilerini kullanmaya başlamaktadır.

Bu konuda genel benzetme şöyledir: “Polisin iki şapkası bulunmaktadır: suç oluşmadığı sürece taktığı önleyici görev ve yetkilerine ilişkin şapkası ve suç oluştuğunda taktığı adli görev ve yetkilerine ilişkin şapkası.”

Ancak suç işlendiği veya işlenmekte olduğu kimi zamanlarda, polisin hangi şapkasını takması gerektiği, yani suç ve tehlikelerin önlenmesi ve bertaraf edilmesine ilişkin görev ve yetkilerin düzenlendiği Polis Kanununa mı yoksa adli görev ve yetkilerin düzenlendiği Ceza Muhakemesi kanununa mı göre mi hareket edeceği kesin olarak belli olmamaktadır. Nitekim suça müdahale eden polis, bir yandan suçun delil ve faillerinin ele geçirilerek ceza muhakemesinin gerektirdiği işlemlerin yapılmasından; diğer yandan da işlenen suçun doğurduğu kişilere ve eşyaya yönelik mevcut bulunan tehlikenin önlenmesinden sorumludur. Esas olarak suçun işlenmesi bittiğinde polis hukukunun alanı biter, ceza muhakemesi alanı başlar. Önleyici görevlerini yerine getiren polis mülki amirlerin ve polis amirlerinin emrinde iken; adli görevlerin yerine getirilmesinde yetkili amir Cumhuriyet savcısıdır.

Fakat uygulamada bu yetkileri birbirinden keskin çizgilerle ayrılması son derece zordur. Bazen bu tedbirlerin hangi amaçla kullanıldığını anlamak da zordur. Örn. Bir rehin alma olayında, hem rehinenin kurtarılması, hem de failin yakalanarak cezalandırılması gereklidir. Bu olaydaki polisin görevlerinden bir tanesi de silahla ateş ederek faili etkisiz hale getirmek ve rehineyi kurtarmaktır. Polis Yasasında da, silah kullanma yetkisi yer almaktadır. Polis Yasasında bu yetki varken; Ceza Muhakemesi Yasasında böyle bir yetki yer almaz. Çünkü ceza muhakemesi hukukunda önleyici yetkiler yoktur.

Ayrıca bu olaydaki diğer bir sorun da; uygulamada silah kullanacak memura bu yöndeki emri kimin vereceğidir. Bu emri savcı değil, olaydaki yetkili polis amiri verir. Bu örnekte polis yasasıyla ceza muhakemesi yasasındaki farklılık daha iyi anlaşılabilir. Çünkü burada ağırlıklı olan failin bulunması değil, hayatın korunmasıdır. Bu gibi konularda ağırlıklı olan konuya bakılarak karar verilmektedir.

Polis hukuku ile ceza muhakemesi hukuku ayırımında da görüleceği gibi, polisin bazı yetkileri iç içe girmiş (çift karakterli) yetkililerdir. Çift karakterli yetki kavramının anlamı da şudur: Güvenliği sağlamak için ceza hukukunun bazı tedbirleri her ne kadar ceza muhakemesi kanununda yer alıyorsa da, bunları polis kanununda da düzenlemek gereklidir. Bu kapsamda zor ve silah kullanma, durdurma ve kimlik sorma, kontrol altına alma gibi sadece polis hukuku alanındaki yetkilerin yanı sıra; parmak izi alma, teşhis, arama, yakalama, davet etme, veri toplama gibi hem ceza muhakemesi hem de polis hukukunun alanına giren polis yetkilerinin de, polis kanununda düzenlenmesi gerekmektedir.

¹Bu bölümdeki açıklamalar, Emniyet Genel Müdürlüğünce PYSK’da yapılması planlanan değişiklikle ilgili olarak oluşturulan komisyonun üyesi olarak; 2006-2007 yıllarında ülkemizde gerçekleştirilen değişik toplantılarda ve Almanya’ya gerçekleştirilen 18-24 Ocak 2007 ve 11-17 Şubat 2007 tarihli iki ayrı çalışma ziyaretinde edinilen bilgi ve izlenimler ile bu konudaki Türkçe ve Almanca kaynaklara dayanılarak yapılmıştır.

Yine Alman Hukukunda, polis hukuku-ceza muhakemesi hukuku ayrımı şöyle yapılmaktadır: Örneğin bir yerde su kirliliği olduğu ve failin belli olmadığı durumlarda, bu suyu kirletenin belirlenmesi ve cezalandırılması ceza muhakemesi hukukunun alanıdır. Ancak kirlenmiş suyu insanların içmesini engellemek önleyici bir görev olarak polis hukukunun alanıdır. Bu polis için bir görevdir, çünkü toplum sağlığının tehlikelerden korunması gerekir. Bunun için de polis, örnekteki gibi suç sonrası bir alanla da ilgili olmasına rağmen ceza muhakemesinin hiç öngörmediği bazı tedbirleri polis hukukunun bir gereği olarak uygulayabilir. Örneğin ceza muhakemesi hukuku bakımından böyle bir durumda hiç yapılamayacak bir tedbir uygulayıp, suyu kirlettiğinden şüphelendiği kişinin aleni yerdeki konuşmalarını kayda alabilir ve böylece kirlenmeyi engellemeye yönelik polis tedbirlerini uygulayabilir. Bu kayıtların elde edilmesi ceza muhakemesi hukukuna göre kabul edilmez; ancak polis hukukuna uygun olarak yapılmıştır. Bu türlü bir bant kaydı ceza muhakemesinde delil olarak kullanılamaz; ancak yapılacak soruşturmalar için başlangıç noktası (şüphe) kabul edilerek, yapılacak ceza muhakemesi işlemleri buna dayandırılabilir.

Almanya'da polise ceza muhakemesi hukuku alanında bazı yetkiler verilmiştir; ancak polis hukuku alanında verilen yetkiler bunlardan daha geniş ve derindir; çünkü **temel hak ve özgürlüklere yönelen tehlikeleri önlemek için** verilmiştir. Suçu aydınlatmak ve suçluyu cezalandırmak bir değerdir, ancak hayatı korumak daha yüce bir değer olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle de Almanya'da tehlikeyi önlemek için polise verilen yetkiler daha kapsamlıdır.

Polis tedbirlerinin, hangi hallerde ve hangi usullere göre uygulanabileceği, Polis Kanunlarında düzenlenmiştir. Bu tür kurallar, hukuk emniyetini sağlar (polis ne yapacağını bilir, vatandaş da polisin ne yapabileceğini bilir). Bu kurallar, hangi hallerde vatandaşların temel hak ve özgürlüklerine müdahale edilebileceğini de açıkça düzenler.

2.2. Ölçülülük

Polis hukukunda önem taşıyan diğer bir kavram da **“ölçülülük”**tür. Ölçülülük ilkesi; kanunla verilen görevlerin yerine getirilmesi ile yetkilerin kullanılmasında, içinde bulunulan durum ve ulaşılmak istenen amaçla uyumlu şekilde, gereklilik ve zorunluluk çerçevesinde temel hak ve özgürlükleri en az etkileyecek olandan başlanarak kademeli ve orantılı olarak hareket edilmesini ifade etmektedir.

Anayasamızın 13 üncü maddesinde de *“Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.”* hükmü yer almaktadır.

Kişî hak ve özgürlüklerin güvencesi olan polisin kanundaki yetkilerinin kullanılmasında; tedbirlerin seçimi ve uygulamasının, ölçülülük ilkesine uygun davranılarak belirlenmesi gerekmektedir.

2.3. Polisin Takdir Yetkisi

Polisin yerine getirdiği görevler; zamana, olaylara ve kişilere göre tamamen birbirinden farklı olan; ancak kanunun bir standart içerisinde düzenlediği işlemlerdir. Kanun veya diğer düzenleyici işlemlerde, polisin her bir durum karşısında nasıl hareket edeceği

belirtilmemiştir. Zaten belirtilmesi de imkânsızdır. Bu durum karşısında polis, her farklı olaya müdahale ederken, ne yapacağı konusunda Anayasa, kanun ve diğer mevzuatta açık bir düzenlemenin bulunmadığı durumlarda; bu düzenlemelere aykırı olmayacak şekilde hareket tarzını kendisi belirlemek zorundadır. Bu hareket tarzının belirlenmesinde, kişi hak ve özgürlüklerine en uygun olanlarının tespit edilmesinde polisin sahip olacağı takdir yetkisi, bu hususta tereddüt yaşamasını engelleyecektir. Örneğin bir yaralama olayında, olaya müdahil olan polis, yaralı ve hayati tehlikesi olan mağdura ilk yardım yapılması ile o sırada kaçmakta olan şüphelinin yakalanması arasında, hangi hareket tarzına öncelik vermesi konusunda tereddüt yaşamamalı ve hayati kurtarıcı tedbirleri uygulamaya öncelik vermelidir. Polis yetkilerini kullanırken ve buna bağlı olarak tedbir uygularken, korunması gerekli hukukî menfaatler arasında bir öncelik sıralaması yapacak ve korunması gereken en yüce değer olan yaşam hakkına öncelik tanıyacaktır. Bu hususta yapılması gerekenlerin, Anayasa, kanun veya yönetmelikle tek tek düzenlenmesi mümkün olmadığından, kanunla polisin bu ve benzeri konularda açıkça bir takdir yetkisi düzenlenmelidir.

Aynı olaya müdahale için birden fazla tedbirin uygulanabileceği durumlarda, bunlardan müdahale edilen olayın koşullarına en uygun olanları seçerek uygulaması konusunda da polise bir takdir yetkisi verilmelidir. Ayrıca açıkça ölçüsüz olduğu anlaşılan ve ulaşılmak istenen amaca aykırı sakıncalar doğurabilecek tedbirler de uygulanmamalıdır.

2.4. Tehlike ve Tehlikenin Önlenmesi

Alman Polis hukukunun temeli kişilerin ve toplumların korunması amacına yönelik olarak **“tehlikenin önlenmesi”** kavramına dayanmaktadır. Kamu güvenliğine yönelik tehlikelerin önlenmesi ve bertaraf edilmesi ile kamu düzeninin sağlanması bakımından, hukuk kurallarına göre suç olarak belirlenen eylemler yanında toplumun ortak kültürünün belirlediği örf, adet, gelenek, göreneklerinden kaynaklanan normların ihlali de dahil olmak üzere her türlü sapma polis hukukunun alanına girmektedir.

Buna göre tehlikenin önlenmesi kavramı; öncelikle kamu güvenliği ve kamu düzeni kavramının içine giren ve korunması gereken bir hukukî menfaate yönelik saldırılar ile suç ve kabahatlerin önlenmesi ile işlenmeye devam olunmasının engellenmesini ifade etmektedir. Suç işlendikten sonra ise, polis hukukunun alanı sona ererken ceza hukukunun alanı başlamaktadır. Dolayısıyla suçun işlenmeye başlanmasından tamamlanmasına kadarki süreç, polis hukuku ile ceza muhakemesi hukukunun iç içe geçtiği çift karakterli bir alandır. Bir banka soygunu olayında polis hukukunun alanı bitip ceza hukukunun alanı başlamaktadır. Ancak aynı olayda rehin alma da var ise ceza hukukunun alanı başlamış olmasına karşın, tehlikenin henüz bitmemiş olması nedeniyle rehinenin kurtarılması ve suçun bastırılarak devamına mani olunması polis hukukunun kurallarına göre yerine getirilecektir.

Yukarıdaki açıklamaları dikkate alarak, polis hukukunda tehlike kavramı için şöyle bir tanım yapılabilir: *“Kamu düzenini bozabilecek nitelikte, kişiden veya eşyadan kaynaklanan ya da tabii nedenlerle oluşan her türlü fiil veya durum”*. Tehlikenin oluşabilmesi için, kamu düzenini bozabilecek nitelikte bir fiil veya durumun olması gerekmektedir. Bu fiil veya durumlar, kişilerden veya eşyadan kaynaklanabileceği gibi, tabii nedenlerle de oluşabilir. Hukukta eşya deyimi, hayvanları da kapsadığından, hayvanlardan oluşan tehlikeler de bu kapsam içinde değerlendirilmektedir. Ayrıca, özellikle yaşam hakkı ve diğer hak ve özgürlüklere, genel sağlığa, genel ahlâka ve kamu güvenliğine yönelik tehditler; yeni suçların işlenmesi tehlikesi ile tehlikenin yinelenmesi tehlikesi de polis açısından tehlikedir.

Polis açısından tehlikenin kaynağı sadece suç ve kabahatlerle sınırlı olmayıp, toplumun ortak kültürünün belirlediği örf, adet, gelenek, göreneklerinden kaynaklanan normların ihlali şeklinde de ifade edilebilen sapsmaların da çok önemli bir yeri vardır.

Örneğin cadde üzerinde bomba şüphesi uyandıran bir paket, bu amaca yönelik olmasa bile, bomba olmadığı ya da bu amaçla konmadığı anlaşılıncaya kadar tehlike yaratır. Sıvası dökülmekte olan veya çatısındaki kiremitler düşmek üzere olan bir bina, yanından geçmekte olan kişiler ve araçlar için tehlike oluşturur. Bir kavga sonrasında, tarafların yakınlarının gösterdiği tepkiler, yeni ve daha şiddetli bir kavganın olabileceğini gösterir. Bir sel sırasında sele kapılabilecek durumda olan kişi veya araçlar varsa; bir depremde yıkılmış binanın enkazı altında bir kişi varsa, burada da tehlike vardır. Ayrıca uçucu madde kullandıktan sonra cadde üzerinde kuytu bir köşede yatmakta olan bir kişinin hem kendisi için, hem de toplum için tehlike oluşturduğu muhakkaktır. Yine bir trafik kazasında, kaza yapan araçta bulunan yaralılar bakımından bir tehlike olduğu gibi, kaza sırasında yola saçılan parçalar başka kazaların nedeni olabilir. Bağlı olduğu yerden kaçan bir boğa, hayvanat bahçesinden kaçan bir yılan, başıboş köpekler de kişiler ve toplum için tehlike oluşturur. ***Birçok durumda henüz suç oluşmamış ve suç soruşturmasını başlatmaya yeterli bir şüphe meydana gelmemiş olabilir. Ancak bu hallerde de alınması gereken tedbirler vardır.*** Ayrıca işlenmekte olan suçlar da tehlike yaratırlar. Örneğin bir cinayetin faili, ateş ettiği sırada başka kişileri de vurabilir; ayrıca bu kişi kaçarken panik ve korku nedeniyle, önüne çıkan diğer kişiler bakımından ciddi tehlike yaratır. Dolayısıyla gerek Ceza Muhakemesi Kanunundaki yetkilerin henüz kullanılmadığı hallerde ve gerekse bu yetkilerin kullanılmasıyla beraber acele bazı tedbirlerin de uygulanması gereken suçla ilişkin hallerde, polisin mevcut tehlikeyi önlemeye yönelik tedbirleri uygulaması gerekir. İşte bu bağlamda polisin asıl görevinin “tehlikenin önlenmesi” olduğu da anlaşılmaktadır.

Tehlike “**soyut tehlike**” ve “**somut tehlike**” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Kanun koyucunun, kamu güvenliği veya düzenini tehdit eden ve tehlike oluşturan bir alanı önceden öngörerek toplumu bu tehlikeye karşı savunmak ve kamu düzeni ve güvenliğine karşı oluşabilecek tehlikeleri önlemek amacı ile düzenlediği bir normun yasakladığı tipe uygun bir davranış, soyut tehlikeyi ifade etmektedir. Bu kapsamda örneğin terör, ateşli silahların taşınması gibi davranışlar soyut birer tehlikedir.

Somut tehlike ise, belirli bir anda somut olarak (filhal) ortaya çıkan tehlikedir. Afet ve kaza durumlarının yanı sıra, suç ya da kabahat işlemek üzere olduğu davranışlarından anlaşılacak kişiler ya da terkedilmiş bir eşya somut tehlike örnekleridir.

Soyut bir tehlike konusunda polis **KURUMSAL YETKİ** kazanırken, somut tehlike söz konusu olduğunda ise polis **KİŞİ** olarak da yetki kazanmaktadır.

2.5. Polisin Öngörüsü

Alman polis hukukunda, polise “tehlikenin doğduğu konusunda bir öngörü yapma” yetkisi verilmektedir. Böyle bir karar verirken bazı ön koşullar vardır: Polis bu öngörüsünü fiili olgularla ilişkin bilgilere dayandırmalı, bu bilgileri de tecrübeleriyle desteklemelidir. Bu ikisinin sonunda da, bir tehlikenin ortaya çıkabileceğini öngörmelidir. Eğer bir olayda, aynı düzeyde bilgi ve tecrübeye sahip her görevlinin aynı şekilde davranacağı anlaşılıyorsa, bu hukuka uygun bir işlem kabul edilmektedir.

Eğer insan hayatı veya sağlığı tehlikeye düşebilecekse (tehlikenin ağırlığı büyükse) hemen bir tedbir almak gerekebilir. Ancak aynı tedbirleri malvarlığına yönelik bir tehlikede uygulayabilmek için, tehlikenin daha somut yani muhakkak olması gerekir. Yargılama makamları da, polis hukuku çerçevesinde karar verirken; tedbir kararının alındığı sırada dayanak olan fiili olguları (somut vakaları) dikkate almaktadır. Polis, verdiği kararı somut fiillere ve tecrübesine dayandırmışsa; netice gerçekleşmemiş olsa bile polisin uygulamış olduğu tedbir hukuka uygun kabul edilmektedir.

3.Alman Polisinin Önleme Yakalaması ve Uzaklaştırma Yetkisine İlişkin Düzenlemeler

1934 tarihli Polis Vazife ve Salahiyet Kanunumuzun ilk hükümleri incelendiğinde, 1929 tarihli mülga 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda olduğu gibi, Alman Kanunlarından yararlanılarak hazırlandığı anlaşılmaktadır. Federal bir ülke olan Almanya'da 16 Eyalet (Land) bulunmaktadır. Her Eyalette ayrı ayrı yürürlükte bulunan Polis Görev ve Yetkileri Kanunları, özü itibarıyla birbirinin aynısıdır. Ancak görev ve yetkilerin esas ve usulleri bakımından farklılıklar içermektedir. Bu çalışma sırasında, hem nüfus hem de işlenen suçlar bakımından ilk sıralarda yer alan Baden-Württemberg, Bayern, Hessen, Niedersachsen ve Nordrhein-Westfalen eyaletlerinin polis görev ve yetki kanunları incelenmiş, aralarında bazı farklılıklar bulunsa da, önleme yakalaması ve uzaklaştırma yetkileri bakımından hepsinde ortak sayılabilecek maddelerin bulunduğu tespit edilmiştir.

Buna göre **önleme yakalaması** kapsamında; **henüz bir suç işlememiş, ancak suç işleyeceğine ilişkin somut tehlikelerin bulunduğu durumlarda olan kişiler polis tarafından yakalanabilmekte ve tehlike ortadan kalkıncaya kadar muhafaza altında tutulabilmektedir.** Ortada işlenmiş bir suç olmadığından, bu yetkinin kullanılmasında Cumhuriyet savcısının herhangi bir rolü de bulunmamaktadır. **Uzaklaştırma** yetkisi ise; **somut tehlikelerin var olduğu durumlarda polisin; kişi ya da kişilerin belirli bir yere girmelerinin veya gitmelerinin engellenmesi ya da buldukları yerden uzaklaştırılmaları** şeklinde düzenlenmektedir.

Yukarıda sayılanlardan Bayern (Bavyera) Eyaleti Polis Görev ve Yetkileri Kanununun, Prof. Dr. Feridun Yenisey tarafından tercümesi yapılan ilgili maddeleri şöyledir:

Madde 16 - Uzaklaşma emri (Platzverweisung)

Polis halen mevcut bir tehlikeden korumak amacıyla, bir kişinin bulunduğu yerden uzaklaşmasını emredebilir veya onu geçici olarak bir yere girmekten men edebilir. İtfaiyenin veya kurtarma görevlilerinin çalışmalarını engelleyen kişilere de uzaklaşma emri verilebilir.

Madde17 - Muhafaza altına alma (Gewahrsam)

Polis aşağıdaki hallerde bir kişiyi, korumak amacıyla muhafaza altına alabilir.

1. Eğer kişinin hayatını veya vücudunu bir tehlikeye karşı korumak için gerekli ise, özellikle kişinin belirgin bir şekilde iradesini kaybetmiş bir vaziyette veya yardıma muhtaç bir şekilde bulunduğu görüldüğünde bu yetki kullanılır,

2. Kişinin bir suç işleyeceği anlaşılıyorsa, hemen işlemek üzere olduğu bu suçun işlenmesini önlemek veya işlemekte bulunduğu bir suçun devamını önlemek veya toplum açısından önemli bir tehlike arz eden bir idari kabahatin işlenmesini önlemek amacıyla polis,

bu yetkiyi kullanabilir. Bireyin böyle bir fiili işlemek üzere olduğu veya işlenecek olan bir suça katkısı bulunabileceğini öngörebilmek için, polis özellikle aşağıdaki hususlara dikkat ederek, tedbir alma kararını bunlara dayandırmalıdır:

a) Bir kişi bir suç işleyeceğini söylemiş veya başkalarını böyle bir suç işlemeye yönlendirmiş ise veya yanında bu tür bildirimler veya benzer eşyalar bulduruyorsa; birey bir kalabalık içerisinde bulunuyor ve kalabalık tahrike kapılacak durumda ise bu tür bildirimlerin buldurulması, kişinin muhafaza altına alınması için bir sebep teşkil eder;

b) Kişinin yanında silah veya bir suç işlemeye tahsis edilmiş olduğu açıkça belli olan diğer alet veya eşya varsa veya polisin tecrübesine göre benzer suçlarda bu tür aletlerin kullanılageldiği bilinmekte ise veya muhafaza altına alınacak olan kişinin yanında bulunan diğer kişilerin anılan türden eşyaları yanında buldukları ve onun bunu bilmesi gerektiği anlaşılıyorsa veya

c) Aynı kişi geçmişte benzer durumlarda suç işlenen yerlerde suç veya önemli idari kabahat işlenen yerlerde düzeni bozan kişi (Störer) sıfatıyla rastlanmışsa ve olayın gerçekleştiği şartlar içerisinde aynı tür bir davranışta bulunması beklenebilecek ise veya,

3. 16. maddeye göre verilen uzaklaşma emrinin yerine getirilmesi için kişinin muhafaza altına alınması kaçınılmaz ise, polis bireyleri korumak amacıyla muhafaza altına alabilir.

(2) Polis kendisini bakıp gözetmek yetkisine sahip olan kişinin korumasından yoksun kalmış olan veya cinsel açıdan bir tehlike doğuran yerlerde bulunan veya sokak çocuğu biçiminde korumasız bir durumda olan küçükleri (Minderjahrige) muhafaza altına alarak onları bakıp gözetme yetkisine sahip olanlara veya gençlik dairesine götürebilir.

(3) Polis tutuklu bulunduğu kurumdan infaz kurumundan veya hakkında güvenlik tedbiri uygulayan kurumdan kaçmış olan veya izni olmadan bu tür infaz kurumlarının dışında bulunan kişileri muhafaza altına alabilir ve onu ilgili kuruma geri götürebilir.

Madde 18 - Hakim kararı (Richterliche Entscheidung)

(1) Polis bir kişiyi 13. maddenin 2. fıkrasının 3. cümlesi¹, 15. maddenin 3. fıkrası² veya 17. maddeden kaynaklanan yetkisine dayanarak yakaladığı durumlarda geciktirmeksizin (unverzüglich) özgürlük kısıtlamasının hukuka uygunluğu ve devamı hakkında karar vermesi için bir hakime götürür. Hakim kararının verilmesine kadar özgürlük kısıtlamasının sona erebileceği ve polis tarafından başvuru tedbirin kaldırılacağı anlaşılıyorsa, hakimden karar alınmasına gerek yoktur.

(2) Hakim karar vermesinden önce özgürlük kısıtlaması sona erdirilmiş ise, yakalanan kişi, bunun küçük olduğu durumlarda kanuni temsilcisi, özgürlük kısıtlamasının sona erdiği andan itibaren başlamak üzere bir ay içerisinde, haklı bir menfaati bulunduğu durumlarda özgürlük kısıtlamasının hukuka aykırı yapılmış bulunduğu iddiası ile bir tespit kararı verilmesini talep edebilir. Bu talep 3. fıkranın 2. cümlesinde gösterilen yetkili Sulh Ceza Mahkemesine yazılı olarak veya Mahkeme Kaleminde tutanağa bağlanmak üzere sözlü ile sürülebilir. Sulh Ceza Mahkemesinin bu konuda verebileceği karara karşı acele itiraz yoluna başvurulabilir. İtirazı inceleyecek olan eyalet mahkemesinin kararına karşı itiraz edilebilmesi

¹ Bu hüküm, kimliğini ispat edemeyenlerin yakalanmasına ilişkindir.

² Bu hüküm, kişinin vereceği bilgilerin hayat, vücut veya kişi özgürlüğünü tehdit eden bir tehlikenin bertaraf edilmesi ya da fizik kimliğin tespiti işlemleri bakımından polisin davet ettiği kişilerin haklı ve yeterli sebep bulunmaksızın davete icabet etmediklerinde zorla getirilebilmelerine ilişkindir.

için, eyalet mahkemesinin konunun önemini göz önünde tutarak kanun yolunu açması gereklidir.

(3) 1. fıkra uyarınca verilmesi gereken kararları, kendi yargı çevresinde özgürlük kısıtlaması yapılmış olan Sulh Mahkemesi verir. 2. fıkra uyarınca verilmesi gereken kararları almaya, polis tarafından muhafaza altına alınma işleminin yapıldığı yerdeki Asliye Mahkemesi yetkilidir. Bu mahkemeler Özgürlük Kısıtlamalarında Uygulanacak Muhakeme Usulü Hakkındaki Kanunda (*Gesetz über das gerichtliche Verfahren bei Freiheitsentziehungen*) gösterilen muhakeme usulünü uygulayarak karar verirler.

Madde 19 - Yakalanan kişiler hakkında yapılacak işlemler (Behandlung festgehaltener Personen)

(1) *Polis 13.maddenin 2.fıkrasının 3.cümlesi, 15.maddenin 3.fıkrası veya 17.madde uyarınca bir kişiyi yakaladığı hallerde, ona yakalama sebebinin geciktirmeksizin bildirmesi gerekir; bildirme sırasında bu konuda başvurabileceği yasal yollar da öğretilir. Hakların bildirilmesi sırasında, serbest iradesi ile beyanda bulunabileceği de açıklanır.*

(2) *Yakalanan kişiye yakınlarından birine veya güvendiği bir kişiye derhal haber vermesi için, özgürlük kısıtlamasının amacının bu yoldan tehlikeye düşmeyeceği hallerde, geciktirmeksizin fırsat verilir. Hakim tarafından özgürlüğünün kısıtlandığı durumlarda yakınlarına haber verme görevi saklıdır. Eğer yakalanan kişi 1.cümle uyarınca kendisine tanınmış olan hakkı bizzat kullanabilecek durumda değilse ve haber vermeme hür iradesine aykırı olmayacak ise, haber verme işlemini polis gerçekleştirir. Yakalanan kişi küçük ise veya kendisi belli mükellefiyetler altında gözetim altında tutuluyorsa veya belli yerlerde bulunması mecburiyeti konulmuşsa, bu gibi hallerde gözetim ile görevlendirilmiş olan kişiye veya bu kişiye bakıp gözetmekle yükümlü olan şahsa, geciktirilmeksizin bilgi verilir.*

(3) *Yakalanan kişi ayrı bir yerde muhafaza edilir; özellikle hükümlü veya tutuklularla aynı odaya, kendi istemi olmadıkça konamaz. Kadınlar ve erkekler ayrı ayrı yerlerde muhafaza edilirler. Yakalanan kişiye özgürlük kısıtlamasının amacının gerektirdiği veya muhafaza altına alındığı yerdeki düzeni korumaya yetecek kadar kısıtlamalar getirilebilir.*

Madde 20 – Özgürlük kısıtlamasının süresi (Dauer der Freiheitsentziehung)

Polis tarafından başvuru tedbirin amacına ulaşılır ulaşılmaz ve eğer hakim kararı ile özgürlük kısıtlamasının devam etmesinin kabul edilmemiş olduğu açıklandığında, yakalanan kişi serbest bırakılır. Diğer hallerde yakalandığı günün bitimine kadar kişinin serbest bırakılması gerekir; hakim özgürlük kısıtlamasının devam etmesine karar verdiği haller istisnadır. Hakim vereceği kararda iki haftayı geçmemek üzere, özgürlük kısıtlamasının üst süresini tayin eder.

Yukarıdaki maddelerde yer alan hükümler incelendiğinde polis;

-Halen mevcut bir tehlikeden korumak amacıyla, bir kişinin bulunduğu yerden uzaklaşmasını emredebilmesi veya onu geçici olarak bir yere girmekten men edebilmesi; verilen uzaklaşma emrinin yerine getirilmesi için kişinin muhafaza altına alınması kaçınılmaz ise, bu kişileri muhafaza altına alabilmesi,

-Belirgin bir şekilde iradesini kaybetmiş bir vaziyette veya yardıma muhtaç bir şekilde bulunduğunu gördüğü kişinin hayatını veya vücudunu bir tehlikeye karşı korumak amacıyla bu kişiyi muhafaza altına alabilmesi,

-Bir suç işleyeceği anlaşılan kişileri muhafaza altına alabilmesi (kişinin böyle bir fiili işlemek üzere olduğu veya işlenecek olan bir suça katkısı bulunabileceğini öngörebilmek için, polisin maddede yazılı hususlara da dikkat etmesi ve tedbir alma kararını bunlara dayandırması gerekmektedir) Mümkündür.

Ayrıca bu tedbirlerin uygulanmasında polis inisiyatif sahibi olup, diğer önleme yetkilerinde olduğu gibi Cumhuriyet savcılarının herhangi bir görev ve sorumluluğu da bulunmamaktadır. Bununla birlikte Anayasal özgürlükleri kısıtlamaya yönelik bu tedbirlerin devamı konusunda polisin hakim kararı alması gerekmektedir.

4. Polis Niçin “Önleme Yakalaması” ve “Uzaklaştırma” Yetkisine İhtiyaç Duyar?

Yukarıda Ülkemizdeki polisin yakalama yetkisi ile ilgili olarak anlatılanlar, polisin tüm görevlerini yerine getirirken yakalama yetkisini kullanabiliyor şeklinde değerlendirilebilir. Ancak polisin adli görevleri kapsamında yakalama yetkisinin uygulanmasında herhangi bir sorun olmamakla birlikte, önleyici görevler kapsamındaki yakalama yetkisi bulunmamaktadır. Tüm Dünyada olduğu gibi Ülkemizde de polisin asıl varlık nedeni kişilerin ve toplumun suç ve tehlikeye karşı korunmasıdır. Bu amaca yönelik polisin önleyici görev ve yetkileri bugüne kadar göz ardı edilerek hep adli olaylar üzerinde yoğunlaşmıştır. Dolayısıyla da önleyici polis yetkileri alanı ihmal edilmiştir. 2007 yılında PVSİK’da yapılan önemli iyileştirmelere rağmen hala eksik alanların bulunmaktadır ve bunlardan birisi de önleme yakalaması ve uzaklaştırma yetkileri alanıdır. Kısaca Ülkemiz polisi için, **“yeni ve sağlam bir adli şapkasının olduğu, ancak önleme şapkasının eski ve yamalı olduğu”** söylenebilir.

İşte bu nedenle de polisin önleyici hizmetleri, adli hizmetlerine göre hep ikinci planda kalmış; yasal düzenlemeler yapılırken de genellikle adli olaylara ilişkin uygulamalar göz önünde bulundurulmuş ve önleyici görev ve yetkiler göz ardı edilmiştir. Halbuki uygulamada polisin karşılaştığı ve müdahale ettiği olay ve durumların büyük çoğunluğu önleme alanına ilişkindir. Önleme alanına ilişkin olaylarda polisin kullanması gereken önleme şapkasının yetersiz kalması, onu her durumda adli şapkasını kullanmaya zorlamaktadır. Önleme şapkasını tak(a)maz hale gelmiş olan polisin bu şapkasının da yenilenmesi gerekmektedir.

Meydana gelen suç ve kabahatlerin ölçümü, dolayısıyla da bu alana gerekli önemin verilmesi ve ihtiyaç duyulan kaynakların bu mücadeleye aktarılması mümkündür. Ancak polisin önleme alanında yürüttüğü faaliyetleri neticesinde ne kadar suç ya da kabahatin önlenmiş olduğu hiçbir yerde ölçülemez. Elbette yürütülen izleme faaliyetlerinde ya da yakalanan şüphelilerin itiraflarında, aslında işlemeyi planladıkları ancak alınan tedbirler nedeniyle gerçekleştiremedikleri bazı olaylar öğrenilebilmektedir. Ancak buzdağının görünmeyen kısmı gibi, önlenmiş ancak bilinmeyen olaylar daha çoktur. Üstelik işlenmiş suç ve kabahatler, toplumda ve kişilerde telafisi imkansız zararlar meydana getirmektedir. Evine ya da işyerine hırsız girmiş birisi sadece maddi değil aynı zamanda manevi zarara da uğramaktadır. Buna karşılık suçun önlenmesi halinde bu zararların doğması mümkün olmayacaktır. Bir İngiliz atasözü “bir gram önlem, bir kilo tedaviden iyidir” demektedir. Bu nedenle de, önleyici hizmetler alanına gereken önem verilmelidir.

Yukarıda da belirtildiği gibi, polisin görev alanını kapsayan olay ve durumların büyük çoğunluğu, alınacak/alınan bazı tedbirlerle daha vahim nitelikteki olayların önlenmesine yöneliktir. Çevresindekileri rahatsız ederek, söz atarak yürüyen sarhoşluğun etkisi altındaki

üç-dört kişinin hakkında Kabahatler Kanununa göre işlem yapılması ve sarhoşluğun etkisi geçinceye kadar yakalanmaları, muhtemel kavga, yaralama ve hatta cinayet olayını önleyebilmektedir.

Bunun gibi önlenilecek durumda bulunan, ancak kanunlarda gerekli düzenleme bulunmadığından dolayı genellikle meydana geldikten sonra “alınan tedbirlerin yetersizliğinden” bahsedilen bazı örnekleri de şöyle gösterebiliriz:

-İkamet etmedikleri ve herhangi bir irtibatlarının da bulunmadığı bir şehirde, kapalı bulunan işyerleri civarında gece saatlerinde, beraberlerinde hırsızlık suçuna elverişli aletlerle dolaşan ve daha önce de benzer suçlardan yakalanmış olan (dolayısıyla da açık ve yakın bir tehlike oluşturan) kişilerin yakalanarak, bu somut tehlike ortadan kalkıncaya kadar muhafaza altında tutulmaları halinde hırsızlık suçunun önlenmesi mümkün olacaktır.

-Bir miting sonrasında, güvenliği sağlanmış alanın dışında yol kenarında ellerinde taş ya da sopa ile beklemekte olan ve muhtemelen miting sonrası dağılan kişilere saldırmayı bekleyen kişiler hakkında da, ellerindeki eşyanın taşınması yasak eşyadan olmaması halinde, durdurma ve kimlik sorma dışında bir tedbir uygulanması söz konusu olmamaktadır.

-Yine güncel konulardan olan kadına yönelik şiddet olaylarında, kadının kendisine şiddet uygulamasından korktuğu kocasının, kadının evinin önünde bekliyor olması (bu şekilde kadının tedirginlik yaşamaması) halinde, ayrıca bir suç işlemediğiçe polisin de orada beklemekten başka alabileceği bir tedbir bulunmamaktadır.

-Kavga, mala zarar verme, yaralama ve cinayet gibi olaylar sonrasında, mağdur yakınlarının intikam amacıyla harekete geçeceklerine yönelik ciddi ve somut tehlikelerin var olduğu durumlarda, bu kişilerin sakinleştirilmesi, buldukları yerden uzaklaştırılması ya da muhafaza altına alınmalarına ya da örneğin ruhsatlı silahının alinden alınabilmesine imkan veren düzenlemeler yoktur.

Aslında çokça karşılaşılan bu gibi durumlarda, polis tarafından sadece durdurma ve kimlik kontrolü tedbirleri uygulanabilmekte; bu kişiler henüz bir suç işlemeye başlamamış oldukları gerekçesiyle arama, yakalama, zor kullanma gibi herhangi bir tedbirin uygulanması söz konusu olmamaktadırlar.

Yukarıdaki gibi ve aslında sıkça rastlanan örnek olaylarda; somut suç işleme tehlikesi altında bulunan kişilerin öncelikle buldukları yerden uzaklaştırılmasına, buna uymadıkları takdirde de yakalanarak, tehlike ortadan kalkıncaya kadar muhafaza altında tutulmalarına yönelik düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır. Tabi ki konu temel insan haklarından olan kişi hürriyeti ve güvenliği hakkına ilişkin olduğundan, ilk bakışta polisin kötüye kullanacağı ve orantısız bir yetki talebi gibi algılanabilmektedir. Bununla birlikte işlendikten sonra kişilerin hayat veya malvarlıklarına zarar veren suçların işlenmeden önlenmesi Devletin ve polisin öncelikli görevidir. Üstelik Alman Polis Kanunlarında açıkça düzenlenmiş olan bu yetkiler, PVSK'daki genel önleme görevi kapsamında kısmen polis tarafından uygulanmaktadır. Örneğin yukarıdaki örneklerle karşılaşan polis, kişilere uzaklaşma emri vermekte, gerektiğinde zor kullanarak bunu sağlayabilmektedir. Ancak bu durumdaki kişilerin adli makamlara yaptıkları şikayetler ve adli makamların da bu olaylar karşısındaki farklı uygulamaları polisi zor durumda bırakmaktadır. ***Kanun uygulayıcısı olan polisten beklenen bir görev var ise, bu görevin yerine getirilmesini sağlayacak yetkiler ile bu yetkilerin uygulanmasındaki sorumluluk da polise verilmeli, polisten***

kanunda yazılı olmayan bir yetkiyi kullanması beklenmemelidir.

5. Ülkemizdeki Çalışmalar

Ülkemizde 2005 yılında uygulamaya başlanan **Yeni Ceza Adalet Sistemi** kapsamında Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Avrupa Ülkeleri kanunlarına paralel şekilde etkinliği sağlayacak düzenlemeler yapılmış ve **“adli kolluk yetkileri”** alanı yeterli şekilde düzenlenmiştir. Ancak buna paralel ve destekleyici olarak **“önleyici kolluk yetkileri”** alanında gerekli iyileştirmeler yapılamamış; bu alan 1934 yılında yürürlüğe giren ve geçen zaman zarfında bazı maddelerinde değişiklik yapılmak suretiyle bu güne kadar gelen Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu ile düzenlenmeye devam edilmiştir.

Tüm önleyici kolluk yetkilerinin, insan haklarının ve demokrasinin korunmasına yönelik Avrupa Birliği standartları da dikkate alınarak düzenlendiği yeni bir Polis Görev ve Yetkileri Kanunu hazırlanması amacıyla 2006-2007 yıllarında Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından bir çalışma yapılmıştır. Prof. Dr. İzzet ÖZGENÇ ve Prof. Dr. Cumhur ŞAHİN önderliğinde, uygulayıcılar ve akademisyenlerin katılımıyla; Almanya’da yerinde incelemeler yapılmak ve bu alandaki Avrupa Ülkeleri örnekleri incelenmek suretiyle yürütülen çalışma sonrasında 2007 yılında 54 maddelik bir Taslak hazırlanmıştır.

“Suçun önlenmesi ve kamu düzeninin sağlanmasının” yanı sıra *“tehlikenin önlenmesi”* amacı üzerine inşa edilen bu Taslakta yer alan maddelerden; “durdurma ve kimlik sorma”, “fotoğraf ve parmak izi alınması”, “önleme araması”, “zor ve silah kullanma” ile “adli görevlere” ilişkin olanlar, günün ihtiyaçları doğrultusunda 2007 yılında çıkarılan 5681 sayılı Kanun ile Polis Vazife ve Salahiyet Kanununa eklenmiştir.

Bununla birlikte Taslakta yer alan “kontrol altına alma (önleme yakalaması)”, “uzaklaştırma”, “kayıp ve aranan kişilerin bulunması” ve “kamuya açık alanların izlenmesi (MOBESE)” başta olmak üzere, mukayeseli hukuktan alınan diğer düzenlemelerin hayata geçirilmesi mümkün olmamıştır.

Yukarıda bahsedilen Polisin Görev ve Yetkileri Kanunu Taslağının, **“kontrol altına alma (önleme yakalaması)”** ve **“uzaklaştırma”** yetkilerine ilişkin maddeleri şöyledir:

“Kontrol altına alma

MADDE 16 – (1) Polis;

a) Bir kurumda tedavi, eğitim ve ıslahı için ilgili mevzuatta belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirlerin yerine getirilmesi amacıyla, toplum için tehlike teşkil eden akıl hastası, uyuşturucu veya uyarıcı madde ya da alkol bağımlısı olan kişileri,

b) Haklarında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilmiş olup da, bu kararın gereklerine uymayan çocukları,

c) Halkın rahatını bozacak veya rezalet çıkaracak derecede sarhoş olanları,

ç) Herhangi bir sebeple hayatı veya sağlığı bakımından somut bir tehlikeyle karşı karşıya bulunanları,

d) Genel sağlık bakımından somut bir tehlike oluşturan kişileri,

e) Mevzuata aykırı olarak ülkede bulunduğundan şüphe edilen yabancıları,

f) Belirli bir suçta işlemeye yönelik hazırlık yaptığı somut vakıalara dayanılarak tespit edilen kişileri,

kontrol altına alır.

(2) Kontrol altına alma, kişinin, bu maddede belirtilen sebeplerle, kendisinin veya başkalarının ya da toplumun korunması amacıyla, güvenlik şartlarının gerektirdiği yerlerde, sağlığına zarar vermeyecek ve ihtiyacı karşılanacak şekilde, tutulmasını ifade eder.

(3) Polis, kişinin kontrol altına alınmasını, kontrol altına alındıktan sonra kaçmasını veya kaçırılmasını, başkalarına zarar vermesini veya kendisine zarar verilmesini önleyecek her türlü tedbiri alır.

(4) Kontrol altına alınan kişi, gerekli olması hâlinde hekim kontrolünden geçirilerek, sağlık durumu belirlenir.

(5) Polis, gerekli olması halinde, kontrol altına alınan kişinin durumunu yakınlarına bildirir.

(6) Kontrol altına alınmayı gerektiren sebeplerin ortadan kalkması halinde bu tedbire derhal son verilir. Ancak, polis; kontrol altına alma tedbirinin yirmidört saati aşacak olması hâlinde, devamı hakkında karar vermesi için sulh ceza hâkimine başvurur. Sulh ceza hâkiminin vereceği kararla kontrol altına alma tedbirinin süresi yedi güne kadar uzatılabilir.

(7) Kontrol altına alınanlardan;

a) Toplum için tehlike teşkil eden akıl hastası, uyuşturucu veya uyarıcı madde ya da alkol bağımlısı olan kişiler, kamuya ait ilgili sağlık kuruluşuna,

b) Haklarında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilmiş olup da, bu kararın gereklerine uymayan çocuklar ilgili kuruma,

c) Herhangi bir sebeple hayatı veya sağlığı bakımından somut bir tehlikeyle karşı karşıya bulunanlarla, genel sağlık bakımından somut bir tehlike oluşturan kişiler, kamuya ait bir sağlık kuruluşuna, teslim edilir. Birinci fıkranın (ç) bendine göre kontrol altına alınan kişiler, gerekli tedbirleri almaları koşuluyla, talepte bulunan kanunî temsilcilerine veya yakınlarından birine teslim edilebilir.

(8) Halkın rahatını bozacak veya rezalet çıkaracak derecede sarhoş olanlar, durumları ile ilgili olarak haber verilen yakınları tarafından teslim alınmamaları halinde, sarhoşluğun etkisi geçinceye kadar kontrol altında tutulur.

(9) Kontrol altına alınan yabancılar hakkında 5682 sayılı Pasaport Kanunu ve 5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun hükümleri saklıdır.

(10) Belirli bir suçta işlemeye yönelik hazırlık yaptığı somut vakıalara dayanılarak tespit edilen kişiler, suçun işlenmesinin başka suretle önlenmesi mümkün olmadığı takdirde, kontrol altına alınır ve suçta işleme tehlikesi devam ettiği sürece ve her halde altıncı fıkrada belirtilen koşullar altında kontrol altında tutulur.

(11) Kontrol altına alınan kişi, avukatı veya kanunî temsilcisi, eşi ya da birinci veya ikinci derecede kan hısımı, hemen serbest bırakılmayı sağlamak için sulh ceza hâkimine başvurabilir. Sulh ceza hâkimi incelemeyi evrak üzerinde yaparak derhâl ve nihayet yirmidört

saat içinde başvuruyu sonuçlandırır. Kontrol altına alınanın yerinde olduğu kanısına varılırsa başvuru reddedilir.

Uzaklaştırma

MADDE 17 - (1) Polis, kişilerin can güvenliği bakımından mevcut açık ve yakın bir tehlikeyi önlemek amacıyla, aşağıdaki tedbirleri alabilir:

- a) Kişilerin o anda buldukları yerden geçici olarak uzaklaştırılması,
  - b) Kişilerin bir yere girmelerinin veya bir yere gitmelerinin geçici olarak engellenmesi.
- 2) Bu tedbirlere uymayanlar, fiilleri suç oluşturmadığı takdirde, kontrol altına alınırlar.”

Sonuç

Taslakta; **belirli bir suçu işlemeye yönelik hazırlık yaptığı somut vakıalara dayanılarak tespit edilen kişilerin**, suçun işlenmesinin başka suretle önlenmesi mümkün olmadığı takdirde kontrol altına alınmaları ve suçu işleme tehlikesi devam ettiği sürece (24 saati aşacak olması halinde hakim kararıyla) kontrol altında tutulmaları düzenlenmektedir. Ayrıca polisin, kişilerin **can güvenliği bakımından mevcut açık ve yakın bir tehlikeyi önlemek amacıyla**, kişilerin o anda buldukları yerden geçici olarak uzaklaştırılması ya da bir yere girmelerinin veya bir yere gitmelerinin geçici olarak engellenmesi şeklinde **uzaklaştırma tedbiri** uygulaması ve bu tedbirlere uymayanları da kontrol altına almaları öngörülmektedir.

Yukarıda bahsedilen Taslakta yer alan kontrol altına alma işleminin Anayasa hükümlerine uygun olup olmayacağı da tartışılması gereken bir husustur. Kanaatimizce Anayasanın 19 uncu maddesindeki “*kanunda öngörülen bir yükümlülüğün gereği olarak kişilerin yakalanabileceklerine*” ilişkin hüküm kapsamında, somut, açık ve yakın tehlikelerin önlenmesi amacıyla yapılacak ve yasayla düzenlenen yakalama tedbiri Anayasaya aykırı olmayacaktır.

Suçun işlenmesinden önce alınacak tedbirlerin daha az maliyetli ve suçun doğuracağı zararları telafi edici olduğu dikkate alınarak, genelde “önleyici kolluk yetkilerine”, özeld ise “önleme yakalaması ve uzaklaştırma yetkilerine” ilişkin düzenlemelerin yapılmasının, suçla mücadelede ihtiyaç haline geldiği değerlendirilmektedir.

Kaynakça

Cengiz, Serkan; Demirağ, Fahrettin; Ergül, Teoman; McBride, Jeremy ve Tezcan, Durmuş, (2008), *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Yargılaması Kurum ve Kavramları*, Ankara.

EGM (Emniyet Genel Müdürlüğü), (2008a), *Bavyera Polis Kanunu*, Tercüme Eden ve Yorumlayan Prof. Dr. FeridunYenisey, Bahçeşehir Üniversitesi, Ankara.

-----, (2008b), “*Tehlike Kavramı*” ve *Alman Uygulaması Ekseninde Kolluk Hukuku*, Prof. Dr. Thomas Würtenberger, Tercüme Eden ve Yorumlayan Prof. Dr. Feridun Yenisey, Bahçeşehir Üniversitesi, Ankara: EGM Katalog No:454, İçişleri Bakanlığı Yayın No:642.

<http://www.landesrecht-bw.de> (e.t.: 24.08.2011) (Baden-Württemberg Eyaleti Polis Kanunu metni)

<http://www.verwaltung.bayern.de> (e.t.: 24.08.2011) (Bayern Eyaleti Polis Kanunu metni)

<http://www.rv.hessenrecht.hessen.de/> (e.t.: 24.08.2011) (Hessen Eyaleti Polis Kanunu metni)

<http://www.nds-voris.de> (e.t.: 24.08.2011) (Niedersachsen Eyaleti Polis Kanunu metni)

<http://www.recht.nrw.de> (e.t.: 24.08.2011) (Nordrhein-Westfalen Eyaleti Polis Kanunu metni)

İnanır, Gülnur, (2008), “Yakalama ve Gözaltı”, http://www.turkhukuk sitesi.com/makale_734.htm (e.t.:25.08.2011)

Ünver, Yener, (2006), “Adli ve Önleme Yakalaması (Muhafaza Altına Alma), Gözaltına Alma”, TCK-CMK-Kabahatler Kanunu ve İlgili Yönetmeliklerin Uygulamalarının Değerlendirilmesi Semineri, EGM Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayın No:33, ss.265-282.

Württemberg, Thomas und Heckmann, Dirk, (2005), *Polizeirecht in Baden-Württemberg*, Heidelberg: C.F.Müller.

Yenisey, Feridun, (2009), *Kolluk Hukuku*, İstanbul: Beta Yayınları.

SUÇ KARIYERİ: SUÇUN MESLEK HALİNE GETİRİLMESİ

Serpil AYTAÇ*
Hakan AKSOY**

Özet

Suç işlemeyi meslek haline getirme, bir diğer ifadeyle “suç kariyeri”, gerek suçların önlenmesi gerekse suçlularla mücadelede güvenlik görevlilerinin çalışmalarında önemli bir zorlayıcı etken olarak görülmektedir. Başlangıçta kişiler suç işlemeye çekingen ve endişe içinde başlarken, zamanla içinde bulunduğu çevre, şartlar ve birçok farklı faktör kişide suç işleme eğiliminin artmasına ve giderek suç işlemeyi meslek haline getirmesine neden olmaktadır. Toplumdaki bazı sosyo-ekonomik sorunların, işsizlik, yoksulluk ve yoksunluk sorunlarının da mevcudiyeti, cezaların yeterince caydırıcı olmaması, suçun meslek haline getirilmesini kolaylaştırmaktadır. Günümüzde özellikle mala karşı işlenen suçların %70-80 düzeyinde suçu meslek haline getiren şahıslarla yapıldığının polis kayıtlarına dayanılarak tespit edilmiş olması, bu konunun önemini vurgulamaktadır. Suçun meslek haline getirilmesinde “suçun öğrenilmesi” faktörünün yanı sıra cezaevi koşullarının da suçu artırıcı yönde bir etkisi olduğu söylenebilir. Ayrıca eski hükümlülere yönelik sosyal politika tedbirlerinin, suçluların rehabilitasyonuna yönelik faaliyetlerin de yetersiz olduğu anlaşılmaktadır. Her geçen gün sayıları artan profesyonel suçluların suç kariyerlerinin yükselişine, diğer bir ifade ile suçu meslek haline getirmesine yönelik faktörlerin gerçekçi tespiti ve bu paralelde çözüm yollarının araştırılması suçun önlenmesi ve suçlularla mücadelede önemli bir katkı sağlayacaktır.

Bu çalışmada, Bursa Emniyet Müdürlüğü suç ve suçlu veri tabanı bilgilerinden yararlanılarak, sanığın daha önce gözaltına alınma nedeninin şimdiki ile aynı olması durumu ve kaç defa suç işlediğinin verileri analiz edilmektedir. Elde edilen bulgular, şahsın aynı suç işlemeyi meslek haline getirmesi ve o suç dalında teknik, taktik ve suç işleme yönteminde profesyonelleştiğinin göstergesi olarak değerlendirilecektir. Çalışma kapsamında elde edilen veri sonuçları göz önünde bulundurularak, suç ve suçlularla mücadelede, suç işlemiş şahısların topluma yeniden kazandırılması konularında gelişmiş demokratik ülkelerde olduğu gibi polis, üniversite, diğer kamu kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları birlikteliğinde çözüm önerileri sunulacaktır.

*Prof.Dr.Uludağ Üniversitesi İİBF Çalışma Ekonomisi Bölümü, Yönetim ve Çalışma Psikolojisi Anabilim Dalı, saytac@uludag.edu.tr

**Bursa Emniyet Müdürlüğü Bilgi İşlem Şube Müdür Yardımcısı, aksoy@yahoo.com

Giriş

Çağımızın önemli sorunlarından birisi olan suç olgusu Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin toplumsal sorunlarından olduğu gibi, hem gelişmemiş ve hem de dünyamızda süper güç dediğimiz gelişmiş ülkelerin de toplumsal sorunlarındanıdır.

Hızlı bir değişme süreci yaşayan toplumumuzda, suç probleminin bilimsel yönden incelenmesi ve suça neden olan etkenlerin belirlenmesi en azından, ilgili kurumlar tarafından gerekli önlemlerin alınmasını kolaylaştırarak suçun batı toplumlarındaki boyutlara ulaşmasını büyük ölçüde engelleyebilecektir (İçli, 1993). Diğer taraftan bireyi suça iten faktörleri araştırırken aynı zamanda suçta profesyonelleşmeye etki eden faktörleri de irdelemek gerekliliği, suçu önlemek adına son derece önem taşımaktadır.

Günümüzde bir kişinin belli bir meslek alanında ilerleme ve yukarıya doğru yükselmesi olarak kısaca tanımlanan **kariyer** kavramı: *“bir kişinin tüm yaşamı boyunca tutunduğu işlerin tümü, kişilerin yaşam süreleri boyunca kişisel ve örgütsel amaçlarını yönlendirmede iş tecrübeleri ve faaliyetleriyle ilgili bir süreç, bireyin hayatı boyunca herhangi bir iş alanında ilerlemesi, deneyim ve beceri kazanması”* olarak tanımlanabilmektedir. En yaygın anlamı ile kariyer, “ seçilen bir iş hayatında ilerlemek ve bunun sonucunda daha fazla sorumluluk üstlenmek, para, statü, güç ve saygınlık elde etmektir” (Aytaç, 2005).

Bilindiği gibi suçlular, suç işleme yoğunluklarına ve cezaevine girme sıklıklarına göre kendi aralarında farklılık göstermektedirler. Diğer bir deyişle, cezaevinden çıkan suçlulardan bazıları islah edilmiş olarak suç işleme davranışını terk ederken, bazı suçlular da cezaevinden salındıktan sonra, zaman aralığı dikkate alınmaksızın suç işleme alışkanlıklarını devam ettirmektedirler. Diğer bir ifade ile suçu meslek haline getirmekte, suç kariyerinde ilerlemektedirler. Dolayısıyla, mükerrer hale getirilen ya da tekrarlanan suç bir meslek olarak görülmektedir. Bazen suç kronik hale gelmektedir. Kronik suçlu, cezaevine beş veya beşten fazla giren ve dolayısıyla suç işleme sıklığı yoğun olan suçluları tanımlamaktadır (Wolfgang v.d., 1972). Ancak ne kadar çok cezaevi deneyimi olan kişi sayısı artarsa, o kadar çok suç önleme konusunda mücadeleler de azalabilmektedir.

Suçun neden meslek haline getirildiği, suçu mükerrer hale getiren faktörlerin neler olduğuna yönelik çalışmaların sayısı ülkemizde son derece sınırlıdır. Bu konuda en önemli çalışma, Kızmaz'ın (2007) mükerrer suçlarla ilgili yapmış olduğu araştırmadır. Bu çalışmada, mükerrer suçluluğun haberci veya tahmin edici unsurları olarak; demografik, ailesel, sosyal, zihinsel, klinik ve suçlunun ard alanına ilişkin çok sayıda değişken irdelenmiştir. Diğer taraftan Aytaç, Sayılı, Emrem (2003) tarafından Bursa da gerçekleştirilen bir çalışmada da Suç işleme de profesyonelleşme faktörleri bir alan araştırmasıyla gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada da yine Bursa Emniyet Müdürlüğü suç ve suçlu veri tabanı bilgilerinden yararlanılarak, sanığın aynı suçu işlemeyi meslek haline getirmesi incelenmiştir.

1. Suçun Meslek Haline Getirilmesi

Suç ve suçluluğu açıklamada sosyolojik ve psikolojik kuramların sayısı bir hayli fazladır. Suç kuramlarının bu denli fazla olması, suç olgusunun karmaşıklığı ve suç işleyenlerin sahip oldukları farklı suçlu profillerinden kaynaklanmaktadır. Diğer bir ifade ile; gerek hırsızlık, tecavüz, zimmete para geçirme, adam öldürme, dolandırıcılık, rüşvet, gasp v.b çok sayıda suç türünün olması, gerek suçlulukla ilintili yoksulluk, işsizlik, eşitsizlik, suçlu akran grubu, sorunlu aile yapısı, göç, alkol ve uyuşturucu, yerleşim yerinin özelliği, kültür, formal

ve enformel denetim unsurlarının zayıflığı, damgalanma vb. çok sayıda değişkenlerin var olması gibi nedenler bu karmaşıklığı oluşturmaktadır. Ayrıca suç işleyenlerin sahip olduğu yaş, cinsiyet, medeni durum, meslek durumu vb. bireysel özelliklerinin farklılık arz etmesi gibi nedenler, suç olgusunun birçok yönden incelenmesini gerekli kılmıştır. Ancak, geliştirilen sosyolojik suç kuramlarının hiç biri tek başına, suçluluğun mükemmel formülasyonları olarak görülemez (Kızmaz, 2005).

Durkheim, suçun toplum için fonksiyonel bir niteliği olduğunu dile getirmektedir. Ona göre ilk suç, bir toplumsal değişme faktörüdür. Toplumların değişmemesi, herkesin aynı biçimde davranış sergilemesi ve tüm sosyal ilkeler üzerinde bir uzlaşımın olması demektir. Bu durumda, suçun meydana gelmesi için, hiçbir neden olmazdı (Sevim, Soyaslan,2009).

Eysenck'e göre, suçta soyaçekimin önemli rolü vardır. Çünkü kişinin suça eğilimli bir karaktere sahip olması kalıtsaldır. Ancak, kişinin sosyalleşmesinde iki önemli gerçek söz konusudur: Ödüllendirme ve onaylamama. Ödüllendirme suretiyle davranışların benimsendiği; onaylamama ile ise, bunların istenmediği belirtilir. Böylece olumsuz davranışların tekrarlanması ihtimali azalır. Bu nedenle cezanın hemen verilmesi, caydırıcılığı ortaya koyabilecektir. Ancak ceza sonra verildiğinde anti-sosyal davranıştan caydırıcı etkisi pek fazla değildir. Özellikle çocuklukta, istenmeyen davranışların ebeveyn veya öğretmen tarafından hemen cezalandırması daha etkili olur ve çocuk, anti-sosyal davranışı, "hoş olmayan" bir tepkinin izlediğini öğrenerek, bir şekilde şartlanır.

Sosyal süreç teorilerinden, yaftalama veya damgalama kuramı, Tannenbaum tarafında ortaya atılmış ve Becker tarafından geliştirilmiştir. Bu kurama göre ilk defa suç işleyen bir kişi bu suçu işlemesinden dolayı tüm kişiliği ve sosyal yaşamı bakımından olumsuz olarak değerlendirilmekte, yani damgalamakta ve buna tepki olarak da birey tekrar suç işlemektedir. Diğer bir ifade ile ilk mahkûmiyet suçluyu lekelemekte ve bu onun sosyal statüsüne, mesleğine, ailesine ve esaslı olarak da topluma etki etmektedir (Demirbaş, 2001)

Sosyal öğrenme teorisi ise, modern toplumlardaki şiddet davranışlarının kökenini, aile yapıları, çevresel deneyimler ve kitle iletişim unsurları olarak kabul etmektedir. Sosyal öğrenme teorileri, suçun, bu davranış türü ile ilgili normların ve davranışların öğrenilmesinin bir ürünü olduğu kabul eder. Sosyal öğrenme kuramlarının dayanağı, Tarde'in "taklit" teorisine dayanır. Tarde, suçluların normal kişiler olduklarını ve suçu öğrendiklerini iddia etmiştir (Sevim, Soyaslan,2009)

Sosyal düzensizlik kuramının önde gelen kuramcılarında Sampson ve Groves ailenin parçalanması/ yıkılması, fonksiyonlarını giderek kaybetmesini sosyal disorganizasyonluğun göstergesi olarak görmüşlerdir (Kızmaz, 2006)

Suçlu çocukluğundan itibaren toplumun onayladığı hukuk ve ahlaka uygun hareket örneklerini belirli bir psikolojik süreç içinde ne şekilde öğrenmekte ise, suç işlemeye imkan verici suç teşkil eden hareket örneklerini de aynı şekilde öğrenir; aynı öğrenme süreci hukuka ve ahlaka uygun hareket örneklerinin de öğrenilmesini sağlar (Dönmezer, 1994)

Bazen suçlunun ilk yaptığı suçta yakalanmaması, suç işleyenlere hiç yakalanmayacakları hissi yaratmakta, bu da suç işlemelerine devam etmelerine sebep olabilmektedir. Suçluların işledikleri tüm suçların ortaya çıkartılmayışına ve bundan dolayı ceza almamalarının, suç işlemeye devam etmelerine neden olduğu anlaşılmıştır (Kızmaz, 2006)

Bundan ayrı olarak, suç işlemekle birlikte ortaya çıkan etiketlenme sorunu ve suçlunun kriminal bir yaptırım aracı olarak cezaevine kapatılmasının sonucu olarak cezaevi kültürü ile bütünleşme düzeyi gibi etkenler de, aynı zamanda gelecekteki suçluluğun olası nedenlerini oluşturmaktadır. Ancak işlenen ilk suç, tek başına gelecekteki suçluluğun nedeni olamaz. İlk suçluluğun, gelecek dönemlerdeki suçluluk üzerinde rol oynamasında başka faktörlerin oluşturabileceği etkiler de söz konusu olabilmektedir. Bu faktörler içerisinde; bireyin suç işlemeye başlama yaşı, yetiştiği aile koşulları, ebeveynlerin kriminal yapısı, suçlu akranlarla bütünleşme düzeyi, ebeveyn denetimi ve bağlılığı gibi unsurlar en dikkat çekenleri oluşturmaktadır. Bu çerçevede bireyin kriminalleşme düzeyini arttırıcı etkenlerin sayısının fazlalığına ve etki düzeyinin yoğunluğuna bağlı olarak, bireyin kronik bir suçluya dönüşme olasılığı da artmaktadır(Kızmaz, 2007)

Suç işlemeye erken başlangıç (Early Onset), Suç kariyerinin, yaşamın erken dönemlerinde başladığı ve çok genç yaşlarda suça yönelen insanların, daha sonra suçta ısrar etmeye en yatkın insanlar olduğu varsayımı son dönemde yapılan bazı akademik çalışmalarda da üzerinde durulmuştur. Örneğin, Sevim ve Soyaslan'ın (2009) Elazığ ilinde 01.09.2007–01.03.2008 tarihleri arasında, hırsızlık suçu kapsamına giren bir suçtan ötürü yakalanıp hakkında adli işlem yapılan 72 şüpheli üzerinde yaptığı araştırmanın, hırsızlık suçunun tekrerrü suçlardan olduğunu ortaya koymuştur. Kurtuluş ve diğerlerinin (2009) Denizli İlinde Ocak 2006-Aralık 2007 tarihleri arasında suç işlediği iddiası ile getirilen 12-15 yaş arasındaki 185 çocuk üzerinde yaptıkları çalışmada da, suçun erken yaşlarda öğrenilmesi ile devamlılık gösterdiği, olguların % 25'inde suçun tekrarlayıcı nitelikte olduğu tespit edilmiştir. Gönültaş (2010), Çocuk suçluların, daha geç yaşlarda şiddete karşılanlara göre daha uzun bir suç kariyerine sahip olma eğilimi taşıdıklarını, çocuk suçluluğunun nedenlerinin başında, göç, ailesel etmenler, okul çevresi, arkadaş çevresi ve akran grubu, kalıtsal, bedensel, psikolojik, biyolojik, zihinsel etmenler, toplumsal ve sosyoekonomik etkenler ile alışkanlıklar ve madde kullanımının bulunduğu ortaya koymuştur. (<http://bebekvecocuk.milliyet.com.tr/suc-islemede-goc-faktoru/haberpanosu/haberdetay/18.06.2010/1252507/default.htm>).

2.Suç İşlemede Profesyoneleşmeye Etki Eden Faktörler

Gerek suçların önlenmesi gerekse suçlularla mücadelede “suçun meslek haline getirilmesi ve suç işlemede profesyonelleşme” güvenlik görevlilerinin çalışmalarında önemli bir zorlayıcı etken olarak görülmektedir. Başlangıçta kişiler suç işlemeye çekingen ve endişe içinde başlarken, zamanla içinde bulunduğu çevre, şartlar ve birçok farklı faktör kişide suç işleme eğiliminin artmasına ve giderek suç işlemeyi meslek haline getirmesine neden olmaktadır. Böylece suç kariyeri gelişmektedir. Bu faktörlerin gerçekçi tespiti ve bu paralelde çözüm yollarının araştırılması suç önlenmesi ve suçlularla mücadelede önemli bir katkı sağlayacaktır. Günümüzde özellikle mala karşı işlenen suçların %70-80 düzeyinde suçu meslek haline getiren şahıslarla yapıldığının polis kayıtlarına dayanılarak tespit edilmiş olması, bu konunun önemini vurgulamaktadır.

Yapılan bazı araştırmalar, suçun meslek haline getirilmesine etki eden, yeniden suç işlemeye öncülük olan çok sayıda faktör olduğunu ortaya koymaktadır (Kızmaz, 2007; Cottle vd. 2001; Gendreau vd.1996; Capaldi vd, 1996; Loeber vd, 1998; Benda v.d, 2001; Loeber ve Dishion, 1983, Loeber ve Stouthamer-Loeber , 1986; Simourd vd. 1994; Loza, 2003)

Bunları bir başlık altında toplayacak olursak;

1. Demografik Değişkenler: (Yaş, cinsiyet, ırk, sosyo-ekonomik statü değişkenleri).

2. Suçlunun Kriminal Ve Antisosyal Geçmişi: Bireyin; yasalarla karşı karşıya geldiği yaş veya kanunlarla ilk temas etme yaşı, ilk suç işlemeye yaşı, önceki tutuklamaların sayısı, önceki suçların sayısı, işlediği suçun türü ve ilk tutuklamanın uzunluğu gibi unsurlar yer almaktadır.

3. Aile, Arkadaş Ve Sosyal Faktörler: Fiziksel ve cinsel istismara maruz kalma, tek ebeveynli bir ortamda büyüme, ebeveynin patolojik bir yapıya sahip olması, evden kaçma sayısı, aileye ilişkin problemlerin varlığı, ailenin yapısı, çocuk yetiştirme yöntemleri, boş zamanın etkili kullanılmaması ve suçlu akran grubunun varlığı gibi.

4. Ailede Suçlu Bireylerin Olması: Aile bireylerinden (ebeveyn veya çocuklardan) birinin veya bir kaçının suçlu olmaları, suç davranışının aile yapısı içerisinde yerleşik bir unsur olduğunu göstermektedir. Geçimini suçtan sağlayan ailelerin yönlendirme faktörü de bunda etkindir. Suçun nedenlerini alt-kültüre bağlayan teoriler belirli alt-kültüre mensup olmanın, kişiyi belirli amaçlara yönelteceğini ve bunlarında da kanunlara aykırı olabileceğini, suç niteliği taşıyabileceğini ileri sürmektedirler (Sokullu-Akıncı, 2002)

5. Eğitimsel Faktörler: Mükerrer suçluluğun öngörücüleri olarak, eğitime ilişkin geçmişi, okula devam ve okul başarısı faktörleri,

6. Zihinsel ve Başarı Skorları: Bu alanda, bireyin zeka ve başarısı.

7. Madde Kullanma: Suçluların gelecekteki suçluluğunun diğer öngörücüleri olarak, uyuşturucu madde kullanma ve madde istismarına ilişkin tutumları.

8. Klinik Faktörler: Antisosyal Kişilik, Psikopatlık ve intihara eğilimlilik gibi bazı şiddetli patolojik unsurların varlığı, davranış bozukluğuna ilişkin semptomların varlığı, stres ve anksiyete gibi şiddetli olmayan bazı patolojik eğilimler ve tedavi olmaya ilişkin geçmişi.

9. İşlenen Suçun Türü: Bir anlamda daha önceden işlenen suçun türü, bireyin gelecekte yeniden suça yönelip yönelmemesinde etkili olabilmektedir. Genelde, işledikleri suç türleri açısından mükerrer suçlular, mükerrer olmayan suçlulara kıyasla daha çok mala yönelik suçları işlemektedirler (Myner vd., 1998).

10. Ceza Yasaları ve Cezaevi Koşulları: Ceza sürelerinin yetersizliği, Ceza evi şartlarının yeni suç işleme yöntemlerinin öğrenilmesinde hazırladığı zemin ve suçta profesyonelleşmede itici rolü.

11. Çevresel Faktörler: Suç işledikten sonra toplum tarafından dışlanma, Suç işledikten sonra işe alınmama ve işsizlik faktörü, Göç faktörü, İştirak halinde (birden fazla kişi ile birlikte hareket etme) suç işleme faktörü.

12. Alt Kültür: Suçun nedenlerini alt-kültüre bağlayan teoriler belirli alt-kültüre mensup olmanın, kişiyi belirli amaçlara yönelteceğini ve bunlarında da kanunlara aykırı olabileceğini, suç niteliği taşıyabileceğini ileri sürmektedirler (Sokullu-Akıncı, 2002).

3. Yöntem ve Bulgular

Bu çalışmada, Bursa Emniyet Müdürlüğü'nün "suç ve suçlu veri tabanı" bilgilerinden yararlanılmıştır. 01.01.2001 ile 31.12.2010 tarihleri arasında 10 yıllık Bursa Emniyet Müdürlüğü Suç Veri Tabanı incelendiğinde olay ve sanıkların birimlere göre dağılımı aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo.1. Olay ve Sanıkların Birimlere Göre Dağılımı

BİRİMLER	OLAY SAYISI	SANIK SAYISI	OLAY %
Terörle Mücadele Şube Müdürlüğü	138	575	0,05
Kaçakçılık ve Organize Suçlar Şube Müdürlüğü	10.372	17.409	3,68
Asayiş Şube Müdürlüğü	248.774	156.108	88,18
Çocuk Şube Müdürlüğü (2004)	22.820	16.971	8,09
TOPLAM	282.104	191.063	100,00

Tablodaki verilerden de anlaşıldığı gibi daha çok Terörle Mücadele ile Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Şubelerinin görev alanına giren ve örgütlü ve organize işlenen suçlarda sanık sayıları olay sayılarından daha fazla iken; bireysel ve küçük grupların bir araya geldiği Çocuk Şube ve Asayiş Şube Müdürlüğü'nün sorumluluğundaki suçlarda olay sayıları sanık sayılarından çok daha fazladır. Bu farklılığın diğer büyük sebebi ise Çocuk Şube Müdürlüğü'nün ve Asayiş Şube Müdürlüğü'nün sorumluluğundaki suçlarda sanıkların işledikleri suçlardaki birçok kere gerçekleştirmesidir. Bu anlamda Suç Kariyeri, Suçta Profesyonelleşme ve Suç Meslek haline getirme terimlerini daha iyi kavrayabilmek için Asayiş Olaylarını gerçekleştiren sanıkların çocukluklarından itibaren irdelenmesi gerekir.

Asayiş ve Çocuk Şube Müdürlüklerinin ortak baktığı olaylar da göz önünde bulundurularak incelendiğinde, 271.594 olayın 169.477 sanıkla işlendiği ortaya çıkmaktadır. 169.477 sanığın suç tekerrürlerine göre dağılımı aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo.2: 01/01/2001 – 31/12/2010 Tarihleri Arası Bursa İli (Merkez Ve Dış İlçeler Dahil) Suça Karışan Sanıkların Tekerrür Dağılımı

TEKERRÜR SAYISI	SANIK SAYISI
1 Kere Suç İşleyenler	133.046
2 Kere Suç İşleyenler	20.616
3-5 Kere Suç İşleyenler	11.301
6-10 Kere Suç İşleyenler	2.871
11-25 Kere Suç İşleyenler	1.284
26-50 Kere Suç İşleyenler	284
51-100 Kere Suç İşleyenler	53
100 ve üzeri Kere Suç İşleyenler	22
TOPLAM	169.477

Veriler incelendiğinde tekerrür edilen suçların başında, Hırsızlık, Yankesicilik ve Dolandırıcılık gelmektedir. Bunun sebebi ise bu suçlardan yargılanan insanlara verilen cezaların caydırıcı olarak görülmemesidir. Küçük yaşlarda suçlara karışan sanıkların belirli yaşa kadar ceza ehliyeti bulunmaması nedeniyle serbest kalmaları ve bu süreçte rehabilite edilememeleri, ceza ehliyeti kazandıktan sonra edindikleri tecrübelerle artık suç işlemede profesyonel gibi hareket etmelerine neden olmaktadır.

Suç işlemeyi meslek haline getiren sanıklardan bazılarının ruhsal bunalımda bulunduğu yine veriler incelendiğinde karşılaşılan önemli bir noktadır. 11 ve üzerinde suç tekrarründe bulunan 1643 sanıktan 28 sanığın intihara teşebbüs ettiği, 1 sanığın ise intihar neticesi öldüğü anlaşılmıştır. İntihar ve intihara teşebbüs eden bu kişilerin ruhsal bunalımlarının sebebinin işledikleri suçlardan mı yoksa başka nedenlerden kaynaklandığı ise ayrı bir araştırma konusu olmalıdır.

Sonuç ve Genel Değerlendirme

Suçlulukla savaş ve önleme artık hükümetlerin tekelinde olmadığı gibi kolluk güçleri ile de sınırlı değildir. Özel sektör ile kolluk, baskı grupları ve vatandaşlar dışında diğer kamu kuruluşları da güvenliği sağlamakta rol oynamaktadırlar. Bu bağlamda öncelik taşıyan husus suçun olduğunca geç bir yaşta işlenmesinin sağlanması; kişilerce ilk defa işlenecek suçların ertelettilmesidir. Bu doğrultudaki yaklaşımlarla, genç kuşağın nüfusun büyük bir yüzdesini oluşturması sonucu işlenen suç miktarı azaltılmış; suçluluk kariyeri de o ölçüde kısaltılmış veya önlenmiş olacaktır. Kriminolojik bir gerçek, ilk suç ne kadar erken yaşta işlenirse, suçluluk kariyerinde o derecede yoğunlaşma göstereceğidir (Yücel, 2003)

Kronik suçluların genelde suçluluk kariyerlerine ufak tefek bazı hırsızlık suçlarını işleme, kavga etme, yaralama gibi bazı antisosyal davranışlar sergileyerek başladıkları bir gerçektir. Giderek suçlu değerler ve akranlarla temas yoğunluklarının artması, suç işleme sıklığındaki artış, işlenen suçların gizli kalması, suç eyleminden duyulan hazzın ve kazancın çekiciliği, olumsuz çevre ve aile koşulları, ebeveyn bağlılığının yetersizliği, yasal/legal ve geleneksel yaşam tarzlarına olan mesafenin giderek artması, geleneksel yaşam biçiminin belirleyici kaynaklarına yabancılaşma gibi etkenlerin, bireyin suçluluk yapısının giderek daha çok inatçı bir hal almasına yol açmaktadır. Özetle, bazen basit bir hırsızlık olayı ile başlanılan suçluluk serüveni, cinayet gibi bazı ciddi suçların işlenmesi ile sonuçlanabilmektedir (Kızmaz, 2007)

Araştırmaların ortaya koyduğu basit mesaj, fırsatların giderilmesi ölçüsünde suçların azaltılacağı doğrultusundadır. Kuşkusuz, bu sadeliğin sınırları ve sakıncaları vardır. Bu şekildeki önleme yaklaşımının, kilit, zincir ve demirden biraz daha fazlasını ifade ettiği ve yorumlandığı görülmekte ise de, gerçek hiç de böyle değildir. Bu sınırlı algılamayla yetinmek bazılarını, önleme etkinliğinin kapsamı ve genişliğini takdir ve değerlendirmede başarısızlığa yöneltmiş ve önlemenin, ev tahsisleri siyaseti, ebeveyn gözetimi, gayri resmi sosyal kontrol mekanizmaları ve suça alternatif davranış sağlayıcı olanaklar gibi alanlarda gelişmesini yavaşlatmıştır. Bu faaliyetlerin tümü, illegal davranış için fırsatları gidermeye veya kabul görür alternatifler sağlamaya hizmet eder niteliktedir. Yalnız geniş anlamdaki bu önleme kavramının bizatihi kendisi grift olmazsa da, kamuoyuna takdimi, tartışılması ve benimsenmesi zorlu olabilir. Bunun sonucu olarak, dar ve sınırlı anlamdaki önleme imajı halen egemenliğini sürdürmektedir.

İkinci bir sorunda “önleme” kelimesinin olumsuz (negatif) ve sınırlayıcı etkinliği telkin etmesi; suça yönelik olan ve önlenmesi ihtiyacı duyulan bir “istedada” yönelmeyi öngörmesidir. Bu sorundan bir çıkış yolu bulmak zor ise de, halk sağlığı konusuna yapılacak yararlı bir kıyas söz konusu edilebilir. Halk sağlığı alanında egemen olan mesaj, hastalıkların önlenmesinden iyi sağlığın geliştirilmesine doğru kaymıştır. Bu paralelde “sağlıklı ve düzenli bir toplum” için uğraş verilmeli; sınırlayıcı değil iyiye, doğruya yöneltici bir tablonun çağdaş unsurlarıyla gerçekleştirilmesine çalışılmalıdır.

Sonuç olarak olumsuz ekonomik koşullara sahip, aile bütünlüğü bozulmuş olan, cezaevine girip çıkan, uyuşturucu madde kullanan ve suçlu akranlara sahip olan bireylerin yeniden suç işleme olasılıklarının daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Elde edilen sonuçların Kızmazın (2009) araştırma sonuçlarıyla uyduğu görülmektedir. İlk suçluluk ve mahkumiyet veya her hangi bir kriminal yaptırımla birlikte, bireyin formal (yasal) ve enformel (aile, din gibi) kaynaklara ilişkin olarak belirli düzeyde marjinalleştikleri ve suç eylemine/suçlu akranlara olan ilintili düzeyi ile ilintili olarak giderek daha çok dezavantajlı pozisyonlara doğru sürüklendikleri ve bunun da onların kronik suçlulara dönüşmelerinde etkili olduğu söylenebilir. Söz konusu suçluların, topluma yeniden giriş yapmalarına olanak tanıyan aracı kurumların geliştirilmesinin ve ıslah edici çalışmaların profesyonel bir ekip tarafından yürütülmesinin bazı suçluların suçluluk kariyerlerinin sonlandırılmasında etkili olabileceği ileri sürülebilir.

Kaynakça

- Aytac, Serpil. Müslüm Sayılı, Faruk Emrem.(2003) “ Becoming Regular Offenders And Career Criminals: Reflections On A Professional Approach To Crime”. *Istanbul Conference On Democracy&Global Security 2005*, Turkish National Police Foreign Relations Department, Pres Catalog Number:401, ISBN: 975-585-575-0, Oncu Press 2006 Health And Safety” Regional Conference. 3-15 October 2003,Ankara.
- Aytac, Serpil, (2005), *Çalışma Yaşamında Kariyer*, Ezgi Yayınevi, Bursa.
- Çapaldi, Deborah M. ve Gerald R. Patterson, (1996), “Can Violent Offenders be Distinguished From Frequent Offenders: Prediction From Childhood to Adolescence”, *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 33.
- Cottle, Cindy C, Ria J.Lee ve Kirk Heilbrun, (2001), “The Prediction of Criminal recidivism in Juveniles”, *Criminal Justice and Behavior*, 28 (3).
- Dönmezer, Sulhi, (1994), *Kriminoloji*, İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Gendreau, Paul, Tracy Little ve Claire Goggin (1996), “A Meta-Analysis Of The Predictors of Adult Offender Recidivism: What Works!”, *Criminology*, Vol.4, Num.4, 575.
- Gönültaş, Burak, (2010), Suç İşlemede Göç Faktörü, <http://bebekvecocuk.milliyet.com.tr/suc-islemede-goc-faktoru/haberpanosu/haberdetay/18.06.2010/1252507/default.htm> (E.T. 12.06.2011)
- İçli, Tülin, (1993) *Türkiye’de Suçlular - Sosyal Kültürel ve Ekonomik Özellikleri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını : Sayı:71. Ankara
- Kızmaz, Zahir, (2005), “Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *C. Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 29 (2):149-174
- Kızmaz, Zahir, (2006), *Cezaevi Müdahimleri İnatçı Suçlular*, Ankara: Orion Yayınevi
- Kızmaz, Zahir, (2007) “Mükerrer Suçlulukla İliintili Değişkenler”, *F.Ü.Sosyal Bilimler Dergisi* 2007 17 (2)
- Kurtuluş, Ayşe; Salman Nuray; Günbet, Gonca; Boz Bora; Çenger Cüneyt D.; , Acar Kemalettin,(2009), “Denizli İlinde 12-15 Yaş Arasındaki Suça Sürüklenen Çocukların Sosyodemografik Özellikleri”, *Pamukkale Tıp Dergisi* 2009;2(1):8-14,8

- Loeber, Rolf ve David P. Farrington (Editörler), (1998), *Serious Offender and Violent Offenders: Risk Factors and Successful Interventions*, Thousand Oaks, Ca: Sage
- Loeber, Rolf, ve Magda Stouthamer-Loeber, (1986), "Family Factors as Correlates and Predictors of Juvenile Conduct Problems and Delinquency", *İç. Crime and Justice VII*, (Ed. M. Tonry ve N.Morris), S. 29 - 149, Chicago Ill: University of Chicago Press.
- Loeber, Rolf, ve T. Dishion, (1983), "Early Predictors of Male Delinquency: a Review". *Psychological Bulletin*, 94: 68-99.
- Loza, Wagdy, (2003), "Predicting Violent and Nonviolent Recidivism of Incarcerated Male Offenders", *Aggression and Violent Behavior*, 8: 175-203
- Simourd, Linda ve Don A. Andrews, (1994), "Correlates of Delinquency: A Look at Gender Differences", *Forum on Corrections Researchs*, 6: 26-31.
- Sokullu - Akıncı, Füsün, (1994), *Kriminoloji*, İstanbul: Beta Basım.
- Wolfgang, Marvin E., Robert Figlio ve Thorsten Sellin, (1972), *Delinquency in a Birth Cohort*, Chicago: University of Chicago Press.
- Yelda, Sevim; Soyaslan Yunus(2009) NadirKitap.com "Hırsızlık Suçu Faillerinin Sosyal, Kültürel Ve Ekonomik Özellikleri: Elazığ Örneği", *Polis Bilimleri Dergisi* Cilt:11 (3) *Turkish Journal of Police Studies* Vol: 11 (3) 2009.
- Yücel, Mustafa T.(2003) *Kriminoloji*. 1.basım, Ankara, 2003.

KAYSERİ İLİ ÖRNEĞİNDE SOSYO - EKONOMİK FAKTÖRLERİN SUÇA ETKİSİ

Oğuz ÖCAL*

Ertuğrul YILDIRIM**

Özet

Bu çalışma Kayseri ili örneğinde suç ile sosyo-ekonomik faktörler arasındaki ilişkileri araştırmaktadır. 2002-2008 dönemini kapsayan toplamsal veriler ile yapılan analizlerde, nüfus, silah sayısı, eğitim (yaş), işsizlik değişkenlerinin suçu pozitif etkilediği ve yeşil kart sayısının negatif etkilediği bulunmuştur. Polis sayısındaki artışın, suç sayıları üzerinde pozitif etkiye sahip olmasına rağmen, suç sayısındaki artışı önleyemediği sonucuna ulaşılmıştır. 2002-2009 dönemini ve 13 suç türünü kapsayan bireysel verilere dayanan analizler ise bireylerin gelir ve eğitim düzeyleri artarken suça daha az karıştıklarını ve işsizliğin suçu artırmasına rağmen, bu etkinin küçük olduğunu ortaya koymaktadır.

Giriş

Suç, toplumun kurumsal düzenini bozan, toplumdaki pozitif etkileşimi sağlayan bağları koparan ve bu yapıyı kökten etkileyen bir sorun olarak bilim adamlarının ilgisini çekmektedir. Suç, tamir edilmesi çok zor olan bir zarar verme gücüne sahip duruma gelmiştir. Bu durum suç olgusunu, sosyal, ekonomik ve politik açıdan son derece önemli sorunlardan biri yapmıştır. Bu sorunun çözülmesi öncelikle, suç olgusunun tanımlanmasına ve suçu ortaya çıkaran faktörlerin belirlenmesine bağlıdır. Farklı alanlarda yapılan bilimsel çalışmalar, pek çok faktörün insanları suç işlemeye iteceğini ortaya koymaktadır.

Ekonomistler ise Becker (1968)'den itibaren suçun sosyal ve ekonomik belirleyicilerini ortaya çıkarmaya çalışırken, bu alanda uygulanacak etkili politikaları da belirleyip, düzenlemeyi amaçlamaktadırlar. Bu çalışmaların, politika yapıcılarını doğru ve yeterli bir şekilde tamamlaması ve onları desteklemesi beklenmektedir. Bunun için, suçlu davranışların belirleyicilerini ortaya çıkarmak, sosyal ve ekonomik değişkenlerin aralarında var olan ilişkiyi keşfetmek gerekmektedir.

Ekonomistlerin bakış açısına göre suçun; yoksulluk, ücret ve gelir dağılımı, kültürel ve aile geçmişi, eğitim seviyesi, işsizlik, devlet politikaları, konjonktür hareketleri ve diğer ekonomik ve sosyal faktörlerle ilişkili olması beklenmektedir. Ancak bu faktörler ile suç arasındaki ilişkileri araştıran çalışmalar farklı sonuçlara ulaşarak tartışmaların sürmesine yol açmaktadır. Suç üzerine yapılan çalışmaların büyük bir kısmı da gelişmiş ülkeler üzerine yoğunlaşmaktadır. Türkiye üzerine yapılan çalışma sayısı ise veri kısıtlılığı nedeniyle oldukça

*Yrd. Doç. Dr. Nevşehir Üniversitesi Avanos Meslek Yüksekokulu, Nevşehir, oguz_ocal@yahoo.com

**Yrd. Doç. Dr. Karaelmas Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, Zonguldak, ertugruly@erciyes.edu.tr

sınırlı kalmaktadır. Bu çalışmanın Kayseri örneğinde suç ile bazı sosyo-ekonomik değişkenler arasındaki ilişkiyi istatistiksel olarak ortaya koyarak, literatüre ve politika yapıcılara katkı sağlaması beklenmektedir.

Çalışmada kullanılacak veriler toplamsal ve bireysel düzeyde olmak üzere ikiye ayrılabilir. Toplamsal düzeydeki veriler Kayseri'deki 2002-2008 dönemi, toplam suç sayısı, toplam işsiz sayısı, nüfus, polis ve silah sayısı, eğitim durumlarına göre mezun öğrenci sayısı ve yeşil kart sayısıdır. Kayseri Emniyet Müdürlüğü'nden elde edilen, 2002-2009 dönemi, 13 suç türünde yakalanan 8896 şüphelinin profil bilgilerini kapsayan veriler ise bireysel düzeydedir. Bireysel verilere dayanan değişkenler üçe ayrılmıştır. Birincisi şüphelinin istihdam durumu, ikincisi eğitim durumu ve üçüncüsü gelir düzeyidir. Araştırma bu veriler kullanılarak, suç ile sosyo-ekonomik faktörler arasındaki ilişkilerin, grafiksel analizler ile ortaya konulması üzerine kurulmuştur.

Çalışmanın takip eden Literatür başlığı altında ele alınan sosyo-ekonomik faktörler ile suç arasındaki ilişkileri ele alan literatürden seçilmiş çalışmalar tanıtılmaktadır. Analiz başlığı altında Kayseri ili örneğinde suç ile sosyo-ekonomik faktörler arasındaki ilişkiler tespit edilmektedir. Sonuç kısmında ise ulaşılan bulgular değerlendirilmektedir.

1. Literatür

Bu çalışmada, suç ile üzerinde etkisi olabilecek 6 temel faktör arasındaki ilişki araştırılmaktadır. Bu faktörler işsizlik, gelir ve yeşil kart sayısı, eğitim düzeyi, nüfus, polis ve silah sayısıdır. Bu nedenle ilgili değişkenler ile suç arasındaki ilişkiler üzerine yoğunlaşan literatür araştırma konusuna dahil edilmiştir.

1.1. Suç - İşsizlik İlişkisi

Teorik literatür işsizlik ile suç arasında pozitif ilişki olduğunu iddia etmesine rağmen, ampirik çalışmalar birbiriyle çelişen sonuçlara ulaşmaktadır. Freeman (1994) genel olarak işsizliğin, suçun önemli bir belirleyicisi olduğuna inanılsa da, artan işsizlik oranının, suç eğilimindeki artışa etkisinin küçük olduğunu belirtmiştir ve esasen bu fikir 1980'lerden sonra yapılan birçok çalışma ile de doğrulanmıştır. Papps ve Winkelman (1998), Yeni Zelanda'da işsizliğin, suç oranı üzerinde kuvvetli bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. İmrohoroğlu, Merlo ve Rupert (2001) işsizlik oranındaki bir azalmanın, suç oranında herhangi bir etkiye sahip olmadığını belirtmiştir. Hojman (2002), Bueonos Aires'te yaptığı bir çalışmada işsizlik oranı ile suç oranı arasında ilişki olmadığını, gelir dağılımındaki eşitsizliklerin suç oranını artırdığını tespit etmiştir. Buonanno ve Montolio (2008) ise İspanya'da suçun sosyoekonomik belirleyicilerini tanımlayan analizinde, işsizlik ile tüm suç tipleri arasındaki ilişkiyi negatif ama zayıf bulmuştur.

Bu çalışmaların aksine Tehrani (1990), ABD'nde işsizlik oranı yükseldikçe, suçun arttığını, Lee (1993) ise işsizlik oranlarındaki artışın, mala karşı işlenen suçları artırdığını belirtmişlerdir. Cerro ve Meloni (2000) Arjantin'de işsizliğin suç üzerinde pozitif ve önemli bir etkisi olduğunu tespit etmiştir. Yine Carmichael ve Ward (2001) tarafından İngiltere için yapılan çalışmada, genç ve yetişkin işsiz oranları ile mala karşı suçlar arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Raphael ve Winter-Ebmer (2001) ABD eyaletleri için yaptıkları analizde, işsizliğin mala karşı işlenen suçların önemli bir belirleyicisi olduğunu ve şiddet suçlarının işsizlikle negatif ilişkili olduğunu bulmuştur.

Bu durum ile ilgili Freeman (1994) işsizlik-suç ilişkisini analiz eden çalışmalarından, zaman serisi analizi kullananların emek piyasası değişkenleri ile suç oranını, yatay kesit analizi kullanan çalışmaların ise suç ile insanların ekonomik karakteristiklerini karşılaştırdıkları için suç ve işsizlik arasında pozitif bir ilişki bulunduğunu belirtmiştir. Cantor ve Land (1985) ise literatürdeki karmaşık bulguları açıklayabilmek için işsizliğin suç üzerinde fırsat etkisine ve motivasyon etkisine sahip olduğunu öne sürmüştür. Fırsat etkisine göre, işsizlik azalırken toplumsal üretim ve zenginlik artmakta ve suç işlemenin beklenen getirisi yükselmektedir. Suçun getirisinin artması ise bireyleri suç işlemeye yöneltmekte ve işsizlik ile suç oranı arasında negatif yönlü ilişki ortaya çıkmaktadır. Motivasyon etkisi ise işsizlik artışının insanların ekonomik durumlarını kötüleştireceğini ve suçu artıracığını öne sürmektedir. Motivasyon etkisi suç ile işsizlik arasında pozitif ilişki öngörmektedir.

İşsizlik-suç ilişkisine farklı bir açıdan bakan çalışmalardan Lloyd-Ellis ve Marceau (1998) ekonomik gelişme ile suç ilişkisini inceledikleri çalışmalarında, ekonomik gelişmenin başlangıcında yasadışı faaliyetlerin getirisiyle özellikle de mala karşı suçların artacağını, ama gelişme süreci ilerledikçe yasal faaliyetlerin daha kârlı olacağını belirtmişlerdir. Watts ve Nightingale (1996)'e göre ise artan işsizlik, yoksul bölgelerde potansiyel suçluların sayısını artırsa da, suç aktivitesini artırmayabilir, çünkü mala karşı işlenen suçlar için en uygun fırsatlar daha zengin olan bölgelerde bulunmaktadır.

Türkiye için yapılan ender çalışmalardan, Güvel (2004), toplam suç faaliyetleri-işsizlik ilişkisinin, doğrusal ancak zayıf olduğuna, suç sayılarının ekonomi canlandığında azalacağına işaret etmiştir. Aynı çalışmada, ekonominin canlanma dönemlerinde, işsizlik oranı azaldığı zaman, cinayet olay sayısının artacağı, hırsızlık olaylarının azalacağı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan, Yamak ve Topbaş (2005), işsizlikten suça doğru nedensellik ilişkisi belirlemiştir. Ancak Pazarlıoğlu ve Turgutlu (2007) işsizlik oranının artması durumunda, devlete karşı işlenen suçların artacağı, toplam suç, kamu güvenliğine karşı ve genel ahlaka karşı işlenen suçların azalacağı sonucuna varmışlardır. Cömertler ve Kar (2007), işsizlik oranının, suç oranını pozitif etkilediğini ve suç oranını belirleyen önemli bir değişken olduğunu belirtirken, Durusoy vd. (2008) işsizliğin yalnızca mala zarar verme suçunun sayısını artırdığı, bunun da sadece %10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu belirtmiştir. Yıldız vd. (2011) Kayseri örneğinde yaptıkları çalışmada işsizlik suç ilişkisinin pozitif olduğunu belirtmişlerdir. Bu sonuçlara göre literatürde, suç ve işsizlik arasında var olan ilişkinin belirsiz olduğu görülmektedir.

1.2. Suç-Gelir İlişkisi

Fleisher (1966)'e göre, düşük gelire sahip bireylerin, fırsat maliyetleri düşük olduğu için suça karışma eğilimleri daha yüksektir. Bunun yanında mevcut kurbanların gelir düzeyleri ne kadar yüksek olursa, suç işleme isteği özellikle de mülkiyet suçları üretme isteği o kadar yüksek olacaktır. Ehrlich (1973) de mala karşı işlenen suçların getirisinin, kurbanların gelirlerine yani toplumun ortalama gelir düzeyine bağlı olduğunu söylemiştir. Gelir eşitsizliği, yasal ve yasadışı faaliyetler arasındaki getiri farklılığının göstergesi olarak kullanılabilir, çünkü gelir dağılımındaki adaletsiz artış, transfer edilebilir varlıkların düzeyini artıracaktır (Güvel, 2004:61).

Zenginlerin, zenginliklerini artırmaları, suça daha çok karışmalarına yol açmayacaktır. Ancak fakirken daha da fakirleşme suça neden olabilecektir. Çünkü fakir ve zengin arasındaki fark artarsa, yasal ve yasadışı faaliyetlerden elde ettikleri gelirleri daha da farklılaşacaktır

(Buonanno, 2003:14). Ayrıca; kıskançlık etkisi diyebileceğimiz, bireylerin ahlakını zayıflatan gelir farkındaki artış, suç nedeni olabilir. Böylece eşitsizlikteki artış, bireylerin suça karışma eğiliminde pozitif etkiye sahip olacaktır.

Chiu ve Madden (1998), artan gelir adaletsizliğinin, suç sayısını artırdığını ancak gelir vergisindeki artan oranlı artışın suçu azalttığını, zenginlerin, daha fakir komşuluklara göre suç oranının daha düşük olduğunu belirtmişlerdir. Bunu da zenginler arasında gelir eşitsizliğinin daha az olduğuna veya zenginlerin kendilerini suça karşı farklı yöntemlerle korumalarına bağlamışlardır. Kelly (2000)'e göre ise suç ekonomisi teorisinde, fakir bireyler, zengin bireylere göre yasal alanlardan daha az kazanç elde ettiklerinden, zamanlarının daha çoğunu suça ayırabilirler. Ayrıca ağır suç, yüksek suç oranı ve yüksek gelir eşitsizliği arasındaki ilişki için, ağır suçlarda gelir eşitsizliğinin etkisinin büyük olduğunu, bu bireylerin yüksek gelir eşitsizliği olan yerlerde suça karışmak için büyük bir baskı ve dürtüye sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Andrienko (2001), Rusya'da reel gelirdeki iki kat azalmayı, suç oranlarında %6'lık artışın takip ettiğini belirtmiştir. Ayrıca 2000 yılında Rusya GSYİH'sinin %7 artarken, toplam suç oranının %2 azaldığını vurgulamıştır. Buonanno ve Montolio (2008) de kişi başına gelirdeki artış ve GSYİH büyüme oranının artması, mala karşı suçları negatif etkiler sonucuna ulaşmıştır. Bunların yanında daha birçok ampirik çalışma, gelir dağılımındaki eşitsizlik-işsizlik-suç arasında pozitif bir ilişkinin varlığını göstermiştir. Yani emek piyasası politikaları işsizliği ve gelir eşitsizliğini azaltabilirse, suça karışma eğilimi de azalacaktır.

Türkiye örneğindeki çalışmalardan Güvel (2004) ekonomi büyüdükçe ve canlandıkça toplam suç ve cinayet olay sayısının arttığını, soygun ve hırsızlık olaylarının azaldığını belirtmiştir. Cömertler ve Kar (2007)'in analiz sonuçları kişi başına gelirin artması, suç oranını artırır şeklindedir. Yani ekonomi büyüdükçe ve canlandıkça suç oranında bir artış olacaktır. Durusoy vd. (2008) ise gelir eşitsizliğinin düşük olduğu değerlendirilen illerde, suç sayısının daha düşük olduğunu belirtmişlerdir. Ancak gelirin il içerisinde nasıl dağıldığını gösteren veri olmamasından, gelir eşitsizliğinin suçlar üzerine etkisini ölçememişlerdir. Pazarlıoğlu ve Turgutlu (2007) ise toplumun geliri artarken, suça olan eğilim de artmaktadır sonucu ile önceki çalışmaları desteklemiş, Yıldız vd. (2011)'de teorik literatüre uygun şekilde gelir-suç ilişkisinin negatif olduğunu belirtmiştir.

Bu çalışmada yeşil kart sayısı bir çeşit gelir değişkeni olarak ele alınmaktadır. Gelir nakdi ve aynı olarak ayrılabilir. Yeşil kart uygulaması, aynı olarak sağlık harcamalarını karşıladığından, bireylerin temel harcama kalemlerinden sağlık giderlerini karşılayarak, nakdi gelirlerinin diğer ihtiyaçlara aktarılmasına yol açmaktadır. Böylece bireyin geliri artmakta ve yeşil kart sayısı arttıkça suçun azalması beklenmektedir.

1.3. Suç-Eğitim İlişkisi

Bireyler eğitimleri ile ilgili kararlarını gençlik dönemlerinde verirler. Bunu yaparken de buldukları sosyal ve ekonomik geçmişlerinden etkilenirler. Eğitim, bireylerin becerilerini artırarak, yasal işlerden kazanımı ve yasadışı davranışların fırsat maliyetini artırır (Lochner, 1999:34). Usher (1997) ilave olarak eğitimin modernleştirme etkisinin olduğunu iddia etmekte ve bu etkinin suçlu faaliyetlerin tekrarlanma oranını azalttığı sonucuna ulaşmaktadır. Bu etki eğitimin insanları suça karşı tavır alır hale getirdiği anlamına gelmektedir. Böylece eğitimin sosyal faydası, bireysel faydasını aşmaktadır.

Lochner ve Moretti (2004) ise eğitimin suç üzerindeki etkisini açıklamanın kolay olmadığını, sosyal politikaların hem suç, hem de okullaşmayı veya suça verilen hapis ve tutuklanma olasılığındaki eğitimsel farklılıkları etkilediğini belirtmektedir. Çalışmada suçun, çok büyük belirsiz sosyal maliyetiyle negatif dışsallığa sahip olduğu, yani eğer eğitim suçu azaltırsa, okullaşmayla, bireyler hesaplanamayan çok büyük bir sosyal faydaya sahip olacaklardır. Bu durumda, eğitimin sosyal kazanımı, özel kazanımını aşacaktır (Lochner ve Moretti, 2004:1). Buonanno ve Leonide (2006) İtalya’da, eğitimin suç üzerindeki etkilerini incelemiş ve eğitim-suç oranı ile ters orantılıdır sonucuna ulaşmışlardır.

Türkiye örneğinde Güvel (2004), toplam suç aktiviteleri üzerinde eğitimin etkisinin çok zayıf olduğu, benzer şekilde Cömertler ve Kar (2007) ise eğitim seviyesinin yükselmesi, suç oranının azalmasına sebep olmamıştır sonucuna ulaşmıştır. Durusoy vd. (2008)’nin analiz sonuçlarına göre de, ilköğretim mezunlarının çok olduğu illerde mala zarar verme suçları önemli sayıda az olmasına rağmen, kapkaççılık, yankesicilik, dolandırıcılık, fuhuş ve öldürme suçları önemli sayıda fazladır. Lise mezunu fazla olan illerde fuhuş suçları anlamlı sayıda çok meydana gelmiştir. Meslek ve teknik lise mezunu fazla sayıda olan illerde ise toplam asayiş suçları anlamlı sayıda daha az meydana gelmiştir. Yıldız vd. (2011)’de benzer şekilde lise mezunlarının sayılarındaki artışın suçu pozitif etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Bu durumda Türkiye için yapılan çalışmalarda beklenenin aksine sonuçlar elde edilmiştir.

1.4. Suç-Nüfus İlişkisi

Hızlı nüfus artışı, nüfus yoğunluğu ve şehirli nüfus oranı gibi faktörler, suç ekonomisi alanında, suç ve nüfus arasındaki ilişkiyi açıklamak için kullanılmıştır. Nüfus yoğunluğu ve hızlı artan nüfus, çarpık kentleşmeye neden olan en önemli faktörlerdendir. Ayrıca bu faktörler bireylerin refah artışından daha fazla pay almasını ve ekonominin değişim sürecinin daha hızlı gerçekleşmesini engellemekte, sürdürülebilir kalkınma çabalarını zorlaştırmakta, konut, sağlık, eğitim ve altyapı gibi gerekli olan unsurlara ihtiyacı artırmaktadır. Bütün bunlar ise suç ile nüfus artışı ve yoğunluğu arasındaki ilişkinin pozitif yönlü olacağını düşündürmektedir. Glaeser vd. (1996)’e göre sosyal göstergeleri kötü olan çevrede yetişen çocuklar az beşeri sermaye toplar, okuldan erken ayrılır ve suçlu faaliyete katılımda yüksek riske sahiptirler. Aslında çevresel karakteristikler, bireysel davranışlarla ilgili gözükür ve bu ailelerin benzer karakteristikte yaşama sonucunu verir. Başka bir ifadeyle bireyler kendi kararlarını alırken grup bileşenlerinden (akraba, aile, okul arkadaşları, komşular) ve sosyoekonomik geçmişlerinden etkilenirler. Case ve Katz (1991) aile geçmişinin ve çevrenin gençlerin davranışına etkilerini incelemekte ve aile davranışlarının, gençlerin davranışları ile benzer olduğunu, bu bağlantının suçlu faaliyet (uyuşturucu, alkol ve okullaşma) için önemli olduğunu belirtmiştir.

Suç ile nüfus arasındaki ilişkiyi belirleyen önemli bir faktör nüfusun yaş dağılımıdır. Gençlerin suçlu faaliyetleri için harcadıkları ve/veya hapisten geçirdikleri zamanda yoksun kaldıkları gelir düzeyi, daha ileri yaşlardaki bireylerin gelirlerine göre daha düşüktür. Bu da gençlerin ileri yaşlardakilere oranla daha çok suça karışmalarına yol açmaktadır. Buonanno ve Montolio (2008)’de 15-29 yaş arası erkeklerin nüfusa oranı, suçu pozitif etkiler sonucuyla bu görüşü desteklemektedir. Andrienko (2001) ise genç nüfus oranı yüksek olan bölgelerde, şahsa karşı işlenen suçların, mala karşı işlenen suçlara göre çok daha fazla olduğunu belirtmiştir. Bu sonuç suçluların yaş yapısının, karıştırdıkları suçlar bakımından önemini göstermektedir.

Türkiye üzerine yapılan çalışmalardan Güvel (2004), toplam suç olay sayısının nüfus ile doğrusal bir ilişkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Cömertler ve Kar (2007) ise nüfus yoğunluğu ve doğum hızı değişkenlerinin suç oranını artırdığını belirlemiştir. Durusoy vd. (2008)'un analiz sonuçlarına göre nüfusu, nüfus yoğunluğu ve şehirli nüfus oranının büyük olduğu illerde çeşitli suçlar genelde önemli sayıda fazladır. Yıldız vd. (2011) benzer şekilde suç ile nüfus arasındaki ilişkinin pozitif yönlü olduğunu belirtmiştir. Yani nüfus arttıkça, suç olay sayısı da artmaktadır.

1.5. Suç-Polis ve Silah Sayısı İlişkisi

Polis sayısı, cezaların şiddeti, tutuklanma olasılığı ve suç aydınlatma oranı gibi suça karışmayı caydırıcı faktörler arasında yer almaktadır. Polis sayısındaki artış suçluların yakalanma olasılığını ve karşı karşıya kaldığı cezalandırılma riskini artırmaktadır. Bu nedenle polis sayısı ile suç arasında negatif yönlü bir ilişki beklenmektedir. Ancak ampirik literatür bu iddianın aksini destekleyen kanıtlara ulaşmaktadır (Levitt, 1997:270). Levitt (1997)'e göre polis sayısı, suç sayısındaki artışa göre belirlenmektedir. Bu durum, polis sayısındaki artış, suç oranını azaltsa bile ampirik literatürde ters sonuçların bulunmasına yol açmaktadır. Güvel (2004) de Türkiye için yaptığı analizde polis sayısı ile suç arasında pozitif ilişki bulmuş, ancak bu ilişkiyi suç artan bölgelerde suçla mücadele için polis sayısının artırılmasına bağlamıştır.

Literatür silah sayısı ile suç arasında iki farklı ilişkinin olabileceğini iddia etmektedir. Birincisi bireylerin silahlanmasının suça karşı bireysel koruma sağlayacağını ve suçu azaltacağını öne sürmektedir. İkincisi ise silah, suç işlemeyi kolaylaştıran bir araç olduğundan, silah sayısındaki artışın suçu artıracağı sonucuna ulaşmaktadır. Ampirik çalışmalarda her iki görüşü de destekleyen bulgulara ulaşılmasına rağmen, Duggan (2000)'e göre silahlanma ile suç arasında negatif ilişki bulan çalışmalarda yatay kesit analizlerinin kullanılması yanlış sonuçlara ulaşılmasına yol açmaktadır. Yazara göre silahlanma ile suç arasındaki doğru ilişki zaman boyutunda ortaya çıkmaktadır ve zaman serisi analizleri suç ile silah sayısı arasında güçlü ve pozitif ilişki bulmaktadır.

2. Analiz

Bu çalışmada kullanılan veriler toplamsal ve bireysel olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Toplamsal veriler Emniyet Müdürlüğü kayıtlarına göre Kayseri il merkezinde 2002-2008 arasında yaşanan suç olay sayısı, silah sayısı ve personel sayısı, İŞKUR istatistiklerinden elde edilen kayıtlı işsiz sayısı, Melikgazi ve Kocasinan Kaymakamlıklarından sağlanan yeşil kart sayıları, Milli Eğitim Müdürlüğü'nden elde edilen eğitim verileri ve TÜİK'den elde edilen nüfus verilerinden oluşmaktadır.

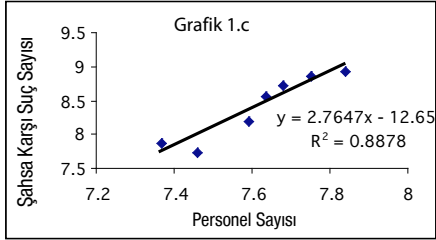
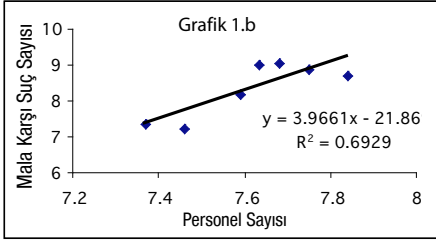
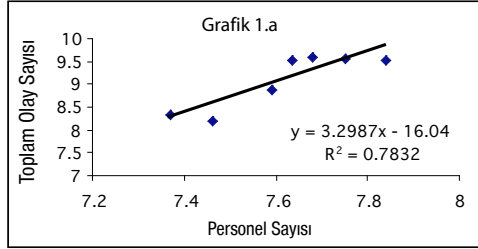
Bireysel veriler ise 2002-2009 yılları arasında Kayseri Emniyet Müdürlüğü tarafından yakalanan ve şüpheli olarak adli işlem yapılan 8896 şüphelinin profil bilgilerinden elde edilmiştir. Veriler 13 suç türünü kapsamaktadır. Bunlar; kasten öldürme, kasten yaralama, tasnif dışı cinayet, kurşunlama, tehdit, kişiyi hürriyetinden yoksun kılma, yankesicilik, dolandırıcılık, güveni kötüye kullanma, yağma, rüşvet-zimmet-irtikâp, oto hırsızlığı ve terör suçlarıdır. Bireysel veriler, şüphelinin gelir, eğitim ve istihdam durumu olarak üç ana kategoriye ayrılmıştır.

Zaman boyutunun kısa olması nedeniyle analiz yöntemi olarak dağılım grafiklerinin kullanılması tercih edilmiştir. Tüm veriler logaritmik formda analize dahil edilmiştir. Tüm analizlerde $y = c + x + u$ biçimindeki regresyon tahmini yapılmıştır. Denklemden y suç sayısını, c sabit terimi, x bağımsız değişkeni ve u hata terimini göstermektedir.

2.1. Toplamsal Verilerden Kanıtlar

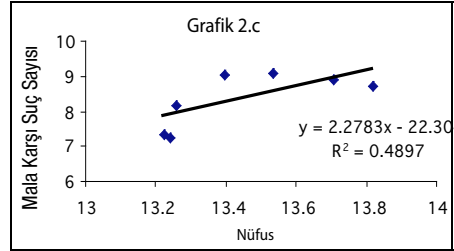
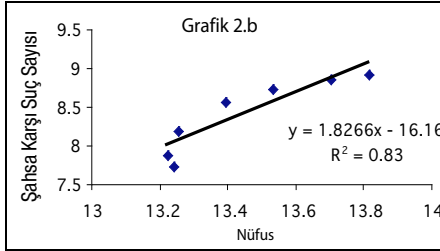
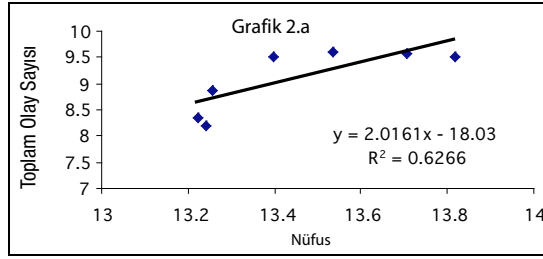
Toplamsal veriler analiz edilirken, daha sağlıklı sonuçlar elde edebilmek için toplam, şahsa karşı ve mala karşı suçlar ayrılmıştır. Grafik 1'de polis sayısı ile ilgili suç değişkenleri arasındaki ilişki gösterilmektedir.

Grafik 1. Polis sayısı ve suç ilişkisi

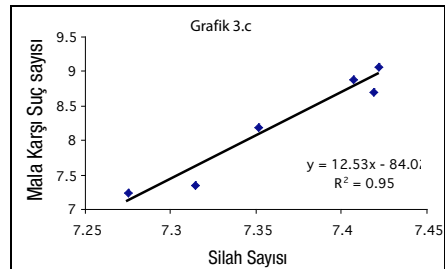
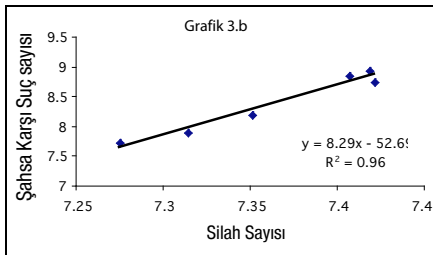
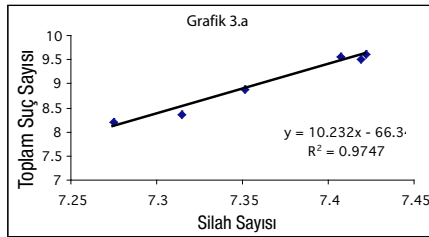
Grafik 1'de yer alan 3 grafikte de polis sayısı ile suç sayısı arasında pozitif ilişki ortaya çıktığı görülmektedir. Ancak bu bulgu polis sayısının suçu artırdığı anlamına gelmemekte, artan suç sayısına paralel olarak bir politika gereği emniyet personel sayısının artırıldığı şeklinde yorumlanmalıdır. Ayrıca bu sonuçlar personel sayısındaki artışın (x), suç sayısındaki (y) artış kadar artmadığını göstermektedir. Bir diğer ifadeyle polis sayısındaki artış, suç sayısındaki artışı önlemek için yetersiz kalmaktadır. Mala karşı işlenen suçlarda bu yetersizlik daha da artmaktadır.

Grafik 2. Nüfus ve suç ilişkisi

Grafik 2 nüfus değişkeni ile suç sayısı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Yine Grafik 2’de yer alan üç suç değişkeni ile nüfus arasında pozitif yönlü ilişkiler bulunmuştur. Bir diğer ifadeyle artan nüfus, suç sayısını artırmaktadır. Grafik 2’de ulaşılan bulgular nüfus artışının, mala karşı işlenen suçları daha fazla artırdığını göstermektedir. Ayrıca toplam suç ve mala karşı işlenen suç sayısı ile nüfus arasındaki ilişkinin doğrusallık düzeyinin (R2) çok yüksek olmadığını göstermektedir. Bu bulgu 2008 öncesi nüfus verileri 5 yıllık nüfus artışının yıllık ortalaması olarak hesaplandığından, nüfus verisinin zayıflığından kaynaklanabilir.

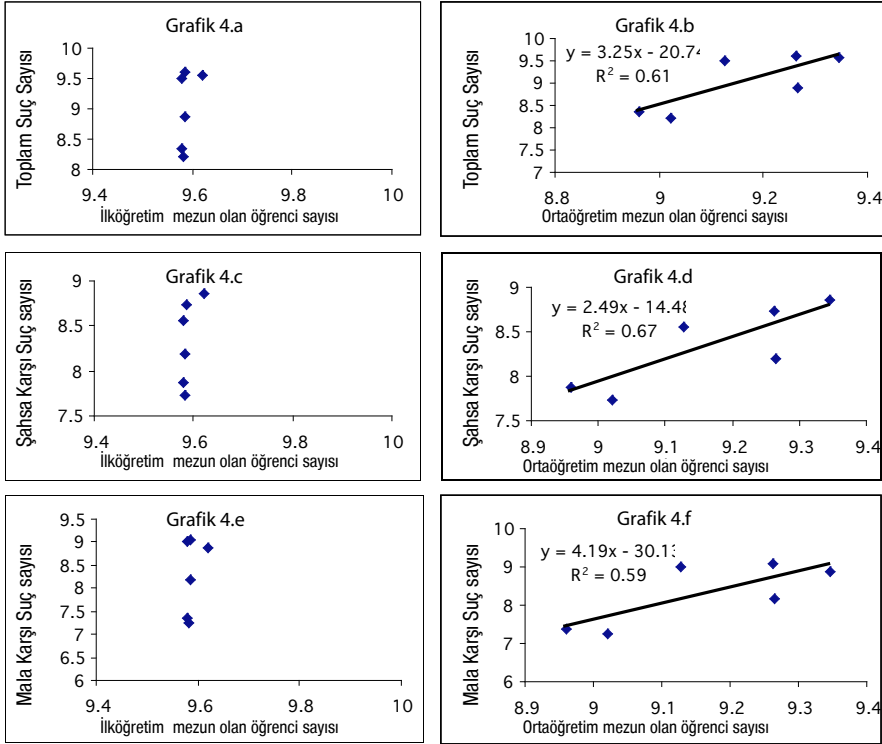
Grafik 3. Silah sayısı ve suç ilişkisi

Grafik 3 silah sayısı ile suç arasındaki ilişkiyi göstermektedir. İlişkinin yönü önceki değişkenler ile benzer şekilde pozitif yönlüdür. Bu bulgu silah sayısındaki artışın, bireylerin silahı suça karşı kendilerini koruma amacıyla kullanmaları yerine, suç işlemek amacıyla kullanılmış olabileceği fikrini desteklemektedir. Suç verilerinden mala karşı işlenen suç sayıları, silah sayısı değişkeninden en çok etkilenen suç verisidir. Bu da silahlanmanın şahsa karşı işlenen suç sayılarını artırır beklentisinin aksine bir sonuçtur.

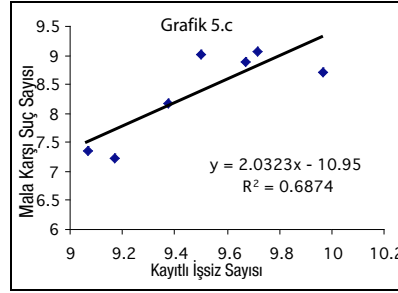
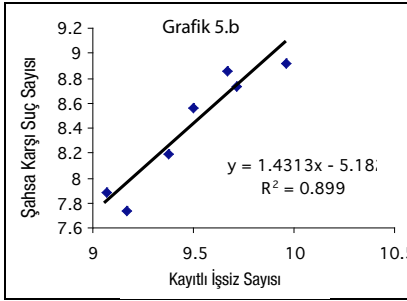
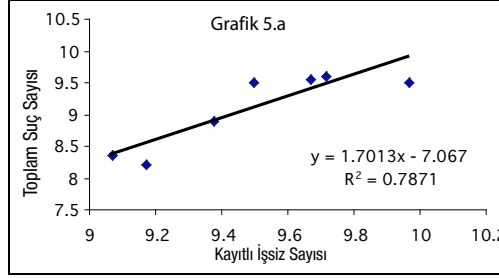
Grafik 4'de eğitim düzeyleri değişkeni olarak ilköğretim ve ortaöğretim okullarından yıllık bazda mezun olan öğrenci sayıları ile suç sayıları arasındaki ilişkiler gösterilmektedir.

Grafik 4. Eğitim ve suç ilişkisi

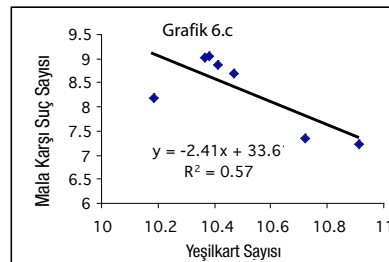
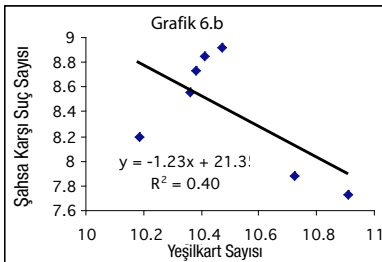
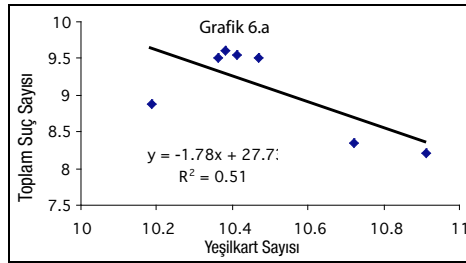

Grafik 4'e göre ilköğretim okullarından mezun olan öğrenci sayıları ile suç arasında hiçbir ilişki yoktur. Ortaöğretim mezunları sayısının ise suç ile pozitif yönlü ilişkili olduğu görülmektedir. Fakat bu bulgulara göre artan eğitim düzeyi suçu artırır yorumu yapılamaz. Böyle bir yorum için toplumu oluşturan tüm bireylerin eğitim durumuna ilişkin verilere ve farklı eğitim seviyelerin karşılaştırılmasına ihtiyaç vardır. Ancak veri kısıtı nedeniyle bu karşılaştırma yapılamamıştır. Bu bulgular suç işleme yaşına bağlanabilir. Ortaöğretimden mezun olunan dönem gençlik çağlarına denk gelmektedir. Gençlik çağında bireyler daha fazla suça eğilimli olacağından, orta öğretim mezunu sayısındaki artışın suçu artırdığı söylenebilir.

Grafik 5 il genel kayıtlı işsizlerin sayısı ile suç sayıları arasındaki ilişkinin yönünü ortaya koymaktadır. Grafik 5'e göre işsizlerin sayısındaki artış, suç sayılarını artırmaktadır. Bu durum literatürde işsizlik suçu pozitif etkiler görüşüne destek vermektedir. Diğer değişkenlerde olduğu gibi mala karşı işlenen suçlar ile işsizlik arasındaki ilişki daha yüksektir.

Grafik 5. İşsizlik ve suç ilişkisi

Gelir değişkeni yerine alınan yeşil kart sayıları ile suç sayıları arasındaki ilişki Grafik 6'da gösterilmektedir. Tüm suç verileri ile yeşil kart sayıları arasındaki ilişkinin yönü negatiftir. Ancak şahsa karşı işlenen suçlara ait ilişkinin doğrusallık derecesi (R2) zayıftır. Bu bulgu şahsa karşı işlenen suçlar üzerindeki, yeşil kart değişkeninin etkisinin zaman içinde farklılaşabileceğini göstermektedir. Mala karşı işlenen suçlar üzerindeki etkisi ise beklentileri karşılayacak şekilde güçlüdür.

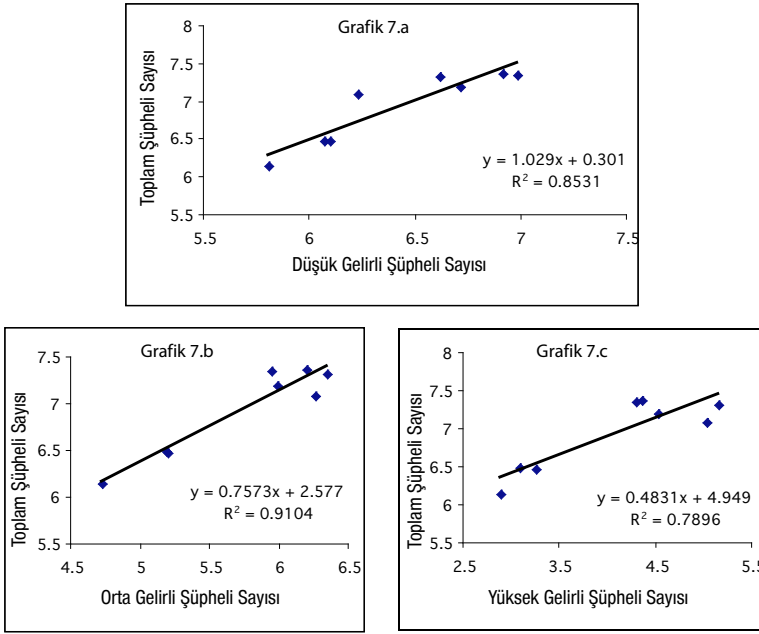
Grafik 6. Yeşil kart sayısı ve suç ilişkisi

2.2. Bireysel Verilerden Kanıtlar

Bireysel veriler 8896 şüpheliye ait gelir, eğitim ve istihdam durumu bilgilerinden oluşmaktadır. Şüpheliler gelir durumlarına göre üç kategoriye ayrılmıştır. İlk kategori olan düşük gelir değişkeni içinde asgari ücret ve altında aylık gelire sahip olan şüphelilerin sayısı yer almaktadır. Orta gelir değişkeni olarak tanımlanan ikinci kategoride asgari ücret ile asgari ücretin iki katı arasında aylık gelire sahip olan şüphelilerin sayısı bulunmaktadır. Son kategori asgari ücretin iki katından daha fazla ücret alan şüphelilerin sayısı olarak tanımlanmış ve yüksek gelir değişkeni ismi verilmiştir. Ayrıca suç ile belirleyicileri arasındaki ilişkinin zaman boyutunda ele alınmasının daha önemli olduğu düşünüldüğünden, veriler yıllık hale dönüştürülmüştür. Ayrıca bireysel veriler analiz edilirken bağımlı değişken olarak suç olayı sayısı yerine, şüpheli sayısı kullanılmıştır.

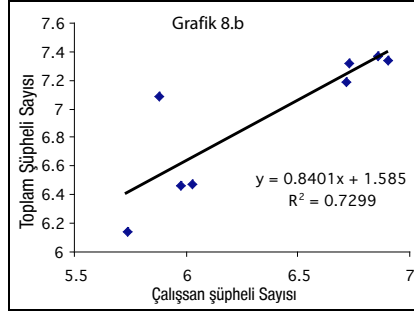
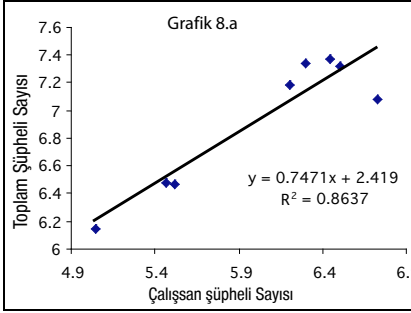
Grafik 7 gelir değişkenleri ile şüpheli sayısı arasındaki ilişkileri göstermektedir. Grafik 7'ye göre üç gelir grubundaki artış ile suç sayısı arasında pozitif ilişki vardır. Ancak düşük gelir değişkeni 1.029, orta gelir değişkeni 0.75 ve yüksek gelir değişkenine ait katsayı 0.48 değerini almaktadır. Bu bulgular gelir düzeyindeki artış ile suç işleme arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu ima etmektedir.

Grafik 7. Gelir ve suç ilişkisi

Şüphelilerin istihdam durumu ise çalışan şüpheli sayısı ve işsiz şüpheli sayısı olarak ikiye ayrılmıştır. Bu analizde işsiz olma ile çalışma durumunun suç işlemeye etkisi arasındaki fark, işsizliğin ve çalışmanın suç etkisini göstermelidir. Yani asıl olan çalışma durumundan, işsiz olma durumuna geçiş veya tam tersi durumdaki etkinin ele alınmasıdır. Grafik 8 istihdam durumları ile şüpheli sayısı arasındaki ilişkiyi göstermektedir.

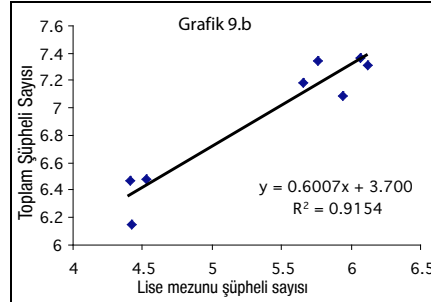
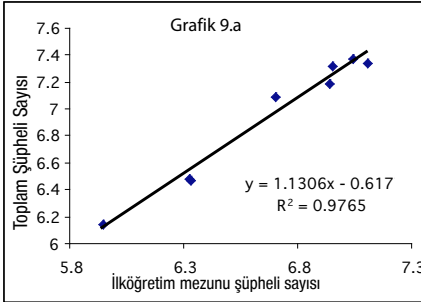
Grafik 8. İstihdam durumu ve suç ilişkisi

Grafik 8a ve 8b'de hem çalışmanın (0.74) hem de işsiz olmanın (0.84) suçu artırdığı görülmektedir. Aralarındaki fark ise yaklaşık 0.10'dur. Bu bulgu işsizlik ile suç arasındaki ilişkinin pozitif ama ılımlı olduğu anlamına gelmektedir. Aynı zamanda bireylerin çalışmasının suç işlemeyi azaltmasına rağmen, bu etkinin küçük olduğu anlamını taşımaktadır.

Şüphelilerin eğitim durumları da iki kategoriye ayrılmıştır. Birincisi ilköğretim ve altı eğitim düzeyine sahip olan şüphelilerin sayısı ve ikincisi lise ve üstü eğitim düzeyine sahip olan şüphelilerin sayısıdır. Grafik 9 eğitim durumu ile suç işleme arasındaki ilişkileri göstermektedir.

Grafik 9. Eğitim ve suç ilişkisi

Grafik 9'da hem ilköğretim mezunu olmanın hem de lise mezunu olmanın suç işlemeyi pozitif etkilediği görülmektedir. Ancak ilköğretim mezunu şüpheli sayısındaki artış (1.13), lise mezunu şüpheli sayısındaki artıştan (0.60) daha fazla suç işlemeyi artırmaktadır. Bir diğer ifadeyle bireylerin eğitim düzeyi yükseldikçe suça daha az karışmaktadır. Bu bulgu eğitimin suçu azalttığını ima etmektedir.

Sonuç

Suç olgusu sosyal, ekonomik ve politik açıdan son derece önemli sorunlardan biri halindedir. Bu sorunun çözülmesi öncelikle, suç olgusunun tanımlanmasına ve suçu ortaya çıkaran faktörlerin belirlenmesine bağlıdır. Bu çalışmada Kayseri örneğinde suç ile bazı

sosyo-ekonomik değişkenler arasındaki ilişki istatistiksel olarak ortaya konularak, böylece literatüre ve politika yapıcılara katkı sağlaması beklenmektedir.

Çalışmada kullanılan veriler, toplamsal ve bireysel düzeyde olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Toplamsal düzeydeki veriler Kayseri'deki toplam suç sayısı, toplam işsiz sayısı, nüfus, polis sayısı, silah sayısı, eğitim durumlarına göre mezun öğrenci sayısı ve yeşil kart sayısıdır. Bu veriler 2002-2008 dönemini kapsamaktadır. Kayseri ili Emniyet Müdürlüğü'nden elde edilen, 13 suç türünü ve 2002-2009 dönemini kapsayan veriler ise bireysel düzeydedir. Bu veriler 13 suç türünde yakalanan 8896 şüphelinin profil bilgilerine dayanmaktadır. Bireysel verilere dayanan değişkenler üçe ayrılmıştır. Birincisi şüphelinin istihdam durumu, ikincisi eğitim durumu ve üçüncüsü gelir düzeyidir.

Toplamsal veriler ile yapılan analizlerde, nüfus, silah sayısı, eğitim (yaş), işsizlik değişkenlerinin suçu pozitif etkilediği ve yeşil kart sayısının negatif etkilediği bulunmuştur. Polis sayısındaki artışın, suç sayıları üzerinde pozitif etkiye sahip olmasına rağmen, polis sayısındaki artışın suç sayısındaki artışı önleyemediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgular polis sayısının ve yeşil kart sayısının artırılmasının, silah sayısının ve işsizliğin ise azaltılmasının suçla mücadeleye katkı sağlayacağını ima etmektedir. Bireysel verilere dayanan analizler ise bireylerin gelir ve eğitim düzeyleri artarken suça daha az karıştıklarını ve işsizliğin suçu artırmasına rağmen, bu etkinin küçük olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgular da bireylerin eğitim ve gelir düzeylerini artıracak politikaların suçla mücadeleye olumlu etki yapacağı anlamına gelmektedir. Ayrıca işsizliğin azaltılmasının suç üzerindeki etkisinin marjinal kalacağı anlaşılmaktadır.

Kaynakça

- Andrienko, Yury, (2001), "Explaining Crime Growth in Russia During Transition: Economic and Criminometric Approach", *Economist at Centre for Economic and Financial Research*.
- Becker, Gary, (1968), "Crime and Punishment, An Economic Approach", *The Journal of Political Economy*, Vol.76.
- Buonanno, Paolo, (2003), "The Socioeconomics Determinant of Crime. A Review of the Literature", *Working Paper Series- Dipartimento di Economia Politica-Universita delgi Studi Milano Bicocca*, Nu. 63.
- Buonanno, Paolo and Daniel Montolio, (2008), "Identifying the Socio-Economic and Demographic Determinants of Crime Across Spanish Provinces", *International Review of Law and Economics*, Vol.28, No.2.
- Buonanno, Paolo and Leone Leonida, (2006), "Education and Crime: Evidence from Italian Regions", *Applied Economics Letters*, Vol.13, No.11.
- Cantor, David and Kenneth C. Land, (1985), "Unemployment and Crime Rates in the Post-World War II United States: A Theoretical and Empirical Analysis", *American Sociological Review*, Vol.50, No.3.
- Carmichael, Fiona and Robert Ward, (2001), "Male Unemployment and Crime in England and Wales", *Economics Letters*, Vol.73, No.1.
- Case, Anne C. and Lawrence F. Katz, (1991), "The Company You Keep The Effects of Family and Neighborhood on Disadvantaged Youth", *NBER Working Paper*, No: 3705.
- Cerro, Ana and Osvaldo M. Meloni, (2000), "Determinants of the Crime Rate in Argentina During the 90's", *Estudios de Economia*, Vol.27, No.2.

- Chiu, W. Henry and Paul Madden, (1998), "Burglary and Income Inequality", *Journal of Public Economics*, Vol.69, No.1.
- Cömertler, Necmiye ve Muhsin Kar, (2007), "Türkiye'de Suç Oranının Sosyo-ekonomik Belirleyicileri; Yatay Kesit Analizi", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt.62, Sayı.2.
- Duggan, Mark, (2000), "More Guns More Crime", *NBER Working Paper*, No.7967.
- Durusoy, Serap; Seyit Köse ve Oğuz Karadeniz, (2008), "Başlıca Sosyo Ekonomik Sorunlar Suçun Belirleyicisi Olabilir mi? Türkiye'de Deliller Arası Bir Analiz", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt.7, Sayı.23.
- Ehrlich, Isaac, (1973), "Participation in Illegitimate Activities; A Theoretical and Empirical Investigation", *Journal of Political Economy*, Vol.81, No.3.
- Fadaei-Tehrani, Reza, (1990), "Crime, Unemployment and Poverty", *Mankind Quarterly*, Vol.31, No.1&2.
- Fleisher, Belton M., (1966), "The Effects of Income on Delinquency", *American Economic Review*, Vol.56.
- Freeman, Richard B., (1994), "Crime and The Job Market", *NBER Working Paper Series*, No.4910.
- Glaeser, Edwards L.; Bruce Sacerdote and Jose A. Scheinkman, (1996), "Crime and Social Interactions", *The Quarterly Journal of Economics*, Vol.111, No.2.
- Güvel, Enver Alper, (2004), *Suç ve Ceza Ekonomisi*, Roma Yayınları: Ankara.
- Hojman, David E., (2002), "Explaining Crime in Buenos Aires: The Roles of Inequality, Unemployment and Structural Change", *Bulletin of Latin American Research*, Vol.21, No.1.
- İmrohoroğlu, Ayşe, Antonio Merlo and Peter Rupert, (2001), "On the Political Economy of Income Redistribution and Crime", *International Economic Review*, Vol.41, No.1.
- Kelly, Morgan, (2000), "Inequality and Crime", *The Review of Economics and Statistics*, Vol.82, No.4.
- Levitt, D. Steven, (1997), "Using Electoral Cycles in Police Hiring to Estimate the Effect of Police on Crime", *The American Economic Review*, Vol.87, No.3.
- Lloyd-Ellis, Huw and Nicolas, Marceau, (1998), "Getting Over the Hump: A Theory of Crime, Credit and Accumulation", Center for Research on Economic Fluctuations and Employment, *Working Paper*, No.65.
- Lochner, Lance, (1999), "Education, Work, and Crime: Theory and Evidence", *University of Rochester Working Paper Series*, No.465.
- Lochner, Lance and Enrico Moretti, (2004), "The Effect of Education on Crime: Evidence from Prison Inmates, Arrests, and Self-Reports", *The American Economic Review*, Vol.94, No.1.
- Papps, Kerry L. and Rainer Winkelman, (1998), "Unemployment and Crime: New Answer to an Old Question", *IZA Discussion Paper*, No.25.
- Pazarlıoğlu, Vedat ve Timur Turgutlu, (2007), "Gelir, İşsizlik ve Suç: Türkiye Üzerine Bir İnceleme", *Finans Politik&Ekonomik Yorumlar*, Cilt.44, Sayı.513.
- Raphael, Steven and Ebmer Winter, (2001), "Identifying the Effect of Unemployment on Crime", *Journal of Law and Economics*, Vol.44, No.1.
- Usher, Dan, (1997), "Education as a Deterrent to Crime", *The Canadian Journal of Economics*, Vol.30, No.2.
- Watts, Horald and D. Smith Nightingale, (2001), "Adding It Up: The Economic Impact of Incarceration on Individuals, Families, and Communities", *OCJRC Journal*, January.
- Yamak, Nebiye ve Ferhat Topbaş, (2005), "Suç ve İşsizlik Arasındaki Nedensellik İlişkisi", *14. İstatistik Araştırma Sempozyumu*, Ankara.
- Yıldız, Rifat, Oğuz Öcal ve Ertuğrul Yıldırım, (2011), "Suçun Sosyoekonomik Belirleyicileri: Kayseri Üzerine Bir Uygulama", *Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi*, Sayı.36, (Basım aşamasında).

MESLEĞE BAĞLI ŞİDDET: BİR ALAN ARAŞTIRMASI

Salih DURSUN *

Füsun Sokullu AKINCI **

Özet

Çalışma hayatında karşılaşılan en önemli sorunlardan biri de saldırgan davranışlardır. Çalışma hayatında herkesin saldırgan davranışlarla karşılaşma riski olmakla beraber özellikle bazı meslek çalışanları yapmış oldukları işlerin doğası gereği özellikle risk altındadır. Bu meslek gruplarının başında ise, güvenlik görevlileri, taksi sürücülerini, değerli eşya satan yerlerde çalışanlar, eczane çalışanları ve avukatlar gelmektedir.

Bu çalışmanın amacı, riskli kabul edilen bu meslek gruplarının maruz kaldıkları şiddet türlerinin (sözlü şiddet, fiziksel şiddet, taciz ve gasp/soyguna) neler olduğu, günün hangi saatinde bu tür olaylarla karşılaştıkları, saldırganların cinsiyetleri ve bu tür olayların ne kadarının polise bildirildiğinin tespit edilmesidir. Çalışmanın bir diğer amacı da, bu tür saldırgan davranışlara maruz kalmanın bu mesleği icra edenlerin iş tatmini, stres, depresyon ve anksiyete düzeyleri üzerine etkisinin ortaya konulmasıdır.

Çalışma İstanbul'da farklı meslek gruplarından 270 kişi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya katılanların %87,4'ü erkek ve %18,2'si kadındır. Katılımcıların ortalama yaşı, 37,6±9,50 ve ortalama çalışma yılı 10,2±7,85'dir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, en yaygın olan şiddet türünün, sözlü şiddet (%75,2) ve fiziksel şiddet (%35,7) olduğu görülmektedir. Ayrıca katılımcıların %33'ü yağmaya/soyguna ve %17,1'i cinsel taciz olaylarına maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Herhangi bir şiddet türüne maruz kalanların oranı ise %84,1'dir. Şiddete maruz kalma oranının en yüksek olduğu saat diliminin ise, 24:00-08:00 arası olduğu görülmektedir. Diğer taraftan, şiddete maruz kalan çalışanların iş tatmini düzeylerinin daha düşük olduğu, stres, depresyon ve anksiyete düzeylerinin ise daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İşe bağlı şiddet, saldırgan davranışlar, iş tatmini, stres, depresyon, anksiyete

*Anketin sağlıklı uygulanmasında ve verilerin toplanmasında katkı sağlayan İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kriminoloji dersi öğrencilerine teşekkür ederiz.

*Arş. Gör. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

**Prof. Dr. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Usul Hukuku Anabilim Dalı

Giriş

İnsanlık tarihiyle birlikte ortaya çıkmış olan saldırganlık ve şiddet olgusu, birçok bireysel ve toplumsal olgu ile birlikte karmaşık bir yapı sergilemektedir. Bu yüzden, hangi tür davranışların şiddet davranışı kapsamına girdiğini tam olarak ortaya koymak çok kolay değildir. Kendini çok farklı biçimlerde gösterebilen saldırgan davranış ya da şiddet konusu, günümüzde gerek bireysel gerekse de toplumsal boyutta karşılaşılabileceğimiz bir olgudur (Kocacık, 2001:1). Gündelik yaşamda hayatın her alanında kendini gösteren saldırganlık ya da şiddet olgusu, günlük yaşamın önemli bir sorunu haline gelmiştir. Ev, okul, işyerleri, sokaklar gibi insanların olduğu her alanda karşımıza çıkan saldırgan davranış ya da şiddet, insanlık tarihi kadar eskidir. Zaman içerisinde çalışma hayatında da karşılaşılan önemli bir sorun haline gelmiştir (Dursun ve Aytaç, 2011:7).

Şiddetin literatürde pek çok farklı tanımı yapılmaktadır. Literatürde en fazla kabul gören tanımlardan biri olan Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) tanımına göre şiddet; fiziksel bir gücün veya baskının kasıtlı olarak bireyin kendisine, başka birine veya bir gruba veya topluma yöneltilmesi ve bunun sonucunda yaralanma, ölüm, psikolojik zarar, gelişim bozukluğu veya yoksunluk durumunun ortaya çıkması veya ortaya çıkma olasılığının yüksek olmasına neden olacak şekilde kullanılmasıdır (WHO, 2002:4).

Şiddetin yaygın olarak görüldüğü alanlardan biri de çalışma hayatıdır. Günümüzde pek çok insan işlerini yürüttükleri veya mesleklerini icra ettikleri esnada şiddet davranışlarıyla karşılaşmaktadırlar. Avrupa Komisyonu'nun tanımına göre işyerinde şiddet, çalışanın işiyle ilgili durumlarda, açık veya üstü örtülü (gizli) şekilde, suistimali, tehdit edilmesi veya saldırıya uğraması gibi iyilik hali, sağlık ve güvenliğini tehdit eden her türlü eylemdir (Richards, 2003:2). Bir başka tanıma göre işyeri şiddeti, çalışana yönelik, fiziksel veya psikolojik zarar verme amaçlı her türlü eylem veya olay olarak tanımlanmaktadır (Wiskow, 2003:7). Buna göre, işyerinde şiddet, fiziksel şiddet olduğu kadar, sözlü saldırı, taciz, bullying/mobbing, tehdit, bir kimsenin kasıtlı olarak sözünü kesmek, bağırarak, saldırgan mesajlar yollamak, lakap takmak gibi psikolojik şiddet de içermektedir (Chappell ve Di Martino, 1999:1; Di Martino, 2002:11).

İşyerinde şiddet farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır. Wassel (2009) işyeri şiddetini şiddet uygulayan ve şiddete maruz kalanı dikkate alarak şu şekilde sınıflandırmaktadır:

Tip I: Dışsal şiddet adı da verilen bu şiddet türünde şiddet uygulayan kişinin işyeri ile ilişkisi yoktur. Örneğin soygun sırasında işyeri çalışanlarına uygulanan şiddet gibi suç eylemi sırasında şiddet uygulanmıştır. Suça niyet ederek şiddete başvurma sözkonusu olduğu için bu tür şiddet kriminal bir şiddettir.

Tip II: Müşteriler, tüketiciler veya hastalar ve hasta yakınları tarafından uygulanan şiddet bu tip şiddet içinde yer almaktadır. Bu tür şiddete müşteri odaklı şiddet adı da verilmektedir.

Tip III: Aynı işyeri içinde çalışan kişiler arasında oluşan, işyerinde mevcut ilişkilerden kaynaklanan şiddettir. İçsel şiddet adı da verilen bu tür şiddette bireysel ve durumsal pek çok neden rol oynamaktadır.

Tip IV: Bireyler arasında özel bir ilişki sebebiyle oluşan şiddettir. Kurumsal kapsamda ele alınmaz. Örneğin aile fertlerinden birinin bir diğer aile ferdine veya yakınına onun işyerinde saldırmaması bu kapsamda ele alınır (Wassel, 2009'dan akt. Aytaç, Bilgel ve Yıldız, 2011:36-37).

Bu sınıflandırmadan da anlaşılacağı üzere, bu çalışmada ele alınan şiddet türü daha çok Tip II şiddeti kapsamında ele alınan şiddet türüdür.

Diğer taraftan, şiddet davranışlarının çalışanlar üzerinde birçok olumsuz etkisi bulunmaktadır. Şiddet etkisini ilk aşamada ruhsal olarak göstermektedir. Bu açıdan saldırganlığı yapan kişiyle olan etkileşim önemli bir stres kaynağı olup, uzun dönemde, ruh ve akıl sağlığında bozulmalara ve stresle ilgili somatik semptomlara neden olmaktadır (Merecz, Drabek ve Moscicka, 2009:243). Bu alanda yapılan araştırmaların da ortaya koyduğu üzere herhangi bir şiddet olayına maruz kalma, çalışanların; stres, depresyon, kaygı, tükenme düzeylerinin artmasının yanı sıra, iş tatmini, işe bağlılık, örgütsel bağlılıkta azalma gibi sonuçlara neden olmaktadır (Dierendonck ve Mevissen, 2002; Bedi ve Schat, 2007; Kaya ve Özdevecioğlu, 2008; Herschovis ve Barling, 2009; Merecz ve diğerleri, 2009). Bu çalışmalardan da görüldüğü üzere, şiddete maruz kalma hem bireysel boyutta hem de örgütsel boyutta önemli sorunlara neden olmaktadır.

Her meslek grubundan çalışanın şiddet davranışlarına maruz kalma riski bulunmakla beraber, bazı meslek gruplarının yaptıkları işin doğasından dolayı şiddete maruz kalma riski daha yüksek olmaktadır. İşyerinde şiddete ilişkin başlıca risk faktörlerini belirleyen çalışmalar arasında, sektörün yanı sıra, yapılan iş ve mesleğin de mağdur olmada ve şiddete maruz kalmada oldukça etkili olduğu anlaşılmaktadır (Fourth European Working Conditions Survey, 2008; NIOSH, 1996). Bunlar;

- Kamusal ve sağlık bakım hizmeti sağlayan işlerde çalışanlar, toplum ile iletişim içinde olan bir işte çalışanlar (hemşireler, ambulans görevlileri, sosyal hizmet uzmanları, öğretmenler, kamu yöneticileri)
- Para ve değerli eşya taşıyanlar, para alıp verenler (kasiyerler, banka ve postane çalışanları, market çalışanları)
- Güç ve kontrol görevlerine sahip olanlar, savunma hizmetinde çalışanlar (polisler, güvenlik görevlileri, bekçiler, kondüktörler)
- Ulaşım ve iletişim hizmetlerinde çalışanlar (yolcu, mal ya da hizmet taşıyan taksi, otobüs-kamyon şoförleri, gezici işlerde çalışanlar, hostesler)
- Zihinsel sorunlu, alkolik ve potansiyel şiddet eğilimli kişilerle çalışanlar (psikiyatrist, psikolog, cezaevi çalışanları, barmenler)
- Yalnız ya da sayıca az kişiyle çalışanlar (vezne görevlileri, ev hizmetlerinde çalışanlar, taşeronlar, tele-çalışanlar, çağrı merkezi çalışanları, küçük dükkanlardaki satıcılar)
- Oteller ve restoranlarda çalışanlar (resepsiyon görevlileri, kat görevlileri, garsonlar)
- Gece geç saatlerde ya da sabah erken saatlerde çalışanlar (vardiyalı olarak çalışanlar, fazla mesai yapanlar, benzin istasyonu görevlileri)
- Suçluluğun yüksek oranlarda olduğu yörelerde/bölgelerde çalışanlar

Anlaşıldığı üzere şiddete her an maruz kalabilecek riskli meslek ya da işler bulunmaktadır. Bu çalışmada da riskli meslek gruplarına yönelik gerçekleştirilen şiddet ile ilgili bazı bulgular ele alınacaktır.

1. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Bu çalışmanın öncelikli amacı, ele alınan bazı meslek gruplarının maruz kaldıkları sözel, fiziksel, gasp ve taciz olaylarını ortaya koymaktır. Çalışmanın bir diğer amacı ise, şiddete maruz kalmanın çalışanların, iş tatmini, depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri gibi ruh sağlıkları üzerine etkisinin ortaya konulmasıdır.

Çalışmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Kullanılan anket formunda, katılımcılarla ilgili demografik bilgiler ve maruz kalınan şiddet deneyimlerinin yanısıra, iş tatmini, depresyon-anksiyete-stres soruları yer almaktadır.

Kişisel Bilgi Formu: Çalışanların, yaş, cinsiyet, çalışma yılı, eğitim durumu gibi soruların yanında ne sıklıkla sözel ve fiziksel şiddete maruz kaldıkları, istismar, taciz davranışları ve yağma olayına maruz kalma sıklıklarını ölçmeye yönelik sorulardan oluşmaktadır. Anketin bu ilk bölümünün geliştirilmesinde, Avustralya'da Liman ve Karayolları Bakanlığı tarafından kurulan Taksi Sürücülerini Güvenliği Komitesi tarafından 1996 yılında uygulanan Taksi Sürücülerini Anketi (Taxi Driver Survey) ile yine Avustralya'da Ulaştırma Bakanlığı için Taverner Araştırma Şirketi tarafından 2007 yılında yapılan bir araştırmada kullanılan "Taksi Sürücüsü Güvenliği Anketi" (Taxi Driver Security Survey) içerisinde yer alan bazı sorulardan faydalanılmıştır. Ayrıca bu bölümdeki soruların oluşturulmasında Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından oluşturulan "İşyeri Şiddeti Anketi"nden yararlanılmıştır.

İş Tatmini Ölçeği: Katılımcıların iş tatminini ölçmek için, Brayfield ve Rothe (1951) tarafından geliştirilen ve Bilgin (1995) tarafından dilimize uyarlanarak güvenilirliği saptanmış olan İş Tatmini Ölçeği kullanılmıştır. Beş maddeden oluşan ölçek "kesinlikle katılmıyorum" ile "kesinlikle katılıyorum" arasında değişen beş kategoriden oluşmaktadır.

DAS (Depresyon-Anksiyete-Stres) Ölçeği: Katılımcıların duygudurumlarını açıklamak için Lovibond ve Lovibond (1995) tarafından geliştirilen ve Uncu, Bayram ve Bilgel (2006) tarafından dilimize uyarlanarak güvenilirliği saptanmış olan DAS (Depresyon-Anksiyete-Stres) Ölçeği kullanılmıştır. Kırkiki (42) duygudurum cümlesinden oluşan ölçek (son hafta içerisinde) depresyon, anksiyete ve stres semptomlarını ölçmektedir. Ölçekte yer alan semptomların her biri on dört madde ile ölçülmektedir. Çalışanlar duygudurumu ile ilgili cümlelere ilişkin yanıtlarını "hiçbir zaman" ile "her zaman" arasında değişen dört kategoriye kullanılarak vermişlerdir.

Araştırmanın örneklemini ise, taksi sürücülerini, eczacılar, garsonlar, güvenlik görevlileri ve avukatlar gibi farklı meslek gruplarından 270 kişi oluşturmaktadır. Hazırlanan anket, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kriminoloji dersi öğrencilerinin katkılarıyla kapalı zarflar halinde katılımcılara dağıtılmıştır. Katılımcılar anket sorularına gönüllü bir şekilde ve kimlik belirtmeden cevap vermişlerdir. Dağıtılan 500 anket formundan 423 anket geri dönmüştür (Geri dönüş oranı %84,6). 153 anket daha eksik veri içerdiği için değerlendirme dışında bırakılmış ve analizler 270 kişi üzerinden gerçekleştirilmiştir.

2. Bulgular

Çalışmada kullanılan ölçeklerle ilgili, tanımlayıcı bilgiler ve güvenilirlik analizi sonuçları Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Güvenirlik Analizi Sonuçları

Ölçekler	Madde Sayısı	N	Ortalama	S.Sapma	C. Alpha
İş Tatmini	5	267	15,78	5,00	0,89
Depresyon	14	261	9,61	6,53	0,89
Anksiyete	14	259	9,80	6,05	0,86
Stres	14	256	16,75	6,27	0,83

Tablo 1'e göre, katılımcıların iş tatmini ortalaması $15,78 \pm 5,00$, depresyon ortalaması, $9,61 \pm 6,53$, anksiyete ortalaması, $9,80 \pm 6,05$ ve stres ortalamaları, $16,75 \pm 6,27$ olarak tespit edilmiştir. Ayrıca, araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenilirlik değerleri, 0,83 ve 0,89 arasında değişmekte olup, sosyal bilimlerde kabul edilebilir sınırlar içindedir.

Çalışmaya katılan 270 çalışanın %23'ü bekâr, %77'si evli, %29,7'si ilköğretim mezunu, %52'si lise ve %18,2'si üniversite mezunudur. Çalışmaya katılanların %87,4'ü erkek ve %12,6'si kadındır. Ayrıca, katılımcıların ortalama yaşı (ortalama $\pm$ S.S) $37,6 \pm 9,50$ ve ortalama çalışma yılı $10,2 \pm 7,85$ 'dir. Katılımcıların meslek gruplarına göre dağılımı ise Tablo 2'de görüldüğü üzeredir.

Tablo 2: Katılımcıların Meslek Gruplarına Göre Dağılımı

Meslekler	N	%
Avukat	14	5,2
Eczacı	14	5,2
Esnaf/Perakende Satış	50	18,5
Garson	9	3,3
Güvenlik Görevlisi	80	29,6
Taksi Sürücüsü	103	38,1
Toplam	270	100,0

Tablo'ye göre araştırmaya katılanların büyük çoğunluğunu taksi sürücülerini (%38,1), güvenlik görevlileri (%29,6) ve esnaf/perakende satış yerlerinde çalışanlar (%18,5) oluşturmaktadır. Çalışmaya katılan avukat, eczacı ve garson sayısı ise sınırlı sayıdadır.

Tablo 3, son bir yıl içinde maruz kalınan şiddet türlerini göstermektedir.

Tablo 3: Şiddete Maruz Kalma ve Şiddet Türleri

Şiddet Türü	Maruz Kalma	Maruz Kalmama	Toplam
Fiziksel Şiddet	96 (%35,7)	173 (%64,3)	269 (%100)
Yağma (Gasp)	89 (%33)	181 (%67)	270 (%100)
Sözlü Şiddet	203 (%75,2)	67 (%24,8)	270 (%100)
Cinsel Taciz	46 (%17,1)	223 (%82,9)	269 (%100)
Herhangi Bir Şiddet Türü	227 (%84,1)	43 (%15,9)	270 (%100)

Tablo 3'e göre, en yaygın olan şiddet türünün, sözlü şiddet (%75,2) ve fiziksel şiddet (%35,7) olduğu görülmektedir. Ayrıca katılımcıların %33'ü gasp/soyguna ve %17,1'i cinsel taciz olaylarına maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Herhangi bir şiddet türüne maruz kalanların oranı ise %84,1'dir.

Tablo 4: Maruz Kalınan Şiddet Türü, Saldırı Saati ve Saldırganların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

	Sözlü Şiddet	Fiziksel Şiddet	Taciz	Yağma
Saldırı Zamanı				
24:00-08:00	80 (42,3%)	46 (52,9%)	17 (43,6%)	43 (57,3%)
08:00-16:00	53 (28%)	13 (14,9%)	12 (30,8%)	15 (20%)
16:00-24:00	52 (27,5%)	26 (29,9%)	8 (20,5%)	17 (22,7%)
Günün Her Saati	4 (2,1%)	2 (2,3%)	2 (5,1%)	-
Saldırganın Cinsiyeti				
Erkek	154 (79,8%)	81 (89%)	23 (56,1%)	76 (93,8%)
Kadın	23 (11,9%)	6 (6,6%)	16 (39%)	5 (6,2%)
Her ikisi de	16 (8,3%)	4 (4,4%)	2 (4,8%)	-

Tablo 4 maruz kalınan şiddet türünün gerçekleştiği saatleri ve saldırganların cinsiyetlerine göre dağılımı göstermektedir. Tablo 4'ten görüldüğü üzere şiddet olayları çoğunlukla gece yarısından sonra 24:00-08:00 saat dilimleri arasında gerçekleşmektedir. Ayrıca bütün şiddet türlerinde, saldırganların çoğunluğunu erkekler oluşturmaktadır.

Tablo 5: Maruz Kalınan Şiddet Türlerinin Polise Bildirilme Sıklığı

Şiddet Tipi	Polise Bildirme		
	Her zaman	Arasıra	Hiç
Sözel Şiddet	5(%2,6)	35 (%17,9)	155 (%79,5)
Fiziksel Şiddet	19 (%20,4)	49 (%52,7)	25 (%26,9)
Yağma (Gasp)	60 (%73,2)	15 (%18,3)	7 (%8,5)
Cinsel Taciz/ Şiddet	6 (%13,3)	10(%22,2)	29 (%64,4)

Tablo 5, katılımcıların maruz kaldıkları farklı şiddet türlerini ne sıklıkla polise bildirdikleri ile ilgili dağılımı göstermektedir. Buna göre, sözel şiddet olaylarının çok büyük bir kısmının raporlanmadığı (%79,5), fiziksel şiddet olaylarının ise dörtte bir gibi bir kısmının (%26,9) raporlanmadığı görülmektedir. Ayrıca, gasp/yağma olaylarının %73,2'si "her zaman", %18,3'ü "arasıra" raporlanmakta, %8,5'i ise polise bildirilmemektedir. Son olarak, cinsel taciz olaylarının raporlanma sıklığına baktığımızda, %64,4 gibi önemli bir oranının raporlanmadığı dikkati çekmektedir. Genel açıdan değerlendirdiğimizde ise, bu konuda birçok şiddet olayının polise bildirilmediği ve bu yüzden de hiçbir şekilde kayıt altına girmediği söylenebilmektedir. Raporlama konusundaki bu eksikliğin nedenini tespit etmeye yönelik olarak, katılımcılara raporladıkları olaylarla ilgili memnuniyet düzeyleri de sorulmuştur. Bununla ilgili dağılım aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 6: Polise Bildirilen Olaylarla İlgili Polisin Çözümünden Memnuniyet Düzeyi

Memnuniyet Düzeyi	N	%
Çok Memnun	12	4,4
Memnun	49	18,1
Ne Memnun Ne Memnun Değil	37	13,7
Memnun Değil	49	18,1
Hiç Memnun Değil	32	11,9

Araştırmada “Eğer polise bildirdiyseniz, bu olaylarla ilgili polisin tepkisi/çözümlerinden memnuniyet düzeyinizi belirtiniz” şeklindeki soruya (Tablo 6) katılımcıların yalnızca %24,2’sinin “çok memnunum” ve “memnunum” cevabını verdiği görülmüştür. “Ne memnun ne memnun değil” cevabını verenlerin oranı %24,2 iken, “memnun değil” ve “hiç memnun değil” cevaplarını verenlerin oranı %51,5’e çıkmaktadır. Buna göre, maruz kalınan saldırıların polise bildirildiği durumlarda da polisin olaya olan tepkisi ve çözümü noktasında taksi sürücülerinin yarısından fazlasının memnun olmadığı görülmektedir. Bu durum da gelecekte maruz kalınma ihtimali olan saldırgan davranışların emniyet güçlerine bildirilme ihtimalini azaltmaktadır.

Çalışmada, ele alınan meslek grupları açısından şiddete maruz kalmanın iş tatmini, depresyon, anksiyete ve stres gibi duygudurumları üzerine etkisi incelenmiştir. Bununla ilgili elde edilen analiz sonuçları Tablo 8’de görüldüğü üzeredir.

Tablo 7: t-Testi Sonuçlar

Ölçekler	Herhangi Bir Şiddete						t	P
	Maruz Kalmayan			Maruz Kalan				
	N	Ortalama	S.Sapma	N	Ortalama	S.Sapma		
İş Tatmini	225	15,32	4,95	43	18,20	4,59	-3,536	,000
Depresyon	225	9,97	6,70	43	7,72	5,19	2,084	,038
Anksiyete	225	10,31	6,22	43	7,16	4,20	3,181	,002
Stres	225	17,11	6,22	43	14,88	6,32	2,150	,032

Tablo 8’e baktığımızda şiddete maruz kalan katılımcıların iş tatmini ortalamasının (15,32), herhangi bir şiddete maruz kalmadığını söyleyen katılımcılara göre (18,20) daha düşük olduğu dikkati çekmektedir. Aradaki bu farklılık istatistiksel olarak da anlamlı bulunmuştur ($p<0,05$). Ayrıca, şiddete maruz kalan katılımcıların depresyon (9,97), anksiyete (10,31) ve stres (17,11) düzeyleri, şiddete maruz kalmayan katılımcılara göre daha yüksek bulunmuştur. Aradaki bu farklılık istatistiksel olarak da anlamlı bulunmuştur ($p<0,05$).

Sonuç

Günümüzde şiddet, insan yaşamının olduğu her yerde az ya da çok karşı karşıya kalınan önemli bir sorundur. Şiddet olaylarının ortaya çıktığı önemli bir alan da çalışma hayatıdır.

Çalışma hayatı içerisinde her meslek grubundan çalışanın şiddete uğrama riski bulunmakla beraber özellikle bazı meslek gruplarının şiddete maruz kalma riskinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Sağlık sektöründe çalışanlar (özellikle acil servis çalışanları), güvenlik çalışanları (başta polisler olmak üzere), sosyal hizmet çalışanları, otel ve bar çalışanları ve ulaşım sektöründe çalışan taksi sürücüleri bunların başında gelmektedir.

Diğer taraftan, araştırma sonuçları risk düzeyi yüksek kabul edilen bu meslek gruplarının bilindiğinden daha fazla oranda sözel, fiziksel, gasp/yağma ve cinsel taciz olaylarına maruz kaldıklarını ortaya koymaktadır.

Ayrıca meydana gelen olayların önemli bir kısmının polise bildirilmediği, dolayısıyla kaydedilmediği dikkati çekmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında, gerek Türkiye’nin kendine has ihbar kültüründen kaynaklı eksiklikler, gerekse de etkin bildirim mekanizmalarının ve yasal düzenlemelerin yeterli düzeyde olmaması önemli rol oynamaktadır.

Çalışanların şiddet olaylarıyla ilgili yeterli bilinç düzeyinde olmamaları ve şiddet olaylarının önemli bir kısmını ihbar etmemeleri, şiddeti önlemeye yönelik alınacak olan önlemlerin de yeterli olmayışına neden olmaktadır.

Yaptığı iş nedeniyle suç mağduru olan kişiler için Türk Hukukunda çeşitli hükümler bulunmaktadır. Örneğin T.C. Anayasası, “Çalışma ve Sözleşme Hürriyeti” başlıklı 48. maddesinde, “Herkes dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetine sahiptir. Devlet teşebbüslerin milli ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır” demektedir. Çalışma hakkı ve ödevi başlıklı 49. Maddenin ikinci fıkrasında ise “Devlet... çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır” demektedir. Bu hükümler ise iş yerinde her türlü çalışma güvenliğini sağlamayı gerektirir ve devlet çalışanları şiddetten korumak için her türlü tedbiri almak zorundadır.

2005 tarihli Türk Ceza Kanunu'nda da çalışanlara şiddet uygulayanlara yönelik çok sayıda düzenleme bulunmaktadır. Bunlardan bir kısmını belirtilecek olursa, örneğin mesleğe yönelik şiddet uygulayan kişi ölürse (TCK. 86, 87), tehdit edilirse (TCK. 106), cebir uygularsa (TCK. 108), hakaret ederse (TCK.125), görevi kötüye kullanırsa (TCK. 257), cinsel saldırıda bulunursa (TCK. 102), yağma suçunu işlerse (TCK. 148, 149) bunların Türk Ceza Kanunu'nda tanımı yapılmış suçlar olduğu bilinmektedir. Ayrıca İş Kanunu ve Borçlar Kanunu'nda da bu konuya ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır (Sokullu-Akıncı, 2011).

Sonuç olarak, şiddet olaylarının önlenmesi ve en alt düzeye indirilmesi için, yeterli hukuki düzenlemeler bulunmaktadır ve konuyla ilgili bütün kişi ve kurumların etkin bir işbirliği yürütmesi gerekmektedir. Aksi takdirde yapılacak olan düzenlemelerin ve alınan önlemlerin çok fazla başarılı olması mümkün gözükmemektedir.

Kaynakça

- Aytaç, S, Bilgel, N. ve Yıldız, S. (2011) “İşyerinde Şiddet”, *İşyerinde Şiddet*, (Ed: S. Aytaç, N. Bayram), Beta Yayınevi, İstanbul.
- Bedi, A. ve Schat A. C. H.(2007) “Customer Aggression: Theoretical And Meta -Analytic Review”, ASAC 2007, Ottawa, Ontario.
- Bilgin, N. (1995), *Sosyal Psikoloji’de Yöntem ve Pratik Çalışmalar*, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Chappell D. ve Di Martino, V. (1999). Violence at Work. <http://www.acosomoral.org/pdf/violwk.pdf> [Erişim Tarihi: 17.07.2010].
- Di Martino V. (2002). Workplace Violence in the Health Sector: Country Case Studies. http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/activities/workplace/WVsynthesisreport.pdf [Erişim Tarihi: 29.11.2010].
- Dierendonck, D. V.; Mevissen, N. (2002), “Aggressive Behavior of Passengers, Conflict Management Behavior, and Burnout Among Trolley Car Drivers”, *International Journal of Stress Management*, Vol: 9, No: 4.
- Dursun, S. ve Aytaç S. (2011), *İşyerinde Şiddet Davranışlarının Çalışanlar Üzerine Etkisi: Bir Uygulama*, TİSK Akademi, Cilt 6, Sayı 11.
- Fourth European Working Conditions Survey (2008). Violence, Bullying and Harassment in the Workplace. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, www.eurofond.europa.eu. [Erişim Tarihi: 03.04.2011].

- Hershcovis, M. S.; Barling, J. (2009), "Towards a multi-foci approach to workplace aggression: A meta-analytic review of outcomes from different perpetrators", *Journal of Organizational Behavior* 31.
- Kaya, Y. ve Özdevecioğlu, M. (2008), "Organizasyonlarda Algılanan Mağduriyetin Örgütsel Bağlılık Üzerindeki Etkisini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma", *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt:X, S: 1.
- Kocacık, F. (2001), "Şiddet Olgusu Üzerine", *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:2, Sayı:1.
- Merecz, D.; Drabek, M. ve Mocicka, A. (2009), "Aggression At The Workplace —Psychological Consequences Of Abusive Encounter With Coworkers And Clients" *International Journal of Occupational Medicine and Environmental Health*;22(3).
- National Institute for Occupational Safety and Health (NIOSH). (1996). Violence in the Workplace Risk Factors and Prevention Strategies. www.cdc.gov/niosh/violcont.html [Erişim Tarihi: 29.04.2010].
- Richards D.A. ve Schat A.C.H. (2007), "Attachment And Customer Aggression: An Affective Events Theory Model" ASAC.
- Sokullu-Akıncı F. (2011), "İşyerinde Şiddet ile Savaşım ve Hukuki Boyutları", *İşyerinde Şiddet* (ed. S., Aytaç-N. Bayram).
- Taxi Driver Security Survey (2007). Ministry of Transport Australia, Taverner research. August 2007 TRC 2581, <http://www.transport.nsw.gov.au/sites/default/file/taxi/taxi-safety-taskforce-final-report-appendix-a.pdf>, [Erişim Tarihi: 01.11. 2010].
- Uncu Y, Bayram, N. ve Bilgel N. (2006), "Job related affective well-being among primary health care physicians", *European Journal of Public Health*, Vol: 17, No: 5.
- Victorian Taxi Directorate, Taxi Driver Survey 2006. Victoria-Australia, <http://www.taxi-library.org/survey.htm>, [Erişim Tarihi: 01.11. 2010].
- Wiskow, C. (2003), "Guidelines on Workplace Violence in the Health Sector: Comparison of Major Known National Guidelines and Strategies: United Kingdom, Australia, Sweden, USA (OSHA and California)" http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/interpersonal/en/WV_ComparisonGuidelines.pdf, Erişim: 17.07.2010).
- World Health Organization (2002), "World report on violence and health: summary" http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/summary_en.pdf [Erişim Tarihi: 30.06.2010].

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ARASINDA SİBER ZORBALIK DAVRANIŞI

Nuran BAYRAM*

Müslüm SAYLI**

Sahte Gay Profiline 6 Yıl Hapis: Adapazarı'nda 39 yaşındaki Cengiz A. hakkında, partner arayan bir gay sitesinde, **19 yaşındaki üniversite öğrencisi** H.O.Ç. adına fotoğrafı ile profil oluşturduğu iddiasıyla 6 yıla varan hapis cezası istemi ile dava açıldı (**27 Ağustos 2011, Posta Gazetesi**)

Özet

Bu çalışmanın amacı, üniversite gençliği arasında siber zorbalık (taciz) davranışlarının ne ölçüde var olduğunu ortaya çıkarmaktır. Çalışmanın örneklemi 612 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Çalışmada öğrencilerin %30,6'sı en az bir kez tehdit veya küçük düşürülmek amacıyla siber zorbalığa maruz kaldıkları ortaya çıkarılmıştır. En fazla uygulanan siber zorbalığa e-posta olduğu, bunu sohbet odaları/mesaj panoları, yorumlar/sosyal paylaşım sitelerindeki faaliyetler olarak elde edilmiştir. Çalışmada erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla siber zorbalığı uyguladıkları ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca kız öğrencilerin siber zorbalığa maruz kaldıkları sonucu elde edilmiştir. Sanal taciz mağdurları en fazla taciz edenlerden uzak durduğunu belirtmiş, daha sonra çevrimiçi metaryalleri engellediklerini ve saldırı içerikli materyalleri sildiklerini belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Siber zorbalık, Üniversite öğrencileri

Giriş

Teknolojideki gelişmeler, hayatımızı birçok alanda rahatlattığı gibi kimi olumsuzluklara da neden olmaktadır. Cep telefonları ve internetin günümüzde en yaygın kullanılan bir iletişim aracı olması, siber alemdeki nefreti ve tehditleri de arttırmaktadır.

"Siber zorbalık" (Cyber Mobbing, Cyber Bullying, E-Mobbing), sanal ortamda modern iletişim araçları kullanılarak başkalarına kasıtlı olarak hakaret edilmesi, aşağılanması, dışlanması, onların tehdit, teşhir ya da rahatsız edilmesidir. Shariff (2008) siber zorbalığı, web siteleri, anlık mesajlaşma, bloglar, sohbet odaları, cep telefonları, elektronik posta ve kişisel çevrimiçi profiller aracılığıyla diğer bireylerin tehdit edilmesi, aşağılanması veya onlara cinsel içerikli resimler ve mesajlar gönderilmesi olarak tanımlamaktadır (Eroğlu, 2011). Siber zorbalık, internet üzerinden e-postalar, facebook, MSN Messenger gibi anlık mesaj sistemlerinde, sosyal ağlarda ya da sitelere videolar yüklenerek gerçekleştirilebileceği gibi,

* Doç.Dr, Uludağ Üniversitesi, İİBF, Ekonometri Bölümü, nuranb@uludag.edu.tr.

**1. Sınıf Emniyet Müdürü / EGM Projeler Koordinatörü

SMS'lerle ya da rahatsız edici telefon aramalarıyla cep telefonu yoluyla da yapılabilmekte. Çoğu durumda kimliğini gizleyen saldırganın bu davranışlarının uzun süre devam ettiği görülmektedir. Bir eylemin siber zorbalık olarak adlandırılabilmesi için bilgisayar, cep telefonu ve diğer elektronik araçlar kullanım şartıyala aşağıdaki özelliklere sahip olması gerekir (Yaman vd, 2010).

- **Israr Edicilik:** Bir davranışı yapmak için önceden tasarlama
- **Tekrar Etme:** Zorba davranışlarını aynı biçimde ve sürekli gösterme
- **Zarar Verme:** Zarar vermenin amacı başkalarına acı çektirme

Yapılan araştırmalar Siber zorbalık davranışlarından en çok mağdur olanların gençler olduğunu, topluluk psikolojisiyle teknolojik araçları kullanan zorbalıların her geçen gün artan tehditlerinin küresel sanal bir köye dönüşen dünyamızda insan yaşamını olumsuz etkilediğini, kişilerin kaygı ve korku içinde yaşam kalitelerinin olumsuz etkilendiğini ortaya koymaktadır.

Tekrarlanma, zararlı davranışlarla oluşan fiziksel ve sözlü negatif davranışlar ve suçlu ile kurban arasındaki güç dengesizliği olmak üzere sanal tacizin üç tane negatif özelliği vardır (Aricak vd., 2008; Li 2008; Smith vd., 2008; Zang vd., 2010)

Sanal taciz online çevre ile olumsuz davranışlar ortaya konulmaktadır. İnterneti kullanmayı seven ve gerçek ismini saklayan bir kişinin birden bire başka bir online kullanıcıya saldırganca tepki göstermesidir (Aricak 2009). Literatürde elektronik haberleşme araçlarının sanal tacizi arttırdığı ispatlanmıştır (Aricak vd. 2008, Campbell 2005; Smith vd., 2006; Li 2008; Raskauskas vd., 2007).

Bu çalışmanın amacı, üniversite gençliği arasında siber zorbalık davranışlarının ne ölçüde var olduğunu, biçimini, sıklığını, mağdurların ne şekilde kendilerini korumaya çalıştıklarını ya da nasıl önlem aldıklarını, kimlere başvurduklarını ortaya çıkarmak ve siber zorbalığın önlenmesi konusunda hukuki mücadelenin de sınırlılıklarını tartışarak önerilerde bulunmaktır.

Yöntem

Katılımcılar

Çalışmanın örneklemini Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinin çeşitli bölümlerinde eğitim gören farklı sınıflardaki 612 öğrenciden oluşmaktadır. Dağıtılan anket formları gönüllü öğrencilerin kendileri tarafından doldurulmuştur.

Anket Formu

Çalışmada **ECIRCUS** (Education Through Characters With Emotional-Intelligence and Roleplaying Capabilities That Understand Social Interaction) tarafından geliştirilen ve pek çok ülkede öğrenciler arasındaki siber zorbalık davranışını ortaya çıkarmak amacıyla kullanılan (<http://osiris.sunderland.ac.uk/~cs0lha/entice/>) anket formu kullanılmıştır.

Bulgular

Çalışmaya katılanların 612 öğrencinin yaşları 18-25 arasında değişmekte olup, ortalama yaş $21,62 \pm 1,54$ (ortalama $\pm$ s.sapma) olarak elde edilmiştir. Çalışmaya katılanların yaklaşık

%62'si kız öğrencilerden oluşmuştur. %51,1 ile en fazla 3. Sınıf öğrencileri çalışmaya katılmıştır. Veri grubuna ait betimsel istatistikler Tablo 1 ve Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 1. Betimsel İstatistikler-1

Değişkenler	N	%
Cinsiyet		
Kız	379	61,9
Erkek	233	38,1
Toplam	612	100,0
Yaş		
18	10	1,6
19	49	8,0
20	72	11,8
21	159	26,0
22	160	26,1
23	99	16,2
24	33	5,4
25	30	4,9
Toplam	612	100,0
Sınıf		
1. sınıf	88	14,4
2. sınıf	76	12,4
3. sınıf	313	51,1
4. sınıf	135	22,1
Toplam	612	100,0

Tablo 2. Betimsel İstatistikler-2

Değişkenler	N	%
Bilgisayar kullanım sıklığı		
Haftada bir yada daha az	51	8,3
Haftada 2-6 defa	155	25,3
Hergün	406	66,3
Toplam	612	100,0
Günlük PC başında vakit geçirme zamanı		
Bir saatten daha az	105	17,2
1-3 saat	322	52,6
4-7 saat	141	23,0
8 saat veya daha fazla	44	7,2
Toplam	612	100,0

Öğrencilerin %66,3'ü her gün bilgisayar kullanırken, %52,6'sı da günlük olarak 1-3 saat PC başında vakit geçirdiğini belirtmiştir.

Tablo 3. Çevrimiçi Olduğunuzda Genellikle Neler Yaparsanız (İlk üç sıra)

	1.sıra		2.sıra		3. sıra		N
	N	%	N	%	N	%	
1-Websiteleri/sayfalar	166	45,2	93	25,3	108	29,4	367
2-Mesaj panoları	10	20,4	20	40,8	19	38,8	49
3-Sohbet odaları	4	9,3	15	34,9	24	55,8	43
4-Oyun oynamak	45	27,6	55	33,7	63	38,7	163
5-Sörf yapma / Göz atma	24	15,8	65	42,8	63	41,4	152
6-Resimler yükleme/videolar	11	13,8	29	36,3	40	50,0	80
7-Müzik indirmek	30	14,9	93	46,3	78	38,8	201
8-Sosyal paylaşım (Facebook vb.)	233	51,1	133	29,2	90	19,7	456
9-E-posta	87	31,6	96	34,9	92	33,5	275

Öğrenciler çevrimiçi olduklarında en fazla sosyal paylaşım sitelerini gezdiklerini belirtmiştir. Bununla birlikte yine ilk sırada sosyal paylaşım sitelerini gezenlerin oranı %51,1'dir.

Tablo 4. Siber Zorbalık

Siber Zorbalık Durumları	Durum	Hiç		En az bir kez	
		N	%	N	%
Geçen 6 ay içinde, çirkin sözlerle hitap edildiğiniz oldu mu veya tehdit edildiniz mi?	Mağdur	442	72,2	170	27,8
Geçen 6 ay içinde, kasıtlı olarak aktivitelerden hariç bırakıldınız mı, siz veya arkadaşlarınız hakkında yayılan kırıcı söylentiler yok yere sizi arkadaşlarınızla birbirine düşürdü mü?	Mağdur	475	77,6	137	22,4
Geçen 6 ay içerisinde, herhangi bir kişi sizi tehdit etmek veya küçük düşürmek amacıyla siber ortamlardan birini kullandı mı?	Mağdur	425	69,4	187	30,6
Geçen 6 ay içinde herhangi bir kişiyi çirkin adlarla hitap ettiniz mi veya herhangi bir kişiyi tehdit ettiniz mi?	Uygulayan	468	76,5	144	23,5
Geçen 6 ay içinde herhangi bir kişiyi kasıtlı olarak aktivitelerden hariç bıraktınız mı, kasıtlı olarak başkalarını birbirine düşüren kırıcı söylentiler yaydınız mı?	Uygulayan	496	81,0	116	19,0
Geçen 6 ay içinde herhangi bir kişiyi tehdit etmek veya küçük düşürmek amacıyla siber ortamlardan birini kullandınız mı?	Uygulayan	472	77,1	140	22,9
Geçen altı ay boyunca sanal tacize tanık oldunuz mu?	Tanık	264	43,1	348	56,9

Çalışmaya katılan öğrencilerin %27,8'i geçen 6 ay içinde, en az bir kez çirkin adlarla hitap edildiğini veya tehdit edildiğini; %22,4'ü kasıtlı olarak aktivitelerden hariç bırakıldığını, kendisi veya arkadaşları hakkında yayılan kırıcı söylentiler ile yok yere arkadaşları ile sorun yaşadığını; %30,6'sı tehdit veya küçük düşürülmek amacıyla siber ortamlardan birinin (e-posta, sanal alem, metin mesajları, sosyal paylaşım siteleri, video klipleri vb) kullanıldığını belirtmiştir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin %23,5'i geçen 6 ay içinde, en az bir kez çirkin adlarla hitap ettiğini; %19'u herhangi bir kişiyi kasıtlı olarak aktivitelerden hariç bıraktığını, kasıtlı olarak başkalarını birbirine düşüren kırıcı söylentiler yaydığını; %22,9'u bir kişiyi tehdit etmek veya küçük düşürmek amacıyla siber ortamlardan birini (e-posta, sanal alem, metin mesajları, sosyal paylaşım siteleri, video klipleri vb) kullanıldığını belirtmiştir. Ayrıca, çalışmaya katılanların %56,9'u geçen altı ay içinde en az bir kez sanal tacize tanık olduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 5. Cinsiyet ile Siber Zorbalık

Cinsiyet	Siber Zorbalık Uygulama		Toplam
	Hiç	En az bir kez	
Bayan	309 66,0%	70 48,6%	379 61,9%
Erkek	159 34,0%	74 51,4%	233 38,1%
Toplam	468 100,0%	144 100,0%	612 100,0%

Cinsiyet ile siber zorbalığı uygulama arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre, Bayan öğrencilerin %66'sı hiç taciz uygulamamışken, erkek öğrencilerin yaklaşık %51'i en az bir kez siber zorbalık uyguladıklarını söylemişlerdir.

Geçen 6 ay içinde, çirkin adlarla hitap edilme veya tehdit edilme durumunda kalma ile kasıtlı olarak aktivitelerden hariç bırakılma veya hakkında yayılan kırıcı söylentiler yüzünden yok yere arkadaşları ile arasının açılması durumlarında en yaygın görülen taciz şekilleri aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 6. En Yaygın Görülen Taciz Türü (1-4 arası sıralama)

	1.sıra		2.sıra		3. sıra		4. sıra		N
	N	%	N	%	N	%	N	%	
1-E-posta	111	36,6	67	22,1	76	25,1	49	16,2	303
2-Sohbet odaları / Mesaj panoları	61	20,8	88	30,0	80	27,3	64	21,8	293
3-Yorumlar/sosyal paylaşım sitelerindeki faaliyetler	86	28,5	92	30,5	77	25,5	47	15,6	302
4-Telefon metin mesajları	65	22,2	49	16,7	55	18,8	124	42,3	293

Öğrencilerin birinci sırada karşı tarafa uyguladıkları taciz; %36,6 ile e-posta, %20,8 ile sohbet odaları / mesaj panoları, %28,5 ile yorumlar/sosyal paylaşım sitelerindeki faaliyetler ve %22,2 ile de telefon metin mesajları olduğunu belirtmişlerdir.

Geçen 6 ay içerisinde, herhangi bir kişinin karşı tarafı tehdit etmek veya küçük düşürmek amacıyla siber ortamlardan hangisini en yaygın olarak kullandığını görmek amacı ile aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo 7. Karşı Tarafı Tehdit Etmek veya Küçük Düşürmek Amacıyla Kullanılan Siber Ortamlar (İlk Üç Sıra)-MAĞDUR

	1.sıra		2.sıra		3. sıra		N
	N	%	N	%	N	%	
1-E-posta	91	56,9	38	23,8	31	19,4	160
2-Sanal alem	23	22,5	51	50,0	28	27,5	102
3-Size yönelik oluşturulan kırıncı bir internet sitesi	4	16,7	6	25,0	14	58,3	24
4-Metin mesajları	23	20,9	45	40,9	42	38,2	110
5-Negatif bir mesaj panosu / çevrimiçi blog girişi	9	27,3	10	30,3	14	42,4	33
6-Çevrimiçi video klipleriniz	2	8,0	12	48,0	11	44,0	25
7-Sohbet odası	9	11,3	29	36,3	42	52,5	80
8-Karşılıklı oyunlar	23	34,8	22	33,3	21	31,8	66
9-Sosyal paylaşım (Facebook vb.)	78	50,3	36	23,2	41	26,5	155

Karşı tarafı tehdit etmek veya küçük düşürmek amacıyla kullanılan siber ortamlar içerisinde birinci sırada en fazla %56,9 ile e-posta ve %50,3 ile sosyal paylaşım siteleri yer almaktadır.

Geçen 6 ay içinde herhangi bir kişiyi tehdit etmek veya küçük düşürmek amacıyla taciz uygulayanların hangi siber ortamı en yaygın kullandığını görmek amacı ile aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo 8. Karşı Tarafı Tehdit Etmek veya Küçük Düşürmek Amacıyla Kullanılan Siber Ortamlar (İlk Üç Sıra)-Uygulayan

	1.sıra		2.sıra		3. sıra		N
	N	%	N	%	N	%	
1-E-posta	83	58,9	27	19,1	31	22,0	141
2-Kırıncı bir internet sitesi	9	29,0	14	45,2	8	25,8	31
3-Metin mesajları	42	37,2	42	37,2	29	25,7	113
4-Mesaj panosu-Blog girişi	4	10,8	19	51,4	14	37,8	37
5-Video klip	5	18,5	10	37,0	12	44,4	27
6-Sohbet odası	11	13,1	45	53,6	28	33,3	84
7-Online oyunlar	7	17,5	10	25,0	23	57,5	40
8-Sosyal paylaşım (Facebook vb.)	65	40,9	35	22,0	59	37,1	159
9-Sanal alem	13	16,9	39	50,6	25	32,5	77

Sanal taciz uygulayan öğrenciler, en fazla e-posta, sosyal paylaşım siteleri ve metin mesajlarını kullanmışlardır.

Geçen 6 içinde en fazla tanık olunan sanal tacizi görmek amacı ile aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo 9. Tacize En Fazla Tanık Olunan Siber Ortamlar (ilk üç sıra)

	1.sıra		2.sıra		3. sıra		N
	N	%	N	%	N	%	
1-E-posta	141	56,2	56	22,3	54	21,5	251
2-Kırcı bir internet sitesi	10	29,4	16	47,1	8	23,5	34
3-Metin mesajları	55	30,6	70	38,9	55	30,6	180
4-Mesaj panosu-Blog girişi	7	14,6	17	35,4	24	50,0	48
5-Video klip	5	14,3	13	37,1	17	48,6	35
6-Sohbet odası	32	28,8	40	36,0	39	35,1	111
7-Online oyunlar	23	26,4	33	37,9	31	35,6	87
8-Sosyal paylaşım (Facebook vb.)	119	45,2	87	33,1	57	21,7	263
9-Sanal alem	32	18,4	58	33,3	84	48,3	174

Sanal tacize tanık olan öğrenciler, en fazla e-posta, sosyal paylaşım siteleri ve metin mesajları olduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 10. Sanal Tacize Uğradıktan Sonra Aşağıdakileri Denedim

	N	%*
1.Taciz edenlere durmalarını söyledim	91	25,1
2.Uzak durdum	169	46,6
3.Hiçbir şey yapmadım	118	32,7
4.Çevrimdışı kaldım	133	36,6
5.Tacizle karşılık verdim	79	21,8
6.Çevrimiçi olan bir arkadaşına anlattım	97	26,7
7.Okul arkadaşına anlattım	102	28,1
8.Anne ve babama anlattım	69	19,0
9.Erkek/kız kardeşime anlattım	67	18,5
10.Öğretmene anlattım	55	15,2
11.Polise haber verdim	67	18,5
12.Gülüp geçiverdim	101	27,8
13.Saldırı içerikli materyalleri sildim	143	39,4
14.Çevrimiçi materyali engelledim	155	42,7
15.Çevrimiçi ID' mi veya takma adımı değiştirdim	110	30,3
16.Materyalin çıktısını alıp başkasına gösterdim	58	16,0
17.Tacizi internet ya da cep telefonu sağlayıcısına bildirdim.	70	19,3

Sanal taciz mağdurları en fazla taciz edenlerden uzak durduğunu belirtmiş, daha sonra çevrimiçi materyalleri engellediklerini ve saldırı içerikli materyalleri sildiklerini belirtmişlerdir.

Sanal tacize maruz kalan öğrencilerin en fazla gösterdiği tepkiler aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

*Sorulara cevap verenlerin % dağılımı

Tablo 11. Sanal Tacize Gösterilen Tepkiler (ilk üç sıra)

	1.sıra		2.sıra		3. sıra		N
	N	%	N	%	N	%	
1-Kaygılandırdı	83	45,4	31	16,9	69	37,7	183
2-Okul çalışmalarında konsantrasyon problemleri yarattı	10	31,3	13	40,6	9	28,1	32
3-Kızdırdı	145	46,6	119	38,3	47	15,1	311
4-Bedeni hastalıklar verdi (mide, baş ağrısı, boğaz ağrısı v.b.)	8	32,0	10	40,0	7	28,0	25
5-Sinirimi bozdu	94	31,0	135	44,6	74	24,4	303
6-Okulumu aksatma isteği yarattı	9	37,5	7	29,2	8	33,3	24
7-İştahımı bozdu	6	16,2	11	29,7	20	54,1	37
8-Arkadaşlarımla birlikteyken farklı davranmama sebep oldu	5	17,2	9	31,0	15	51,7	29
9-Üzdü	25	16,7	34	22,7	91	60,7	150
10-Evde farklı davranmama sebep oldu	5	16,7	4	13,3	21	70,0	30
11-Uyku problemi yarattı	1	4,8	6	28,6	14	66,7	21

Sanal tacize maruz kalan öğrencilerden %47'si bu olayın onları kızdırdıklarını, %45'i kaygılandırdığını ve %38'i okulu aksatma isteği yarattığını belirtmişlerdir

Tartışma ve Sonuç

Çalışmada öğrencilerin %30,6'sı en az bir kez tehdit veya küçük düşürülmek amacıyla siber zorbalığa (e-posta, sanal alem, metin mesajları, sosyal paylaşım siteleri, video klipleri vb) maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu durum Smith vd. (2006) çalışmasında %22, Walker vd. (2011) çalışmasında %11, Dilmaç (2009) %22,5 olarak elde edilmiştir. En fazla uygulanan siber zorbalığın e-posta olduğu, bunu sohbet odaları/mesaj panoları, yorumlar/ sosyal paylaşım sitelerindeki faaliyetler izlemiştir. Smith vd. (2006) çalışmasında ise %46 ile fotoğraf/video klipleri, Walker vd. (2011) %56 ile sosyal paylaşım siteleri bulunmuştur.

Çalışmada erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla siber zorbalığı uyguladıkları ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca kız öğrencilerin siber zorbalık maruz kaldıkları sonucu elde edilmiştir. Bu sonuç Smith vd. (2006), Dilmaç (2009), Arıca (2009), Kraft & Wang (2009), Turan vd (2011) çalışmalarının sonuçları ile örtüşmektedir.

Sanal taciz mağdurları en fazla taciz edenlerden uzak durduğunu belirtmiş, daha sonra çevrimiçi metaryalleri engellediklerini ve saldırı içerikli materyalleri sildiklerini belirtmişlerdir. Sonuçta bu çalışma ile üniversite öğrencileri arasında siber zorbalık olduğu ortaya konulmuştur. Bu nedenle bu konuda daha ayrıntılı çalışmalar yapılarak önlemlerin alınması gerekmektedir.

Türk Ceza Kanununda (TCK) direkt olarak siber zorbalık başlığı altında bir ceza maddesi yoktur. Bunun yerine Türk Ceza Kanununda siber zorbalık davranışına uygulanabilecek pek çok hüküm bulunmaktadır.

- Sanal şiddet uygulayarak bir kimsenin yaşamına son verilmesi halinde kasten insan öldürme (Madde 81),
- İntihara yönlendirme (Madde 84),
- Eziyet (Madde 96),
- Tehdit (Madde 106),
- Ayrımcılık (Madde 122),
- Kişilerin huzur ve sükununu bozma (Madde 123),
- Hakaret veya sövme (Madde 125),
- Özel yaşamını izleyerek, iletişimine müdahale ederek içeriğini alay konusu etmek, haberleşmenin gizliliğini ihlal (Madde 132),
- Kişiler arasındaki konuşmaların dinlenmesi ve kayda alınması (Madde 133),
- Özel hayatın gizliliğinin ihlali (Madde 134),
- Kişisel verilerin kaydedilmesi (Madde 135),
- Özel yaşamın gizliliğini ihlal, kişisel verilerin kaydedilmesi kişisel verileri yok etmemek (Madde 138).

Siber zorbalık davranışının ne olduğuna dair gençlerin, hatta orta öğretimden itibaren bireylerin bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Bu durumda ailelere, ilköğretim ve lise öğretmenlerine çok büyük görevler düşmektedir. Siber zorbalığın mutlaka cezasının olduğu ve uygulayıcıların da yaptıklarının suç olduğu bilincinin aşılması gerekmektedir. Siber zorbalık mağdurları korktukları için çevrelerine duyurmadıklarından dolayı, bu suç türü giderek yaygınlaşmaktadır.

Kaynakça

-
- Aricak T. (2009) "Psychiatric Symptomatology as a Predictor of Cyberbullying among University Students", *Eurasian Journal of Educational Research*, 34.
- Aricak, T., Siyahhan, S., Uzunhasanoglu, A., Saribeyoglu, S., Ciplak, S., Yilmaz, N., & Memmedov, C. (2008). *Cyberbullying among Turkish Adolescents*, *Cyberpsychology & behavior* (11:3).
- Campbell, M. (2005) "Cyber bullying: An old problem in a new guise?," *Australian Journal of Guidance and Counselling* (15:1).
- Dilmaç B., (2009), Psychological Needs as a Predictor of Cyber bullying: a Preliminary Report on College Students, *Educational Sciences: Theory & Practice*, 9 (3).
- Eroğlu Yüksel, (2011), Kosullu Öz-Değer, Riskli İnternet Davranışları ve Siber Zorbalık/Mağduriyet Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi
- Kraft E. M., Wang J., 2009, Richard Stockton College of New Jersey, USA Effectiveness of Cyber bullying Prevention Strategies: A Study on Students' Perspectives *International Journal of Cyber Criminology*, Vol 3, Issue 2 July - December 2009.

- Li, Q. (2007) "New bottle but old wine: A research of cyberbullying in schools," *Computers in Human Behavior* (23).
- Li, Q. (2008) "A cross-cultural comparison of adolescents' experience related to cyberbullying," *Educational Research* (50:3), 01 September.
- Raskauskas, J., and Stoltz, A.D. (2007) "Involvement in Traditional and Electronic Bullying Among Adolescents," *Developmental Psychology* (43:3).
- Smith, P., Mahdavi, J., Carvalho, M., & Tippett, N. (2006). An investigation into cyberbullying, its forms, awareness and impact, and the relationship between age and gender in cyberbullying. *London: Unit for School and Family Studies, Goldsmiths College, University of London.*
- Smith, P.K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., and Tippett, N. (2008) "Cyberbullying: its nature and impact in secondary school pupils," *Journal of Child Psychology and Psychiatry* (49:4).
- Turan N, Polat O., Karapırılı M., Uysal C., Turan S.G., 2011, The new violence type of the era: *Cyber bullying among university students Violence among university students, Neurology, Psychiatry and Brain Research* 17, 21 –26.
- Yaman E., Eroğlu Y., Peker A., (2010), *Okul Zorbalığı ve Siber Zorbalık*, Kaknüs Yayınları, İstanbul
- Walker C. M., Sockman B. R., Koehn S., 2011, An Exploratory Study of Cyberbullying with Undergraduate University Students, *TechTrends* , Volume 55, Number 2, 31-38.
- Zhang, Angela Ting; Land, Lesley Pek Wee; and Dick, Geoffery, "Key Influences of Cyberbullying for University Students" (2010). *PACIS 2010 Proceedings*. Paper 83. <http://aisel.aisnet.org/pacis2010/83>

MUŞ'TA ÇOCUK-ERGENLERDE ADLİ PSİKİYATRİK DEĞERLENDİRME: SUÇU ÖNLEMAYA BİR BAKIŞ

Selma TURAL HESAPÇIOĞLU*

Habibe YEŞİLOVA**

Amaç : Bu çalışmada Muş ilinde adli psikiyatrik değerlendirme için hekime gönderilen olguların ve ailelerinin sosyodemografik ve klinik özellikleri, gönderilme nedenleri, suç işleme nedeniyle gönderilenlerin ortak özelliklerinin araştırılması, bu özellikler değerlendirilerek suçun önlenmesi açısından teoriler geliştirilmesi amaçlanmıştır. İl'de ilk kez bir Çocuk-Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Uzmanı görev yaptığı için bu çalışma Muş ilinde adli psikiyatrik değerlendirme için gönderilen çocukların profilinin ortaya konması açısından bir ilk niteliğindedir.

Yöntemler : Adli Psikiyatrik değerlendirme amacıyla Çocuk-Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Polikliniğine Ocak –Temmuz 2011 ayları arasında gönderilen olguların poliklinik dosyaları geriye dönük incelenmiş, veriler SPSS 17,0 programına girilerek istatistiksel analizleri yapılmıştır.

Bulgular : Gönderilen 53 olgunun 9'u kız (%17), 44'ü erkek'tir (%83). Olguların yaş aralığı 9-18'dir, En sık rastlanan yaş grubu 14 yaştır. Olguların %35,8'i (n=19) il merkezinden, %43,4'ü (n=23) Bulanık ilçesinden gönderilmiştir. En sık gönderilme nedeni %30,2 ile hırsızlık, yine %30,2 ile terör örgütü propagandası yapma suçlarının hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin gelişip gelişmediğinin saptanmasıdır. Olguların 11,3'ünde ise maruz kaldıkları cinsel istismar nedeniyle beden ve ruh sağlıklarının bozulup bozulmadığı sorulmaktadır.

Sonuç : Olgulara özellikler üzerinde çalışılarak suçun önlenmesine ilişkin bazı öneriler geliştirilmiştir. İşlendiği iddia olunan suç profilleri bölge itibarıyla daha önce yapılan benzer çalışmalardan farklıdır. Özellikle 14 yaşın daha önce yapılan çalışmalarda da en sık suçta karışılan yaş dönemi olması itibarıyla, eğitim sistemimizde bu yaş dönemine ait eğitimsel düzenlemeler yapılabileceği üzerine tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler : Adli psikiyatri, çocuk suçluluğu, çocuk-ergen ruh sağlığı ve hastalıkları, temyiz kudreti.

Forensic Psychiatric Evaluation Of Children And Adolescents In Mus: A View For Prevention Of Delinquency

Objective: The present work aims to develop prevention and intervention theories in

* Muş Devlet Hastanesi, Çocuk- Ergen Psikiyatrisi

** Öğr. Gör, Muş Alparslan Üniversitesi

juvenile delinquency by evaluating the causes of crime, sociodemographic and clinical features of cases, sent to Mus Child and Adolescent Psychiatry clinic for psycho-legal assessment. The current study is important, since for the first time an expert on Child-Adolescent Mental Health Unit is working in Mus and furthermore, it is the only work for Mus provincial to reveal the profile of children and adolescent referred for psychiatric assessment.

Methods : Cases sent to outpatient clinic between January to July 2011 for forensic psychiatric evaluation purposes were examined retrospectively.

Results : Findings indicate that, 9 (17%) out of 53 cases were girls and 44 (83%) were boys, aged between 9-18. The most common age group was fourteen. Thirty five point eight percent of the patients' (n = 19) were coming from center of the province, 43,4% (n = 23) of the patients' from district Bulanık. The most common reasons of sending the cases to be evaluated for the ability of realization and distinction were stealing and terror propoganda with 32,2% out of 53 cases. Findings indicate that 11.3 % of the participants in the sample were sexually harassed and they were sent to be assest for their well beings.

Conclusion : Some recommendations for the prevention and intervention of juvenile deliquency were developed by working on specific features of the participants. Profiles of the alleged crime were committed as of the region are different from previous similar studies. Especially, as the age of fourteen is the most common age period for juvenile crime in many early studies, the educational arrangements made for that period of this age on our educational system are discussed.

Key words: Forensic psychiatry, juvenile delinquency, child and adolescent mental health, mental competence

Giriş

Bir kişiye işlemiş olduğu suçla ilgili ceza verilebilmesi veya yapmış olduğu işlemden sorumlu tutulabilmesi için tam bir akıl sağlığı içinde olması, bilerek, isteyerek hareket etmesi ve bunun doğuracağı sonuçlara katlanması gerektiği kabul edilmektedir. Bu nedenle bireyin davranışlarını denetleyemediği, engelleyemediği durumlarda eylemlerinden dolayı sorumlu tutulamayacağı ve kendisine ceza verilemeyeceği hukuk yaklaşımının temelidir (1).

Ceza sorumluluğu, kişinin bir suç işlediğinde tam bir bilinç ve iradeye sahip olması temeline dayanır. Yeni TCK'nın 31. maddesine göre fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurmamış çocukların ceza sorumluluğu bulunmamaktadır. Fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurmuş, 15 yaşını doldurmamış olanların işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamaması ya da davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması halinde ceza sorumluluğu bulunmamaktadır (2).

Ülkemizde 18 yaş altındaki olguların adli süreçlerinde çocuk ve ergen psikiyatri uzmanlarından "adli psikiyatri" hizmeti alınılarak, 12-15 yaş grubunda adli süreçler içine girmiş bulunan çocuğun bir Çocuk-Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Uzmanına muayenesi yaptırılır ve işlemiş olduğu suçtan dolayı cezaî sorumluluğunun bulunup bulunmadığına dair rapor düzenlenmesi istenir.

Bu araştırmada Muş'ta ilk kez çalışmaya başlamış Çocuk-Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Uzmanına adli psikiyatrik inceleme için gönderilen olguların gönderilme

nedenleri, sosyodemografik özellikleri, madde kullanımları, gönderildiği bölgeler incelenerek, bu özelliklerden hareketle ortaya çıkan suçların henüz meydana gelmeden önlenmesi için yapılabilecekler üzerine bir tartışma yürütülmüştür.

Söz konusu araştırma, İl'de ilk kez bir Çocuk- Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Uzmanı görev yaptığında, Muş ilinde adli psikiyatrik değerlendirme için gönderilen çocukların profilinin ortaya konması açısından bir ilk niteliğindedir.

1. Metod

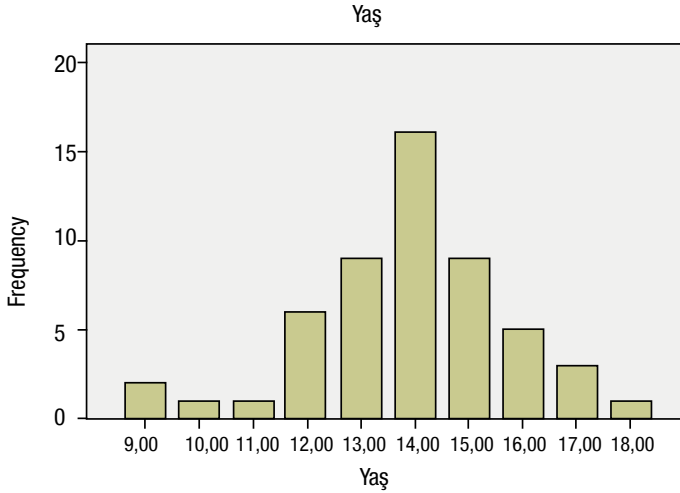
Muş Devlet Hastanesi'ne Adli psikiyatrik değerlendirme amacıyla Ocak-Temmuz 2011 tarihleri arasında gönderilen olguların poliklinik muayene dosyaları incelenerek olgulara ait sosyodemografik özellikler, gönderilme nedenleri ve klinik özellikleri değerlendirilmiştir.

Veriler SPSS 17,0'a girilerek tanımlayıcı istatistiksel analizi yapılmıştır.

2. Bulgular

Belirtilen Süreler içerisinde kliniğe başvuran adli olgu sayısı 53'tür. Bunların 8'i cinsel istismara maruz kalma nedeniyle beden ve ruh sağlıkları bozulup bozulmadığının tespiti ve evlilik onayı alınması için gönderilmişlerdir. Suç nedenlerini önlemeye yönelik bu çalışmada, yukarıda belirtilen vakalar istatistiki değerlendirmeye alınmamıştır. Suça sürüklenme nedeniyle incelenen 45 olgunun 1'i kız (%2.2), 44'ü erkek'tir (%97.8). Olguların yaş aralığı 9-18 olup, ortalama yaş 13.6 olarak saptanmıştır. En sık rastlanan yaş grubu 14 (%33.3) olup ve en sık suç işlenen yaş grubunda 14 olarak gözlenmiştir (şekil I).

Şekil I: Olguların Yaşa Göre Dağılımı

Olguların %33.3'ü (n=15) il merkezinden, %51.1'i (n=23) Bulanık ilçesinden, %8.9'u (n=4) Malazgirt'ten, %4.4'ü (n=2) Korkut'tan, %2.2'i (n=1) Varto'dan, değerlendirme amacıyla gönderilmiştir. Olguların 20'si (%44.4) ilköğretimin ilk beş yılı düzeyinde eğitim almıştır (bkz. Tablol).

Tablo I. Olguların Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımları

Eğitim düzeyi	N	%
Okur yazar değil	1	%2.2
Okur yazar	8	%17.8
İlköğretimi ilk 5 yılı	20	%44.4
İlköğretimin 8 yılı	14	%31.1
Lise	2	%4.4
Toplam	45	%100

En sık gönderilme nedeni ise, tablo 2'de görüldüğü gibi, hırsızlık ve terör örgütü propagandası yapma suçlarının hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin gelişip gelişmediğinin saptanmasıdır (Tablo I).

Tablo II. Olguların Adli Psikiyatrik Değerlendirme İçin Gönderilme Nedenleri

Eğitim düzeyi	N	%
Hırsızlık	16	%35.6
Terör Örgütü Propagandası Yapmak, Görevi yaptırmamak için direnme- Terör örgütü adına suç işleme, İzinsiz gösteri yürüyüşü yapmak	16	%35.6
Kasten yaralama	4	%8.9
Mala Zarar Vermek	2	%4.4
Resmi nikah olmaksızın dinsel törenle Evlenme	2	%4.4
Kaçak eşya satmak	2	%4.4
Taksirle yaralama- ilaç içme	1	%2.2
Parada sahtecilik	1	%2.2
Çocuğun nitelikli cinsel istismarı	1	%2.2

Suçta itilmiş çocukların babalarının sadece ikisi işsiz, ikisi hapiste iken diğerleri çalışır durumdadırlar (Tablo III).

Tablo III. Olguların Babalarının Mesleki Dağılımları

Baba meslekleri	N	%
Çiftçi	7	%15.6
Sigortalı işçi	9	%20.0
Esnaf	4	%8.9
Hayvancılık yapıyor	5	%11.1
Mevsimlik işçi	4	%8.9
İşsiz	2	%4.4
Memur	1	%2.2
Seyyar satıcı	2	%4.4
Hapiste	2	%4.4
Şoför	1	%2.2
Toplam	37	%82.2

Olguların 18'inde (%39.9) sigara dahil olmak üzere çeşitli madde kullanımları bulunmaktadır. Olguların kullandıkları maddeler aşağıdaki tablo IV'te verilmiştir.

Tablo IV: Olgularda Madde Kullanımı

Madde kullanımı	N	%
Kullanmıyor	27	%60.0
Yalnız sigara	15	%33.3
Sigara ve alkol	1	%2.2
Sigara+Esrar +uçucular	1	%2.2
Sigara+Alkol+Esrar +uçucular	1	%2.2

Olguların 27'si (%60.0) herhangi bir işte çalışmazken, diğerlerinin çalıştığı işler tabloda verilmiştir (TabloV).

Tablo V: Olguların Çalışma Durumları

	N	%
Çalışmıyor	27	%60.0
Çoban	5	%11.1
Garson	4	%8.9
Tablacılık	4	%8.9
Ayakkabı boyacılığı	2	%4.4
Oto yıkama	1	%2.2
Oto Tamiri	1	%2.2

Yaş aralıkları 9-18 arasında olan olgular 2-13 arasında değişen çocuk sahibi olan ailelerden gelmektedirler. Bu da olguların ortalama çocuk sayısı 6,5 ve birlikte yaşanılan ortalama nüfusu 7,8 olan ailelerden geldiklerini göstermektedir.

Suçta yönelik cinsiyet söz konusu olduğunda, olguların sadece 1' i kızdır ve terör örgütü propagandası yapma suçu nedeniyle gönderilmiştir.

2.1. Terör Suçu Nedeniyle Gönderilen Çocukların Özellikleri

Terör suçu nedeniyle gönderilen olguların 15'i erkek, 1'i kız olup, yaş ortalamaları 13.8 ± 1.2 olarak saptanmıştır.

Muş'un ilçelerine göre dağılımına gelince; 10'u (%62.5) Bulanık ilçesinden, 4'ü (25.0) Malazgirt'ten, 1'i (%6.3) Varto'dan ve 1'i (%6.3) Korkut'tan gelmektedir. Bu olgulardan 12'si terör örgütü propagandası yapmak, izinsiz gösteri yapmak, terör örgütü üyesi olmak ya da görevi yaptırmamak için direnmek suçlarından, 4'ü ise terör örgütü propagandası yapmakla beraber kamu malına zarar vermek ve tehlikeli maddeleri izinsiz olarak bulundurmamak suçları ile gönderilmişlerdir. Suça itilmiş çocukların babalarının mesleki dağılımı aşağıdaki tabloda 6' da belirtilmiştir (TabloVI).

Tablo VI: Terör Suçu Nedeniyle Adli Psikiyatrik İncelemeye Gönderilen Çocukların Babalarının Meslekleri

Baba mesleği	N	%
Esnaf	4	25.0
Mevsimlik işçi	3	18.8
Çiftçi	3	18.8
Hayvancılık	2	12.5
Sigortalı işçi	2	12.5
Hapiste	1	6.3
Bilinmiyor	1	6.3

Bu çocukların 10'unun anneleri (%62.5) okuma yazma bilmiyordu. En yüksek eğitim alan 3 anne ise ilköğretim (ilk 5 sınıfı) mezunuydu. Annelerin yaş ortalaması 41.9 ± 7.3 , babalarınınki ise 43.5 ± 7.2 idi. Babaların ise 8'i herhangi bir ilköğretim okulunu bitirmemişti (%50.0). Birinin ise babası lise mezunuydu. Yalnızca bir olgunun babasında alkol bağımlılığı vardı (%6.3).

Olguların 7'sinin (%43.8) anne babası arasında akrabalık olup, 14'ü 5 ve üzeri çocuğa sahip ailelerden gelmektedir. Çocuklardan birinin babası yine teröre yardım ve yataklık nedeniyle hapiste yatmaktadır. Olguların iş durumuna gelince, 4'ünün çobanlık yaptığı (%25.0), 1'inin de (%6.3) oto tamircisi olarak çalıştığı belirtilmiştir. Yine olgulardan 6'sının sigara kullandığı belirlenmiştir (%37.5).

2.2 Hırsızlık Nedeniyle Gönderilen Çocukların Özellikleri

Hırsızlık suçlarının ise 10'u il merkezinden (%62.5), 6'sı Bulanık ilçesinden (%37.5) gönderilmiştir. 9 olgu değerlendirme sırasında okula devam ediyorken (%56.4), olguların 3'ü hiç okula gitmemiştir. Çocuklardan birinin babası hapiste (%6.3), birininki (%6.3) işsizdir ve iki çocuğunda babasının vefat ettiği belirlenmiştir (%12.5). Hırsızlık suçundan gönderilen çocukların 10' u 5 ve üzeri çocuklu ailelerden gelmekte olup (%62.7), ortalama kardeş sayısı 7.2 dir. Çocuklardan yarısı sigara, bir olgu da beraberinde esrar ve bali kullanmaktadır. Çocukların yaş ortalamaları 13.6 ± 1.5 , anne yaşları 36 ± 5.8 ve baba yaşları ortalaması 41.7 ± 4.8 dir.

3. Tartışma ve Sonuç

Çocuk ve suç içerik itibarıyla birbirinden çok uzak iki kavram gibi görünse de bazı durumlarda masumiyetin timsali çocuk nasıl olur da suç kavramı ile yan yana anılır? Nedir çocuğu suça iten etken? Kendi iç dinamikleri mi yoksa çocuğun dışındaki faktörler mi?

Literatürde Juvenile Delinquency olarak geçen Çocuk suçluluğu, Türkçeye ' Reşit olmayanın suçluluğu' olarak çevrilmekte ve 11-18 yaş çocukların suçluluğunu ifade etmektedir (3. Çocuk suçluluğuna ilişkin yapılan araştırmalar belirtmektedir ki, suçlu çocuk yoktur, ancak suça itilmiş çocuk vardır (5,6). Bir çocuğun suça itilmesine gösterilen başlıca nedenler şunlar olabilir: aile yapıları, aile iletişimi, ailenin ekonomik ve sosyo kültürel durumu, göç, kitle iletişim araçları gibi ailesel, toplumsal sosyo-ekonomik, kültürel ve hatta siyasi

nedenlerin yanı sıra (4,5,6) çocuğun kendi ile ilintili psiko-sosyal (psikiyatrik hastalıklar, terk edilmişlik, okuldan atılma ve madde bağımlılığı, cinsel, fiziksel veya duygusal suiistimal... vb.) faktörler de olabilir (6,7).

Muş ilini ve ilçelerini kapsayan bu çalışmada incelenen olguların 1'i kız (%2.2) olup 44'ü erkek'tir (%97.8) ve değişik suçlardan dolayı gönderilmiştir. Genel olarak suça sürüklenme erkeklerde daha fazla gözlenmektedir. Muş ili için de aynı sonuçların geçerli olduğu gözlenmiştir. Yapılan paralel araştırmalarda suç işlediği bildirilen erkek çocukların oranı %75-%99. 2 arasında bildirilmiş olup (3,8-10), bizim çalışmamızda da bu oran %97,8 olarak gözlenmiştir. Gül (5) kitabında erkek çocuklarda suç işleme oranının fazlalığını erkek çocukların toplumda daha serbest ve rahat bırakılmaları, aile denetiminin azlığı ve akran etkisinin fazlalığı ile açıklamıştır.

Yine konuya ilişkin daha önce yapılan araştırmalar göstermektedir ki, çocuk ve ergende en sık suç işlenen yaş 14 yaş civarındır. 11-26 (3,10). Bizim araştırmamızda bu sonucu destekler bir veri elde edilmiş olup, en sık suç işlenen yaş 14 (%33.3) olduğu gözlenmiştir. Özellikle en sık suçlar olarak gözlenen hırsızlık ve terör suçlarının ortalama yaşları 13.6 ile 13.8 olarak belirlenmiştir.

Bu dönemde suça yönelme psiko-sosyal yaklaşım açısından ele alınarak açıklanırsa; Erikson' a göre bu dönemde ergen için 'Ben kimim?' sorusu önem kazanır ve ergenin üzerinde akran gruplarının etkisi olduğu gibi, çevresindeki modellerin de bu yaş çocuğu üzerine etkisi oldukça fazladır. Bu nedenle ergen sosyal ilişkileri içinde akran gruplarının onayına daha fazla gereksinim duyar ve rol modellerinin normlarını, değerlerini yücelterek varlığını bu amaçlara adayabilir. Bu evrede ölçülü, hoşgörülü ve demokratik yetişkin tutumları, suçu önlemede ve olumlu kimlik geliştirmede belirleyici bir önem kazanır. (11-13). Yine bölgeye ilişkin olarak ekonomik, sosyo kültürel ve politik sebepler çocukların suça itilme nedenleri olarak ifade edilebilir.

Çocukların suça itilmelerini önlemeye yönelik ise; Çocuk suçluluğuna ilişkin ilk çalışmalardan olan Şensoy' a göre çocukların işlediği suçu cezalandırmak yerine, çocukların suça yönelmemeleri için önlemler alınmalıdır. Bunun içinde öncelikle çocuklara iyi bir genel ve mesleki eğitim verilmelidir. Sadece genel ve mesleki eğitimi yeterli görmeyen Şensoy ahlaki ve manevi terbiye eğitimine de önem verilmesini ifade etmektedir. Gelir düzeyinin düşüklüğü ve fazla çocuk sayısı suçu tetiklediğinden, çocuk suçluluğunu önleme amaçlı ekonomik tedbirler ile aile planlamasına yönelik önlemlerin gerekliliği önem kazanmaktadır (14).

Araştırma ve gözlemlerimize dayanarak ifade edebiliriz ki suçu önlemeye yönelik eğitim bağlamındaki en önemli düzenleme bölgede çalışan eğitimcilerle ilgili olmalıdır. Yaklaşık 5000'ne yakın öğretmeni olan Muş ilimizde eğitimcilerimiz suçu önlemede aktif rol alabilmelidirler. Yapabileceklerinin ilk basamağı bölgedeki farklılıkların bilincinde olarak, bu kültürel farklılıkları zenginliğe dönüştürmek olmalıdır. Kültürel ve etnik farklılığı bilmek öğrencinin kendini "Öteki" gibi görmesini önleyerek, farklılıkların konuşulabildiği hatta zenginlik olarak görülebildiği güvenli ve geliştirici bir eğitim ortamını doğurur. Eğitimcilerimizin tutum, söylem ve davranışları çocuğu örseleyeci ve kimlik bunalımına itici olmayıp, bütünleştirici bir role bürünmelidir. Ayrıca bölgeye atanan öğretmenlerin, kısa bir süre içinde tayin veya merkeze görevlendirme istemeleri, öğrencilerin eğitimsel ideal ve hedef oluşturmalarına engel teşkil etmektedir. Atanan öğretmenlerin bölgemizde daha

uzun süreli kalarak etkili öğretmenlik yapabilmeleri için, MEB tarafından maddi ve manevi teşvikler sunulmalıdır.

Eğitimin temel parametrelerinden biri olan oyun, eğitim aracı olmanın yanında birikmiş enerjinin aktığı bir paratondur. Bu yönüyle düşünülürken ilimiz oyun parkları ve alanları bakımından kısıtlı olanaklara sahiptir. Bu noksanlığı yenebildiğimiz ölçüde suçtan uzak çocuk görme ihtimalimiz artabileceği düşünülmektedir. Böylelikle alternatif bir çocuk yaşam alanı oluşur ve bu yaşam alanı beraberinde “çocuk” olmanın güzelliğini yaşama fırsatı verir.

Ergenlik döneminde ise çocuk bedensel, ruhsal ve zihinsel yönden çok hızlı değişir (15). Bu değişim sürecinde ortaya çıkan libidinal enerji farklı yönlere aktarılarak ergenlerde baş etme becerileri güçlendirilebilir. Sporun ruh sağlığı üzerine yararları ve hatta ruhsal sorunları olanlarda iyileşme sürecine katkısı yadsınamaz. Spor, gencin yaşlarıyla bir arada sosyal etkileşim içinde grupla birlikte hareket edebilmesini sağladığı gibi, girişimcilik özelliklerini geliştirmesine, spor dalının gerektirdiği kurallara uyabilmek için kendisini kontrol etmeyi öğrenmesine ve mücadele zorunluluğu da kendini ifade edebilmesine yol açar. Bu süreçler grup içinde işbirliği, paylaşım ve rekabet dengesinin oluşmasına katkı sağlayarak, gencin sosyal uyum yetenekleri, kendine güven ve saygısını geliştirir (16). Tam bu noktada özellikle İl Gençlik ve Spor Müdürlükleri devreye girerek, en ücra köylerde dahi okul ya da mahalle takımları oluşturarak müsabakalar düzenlemelidir. Bu sayede çocuk ve gencin mevcut enerjisi sağlıklı yöne aktarılarak, beden ve ruh sağlığı korunur ve suça yönlendirilmesi de büyük ölçüde engellenebilir. Okullar ve iller arası müsabakalar çocuk ve ergene farklı etnik yapıdan gelen çocukları tanıma, onlarla sosyal ilişkiler ortamı oluşturma, bir takımın ferdi olma, o takım için emek harcama gibi olanaklar sağlayacağından, gencin sağlıklı kimlik ve idealler oluşturarak suça itilmemesine katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, bölgemiz söz konusu olduğunda, çocuğun kendi dışındaki faktörler çocuklar arasında suçu doğuran en büyük etken olarak görülebilir. Çünkü büyükler olarak nitelendirdiğimiz dış dünyada “Çocuk” algısı “Büyük” kavramıyla aynı kategoride kabul edilmekte olup, büyükten beklenen ve büyüğe yüklenen sorumluluklar çocuktan da beklenmektedir. Tam bu noktada Erikson’un şu sözünü hatırlamanın yararlı olacağı düşünülmektedir: Birgün, belki, mümkün olan en ölümcül günahın bir çocuğun ruhunu yaralamak olduğunu söyleyen iyi araştırılmış, iyi düşünülmüş ve ateşli bir toplumsal kanı olacaktır (Erik Erikson) (17).

Kaynakça

Aydın, A, (2010), *Eğitim Psikolojisi*, Ankara: Pegem Akademi.

Berkem M, (2001), “Dalış Sporü Eğitim Süreci İçindeki Öğrencilerle Eğitimcilerin Ruhsal Farklılıkları”, *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 4.

Biçer, Ü, Hancı H, (1999), *Adli Psikiyatri (Birinci Basamak İçin Adli Tıp Elkitabı)*, ISBN (Yayın) No: 147-56.

Binder, A, and Geis, G, (2000), *Juvenile Delinquency: Historical, Cultural and Legal Perspectives*, Cincinnati: Anderson Publishing Co.

- Cantürk, G. (2005), "Çocuk Suçluluğunda Adli Psikiyatrik Değerlendirme: Forensic Psychiatric Evaluation Regarding Juvenile Delinquency", *STED*, 14(2).
- Donnellan, Brent M., Trzesniewski, Kali, H. ve Robins, Richard W. (2006) *Personality and Self-Esteem Development in Adolescence*, pp: 285-309 in *Handbook of Personality Development*, Edt. Mroczek, Daniel K. and Little Todd D, London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Göker Z, Hesapçıoğlu T.S, Sarp, K. S, ve Kandil, S. T, (2006), "KTÜ Tıp Fakültesi Çocuk- Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Polikliniğine Son İki Yılda Başvuran Adli Olguların Değerlendirilmesi", *Adli Tıp Dergisi*, 20(3): 1-5.
- Gül, E, (2010), *Çocuklarda Psikolojik Sorunlar ve Tedavisi*, İstanbul: Çıra yayınları.
- Howell, J, C, (2003), *Preventing and Reducing Juvenile Delinquency: A Comprehensive Framework*, London: Sage Publications Ltd.
- Kandil, T.S, Hocaoğlu, Ç, Bağdatlı, H, Aktepe, E, Yöntem, T. ve Aksu, G, (2000), "Son Dört Yılda KTÜ Tıp Fakültesi Çocuk Psikiyatrisi'ne Başvuran Adli Olguların Değerlendirilmesi", Poster, 12. *Ulusal Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Kongresi*, İstanbul: 15-17 Mart.
- Kızmaz, Z. ve Bilgin, R, (2010), "Sokakta Çalışan/Yaşayan Çocuklar ve Suç: Diyarbakır Örneği". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (32).
- Morgan, W. P. (1995) "Anxiety and panic in recreational scuba divers", *Sports Med*, 20(6).
- Şensoy, N, (1949), *Çocuk Suçluluğu, Küçüklük, Çocuk Mahkemeleri ve İnfaz Müesseseleri*, İstanbul: Akt. Gürhan, Fişek; Can Umut Çiner Ve Taner Akpınar, (2008), "Çocuk Suçluluğu'nda Öncü Çalışmalar ve İki Doktora Tezi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 57 (2), 17-29.
- Sayıl, M, (2007), Erik Erikson, *Psikososyal Gelişim Dönemleri ve Kimlik*. Edt. Aysev, A. S. ve Taner, Y. I., *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları*, İstanbul: Golden Print.
- Taşçeviren, Fulya, (2010), *Kolay, kısa, keyifli psikoloji*, İstanbul: Carpediem.
- Uygur, N, Türkcän S, ve Geyran, P, (1994), "Adli Psikiyatride Çocuk ve Ergen Suçları", *Düşünen Adam*, 1994, 7 (3), 20-24.
- Yavuzer, Haluk, (1982), *Çocuk ve Suç*, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

AİLE İÇİ ŞİDDET BAĞLAMINDA TAKİPÇİ TACİZ

İrem AKDUMAN*

Giriş

Boşanmış veya ayrı yaşamakta olan çiftlerde, genelde kadının ölümü veya yaralanması ile sonuçlanan şiddet olaylarıyla oldukça sık bir şekilde karşılaşmaktadır. Bu şiddet olayları yakından incelendiğinde, birçoğunun öncesinde gerçekleşeceğine dair ciddi işaretler verdiği, önleneme ihtimalleri olduğu dikkati çekmektedir. Eşin, ayrılmış olduğu partnerini takip etmekte olduğu, eski partnerinin hayatını halen kontrol etmeye çalıştığı, şiddetin çeşitli boyutlarıyla (duygusal, fiziksel, ekonomik, cinsel) tacizini devam ettirmekte olduğu zoraki ilişkide de rastlanmakta olduğu görülmektedir. Bu gibi durumların önlenemeli olması, olay sonrasında toplum içinde de infial yaratmakta, kolluk kuvvetlerine ve sisteme karşı güvensizlik yaratabilmektedir.

Burada, ilişki sırasında ve sonrasında, takipçi taciz şeklinde ortaya çıkan ve devam eden, ciddi boyutlarda fiziksel şiddet uygulamaya, hatta partnerini öldürmeye kadar varabilen olgulara dair bilgiler verilecektir. Bu tip olguların önüne geçebilmek için işaretlerin önceden yakalanması ve anlamlandırılması önemlidir. Bu işaretlerin öğrenilmesi için kamuoyunda bilinçlendirme çalışmalarının yürütülmesi, bununla beraber, alanda çalışan kişilerin, özellikle bu konuda uzmanlaşmış kişilerden oluşacak, aile içi şiddette takipçi tacize odaklanabilecek birimlerin oluşturulmasının, bu suçun önlenmesinde kritik rol oynayacağı düşünülmektedir.

Tanımlamalar

Takipçi taciz, bir kişinin, hedef olarak belirlediği başka bir kişiye, hayatının güvenliği konusunda korku ve endişe yaratacak şekilde, sürekli olarak izleyip rahatsız etmesidir (Akduman, Ünsalver, Cavlak, Oral, Cansunar, 2006). Burada bahsi geçen takip süreklidir, mağdurun hayatına, onun isteği dışında müdahale eder, özel hayatına girer, tehdit içerir. Mağdur güvenliği konusunda endişe yaşar.

Takip eden kişi, avını takip eden bir avcı gibi, dikkatli ve detaycıdır. Hedefinin özelini araştırır, onunla ilgili tüm bilgilere ulaşmaya çalışır, onu fiziksel anlamda da takip eder. Taciz davranışı, mağdurun telefonla, mesajlarla, hediyelerle veya devamlı olarak bir yerde karşısına çıkarak rahatsız edilmesi şeklinde görüleceği gibi, mağdur ile ilgili söylentiler yaymak, onu veya yakınlarını üstü örtülü veya açık şekilde tehdit etmek şeklinde de ortaya çıkabilir. Rahatsız edici ve tekrarlayıcıdır. Mağdurda psikolojik baskı yaratır ve psikiyatrik bazı sorunlar yaşamasına sebep olabilir.

Birçok farklı takipçi taciz tipi bulunmaktadır. Bu çalışmada bahsi geçen takipçi taciz,

*Yrd. Doç. Dr. Süleyman Şah Üniversitesi

hâlihazırda ilişki halinde olan veya ilişkisi yeni bitmiş kişiler arasında yaşanan takip ve taciz etme olgularıdır.

Aile içi şiddet, kişinin; eşine, çocuklarına, ana-babasına, kardeşlerine ya da yakın akrabalarına yönelik gerçekleştirdiği “her türlü tehdit, baskı ve kontrol içeren, fiziksel, cinsel, ekonomik veya psikolojik zarar görmesine sebep olan her tür davranış” olarak tanımlanmaktadır (T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, s. 6). Bu tip eylemlerde de genel aile içi şiddet bulgularına paralel olarak, mağdurların çoğu kadın, şiddet uygulayıcıların da çoğu erkektir (Mullen, Pathé and Purcell, 2002; Tjaden & Thoennes, 2001; Hall, 1998; Walker & Meloy, 1998).

Aile içi şiddette olduğu gibi, bu bağlamda görülen takipçi taciz olgularında da çoğunlukla mağdur olan kadın, şiddet gösteren kişi de erkek olduğu için, burada özellikle bu tür vakalar üzerinde durulacaktır.

Aile İçi Şiddette Takipçi Taciz

Araştırmacılar, takipçi taciz olayları üzerine yaptıkları değerlendirmelerde ortak bir sonuca varmışlardır: Tacizci ve mağdurun ortak bir geçmişi ve paylaşımı olduğu olgularda, tacizi gerçekleştiren kişinin tehditlerini yerine getirme / şiddet gösterme ihtimali, mağdur ve saldırganın birbirini tanımadığı olgulara göre daha yüksektir (Mullen, Pathé & Purcell, 2002; McFarlane, Campbell, & Watson, 2002; Tjaden Thoennes, 2001). Bu tip kişilerin, tehditlerini gerçekleştirme oranının daha yüksek olması, ayrılmak isteyen eski eşlerine karşı tehlike arz edebileceklerinin bilimsel olarak iddia edilebilmesi anlamını taşımaktadır. Güncel haberlerde karşılaşılan, çoğunlukla kadının ölümü, kimi zamanda yaralanması ile sonuçlanan olguların birçoğunda önceden işaretlerin net bir şekilde görülebileceği, bu tip saldırıda bulunma riski olan kişilerin oluşturdukları tehlikelilik düzeylerinin boyutlarının olay gerçekleşmeden hesap edilerek önlenilebileceği, bu çalışmalarla ortaya konmaktadır.

Araştırmaların bu konuda ortaya koyduğu bir başka bulgu ise, evliliğinde şiddete maruz kalan kadınların, ayrılık sürecinde, eski eşleri tarafından takip/taciz edilme oranlarının, şiddete maruz kalmayanlara göre daha yüksek olduğudur (McFarlane et al., 2002; Tjaden & Thoennes, 2001) Bu çiftlerin geçmiş ilişkileri incelendiğinde, evlilik sürecinde erkek partnerin kadına karşı duygusal anlamda daha fazla istismar edici (bağırma, aşağılama, hakaret etme vs..) ve kontrolcü davranışlar (kimse ile görüştürmeme, her hareketini rapor ettirme vs...) sergilemiş olduğu dikkati çekmektedir (Resnick, 2007). Çalışmalarını bu alanda sürdüren, Walker ve Meloy, aile içi şiddete maruz kalan kadınların durumunu “asla kazanılamayacak bir durum” olarak tanımlamaktadır. Bu kadınlar ayrılmaya kalktıklarında daha büyük bir şiddet ve tehditle karşı karşıya kalacaklarından, ilişki içinde kalıp, zaten alışmış oldukları şiddete boyun eğmektedirler veya yaralanmak/öldürülmekten kurtulmanın tek çözümü olarak görebildikleri tacizcilerini öldürmeyi seçmek durumunda kalabilmektedirler (Walker & Meloy, 1998). Bu veriler, aile içi şiddet olaylarına güvenlik güçlerinin ciddiye alıp erken müdahale etmesinin önemini göstermektedir (Baldry, 2005).

Aile içi şiddet bağlamında takipçi taciz olayları, hem ilişki devam ederken, hem de ayrılık sonrasında ortaya çıkabilen, temelde yatan motivasyonun reddedilmeye karşı intikam almak veya yeniden bir araya gelme çabası olan, davranış örüntüsüdür. İlk başlarda uzlaşma motivasyonu ile ortaya çıkan takip etme, reddedilme sonrasında intikam alma hissine yol açacak bir öfkeye dönüşebilmektedir (Mullen, Pathé & Purcell, 2002). Öncesinde veya hali

hazırda bir ilişkinin varlığı, saldırganın mağdurunu daha kolay bir biçimde kontrol altına almasına yardımcı olur. Bunun sebebi, saldırganın mağdurun özeline dair daha fazla bilgi sahibi olması, zayıf noktalarını biliyor olmasıdır.

Evlilik öncesinde yaşanan birliktelik sırasında işaretlerini vermeye başlayan takıntılı kontrol etme davranışı, mağdurlar tarafından çoğu zaman ilişkiyi sahiplenme, sevgi göstergesi ve zararsız kıskançlıklar olarak algılanmaktadır. Oysaki bu davranışlar ileride ortaya çıkabilecek ciddi problemlerin işareti olabilmektedir. Öncelikli olarak, mağdurun sosyal çevresinden uzaklaştırılması söz konusudur. Erkek partner, kadının arkadaşları ve hatta ailesi ile ilişki kurmasını kısıtlamaya başlar. Bu talepler genellikle “sahiplenme” “onu çok sevdiğinden paylaşmak istememe” ve/veya “hep ikisinin baş başa olmasını isteme” gibi mazeretler altında sunulmaktadır. İlişki ilerledikçe, bu durum aşırı bir hal alarak mağdurun tüm hayatının kontrol altında tutulması şekline dönüşebilmekte (her an nerede ne yaptığını bilmek istemek, kimse ile görüştürmemek...) mağdurun sosyal anlamda tamamen izole bir hayat yaşamasına, hatta işini bırakmasına/kaybetmesine sebep olabilmektedir (Baldry, 2007; Proctor, 2003). Eşine sormadan evden bile çıkması mümkün olmayan mağdurun herhangi bir direnç göstermesi karşısında şiddet görmesi de oldukça sık karşılaşılan bir durumdur. Bununla birlikte, mağduru aşağılamak, tehdit etmek de söz konusudur. Mağdur ise, çoğunlukla bir çıkış yolu göremediği için tacizciye boyun eğmekte ve onun taleplerine karşı gelememekte (Baldry, 2005), hor görüldüğü, aşağılandığı ve tacize uğradığı bu ilişkiyi, kendilerini koruyabilme amacıyla sürdürebilmektedir (Baldry, 2005; Albrecht, 2001).

Evlilik sürecinde, takipçi taciz çoğunlukla duygusal ve fiziksel istismar olarak ortaya çıkıyor olsa da, mağdurların birçoğu cinsel anlamda da ilişkiye zorlanabilmektedir. İlişkide takipçi taciz, psikolojik anlamda kadının üzerinde baskı kurulması suretiyle onu kontrol altına almak, onun hareket becerisini kısıtlamak, bu şekilde onda korku ve sinme/teslim olma durumu yaratmak şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Fiziksel ve cinsel şiddetin bu istismar durumuna eşlik etmesi, mağdurların, bu kişilerin tehditlerinin ciddiyeti ile ilgili olarak daha fazla korkuya kapılmalarına sebep olabilmektedir (Resnick, 2007).

Mağdurun gücünü toplayıp ayrılmaya teşebbüs etmesi durumunda, tacizci, “ya benim olacaksın, ya toprağın” düşünce yapısı ile paralel şekilde, reddedilmenin sebep olduğu kendine güvensizlik sonucunda kontrol taktiklerini ağırlaştırmakta, tacizlerini, şiddet seviyesini ve tehditlerini arttırabilmektedir (Akduman ve ark., 2006). İlişkinin / evliliğin sona erdirilmesi döneminde takipçi taciz, tacizci için, ilişkinin farklı bir boyutta da olsa, devam etmesi anlamı taşımaktadır. Tacizci, eşinden ayrı yaşıyor da olsa, onun hayatına dışarıdan müdahale etmeye devam etmektedir. Özellikle telefon açarak, mektup veya notlar yazarak, onu takip ederek, evine / malına zarar vererek devam eden tacizler, mağdurda çaresizlik hissine sebep olur. Ne yaparsa yapsan bundan kurtulamayacağımı düşünen bazı mağdurların, tehditlerden korunmak amacıyla ilişkiye geri dönebildikleri de görülmektedir.

Bazı davranışların, takipçi taciz bağlamında, şiddetin gerçekleşme riskinin daha yüksek olduğuna işaret ettiği, araştırmalarca tespit edilmiştir (McFarlane et al., 2002). Araştırmacılar, kadının takip edilmesi, arabasına tehdit mesajları bırakılması ve çocuklara zarar vermek ile tehdit edilmesi, durumlarında tehlikenin artmış olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca, mağdurun evine gitmek (birden bire karşısına çıkmak), geçmiş şiddet davranışları olması, majör depresyon tanısı alabilecek durumda olmak, çocuklara zarar vermek ile tehdit etmek ve mağdurun malına tehditkâr mesajlar yazmak / bırakmak gibi davranışların da riskin

yükseldiğine işaret ettiği tespit edilmiştir (Resnick, 2007). Bu tip risk faktörlerinin biliniyor olması, olgular incelenirken, saldırganın tehlikelilik durumunun saptanmasında önemli rol oynamaktadır. Mağdur ve çevresindekilerin nasıl bir risk altında olduğunun tespiti, uygulanacak güvenlik tedbirlerinin belirlenmesine yardımcı olacaktır.

Tehlikelilik durumunun belirlenmesi, bu tip suçları önleme çalışmalarında da ciddi önem taşımaktadır. Bu konuda uzman bir ruh sağlığı çalışanı tarafından yapılması gereken bu analizin oldukça hassasiyetle ele alınıp, sonuçlarının da hukuki çerçevede uygulanacak yaptırımların belirlenmesinde yardımcı bir veri olarak kullanılması gerekmektedir. Saldırganın mağdur ve çevresi için yarattığı risk seviyesi, suç davranışının tekrarı ihtimalini ortaya koyacaktır. Böyle bir verinin varlığı, bu şiddet davranışının engellenmesine yardımcı olacak ve güncel hayatta sıklıkla karşılaşılan birçok şiddet olayının da önüne geçilmesini sağlayacaktır. Buradan yola çıkılarak, risk/tehlikelilik ölçümü üzerine uzmanlaşmış ruh sağlığı çalışanlarının, kolluk güçleri ile birlikte, bu konu üzerine çalışabilecekleri birimlerin varlığı suçun önlenmesinde önem taşıdığı düşünülmektedir.

Takipçi taciz üzerine yapılmış olan birçok araştırma sonucunda, taciz eden kişinin bazı özelliklerinin, saldırganlık / şiddet eğilimi gösterme riskini yükselttiği tespit edilmiştir. Tacizcide madde bağımlılığı olması, geçmişinde özellikle cinsel veya şiddet suçu sabıkası olması, açık tehditlerde bulunması, kişilik bozukluğu tanısı almış olması, işsiz olması, sosyal olarak yalnız olması, mağdura karşı fazla öfkeli olması, mağdurun kendine ait olduğuna dair inancı olması, silah vb. gibi şiddet eyleminde kullanılacak aletlere ulaşabilir olması gibi özelliklerin, onun saldırıyı gerçekleştirme riskini arttıran faktörler olabileceği iddia edilmektedir (Mullen, Pathé & Purcell, 2002). Bu özelliklere sahip herkesin saldırıda bulunacağı gibi doğrudan bir sebep sonuç ilişkisi kurulamasa da bu özellikleri taşıyan kişiler takipçi taciz olaylarına dâhil olduğunda şiddetin artmasının önlenmesi adına daha da dikkatli olunması doğru olacaktır.

Aile İçi Şiddette Takipçi Taciz Olgularında Şiddet Davranışının Engellenmesi İçin Alınabilecek Diğer Önlemler

Bu tip olguların sıklıkla karşılaşıldığı ülkelerde yapılan çalışmalarda, vakalara yaklaşımda, problemin, multidisipliner bir grup ile birlikte ele alınmasının en etkin yöntem olduğu görülmüştür. Bu konuda uzmanlaşmış / bilgili hukukçular, kolluk kuvvetleri birimleri, ruh sağlığı uzmanları, sosyal hizmet birimleri ve hatta mağdurun da içinde bulunacağı bir grubun bir araya gelerek, olgunun farklı açılardan incelemesi, her olgunun kendine has özelliklerine göre yorumlanıp önleme stratejilerinin bu özelliklere göre belirlenmesi ideal durumdur (Knoll, 2007). Bu tarz çalışmanın farklı avantajları da bulunmaktadır. Özellikle, hayatının kontrolünü kaybettiğini hissettiği noktada, olayın çözümünde aktif rol oynayan mağdurun, tekrar kontrol hissini geri kazanması ve kendine güvenin artması, hem mağdurun psikolojik açıdan onarıma sürecine pozitif katkı sağlayacaktır, hem de hayatını yeniden kurabilmesi ve ayakları üzerinde durabilmesi adına yararlı olacaktır. Ayrıca, farklı alanların bakış açıları bir araya getirilerek, olgu ile ilgili toplanan veriler daha da çeşitlenecek ve çözüme varma yolu nispeten daha kılacaktır.

Mağdurun ilk başvuracağı yer olan kolluk kuvvetlerinde bu konuda bilgili olan kişilerin, mağdura empatik ve önyargısız bir şekilde yaklaşması da oldukça önemlidir. Mağdura hukuki ve pratik anlamda, haklarını korumak ve fiziki olarak korunmak amacıyla neler

yapması gerektiği hakkında bilgi verilmeli, güvenlik önlemleri ile ilgili olarak kendisine yardım sağlanmalıdır. Ayrıca, mağdur, yine bu konuda deneyim sahibi olan bir ruh sağlığı uzmanına yönlendirilmelidir.

Mağdurun Alabileceği Önlemler

Her şeyden önce mağdur, takipçi tacizciye, net bir şekilde onu istemediği mesajını vermelidir. Kibar davranmaya çalışırsa yanlış anlaşılma riski olabilmekte, karşısındaki istemeden de olsa karışık mesajlar verebilmektedir. Bu sebeple, aşağılamadan veya kötülemeden fakat net bir ifade ile mesajını iletmelidir. Örneğin, “sen iyi birisin fakat ben seninle yapamam” gibi bir cümle, takipçi tacizci tarafından “sen iyisin, birazcık uğraşırsan seni sevebilirim” olarak algılanabilir veya “şu anda bir ilişkiye hazır değilim” gibi bir açıklama, karşı tarafa, ileride böyle bir ilişkinin mümkün olabileceği mesajını verebilecektir (Knoll, 2007). Sadece “hayır, istemiyorum” demek, mesaj vermek adına yeterli olacaktır.

Mağdurun fiziksel güvenliğinin sağlanması için, mümkün ise, evine güvenlik sistemi kurulması, bunun mümkün olmadığı durumlarda, kapı ve pencere kilitlerinin güçlendirilmesi (veya değiştirilmesi) önemlidir (Proctor, 2005).

Mağdurun günlük rutinlerini değiştirmesi, takipçi tacizcinin onu takip etmesini zorlaştıracak bir durum yaratacaktır. Takipçi tacize maruz kalan kişi, her şeyi kaydetmelidir (konuşulanlar, mesajlar, hediyeler, ses kayıtları, tüm yollananlar, tehditler). Bunun yanı sıra, mağdur bir günlük tutabilir ve her gün olan veya olmayanları not edebilir (Knoll, 2007). Tüm bu kayıtlar, daha sonra mahkemede delil niteliği taşıyabilecektir.

Mağdur, kişisel bilgilerini gizli tutması hakkında da uyarılmalıdır. Telefon numarasını, ev/iş/e-posta adreslerini sadece güvendiği kişilere, zorunlu hallerde vermesi konusunda hassas davranması anlatılmalıdır. Ayrıca, mağdur güven duyduğu kişileri konu ile ilgili olarak bilgilendirmesi, sosyal destek alabileceği kişilerle durumu paylaşması konusunda teşvik edilmelidir (Knoll, 2007; Proktor, 2005).

Mağdur çalışıyorsa, iş yerinde amirlerine ve güvenliğe konu ile ilgili bilgi verilmelidir (Knoll, 2007; Proktor, 2005). Çocuk olduğu takdirde, çocukların okulu, öğretmenleri de bu konu hakkında bilgi sahibi olmalıdır (Proktor, 2005). Bu şekilde, bir sorun olduğu takdirde, çocukların güvenliği tehlikeye girmeyecektir.

Yıldönümleri, tatiller vs. özel günler, tacizciye, şiddeti tetikleyebilecek duygusal yükler getirebilir. Ayrıca, tutuklanma, mahkeme emri vs. gibi durumlar da kişiyi provoke edebilir. Bu sebeple mağdurun bu tür durumlara karşı hassas olması için böyle zamanlarda korunma önlemlerini arttırması hususunda uyarılması önem taşımaktadır (Knoll, 2007).

Çocukların yaşlarına uygun şekilde bilgilendirilmesi de üzerinde durulması gereken ayrı bir noktadır. Çünkü eşler çocuklarını taciz etmeyi bir araç olarak kullanabilmektedir. Özellikle burada sözü geçen vakalarda, baba, çocukları annelerinin hayatı hakkında bilgi sahibi olmak için kullanabilir ve daha sonra bu bilgiden eski eşini korkutmakta, taciz etmekte yararlanabilir (Proktor, 2005). Gizli saklı bir hayat yaşadığı halde, tacizcinin mağdurun özelinde hakkında devamlı olarak güncel bilgilere sahip olduğunu görmek onda “ne yaparsam yapayım her şeyimden haberdar oluyor” düşüncesine sebep olacak ve hayatını hala eski kocası tarafından kontrol ediliyor olduğu düşüncesine mağdurun yaşadığı korkuyu arttıracaktır.

Takipçi taciz olaylarında, mağdurun bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi, sorunun çözümünde önemli rol oynar. Fakat burada yasaların oluşturulması ve uygulanması daha büyük önem taşımaktadır. Türkiye’de halen takipçi taciz ayrı bir suç olarak tanımlanmamakta, tehdit, cinsel taciz, hakaret, kişilerin huzur ve sükûnu bozma, mala zarar verme, iftira gibi, farklı suç davranışlarının birleşimi gibi görülmektedir (Akduman ve ark, 2006).

Takipçi taciz olaylarının önlenmesi, öncelikle bu olaylara gereken önemin atfedilmesi ile başlayacaktır. Bu konuda çalışacak, bu konuda uzmanlaşmış, ayrı birimlerin oluşturulması çok ciddi önem taşımaktadır. Aile içi şiddet konusunda hâlihazırda yürütülen çalışmalar çok umut vericidir.

Aile içi şiddet gibi sosyal anlam yüklü bir sorunda, sadece güvenlik güçlerinin veya sadece hukukçuların önleme çalışmalarında bulunması yeterli değildir. Sivil toplum örgütlerinin de katkıları ile her alanda yürütülecek bilinçlendirme çalışmaları, bu alanda farkındalık sağlayacak ve kamuoyu oluşturacaktır. Şiddet ortamında yetişen kişilerin ileride de şiddet uygulama eğiliminin yüksek olduğunu ortaya koyan, şiddet döngüsü teorisinden yola çıkarak, her yaşta insana ulaşım bu konuda eğitmek tüm bireylerin görevidir.

Kaynakça

- Akduman, İ. Ünsalver, B. Cavlak, M. Oral, G. Cansunar, F.N. (2006) Takipçi Tacizcilik, *Adli Psikiyatri Dergisi* “ Turkish Journal of Forensic Psychiatry”, 3 (3-4).
- Albrecht, S. F. (2001). *Stalking, stalkers and domestic violence: Relentless fear and obsessive intimacy.* n Davis JA (ed.) “Stalking Crimes and Victim Protection: Prevention, Intervention, Threat assessment, and Case Management,” Florida: CRC Press.
- Baldry, A.C. (2005) *From domestic violence to stalking: The infinite cycle of violence.* In J. Boon and L. Sheridan, (eds).”Stalking and Psychosexual Obsession”, West Sussex: John Wiley and Sons, LTD.
- Hall, D. M. (1998) The Victims of Stalking. In J.R. Meloy (ed). *The Psychology of Stalking: Clinical and Forensic Perspectives*, London: Academic Press, Elsevier
- Knoll, J. (2005) Risk management of stalking. In D.A. Pinals (ed), *Stalking: Psychiatric Perspectives and Practical Approaches.* New York: Oxford University Press.
- McFarlane, J., Campbell, J.C. and Watson, K. (2002) Intimate partner stalking and femicide: Urgent Implications for women’s safety, *Behavioral Sciences and the Law*, 20: 51-68.
- Mullen, P.E., Pathé, M, Purcell, R. (2002), *Stalkers and their Victims.* Cambridge: Cambridge University Press.
- Proctor, M. (2003) *How to stop a stalker*, New York: Prometheus Books.
- Resnick, P. J. (2007) Stalking risk assessment. In D.A. Pinals (ed). *Stalking: Psychiatric Perspectives and Practical Approaches*, New York: Oxford University Press.
- T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Projesi, *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele El Kitabı* http://www.ksgm.gov.tr/Pdf/siddet_handbook.pdf 01.09.2009.
- Tjaden P and Thoennes N. (2001). Stalking: Its role in serious domestic violence cases, Research Report Submitted to the U.S Department of Justice, <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/187346.pdf> 01.08.2011.
- Walker, L. E and Meloy JR. (1998). Stalking and domestic violence. In J. R. Meloy (ed.) *The Psychology of Stalking: Clinical and Forensic Perspectives*, London: Academic Press.

KADIN CİNAYETLERİ: SEVGİ Mİ, NAMUS MU?

Fatma FİDAN*

Serpil AYTAÇ**

Özet

Kadına yönelik şiddetin ürettiği kadın cinayetleri, nedenleri ve oluşumu itibariyle farklı faktörlerin belirleyiciliğinde oluşmaktadır. Ağırlıklı olarak eş (sevgili, nişanlı), kadın cinayetlerinde fail olarak ön plana çıksa da aile üyeleri, toplum ve yabancı kişilerce de kadınların öldürüldüğü bilinmektedir. Ekonomik, sosyo-kültürel, dini ve geleneksel unsurlar kadınların öldürülmesine gerekçe olabilmektedir.

Bu çalışmada her geçen gün gazete haberlerinin ilk sayfalarında yer alan kadın cinayetlerinin genel bir değerlendirilmesi yapılmış, Türk toplumunun kimlik yapısı içinde tartışılarak, kadın cinayetlerinin engellenmesi konusunda çözüm önerileri sunulmuştur. Çalışmada son bir yıl içinde gerçekleşen kadın cinayetleri taranarak, içerik analizi yöntemi ile veriler değerlendirilmiştir.

Araştırmada, daha çok boşanma aşamasında ve boşanma kararı almış kadınların öldürüldüğü, cinayet aleti olarak da silah ve bıçağın kullanıldığı tespit edilmiştir. Kadınlar daha çok sokakta ve evinde veya ailesinin evinde öldürülmektedir.

Giriş

Kadınlar, dahil oldukları sosyal ve kültürel yapıları ne olursa olsun, hiç tanımadıkları bireyler ya da eşleri ve aile üyeleri tarafından öldürülmekte, yine bir çok kadın da öldürülme tehdidiyle yaşamak zorunda kalmaktadır. Kadın cinayetlerinin nedenleri araştırıldığında bireysel sorunları gerekçe gösteren tekilci anlayış ile cinayetleri politik olarak gören genelde anlayış arasında açıklamalar yapılmaktadır.

“Kadın öldüren erkekler sorunludur ya da kendine hakim olamamıştır” gibi açıklamalar belli bir tatmin sağlayabilir ancak sorunun derinlemesine ele alınmasına engel teşkil edebilir, hatta sorunun bir ölçüde karartılması işlevini yerine getirebilir. Ancak bireysel özellikleri görmezden gelip, daha genel dinamiklerle açıklamak ve bu yönde çözümler sunmak da sorunun karmaşıklaşarak, gerçekçi biçimde ele alınması noktasında yetersiz kalabilir. Kadın cinayetlerinin tamamen kendine özgülüğe terk etmeden ve bireysel özellikleri göz ardı etmeden gerçekçi bir perspektifle ele alınmalıdır. Erkeklerin kadın üzerindeki tahakküm talebinin bir sonucu olarak kadın cinayetleri uzun süren şiddet sonucunda ve

**Yrd. Doç. Dr, Sakarya Üniversitesi İ.İ.BF.

*Prof. Dr, Uludağ Üniversitesi İİBF Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Yönetim ve Çalışma Psikolojisi Anabilim Dalı, saytac@uludag.edu.tr

farklı nedenlerle gerçekleşmektedir. Birbirini besleyen ve iç içe geçmiş farklı unsurlar kadın cinayetlerinin oluşumu açısından belirleyicidir.

1. Kadın Cinayetleri

Kadınların bir erkek veya erkek grubu tarafından öldürülmesi veya ölmeye zorlanması "Kadın Cinayeti" olarak adlandırılmaktadır. Kararın alınmasının ve eylemin gerçekleştirilmesinin erkek tarafından olması belirleyicidir. Gerekçe, genellikle kadın-erkek ilişkisine dayalı bir konu veya bu ilişki sonucu oluşan bir olguya dayanmaktadır.

Kadına yönelik şiddet, oluşumu, nedenleri ve sonuçları itibarıyla birçok araştırmaya konu olmuş, yaklaşımlar geliştirilmiştir. Kadına yönelik şiddeti açıklayan farklı teoriler söz konusudur.¹ "Kadın cinayeti" de kadına yönelik şiddetin bir türüdür. Ancak oluşumu ve sonuçları itibarıyla diğer şiddet türlerinden ayrılmaktadır. Nedenleri ve dinamikleri araştırıldığında tek bir unsurun belirleyiciliğine terk etmek sorunun bütünü görme açısından yetersiz kalabilecektir. Kültürel ve sosyo-ekonomik nedenlerin belirlediği cinsiyetçi sistem sonucu erkeklerin kadınlar üzerinde tahakküm kurmasına neden olan anlayış, kadın cinayetlerinde tek olmasa da en önemli belirleyicidir.

Tarihsel süreçte kadın cinayetleri incelendiğinde ileri sürülen gerekçe "geleneksel namus anlayışı" olarak belirginlik kazanmaktadır. Sorun bu perspektiften incelendiğinde ise derin bir değerler kavrayışının yattığını düşünmek ve hesaba katmak gerekir. Cinayetlere "namus" gerekçesi ile bakmak erkek ve kadın bakımından bu değerlerin sorun çözmek için değil, yığınları etkilemek için kullanmanın bir aracıdır. Bu yolla hem kendi besledikleri bireysel ve toplumsal olumsuzlukları görünmez kılmak, hem de cinayetin sorumlusu olarak (kadını) göstermek gibi bir yol izlenmektedir.

Öldürülen kadın sayısının artması ve etkilenen bireylerin çokluğu nedeniyle namus olgusu dışında farklı gerekçeler aranması zorunlu olmuştur. Çünkü egemenlik ve üstünlük algısının, üretilen egemenliği yerleştirmeye çalıştığı tüm dehşeti ve gerçekliği ileten imgelere ihtiyaç doğurmaktadır. Yaşanılan yerler ve yaşamı çevreleyen sosyal ortamdaki farklılıklara rağmen birisini yitirmenin gevşek de olsa oluşturduğu biz söz konusudur (Butler, 2005). Tüm bunlar da kadın cinayetleri için ileri sürülen tekil ve yüzeysel nedenlerin çok ötesinde var olan nedenler ortaya çıkarmıştır. Kadın cinayetlerini çok yönlü anlayabilmek için, **kadın-erkek** arasındaki ilişkinin tarihi kökenlerini incelemek gerekir. Kadınlık rasyonel bilginin aştığı, tahakküm altına aldığı veya sadece geride bıraktığı şeyle eş tutulmuştur (Lloyd, 1996. 22). Bu anlayışla kadının tahakkümü istenmiştir. Zaman içerisinde kadın -erkek arasında var olduğu ifade edilen ve bu yönde zorlanan hiyerarşik düzenin sarsılması ilişkinin yönünü de etkilemiştir. Gücün verdiği gururla başı dönmüş erkeklerin şimdiki kadar tabi oldular diye kadını her zaman tabiiyet altına alınması gerektiğini düşünmesi (Wollstonecraft, 2007) aslında cinayetlerin oluştuğu zeminin özelliklerini ortaya koymaktadır. Tüm bunlar sonucunda kadın cinayetlerinin toplumdaki eşitsiz statüden ve eşitsiz statünün kadın lehine değişmesi yönünde beliren talepten kaynaklandığı düşünülmektedir.

¹ Walker kadına yönelik şiddeti açıklamak için 3 kategori sunmuştur (Yıldırım, 1998:29).

1. Feminist politik teoriler
2. Psikolojik teoriler
3. Sosyo-kültüre l teoriler

1.1.Kadın Cinayetlerinin Türü

Kadınlar, dünyanın her yerinde kamusal alanda (sokak, araç, işyeri gibi alanlar) ve özel alanda (evde) şiddetin farklı biçimlerine maruz kalmakta ve katledilmektedir. Özellikle toplumsal cinsiyet yargıları ve cinsiyetçi işbölümü sonucunda kadına ayrılan, kadın için en güvenli olduğu ve kadının değerli kılındığı bir yer olan ev (aile) içinde şiddete maruz kalması ve yaşamına son verilmesi özgül bir yer tutmaktadır. Ev içinde kadına şiddet uygulayan ve katleden, toplumun koruma ve kollama görevi verdiği, sevgi bağı ile bağlandığı erkekler olmaktadır. Bu da sorunu çeşitli boyutları ile ve ivedilikle ele alınması gereken toplumsal sorun haline getirmektedir. Kadın cinayetleri, cinayeti gerçekleştiren kişi açısından incelendiğinde şu ayrımlar söz konusu olmaktadır;

Eş (sevgili, nişanlı) tarafından: Kadınlar en çok eşleri, nişanlısı ya da sevgilisi tarafından öldürülmektedir. Yani sevgi bağı ile bağlılığın olduğu bireyler kadınların yaşamlarını sona erdiren kişiler olarak birinci sırayı almaktadır.

Aile (ler) tarafından: Aile üyelerinin aldığı karar doğrultusunda aile üyelerinden biri tarafından kadının öldürülmesi ya da intihara zorlanması ya da yaygınlık kazanmış bir cinayet biçimidir. Çoğunlukla “erkek kardeş” bu vakalarda ön plana çıkmakta, erkek kardeşin yokluğu durumunda baba, amca, dayı ve onların çocukları da kadının öldürülmesi konusunda görevlendirilmektedir.

Toplum tarafından: Özellikle sosyo-kültürel değerlerin ve **gelenek- göreneklerin** çok katı uygulandığı bölgelerde, namus gerekçesi ve kötü örnek olacağı endişesi ile kadınlar o bölge insanı tarafından öldürülebilmekte ya da intihara zorlanabilmektedir. Böyle vakalarda kadın öldürülmesi büyük bir sessizlik içinde, hiç olmamışçasına değerlendirilmekte, kadının yaşamı gibi ölümü de önemsiz kılınmaktadır.

Yabancı bireyler tarafından: Kadını hiç tanımayan ya da tanısa da bir bağı olmayan erkekler tarafından öldürülmesi de farklı bir tür olarak karşımıza çıkmaktadır. Hırsızlık ya da tecavüz sonucunda kadının öldürülmesi bu türdendir.

1.2.Gerekçesine Göre Kadın Cinayetleri

Kadın cinayetlerine farklı gerekçeler üretilmekte; psikolojik, patolojik ve politik nedenler ile cinayetler gerekçelendirilerek dile getirilmektedir. Kadın cinayetleri değerlendirilirken, öldüren erkeğin psikolojik sorunları ve asabi yapısı, dini ve töreye bağlı yaptırımlar, sosyo-kültürel nedenler ileri sürülebilmektedir. Temel nedenler şöyle sınıflandırılabilir;

- Sosyo-kültürel nedenler (geleneksel namus anlayışı ve erkek egemen anlayış)
- Töre
- Dini nedenler
- Ekonomik nedenler
- Bireysel nedenler

Kadın cinayetlerine yönelik ileri sürülen nedenler; kadından kaynaklanan, erkekten kaynaklanan ve toplumdaki kaynaklanan sorunlar olarak üç grupta toplanabilmektedir.

Tablo1: Kadın Cinayetlerinin Nedenleri

	Kadından kaynaklanan nedenler	Erkekten kaynaklanan nedenler	Toplumdan kaynaklanan nedenler
Olumlu nedenler	<ul style="list-style-type: none"> • Kadının güçlenmesi • Kadının eğitim düzeyi • Birey olma arzusu 		<ul style="list-style-type: none"> • Toplumsal dönüşüm • Toplumsal cinsiyet algılarındaki değişim • Medyanın hızla gelişimi
Olumsuz nedenler	<ul style="list-style-type: none"> • Pasif kalması • Eşe olan bağımlılık • Yalnızlaşması • Aşırı sorumluluk duygusu • Katlanma-dayanma güdüsü 	<ul style="list-style-type: none"> • Toplumsal yargılardan etkilenme • Toplum yargısı dışına çıkamama • Eşi kaybetme korkusu • Kesin itaat beklentisi 	<ul style="list-style-type: none"> • Modernlik ve geleneksellik arasındaki geçişlik • Ekonomik güçlükler • Aile olgusunun kadının önüne geçmesi

Tablo1'de görüldüğü gibi toplumsal değişim ve gelişme ile beraberinde getirdiği toplumsal cinsiyet ve kadın-erkek ilişkilerine yönelik algı değişimi kadın cinayetlerine zemin hazırlamaktadır. Cinayetlerin oluşumuna neden olan unsurlar her zaman için olumsuz gelişmeler değildir. Özellikle kadının güçlenmesi gibi olumlu bir değişim kadın cinayetlerinde erkekleri **TAHRİK** eden bir faktördür. Kadının güçlenmesi veya zorlayıcı koşullar sonucu erkekten ayrılmak istemesi kadının öldürülmesi için neden teşkil etmektedir.

Yanlış yönlendirilmiş dışlama kadınlara yönelik baskının esas nedenidir. Toplumun erkek üzerindeki baskıcı tutumu, yetinmeyen, daha fazla güç ve iktidar isteyen, gücü ve iktidarı temsil eden erkeğin haklı kılacak biçimde sunan gelenekten aldığı için kadınlar değişen nesnel ve öznel koşullar sonucunda aşağılayıcı yargıların farkına varıp, reddedecek konuma ulaşmışlardır (Berktaş, 2010:30). Kadın açısından her reddediş farklı engelleri karşısına çıkaracaktır.

1.3.Kadın Cinayetlerinin Genel Görünümü

Son dönemlerde Türkiye'de kadın cinayetlerinin sayısındaki artış ürkütücü rakamlara ulaşmaktadır. 7 ayda 953 kadının cinayete kurban gittiği, kadın cinayetlerinin sadece 7 yılda % 1400 arttığı ifade edilmektedir (Adalet Bakanlığı, 2010). 2005-2011 arasında 4190 kadın öldürülmüştür.

Kadın cinayetlerinin 2002'den 2009'a kadar yüzde 1400 oranında arttığını, 2002'de 66 kadın öldürülürken 2009'un ilk 7 ayında bu sayının 953'e yükseldiğini görülmektedir. Töre ve namus cinayetleri dahil olmak üzere 2002'de 66 kadın cinayetini işlenmiş, 2009'un ilk 7 ayında kadın cinayeti sayısının 953, son 7 yılda kadın cinayeti oranının yüzde 1400 artmıştır (Adalet Bakanlığı, 2010). Adalet Bakanlığı verileri kullanılarak, yıllar itibari ile gerçekleşen kadın cinayetleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2: Yıllar İtibariyle Kadın Cinayetleri (2002-2011)

Yıl	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Sayı	66	83	164	317	663	1011	806	1126	274	143

Kadın cinayetleri yıllar itibari ile artan bir seyir izlemiştir. Kadın cinayetlerinin en fazla olduğu yıl 2009'dur. Katil zanlılarının genelde eş, sevgili, nişanlı, erkek akraba oldukları bu cinayetlerde, "kaygılı erkek kimliği", "reddedilme sanrısı" ya da "namus" olgusunun olduğu dikkati çekmektedir.

2. Yöntem

2.1.Araştırmanın Amacı

Araştırmada, temelde kadın cinayetlerinin genel özellikleri analiz edilmiştir. Kadın cinayetlerinin, meydana geldiği ortam ve yerin özellikleri, ileri sürülen gerekçe, kullanılan araç (suç aleti) ve cinayet taraflarının bireysel özellikleri araştırılmıştır. Araştırma soruları şunlardır:

- Kadın cinayetleri Türk toplumunun yapısından mı kaynaklanıyor?
- Her bir olay ortak özelliğe mi sahip, yoksa tamamen kendine özgü oluş mu sergiliyor?
- Cinayetin tarafları olan (katil/mağdur) bireyler her bir vakada benzer özellik taşıyor mu?
- Kadın cinayetleri, kadının yalnız olduğu durumlarda mı gerçekleşiyor?
- Cinayete kurban giden kadınlar, güvencesiz kadınlar mı?

Yukarıda verilen sorulara cevap aramak, kadın cinayetlerinin Türk toplumunun kimlik yapısı içinde tartışılarak, kadın cinayetlerinin engellenmesi konusunda çözüm önerilerinin sunulması amaç olmaktadır.

2.2.Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma esnasında birtakım kısıtlarla karşılaşmıştır. Bunlar;

- Tüm vakalara ulaşamama ya da vakalarla ilgili çelişkili bilgilerin olması sonucu değerlendirme dışı bırakılması.
- Kadınların öldürülmesi üzerine tam verileri içeren istatistikler hazırlanmamış olması. Var olsa bile verilerin birbiriyle paralellik taşınamaması.

2.3.Araştırmanın Yöntemi

Araştırma, kadın cinayetlerini sosyo-kültürel, ekonomik ve oluşumu itibariyle analiz eden betimleyici ve açıklayıcı niteliğe sahiptir. Araştırmada, içerik ve söylem analizleri temel veri toplama araçları olarak kullanılmıştır. Destekleyici yöntem olarak da mülakat (yarı yapılandırılmış) tekniğinden yararlanılmıştır.

Çalışmada **son bir yıl** içinde gerçekleşen kadın cinayetleri verileri, tirajı yüksek olan 3 (üç) büyük gazete taranarak içerik analizi yöntemi ile değerlendirilmiştir.

Gazetelerden, meydana gelen vakalar ve vakalarla ilgili tüm haberler taranmış, kayıtlar tutulmuş ve cinayetlere ilişkin veriler, belirlenen kriterler çerçevesinde değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Farklı yayın organlarında cinayete ilgili bilgi farklılığı olanlar değerlendirilmemiştir.

Bir vaka'nın yakın aile fertleri ile yüzyüze görüşme tekniği uygulanmış, diğer vakalar yazılı basından elde edilmiş ve tablolaştırılmıştır.

2.4. Araştırmanın Örnekleri (Vaka'lar)

Araştırmada, tarafları (katil/mağdur) belli olan vakalar değerlendirilmeye alınmıştır. Araştırma dönemi içerisinde öldürülen ancak öldürenin belli olmadığı vakalar araştırma kapsamı dışında olduğu için değerlendirme dışı bırakılmıştır. Araştırmada kadın cinayetlerinde simge haline gelen ve kadın cinayetlerinde var olan özelliklerin tümüne sahip olduğu için **AYŞE PAŞALI**¹ vakası örnek olarak incelenmiş, yakınlarıyla yüz yüze görüşmeler yapılmıştır.

3. Bulgular

Kadın cinayetleri; meydana gelme biçimi, cinayet aleti ve cinayet ortamı açısından değerlendirilmiştir.

3.1. Mağdur ve Katilin Özellikleri

Mağdur ve katilin özellikleri Tablo1'de verilmiştir. Tablo 1'den de görüldüğü gibi katil ve mağdurun özellikleri genel olarak özetlenirse şöyledir;

Cinayete kurban giden kadın ve katil zanlısı erkek arasındaki ilişki türü incelendiğinde sırasıyla, "**evlilik, boşanma ve boşanma aşaması, birlikte yaşama, ayrı yaşama ve gönül ilişkisi**" gibi ilişki türü ön plana çıkmaktadır. Bu da katilin genellikle **eş** (partner) olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Evlilik ve ilişki yılı itibarıyla dağınıklık söz konusudur. İlişkinin erken yılları ve geç yılları da cinayet üretebilmektedir.

Cinayete kurban giden kadının yaş itibarıyla orta yaş grubunda olduğu, erkeğin de benzer özellik sergilediği tespit edilmiştir.

Kadın ve erkeğin eğitim ve mesleklerine ilişkin detaylı bilgilere ulaşılamasa da düşük eğitim grubunda ve istikrarsız iş imkânları ön plana çıkmaktadır.

Kadın cinayeti işleyen erkeklerin kişisel özellikleri incelendiğinde, bir kısmının özellikle şiddet, yaralama gibi nedenlerle hapis cezası aldığı, bazılarının ise psikolojik tedavi gördüğü, alkol ya da uyuşturucu bağımlısı olduğu ortaya çıkmıştır.

3.2. Cinayetlerin Özellikleri

Gerçekleşen cinayetlerin özellikleri tablo 2'de verilmiştir. Tablo 2'den de görüldüğü gibi cinayetlerin özellikleri genel olarak özetlendiğinde şöyledir;

Son bir yıl içindeki Kadın Cinayetleri, meydana geldiği iller itibarı ile incelendiğinde ilk sırayı İstanbul, ve sırasıyla Adana, Mersin, Konya, Van, İzmir, Ankara, Hatay, Manisa, Rize, Denizli, Muğla, Zonguldak, Sakarya, Yalova, Çanakkale, Kars, Kayseri, Diyarbakır, Bolu, Düzce, Bitlis, Malatya almaktadır. Görüldüğü gibi kadın cinayetleri belirli bir bölgeye özgü vakalar değildir.

Cinayetler çoğunlukla kadın ve erkeğin ortak evinde gerçekleşmiştir. İkinci sırada sokak yer almaktadır. Sokak, kadının yaşadığı evin bulunduğu yerdir. Yani kadınlar kendi

¹ **Kadın Cinayetlerinde Simge: Ayşe PAŞALI**

Ayşe Paşalı cinayeti "kadın cinayetleri" için meydana gelmesi, hazırlayan nedenler, kullanılan araç, meydana geldiği ortam açısından bir örnek teşkil etmekte, her bir vakayla benzer özellikler taşımaktadır. Ayşe Paşalı 42 yaşında 7 Aralık 2010 tarihinde, ayrıldığı İstikbal Yetkin tarafından evinin yakınında 11 yerinden bıçaklanarak öldürüldü. Uzun süre şiddet ve tehdit söz konusu idi.

Ayşe Paşalı cinayeti neden çok gündeme geldi?

Koruma talebinin reddedilmesi, çarpıcı fotoğraflar ve ailesi olan bizlerin mücadelesi ile.

Ayşe Paşalı cinayetinde suçlu kimdir?

mekanlarında ya da bildikleri mekanda öldürülmektedir. Ailenin evi, işyeri, kadının yaşadığı evler de olayın meydana geldiği yerlerdendir.

Cinayet aleti açısından yapılan değerlendirmede, ilk sırayı silah (tabanca, pompalı tüfek, av tüfeği, kısa namlulu tabanca) almaktadır. Silahın ruhsatlı olup olmaması konusunda her vaka için bilgi edinilememiş olsa da ruhsatsız silahın çokluğu dikkat çekmektedir. İkinci sırayı bıçak almaktadır. Cinayetin evde gerçekleşmesi durumunda mutfaktan alınan bıçak, ev dışında ise yanında taşınan bıçak (çakı) ve özellikle evden alınan bıçak dikkat çekmektedir. Silah ve bıçak dışında, sopa, demir, çaydanlık, sandalye, vazo, elektrik süpürgesi sapı, taş gibi araçlar, camdan atma, boğma, yakma gibi yollar da kullanılmaktadır.

Cinayetin nedeni araştırıldığında, kadının boşanması, boşanmak istemesi, ilişki resmi değil ise kadının ayrılmak istemesi, kadının boşanma isteği ile aile evine gitmesi olaya zemin hazırlayan en önemli husustur. Erkeğin tekrar barışmak için konuşma talebinin ret edilmesi veya konuşma esnasında yaşanan tartışma cinayet sebebi olmuştur. Namus ve aldatma gerekçesi de söz konusudur. Fatura tartışması veya genel konudaki tartışmalar da sayısı az olsa da cinayete neden oluşturmaktadır.

Cinayetler kadın ve erkeğin yalnız olduğu durumda gerçekleştiği gibi, sokakta ve aile evinde ve de üçüncü kişilerin var olması halinde de gerçekleşebilmektedir. Yani erkek, fiili işlemekten korku ve çekince duymamaktadır. Kadının kaçma imkanı veya korunma imkanı bulamaması, arkasından ve başına darbe alması bunun kanıtıdır.

4. Tartışma

- Cinayetlerin gerçekleştiği yer ağırlıklı olarak ev ve sokaktır. İşyerinde ve araçta gerçekleşen cinayetlerin sayısı azdır.

- Kullanılan alet silah ve bıçaktır. Ateşli silahlar planlı cinayetlerde kullanılmakta, öfke ve tartışmanın sonucu meydana gelen olaylarda ise bıçak ön plana çıkmaktadır.

- Cinayetlerin tümü kasıtlı ve planlı değildir. Tartışma sonucu olan vakalarda erkeğin pişmanlık duyduğu, hatta intihar ettiği görülmüştür.

- Kadın olayın olduğu yerde ölmektedir. Kadına yönelen darbeler ölümcül olmaktadır. Özellikle kafa ve göğüs bölgesine darbe aldığı bilinmektedir. Bu da amacın yaralamak değil bizzat öldürmek olduğunu göstermektedir. Ayrıca cinayetlerde çoklu darbeler dikkat çekmektedir.

- Öldürdükten sonra, bir kısmı kendini ihbar etmekte veya teslim olmaktadır. Cinayetten sonra kaçanlar da söz konusudur.

- Cinayet öncesinde şiddet öyküsü bulunmaktadır. Yani ilk tartışma ya da sorun cinayete neden olmamakta, uzun süren sorunların sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Çoğunluğu planlanmış ve önceden kararlaştırılmıştır. Uzun süreli ve yoğun şiddet ile tehdit sonucunda

Güvenlik sağlansaydı belki ölmeyebilirdi. Defalarca öldüreceğini ifade etti zaten. Özellikle boşanma sonrası buna odaklanmıştı. Göz göre göre geldi.

Cinayet önlenemez miydi? Kim önleyebilirdi?

Önlenbilirdi. Önlenmeliydi. Güvenlik güçleri ve biz. O adam uzak tutulsaydı. Sessiz kalmasaydık.

Mahkeme sonuçlandı, nasıl değerlendiriyorsunuz?

Olması gereken sonuç oldu. Eğer bu yönde karar çıkmasaydı sonuna kadar mücadele ederdik. Giden geri gelmeyecek ancak cezasını çekecek olması ve en azından bizlerin güvende olması rahatlatıcı.

Bu aşamadan sonra ne yapmayı planlıyorsunuz?

Ayşe Paşalı'nın mücadelesini devam ettirmek ve yeni ve güvenli bir yaşam kurmak.

cinayet gerçekleşmektedir. Dolayısıyla her şiddet gören kadın öldürülmeye karşı karşıyadır. Her şiddet uygulayan erkek de kadın öldürme potansiyeline sahiptir. Meydana gelen kadın cinayetleri bunu kanıtlamaktadır. Kadın cinayetlerinin önlenmesi noktasında öncelikli olarak kadına yönelik şiddeti önlemeye yönelik uygulama ve düzenlemelere ağırlık verilmelidir.

- Özellikle boşanma sürecinde ve ayrılık aşamasında olan erkek kadını öldürmektedir. Terk edilmek öldürme nedenidir. Aldatma, namus ve çocukları göstermeme ileri sürülen nedenler arasındadır. Bu gerekçeler çarpıtılmış ve biraz da belirsizlik içeren özeliğe sahiptir.

Cinayetler ağırlıklı olarak boşanma aşamasında ya da boşanmanın gündeme geldiği vakalarda kendini göstermektedir. Erkek; kendini kadın, kadın bedeni ve kadın yaşamı üzerinde hüküm sahibi addetmektedir. Erkeğin kendini sorumlu gören düşünce biçimi ile kadının kontrol altına alınması temel argümanında paradigma değişikliğinin ve geleneksel rol kalıplarındaki farklılaşmanın içselleştirilememesine eşlik eden karmaşık toplumsal doku "boşanmak isteyen kadını" ile "bırakılmayı kabullenemeyen erkeği" karşı karşıya getirmektedir. Bu süreçte ortaya çıkan şiddet eyleminin sonucu olarak kadın cinayetleri yaşanmaktadır.

5. Önlemler

Kadın cinayetlerini önleme konusunda farklı düzenlemelerin yapılması ve uygulamaların gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Özellikle önleme sorumluluğunu sadece güvenlik birimlerine ve yargıya yüklemek yetersiz bir strateji olacaktır. İki bölümlü bir koruma alanı oluşturmak gerekmektedir. Toplumu ve aileleri içeren birincil koruma alanı ve güvenlik birimleri, yargı, yerel yönetimler ve STK'ları da içeren ikinci bir alan oluşturulmalıdır. Aşağıdaki şekil bunu göstermektedir.

Şekil 1:Kadın Cinayetlerini Önleme ve Kadını Koruma Alanları

Kadın cinayetlerini önlemek amacıyla şu aşamaları içeren bir strateji geliştirilmelidir:

- **Anlama ve tanıma:** Sorunlu, şiddetin var olduğu, cinayete sonuçlanabilecek durumları tanımak.
- **Koruma:** İki temel alanı içeren koruma sistemi oluşturmak.

- **Önleme:** çok yönlü tedbirlerin alınması.
- **Bilinçlendirme:** Toplumun kadın cinayetleri konusunda bilinçlendirilmesi.
- **Duyarlılık kazandırma:** Şiddet gören ve öldürülme riski olan kadınlara karşı duyarlılığın artırılması.

Sonuç ve Öneriler

Kadın cinayetleri, insan ve toplumun bir değişim ve oluşum sürecinde nasıl bir seyir sergilediğini anlama bakımından kilit işlevde olsa da kadın cinayetlerinin önüne geçilmesini salt tarihsel-toplumsal koşullara bağlamak ve koşullar değiştiğinde bu durumda değişeceğini beklemek gibi bir yanılsamaya düşmek sorunun katlanarak büyümesine neden olacaktır. Kadın cinayetleri ile ilgili olarak öncelikle, kadınların öldürülmesi üzerine tam verileri içeren istatistikler hazırlanmalı ve cinayetler genel karakteristikleri itibarı ile görünür kılınmalıdır. Bunlara dayanarak da kısa ve uzun vadeli olmak üzere ayrı ayrı politikalar üretilmelidir.

Kadın cinayetlerine karşı atılacak adımlar öncelikle önlemeye ve korumaya yönelik olmalıdır. Gerçekleşen vakalar için de yargılama sürecinin hızlı işleminin sağlanması gerekir. Kadın cinayetlerinde dava süreci hızlandırılmalıdır.

- Cinayetler kadının evinde veya kendi sokağında meydana gelmektedir. Kadının sorun yaşadığı veya ayrıldığı eşi ya da birlikte olduğu kişiyi evine almaması ve görüşme talebini kabul etmemesi gerekir. Çok gerekiyorsa güvenlik önlemlerini alarak görüşme yapılmalıdır. Evin ve ailenin dokunulmaz mahrem alanlar olduğu düşüncesi kadının güvenliği söz konusu olduğunda gevşetilmelidir. Toplumun duyarlılığının artırılması gerekmektedir. Cinayetlerin çoğunluğunda olay esnasında üçüncü kişilerin de bulunduğu bilindiğine göre, bireyleri duyarlı kılabilecek çalışmalar gerekmektedir.

- Namus olgusu öldürülen kadını ve kadının yaşamını değersiz gösterme, önemsiz kılma gibi bir işlev görmekte, tepkileri en aza indirmektedir. Duyarlılığı artırmak için namus gerekçesinin dile getirilmemesi sağlanmalıdır. En azından medyada kullanılması en aza indirilmelidir.

- Boşanan ya da boşanma isteğini dile getiren kadın desteksiz kalmaktadır. Ailelerin gözetim rolü üstlenmesi gerekir. Boşanma davalarının özellikle şiddete bağlı boşanmalarda davanın öncelikli olması ve sürecin hızlı bir şekilde sonlandırılmasını sağlayıcı düzenlemeler yapılmalıdır.

- Cinayetlerde, olay öncesinde de şiddet öyküsü söz konusu olmaktadır. Şiddetin ortaya çıktığı durumda kadın güvence altına alınmalıdır. Yani öncelikle şiddet sorunu çözülmeli, şiddetle mücadele araç ve stratejileri geliştirilmelidir. Şiddetin herhangi birine maruz kalmış kadınların koruyucu mekanizmalara erişimi kolaylaştırılmalıdır. Pratik politikalar ve koruma mekanizmaları oluşturulmalıdır.

Güvenlik birimleri, kadın kuruluşları, toplum yerel yönetimler gibi kurumların da sorumluluk alanı genişletilmeli, birlikte ve koordineli hareket alanı kurulmalıdır.

Kadına yönelik şiddet ve kadın öldürme olgusunu, salt ceza mekanizmasıyla çözüme bağlama pragmatizmiyle yetinmemek de gerekmemekte, kadınlarla erkeklerin eşit olacağı bir toplumsal yaşamı düzenleyecek nitelikte çareler üretilmelidir.

EK:

Tablo 1: Mağdur ve Katilin Özellikleri

	İsim	Yaş	Meslek	İlişki Türü	Evlilik/ beraberlik yılı	Çocuk	Ayrıncı özellik
1	Meve Yayla Mustafa G.	33 54		Boşanmış (2 ay önce)	3		Erkek bıçakla yaralama suçundan sabıkalı
2	Ezgi K. Mehmet K.	? ?		Boşanma aşamasında		2	Şizofren ve madde bağımlısı
3	Bahar A. A.B.	29 ?		Birlikte yaşama			
4	Dilek Koçyigit Ramazan Koçyigit	37 37	Güvenlik görevlisi	Evli		1	
5	Zeynep Gökçe Korhan gökçe	34 64		Evli			İntihar girişimi
6	Zahide Goncagül Rasim Yıldız	19 ?		Birlikte yaşama	3	1	Kaçırma yoluyla evlilik
7	Birgül Akgül Erkan Demirsoy	45 64	Adliye katibi Taksi şoförü	Ayrı yaşama	1 yıl önce boşanmış	3	
8	Remziye Mersinli Hasan Mersinli	45 55		Evli	Boşanma aşaması	4	
9	Gülnaz Erol Abdulbari Erol	28 34		Evli		3	
10	Elem Ünal Muhammet Ünal	30 31	Sigortacı	Evli	14 yıl	1	
11	Müzeyyen Yanıkbaş HarunTunç	41 42		Boşanmış (cinayetten 17 gün önce)	8 yıl		Önceki Evlilikle- rinde
12	Ceylan Soysal Aile	21 ?		Evli (eşi terk etmiş)	3 yıl		8 aylık hamile
13	Ayşe Baydemir Orhan Baydemir	73 77		Evli	57	1	
14	Hatice F.	19		Bekar			
15	Ebru K. Emrullah T.	24 ?		Birliktelik (Gönül ilişkisi)			
16	Azize T. Selahattin T	? ?		Evli		5	
17	Suzan yılmaz Naim Y	35 ?		Dayısının eski eşi (tek taraflı gönül ilişkisi)			
18	Sevim kutlu Murat kutlu	32 32		Evli		4	

KADIN CİNAYETLERİ: SEVGİ Mİ, NAMUS MU?

19	Dürdane Duran Yaşar (Yusuf) Gürle	2 26	Hemşire Fırıncı	Birlikte yaşama	4	2	
20	Züleyha Bildeş Durmuş Bildeş	32 29	İşsiz	Evli (ailesinin evine dönmüş)	10	3	
21	Nesrin Suiçmez	24		Eşini terk etmiş boşanma talebi		8 aylık hamile	
22	Fatma Bağcı Mustafa Bağcı	? ?	Tekstil işçisi oto tamiri	Boşanma aşaması	20	3	
23	Zeynep Yılmaz-Necmettin A.	30 42		Evli			
24	Müzeyyen Yanıkbaş Harun Tunç	41 42		Boşanmış	8	Eski evliliklerinden 1er	
25	Tuğba Özbek Şükrü Öksüzoğlu	? 42		Boşanmış			Süregelen Tehdit
26	Kezban İncebacak Ali İncebacak	60 60		Evli	40		
27	Seher Kocaman Samet Kocaman	23 26		Evli	3	2	
28	Selma Civelek Hüseyin Civelek	46 40		Boşanma aşaması		3	
29	Şehri Filiz Tarık E.	31 36		Birlikte yaşama		2	
30	Rahime Yıldız Uçar Burhan Uçar	21 ?	Market çalışanı	Evli	2	1	Evi terk eden eşini tehdit
31	Yeşim Erdoğan Canmesep Erdoğan	38 40		Evli		2	
32	Serpil Kamay H. Kamay	29 ?		Evli (ayrı yaşama)			Evi terk eden ve boşanmak isteyen kadın avukat parası için 3 gün önce işe başlıyor
33	Kezban İncebacak Ali İncebacak	63 69		Evli			
34	Sevgi Sağlam Hasan Sağlam	26 34		Evli		2	Alkol ve kumar alışkanlığı
35	Hayret Ç. M.Ç.	65 74		Evli			
36	Özdem Padak Kadir E.	31 30		Boşanmış			Boşandığı için aile evine dönen kadın erkek kardeşi ile tartışması sonucu öldürülüyor

37	Derya T. Yılmaz Ç.	18 ?		İmam nikahlı			
38	M.G. B.D.	? ?	Kuaför Güvenlik görevlisi	Boşanmış		1	Üç ay önce boşanmış
39	Sevinç Döğer Sabri Döğer	38 60		Evli		5	
40	Asiye Özcan Ali Yaşar Özcan	39 40	5 aydır işsiz	Ayrı yaşıyor		3	Şiddet uyguladığı için 2 kez uzaklaştırma almış
41	Ayla Yıldırım Yaşar Gedik	21 28	İşsiz	Evli	3	1	Eşinin yanında çalışırken, işten çıkarılıyor ve patronunun karısını bıçaklıyor
42	Meliha Karaduman Kemal S.	? 37	Emekli polis	Başka bir kadınla evli öldürdüğü kadınla gönül ilişkisi var			Barda çalışan kadınla gönül ilişkisi
43	Feride Şen Cem Şen	34 35		Evli	9		
44	Gönül Kargılı Sabahattin Yakar	35	Sekreter Şirket ortağı	Gönül ilişkisi			
45	Hülya Tazegül Turgaya Tazegül	42 46	Fabrikada çalışıyor	Evli – ayrı yaşıyor	8 aydır ayrı yaşıyor	1	
46	Arzu Odabaşı Mustafa Odabaşı	43 ?		Boşanma aşamasında		4	
47	Ayşe Paşalı İstikbal Yetkin	42 45		Boşanmış		3	
48	Semiha Dikmen Tuncay Dikmen	41 45	Dilenci	Evli			
49	Filiz Akar Yusuf Akar	40 44	Bakkal	Evli	2	1	
50	Semiha Karadağlı Süleyman Karadağlı	? ?		Evli	25	3	
51	Saliha Erdem Salih Erdem	59 ?	İnşaat işçisi	Evli	38		
52	Arzu Yıldırım Metin Çilingir	33 ?	İşyeri sahibi	Birlikte yaşama			Başka bir kadınla evli
53	Feride S. İ.S.	29 26		Evli (eşi başka biri ile birlikte)	9	3	
54	Ferdane Çöl Sedat Çöl	28 23	Temizlikçi	Evli	2	2	2 aydır ayrı
55	Figen Köçer M. Sadık Köçer	32 36		Boşanma aşamasında			
56	Filiz Aktaş H.Ö.	25 48	Muhasebeci Rafineride çalışıyor	Boşanmış	7	1	2 yıl önce boşanmış

57	Şefika Etik İbrahim Etik	38 45		Ayrı Yaşiyor	19	2	Boşanma aşamasında
58	Hayriye Yakıcı Mustafa Yakıcı	51 56		Boşanma aşamasında	30	4	Boşanma sürecinde ayrı yaşıyor

Tablo 2: Cinayetlerin Özellikleri

Sayı	Olay Bölgesi (İl ve İlçe)	Olay Mekanı	Olayda Kullanılan Araç	Gerekçe	Meydana Geldiği ortamın özellikleri	Cinayet türü	Kasıtlı/planlı	Ayrıncı özellik
1	Yalova Çınarcık	Aile Evi	Bıçak	Erkeğin barışmak için gitmesi sonucu çıkan tartışma	Evde mutfaktan aldığı bıçakla yaralama	Bıçaklama		
2	Adana	Sokak	Silah	Boşanmak istemesi	Evde silahla vurma	Silahla öldürme	Konuşmakiçin kadının evine geliyor	
3	İzmir Bergama	Kadının evi	Av tüfeği	Tartışma		Tüfekle vurma		İntihar girişimi
4	Konya Selçuklu	Aile Evi	Silah	Tartışma	Baba evinde mutfak camından eve girip eşi ve babasını öldürme	Silahla	Kasıtlı	
5	İstanbul Şişli	Ev	Bıçak	Tartışma, Ayrılmak istemesi	Cezaevinden bayram iznine gelmesi	Bıçaklama		İhanet yazısı ilk eşini yaralamaktan hapis
6	Mersin Toroslar	Ev	Bıçak	Aldatma	Evde yaşanan tartışma	29 bıçak Boğazı kesme	Tartışma	Cezaevinden yeni çıktı
7	Muğla Bodrum	Kadının evi	Silah	Barışmak için konuşma isteği	Konuşma esnasında yaşanan tartışma	Başının arkasına 2 kurşun	Tartışma	Sığınma evinde kalmış
8	Zonguldak Bartın	Aile evi	Silah	Konuşmak istemesi ve reddedilmesi	Boşanma davasının görülmesi Eve zorla girmesi çocuklarını gözü önünde	Vücuduna silah	Görüşme talebinin reddedilmesi	Cumhuriyet savcılığınca koruması var.
9	Van	Ev	Bıçak	Çıkan tartışma	Evde	Boğazını kesme	Tartışma	Polis takibi
10	Adana	Eşin otomobili	Silah	Namus (İnternette başka adla hesap açıp başka erkeklerle arkadaşlık etmesi)	Otomobil	Göğsünden 6 kurşun	Araca zorla bindirilme Araçta 3 kişi	Kasıtlı-planlı
11	İstanbul Bağcılar	Kadının yaşadığı sokak	Silah	Boşanma	Sokak	4 kurşun	Takip ederek öldürülmüş	Kasıtlı-planlı
12	Hatay Dörtöyl	Ev	Silah	Eşin terk etmesi	Evin bir odası	17 yaşındaki erkek kardeş göğsünden karnından vuruyor	Aile kararı	Kasıtlı-planlı

13	Konya Doğanhisar	Ev	Demir	Tartışma	Ev de tartışma		Kafasına demirle vurma	
14	Mersin Mezitli	Dere kenarında bulundu	Bıçak	Namus	M.F. (20 yaşında abi)		40 bıçak darbesi,	Kasıtlı-planlı
15	İstanbul Beyoğlu	Sokak	Silah	Boşanma			3 silah darbesi boynuna	Kasıtlı-planlı
16	Diyarbakır Bağlar	Otel	Camdan atma	Eşin terk etmesi			Camdan atma	Kasıtlı-planlı
17	İstanbul Fatih	Sokak	Silah	Tartışma	Parkta teklifin reddi		Göğsüne -başına kurşun	Kasıtlı-planlı
18	Adana	Minibüs	Silah	Namus	Minibüste komşu ve yanında bir erkek		Silahla öldürme	Kasıtlı-planlı
19	Konya Selçuklu	Park	Pompalı tüfek	Boşanma	Barışmak için parkta buluşuyor		Pompalı	Kasıtlı-planlı
20	Mersin Silifke	(Aile evi) bahçedeki tuvalet	Taş	Barışma teklifini ret	Barışmak için buluşup reddedilince		Taşla kafasına vuruyor	
21	Rize Çayeli	Aile evi	Silah	Boşanma	Baba evine geri gelmesi		Vücuduna 5 kurşun 22 yaşındaki erkek kardeşi (uğur sarı)	Kasıtlı-planlı
22	Denizli	Sokak	Kısa namlulu ruhsatsız tüfek	Boşanma aşamasında ve boşanma	Sokakta			Sığınma evinde koruma
23	İstanbul Arnavutköy	Ormana atılmış	Bıçak		Sokak		17 bıçak darbesi	Kasıtlı-planlı
24	İstanbul Sultangazi	Sokak	Silah	Boşanma	İşe gitmek üzere iken sokakta kurşun yağmuruna tutuluyor		4 kurşun isabet ediyor	17 gün önce boşanmış
25	İstanbul Bayrampaşa	Ev	Benzin dökerek yakma	Eski eşle anlaşmazlık	Çocuğu bıraktığı sırada evi benzin dökerek yakma		Ateş	Kasıtlı
26	İstanbul Ataşehir	Ev	Vazo-çaydanlık-bıçak	Sahurda yoğurt yeme sorusu	Başına çaydanlık ve vazo ile vurarak ve bıçaklama		Bıçaklama	3 yıl önce de darp
27	Bolu	Ev	Bıçak	Öğle yemeğinde elektrik faturası tartışması	Tartışma esnasında masadaki bıçakla banyoda boğazı kesiliyor		Bıçaklama	
28	İzmir Dikili	Sokak	Bıçak	Boşanmak istemesi ve suç duyurusu	Boşanmaktan Cazgeçirememesi Sonucu bıçaklandı		Bıçaklama	Tehdit, yaralama şiddet. 3 ay uzaklaştırma
29	İstanbul Maltepe	Sokak	Bıçak	Sokakta tartışma sonucu	Sokaktaki tartışma		Bıçaklama ve sonrasında tekmeleme	Kasıtlı-planlı
30	Ankara Etimesgut	Sokak	Bıçak	Tartışma	Sokakta takip sonucu		Bıçaklama 3 bıçak darbesi	Kasıtlı-planlı
31	İstanbul Tuzla	Ev	Elektrik süpürgesi kablosu	Tartışma	Evde tartışma sonucu kabloyla boğma		Kabloyla boğma	Kendini ihbar ediyor

KADIN CİNAYETLERİ: SEVGİ Mİ, NAMUS MU?

32	İstanbul Bayrampaşa	İşyeri-atölye	Silah	Boşanmak istemesi	Sabah işyerine girdiği esnada takip ederek silahla vurma		Silahla öldürme	Kasıtlı- planlı (Uyuşturucu ve şiddet)
33	İstanbul Ataşehir	Ev	Bıçak	Tartışma	Sabaha karşı tartışma sonucu eşine sandalye ile vurup, gözünü çıkarıyor ve burnunu kırıyor sonra bıçaklıyor		Bıçaklama	Daha önce de şiddet uyguladığı için hapse girmiş
34	Adana Seyhan	Ev	Silah	Tartışma sonucu çocuklarının gözü önünde öldürdü	Uyuşturucu ve kumar borcu sonucu ekonomik sıkıntı		Silahla	Dönebileceğim yer olsa bu adamın yanında bir dakika bile durmam”
35	Kars Sankamış	Ev	Sopa	Tartışma sonucu tekme ve yumrukla vurup, sopa ile öldürdü			Sopa	
36	İstanbul Eyüp	Ev	Bıçak	Tartışma			Bıçaklama	Erkek kardeşi
37	Düzce	Ev	Bıçak	Tartışma			Kafasına vurma ve bıçaklama	
38	Bitlis	Kuaför dükkanı	Bıçak	Boşanma	İşyerinde bıçaklama		Bıçaklama	Kasıtlı- planlı
39	Van	Ev	Silah	Tartışma	Evde silahla		Çocuklarının önünde silahla vurdu	
40	Sakarya Karapürçek	Ev	Silah	Tartışma		Evde başına silahla ve kendi şakağını da silah dayama	Ayrı yaşadığı eşinin evine gelerek silah çekti Bayramda komşusu ile balkonda çay içerken	Gözdağı ve kasıt Uzaklaştırma cezası
41	Kayseri Kocasinan	Ev	Bıçak	Evde öldürülmüş			Evde boğazı kesilmiş ve vücudu bıçaklanmış olarak eşi tarafından bulunuyor	??
42	Mersin	Sokak	Silah	Sokakta silahla başından vurulma	Sokakta erkek arkadaşı tarafından		Sokakta silahı ile vurup, cetsin başında karısının gelmesini bekliyor ve geldikten sonra teslim oluyor	
43	Samsun	Ev	Bıçak	Kredi kartı borcu için tartışma	Evde tartışma sonucu bıçaklıyor		Mutfaktan aldığı bıçakla 12 yerden yaralıyor	
44	İstanbul Sancaktepe	İşyeri	Silah	Tartışma (Kıskançlık)	İşyerinde		İşyerinde silahla vuruyor, işyerini kilitleyor, avukatını arayıp teslim oluyor.	Kasıtlı-planlı

45	İstanbul Kumburgaz	İşyeri	Silah	Boşanmak istemesi	İşyerinin önünde	Başından silahla vuruluyor	Silahla eşini başından vuruyor, kendi şakağına dayayıp intihar girişimi	Kastlı-planlı
46	İstanbul Üsküdar	Sokak	Silah	Boşanmak isteği	Boşanmak isteyen eşi sokakta vuruyor		Sokakta 7.30 da 8 kurşunla eşini	Şiddet nedeniyle boşanma davası açmış ve dava sürüyor
47	Ankara	Sokak	Bıçak	Boşanması (çocuklarının göstermeme gerekçesi)	Sokakta işe giderken yoluna çıkma		Bıçaklama, boğazını kesme	Kastlı-,planlı. Koruma talebi reddedilmiş
48	Çanakkale	Sokak	Bıçak	Tartışma	Sokakta tartışma sonucu		Cebinden çıkardığı bıçağı kadınlar gününün kutlandığı tören alanına yakın bir yerde	Hapisten yeni çıkmış
49	Adana	Ev	Silah	Tartışma	Evde bebeği ile ilgilenirken çıkan tartışma		Tartışma sonucu eşini başı ve sırtından vuruyor	Psikolojik tedavi görüyor Aile izni olmadan evlenmişler kendini ihbar ediyor
50	Adana Yüreğir	Ev	Pompalı tüfek	Boşanma isteği	Ev de çocuklarının gözü önünde	Silahla vurma		Kasıt
51	İstanbul Ataşehir	Ev	Silah	Aldatma iddiası	Apartman girişinde takip ederek	Silahla vurma	Takip ederek, apartman girişinde	Bu namus davasıdır. Yalvardım, yakardım, olmadı. Beynim döndü. Olmadı ne yapayım, cinayet oldu. Yeter artık beni artist mi yapacak
52	İstanbul Ümraniye	Sokak	Silah			Silahla vurma	Babasının mezarında yaşamına son verdi	Suç duyurusunda bulunmuş, dilekçeyi elden teslim etmek istemiş
53	Malatya	Ev	Boğma			Boğularak suya atma	Önce şiddetli dövme sonra araçla götürme	Kastlı başka biri ile evi
54	İzmir Bornova	Ev	Bıçak	Boşanma isteği		Bıçakla boğazı kesiliyor	Görüşmek için eve geliyor	Şiddet gerekçeli suç duyurusu mevcut
55	Balıkesir Bandırma	Sokak	Bıçak	Boşanma isteği		Sokakta karmından ve göğsünden bıçaklıyor	İşten Annesi ile birlikte dönen kadının yolunu kesip bıçaklıyor	Şiddet nedeniyle evi terk ediyor
56	İzmir Menemen	Sokak	Silah	Boşanma		Sokakta 6 el ateş ediliyor	Servis beklerken eski eş tarafından vuruluyor	Tehdit gerekçesiyle savcılığa başvurusu var. Cinayet suçundan cezaevine girmiş ve yeni tahliye olmuş

57	Manisa	Ev	Bıçak	Boşanma isteği aldatma gerekçesi		Sırtından bıçaklama ve evi ateşe verme	Sığınma evinde kalan eşini ikna ediyor 1 saat içinde evde öldürüyor	Kendini yaralayıp, evi ateşe veriyor
58	Mersin Tarsus	Sokak	Silah	Boşanma davası açması		Çift tartışıyor ve tartışma sonucu tabancasını ateşliyor	Kıskançlık ve şiddet nedeniyle 8 ay önce evi terk ediyor	Olay sonrası kaçıyor

Kaynakça

- Berktaş, Fatmagül, (2010). *Felsefenin Kadına Bakışı*, (Der). Hülya Durudoğan vd, "Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler, Mücadeleler, Kazanımlar", İstanbul: Koç Üniv. Yay,
- Butler, Judith, (2005). *Kırılgan Hayat: Yasın ve Şiddetin Gücü*, çev. Başak Ertür. Metis Yay.
- Lloyd, Genevieve, (1996). *Erkek Akıl: Batı Felsefesinde Erkek ve Kadın*, Çev. Muttalip Özcan, Ayrıntı yay.
- Wollstonecraft, Mary, (2007). *Kadın Haklarının Gerekçelenirilmesi*, Çev. Deniz Hakyemez, İstanbul: İş Bankası yay.
- Yıldırım, Aysel, *Sıradan Şiddet*, İstanbul, Boyut yay, 1998.

AİLE İÇİ ŞİDDET MAĞDURLARININ POLİSE BAŞVURULARINDA POLİSE UYGUN DAVRANIŞ MODELLERİNİN KAZANDIRILMASI

Süheyla ÜNAL*

Bircan KIRLANGIÇ ŞİMŞEK**

İbrahim AZCAN***

Adnan ÖZDEMİR****

Özet

Aile içi şiddete uğrayan kadınlara yönelik polisin yanlış geleneksel yaklaşım yöntemlerinin, kadınları ikinci kez mağdur duruma düşürebildiği ve aile içi şiddet döngüsünün sürmesine hizmet ettiği gözlenmektedir. Sosyal ve yaygın bir sorun olduğu düşünülen şiddet mağdurlarının polis ile ilgili irtibat, ilişki, adli ve bürokratik süreçlerinin iyileştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Polis adaylarının eğitimleri sırasında konuya ilişkin farkındalıkla birlikte uygun tutum ve davranış kazanmaları önem taşımaktadır.

Amaç: Bu çalışmada aile içi şiddet döngüsünün kırılmasında polisin etkin rol almasını sağlamanı sağlayacak uygun tutum ve davranış modellerinin kazandırılması amacıyla hazırlanan bir eğitim modelinin pilot uygulama ile etkinliğinin sınanması amaç edinilmiştir.

Yöntem: Bu çalışmada etkinliği denenecek eğitim modelinin geliştirilmesi için Malatya'da bir Polis Merkezine "aile içi şiddet" vakalarından işlem yapılan 35 dosya incelenmiştir. Ayrıca KAMER Vakfı ve Kadın Konuk Evi'nin vasıtasıyla 35 mülakat gerçekleştirilmiştir. Olayların tamamı oluş şekillerine, kadınların algılarına ve yorumlarına göre not edilmiştir. Mülakat yapılan kadınların anlatımları bittiğinde başvuruda buldukları polis merkezlerinde "polis davranışlarını nasıl değerlendirdikleri" sorulmuştur. Kadınların verdikleri cevaplar daha sonra "olumlu" ve "olumsuz" davranış algıları olarak iki kategoride sınıflandırılmıştır. "Olumlu" ve "olumsuz" olarak algılanan bu davranışlar kendi aralarında benzerliklerine göre kategorik olarak sınıflandırılmıştır. Sınıflandırılan benzer olaylar içinden benzerlerini temsil edebilecek tipik olaylar senaryolaştırılmıştır. Olumsuz davranışların kaynaklanabileceği durumlar tartışılarak polis adaylarına şiddet mağdurları ile görüşmede bilgi, beceri ve uygun tutum kazandırıcı bir eğitim modeli oluşturulmuştur.

Örneklem grubunu Malatya PMYO 2. sınıfta eğitim görmekte olan 203 öğrenci oluşturmuştur. Öğrencilere iki hafta boyunca konunun uzmanları tarafından "Adli Tıp Yönünden Aile İçi Şiddetin Tanımı ve Aile İçi Şiddeti Etkileyen Faktörler, Aile İçi Şiddetin Sosyal ve Hukuki Boyutları, Şiddet Mağdurlarının Sahip Olduğu Sosyal Yardımların

*Prof. Dr. İnönü Üniversitesi Rektör Yardımcısı, suheyla.unal.inonu@edu.tr.

** Abdülkadir Özbek Psikodrama Enstitüsü, bircansimsek@hotmail.com.

*** 1.Sınıf Emniyet Müdürü, Malatya Polis Meslek Yüksekokulu, ibrahimazcan@hotmail.com.

****3. Sınıf Emniyet Müdürü, Malatya Polis Meslek Yüksekokulu, adnanozdemir70@hotmail.com.

İçerikleri ve Konuvinde Kalan Şiddet Mağdurlarının Psikolojik Durumları” konularını kapsayan 69 saatlik bir kuramsal eğitim verilmiştir. Öğrencilerin farkındalık kazandıkları bu bilgileri uygun şekilde uygulamaya aktarmalarını sağlamak amacıyla 20 kişilik gruplarda psikodrama teknikleri kullanılmıştır. Uygulayıcılar ve öğrenciler, senaryoda rol alan polislin görüşme sırasındaki tutum ve davranışlarını kendilerine verilen görüşme listesi aracılığı ile değerlendirmişlerdir. Verilen geribildirimlerden sonra her grup başka bir senaryoyu canlandırmıştır. Bu iki canlandırmada rol alan polislerin görüşmeleri sırasında uygun olan ve olmayan davranışların sıklığı karşılaştırılarak psikodrama teknikleriyle yapılan uygulamaların etkililiği değerlendirilmiştir.

Sonuç: Polis Meslek Yüksek Okulu öğrencilerine aile içi şiddet mağdurlarının özel şartlarına uyumlu davranış örüntülerinin kazandırılmasında bu projede yer alan eğitim modelinin etkili olduğu gözlenmiştir.

Giriş

İnsanın doğuşu ile ortaya çıkmış olan şiddet olgusu, birçok bireysel ve toplumsal öge ile birlikte karmaşık bir yapı ortaya koymaktadır. Kendini çok farklı biçimlerde gösterebilen şiddet gerçeği, günümüzde gerek bireysel gerekse toplumsal boyutta sıkça karşılaşılabileceğimiz bir olgudur. Baskı, eziyet, korkutma, sindirme, öldürme, cezalandırma, başkaldırı, her toplumda kademeli fakat sürekli bir biçimde günlük yaşamda rastlanan şiddet türleridir. Fransızca’da şiddet (violence) bir kişiye güç veya baskı uygulayarak; istediği bir şey yapmak ya da yaptırmak şeklinde tanımlanmaktadır. Burada şiddet uygulama eylemleri, zorlama, saldırı, kaba kuvvet, bedensel ya da psikolojik acı çektirme ya da işkence, vurma ve yaralama olarak yer almaktadır (Kocacık, 2001)

Şiddet kavramı siyasal, sosyal ve ekonomik sistemlerin veya sömürge yönetimlerinin varlığını karşılayan ve yürürlükteki sistemin ancak karşı şiddetle ortadan kalkacağını ve yeni bir düzene geçileceğini savunan Marksist benzeri görüşlerle de ortaya konulmaktadır. Ayrıca şiddeti yücelten, ona olumlu bakan faşizm gibi görüşler de vardır. Diğer taraftan, hukuksal anlamda şiddet ile ilgili davranışlar, kanuna uymamak, kişiye zarar vermek, hakaret etmek, onuru kırmak, huzura son vermek, birinin haklarını çiğnemek, hırpalamak, incitmek, zor kullanmak şeklinde kendini gösterir (ERTEN ve ARDALI, 1996).

Şiddet, kavramsal anlamda, her bir aktörün başka bir aktör üzerinde belli bir amaç doğrultusunda belli stratejiler izleyerek bireysel ya da kolektif güç kullanma durumudur. Güç, realist paradigmada Machiavelli’nin de telaffuz ettiği gibi amaçlara ulaşmak için gerekli bir araçtır. Gücü elinde bulunduran aktör, gücünün devamlılığını sağlamlaştırmaya doğrultusunda hareket ederek bunun meşru olduğu iddiasından asla vazgeçmemektedir. Bir başka deyişle, “şiddetin toplum içinde, toplum tarafından nasıl sunulduğu, nasıl kabul gördüğü de önemlidir. Çünkü kabul gören şiddet meşrudur. Hatta şiddet genellikle bir yaşam biçimi olarak benimseniyorsa sorun olarak görülmez ve sorun çözmenin bir aracı olarak onay görülür” (ERGİL, 2001: 40).

Bu sorun temelde özellikle Türkiye’de aile ortamında şiddetin terbiye yöntemi olarak algılanması, bunun ailede ve kamuda meşru görülmesi şiddetin sürekliliğine/tekrarlanmasına, gizlenmesine ya da görmezden gelinmesine neden olmaktadır. Ülkemizde aile içi şiddet, bu geleneksel bakış açısının değişmesi açısından araştırılması ve tartışılması gereken önemli bir konudur (Zekiye vd, 2006).

Şiddet insan yaşamının her alanında görülebilen ve dünyada giderek artan önemli bir toplum sağlığı sorunudur (Güler vd, 2005). Dünya Sağlık Örgütü (WHO) şiddeti, “fiziksel güç veya iktidarın kasıtlı bir tehdit veya gerçeklik biçiminde bir başkasına uygulanması sonucunda maruz kalan kişide yaralanma, ölüm ve psikolojik zarara yol açması ya da açma olasılığı bulunması” durumu olarak tanımlamaktadır (Arın,1996).

1. Şiddetin Türleri

Literatürde, şiddetin farklı kriterlere göre sınıflandırılmasına rastlanmaktadır. Siyasi bilimcilere göre şiddetin sınıflandırılması politik nedenlere dayanmaktadır (Kocacık, 2001). Bunun yanında şiddetin bireysel ve kolektif uygulanması da sınıflandırmanın bir diğer çeşidini oluşturmaktadır. Bir başka sınıflandırmaya göre ise; ölçüt şiddetin bireysel ya da kolektif olarak yapılması veya yapılmamasıdır. Kolektif şiddette profesyonel çeteler, kabileler, etnik gruplar, toplumsal sınıflar ve devletlere kadar uzanan bir çizgi mevcuttur. Bir başka kategorize şekli de dar anlamıyla, “fiziksel şiddet, insanların bedensel bütünlüğüne karşı dışarıdan yöneltilen, sert ve acı verici bir edimdir. Mala, cana, sağlığa, bedensel bütünlüğe, birey özgürlüğüne karşı bir tehdit oluşturması söz konusudur. Burada da yaralama, ırza tecavüz, yağma, adam kaçırma gibi başkasına yönelmeler olabildiği gibi, intihar girişimleri biçiminde bireyin kendine yönelik eylemleri de söz konusudur” (Ünsal, 1996: 32). Şiddet türlerine de değinecek olursak; İntihar, alkol ve uyuşturucu bağımlılığından kaynaklanan **kendine karşı şiddet**, kültürel bir şiddet türü olarak **kan davası olgusu**, yine kültürel anlamda onay gören **namus cinayetleri**, kitlesel katliam boyutlarındaki **trafik kazaları**, adak ve kurban teşhiri, Zorla bekâret kontrolleri, dövüşme ve kaba güç gibi bazı **erkeklik özelliklerinin abartılması** ile ortaya çıkan şiddet ve son olarak da **aile içi şiddetin** öne çıktığını söyleyebiliriz (Özçelik, 2010). Başka bir deyişle bu konuda yayımlanan literatürde, şiddetin en yaygın görülen biçimi erkeğin kadına ve çocuğa karşı uyguladığı aile içi şiddettir (Güneri, 1996). Dünya Sağlık örgütünün 2002 yılında yayınladığı raporunda, şiddetin en fazla aile ortamında ve kadına yönelik olduğu belirtilmektedir (Krug, 2002).

2. Aile İçi Şiddet

Aile içi şiddet, aile bireylerinden herhangi birisinin eşine, çocuklarına, anne-babasına, kardeşlerine ve/veya yakın akrabalarına yönelik uyguladığı her türlü saldırgan davranıştır. Bu tanım içerisinde sadece kaba kuvvet içeren davranışlar değil; aşığılama, tehdit etme, ekonomik özgürlüğünü kısıtlama ve zorla evlendirme gibi olaylar sarmalından geçen bireyin kendisine olan saygısını, kendisine ve çevresine olan güvenini azaltan, korku hissinden kendisini arındırmaktan aciz kılan bütün davranışlar da aile içi şiddet tanımının içerisine girebilmektedir. Ayrıca yalnız aile içi bireyler arasında olan bir durum olmayabilir ki eski eş, nişanlı veya kız/erkek arkadaşları da bu durumun parametrelerine eklemleyebiliriz (Özçelik, 2010).

2.1. Aile İçi Şiddetin Türleri

Aile içinde de şiddete en çok maruz kalan grup genel olarak kadınlardır. Dünyada kadına yönelik şiddet ya da cinsiyete dayalı şiddet, fiziksel olduğu kadar, ruhsal sağlığı da etkileyen önlenemez bir toplum sağlığı sorunudur. Birleşmiş Milletler kadına yönelik şiddeti “kadına fiziksel, cinsel ya da psikolojik olarak zarar veren ya da bozukluğa neden olan, özel yaşamda veya toplum yaşamında gerçekleşen cinsiyet ayrımcılığına dayalı her türlü davranıştır” şeklinde tanımlamaktadır (Pan American Health Organization, 2003).

Aile içi kadına yönelik şiddetin biyolojik, psikolojik ve sosyal olmak üzere çok çeşitli ve karmaşık nedenleri bulunmaktadır. Türkiye genelini kapsayan bir çalışmada; aile içi karar verme sürecine katılma, duygu, düşünce ve cinsel yaşamdaki paylaşım, aile içi dayanışma ile akrabalarla görüşme ve yardımlaşmanın artması, gelecek ile ilgili olumlu beklentilerin bulunması ve eğitim düzeyinin artmasının aile içi şiddet yaşama olasılığını azalttığı; ailede yaşayan birey sayısında artma, eş ile kavgaya varan tartışmalar yapma ve alkol kullanımının ise, aile içi şiddet yaşama olasılığını arttırdığı belirtilmektedir (Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, 1998).

Dünya'da olduğu gibi Türkiye'de de kadına yönelik aile içi şiddet önemli bir toplumsal sorun olmayı sürdürmektedir. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) aile içi kadına yönelik şiddetin dünyanın her toplumunda yaygın olarak görüldüğünü, kadınların %10-50'sinin yaşamlarında en az bir kez eşleri tarafından fiziksel şiddete uğradıklarını bildirmektedir (World Health Organization, 2005d). Türkiye'de, ülke genelini kapsayan bir çalışmada evli ve/veya başından evlilik geçen kadınların %3.3'ünün eşleri ile sık sık kavgaya varan tartışmalar yaptıkları, %10.1'inin eşlerinden sık sık ya da ara sıra dayak yedikleri ve %12.3'ünün hakarete uğradıkları bildirilmektedir (Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, 1998).

Şiddete maruz kalan kadınlarda depresyon, kaygı, psikosomatik belirtiler, öz saygı yitimi, intihar girişiminde bulunma, yeme bozuklukları, çeşitli jinekolojik rahatsızlıklar, seksüel bozukluklar, sigara, alkol ve madde kullanımı, istenmeyen gebelik, abortus, düşük doğum ağırlıklı bebek doğurma gibi önemli sağlık sorunları görülmektedir (Fincancı 2004, World Health Organization 1997a, World Health Organization 2005d).

Tüm bunlarla birlikte aile içi şiddet beş alt grupta incelenir:

- Fiziksel şiddet; dövme, tokatlama, tekmeleme, yakma gibi eylemleri içerir.
- Cinsel şiddet; seksüel motivasyona bağlı yapılmış şiddet türüdür.
- Duygusal istismar; sevgi göstermeme, aşağılama, devamlı eleştirme, kıskançlık, reddetme gibi eylemlerdir.
- İhmal; daha çok çocuklar ve yaşlıların maruz kaldığı istismar türüdür. Kişinin sosyal ve maddi ihtiyaçlarını karşılamama, bunları ihmal etme şeklindedir.
- Ekonomik istismar; özellikle yaşlılarda sıkça rastlanır. Kişinin parasını yönetmek, şahsa ait paraya veya kazanç sağlamasına izin vermemektir (Özçelik, 2010).

2.2. Kolluk Güçleri ve Aile İçi Şiddet

Dünyanın ekonomik ve kültürel bakımdan çok farklı yapıdaki toplumlarının her katmanında cinsiyet ayrımcılığına dayalı değerler, kadına yönelik şiddetin algılanma biçiminde ve şiddete yaklaşımda belirleyici olmaktadır. Kolluk güçlerinin de aile içi kadına yönelik şiddet ile ilgili ön yargıları nedeniyle, bu konu ile ilgilenmedikleri genellikle gözlemlenmektedir. Aile içi şiddete uğrayan kadınlara yönelik polisin yanlış geleneksel yaklaşım yöntemlerinin, kadınları ikinci kez mağdur duruma düşürebildiği ve aile içi şiddet döngüsünün sürmesine hizmet ettiği gözlenmektedir. Sosyal ve yaygın bir sorun olduğu düşünülen şiddet mağdurlarının polis ile ilgili irtibat, ilişki, adli ve bürokratik süreçlerinin iyileştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Polis adaylarının eğitimleri sırasında konuya ilişkin farkındalıkla birlikte uygun tutum ve davranış kazanmaları önem taşımaktadır.

Bu çalışmada aile içi şiddet döngüsünün kırılmasında polisin etkin rol almasını sağlayacak uygun tutum ve davranış modellerinin kazandırılması amacıyla hazırlanan bir eğitim modelinin pilot uygulama ile etkinliğinin sınanması amaç edinilmiştir.

3. Araştırma Yöntemi

Bu çalışmada etkinliği denenecek eğitim modelinin geliştirilmesi için Malatya'da bir Polis Merkezine "aile içi şiddet" vakalarından işlem yapılan 35 dosya incelenmiştir. Ayrıca KAMER Vakfı ve Kadın Konuk Evin vasıtasıyla 35 mülakat gerçekleştirilmiştir. Olayların tamamı oluş şekillerine, kadınların algılarına ve yorumlarına göre not edilmiştir. Mülakat yapılan kadınların anlatımları bittiğinde başvuruda buldukları polis merkezlerinde "polis davranışlarını nasıl değerlendirdikleri" sorulmuştur. Kadınların verdikleri cevaplar daha sonra "olumlu" ve "olumsuz" davranış algıları olarak iki kategoride sınıflandırılmıştır. "Olumlu" ve "olumsuz" olarak algılanan bu davranışlar kendi aralarında benzerliklerine göre kategorik olarak sınıflandırılmıştır. Sınıflandırılan benzer olaylar içinden benzerlerini temsil edebilecek tipik olaylar senaryolaştırılmıştır. Olumsuz davranışların kaynaklanabileceği durumlar tartışılarak polis adaylarına şiddet mağdurları ile görüşmede bilgi, beceri ve uygun tutum kazandırıcı bir eğitim modeli oluşturulmuştur.

4. Malatya Örneğinde Aile İçi Şiddet Mağdurlarının Profili

Nisan-Mayıs 2011 tarihleri arasında eğitim öncesi, eğitim ihtiyaçlarını belirlemek amacıyla KAMER Vakfı ve Kadın Konuk Evi vasıtasıyla 35 kadınla yapılan mülakatlarda Tablo 1'den de anlaşılacağı üzere şiddete maruz kalanların yaş aralığının oldukça geniş bir yelpazeyi oluşturduğu gözlenmiştir. Oranları farklı da olsa Malatya ölçeğinde 16 ile 65 yaş arasındaki kadınların şiddete maruz kaldığı görülmektedir.

Tablo 1. Mağdurların Yaşı

YAŞ	SAYI	%
Belirtilmemiş	5	14
16-25	7	20
26-35	12	34
36-45	7	20
46-55	3	9
56-65	1	3

Bunun yanında şiddete maruz kalan kadınların eğitim durumlarının da farklılık gösterdiği gözlenmektedir. Okuma, yazma bilmeyen kadının da, yüksek öğrenim gören kadının da farklı oranlarda aile içi şiddete maruz kaldığı tespit edilmiştir.

Tablo 2. Mağdurların Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Sayı	%
Belirtmemiş	4	11
OkumaYazma Bilmiyor	6	17
İlkokul	9	29
Ortaokul	3	9
Lise	11	31
Üniversite	2	6

Şiddete maruz kalan kadınların büyük bölümünün çocuk sahibi olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Mağdurların Çocuk Sayıları

Çocuk Sayısı	Sayı	%
Belirtmemiş	3	9
0 Çocuk	7	20
1 Çocuk	6	17
2 Çocuk	8	23
3 Çocuk	8	23
4 ve Üzeri Çocuk	3	8

Şiddet mağduru kadınların sosyal statüleri incelendiğinde, aşağıdaki tabloda görüleceği üzere de karşımıza geniş bir yelpaze çıktığı gözlenmektedir. Ancak mağdur olanların büyük çoğunluğunun ev kadını olduğu gözlenmektedir.

Tablo 4. Mağdurların Sosyal Statüsü

Statü	Sayı	%
Belirtmemiş	2	6
Evhamımı	23	66
Memur	4	11
Serbest Meslek	3	9
Avukat	1	2
Öğrenci	2	6

Mağdurların medeni durumu incelendiğinde ise %57 oranında evli oldukları tespit edilmiştir. Burada dikkati çeken konu ise %17'lik oramla boşanmış olan kadınların evlilik bağı hukuki olarak sonlanmış olsa da şiddete maruz kalmaya devam ettiği.

Tablo 5. Mağdurların Medeni Hali

Evlilik Durumu	Sayı	%
Evli	20	57
Boşanmış	6	17
İmam Nikahlı	3	9
Bekar	5	14
Birlikte Yaşıyor	1	3

Şiddet uygulayanların profili incelendiğinde ise kadınların büyük çoğunluğunun eşlerinden ve yakın akrabalarından şiddet gördüğü gözlenmektedir.

Tablo 6. Mağdurlara Şiddet Uygulayanlar

Şiddeti Uygulayan	Sayı	%
Eş	25	71
Erkek Kardeş	1	3
Baba	1	3
Eşi ve Öz Ailesi	2	6
EşiveEşinin Ailesi	3	8
Komşu	2	6
Enişte	1	3

Şiddetin türlerini incelediğimizde ise yine geniş bir yelpaze ile karşılaşılmaktadır. Ancak fiziksel ve psikolojik şiddetin öne çıktığı dikkatleri çekmektedir.

Tablo 7. Mağdurlara Uygulanan Şiddetin Türü

Şiddetin Türü	Sayı	%
Belirtmemiş	1	3
Ekonomik ve Fiziksel	1	3
Fiziksel ve Psikolojik	15	42
Psikolojik ve Ekonomik	1	3
Psikolojik	4	11
Fiziksel	11	31
Cinsel	2	7

Şiddetin tekrarlanma oranı incelendiğinde ise %54 oranında kadının tekrarlanan şiddete maruz kaldığı tespit edilmiştir.

Tablo 8. Tekrarlanan Şiddet

Tekrarlayan Şiddet	Sayısı	%
Belirtilmemiş	15	43
Var	19	54
Yok	1	3

Mağdur kadınların beklentileri incelendiğinde ise polisten en büyük beklentinin güvenlik ve ilgi ile yol gösterecek nitelikteki yardım talebi gelmektedir.

Tablo 9. Mağdurların Polisten Beklentileri

Polisten Beklentisi	Sayı	%
Belirtilmemiş	14	40
Yardım Alma ve Güvenlik	4	11
Yardım Alma	4	11
Güvenlik	13	38

Polisin tutumu ve davranışı ile ilgili olarak mağdur kadınlardan polise başvuranlar arasında %46'sının negatif bir kanaat taşıdığı görülmüştür.

Tablo 10. Mağdurlara Karşı Polisin Tutumu

Polisin Tutumu	Sayı	%
Belirtilmemiş	11	31
Kötü	16	46
İyi	8	23

Mağdurların %33'ü polisin sosyal haklar konusunda, %37'si de hukuki hakları konusunda kendilerinin bilgilendirilip yönlendirilmediğini beyan etmektedir.

Tablo 11. Polisin Mağdurların Sosyal Haklarına İlişkin Yönlendirmesi

Sosyal Haklarla İlgili Yönlendirme	Sayı	%
Belirtilmemiş	15	42
Var	9	25
Yok	11	33

Tablo 12. Polisin Mağdurların Hukuki Kurallara İlişkin Yönlendirmesi

Hukuki Kurallara İlişkin Yönlendirme	Sayı	%
Belirtilmemiş	15	43
Var	7	20
Yok	13	37

Mağdurların %23'ü polisin olayı hukuk dışı yollarla çözüme kavuşturmak için çaba sarf ettiğini belirtmişlerdir.

Tablo 13. Polisin Sorunu Çözmek İçin Hukuk Dışı Yollar Kullanması

Sorunu Çözmek İçin Hukuk Dışı Yollar Kullanma	Sayı	%
Belirtilmemiş	19	54
Var	8	23
Yok	8	23

Mağdurların %35'i polisin kendilerine ilgisiz davrandığını belirtirken, ancak %25'i polisin kendilerine ilgili davrandığı yönünde algıya sahip olduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 14. Polisin Mağdurlara Karşı İlgisi

İlgisizlik	Sayı	%
Belirtilmemiş	14	40
Var	12	35
Yok	9	25

Mağdurların %32'si polisin eksik işlem yaptığını belirtirken ancak %20'si polisin işlemleri tam anlamıyla yaptığını ifade etmişlerdir.

Tablo 15. Polisin İşlemleri Eksik Yapması

Eksik İşlem Yapma	Sayı	%
Belirtilmemiş	15	42
Var	11	32
Yok	9	26

Mağdurların %20'si polisin zamanında müdahale etmediğini belirtirken buna karşılık %32' si ise polisin zamanında müdahalede bulunduğunu ifade etmiştir.

Tablo 16. Polisin Olaylara Zamanında Müdahalesi

Zamanında Müdahale	Sayı	%
Belirtilmemiş	17	48
Var	11	32
Yok	7	20

Mağdurların %40'ı polisin sorunlarıyla ilgili empatik olmadığını ifade ederken sadece %20'si polisin kendilerini anlayabildiğine vurgu yapmıştır.

Tablo 17. Polisin Mağdurlara Empati Kurması

Empati Kurma	Sayı	%
Belirtmemiş	14	40
Var	7	20
Yok	14	40

5. PMYO Öğrencilerinin Aile İçi Şiddet Konusundaki Algısı

Diğer bir araştırma ise polis okulu öğrencileri arasında yapılmıştır. Şiddet ve aile kavramları birbirinden uzak kalması gereken unsurlardır. Aile içi şiddet herkesin isteyebileceği son “şey” dahi olmamalıdır. Toplumsal yaşamda bireylerin ailelerinden başka hiçbir şeyin olmadığı açıktır ve en önemli noktada aile sisteminin korunmasıdır. Ancak aile içi şiddetin algılanması ve tanımlanması her zaman toplumun ve bireylerin kültür değerleri üzerinden kurgulanmaktadır. Bu nedenle, şiddet kullanımı toplumun benimsediği ve meşru gördüğü bir amaç için gündeme geldiğinde, o davranışın şiddet olarak algılanıp tanımlanması da güç olmaktadır. Bu nedenle aile içi şiddet kavramının PMYO öğrencileri

tarafından algılanmasının aile içi şiddete maruz kalan mağdurlara yönelik davranışlar üzerinde belirleyici bir rol oynayacağına inanılmaktadır. Bu anlayışla eğitim süresi PMYO öğrencilerine yapılan anket çalışmasında elde edilen anket sonuçlarının gösterildiği Tablo 18'den de anlaşılacağı üzere, aile içi kavramının bazı alanlarda evrensel algılamalara göre sapmalar gösterdiği görülmektedir.

Tablo 18. PMYO Öğrencilerinin Aile İçi Şiddet Konusundaki Algısı

	Soru	Doğru %	Yanlış %
1	Bir kadının çalışması için eşinden mutlaka izin alması gerekir.	155 %82	34 %18
2	Evlendikten sonra eşi istemiyorsa kadın işi bırakmalıdır.	136 %72	53 %28
3	Para konusunda eşler hesaplayıp ayrı ayrı harcama yapabilmelidir.	118 %62 %1 belirtilmemiş	70 %37
4	Erkeğin karısına isteği dışında takma isimle hitap etmesi normaldir.	27 %14	162 %86
5	Erkeğin istemediği bir akrabası ile kadının görüşmemesi doğrudur.	135 %71	54 %29
6	Erkek her istediğinde kadının kocasının cinsel isteğini karşılamalıdır.	83 %44	106 %56
7	Erkeğin, karısı ile isteği dışında cinsel ilişki tecavüzdür.	143 %76	46 %24
8	Karısı suç işlediğinde erkeğin dövmesi doğrudur.	38 %20	151 %80
9	Başlık parası ile evlenmek kadını meta olarak görmektir.	160 %85	29 %15
10	Yemek yapmayan kadının dövülmesi doğrudur.	35 %19	154 %81

Örneğin öğrencilerimizin %82'si bir kadının çalışması için eşinden mutlaka izin alması gerektiğini düşünmektedir. Kadının kocasının her istediğinde cinsel isteğini karşılaması gerektiğini düşünenlerin oranı %44'dür. Erkeğin, karısı ile isteği dışında cinsel ilişkiye girmesinin tecavüz olmadığını düşünenlerin oranı ise %24'tür. Karısının suç işlediğinde kocası tarafından dövülmesinin doğru olduğunu düşünenlerin oranı ise %20'dir. Yemek yapmayan kadının dövülmesinin doğru olduğunu düşünenlerin oranı ise %19'dur. Evlendikten sonra eşi istemiyorsa kadının işi bırakması gerektiğini düşünenlerin oranı ise %72'dir.

Anket sonuçları incelendiğinde PMYO öğrencilerinin doğru olarak algıladığı olgulardan veya yerleşik bazı inançlardan dolayı şiddete uğrayan mağdur kadınların Polis merkezlerine müracaatlarında, taşıdığı kültürel değerlerinden soyutlanarak, objektif davranışları sergileyip sergileyemeyeceği tartışma konusudur.

6. PMYO'lardaki Mevcut Durum

Yukarıda anılan çalışma raporları ve eğitimde uygulanan müfredat polis memurlarının eğitimlerinde bu konuda önemli bir sorunun varlığına işaret etmektedir. Şu an itibarıyla 2 yıllık

eğitimde kullanılan müfredat incelendiğinde polisin şiddet mağduru, tanığı ve uygulayıcısı ile görüşme ve ikincil travma ile baş etme becerilerini PMYO eğitimi sırasında kazanması için yeterli alt yapının mevcut olmadığı görülmektedir. Müfredattan ve eğitim sisteminden kaynaklanan olumsuzlukları ortadan kaldırma ve kadına şiddet konusunda daha eğitilmiş, bilgili ve duyarlı polis memurlarının yetiştirilmesi için polis meslek yüksek okullarında teori ve pratiğin bir araya getirildiği yeni bir modelin ve müfredatın ortaya konması gerekliliği aşîkardır. Bu amaçla uygulanacak yeni modelin ve müfredatın içerisinde ;

1. Şiddet ve aile içi şiddet kavramları, aile içi şiddetin kendi içinde sınıflandırılması
2. Polis adaylarına kadına yönelik şiddet konusunda farkındalık duygusu kazandırılması
3. Şiddet mağdurlarının sahip olduğu hukuki ve sosyal haklar ve bu haklardan faydalanabilmeleri için izlenecek prosedürün öğretilmesi
4. Şiddet mağdurlarıyla ilk müracaatlarında mağdurlarla gerçekleştirecekleri görüşmelerde nasıl davranmaları gerektiğinin öğretilmesi
5. Son olarak teorik birikime sahip, şiddet mağdurlarının psikolojini anlayabilen, onların sosyal ve hukuki haklarını bilen, aile içi şiddetin türlerine göre hangi yaklaşımların sergilenmesi gerektiğinin bilincinde olan, stres ve öfkesini nasıl kontrol edebileceğinin farkında olan öğrencilerin teorik düzeyde sahip olduğu bu bilgileri gerçek hayatta davranışa dönüştürmelerinin sağlanması yer almalıdır.

7. Polis Adaylarının Aile İçi Şiddete Karşı Bilgi, Tutum ve Beceri Eğitimi

Bu uygulanması planlanan modelin başarısının ve uygulanabilirliğinin test edilmesi ve hizmet sunulacak olan halkın beklentilerinin karşılanması amacıyla 03-15 Mayıs 2011 tarihleri arasında Malatya PMYO' dan mezun olacak olan 205 öğrenciye alanında uzman akademisyenler, sosyal hizmet uzmanları ve hukukçular tarafından; Adli tıp yönünden aile içi şiddetin tanımı ve aile içi şiddeti etkileyen faktörler, aile içi şiddetin hukuki boyutu, aile içi şiddetin sosyal boyutu, şiddet mağdurlarının sahip olduğu sosyal yardımların içerikleri, konuvinde kalan şiddet mağdurlarının psikolojik durumlarının anlatıldığı 69 saat teorik eğitim verilmiştir. Bu teorik eğitim ardından öğrencilerde davranış değişikliği olup olmadığının ölçülmesi, öğrenilen bilgilerin pekiştirilmesi ve teorinin pratikle kaynaştırılması amacıyla psikodrama konusunda uzun yıllar çalışmalar yapmış olan uzmanlar nezaretinde, öğrencilerin teoride öğrendiklerini uygulamaya aktarmalarını sağlamak için psikodrama yönteminin kullanıldığı 60 saatlik bir eğitim verilmiştir. Bu eğitim aşağıda sunulan plan çerçevesinde gerçekleştirilmiş ve eğitime katılanlardan oldukça olumlu geri bildirimler alınmıştır.

7.1. Gerçekleştirilen Kuramsal Eğitim

Tablo 19. Eğitim Programı

KONU	SÜRE
Adli Tıp Yönünden Aile İçi Şiddetin Tanımı Ve Aile İçi Şiddeti Etkileyen Faktörler	24 saat
Aile İçi Şiddetin Sosyal Boyutu	15 saat
Aile İçi Şiddetin Hukuki Boyutu	15 saat
Şiddet Mağdurlarının Sahip Olduğu Sosyal Yardımların İçerikleri	6 saat
Konuvinde Kalan Şiddet Mağdurlarının Psikolojik Durumları	9 saat
Psiko-Drama Yöntemiyle Aile İçi Şiddetin Anlatılması	60 saat

7.2. Psikodrama Uygulaması ve Sonuçları

Malatya Polis Meslek Yüksek Okulunda ‘Şiddet Gören Mağdurlarla Yapılan Görüşmelerin Psikolojik Süreçler Açısından Nasıl Olması Gerektiğine’ yönelik çalışma, 14-15 Mayıs 2011 tarihleri arasında 09: 30-15:00 saatleri arasında toplam 203 öğrenci katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

Mezun olmadan önce öğrencilerin karşılaşacakları aile içi şiddet olaylarında nasıl davrandıklarının gözlenmesi, hata ve yanlışlarının düzeltilmesi alana çıktıklarında doğrudan ve çelişkiye düşmeden müdahale etmelerini sağlamak amacıyla gerçek hayatta karşılaşılan olayların senaryolar üzerinden canlandırılmaları sağlanmıştır. Bu yöntem aracılığı ile öğrencileri olayların içine sokmak, o anı yaşatmak, bildiklerini uygulayıp uygulayamadıklarını gözlemlemek, varsa yanlışlarını göstermek ve başarılı olana kadar tekrar ettirerek bilgi düzeyinden davranışa dönüştürme düzeyine ulaştırmak amaçlanmıştır.

Psikodrama uygulamasının amacı ve akışı hakkında bilgi verici açılış konuşmaları yapıldıktan sonra, öğrencilerin dokuz alt gruba ayrılması istenmiştir. Alt gruplar oluşturulurken birbirini en az tanıyan üyelerin bir grupta toplanmasına özen gösterilmiştir. Senaryo çalışmalarına hazırlanabilmeleri için psikodrama ısınma tekniklerinden “duygu heykeli” kullanılmıştır. Daha sonra her gruba polis okulu yetkilileri ile birlikte belirlenen şiddete uğramış kadın olgu örnekleri verilmiştir. Her senaryoda yer alan karakterlerle (her vakada ifade alan polis rolü mutlaka bulundurulmuş, diğer karakterler farklılık göstermiştir) empati yapabilmelerine olanak verecek rol değiştirme tekniği kullanılmıştır. Uygulamalar sırasında öğrencilerin yaratıcılıklarını aktive edebilmeleri, spontanlıklarını geliştirebilmeleri amacıyla çalıştırıcıların yönlendiricilikleri başlangıçta teknik bilgi verme ile sınırlandırılmaya çalışılmış, ayrıca çalışma sırasında anlık değişiklikler yapılmıştır. Vakalarla çalışılırken rol almayan öğrencilerin eşleme tekniği ile katılımları sağlanmıştır.

Çalışma boyunca öğrenci olmayan katılımcıların gözlemci olmaları uygun görülmemiş, çalışmaya grup üyesi olarak dâhil edilmişlerdir. Özellikle okulda görevli eğitimcilerin grup üyesi rolünde katılmalarının öğrencilerin rol esnekliği, kendilerini ifade etme konusunda rahatlamalarına, aktif katılımlarının artışına yol açtığı hem izlenmiş, hem de katılanların geri bildirimlerinden anlaşılmıştır.

7.2.1. Öğrencilerin Mağdurla Görüşmesi Esnasında Gözlemlenen Davranışları

Uygulayıcılar ve öğrenciler, senaryoda rol alan polisin görüşme sırasındaki tutum ve davranışlarını daha önceden belirlenen listede yer alan davranışlar açısından değerlendirmişlerdir. Uygulayıcıların yapılan çalışmalar sırasında, polis rolündeki öğrencilerin iletişim ve tutumlarına ilişkin gözlemleri şu şekildedir;

- Polisin kendini mağdura tanıtmaması konusunda eksiklik gözlenmiştir. Görüşme yerinin polis merkezi olduğu, oradaki kişinin de polis olduğunu düşünen öğrenciler ilk uygulamalarda kendilerini tanıtmayı gerekli görmemişlerdir. İlk uygulama geri bildirimlerinden sonra öğrencilerin kendini tanıtmaya davranışlarında artış görülmüştür.

- Uygulamada polis rolünde olan öğrencilerin çoğunun mağdurun ifadesi alınırken saldırganın da aynı ortamda olmamasına özen gösterdikleri gözlemlenmiştir.

- Öğrencilerin çoğu mağdura adı ile hitap etmiştir.
- Uygulamaların büyük çoğunluğunda öğrencilerin mağdurun o anda (ağır fiziksel bir şiddet yoksa) ifade verecek durumda olup olmadığına dikkat etmedikleri, o anda ifade almaya odaklı oldukları gözlenmiştir. Çoğunlukla mağdurun ruhsal olarak uygunluğu dikkate alınmamıştır.
- İlk ifadede kadın polis bulundurma öğrenciler tarafından bilgi olarak bilinmekte ise de, uygulamada şartlar uygunsa yapılacak bir uygulama olarak algılanılmaktadır.
- Öğrencilerin mağdura karşı emir cümlesi kullanmadığı ve dinlemeye istekli bir tavır sergiledikleri görülmüştür.
- Öğrencilerin mağdura karşı sert ve asabi davranış sergilemediği gözlenmiştir.
- Öğrencilerin rahatlıkla göz iletişimi kurduğu ve iletişim boyunca bunu sürdürdüğü gözlenmiştir.
- Mağdura fiziksel temasta bulunmaktan imtina ettikleri, ancak suçluya fiziksel temasta buldukları, bu fiziksel temasın da kollarından tutma şeklinde olduğu gözlenmiştir. Verilen vakalarda mağdurun kadın olması bu davranışın nedeni olarak düşünülmektedir. Fiziksel temasta bulunmak bazı oyunlarda öğrenciler tarafından mağdurun durumu taciz olarak algıladığı şeklinde canlandırılmıştır.
- Öğrencilerin ifade alma sırasında bu ifadenin kayda geçirilmesi, uygulanması gereken kayıtlarla ilgili **prosedürlerin ve yasal prosedürlerin eksik olmamasına** odaklandıkları ve mağdurla iletişimi kesintiye uğratabildikleri gözlenmiştir.
- Öğrencilerin yeterli zamanı ayırma, mağdurun sözünü kesmeme, kendi ifadesi ile olayı anlatmasına izin verme, mağduru incitmeme, ağlamasına, öfkeli olmasına izin verme gibi davranışları gösterdikleri gözlenmiştir. Sürekli kendini anlatma ihtiyacı içinde olan mağdurla görüşme sırasında öğrencilerin ilgisiz konuşmayı **kesme, görüşmenin yönetimini eline alma konusunda** sıkıntı yaşadıkları gözlenmiştir.
- Mağdura su ya da mendil verme davranışı ilk uygulamalarda gözlenmezken, ilk geribildirimlerden sonra hemen hemen her uygulamada gözlenmiştir.
- Mağdurdan ifade alırken ilk şiddet olayını, en kötü olayı sormada eksiklikler olduğu gözlenmiştir.
- Öğrenciler daha çok mağduru polis merkezine getiren son olaya odaklanmaktadır.
- Öğrencilerin mağdura karşı sabırlı davrandıkları, alaycı tavır sergilemedikleri, çoğunlukla gereksiz **sorular sormadıkları gözlenmiştir.**
- Öğrencilerin genellikle açık uçlu soruları tercih ettikleri, zaman zaman mağduru yargılayıcı sorular yönelttikleri gözlenmiştir.
- Soru sorma becerilerinin geliştirilmesine dönük daha özel çalışmalar yapılması gereği düşünülmüştür.
- Polis rolündeki öğrencilerin mağdurun anlattıklarından ne anladığına ve mağdurun kendilerini nasıl ifade ettiklerine dair geribildirimde bulunma davranışını yeterince göstermedikleri gözlenmiştir.

- Uygulamalarda öğrencilerin mağdura baskıcı davranmadıkları ancak iyi niyetle, bilgi vermek amacıyla kurdukları cümlelerden tehdit edici anlamlar çıkabildiği görülmüştür. Kadına karşı şiddet konusunda aldıkları bilgileri mağdura verirken ilk akıllarına gelen seçenekler, kadının sığınma evine, çocukların da sosyal hizmetlere yerleştirilmesi olmuş ve mağdura bu bilgi verilmiştir. Mağdurun alabileceği diğer destek ve yardımlara yönelik sorular genellikle sorulmamıştır.

- Görüşmenin acıcılığını sağlamakta ve soruları etkin yerlerde kullanmada sıklıkla yaşadıkları gözlenen öğrenciler, mağdura görünmeyen yerlerdeki dayak izlerini ilk uygulamada sormazken diğer uygulamalarda sormaya başlamışlardır. Özellikle mağduru utandıracaklarını düşündükleri konularda soru sormaktan kaçınmışlardır.

- Görüşmeyi bitirirken mağduru rahatlatmaya özen gösterdikleri gözlemlenen davranışlardır.

- “Kendi fikirlerini söyleme” ve “seçenekler sunma” arasındaki sınırı çizme konusunda netleşemedikleri noktalar olmuştur.

- Mağdurun şikâyetçi olma isteği boşanma isteği ile paralel olarak algılanmıştır.

- Mağdurun boşanma isteği pek çok vakada saldırgan polis rolündeki öğrenciler tarafından açıklanmıştır.

- **Mağduru rahatlatma ve umut aşılama isteği** ile yeterli veri olmadan ve **gerçekleşmesi kesinleşmeden**, sonucu mahkeme kararı ile netleşecek konularda vaatlerle bulunma davranışı gözlenmiştir.

- Öğrencilerin büyük çoğunluğunun mevzuatı bildikleri ve mağduru sosyal destek kaynaklarından haberdar oldukları gözlenmiştir. Öğrenciler mağdurun kararına saygılı kalmış, barıştırma çabası içine girmemiş, mağdurun ve çocukların güvenliğini sağlamışlardır.

7.2.2. Öğrencilerin Şüpheliyle Görüşmesi Esnasında Gözlemlenen Davranışları

Genel olarak olumsuz bir tutum gözlenmemiş olsa da çoğunlukla **mağdura daha fazla yoğunlaştıkları**, şüpheliye daha az süre ayırdıkları, **kaçma olasılığına karşı önlem alma konusuna yeterince dikkat etmedikleri gözlenmiştir**. Saldırganla görüşmede ve bilgi almak için yapılan görüşmede bireyleri kollarından tutarak merkeze getirmişlerdir.

7.2.3. Öğrencilerin Çocuklarla Görüşmesi Esnasında Gözlemlenen Davranışları

Anne ve baba yanında olmaksızın görüşmeye özen gösterilmiştir. Çocuğun yanında psikolog bulundurma şartları dâhilinde uygulanabilir olarak algılanmaktadır.

Çocuğun suçluluk duyabileceğini göz önünde bulundurma, çocukla araya fiziksel engel koymama, düzeyine inme, olayları anlatmakla yanlış bir şey yapmayacağı konusunda güvence verme, çocuğun verdiği bilgi dışında fark etmediği konularda soru sorma gibi konularda eksiklikler olduğu, çocukla görüşmenin, olayı sormanın, çocuğun ifadesini almak olarak düşünülmediği gözlenmemektedir.

Çocuğun yaşını dikkate alma, güven ortamı oluşturma, yanıtlarına yorum yapmama, tehdit altında olduğu hissi yaratmamaya özen gösterme gözlenen olumlu davranışlardır.

7.2.4. Öğrencilerin Görüşmeler Esnasında Gösterdikleri Ortak Özellikleri

İfade alan polisi canlandıran öğrencilerin mağdurun söylediklerini ya da ne anladığını netleştirmek için kullanacağı geribildirim cümlelerinde eksiklikler gözlenmiştir.

Bazı durumlarda öğrencilerin kendilerini "hak verme mercii" olarak algılayabildikleri gözlenmiştir.

Bazı durumlarda öğrencilerin kendilerini mağdur tarafı gibi gösterdikleri gözlenmiştir.

Öğrencilerin, sorun karşısında daha öncesine yönelik olarak yapılması gereken konulara odaklandıkları, bu durumun da mağdurun kendisini yargılandığı gibi hissetmesine yol açtığı ve o anda ne yapılabileceği konusundaki girişimleri engellediği gözlenmiştir.

Gerek bedensel, gerekse de zihinsel engelli mağdurların ifadelerinin alınması konusunda bilgi eksikliklerinin olduğu izlenimi edinilmiştir.

Sonuç

Bu çalışma hem polisin halkla ilişkilerinin güçlenmesi, hem de sosyal anlamda mağdurların mağduriyetlerini giderilmesi ve vatandaşın devlete olan güvenin artması anlamında pek çok kazanım sağlamıştır. Bu çalışma tüm PMYO'larda hayata geçirildiğinde şiddet mağduru kadınların polisler tarafından, buldukları psikolojik durum dikkate alınarak, profesyonel anlamda karşılanması, sosyal ve hukuki haklarını eksiksiz bir şekilde öğrenmeleri ve izlenmesi gereken prosedürler hakkında bilgi sahibi olmaları, daha sağlıklı karar almalarına ve şiddete tanık olan çocukların da çok kısa sürede daha sağlıklı bir çözümün parçası olmasına katkı sağlayacaktır. Bu nedenle TÜBİTAK'a bir proje sunulmuştur. Proje ile şiddet mağdurlarının mağduriyetlerinin giderilmesine, ilk başvurularında hukuki ve sosyal haklarının öğretilmesi ve şiddet türlerine göre geliştirilen ideal davranış modellerinin uygulanması sağlanacaktır. Proje içerisinde ayrıca polis memurlarının kendi yaşam kalitelerini arttırmalarını sağlayacak çalışmalar yapılacak ve böylece vatandaşa sunulan hizmetin kalitesi de artırılmış olacaktır. Bu anlamda, polis memuru eğitimi sırasında elde ettiği bilgiyi, psikodrama yöntemi ile okul sırasında tecrübeye dönüştürüp içselleştirecek ve böylece iş yaşamında kendine olan güveni artacaktır. Ayrıca, psikodrama yöntemi ile polis memurunun empati yeteneği ve sezgisi gelişeceği için mağdur ile daha sağlıklı temeller üzerinde bir iletişim gerçekleştirecek ve bu eğitim sayesinde iş yaşamlarında karşılaştıkları stresli ve problemleri başa çıkma kolaylaşacak ve bu durum memurun ailesi ile olan iletişimine de olumlu yansıtacaktır.

Ayrıca bu proje kapsamında elde edilen yeni bilgilerin, tecrübelerin ve birikimlerin diğer PMYO'lar tarafından kullanılabilmesi için öğrencilere yönelik şiddet mağdurlarıyla görüşme tekniklerini kapsayıcı eğitim modüllerini içeren bir kitapçık hazırlanacaktır. Bu alanda benzeri olmayan şiddet mağduru, uygulayıcısı ve tanığı ile görüşmeyi değerlendirmeye yarayacak yeni bir ölçek geliştirilecek ve literature kazandırılacaktır. Bununla birlikte tüm polis okullarında görev yapmakta olan psikolog ve psikolojik danışmanlar psikodrama yöntemini öğrenmeye teşvik edilecektir. Ayrıca proje sonucunda elde edilen çıktılarının daha sonraki dönemde konu üzerinde araştırma yapacak akademisyenlere kaynaklık etmesi amacıyla bilimsel bir makale yazılacaktır.

Kaynakça

- Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, (1998), "Aile içinde ve toplumsal alanda Şiddet".
http://www.aile.gov.tr/files/kutuphane_33_Aile_Icinde_ve_Toplumsal_Alanda_Siddet.pdf (E.T. 20.09.2011).
- Arın, Cemal, (1996), *Kadına yönelik şiddet*. Cogito, S: 6.
- Ergil, Doğu, (2001), "Şiddetin Kültürel Kökenleri", *Bilim ve Teknik*, S.399. Şubat.
- Erten, Yavuz ve ARDALI, Cahit, (1996), "Saldırganlık Şiddet ve Terörün Psikososyal Yapıları", *Cogito*. S. 6–7. Kış-Bahar.
- Fincancı, Şebnem R.K, (2004), "Kadına Yönelik Şiddet". http://www.saglik.tr.net/genel_kys.shtml, (Erişim Tarihi: 20.09.2011).
- Güler, Nuran; Tel, Hatice; Tuncay, Fatma Ö, (2005), "İçinde Kadının Aile Yaşanan Şiddete Bakışı", *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, C:2, S: 27.
- Güneri, (1996) *Ailede Kadına Yönelik Şiddet, Evdeki Terör, Kadına Yönelik Şiddet*, İstanbul: Mor Çatı Yayınları.
- Karaçam, Zekiye; Çalışır, Hüsniye; Dündar, Elif; Altuntaş, Figen; Avcı, H. Ceren, (2006), " Evli Kadınların Aile İçi Şiddet Görmelerini Etkileyen Faktörler ve Kadınların Şiddete İlişkin Bazı Özellikleri", *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, C:2, S:2.
- Kocacak, Faruk, (2001), " Şiddet Olgusu Üzerine", *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 2, S. 1.
- Krug EG et al. (2002) " World Report on Violence and Health", Geneva; WHO,
<http://whqlibdoc.who.int/hq/2002/9241545615.pdf>, (E.T. 18.09.2011)
- Özçelik, Soner, (2010), "Aile İçi Şiddet", <http://www.genbilim.com/content/view/8060/86/>, (E.T. 17.09.2011).
- Pan American Health Organization ,(2003), "Violence against womens",
<http://www.paho.org/english/dpm/gpp/gh/VAW.htm>, (E.T. 18.09.2011)
- World Health Organization, (2005 d), "Media centre: Violence against women",
<http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs239/en/>, (E. T. 18.09.2011).
- World Health Organization, (1997 a), "Violence against women: Health consequences"
<http://www.who.int/gender/violence/en/v8.pdf>, (E. T. 18.09.2011).

NAMUSUN GÖLGESİNDE YATMAK: MARDİN CEZAEVİ MAHKÛMLARININ NAMUS ALGISI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Musa ÖZTÜRK*

M. Ali DEMİRDAĞ**

Giriş

Binlerce yıllık dinsel, sosyal ve kültürel birikimiyle herkesi kendisini tanımaya davet eden Mardin, zaman zaman “töre, aşiret, namus” kavramlarıyla da kamuoyunun gündeminde boy göstermektedir. Özellikle dizilerde çoğu kez olumsuzluklarla yeniden kurgulanan/üretilen bu üçlü kavram dizisi, paradoksal şekilde kentin büyüsunü, çekiciliğini arttırmaktadır.

Türkiye'nin de gündemini son 30 yıldır meşgul etmelerine rağmen, bu kavramlar, hala üzerlerinde uzlaşmış bir tanımdan yoksundur. Kavramları, konuyla ilgilenen sosyal bilimciler, hukukçular ve gazeteciler, salt bilimsel, ideolojik ve magazinsel kaygılarla, farklı şekillerde tanımlamaktadırlar. Diğer yandan bazı insanlar, cari hukuki normların öngördüğü ağır cezaları görmezden gelmekte, ömürlerinin belki de en verimli yıllarını cezaevinde geçirmeğe razı olmaktadır. Kısacası bu kavramlar, başka yerlerde olduğu gibi, Mardin'de de hala toplumu şekillendiren özellikler taşımaları dolayısıyla bu araştırmaya konu olmuşlardır.

Çalışmada, bu üç kavramdan en karmaşığı ve en paradokslu olan “namus” olgusu merkeze alındı, çünkü onun adına cinayetler işlenebilmekte, kan davaları başlatılabilmektedir. Mardin Cezaevinde yatmakta olan mahkûmları cinayet işlemeye sevk eden koşul ve sebepler yine onların anlatımlarıyla aktarılmaya çalışılacaktır. Buna ilaveten, “namusunu temizleyen”lerin toplum nezdindeki yeni itibarlarından hareketle, cinayetlerinin hem onlar hem de toplum tarafından niçin meşru görüldüğü de kendi ifadeleriyle aktarılacaktır.

Son olarak, namus cinayetleriyle gündeme gelen “yaşayan hukuk” ile resmi hukuk arasındaki çatışma noktaları, konumuz açısından ele alınacaktır. Çünkü bu cinayetler, hem fail hem de onun ailesi / çevresi tarafından suç olarak algılanmamakta, bilakis meşru olarak değerlendirilmektedirler. Asıl can alıcı nokta, çoğu vakada bu meşruiyetin öldürülen yabancıysa, onun ailesini / çevresini de kapsamasıdır.

Bu araştırmada, Mardin Cezaevi'nde namus cinayetlerinden yattığı iddia edilen mahkûmlar tarafından namus olgusunun nasıl algılandığını, yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme tekniğini kullanarak elde ettiğimiz veriler yardımıyla anlamaya

* Yrd. Doç. Dr. Mardin Artuklu Üniv, Edeb. Fak, Sosyoloji Bölümü, musa_ozturk28@hotmail.com

** Arş. Gör, Mardin Artuklu Üniv, Edeb. Fak, Sosyoloji Bölümü, malidemirdag@yahoo.com

çalışacağız. Bu yapılırken de literatüre giren önceki çalışmalardan da faydalanılacağı gibi, çıkarılan sonuçlarla önceki çalışmaları kıyaslama imkânı da doğmuş olacaktır.

Görüşmelerin başında mahkûmlara araştırmanın amacı ve kapsamı detaylı olarak açıklanmıştır. Gizlilik ilkesine riayet edileceği ve kişisel bilgilerin saklı tutulacağı, sadece cinsiyet ve vakia üzerinden olaylara atıf yapılacağı kendilerine ifade edilmiştir. Bu şartlar dâhilinde görüşmeyi kabul eden mahkûmlar araştırma kapsamına dâhil edilmiştir. Her bir görüşme yaklaşık bir saat sürmüştür. Görüşme esnasında cari cezaevi mevzuatı gereği sadece kalem ve kâğıt kullanılmıştır. Ayrıca mevzuat gereği görüşmelere cezaevinden bir görevlinin nezaret etmesi, mahkûmların kendilerini rahat ifade etmesini önlemiş ve hatta üzerlerinde menfi etkiler de bırakmış olabilir. Dolayısıyla elde edilen verilerin bu sınırlılıklar dâhilinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

1. Muğlâk... Ama Ölümcül: Namus

Modernitenin siyasal uzantısı olan ulus devlet “tek tipleştirme” adına, başta töre / örf ve adet, gelenek olmak üzere; namus, aşiret, ağa gibi geleneksel toplumsal kontrol mekanizmalarının beslendiği toplumsal vasatı, yapı bozumuna uğratarak anlam-bağlam ilişkisini bozmuş ve bunları toplumsal gerçekliğinden kopararak kendi çizdiği dar kalıpların içine hapsedmiştir. Gelenek modernite çatışmasının yaratmış olduğu travmatik etki, pek çok alanda olduğu gibi, toplulukların değerlerinde ve normlarında da bir aşınmayı beraberinde getirmiştir. Travmatik etkilerin görüldüğü alanlardan biri de “namus” konusu olmuştur.

Başta sosyoloji olmak üzere pek çok disipline mensup araştırmacılar, saha araştırmalarından elde ettikleri bulgular ışığında konuyu değişik boyutlarıyla ele almışlar ve bazı saptamalarda bulunmuşlardır. Ancak elde edilen verilerden anlaşıldığı kadarıyla “namus”un tam olarak neye karşılık geldiği noktası net bir biçimde tanımlanamamaktadır. Namusun değişik biçimlerde tanımlanmış olması neyin namus olduğu, neyin olmadığı tartışmalarının günümüze kadar sürmesini de beraberinde getirmiştir. Namus gibi sosyolojik açıdan büyük bir kıymeti haiz bir mefhumun ‘efradını cami ayyarını mani’ bir tanımının yapılamamasının temelinde, onun cemiyet hayatı için ifa etmiş olduğu fonksiyonların çokluğu yatmaktadır.

Namus olgusunun tanımlanmasını güçleştiren etkenlerin birincisi; kavramın ahlaki bir boyut içermesi ve bunun hem soyut hem de somut içerimleri ile iç içe geçerek kendini bireye ve topluma dayatmasıdır. İkincisi; toplumsal olan bu algılamının aynı zamanda çok kolay bir şekilde şahsileştirilebilmesidir. Üçüncüsü; toplumlar arasındaki doku uyumsuzluğundan kaynaklanan paradoksal durumdur. Dördüncüsü ise; teorik olarak kavram her iki cins için geçerli olsa da erkek egemen bir toplumda namus’un eril bir bakış açısıyla beden üzerinden tanımlanması onun kadının bedeni / teni olarak kabul edilmesi gibi bir algıyı da beraberinde getirmiştir (Bağlı, 2008:17). Erkek egemen bakış açısıyla namus, kadın için cinsel saflığını koruması olarak görülmektedir. Erkek için ise uğruna kendini kolay bir biçimde feda edilebileceği, titizlikle himaye edilmesi gereken bir değer olarak görülmektedir. Dolayısıyla namus kavramı “namuslu / iffetli” bağlamında sadece kadınla ilgili olmayıp aynı zamanda “namus kollayan / namusa el uzatmayan” erkeği de sınırlayan çift yönlü bir kavramdır (Ergil, 1980:188-189). Bir mahkûma göre bu bölgedeki cinayetlerin çoğu namus kaynaklı olmalarına rağmen, üzerleri farklı gerekçelerle örtülmektedir.

“Bana soracak olursanız bölgemizdeki cinayetlerin % 40’ı namus yüzünden işlenmekte,

ama dışarıya başka sebepler anlatılıyor. Her iki taraf da olayı bilir ama dışarı sızdıramazlar. Dedikodu konusu yapılamasın diye yabancıların duyması istenmiyor.” (Erkek, Lise, 28)

Tezcan, (2003:1) namusun “ıffet, onur, dürüstlük, ahlak ve şeref” kavramlarını içeren anlama sahip olduğunu ileri sürerken, Lale Yalçın-Heckmann (2002:292) erkek egemen yapıyı ve bundan mütevellit, erkeklerle namus arasındaki sorumluluk ilişkisini şöyle vurgulamaktadır: “Genç kızlar daha küçük yaşlardan itibaren erkeklerin gözetiminde tutulur. Kadının namusunu koruma görevi, evlenene kadar babasına ve erkek kardeşlerine, gerektiğinde amcası ve amcaoğullarına düşer. Evlenmesinden sonra cinselliğinin kontrolü tamamen kocasına geçer. Koca evliliğe son verme yoluyla bu sorumluluğa son verebilecekken, baba ve erkek kardeşin sorumluluğu sona ermez”. Aslında koca için de bu sorumluluğun sona ermediği, boşanmış eşler tarafından işlenen cinayetlerin basına sık sık yansımaları üzerinden söylenebilir.

“Biz erkek tarafı olarak üzerimize düşeni yaptık. Suçlu olan erkeğimizi öldürdük. Karşı tarafın haysiyeti, şerefi yok ki, kızını o haliyle kabullendiler. Bize ‘Bizim peşimizi bırakın, biz bu olayı kapatıyoruz. Biz öldürmeyiz, birisinin altında da görsek öldürmeyiz, çekip alırız.’ dediler. Sonradan duyduğuma göre kadının aile tarafında daha önce de böyle benzer şeyler olmuş.” (Erkek, Okur-Yazar, 26)

Benzer şekilde, namusun erkeklikle ilişkisini Mernissi (2003:62) şu şekilde ifade etmektedir: “Bir erkek saygınlığını, doğayı dize getirerek, ya da dağları nehirleri fethederek değil de, kendisiyle kan ya da evlilik bağı olan kadınların hareketlerini kontrol ederek ve bu kadınları yabancı erkeklerle görüşmeyi yasaklayarak korur.” Aksi durum vaki olduğunda toplum, bunu kabullenmek bir yana, şiddetli bir şekilde cezalandırma yönünde ve çok güçlü bir biçimde baskı uygulamaktadır. Mülakat verilerine göre, bir vakada baba, evlilik dışı ilişkiden hamile kalan kızının namusuna sahip çıkamadığı gerekçesiyle kardeşleri ve kayınbiraderleri tarafından öldürülmek istenmiştir. Annenin “*Bütün suç bende, kızım ben sahip çıkamadım. Kızım ve kocam dokunmayın, onların yerine beni öldürün.*” ısrarlarına karşın, namustan baba sorumlu tutulduğundan kadına dokunulmamış ve bu tehditler ciddileşince de, baba yurt dışına kaçmıştır.

Peristiany (1966:173) ise; namusu, toplumda gördüğü işleve dayanarak tanımlamaktadır. Şöyle ki; ilkin, sosyal değerler ve davranış biçimi arasında psikolojik bir köprü oluşturmasından hareketle insanları, üyesi buldukları topluluğun idealleriyle uyum içinde davranmaya ittiğini ve ikinci olarak ise, namusun statükoyu meşrulaştırmaya ve kültürün belirlediği öncelik hakları arasında uyum sağlamaya yaradığını belirtmektedir. Nitekim kent merkezinde doğmuş, babasının mesleği gereği emniyet görevlileriyle iç içe büyümüş ve yine kendi mesleği gereği büyük şehirlerde çalışmış bir mahkûm kendi namus kavramını, “*Namus hayatımızın sebebidir, namus olmazsa hayatımızın anlamı olmaz, insan başka niçin yaşar.*” şeklinde tanımlamaktadır.

Yaşamının büyük kısmını kent merkezinde geçiren bir diğer mahkûm, namusun toplumdaki herkes tarafından bilinen bir kavram olduğunu ve bu yüzden de bu konuda kimsenin hata yapma hakkının olmadığını şu şekilde ifade etmektedir: “*O işi yapan insan da toplumun nasıl bir tepki göstereceğini biliyor. O kişi, o hatayı yaparak kendi kararını zaten vermiş. Benim anlamadığım nokta şu: Bu tür insanlar neye güvenerek, dayanarak bu işe kalkışıyorlar. Bence bunun cehaletle de bir alakası yok. Yapılan şeyin affedilecek bir tarafı*

yok. Namus kavramı çerçevesinde bunun haklı kabul edilecek bir tarafı yok.” (Erkek, Lise, 29)

Namusun bireysel olmaktan çıkarılıp toplumsallaştırılması, onun korunmasında ve temizlenmesinde tezahür eder. Çünkü bu noktadan sonra artık bireyin değil, onun bağlı olduğu toplumsal zümrenin, “ailenin, sülalenin ve hatta aşiretin” kolektif namusu söz konusudur (Tillion, 2006:22-27). Toplumsal hayatta ötekine karşı biz duygusu ve bu duygu çerçevesinde gelişen aidiyet, insanların yaşamlarına belli sınırlar çizilebilmektedir (Karadeniz, 2007:106). Konuyla ilgili bazı mahkûmların beyanları meselenin kolektif yönüne göndermelerde bulunmaktadır.

“Öldürdüğüm akrabam, alle şerefimizi beş paralık etmişti. Uyuşturucu kullanıyordu, hep paraya ihtiyacı vardı. Tüm akraba ve tanıdıklarımıza musallat olmuştu... Amcam ve dayım beni ona karşı doldurdular... Ya öleceksin ya da öldüreceksin. Ben öldürmesem de çevre onu bana yaptırır.” (Erkek, Lise, 28)

“Toplumun baskısı çok yüksek ama yaptığımdan pişman değilim. Uzayda da olsam yapardım. Aynı haltı sen yapmışsın gibi müthiş bir baskı görüyorsun... Bu tür bir durumda yabancı bir ülkeye de gitseniz o baskıyı üzerinizde hissedersiniz. Şöyle ki; sanki oradaki herkes senin o namussuzluğu kabullendiğini biliyor gibi hissedersin. En ufak bir ters bakıştan hemen şüphelenirsin.” (Erkek, Lise, 29)

“Babası ve ben öldürmeyi düşünmüyorduk... Ama amcası ile dayısı kızın öldürülmesine karar vermişler. Kızımı kimin öldürdüğünü bilmiyorum. Ama öldürme kararını amcası ile dayısının verdiği biliyorum.” (Kadın, 53)

Kardam (2004:2)'a göre; bazı durumlarda namus, sosyalleşme süreci esnasında kızlara cinsiyet rollerinin benimsetilmesi esnasında kadınlar tarafından yeniden üretilir. Kızların bazı olaylarda hiçbir suç ve kabahatleri olmamasına rağmen, ailedeki kadınların önerisiyle haklarında öldürme kararı alınabilmektedir. Kızına sarkıntılık eden baba örneğinde bu şu şekilde tezahür etmiştir: *“Babamın yaptıkları çevrede duyulmaya başlayınca, babamın annesi kız kardeşimin öldürülüp olayın kapatılmasını istedi. Fakat ben ve abim, kız kardeşimizin hiçbir suçunun olmadığını söyledik ve bu teklifi reddettik.”* (Erkek, İlköğretim, 24)

Başka bir örnekte de, evlenmeden önce (daha sonra evlendiği) biriyle cinsel ilişkide bulunan kızın, erkek kardeşi tarafından öldürülmesinden sonra mezarı başında yas tutan annesine köyün yaşlı kadınlarından biri, *“Gömdüğüne değil, hapishaneye gönderdiğine ağla.”* diyerek tepki gösterdiği aktarılmıştır.

Yıldız, (Yıldız,2009:10) namus cinayetlerinin her türlü toplumsal yapılanma biçiminde bekâret, aldatma gibi namus olgusunu içeren temel kural ve değerlerin ihlal edildiği durumlarda ortaya çıkması muhtemel bir şiddet türü olarak değerlendirir. Ataerkil yapıların koşullarında zaman içinde dönüşüm olmasına rağmen, namus olgusu etrafında toplanan değer ve kuralların tesisinde şiddet, değişen biçim ve yoğunlukta varlığını korumaktadır (Pervizat, 2005:41).

Mahkûmların kimi/kimleri öldürdükleri hususu da aile baskısını, çevre baskısını ve akrabalık ilişkilerini göstermesi açısından önemlidir.

Tablo 1. Kim, Kimi Öldürmüş?

	Frekans	Yüzde
Kız kardeş veya ablayı	3	25,0
Babasını	2	16,7
Namusunu koruyamayan akrabayı	1	8,3
Karısının aldattığı kişiyi	1	8,3
Annesini kaçıran kişiyi	1	8,3
Kızını öldürmeye azmettirmek	1	8,3
Eniştesini	1	8,3
Ağabeyini	1	8,3
Teyzesini	1	8,3
Toplam	12	100,0

2. Cinayetlerin Ne Tür Silahla, Nerede, Ne Zaman İşlendiği

Araştırma kapsamında incelediğimiz 12 öldürme eyleminden 9'u ateşli silahla, 2'si bıçakla ve 1'i de tahayla gerçekleştirilmiştir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla namus cinayetleri bilinenin aksine, kırsal kesimden ziyade kent merkezlerinde işlenmiştir. Cinayetin işlendiği yerleşim birimi dikkate alındığında ilk sırayı 5 ölümlü ilçe merkezleri, ikinci sırayı 3 ölümlü şehir merkezleri almaktadır. Köyler ise son sırada gelmektedir. Cinayetlerin işlendiği zaman dilimi dikkate alındığında 4 tanesinin gündüz, diğerlerinin ise gece vakti işlendiği tespit edilmiştir. Bazı vakalarda gündüz vaktinin seçilmesinin özel bir önemi vardır. Örneğin, bir cinayette herkese ibret olsun diye özellikle gündüz vakti ve çarşının kalabalık olduğu bir saat seçilmiştir.

“Tabancayla öldürdüm ve öldürürken gözlerine baktım. Beni görünce sapsarı kesildi. Öldürmemin amacı cezanın ibret olması ve toplum nezdinde caydırıcı olmasıdır.” (Erkek, Lise, 29)

3. Namus Cinayetlerinin Sebepleri

Mülakat yaptığımız mahkûmların cinayet işleme sebeplerinin Kardam (Kardam,2005:28-42)'in yapmış olduğu tasnife uyduğu görülmektedir: Kardam'ın, 'Türkiye'de Namus Cinayetlerinin Dinamikleri' adlı çalışmasındaki sebepler, saha araştırmasından elde edilen bilgilere göre yeniden kategorize edildiğinde: a) Evli bir kadının gayrimeşru bir ilişkisi, b) Evli bir kadının başka bir erkekle kaçması, c) Bekâr bir kızın, özellikle evli bir erkekle kaçması, d) Evli bir kadının kaçırılması, e) Bekâr bir kadının zorla kaçırılması, f) Kızın evlilik öncesi hamile kalıp gayrimeşru bebek doğurması gibi bir sınıflandırmayla karşılaşılmaktadır. Saha araştırmasında, ayrıca bu tasnifte zikredilmeyen, “namusunu / şerefini koruyamayan akrabasını öldürme” vakasına da rastlanılmaktadır. Görüştüğümüz mahkûmların ifadeleri göz önünde bulundurulduğunda, fenomenolojik açıdan her öldürme olayına kendine özgü bir gerekçe bulunduğu ve birey tarafından bunun meşru kabul edildiği tespit edilmiştir. Dolayısıyla cinayet işleme sebepleri, iç içe geçmiş ancak birbirleriyle örtüşen birçok faktörü barındırmaktadır. Bundan dolayı çalışmada Kardam (2005:45-49)'ın bazı sosyal değişkenlerden hareketle gerçekleştirmiş olduğu aşağıdaki sınıflandırma kullanılacaktır.

3.1. Sosyal, Ekonomik ve Demografik Faktörler

Bölge açısından düşünüldüğünde bu faktörlerin başında göç ve zorla yerinden edilme gelmektedir. Sosyolojik açıdan göç basit anlamda mekân değiştirmeden daha derin bir anlam içermektedir. Göç, sadece nüfusun bir yerden başka bir yere taşınmasını değil, onun sosyal sermayesinin göçünü de içermektedir. Bu anlamda kente yerleşen köylülerin, kentte yaşadıkları sorunlarının çözümünü sosyal sermayelerine göre çözmeye eğiliminde oldukları bilinmektedir.

Tablo 2. Mahkûmların Doğduğu, Hayatının Çoğunu Geçirdiği, Cezaevine Girmeden Önce Yaşadığı Yer

	1. Doğum Yeri	2. Büyüdüğü Yer	3. Son Yer. Bir.
Köy	8	6	3
İlçe	2	2	3
Şehir	-	1	3
Büyükşehir	-	1	1
Toplam	10	10	10

Tablo 2, karşılaştırmalı olarak incelendiğinde, köyde doğan iki kişinin şehir ve büyükşehirde büyüdüğü çıkarılabilir. 1. ve 3. sütunlar arasındaki fark, küçük yerleşim birimlerinden daha büyük yerleşim birimlerine olan göçü net bir şekilde göstermesi bakımından önemlidir.

3.2. Ailenin Rolü

Ailenin namusu söz konusu olduğunda alacağı tavır, ilk anda kestirilememektedir. Süreci, mülakat verileri göz önünde bulundurarak yeniden kurguladığımızda, ailenin her şeyden önce karşı tarafın toplumsal konumunu, statüsünü vb. durumlarını gözden geçirdiğini görmekteyiz. Muhataplar, meseleyi büyütmeden çözebilecek durumda görüldüklerinde, uzlaşma zemini aramakta ve bunun için her iki ailenin muteber bildiği şahıslar arabulucu olarak devreye girmektedir. Arabulucu her iki tarafı dinledikten sonra ittifakla çözümünü açıklamakta ve mesele uzatılmadan çözülmektedir. Ancak “namusum kirlendi” diyen aile, nispeten alt sınıftansa ve mesele de alternatif yollarla çözülemiyorsa, son çare olarak kızı ve/veya erkeği öldürme yoluna gidilmektedir.

“Kızın hamile olduğu Adana’da anlaşılınca babası kızımıza, ‘Oğlana telefon et, gelsin seninle evlensin, bir iş kuruncaya kadar sizi 6 ay idare edecek para da vereceğim.’ dedi. Kızımı hamile bırakan çocuğa haber verdik fakat gelmedi, kızıma sahip çıkmadı.” (Kadın, 53)

Namus cinayeti işlemedeki temel sebeplerden biri lekelenen, kötüye çıkan aile adını temizlemektir. Cinsellik, şeref ve namus olgusunun en önemli kurucu unsurundan biri kabul edildiğinden, kaybedilen saygınlığın ve onurun geri kazanılması amaçlanır. Cinsel kimliği hedef alan her tutum ağır bir biçimde cezalandırılmaktadır. Adam öldürmek, namusun yitirilmesini engellemek ve onu yeniden kazanmak için bir çözüm yolu olarak görülmektedir. Bu durum, kendi aile bireylerini de kapsamaktadır (Kızmaz, 2002:324).

“Olayın temel nedeni tecavüzdü. Daha sonra eniştem olan akrabam, kız kardeşimin çayına uyku habı atmış ve ırzına geçmiş. Olayı kendi evlerinde yapmış... Ablam evlenmeden önce bize bu konuda herhangi bir şey söylemedi. Bunu normal karşılıyorum. Çünkü bizim toplumumuzda ve hele hele de bölgemizde bir kız, birini sevdiğini bile söyleyemez ki, bizzat bunu itiraf edebilsin.” (Erkek, İlköğretim, 29)

“Öldürdüğüm akrabam, aile şerefimizi beş paralık etmişti. Uyuşturucu kullanıyordu, hep paraya ihtiyacı vardı. Tüm akraba ve tanıdıklarımıza musallat olmuştu... Amcam ve dayım beni ona karşı doldurdular.” (Erkek, Lise, 28)

Aile bazen cinayete teşvik ederken bazen de aşağıdaki gibi ağır davranıp olayın soğumasını bekleyebilir.

“Ailemin yapmam yönünde bir telkini olmadı ve hatta bazı yakınlarım böyle bir şey yapmamam yönünde telkinde bulunmuşlardır. Aile meclisinde herhangi bir öldürme kararı da almadık. Öldürme kararını bireysel olarak ben kendim verdim. Toplumun seni yönlendirmesine gerek yok. Çünkü kendini bilen bir insan için meselenin özü şu: Sen ne yapacağını zaten biliyorsun.” (Erkek, Okur-Yazar, 26)

Aile bazen de kadını öldürmeyip onunla olan tüm ilişkilerini kesip boykot kararı alıp uygulayabilir (Karadeniz, 2011:161).

“Annemle olaydan sonra hiç görüşmedim... Ne kardeşlerim ne de aileden hiç kimse onunla irtibat halinde değil. O artık bizim aileden biri değil.” (Erkek, Lise, 29)

Tablo 3. Aileniz Nasıl Bir Tepki Verdi?

	Frekans	Yüzde
Olumlu	5	50
Olumsuz	2	20
Olması gereken buydu	1	10
Şaşırdılar - şok oldular	1	10
Suçsuzum	1	10
Toplam	10	100

3.3. Erkeğin Sosyal Baskılar Karşısındaki Çaresizliği

Namus cinayetlerin hemen çoğu hem ailenin hem de çevrenin yoğun baskısı sonucunda işlenmektedir. Bireylerin bu baskıya dayanmaları çoğu zaman mümkün olmamaktadır.

“Olay toplumun ve çevrenin baskısıyla oldu... Babası ve ben öldürmeyi düşünmüyorduk... Ama amcası ile dayısı kızın öldürülmesine karar vermişler. Kızımı kimin öldürdüğünü bilmiyorum. Ama öldürme kararını amcası ile dayısının verdiği biliyorum. Kızı Adana'ya götürüp çocuğu doğurtturup yuvaya vermek istiyorduk.” (Kadın, 53)

“Beni Ankara'dan abisi aradı ve ben de ...'den Ankara'ya gittim. ‘Biz böyle bir karar verdik, bunun yaptığı hareketleri görüyorsun. Sen bu işi

hallet. ' dediler. Ben önce 'Yaparım. ' diye söz verdim sonra yapmamaya karar verdim. Bunun üzerine benim üzerimde baskı kurmaya başladılar.” (Erkek, Lise, 28)

“Aynı olayı sen yapmışsın gibi müthiş bir baskı görüyorsun. Üzerinde müthiş bir baskı hissediyorsun. Bu tür bir durumda yabancı bir ülkeye de gitseniz o baskıyı üzerinizde hissedersiniz. Şöyle ki; sanki oradaki herkes senin o namussuzluğu kabullendiğini biliyor gibi hissedersin. En ufak bir ters bakıştan hemen şüphelenirsin.” (Erkek, Lise, 29)

Tablo 4. Çevreniz Nasıl Bir Tepki Gösterdi?

Tepkinin Biçimi	Frekans	Yüzde
Olumlu	6	60
Olumsuz	3	30
Herhangi bir tepki almadım	0	00
Suçsuzum	1	10
Toplam	10	100

3.4. Erkek Mağduriyetinin Katlanması

Kadın örgütlerinin yıllık raporlarındaki yüksek rakamlar, bölgenin genelinde olduğu gibi Mardin’de de erkeklerin kadınlara şiddet uyguladıklarını belgelemektedir. STK’ların, konu üzerinde hassasiyetle durmaları ve şiddeti uygulayanın erkek olması, kamuoyunda kurbanların kadın olduğu izlenimine sebep olabilmektedir. Ancak resmi veriler¹ namus cinayetlerine kurban giden erkeklerin kadınlardan çok daha fazla olduğunu göstermektedir. Çalışmamız kapsamındaki vakalarda, erkek kurban sayısının kadınlara nispetle daha çok olduğu önceki araştırma sonuçlarıyla örtüşmektedir. Yani erkekler kadınlardan farklı olarak sadece mağdur olmayıp, aynı zamanda fail olarak da işin içinde bulunmaktalar. Toplam 12 öldürülme vakasının 7’si erkek, 5’i kadinken, 12 kurbanın katillerinin de erkek olduğu görülmektedir. Ancak çok önemli bir bilgi olarak şunun da eklenmesi gerekmektedir: İki mahkûm asıl hedeflerinin farklı olduğunu -birinin kız kardeşi, diğerinin ise eniştesi- ancak silahı ateşlediklerinde 2 kadının kendilerini bu kişilere siper ettikleri için -biri gelinine, diğeri ise kocasına-öldüklerini de ifade etmişlerdir. Yani kazara ölen bu iki kadında çıkarıldığından namus davasına uç kadının kurban edildiği anlaşılmaktadır.

¹Örneğin; İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Birimi Öğretim Üyesi Osman Celbiş’in yapmış olduğu araştırmaya göre töre ve namus cinayeti sebebiyle 2001-2004 yılları arasında 1507 kişi öldürülmüştür. Öldürülenlerin 288’i kadın gerisi erkektir (Celbiş, 2008:3). Celbiş, O. Ozdemir, B. Egri, M., (2008), “*Evaluation of Honour Killings in Malatya Province, Turkey, Between 2000 and 2004*” *Journal of Family Violence (için hazırlanmış ve henüz yayınlanmamış makale)*. Emniyet Genel Müdürlüğü verilerine göre 2000-2005 yılları arasındaki öldürme olaylarında toplam 10964 vakadan 1876’sı kadına yöneliktir. Toplam 1091 vaka namus ve töre saikiyle işlenirken, bunlardan 322’si kadınlara yöneliktir. Bu vakalarda toplam 1190 kişi cinayete kurban gitmiş ve bunların 710’u erkek, 480’i kadındır. 2006 yılında tamamlanan TBMM Araştırma Komisyonu Raporuna göre Jandarma Bölgesinde meydana gelen toplam 5925 olaydan 1502 tanesi kadın ve çocuklara gerisi kalanı erkeklerle yöneliktir (TBMM Raporu, 2006:119). T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, *Töre ve Namus Cinayetleri İle Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu*. Ankara: Aralık 2006.

Tablo 5. Öldürülenin Cinsiyeti?

	Frekans	Yüzde
Erkek	7	58,3
Kadın	5	41,6
Toplam	12	100,0

3.5. Dedikodunun Etkisi

Dedikodunun yaygınlaşması onu bir toplumsal baskı unsuru haline getirmekte ve bazı namus cinayetlerinin işlenmesini dolaylı yollardan teşvik etmektedir. Kırsal kesimde dedikodunun sosyal baskı unsuru olarak nasıl bir işlev gördüğünü şu ifade teyit eder mahiyettedir:

“Ben onu öldürmedim, o kendisini öldürdü. Silahı sıkın öldürmüyor, o fesadı çıkararak, fesatçılığı yapan kendini öldürüyor... Ta X'in köyündeki amcakızı bile bu olayı duymuştu.” (Erkek, İlköğretim, 29)

3.6. Boşanmanın Zorluğu ve Kuma Faktörü

Bölgede kadının boşanması, çevre tarafından sadakatsizlik, iffetsizlik, itaatsizlik olarak algılanmaktadır. Bundan dolayı ne erkek karısını boşayıp erkekliğine söz getirmeyi ne de kızın ailesi kızlarının eve dönüşünü kabul edip aile şerefine lekelemeyi göze almaktadır. Bölgede ikinci evliliklerin yaygın olmasının nedenlerinden birisinin de bu olduğu söylenebilir. Bu durumdaki kumalar arasındaki rekabet, bazen yıkıcı boyutlara ulaşabilmektedir.

“Örneğin bölgemizde boşanma yok. Erkek kuma getirmek istiyor ve toplum bunu meşru görüyor. Kumalar arasındaki rekabet çoğu zaman cinayete yol açabiliyor.” (Erkek, Lise, 28)

Bir başka vakada, şizofrenin de etkisiyle, iki kez boşanıp baba evine dönen kadının, hem dul olması, hem de köylünün dedikodularına konu olması sebebiyle erkek kardeşi tarafından öldürüldüğü ifade edilmiştir. Bu vakanın ayırt edici özelliği, erkeklerin kadının hastalığından yararlanıp onu istismar etmeleri ve ailesinin de tedavi edilemez hastalığın getirdiği çaresizlikle bu yola başvurduğudur.

4. Eğitimin Önemi

Namus cinayetlerinde yaygın kanılardan biri eğitimsizliktir. Fakat bizim araştırmamıza göre eğitimsizliğin sadece faktörlerden biri olduğunu söyleyebiliriz. Tablo 6'da da görüleceği üzere mahkûmların eğitim durumları, bölgenin genel eğitim durumundan daha düşük değildir. Eğitimsizliğin en önemli sebep olarak gösterilemeyeceğine en iyi örnek, üniversite mezununun da namus cinayeti işleyebilmesi gösterilebilir. Bir diğer örnekte ise, Mardin şartlarında orta sınıftan sayılabilecek A, maddi durumları iyi, lise mezunu olup meslek sahibidir. Ancak dul olan annenin evli biriyle kaçması sonucu, annesinin kaçtığı kişiyi öldürmüştür. Dolayısıyla, dul olan bir kadının gönül ilişkisi sonucu biriyle kaçarak evlenmesi de namus davası kabul edilmektedir.

Tablo 6. Faillerin Eğitim Durumu

	Frekans	Yüzde
Okur-yazar değil	2	20
Okur-yazar	2	20
İlköğretim	3	30
Lise	2	20
Üniversite	1	10
Toplam	10	100

“Küçüklükten itibaren yetiştirilme tarzı da buna göre oluyor. Namusun çok değerli ve kutsal bir şey olduğu düşüncesiyle yetiştiriliyorsun. Sürekli anlatıla anlatıla bu değerler sende yerleşiyor.” (Erkek, Lise, 29)

5. Meslek ve Gelir Durumu

Gelir düzeyi düşük erkekler için namus değerlerini zorlayan sınırların kızların eğitimi, sokağa çıkması, evlilikte fikir beyan etmesine kadar uzandığı; gelir düzeyi yüksek erkek açısından da kızının cinsel ilişki gerektiren durumları içerdiği kanaatlerine karşılık (Yıldız, 2009:308-309), Kamer (Kamer, 2006:10) yıllık raporunda bu sonucun çıkarılacağı verilerin yeterli olmadığından hareketle bu iddialara katılmadığını belirtir. Araştırmada, örneklem sayıca sınırlı olduğundan bunu doğrulamak için yeterli veri elde edilememekle beraber, Tablo 8’de de görüleceği üzere, bölgenin geneline nispetle daha yüksek gelire sahip bir kişinin namusu için cinayet işleyebileceği de saptanmıştır.

Tablo 7. Cezaevine Girmeden Önceki Mesleği Neydi?

	Frekans	Yüzde
Vasıflı İşçi	4	40
Vasıfsız İşçi	2	20
Serbest meslek	2	20
Çiftçi	1	10
Ev hanımı	1	10
Toplam	10	100

Tablo 8. Cezaevine Girmeden Önce Aylık Geliriniz Ne Kadardı?

	Frekans	Yüzde
201 - 400 YTL arası	2	20
401 - 750 YTK arası	2	20
701 - 1000 YTL arası	2	20
1001 - 1500 YTL arası	3	30
1501 - 2000 YTL arası	1	10
Toplam	10	100

6. Hukuki Düzenlemelerin Etkisi

Eski ceza kanununda özel ağır tahrik hali kapsamında olan töre cinayetlerine indirim sağlayan 462. madde Avrupa Birliği 6. Uyum Paketi ile Türk Ceza Kanunu metninden çıkarılmıştır. Bu tür cinayetleri işleyenler 1 Haziran 2005'ten önce 462. Madde kapsamında ceza indiriminden yararlanmaktaydılar. Ancak töre saikiyle adam öldürme suçu, yeni TCK'da "nitelikli haller" dâhilinde kasten adam öldürme" bölümüne alınmış ve cezası ağırlaştırılmış hapis cezası olarak yeniden düzenlenmiştir. Eskinin hükmünün kalkmasıyla yürürlüğe giren yeni yasayla kadınların cinsel ve bedensel haklarının güvenceye alınması ve kadın erkek ayrımcılığının ortadan kaldırılması amaçlanmıştır. Bazı mahkûmların ifadelerini göz önüne aldığımızda meselenin sadece hukuki düzenlemelerle çözülemeyecek kadar karmaşık olduğu görülmektedir.

"Ceza kanununda yapılan değişiklikler namusun önemini azaltıyor. Yapılan hukuksal düzenlemeler AB sevdasıyla yapılan reformlar namusu değersizleştiriyor, itibarsızlaştırıyor. Devletin yapmış olduğu hukuksal düzenlemeler namusu değersizleştiriyor. Ama hangi düzenleme yapılırsa yapılsın bir şeyin değişmeyeceğine inanıyorum. Namussuzluk devam ettiği sürece bu böyle devam edecek. Benim için önemli olan bulunduğum ortam, çevre ve bölge. Devlet hangi düzenlemeyi yaparsa yapsın bu iş önlenmez. Kanun bundan çok daha ağır cezalar da verse yine de yapardım. Ceza çok da caydırıcı olmaz." (Erkek, Lise, 29)

Tablo 9. Cezaevinde Kalınan Süre (Yıl)

	Frekans	Yüzde
1 yıl	1	10
2 yıl	5	50
3 yıl	1	10
4 yıl	2	20
7 yıl	1	10
Toplam	10	100

Tablo 10. Kaç Yıl Hüküm Verildi (Yıl)

Mahkûmiyet Süresi	Frekans	Yüzde
11-15 arası	2	20
16-20 arası	1	10
21-25 arası	3	30
26 ve üzeri	0	00
Müebbet	4	40
Toplam	10	100

Namus cinayetlerinin eskisi kadar olmasa da bazı yörelerde hala devam ediyor olması, bize toplumsal yaşamı düzenleyen devlet hukuku ile bilfiil yaşayan hukuk arasındaki örtüşmenin bir türlü sağlanamadığını göstermektedir. Bir toplumun sürekliliğini sağlayan yazısız bütün kurallar olarak tarif edilen yaşayan hukukun varlığının tartışılmasından ziyade,

o toplumun yaşayan hukuka, hangi muciplerden ötürü itibar ettiğinin anlaşılması daha önemlidir (Karadeniz, 2011:63).

Şu anda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı olan Fatma Şahin'in Töre/Namus Cinayetleri Araştırma Komisyonu Başkanı sıfatıyla verdiği bir mülakatta (Durukan, 2005) kendisine yöneltilen "Töre / namus cinayetlerinin önleneyeğine ilişkin bir umudunuz var mı?" sorusuna; son 5 yılda töre cinayetlerindeki azalmaya işaret ederek toplumun zihinsel bir dönüşüm geçirdiğine göndermede bulunmaktadır. Ona göre; devletin/idari birimlerin mevcut yasaları uygulaması, kadınların bilinçlendirilmesi, ekonomik olarak güçlendirilmesi gibi durumlar bir çarpan etkisi yaratacağından zihniyet dönüşümünü hızlandıracaktır. Bu ise uzun vadede sorunun esaslı bir şekilde çözeceğine dair bir beklenti doğurması açısından oldukça önemlidir. Sosyolojik açıdan düşünüldüğünce bu bakış açısının ilerlemeci bir söylem dilini içerdiği görülmektedir. Sirman'ın (Sirman,2001:251) bilimsel bulmayıp eleştirdiği bu yaklaşımı benimseyenlere göre namus; eski bir toplumsal örgütlenmeden geriye kalan bir "ayrıntı" dahası "artık" olduğundan toplum değıştikçe, modernleştikçe bu artıktan da eser kalmayacaktır.

7. Namusun Sınıfsallaşması

Mahkûmlarla yapılan mülakatlar, namus algısının zamanla sınıfsallaştığı (Ergil, 1980:193-196) şeklindeki tespitleri doğrular niteliktedir. Namusu geleneksel içeriğiyle önemseyen ve bu uğurda cana kıyanlardan çoğunun ya köyde ya da kentlerin kenar mahallelerinde yaşadıkları ve sosyoekonomik açıdan alt tabakaya mensup oldukları görülmektedir. Sosyolojik anlamda tam olarak orta sınıfta olmasa bile altın üstü ya da ortanın altında yaşayanlarda ise cana kıyma eğiliminin zayıfladığı, namus kavramının sadece geleneksel ilişki ağları sayesinde önemsendiğini söyleyebiliriz. Çalışmamız açısından ifade edecek olursak üst sınıfa mensup ailelerde ender durumlarda böyle vakaların yaşandığı görülmektedir. Sınıfsallaşmanın, eğitim ve meslek/gelir durumuyla paralellikler taşıdığı da görülmüştür. Örneğin; kent merkezinde doğmuş, büyükşehirlerde çalışmış bir mahkûm, köyünü ve köylülerini şöyle anlatmaktadır:

"Çevre çok cahil. Babama daha önce söylemiştim. 'Baba, köye taşınmayalım, insanlar cahil, vb.' şeyler söyledim fakat ikna edemedim. Babam 'Otuz yıldır dışarıdayız, akrabalarımız var, malımız, mülkümüz var.' diye ısrar edince lafım kar etmedi."

Sirman (Sirman,2006:44) ve Pervizat'ın (Pervizat,2005:81) namus olgusunun modernleşmeyle beraber ortadan kalkacağı yönündeki fikirlere getirdiği eleştirileri de unutmamak gerekir. Onlar, kadının cinselliğine ilişkin denetimin, Türkiye'de her sınıftan kadının yaşamını düzenlediğini savunmaktadırlar.

8. Mahkûmların Dindarlık Eğilimleri

Kişinin günlük ibadetlerini yerine getirip getirmemesi durumu dindarlık kriteri olarak alındığında bazı mahkûmların kendilerini dindar olarak tanımlamadıkları anlaşılmiştir. Buna karşın bazı mahkûmların dini ibadetlerini yerine getirdikleri ve kendilerini dindar olarak gördükleri tespit edilmiştir. Bu mahkûmlar, herhangi bir şey için değil, kutsal olan namusları için cinayet işlediklerinden dindarlıklarına halel gelmeyeceğini düşünmektedirler.

"Kendimi dindar bir insan olarak görüyorum. Orucumu tutuyorum, namazımı kılıyorum, Kur'an'ımı okuyorum." (Erkek, Lise, 29)

Sosyolojik açıdan bireyin namazlarını kılması, orucunu tutması ve diğer görünür olan ibadetlerini yerine getirmesi dindarlığının ölçütü olarak alındığında, dindar bir bireyin katil olması paradoks olarak değerlendirilebilir.

“Namazımı kılar, orucumu tutarım, fakat kardeşlerim ve kayınbiraderlerim ‘gavur’ gibiler, ne namaz ne de oruçları var. Vicdanları da yok onların, olsaydı günahsız kızımı öldürmezlerdi.” (Kadın, 53)

9. Mahkûmların Namus Cinayetlerinin Meşru Görmeleri

Mülakat yapılan mahkûmların hemen hepsi “namus insan hayatının en önemli unsurudur.” fikrine katılmakla birlikte bazıları namus için cinayet işlenmeyebileceğini de dile getirmektedirler. Bazı mahkûmların teslimiyetçi bir bakış açısını yansıtan “olan olmuştur, suçluları Allah’a havale edip yeni bir hayat kurmaya” çalışmak yönünde bir yaklaşım benimsemeye yatkın oldukları tespit edilmiştir. Bu konuda dindar bir aileden geldiğini söyleyen mahkûm;

“Ailemin bana öldürme yönünde herhangi bir telkini olmadı. Ailem bana; ‘Allah’a havale et, Allahın verdiği canı Allah’tan başkası alamaz.’ dedi. Ben ailemi dinledim ve zor olmasına rağmen 6-7 ay sabrettim. Yoksa olay akşamı ikisini de öldürecektim.” (Erkek, Okur-yazar, 26)

Namus gerekçesiyle işlenen cinayetlerin en çarpıcı özelliklerinden biri de maktulun/maktulenin ailesinden veya yakınlarından hemen hiç kimsenin mahkemede katil aleyhine davacı olmamasıdır. Karşı taraf bir anlamda davaya müdahil olmayarak ve hatta zaman zaman katil lehine şahitlik yaparak bu cinayetleri onayladığını da göstermektedir.

“Biz o bölgede tanınan, bilinen bir aileyiz. Ben bu olayı yaptıktan sonra çevre benim haklı olduğuma kanaat getirmiş. Hatta eniştemin kardeşi bile, milletin içine gittiği zaman abim bunu hak etmiş tespitinde bulunmuş. Yani benim haklı olduğumu teyit etmiş. Taziyeye gelenlerin çoğu ölene değil bana ağlamışlar. X’e bağlı bir köyde oturan amcamın kızı, namusumu temizlediğim için köyde artık başı dik yürüdüğünü söylüyormuş.” (Erkek, İlköğretim, 29)

“Mahkemede eşim (öldürülenin kız kardeşi) ve amcam (öldürülenin babası) benim lehime şahitlik ettiler... Karşı taraf davacı olmadı. Ben onları düşman olarak görmüyorum.” (Erkek, İlköğretim, 29)

Namus davasından cezaevine düşenlere, aileleri her türlü maddi ve manevi desteği sağlamaktadırlar. Hemen her hafta açık görüşe aileden birilerinin geldiklerini söylediler.

“Ailem beni sahipsiz bırakmadı. Hem maddi hem de manevi açıdan çok destek oluyorlar.” (Erkek, Lise, 29)

Tablo 11. Cezaevindeki Yaşamınızda Size Kim Yardımcı Oluyor?

	Frekans	Yüzde
Aile, anne babam	6	60
Akrabalarım	1	10
Ağabeylerim - kardeşlerim	1	10
Cezaevinde çalışıyorum	2	20
Eşim	0	0
Toplam	10	100

Namus cinayetlerinden dolayı cezaevinde yatan mahkûmlar diğer mahkûmlar tarafından işledikleri suçtan dolayı takdir edilmektedirler. Bu yöndeki bir soruya mahkûmlardan birisinin yanıtı bir hayli ilginçtir:

“Bütün mahkûmlar tarafından bu işlediğim suç el üstünde tutuluyor. Nereye giderseniz gidin, hatta öldürülen tarafın çevresi bile, seni gizliden gizliye takdir eder. Çünkü benzer durumda onlar da aynı tepkiyi göstereceklerdir.” (Erkek, Lise, 29)

Tablo 12. Mahkûmun Cezaevindeki İtibarı ve Diğer Mahkûmların Tutumları

	Frekans	Yüzde
Takdir ediliyoruz-haklı bulunuyoruz	7	70
Fark yok herkes aynıdır	1	10
Kötü görülüyor itibar edilmiyoruz	0	0
Eskiden çok daha itibarlıydık	0	0
Yazık olmuş diyorlar	2	20
Toplam	10	100

Yüksek cezaların caydırıcı olup olmadığı yönündeki soruyu, hemen hepsi bu tür cezaların yeterince caydırıcı olamayacağını, çünkü söz konusu olanın namus olduğunu söylemişlerdir.

“Toplumun baskısı çok yüksek ama yaptığımdan pişman değilim. Uzayda da olsam yapardım.” (Erkek, Lise, 29)

“Cezaevinden çıksam da aynı mahalleimde rahatlıkla oturabilirim. Çünkü başım dik, alnım ak. Beni cezaevinde değil de dışarıda bulup konuştursaydınız böyle söyleyemezdim. Şimdi kendimi rahat hissediyorum, rahat konuşuyorum.” (Erkek, Okur-Yazar, 26)

Tablo 13. Medeni Durum

	Frekans	Yüzde
Evli	4	40
Bekâr	5	50
Boşanmış	1	10
Toplam	10	100

Tablo 14. Geride Kalan Aile Bireylerine Kim Bakıyor?

	Frekans	Yüzde
Akrabalarım	2	40
Kayınvalide/kayınpeder	2	40
Annem-babam	1	20
Toplam	5	100

10. Caydırıcı Olsun Diye Öldürmek

Namus cinayetleri, daha önce planlanıp uygulanan cinayetlerdendir. Failin zamanı ve mekânı rastgele seçmediği ve bunları seçerken karşı tarafa / topluma mesaj verdiği düşünülmektedir. Medyanın, farkında olmayarak vakaların bu yönünü öne çıkarması,

cinayetlerin etkisini arttırmakla kalmayıp zaman içinde buna niyetlenenleri cesaretlendirdiği de iddia edilmektedir. Cinayetlerin uluorta işlenmesinin ardında bu tutum ve davranışların yattığı düşünülmektedir (Karadeniz, 2011:162).

“Cezaevinden çıksam da aynı mahalleimde rahatlıkla oturabilirim. Çünkü başım dik, alnım ak. Beni cezaevinde değil de dışarıda bulup konuşursaydınız böyle söyleyemezdim. Şimdi kendimi rahat hissediyorum, rahat konuşuyorum.” (Erkek, Okur-Yazar, 26)

“Öldürmemin amacı cezanın ibret olması ve toplum nezdinde caydırıcı olmasıdır.” diyor bir mahkûm. Bir vakada A, babayı öldürmeye çalışırken, 20’li yaşlardaki oğlu da kendisini babasına siper yaptığından, kasıt olmadan onu yaralamış ve delikanlı da sakat kalmış. A, çocuğun yaralanmasına, sakat kalmasına üzülmesine rağmen şu çıkarımda da bulunuyor: “Sevindiğim taraf şu; çocuğun ölmemesi ve toplumun bundan ibret alması, örnek alması.” (Erkek, Lise, 29)

11. Cinayet Namusu Temizler mi?

Namus cinayetleri, geleneksel ortamda sürekli uygulanan bir cezalandırma türü olmayıp kadına bakışla ilişkili birçok işlemin en uç ve en sert halidir. Kurumsal yapı neyin nasıl çözüleceğine dair bir eylemler paketini beraberinde getirmektedir. Bu anlamda sorumluluğu kolektifleştirdiğinden bireysel davranmayı ve keyfi uygulamaları engellemektedir. Bu yapı içerisinde geliştirilen çözüm mekanizmalarından en son ve sert olanı öldürmedir. Toplumsal yapı öldürmeden önce tazminat, bedel, sürülme vb. seçenekler sunarak toplumsal istikrarın korunmasını amaçlamaktadır. Sirman (Sirman,2008), Bismilli bir kadının *“Bir kap kirlenince onu evin dışına alıp yıkarsın, ondan sonra tekrar evin içine getirirsin... İlla ki öldürmek gerekmiyor”* dediğini aktarmaktadır.

Bir vakada, 16 yaşındaki kızının hamile kaldığını öğrenen baba, genci arayıp kızına sahip çıkmasını ve onunla evlenmesini ister. Hatta ekonomik durumu elvermemesine rağmen ona sermaye temin edeceğini ve bir iş buluncaya kadar geçimlerine yardımcı olacağını söyler. Ancak delikanlı kıza sahip çıkmaz ve kız, anne ve babasının karşı çıkmalarına rağmen amcası ile dayısı tarafından öldürülür. Bu vakada ebeveynler son raddeye kadar hem kızlarının hayatını hem de aile şerefelerini kurtarabilmek için alternatif çözüm yollarını zorlamışlardır.

Bir başka vakada da kızı hakkındaki ilk dedikoduları duyan anne, oğlu duymadan önce önlem olsun diye karşı tarafı uyarma gereği duymaktadır:

“Annem olayı duyar duymaz bizden gizli olarak amcama, al oğlunla gelinini buralardan kaçır, uzak bir şehre gönder, yoksa oğlunu öldürürler. Bunları kaçır göz önünde kalmasınlar diye birkaç kez uyarmış... Öldürme dışında bir cezalandırmayı düşündürecek bir hal, yol bırakmadı. Şimdi ziyaretime gelenlerden bazıları ‘Biz bunu daha önce biliyorduk fakat size söylemedik.’ diyorlar. Ben onlara çok kızıyorum. Madem biliyordunuz kardeşim bunları gözümüzün önünden neden kaçırtmadınız. Belki böyle olsaydı bu olay olmayabilirdi. Çocuğun babası ve köyün ileri gelenleri ellerini taşın altına koyup bu meseleyi kapatabilirdi.” (Erkek, İlköğretim, 29)

Sanılanın aksine her namus davası kadının öldürülmesi ile sonuçlanmamaktadır. Çoğu

zaman kadına dokunulmamakta ve sadece erkek cezalandırılmaktadır. Buna mukabil, kadın farklı şekillerde cezalandırılmaktadır. Mesela, bir vakada erkek öldürülürken kadın ise kendi çocukları tarafından dışlanmıştı:

“Annemle olaydan sonra hiç görüşmedim... Ne kardeşlerim ne de aileden hiç kimse onunla irtibat halinde değil. O artık bizim aileden biri değil.” (Erkek, Lise, 29)

12. Devletin İhmalleri

Bölge insanı namusa ilişkin meselelerde çok hassas olduğundan, emniyetin, jandarmanın ve savcılığın erken davranması durumunda olayların öldürme noktasına varmadan önlenilebileceği düşünülmektedir. Örneğin; C, aile içi istismar vakasında emniyete ve savcılığa defalarca dilekçe vermelerine rağmen yeterli önlemin alınmadığını, babalarının cezalandırılıp cezaevine atılmadığını, hatta bir defasında savcının *“Kız zaten evlenmiş, babanızdır, şikâyetle bulunmayın”* dediğini ve dosyayı kapatıldığını, dolayısıyla olayın şu anki noktaya vardığını ifade etmiştir.

“Adalet hiçbir zaman çözüm üretmiyor.” (Erkek, Üniversite, 27)

13. Aile İçi Cinsel İstismar

Bölgedeki bazı ailelerin kalabalık nüfusa sahip olması ve aile fertlerinin kızılı-erkekli aynı mekânlarda yatması, bazen aile içi cinsel istismarların yaşanmasını da beraberinde getirmektedir. Araştırmadaki cinayetlerden biri aile içi cinsel istismarla doğrudan ilgiliydi.

“Ben askere gitmeden önce olaydan haberim oldu ve iki seneden beri devam ediyormuş. Olaya sonradan bizzat ben şahit oldum, inanmak istemedim gözlerimi kapattım. Babam da itiraf etti. Ben askere gitmeden önce babam suçunu itiraf etti. Ben daha sonra askere gittim. Askerlikten sonra konuyla ilgilendim. Abilerim bir kenara çekildi ve olay benim üzerime kaldı. Annemin saç dökülüyordu. Doktora götürüyordum. Meğer annem olayı önceden biliyormuş da bize söylemiyormuş. Mahkemede, babamın ablamı 13 yaşından beri taciz ettiğini itiraf etti. Babam en büyük ablama da sarkıntılık yapmış. Fakat büyük ablam kocasının ailesi tarafından olayın bilinmemesi için mahkemeye gelip ifade vermedi.” (Erkek, İlköğretim, 24)

Aile içi cinsel istismar gibi en tahammül gösterilmeyecek durumlarda bile metanetini koruduğunu ifade eden B, yaşadıkları olayı ancak insanın gözüyle görmesiyle inanabileceği bir olay olarak değerlendirmektedir. Çevrenin her şeye rağmen kendilerine destek olduklarını da belirtmektedir.

“Olay öncesi babamla yaklaşık olarak 1 saat konuştum. ‘Yapmaya devam edeceğim, kendime engel olamıyorum, ne yaparsan yap’ dedi. Annem ise ona ‘Evlenmek istiyorsan evlen’ diye çok söyledi. Ancak hiçbirimizin sözleri fayda vermedi. Bütün mahalleli bu olayı duydu ve babamın nasıl biri olduğunu bilenler ondan uzaklaştılar... Komşularımız amcalarımın tehdit etmesine rağmen gelip mahkemede bizim lehimize şahitlik ettiler.” (Erkek, İlköğretim, 24)

KAMER’in yıllık raporlarında “cinayetlerin mal paylaşımını, ensest vakasını” gizlemek için işlenmiş olabileceği, namusun da “kisve” olarak kullanılabilmesine (KAMER, 2005:16) dair bulgulardan söz edilmektedir. Bu vakanın da aynı akıbete uğramasını, kızın ağabeyleri,

babalarını öldürerek olayın örtbas edilmesine müsaade etmemiş görünmektedirler.

“Olay çevrede duyulunca ninenin çözümü, kız öldürülsün, olay kapansındı. Böylece olay örtbas edilmek isteniyordu. Biz ninenin önerisine sıcak bakmadık. Çünkü kızın bir suçu yok. Babam yine devam edecekti. Bana göre babamla amcamın yeryüzünde yaşamaya hakları yoktu.” (Erkek, İlköğretim, 24)

14. Namusunu Temizlemiş, Namusuna Sahip Çıkamamış Dikotomisi

Görüşmeye katılan mahkûmlardan dört tanesi, cinayetten hüküm giyenlerden anlamlı bir oranın, aslında namus cinayetlerinden yattıklarını ifade etmişlerdir. Bu, aslında değişik kisveler altında namus adına işlenmiş pek çok örtük namus cinayetinin olduğunu göstermektedir. Görüştüğümüz bazı mahkûmlar, herkesin konu hakkında çok rahat konuşmadığını ancak olayın iç yüzünü sırdaş kabul ettikleri arkadaşlarına anlatarak bir şekilde rahatlamak istemeleri sonucu öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Dolayısıyla bu ifadelere dayanılarak, kâğıt üzerinde miras, sınır anlaşmazlıkları, alacak-verecek vs. gibi sebeplere indirgenmiş birçok örtük namus davasının bulunduğu gerçeğine ulaşılabilir.

Meselelerinin farklı yorumlanabileceği endişesi, mahkûmların gerçeği saklamalarının en önemli sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazen mahkûmlar, “namusuna sahip çıkamamış/erkeklik gururu ayaklar altına alınmış” birinin pozisyonuna düşmemek için konuşmamayı veya farklı bir hikâye anlatmayı tercih edebilmektedirler. Buna bir de yeni ceza kanunuyla bu gibi kadına yönelik şiddet içeren davalarda indirim yapılmaması da eklenince, bireyin artık içeride yatış sebeplerini anlatmasının bir başka gerekçesi de ortadan kalkmış olmaktadır.

“... Misal verirsem, X köyünden olduğumu bilmeyen Y, alacak-verecek meselesi yüzünden çıkan bir kavgada adamı öldürdüğünü söylemişti ama Y'nin ailesini tanıyan bir akrabam bir açık görüşte Y'nin kız kardeşine sarkıntılık yaptığı için bir adamı öldürdüğünü anlattı. Onun, meselenin aslını bildiğimden haberi yok.”

Bu vakanın ayırt edici bir diğer özelliği ise, sadece erkeğin öldürülmesidir. Kızı öldürmediklerinden kimse onların namusu hakkında dedikodu yapamayacaktır. Oysa bölgedeki genel eğilim kız tarafının sadece kendi namusundan sorumlu olduğu yönündedir.

15. Mahkûmların Psikolojik Sorunları

Görüşme yapılan mahkûmlardan çoğunun ruhsal ve bedensel açıdan oldukça sağlıklı olduğu gözlenmiştir. Psikolojik durumlarında herhangi bir anormalliğin gözlemlenmemesi bir anlamda onların bunu içselleştirmesiyle açıklanabilir. Mahkûmların bu haleti ruhiye içinde bulunmaları ve vicdan azabı duymadıklarını ifade etmeleri, konu olarak birçok disiplini ilgilendirmektedir. Konunun değişik açılardan ele alınması ve irdelenmesi gerekmektedir. Görüşmecilerden birinin pişmanlık içeren bazı ifadeleri şu şekildedir:

“Keşke kaçsaydı, onu bulamasaydım da vurmasaydım.” (Erkek, Okur-Yazar, 26)

“Bir insanı öldürmeye karar vermek çok basit bir şey değildir. Bence bu tür işlerde merhamet, vicdan bir kenara atılır. Tabancayla öldürdüm ve öldürürken yüzüne baktım.” (Erkek, Lise, 29)

İki mahkûm ise yaptıklarına, pişman olduklarından, vicdan azabı çektiklerini ifade etmişlerdir. Bu vakalardan birinin yoğun aile ve akraba baskısı sonucu meydana geldiği, diğerinin de mal paylaşımı gibi unsurları da barındırdığı saptanmıştır. Vicdan azabı çektiğini söyleyen mahkûm:

“Mahkûmiyetimin 5. yılına girdim, cezalar ağır, insanı psikolojik olarak çökertiyor. İnsan ailesinin yanına gelmesini istemiyorum. Eşimi, babamı, abimi 5 yıldır göremiyorum. Cezaevinden çıkınca kendimi, kör sağır ve dilsiz gibi hissedeceğim herhalde. Çünkü her şeye sıfırdan başlıyorsun.” (Erkek, Lise, 28)

“Yaptığıma pişmanım, sürekli vicdan azabı çekiyorum. Geceleyin kendi kendime ağlıyorum. Öldürdüğüm kişi rüyama girdi ve ‘Kendi hayatını da beni de mahvettin.’ dedi.” (Erkek, Lise terk, 22)

16. Faillerin Yaşları

Mardin Cezaevinde gerçekleştirilen bu saha çalışmasıyla, daha önceki bazı çalışmalarda verilen bilgilerin birebir örtüşmedikleri ortaya çıkmaktadır. Bu bilgilere dayanarak çıkarılan bazı düşüncelerin de doğru olamayabileceği görülmektedir.

Örneğin, namus cinayetlerinde tetiği çekenin, bıçağı saplayanın daha çok çocuk yaşta aile fertlerinden seçildiği ve cinayetin cezai ehliyetinin olmadığı bu çocuklara işletildiği iddiası, bu saha araştırmasında yanlışlanan düşüncedir. Görüştüğümüz mahkûmların tamamı cinayeti işledikleri zaman, 20 yaşın üzerinde olduklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 15. Mahkûmların Yaş Dağılımı

	Frekans	Yüzde
18-20 arası	1	10
21-25 arası	7	70
26-30 arası	1	10
46-50 arası	1	10
Toplam	10	100

Mülakat yaptığımız J, 15 yaşındaki oğlunun dayı ve amcalarının, “senin yaşın küçük, cinayeti sen üstlen, 3-5 yıl yatar çıkarsın” telkiniyle, “çıktıktan sonra sana işini kurarız” vaadiyle ve “yoksa sen de ölürsün” tehdidiyle cinayeti üstlendiğini ifade etmiştir.

Aileler tarafından, cinayetlerin özellikle 16-17 yaşlardaki delikanlıların üstlenmesi istenmektedir. Bunun sebebi de, evli ve çoluk çocuk sahibi ağabeylerinin, babalarının veya akrabalarının cezaevine düşerek, hem ailecek perişan olmalarını önlemek hem de sadece bir kişinin ceza almasını sağlamaktır. Bir mahkûmun da belirttiği gibi, hemen hiçbir aile namuslarıyla ilgili çok önemli bir sorumluluğu çocuk yaşta bireylere bırakmaz.

“Buralarda öldürmeyi büyükler yapar, ama mahkemelerde yaşı 18’den küçükler üstlenirler. Öyle bazılarının dediği gibi, 14-15 yaşındaki çocuklara kimse git öldür demez. Sorumlu kişi öldürecek ki namusumu temizledim diyebilisin. Her ailenin bir şerefi var. Bu öldürme için de böyledir.” (Erkek, İlköğretim, 29)

“Kardeşlerime kıyamadım, hepsi okuyorlardı. Düşündün taşındım ve hayatta göreceğim kadar güngörmüş olduğuma inandım ve kardeşlerimi bu işe bulaştırmak istemedim.” (Erkek, İlköğretim, 29)

17. Cinayetlerde Aile Meclisinin Yeri

Medya tarafından adeta bir ayın havasında verilen “aile meclisi” sahneleri gibi somut bir organizasyonun varlığı Sirman (Arlı vd, 2008:321) tarafından kesinlikle reddedilmektedir. Sirman’a göre elbette ki aileler ciddi bir sorunla karşılaştıkları zaman oturur, konuşurlar ancak bu hemen tüm topluluklarda bulunabilir. Görüşmelerimizde de benzer veriler elde edilmiştir, ancak bu veriler, Bağlı (2008:106) ve Sirman’ın ifade ettikleri “kesinlik” ile uyuşmamaktadırlar. Toplam 10 mahkûmdan 5’i zayıf da olsa aile içi bir karar mekanizmasından bahsetmişlerdir. Fakat hiçbiri, aile meclisinin kurulup; infazı kimin, nasıl ve ne şekilde yapacağı gibi ayrıntılarıyla görüşüldüğünü fikrine katılmamışlardır.¹

Mahkûmların ikircikli ifadelerinden, ölüm kararlarının aslında bir meclis tarafından alınmadığı, bilakis çoğu zaman ailenin reisi kabul edilen karizmatik kişilerin bu kararı verdikleri ve ailenin diğer bireylerinin de bu karara uydukları anlaşılmaktadır. Aile içinde karizmatik birinin bulunmaması, aileyi toplumun baskılarıyla yüz yüze bıraktığından, bu ailelerdeki namus davalarının daha sancılı seyrettiği de çıkarılabilir. Saha araştırmamızda bu doğrultuda sorular sorulmuş ve bazı sonuçlara ulaşılmıştır. Görüşülen 10 mahkûmdan 6’sı kendilerinden fevkalade emin bir tonla, soğukkanlılıkla teferruatlara kadar olayları anlatmışlardır. Diğer 4’ü ise daha çekinik ve ayrıntılara girmeden anlatmayı tercih etmişlerdir.

“Kardeşim ve kaynım kocamı öldüreceklerini söylediler. Devlet onu suçlusun diye hapse atacaktı. Bu yüzden de firar etti. Ben ve 15 yaşındaki en büyük oğlum cezaevine girince ailem sahipsiz kaldı. En büyük üvey oğlum varını yoğunu bize ve diğer 8 çocuğuma harcayınca elde avuçta bir şey kalmadı. Bana danışmadan, üvey oğlum evlenmek için büyük kızımı berdel verip evlenmiş.” (Kadın, 53)

18. Kisve Olarak Namus Cinayetleri

KAMER (KAMER,2005:16) tarafından dile getirilen namus adı altında, miras ve kadının ekonomik özgürlüğüne karşı cinayetler işlendiği ve olayın “namus” kapsamına alınarak cinayete meşruiyet kazandırıldığı yönündeki iddia da ciddi olmasına rağmen, saha araştırmamızda bu düşünceyi doğrulayan veya destekleyen veriler elde edilememiştir. Kabul edilmelidir ki, namus cinayetlerini oluşturan ve gerçekleşmesini sağlayan toplumsal çevrenin şartları dikkate alındığında böylesi bir sonucun ihtimalinin de düşük olacağı anlaşılabilir. Çünkü yapılan bir başka saha araştırmamızda (Bağlı, 2008:106) maddi bir delile dayandırmadan, hiç kimsenin cinayet işlemediği ortaya konulmuştur. Erkeklerin öldürüldüğü cinayetlerde farklı gerekçelerin arkasına sığınılması, kadının öldürüldüğü namus cinayetlerine nispeten çok daha rahat olabilmektedir.

Sonuç

Bu kadar karmaşık ve paradokslarla dolu bir konuda yeterli miktarda saha araştırması yapılmadan çözüm önerilerinde bulunmanın kolay olmayacağı da açıktır. Namus cinayetlerinin önlenmesi için her şeyden önce mevcut hâkim bakış açısı bir kenara bırakılmalı ve sorunun sadece kadın sorunu olmadığı kabul edilmelidir. Mahkûmların ifadelerinden de

¹5237 sayılı Yeni TCK’ ya nitelikli adam öldürme hükümleri içerisine töre saiki de eklenmiştir. Aile meclisi kararıyla öldürme vakaları da töre kapsamında değerlendirilmektedir. Bu sebeplerden dolayı mahkûmlar aile meclisinin ağırlığını açıkça ifade etmemiş de olabilirler.

anlaşıldığı kadarıyla asıl sorun erkeklerin daha çok kendi aralarında çözmeye kalkıştıkları, bazen de kadının da bir parçası kabul edildiği sorundur.

Sorunun çok faktörlü olduğu gerçeği unutulmadan, bütün faktörlerle birlikte bir çözüm arayışına girilmelidir. Böyle yapılmadığı takdirde sorunun kökenlerine inilemeyeceği bilinmelidir.

Konuya farklı açılardan yaklaşan projeler uygulanmalı ve bunların istikrarlı takibi yapılmalıdır. Önerilen çözüm yolları toplumun hemen benimsemeyeceği öneriler içeriyorsa, teklifler zamana yayılarak uygulanabilir. Bu gibi projelerde sivil toplum kuruluşları, üniversite, medya, kamu kurumlarının işbirliği ve konunun kamuoyunda sağlıklı bir zeminde tartışılması sağlanmalıdır. Sorunun sadece belli bir yönünü dikkate alan yaklaşım ve projeleri vazgeçilmez olarak görmek nihai çözüme giden yolu tıkadığı unutulmamalıdır.

Namus cinayetleriyle ilgilenen hemen herkesin üzerinde uzlaştığı çözüm, namusun kolektif kimliğinden sıyrılması, yani bireyselleştirilmesidir. Kadın, kendi namusu üzerinde tek söz sahibi olduğunda, çevreden gelebilecek her türlü baskıya direnebilir. Bu durum erkeklerin vehmettiği gibi, daha fazla namussuzluğa sebep olmayabilir, zira namus bireyselleşse de üzerinde bulunduğu zemin toplumsal değerlerin çizmiş olduğu bir çerçeveye sınırlanmıştır.

Erkekler açısından bakıldığında da, bireyselleşen namus algısı onlar üzerindeki aile ve toplumsal baskıyı azaltacağından çift yönlü yaptırımdan kurtulacaklardır. Kadınların geleneksel tavrın sarmalından çıkarılmaları ve bu tavrın da sorgulanması gereklidir. Bunun için de daha ilköğretimden başlayan bir formasyonla toplumsal cinsiyet hakkındaki geleneksel algı ve yargıların değiştirilmesi için gerekli adımların atılması gerekir. Şayet cinsiyet ayrımcılığı azaltılabilirse, çözüme yaklaşılmış olur.

Geleneksel toplum yapısında arabulucu rolünü üstlenebilen kurum ve şahısların yerini, kısa süren bir anomiden sonra, günümüzde STK'lar almaya başlamıştır. STK'ların bu ağır sorumluluğu ne kadar yerine getirebilecekleri tartışmaya açık olsa bile, bir toplum için ne kadar önemli oldukları bu gibi vakalarda daha iyi anlaşılacaktır. Özellikle kadın eksenli örgütlerin, sosyoekonomik durumu düşük olan ailelere, maddi-manevi destek verdiklerinde veya olaya müdahil olup arabuluculuk yaptıklarında, ailenin toplumsal baskıya direnebildiği ve çoğu zaman kadının hayatının kurtarıldığı görülmektedir (Örnek bir olay için bkz. KAMER, 2006:27).

Bu bağlamda resmi kurum ve kuruluşların da, özellikle kadınların can güvenliklerinin sağlanmasında etkin önlemler alması gerekmektedir. Okuma-yazma bilmeyen kadınların bile rahatlıkla ulaşabilecekleri, dil sorunu yaşamayacakları acil telefon merkezlerinin oluşturulması, sorunu bir nebze de olsa hafifletecektir.

Namus meselesinde medyaya da büyük sorumluluklar düşmektedir. Her şeyden önce geleneksel toplum değerlerinin hızla yozlaştığı bir ortamda haber diline, üslubuna dikkat edilmelidir. TV dizilerinin yeniden ürettiği geleneği, töreyi vs. sunarken sorumsuz davranmamalı, izleyicilerin sunulanları tarihi gerçeklikten bağımsız değerlendirilmeyeceği unutulmamalıdır.

Son olarak, sancılı bir değişim sürecinden geçen bölgenin problemlerinin daha esaslı bir şekilde anlaşılması için, bizatihi bölgeden olan, toplumsal değerleri bilen, toplumla iletişimde kısıtlar bulunmayan akademisyenlerin araştırmalarına ve seslerine kulak verilmelidir.

Kaynakça

- Arlı, Alim; Akar, Şevket Kamil; Bulut, Yücel, (2008), "Nükhet Sirman ile Türkiye'de Sosyoloji ve Antropoloji Yapmak Üzerine", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C.6, S.11.
- Bağlı, Mazhar, (2008), *Töre ve/veya Namus Adına Cinayet İşleyen Suçlu ve Zanlıların Sahip Oldukları Toplumsal Değer Yapıları, Aile İlişkileri ve Kişilik Özellikleri ile Bunların Sosyo-Ekonomik Analizine İlişkin Bir Araştırma*, TÜBİTAK Projesi, Proje No: 106K360, Diyarbakır.
- Durukan, Ayşe (2005), "81 İlin Namus Cinayeti Haritası Çıkarılıyor", <http://eski.bianet.org/2005/11/18/70367.htm> (erişim tarihi 10.09.2011)
- Ergil, Doğu, (1980), *Türkiye'de Terör ve Şiddet Yapısal ve Kültürel Kaynakları*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- KAMER (2005), Suçlu Kim? "Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgelerinde Namus Kisvesi Altında İşlenen Cinayetler İle Mücadelede Kalıcı Yöntemler Geliştirme Projesi" 2005 Raporu, Diyarbakır: KAMER Vakfı.
- KAMER (2006), *İstersek Biter: Namus Adına İşlenen Cinayetler 2006 Raporu*, Diyarbakır: KAMER Vakfı.
- Karadeniz, Sıtkı, (2007), "Töre ve Töre Cinayetleri Üzerine Sosyolojik Bir Çözümleme: Batman Örneği", *Avrupa Günlüğü*, Yıl 6, Sayı 10.
- Karadeniz, Sıtkı, (2011), "Aşiret Sisteminde Dönüşüm-Aşiretin Kentte Aldığı Yeni Şekiller Batman Örneği", (İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tamamlanmamış Doktora Tezi), Malatya.
- Kardam, Filiz (Haz.), vd, (2005), "Türkiye'deki Namus Cinayetlerinin Dinamikleri Eylem Programı İçin Öneriler Sonuç Raporu", Ankara: Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu, Koza Yayın. <http://www.undp.org/tr/aboutusdocuments/namuscinayetleri.pdf> (Erişim Tarihi: 10.09.2011)
- Kardam, Filiz, (2004), "Namus Gereğiyle Öldürülme ya da Kendi Canına Kıyma", http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/namus_ger_oludirme.pdf (Erişim Tarihi: 10.09.2011).
- Kızmaz, Zahir, (2002), "Bazı Sosyal Değişkenler Bağlamında Doğu Anadolu Bölgesinde Suç ve Suçluluk", Fırat Üniversitesi SBE,(Yayınlanmamış Doktora Tezi), Elazığ.
- Mernissi, Fatıma, (2003), *Kadınların İsyanı ve İslami Hafıza*, Ankara: Epos Yayınları.
- Peristiany, J. G, (1966), "Honor and Shame in a Cypriot Highland Village", in J. G. Peristiany (ed.), *Honour and Shame: The Values of the Mediterranean Society*, Chicago: The University of Chicago Press.
- Pervizat, Leyla, (2005), "Uluslararası İnsan Hakları Bağlamında Namus Cinayetleri: Kavramsal ve Hukuksal Boyutu ve Türkiye Özeline Değerlendirilmesi", Marmara Üniversitesi SBE,(Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.
- Sirman, Nükhet, (2006), "Akrabalık, Siyaset ve Sevgi: Sömürge Sonrası Koşullarda Namus-Türkiye Örneği", *Namus Adına Şiddet Kuramsal ve Siyasal Yaklaşımlar*, Der. Shahrzad Mojab-Nahla Abdo, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Sirman, Nükhet, (2008), "Nükhet Sirman ve Dicle Koğacioğlu ile "Namus"u Tartışıyoruz", <http://www.feminisite.net/news.php?act=details&nid=559> (Erişim Tarihi: 10.09.2011).
- Sirman, Nükhet, (2001), "Sosyal Bilimlerde Gelişmecilik ve Köy Çalışmaları", *Toplum ve Bilim*, Sayı 88.
- TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi) Raporu, (2006), *Töre ve Namus Cinayetleri İle Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu*, Ankara: Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü <http://www.ksgm.gov.tr/Pdf/tbmmkom-bolum1.p> ve <http://www.ksgm.gov.tr/Pdf/tbmmkom-bolum2.pdf> (Erişim Tarihi: 10.09.2011).
- Tezcan, Mahmut, (2003), *Türkiye'de Töre (Namus) Cinayetleri*, Ankara: Naturel Yayın.
- Tillion, Germiane, (2006), *Harem ve Kuzenler*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Yalçın-Heckman, Lale, (2002), *Kürtlerde Aşiret ve Akrabalık İlişkileri*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yıldız, Ayşe Nevin, (2009), "Kadın Cinselliğinin Söylemsel İnşası ve Namus Cinayetleri: Şanlıurfa Örneği", Ankara Üniversitesi SBE,(Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.

SUÇUN EKONOMİK BİR BELİRLEYİCİSİ OLARAK İŞSİZLİK: 1990-2009 TÜRKİYE ANALİZİ

Unemployment as a Economic Determinant of Crime: Analysis of Turkey 1990-2009

Caner ÇAKMAK*
Ahmet GÜNEY**

Özet

Bu çalışma, ekonomik sorunlardan biri olan işsizlik ve suç arasındaki ilişkiyi kuramsal ve ampirik açıdan incelemeyi hedeflemektedir. Çalışmanın amacı, işsizliğin suç sınıflarıyla arasındaki ilişkinin analizinin yapılması ve değişkenler arasındaki nedenselliğin yönünün belirlenmesidir. Çalışmada, 1990-2009 dönemine ait çeşitli suç sınıflarına ait seriler ile işsizlik serileri yer almaktadır. Öncelikle, serilerin durağanlık dereceleri belirlenmiştir. Daha sonra ele alınan değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkinin varlığının araştırılması amacıyla Johansen eşbütünleşme testi uygulanmıştır. Son olarak, Granger nedensellik testiyle değişkenler arasındaki nedenselliğin yönü belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Suç, İşsizlik

Abstract

This study sets out to study relationship between the unemployment and crime, one of the economic problems, from conceptual and empirical view. The aim of this study is to analyse the relationship between unemployment and types of crime and define the way of causality between the variables. The study features serious of types of crime about 1990-2009 period and unemployment series. First, degrees of the stability of series were fixed. Next, Johansen Cointegration Test was applied to study the existence of long term relationship between the variables discussed. Lastly, the way of causality between the variables was determined with the Granger Causality Test.

Key Words: Crime, Unemployment

Giriş

İnsanoğlu dünya ile tanıştığı ilk andan itibaren suç ile olan bağıni kurmuştur. Öyle ki üç semavi din insanlığın başlangıcını, ilahi bir suçun işlenmesine dayandırmaktadır. Hatta Hristiyan inancına göre; insan, Hz. Adem'in işlediği düşünülen asli suçtan (asli günah) dolayı, doğuştan suçlu (günahkâr) kabul etmektedir (Çalık, 2010;85; Öztürk, 2002:189).

*Araş. Gör., Polis Akademisi Başkanlığı Güvenlik Bilimleri Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü, canercakmak1907@gmail.com.tr

** Araş Gör., Polis Akademisi Başkanlığı Güvenlik Bilimleri Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü, aguney53@gmail.com.tr

Bu nedenle suçun tarihini yazmak isteyenler, araştırmalarını ilk insandan başlatmak durumundadırlar.

Gelişmişlik düzeyi hangi düzeyde olursa olsun tüm toplumlar, tarihsel süreç içerisinde bazı davranışları yasaklayarak bu davranışları sergileyenlere karşı çeşitli yaptırımlar uygulamışlardır. Hangi davranış şeklinin toplumsal normlarla örtüşmediği ve bu davranışa hangi yaptırımın uygulanacağı ise zaman, mekan ve toplumlara göre değişkenlik gösterir. Burada önemli olan nokta, toplumsal normlarla aykırı düşen söz konusu davranışın kriminal bir sonuç doğurup doğurmadığıdır.

Birey, içinde doğmuş olduğu toplumun değerlerine ve kanunlarla belirlenmiş normlara uyduğu ölçüde toplumla bütünlüştür. Bunlar sağlık normları, eğitim normları, dinsel normlar, hukuksal normlar, kültürel normlar olmak üzere toplumsal yaşamın her alanında mevcut olan normlardır (Bahar, 2008:123). Bireyin toplumsal normlara uygun olmayan davranışları, sapma veya sapkın davranış olarak değerlendirilir (Macionis, 2003: 191). Bir başka ifade ile sapma veya sapkın davranış bir topluluk ya da toplumda, önemli sayıda insan tarafından kabul edilen belirli bir normlar kümesine uyum göstermeme olarak tanımlanabilir (Giddens, 2005: 203).

Ancak her toplumsal norma ve kurala aykırı davranış karşılığında kriminal bir sonuç doğurmaz. Bir başka ifade ile normalin dışındaki her davranışa hukuki bir yaptırım uygulanamaz. Hukuki yaptırımın uygulanabilmesi için, toplumda var olan bu normların hukuki metinlerde suç olarak tanımlanması ve tanımlanan bu suçlara uygulanacak cezaların da o ülkenin yazılı hukuk kurallarında açıkça belirtilmiş olması gerekmektedir. Dolayısıyla her suçun bir sapma, buna karşılık her sapmanın ise suç olmadığını ifade etmek mümkündür. Bu gerçekten hareketle, İçli (İçli 2003: 533) suçu; "Bir toplumda belirli bir dönemde var olan idealler, gelenekler ve değerler sistemi çerçevesinde geliştirilen normlara dayalı hukuk düzenine uygun olmayan, bu düzenden sapan davranışlar olarak ele alınmaktadır" şeklinde tanımlamaktadır.

Suçun ne olduğuna ilişkin tanımlamaların kolaylığına karşılık nedenlerinin belirlenmesi çok daha zordur. Bireyleri suç işlemeye sevk eden nedenler; biyolojik, psikolojik, sosyolojik, sosyo-psikolojik, çevresel gibi çeşitli bakış açıları ile izah edilmeye çalışılmaktadır. Her bir yaklaşımın alt kategorileri de birlikte düşünüldüğünde bu anlamda geniş bir literatür oluşmuştur.

Bu çalışmada suçun nedenlerine ekonomik bir pencereden bakılarak işsizlik sorunun suç miktarları üzerindeki etkisi üzerine yapılmış çalışmalara kısaca değinilecek ve bu ilişkinin varlığı 1990-2009 dönemi Türkiye'si için test edilecektir.

1. İşsizlik Kavramı

İşsizlik geniş anlamıyla, emeğin hiç kullanılmaması veya eksik kapasite ile kullanılması ya da gerektiği şekilde ve yerde kullanılmaması nedeniyle boşa harcanmasıdır (Başterzi, 1996:7). Daha yaygın olarak kullanılan dar anlamda işsizlik ise çalışma gücünde ve isteğinde olan kişinin cari ücretten çalışmaya razı olup da iş bulamaması olarak tanımlanmaktadır (Ataman, 1998:60; Ünsal, 2005:12; Yıldırım vd, 2007:348). İki tanım arasındaki ayrımı, eksik istihdam edilenlerin ve gizli işsizlerin tanımlama içerisinde yer alıp almaması oluşturmaktadır. Buradan hareketle işsizi çalışma istek ve gücünde olup, piyasadaki cari ücret düzeyinde çalışmak isteyen ancak bir iş bulamayan kişi olarak tanımlayabiliriz.

İşsizlik bir başka ifade ile emek arzının talebinden daha yüksek olduğu bir ülkede, emek arzı ile talebi arasındaki fark olarak da tanımlanmaktadır (Alptekin, 2009:136, Cengiz ve Şahin, 2011:141). İşsizliğin uluslararası standart tanımı ise 1982 yılında Cenevre’de yapılan Uluslararası Çalışma Örgütü (UÇÖ) On üçüncü Çalışma İstatistikçileri Konferansı’nda kabul edilen şu üç unsur üzerine oturtulmuştur. Bu unsurlar sırasıyla; kişinin işsiz olması, halen çalışmaya elverişli bulunması ve fiilen iş arıyor olmasıdır (UÇÖ, 1982). Uluslararası standartlara göre bir kişinin işsiz sayılması, ancak bu üç unsurun birlikte ve eş zamanlı gerçekleşmesi ile mümkündür.

Türkiye’de işsizlik verilerinin, ulusal düzeyde yayınlanmasında ve araştırmalarda kullanılan resmi rakamların belirlenmesi TÜİK tarafından gerçekleştirilmektedir. TÜİK işsizliğe ilişkin tanımlamalarını Uluslararası Çalışma Örgütü’nün belirlemiş olduğu ve yukarıda ifade edilen üç unsuru baz alarak yapmaktadır. TÜİK’e göre işsiz; “referans dönemi içinde istihdam halinde olmayan (kâr karşılığı, yevmiyeli, ücretli ya da ücretsiz olarak hiç bir işte çalışmamış ve böyle bir iş ile bağlantısı da olmayan) kişilerden iş aramak için son üç ay içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve 2 hafta içinde işbaşı yapabilecek durumda olan tüm kişiler işsiz nüfusa dahildirler. Ayrıca, üç ay içinde başlayabileceği bir iş bulmuş ya da kendi işini kurmuş ancak işe başlamak ya da işbaşı yapmak için çeşitli eksikliklerini tamamlamak amacıyla bekleyenlerden, 2 hafta içinde işbaşı yapabilecek kişiler de işsiz nüfus kapsamına dahildirler” şeklinde açıklanırken, işsizlik oranı ise “işsiz nüfusun işgücü içindeki oranı” şeklinde tanımlanmaktadır (TÜİK, 2011: 175-176).

İşsizlik nedenleri pek çok olmakla birlikte, türleri itibarıyla; açık, gizli, iradi, gayriiradi, friksiyonel, yapısal ve devrevi olarak kategorize edilmiştir (Yıldırım vd, 2007:350-352). Çalışmanın içeriğiyle ilgili olmadığından bu kavramların açıklanmasına gerek duyulmamıştır.

2. İşsizliğin Maliyeti

İşsizliğin çok ciddi bireysel, toplumsal, ekonomik ve siyasal maliyetlere neden olan bir olgu olması, onunla mücadelede geliştirilecek politikalara yön vermesi ve alınacak tedbirlerin ülkenin ekonomik ve toplumsal gerçekliğine uygun ve etkili olması bakımından bu maliyetlerin bilinmesi önemlidir.

Nobel İktisat ödüllü Amartya Sen, işsizliğin maliyetlerini; gayrisafi yurtiçi hâsılda kayıp ve mali yük, sosyal dışlanma ve özgürlük kaybı, beceri kaybı, psikolojik zarar, fizyolojik hastalıklar ve düşük yaşam beklentisi, motivasyon kaybı, insan ilişkileri ve aile hayatındaki bozukluklar, ırk ve cinsiyet eşitsizliği, sosyal değerler ve sorumluluk kaybı, organizasyon katılığı (esneksizliği) ve teknolojik muhafazakarlık, şeklinde ifade etmiştir (Sen, 1997:160-163).

2.1. İşsizliğin İktisadi Maliyeti

İşsizliğin ekonomik anlamdaki birincil maliyeti, ekonominin tam istihdamda olmamasından kaynaklanan gayrisafi hasılda ortaya çıkan kayıptır. Zira işsizlik, kişilerin işsiz olmamaları halinde gerçekleştirecekleri üretimin eksik yapıyor olmasıdır (Sen, 1997:160). İşsizlik ile gelir kaybına uğrayanlar ve daha yoksul hale gelenler, öncelikli olarak işsiz kalan bireyler gibi gözükmese de, bu durum suya atılan taşın oluşturduğu halkalar gibi toplumun genelini etkileyecektir. Daha düşük bir gayrisafi yurtiçi hasılaya neden olacak yüksek işsizlik oranları, işsizliğin doğal düzeyine göre daha yoksul bir toplumun oluşmasına neden olacaktır.

İşsizlik ve üretim kaybı arasındaki bu ilişki ilk olarak Amerikalı iktisatçı Arthur Okun (1962) tarafından incelenmiş ve Okun'un bu iki değişken arasında bulunduğu ilişki daha sonraları Okun Yasası olarak literatüre geçmiştir. Okun, potansiyel hasıla düzeyi ve mevcut hasıla düzeyi arasındaki açık ile mevcut işsizlik oranı ve doğal işsizlik oranı arasındaki farkı ilişkilendirmeye çalışmıştır. Bu yasada, işsizlik ve hasıla düzeyi arasındaki ters ilişki ABD için yapılan değerlendirmelere dayandırılmaktadır. Okun çalışmasında 1947-1960 ABD'sine ilişkin verileri kullanmış ve doğal işsizlik oranını % 4 kabul etmiştir. Buna göre, ABD'de doğal işsizlik oranının üzerindeki her yüzde 1'lik bir artış, hasılda yüzde 2 ile 3 arasında bir düşmeye neden olduğu tespit edilmiştir (Knotek, 2007:74-78).

İşsizliğin bir diğer ekonomik maliyeti ise toplam vergi gelirlerindeki azalma ve kamu harcamalarındaki artışıdır. Özellikle esnek bir vergi sistemine sahip olan ülkelerde işsizlikle birlikte başta gelir vergisi olmak üzere tüketim vergilerinde de bir azalma beklenir. İşsiz kalarak gelir kaybına uğrayan kişiler artık gelir vergisi ödeyemeyecek ve azalan gelirine paralel olarak tüketiminde de nispeten bir düşüş olacaktır. Aynı zamanda işsizlik sigortası gibi otomatik istikrarlandırıcıların mevcut mali yapı içerisinde yer alıyor olması işsizliğin arttığı dönemlerde kamu harcamalarını arttıracaktır. İşsizliğe bağlı olarak ortaya çıkan vergi gelirlerindeki kayba karşın, işsizlik sigortası gibi kamu harcamalarındaki artış ise bütçe açıklarına neden olacaktır (Pinar, 2006:56).

İşsizliğin gelir dağılımı üzerindeki etkisi de oldukça önemlidir. Genel olarak işsizlik fakir insanları zenginlere göre daha fazla etkilemektedir (Dornbusch vd, 2007:178). Çalışma ücreti dışında başka geliri ve serveti olmayan kişilerin, bu ücreti kaybettikten sonra katlanacakları maliyet, ücret dışında geliri ve serveti olan kişilere nazaran çok daha fazla olacağı açıktır.

İşsizliğin bir başka ekonomik maliyeti de işsiz kişilerde sıkça görülen beceri kayıplarının yaşanmasıdır. İnsanlar için kolay öğrenme yollarından biri olan "yaparak öğrenme" işsizlik ile "yapmayarak unutmama" şekline dönüşmektedir (Sen, 1997:161). Aynı zamanda işsiz kalan bireylerin çalışmayarak daha tembel bir hale geleceği de muhtemeldir. Kaybedilen bu beceri kayıplarının yeniden kişiye kazandırılması ve tembelliğin ortadan kaldırılması için gerek harcanacak zaman ve gerekse de para kaynakların ekonominin üretkenliği için farklı alanlarda kullanılacakken buralara aktarılması kaynak tahsisinde etkinsizliğe yol açacaktır.

İşsizlik; bireyler, firmalar ve ülkeler için yalnızca toplam talepte daralma ve bunun neticesinde gelir kaybı yaratmanın ötesinde psikolojik ve toplumsal farklı birtakım maliyetlerin de oluşmasına neden olmaktadır. Bu maliyetlerin ölçümü, tespiti ve çözümlenmesine ilişkin politik önermelerin dizayn edilmesi ise işsizliğin ortaya çıkardığı ekonomik sorunların çözümünden daha zaman alıcı, karmaşık, tehlikeli ve yalnızca ekonomistlerin çözüm üretemeyeceği kadar zor olabilir.

2.2. İşsizliğin Diğer Maliyetleri

Emeğin diğer üretim faktörleri olan doğal kaynaklar, müteşebbis ve sermayeden farklı olarak doğrudan insana dair olması, işsizliği salt ekonomik bir sorun gibi görmenin ötesinde bir bakış açısına sahip olmayı gerekli kılmaktadır. Bu bakış açısıyla işsizliğin bireysel ve sosyal maliyetine dikkat çeken William Henry Beveridge 1944 yılında yayınladığı "Özgür Bir Toplumda Tam İstihdam" isimli eserinde;

İşsizliğin yarattığı en büyük kötülük tam istihdam haline göre bizim kaybetmiş olduğumuz ilave maddi refah değildir işsizlikten doğan iki büyük kötülük vardır:

İlk olarak işsizlik, işsiz kalan fertlerin faydasız arzu edilmeyen insan olduğu hissini yaratır. İkinci olarak işsizlik, insanların hayatına korkuyu getirir ve bu korkudan nefret doğar. Moral çöküntüsü ile toplumun kendisine ihtiyacı olmadığı duygusuna kapılan birey, toplumsal düzenin yerleşik değerlerine karşı gelme, değiştirme gibi başkaldırı içerisine girebilir (akt. Ekin, 1994, s. 3-4) diyerek suçun ekonomik maliyetlerinin ötesine dikkat çekmek istemiştir.

Beveridge'in bu tespitleri sonraları pek çok ampirik çalışma (Ritzer, 1986; Warr vd, 1988; O'Brien ve Feather, 1990; Winefield vd, 1991; Junankur ve Kapuscinski, 1992; Darity ve Goldsmith, 1993; Winefield, 1995; Sen, 1997; Winkelmann ve Winkelmann, 1998; Graham ve Pettinato, 2001; Waters ve Moore 2002; McKee-Ryan vd, 2005; Kingdom ve Knight, 2006; TUC, 2010) ile desteklenmiş ve onun tespitlerinin ötesinde; işsizliğin psikolojik, psikosomatik ve fizyolojik rahatsızlıklara, kişisel, ailevi ve toplumsal sorunlara neden olabileceğine ilişkin bulgulara ulaşılmıştır (Mütevellioglu ve Çizel, 2010:281).

Ritzer 1986 yılındaki eserinde, bireylerin işsizlik fenomeni karşısında ortaya koydukları tepkileri; büyük üzüntü duyma, güvensizlik, şok, hissizlik, öfke ve işe yaramama duygusu şeklinde sıralamıştır. Bu duygular aratarak devam ederse, kişi ciddi zihinsel rahatsızlıklara uğrayacak ve benlik yıkımına neden olacak alkolizm ve uyuşturucu bağımlılığı batağına saplanacaktır (Ritzer, 1986:396). Ritzer dışında işsizliğin psikolojik olumsuzluklarını ortaya koyan pek çok çalışma yapılmıştır (Warr vd, 1988; O'Brien ve Feather, 1990; Junankur ve Kapuscinski, 1992; Winefield, 1995; Sen, 1997; Waters ve Moore 2002). Çalışmalar işsizliğin kişinin mutluluğunu, kontrol duygusunu, özsaygısını ve kendine güvenini zedelediğini (Winefield vd, 1991; Darity ve Goldsmith, 1993, Sen, 1997, Graham ve Pettinato, 2001) ve hem psikolojik hem de fizyolojik hastalıklara neden olduğunu göstermektedir (Warr vd., 1988; Sen 1997; Winkelmann ve Winkelmann, 1998, McKee-Ryan vd, 2005; Kingdom ve Knight, 2006; TUC, 2010).

İşsizliğin olumsuz sonuçları yalnızca işsiz kalanı değil aynı zamanda aile kurumunu ve toplumu da olumsuz yönde etkilemektedir. Özellikle de erkek işsizliğinde, statü kaybeden aileden ve toplumdan yabancılaşan işsiz, yalnızlaşma ve dışlanmışlık hissi ile daha saldırgan, nefret ve kin dolu bir hale gelebilmektedir. Aynı zamanda gerçekleşen gelir kaybı ile kızgın, mutsuz ve agresif tavır sergileyen işsizlerin aile içerisinde şiddet kullanması çoğu zaman alışlagelmiş bir davranış haline dönüşmektedir. İşsizlik, ardında parçalanmış aile yığınları bırakırken, yeni evlenecek olanların da cesaretini kırarak toplumsal yapının temel taşı olan aile kurumuna önemli bir darbe indirmektedir (Junankur ve Kapuscinski 1992:57; Siegel, 1994:8, Sen, 1997;163). Parçalanmış ailelerin çocukları ise azalan kontrol mekanizmalarının da etkisiyle suç işlemeye daha yatkın hale gelebilmektedir. Oysa aile kurumunun çocukların suça yönelmelerinde ne kadar etkili olduğunu ortaya koyan pek çok çalışma yapılmıştır (Barber, 2008:242, 1960; Kierkus vd. 2002; Komarovskiy, 2004; Smith, 2007).

İşsizliğin neden olabileceği psikolojik ve sosyal sorunlara ilişkin Türkiye'de çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Yüksel (2003:35), Ankara özelindeki ve 182 denek üzerinde gerçekleştirdiği çalışmasında; işsizlerin çoğunluğunun kızgınlık duyduğu, geleceğe ilişkin umutları ile iş bulma umutlarının bulunmadığı belirlenmiştir. Çalışmada aynı zamanda işsizlerin büyük çoğunluğunun depresyonda oldukları ve aile içerisinde huzursuzluk başta olmak üzere pek çok sorun yaşadığı tespit edilmiştir. Öncü ve arkadaşlarının (2003;10) çalışmalarında ise; suç işlemiş ve psikolojik rahatsızlıkları nedeniyle hastanede tedavi

altında bulunanların %32-56'sının çalışmadığı ve psikiyatrik bozukluğu olanlardaki işsizlik oranlarının toplum geneline göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bir başka çalışmada Pazarıcıoğlu ve arkadaşları (2004;10), 2000 yılında Ankara Mamak bölgesi hastanelerindeki intihar girişiminde bulunan 63 hasta üzerinde bir iyileştirme programı gerçekleştirmişlerdir. Bu program kapsamındaki kişilerde görülen yüksek işsizlik düzeyi, işsizliğin intihar girişimlerinde riski artırıcı bir faktör olarak rol oynayabileceği düşüncesini güçlendirmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi de 2002 yılında, sendika, sivil toplum ve meslek örgütleri gibi kuruluşların katılımlarıyla, 2001 krizi sonrası işlerini kaybeden 2470 kişi üzerinde gerçekleştirdikleri ve krizin etkilerini ölçmek için yaptıkları "Kriz İşsizleri Zor Durumda" adlı çalışmasında; kriz sonrası işsiz kalanların % 60'ının aile içinde ciddi problemler yaşadıkları tespit edilmiş. Bu kişilerden % 19.4'ünün ailesinden ayrıldığı ve % 15.2'sinin ise aile içerisinde çok ciddi tartışmaların yaşandığı tespit edilmiştir (Kızmaz, 2006:77).

Sonuç olarak işsizliğin ekonomik, bireysel ve toplumsal maliyetlerini şu şekilde sıralayabiliriz; GSYİH'da azalma, yoksulluk, bütçe açığı, gelir dağılımında adaletsizlik, mesleki beceri kayıpları, tembellik, statü kaybı, kin, nefret, korku, dışlanmışlık ve kıskançlık hislerinin, artan stres, özsaygının zedelenmesi, kendine güvenin azalması, gelişmesi psikolojik, psikosomatik ve fiziksel rahatsızlıklar, alkol, uyuşturucu gibi madde bağımlılığının artması, aile içi huzursuzlukların, fiziksel şiddetin artması ve buna bağlı olarak boşanmaların çoğalması, boşanmış ailelerin çocuklarının yaşadığı travmalar. Tüm bu olumsuzluklar kişinin, çalışıyor olduğu döneme göre daha kural tanımaz ve saldırgan hale gelmesine neden olabilir. Bu durum işsizlik ve suç arasında nasıl bir bağ olup olmadığı sorusunu akıllara getirmektedir.

3. Suçun Bir Belirleyicisi Olarak İşsizlik

Gerek ekonomik sorunlar gerekse de suç miktarındaki artış, başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere, bütün ülkelerin en temel sorunları arasında yer almaktadır. Ekonomik sorunlar; işsizlik, yoksulluk, gelir eşitsizliği, düşük büyüme oranları, yüksek enflasyon, yüksek ve adil olmayan vergiler, çevrelemeyecek boyutlardaki özel ve kamu borçları, düşük ücretler, sosyal güvencesi olmayan çalışanlar ile suç türleri ve miktarları arasında bir ilişki olabileceği düşüncesi pek çoklarını bu ilişkiyi araştırmaya yöneltmiştir. Bu ilişkiyi Aristo fakirlikle, Engels ve Marx ise eşitsizlik ve adaletsizlik sonucu kaçınılmaz olarak oluşan sınıflar arası çatışma ile açıklamaya çalışmışlardır (Engels, 1997; Marx, 1998). Ancak sosyal bilimciler arasında iktisatçıların suç ekonomisine ilgileri Gray Becker'in 1968'deki "Suç ve Ceza: Ekonomik Bir Yaklaşım" adlı çalışmasıyla başlamıştır. Becker'in çalışması Brown ve Reynolds (1973), Ehrlich (1973), Sjoquist (1973), Howsen ve Stephen (1987), Deutsch v.d. (1992), Britt (1994), Lester (1995) gibi bilim adamları ve araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Bu değişkenlere odaklanan araştırmaların sayısının fazlalığı, ekonomik yapı ve suç arasındaki ilişkinin tespit edilmesinin önemli olduğunu ortaya koyması bakımından önemlidir.

Suçun açıklanmaya çalışan kriminal teoriler en genel manasıyla iki farklı gruba ayrılabilir. Birinci grupta yer alan teoriler suçun kişinin sahip olduğu psikolojik, sosyal ve fiziksel özelliklere (antisosyal kişilikler, duygusal dengesizlikler, fiziksel ve psikolojik farklılıklar) göre açıklamakta iken ikinci grupta yer alan teoriler ise suçun, kişinin çevresinde gelişen sosyal olaylara, koşullara ve durumlara verdiği tepkiler neticesinde gerçekleştiği düşüncesine dayandırarak açıklamaktadır. Suçun ekonomik analizlerinin yapılmasına esas teşkil eden

görüş Klasik Okul, ikinci grupta yer almaktadır (Nagin ve Peternoster, 1993:467-468). Klasik Okul, suç teşkil eden davranışlar ile diğer insan davranışları arasında irade ve rasyonalite açısından pek bir fark olmadığını her türlü insan davranışının özgür iradeye ve rasyonaliteye dayandığını savunmaktadır (Dolu, 2010:81). Bir yönüyle klasik okul insanı ekonomideki “iktisadi adam” (homoeconomikus) gibi değerlendirmiştir. Buna göre insan atacağı her adımı fayda maliyet hesaplamaları içerisinde atacak ve en az emek harcayarak en yüksek sonucu almaya çalışacaktır (Sckert, 2009:1, Dolu, 2009:89). Bunun altında yatan temel düşünce ise, kökleri Yunan Epiküryen felsefesine kadar dayandırılabilen “hazcılık” olarak özetlenebilecek faydacı felsefedir. Jeremy Bentham’ın bir doktrin olarak kuruculuğunu yaptığı faydacı felsefeye göre insan, zevklerini maksimize etmek acılarını ise minimize etme peşinde koşan özgür iradeye sahip ve rasyonel bir varlıktır (Kirmanoğlu, 2009:9; Dolu, 2009:81). Bentham’ın sosya refah fonksiyonunu kullanan Klasik Okula’a göre suç teşkil eden davranışlar genellikle birey için yüksek getirili ve düşük maliyetli olduğundan, minimum çaba maksimum kazanç bağlamında bireyin davranışlarını etkileyebilmektedir (Dolu, 2010:81).

Klasik okulun temel argümanlarının ekonomik analiz teknikleriyle incelenmesi ise ilk defa Becker (1968) tarafından gerçekleştirilmiştir (Hekim ve Gül, 2011:127). Suçu rasyonel bir seçim olarak değerlendiren Becker’a göre kişi, yasal yollardan elde edilecek gelir, suçtan sağlanacak gelir, yakalanma ihtimali ve alınacak ceza gibi fayda ve maliyetleri bir arada değerlendirecek ve suç işlemeyi işlememeye göre daha faydalı bulursa suç işlemeye yönelecektir (Becker, 1968:177). Becker’in modelini kişilerin sahip olduğu zaman, emek gibi kaynaklarını kendisi için en karlı yere yatırması şeklinde özetleyebiliriz. Karlılık açısından bu yerin yasal veya yasadışı olmasının pek önemi yoktur.

Bu durumu daha anlaşılır kılma adına kişinin suç işlemeye karar verme süreci şöyle çalışmaktadır. U_i , kişinin fayda fonksiyonu; Y_i , yasal olmayan yoldan elde edilebilecek gelir; p_i , yakalanma olasılığı ve f_i ise yakalanması halinde alacağı cezanın parasal karşılığını ifade etmektedir. Buna göre beklenen fayda fonksiyonu (EU_i) ise şöyledir (Becker, 1968:177).

$$EU_i = p_i U_i (Y_i - f_i) + (1 - p_i) U_i (Y_i)$$

Bu formüle göre kişinin yakalanma olasılığı (p_i) ya da yakalanması halinde alacağı cezanın parasal karşılığını (f_i) artırılamadığı sürece kişinin suç işleme olasılığı artacaktır (Hekim ve Gül, 2011:129).

Becker’in modelini bir adım öteye taşıyan Brown ve Reynolds ise kişiyi suç teşkil eden davranışlara yönlendiren nedenin, yasal olmayan yollardan elde edilen gelir ile yasal yollardan elde edilen gelir arasındaki fark olduğunu belirtmişlerdir (Brown ve Reynolds, 1973:514). Brown ve Reynolds’un geliştirdikleri fayda fonksiyonu şekildedir (Brown ve Reynolds, 1973:509).

$$EU_i = p_i U_i (W_i - L_i) + (1 - p_i) U_i (W_i + G_i)$$

Burada W_i , kişinin yasal yollardan elde ettiği gelir; L_i kişinin yakalanması halinde alacağı cezanın parasal karşılığını; G_i ise yasal olmayan yollardan elde edilecek geliri ifade etmektedir (Brown ve Reynolds, 1973:509).

Buradan da anlaşılacağı üzere kişinin yasal yollardan elde edeceği gelire bağlı fayda fonksiyonu (UW_i) yasal olmayan yollardan elde edeceği gelire bağlı fayda fonksiyonundan

(EUi) büyük ise ($UWi > EUi$) kişi suç işlemeyecek, $UWi < EUi$ durumunda ise suç işleyecektir (Hekim ve Gül, 2011:131).

Bu basit denklemden suç teşkil edebilecek davranışlara gelir düzeyi düşük olanların yönelmesi olasılığı zengin insanlara göre daha düşüktür denilebilir. Çünkü yasal yollardan elde edilen gelir, yasal olmayan yollardan elde edilebilecek gelire göre daha düşüktür. Bu da göstermektedir ki, kişinin; yasal yollardan elde ettiği gelir (Wi), yakalanma olasılığı (pi) ya da yakalanması halinde alacağı cezanın parasal karşılığı (fi) artırlamadığı sürece kişinin suç işleme olasılığı ve sıklığı artacaktır (Papps ve Winkelmann, 1999:13).

Gelir ve servet ölçülebilir büyüklükler olduğundan birer refah ölçütü olarak değerlendirilirler. Dolayısıyla bir işe sahip olma bir refah göstergesi olarak değerlendirilebilir. Şüphesiz refahı belirleyen farklı unsurlar da vardır. Düşük gelirli kişilere devletin ücretsiz ve belirli bir kalitede, eğitim, sağlık, konut gibi hizmetlerin sunulması, bunlara örnek gösterilebilir (Kirmanoğlu, 2009:198-199). Bu gibi sosyal politikaların varlığı da işsizliğin daha büyük sosyal problemlere dönüşmesinde adeta bir tampon vazifesi görebilir. Aksi takdirde işsizlikle ciddi bir gelir kaybına uğrayan kişi, kendisinin ve/veya ailesinin eğitim (Becsi, 1999:39; Cerro ve Meloni, 2000:308; Kızmaz, 2004:313), sağlık (Mcmanus, 2001) ve barınma gibi bir takım kamu hizmetlerinden bedelsiz veya düşük bir bedel ile yararlanma imkanına sahip değil ise bu takdirde işsizliğin kişi, aile ve toplum üzerindeki yıkıcı etkisi çok daha fazla hissedilebilir.

Ekonomik koşullar ve suç arasındaki ilişkiyi açıklamada, Marx ve Engels başta olmak üzere sosyalist düşünürlerin fikirleri üzerine inşa edilmiş olan "Radikal Kriminoloji" (Çatışma Kriminolojisi veya Yeni Kriminoloji) ise farklı bir yaklaşım getirmiştir. Klasik Okul'un suç teşkil edecek davranışlarda bulunurken sürekli hesap kitap içerisinde olan rasyonel insanı, Radikal Kriminolojide eşitsizliklerin ve adaletsizliklerin yarattığı çatışmacı bir toplumda adeta bu duruma isyan eden bir kişiye dönüşmektedir. Bu anlayışa göre, insanın bitmek tükenmek bilmeyen isteklerinin peşinde koşmasının gerekliliğini empoze eden kapitalist düzen, çok az insanın bunu gerçekleştirmesine imkan tanımaktadır. Kapitalist düzenin işçi sınıfını adeta bir metaya dönüştürdüğü ve bir yandan üretimi gerçekleştiren bir yandan da burjuvaziye hizmet edip onun gönlünü hoş eden işçi sınıfı, zamanla bu durumdan hoşnut olmamaya başlayacaktır. Bu hoşnutsuzluğun toplum için tehlike oluşturacağı zaman ise çoluk çocuk hiçbir sosyal hakkın olmadığı veya sınırlı olduğu işlerde, uzun çalışma saatlerine karşın düşük ücret alındığı zaman değil, işsizliğin artmaya ve yaygınlaşmaya başladığı zaman olacaktır. Özellikle ekonomik durgunluk veya kriz dönemlerinde yaşanan hızlı işten çıkarmalar neticesinde, kendilerini bir hiç gibi görmeye veya değersiz hissetmeye başlayan işsizler ordusu oluşacaktır. Uzun süreli işsizliğin ardından başlayan kronik fakirlik ise insanı, kaba, sert, saldırgan ve kural tanımaz bir hale getirecektir. Sosyal kontrol duyguları yok olmaya başlayan insanlar, iş sahibi iken de hoşlanmadığı ve kendisini köle gibi gören sömürgeci burjuvaya karşı artık başta suç teşkil edebilecek davranışlar olmak üzere her türlü davranış şeklini gösterebileceklerdir. Zira bu kitleler için ortaya çıkan eşitsizlik ve adaletsizlik ortamının doğmasının ve zamanla daha da derinleşmesinin en büyük sorumlusu burjuva sınıfıdır. Bir yanda işsizlik sonrası fakirleşen öfke dolu geniş halk kitleleri, bir yanda ise bu kitleyi değersiz bir meta gibi gören ve tükenmek bilmeyen arzularının peşinde koşuran ve kendinden başkasını düşünmeyen burjuvazi, işte suçun işlenmesi için her şeyin hazır olduğunu resmeden bir tablo (Dolu, 2010:419-434).

Ekonomik koşullar ve suç arasındaki ilişkiye “Sosyal Düzensizlik Teorisi” de işaret etmektedir. Bu teori, Shaw ve McKay’in, sanayi devrimi sonrasında meydana gelen hızlı ve çarpık kentleşmenin sonuçları ile ilgili ‘Çocuk/Gençlik Suçluluğu ve Şehir Bölgeleri’ isimli çalışmalarına dayandırılmaktadır. (Kawachi vd., 1999:721). Sosyal düzensizlik teorisine göre, düşük sosyo-ekonomik statü, etnik heterojenlik, nüfus hareketliliği, parçalanmış aileler, bireyler arasında bağların kurulmasını engellemekte, sosyal bütünleşmeyi azaltmaktadır. Sosyal ağların olmaması ya da düşük düzeylerde seyretmesi, sosyal kontrolün birey üzerindeki etkisini azaltmakta ve onu davranışlarında daha özgür bırakmaktadır (Ferguson Sampson ve Groves, 1989:783). Sosyal Düzensizlik Teorisinde kişinin sahip olduğu ekonomik statünün düşmesi veya kaybolmasında işsizlik önemli bir faktördür. Bir gün öncesine kadar yirmi yıldır bir otomobil fabrikasında çalışan işçinin, ekonomik kriz gerekçesiyle işten çıkarılmasıyla toplum ve/veya aile içerisinde kaybedeceği statü ile yaşayacağı travma şüphesiz büyük olacaktır.

Merton’un “Gerilim Teorisi”nde de ekonomik sorunlar ile suç arasındaki ilişkiye rastlamak mümkündür. Merton’un 1938’deki “Sosyal Yapı ve Anomi” adlı makalesinde, kültürel amaçlar ile bu amaçlara varmadaki meşru yolların arasında bir kopukluk olduğunu iddia etmiş ve bu iddiasını ABD özelinde test etmiştir. Merton ABD’de maddi başarı veya daha özeld zenginleşmenin çok önemli bir kültürel hedef olduğunu buna karşın bu amaca ulaşmak için gidilecek meşru yolların ise çok gelişmediğini göstermiştir. Bu durumun anomi olarak bilinen normsuzluk, kuralsızlık, belirsizlik halini doğuracağını ve suçun oluşmasına zemin hazırlayacak ortamın da bu anomi hali olduğunu iddia etmiştir (Wallace ve Wolf, 2004:66; Dolu, 2010:308). Merton’un bu kuramından yola çıkılarak, işsiz kalan kişilerin sayısının artmasıyla beraber yasal ve meşru yollardan para kazanamayan kişiler, hukuk dışı yöntemlerle hayatını idame ettirmenin yollarını arayabilecekler, denilebilir.

Buraya kadar ekonomik sorunlar özelinde de işsizliğin ekonomik, psikolojik ve toplumsal maliyetlerinden bahsedip, işsizlik ve suç arasında ne yönlü bir ilişki olabileceğini bazı kuramlar ile açıklamaya çalıştık. Her ne kadar suç fenomenini tek değişkenle açıklamak pek gerçekçi olmasa da, aslında varılmak istenen nokta işsizliğin hangi suç türleri üzerinde ne kadar etkili olduğudur. Bu çerçevede dünyada ve Türkiye’de yapılan ampirik çalışmalarda, ekonomik sorunlar özelinde de işsizlik ve suç arasında hem pozitif hem de negatif ilişki olduğunu tespit edilmiştir. Hemen belirtmek gerekir ki pozitif ilişki bulanların sayısı negatif ilişki bulanlara nazaran çok daha fazladır. Ayrıca ilişkinin pozitif veya negatif yönlü olması suç türleri açısından da farklılaşmaktadır. Çalışmalarda özellikle mala karşı işlenen suçlar ile işsizlik arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu göze çarpmaktadır (İmrohoroğlu vd, 2004:708). Tüm bunlara karşın işsizlik ve suç arasında herhangi bir ilişkinin tespit edilemediği çalışmalar da yapılmıştır.

Box (1987:79), işsizlik ve suç arasındaki ilişkiyi ortaya koyan 32 çalışmayı incelemiş ve bu çalışmalardan 19’unda bu ilişkinin güçlü bir pozitif ilişki olduğunu ifade etmiştir. Merva ve Fowles (1992: 11-12), 1976-1990 dönemine ilişkin ve 30 metropolü kapsayan araştırmalarına göre; işsizlik rakamlarındaki % 1’lik bir artış, cinayet oranlarında % 6.7’lik artışa, şiddet suç oranlarında % 3.4’lük artışa ve mala karşı işlenen suçlarda da % 2.4’lük artışa neden olduğu tespit edilmiştir. Lester (1995:159) çalışmasında işsizlik ve mala karşı işlenen suçlar arasında pozitif bir ilişki bulmuştur. Allen (1996:302) ise ABD için yaptığı zaman serisi analizinde işsizlik ile gasp ve ev hırsızlığı suçlarını arasında güçlü pozitif ilişki olduğunu tespit etmiştir. Papps ve Winkelman (1999:15), Yeni Zelanda için yaptıkları

araştırmada, işsizlik ve suç arasında güçlü bir ilişki olduğunu belirtmişlerdir. Bu güçlü ilişki sahtekarlık, hırsızlık, gasp gibi daha çok mala karşı işlenen suçlarda çok daha belirgindir. Bir diğer çalışmada Cerro ve Meloni (2000:307), Arjantin'in 1990-1999 dönemini incelemiş ve işsizlik ile gelir adaletsizliğindeki artış miktarıyla (Gini katsayısı) orantılı olarak suç miktarının arttığını tespit etmişlerdir. Buna karşılık aynı çalışmada işsizlik ve gelir adaletsizliğindeki düşüş miktarıyla aynı orantıda suç miktarında bir düşüş yaşanmadığı tespitler arasındadır. Raphael ve Winter-Ebmer'in (2001:281), 1971-1990 arası dönemini kapsayan ve 50 eyaletin verilerine dayanarak gerçekleştirdikleri çalışmalarında mala karşı işlenen suçlar ile işsizlik arasında ise önemli pozitif ilişki tespit etmişlerdir. Raphael ve Winter-Ebmer'in elde ettikleri verilere göre; işsizlikteki % 2.5'lik bir azalma; ev hırsızlığında % 5'lik, adi hırsızlıkta % 3.7'lik, gaspta % 4.3'lük ve oto hırsızlığında % 2.5'lik bir düşüş yaşandığını tespit etmişlerdir. Carmichael ve Ward (2001:111) ise İngiltere ve Galler'i kapsayan araştırmalarında, işsizliğin dolandırıcılık, sahtekarlık, gasp, yankesicilik ve toplam suç sayısı ile pozitif bir ilişkisi olduğunu tespit etmişlerdir. Narayan ve Smyth (2004:2080), işsizliğin insanları yasadışı faaliyetlere yönlendirmede etkili bir unsur olduğunu ortaya koymuşlardır. Engelhardt ve arkadaşları (2008:32), işsizliğin suç işlemede önemli bir etken olduğunu ve işsizlik sigortasının veya maddi yardımların yaygınlaştırılmasının suç miktarını azaltacağını tespit etmişlerdir. Lee (2009:22), çalışmasında, işsizlik ile suç arasında anlamlı bir ilişki bulmuştur. Tang ve Lean'in (2009:114), araştırmalarında, Sınır Testi Yaklaşımı ve Granger Nedensellik Testi kullanarak, mala karşı ilenen suçlar ile sefalet endeksi (enflasyon ve işsizlik oranlarının toplamından oluşur) arasında pozitif ilişki bulmuşlardır. TUC'un (Trade Union Congress) (2010:8-9), Birleşik Krallık için yaptığı "Suçun Maliyetleri" adlı çalışmasında ise işsizlik ve suç arasındaki ilişkiyi, suça maruz kalma yönünden ele almış ve işsiz insanların çalışanlara nazaran suça maruz kalmada daha riskli oldukları sonucuna varmışlardır. Bu araştırmanın sonuçlarına göre işsizlerin çalışanlara göre; şiddete yönelik suçlarda 2. 23 kat, yaralamalarda 3.71 kat, küçük yaralanma ile sonuçlanan saldırılarda 2.44 kat, fiziksel yaralanma ile sonuçlanmayan saldırılarda 1.86 kat, gasplarda 1.83 kat, ev hırsızlıklarında 2.28 kat daha riskli olduklarını tespit edilmiştir. Nunley ve arkadaşlarının (2011:18), ABD için yaptıkları çalışmada, 1948-2009 yılları arasındaki makro ekonomik değişkenler (enflasyon oranı, işsizlik oranı, üretim istihdam endeksi ve Down Jones hisse senedi endeksi) ile mala karşı işlenen suçlar arasındaki ilişkinin pozitif olduğunu ortaya koymuşlardır.

İşsizlik ve suç arasındaki ilişkinin pozitif olmadığını tespit eden ampirik çalışmalar da vardır. Land ve arkadaşları (1990:953), yaptıkları çalışmada ABD'deki işsizlik ve adam öldürme arasında negatif bir ilişki tespit etmişlerdir. Kennedy ve arkadaşları Kanada için 1991 yılındaki çalışmalarında cana karşı işlenen suçlar arasında negatif bir ilişki tespit etmişlerdir. Bu çalışmada işsizliğin mutlaka sosyal düzensizliğe ve değerlerin aşınmasına neden olmayacağını vurgulanmıştır (Schissel, 1992:418). Allen (1996:302) ise ABD için yaptığı araştırmasında işsizlik ile araç hırsızlığı arasında negatif bir ilişki olduğunu tespit etmiştir.

Bazı çalışmalarda ise işsizlik ve suç arasında herhangi bir ilişki tespit edilememiştir. Raphael ve Winter-Ebmer'in (2001:281) 1971-1990 arası dönemini kapsayan ve 50 eyaletin verilerine dayanarak gerçekleştirdikleri çalışmalarında, işsizlik ve mala karşı işlenen suçlar ile pozitif bir ilişki bulsalar da, işsizlik ve şiddet suçları arasında herhangi bir ilişki bulamamışlardır. Luiz, Güney Afrika'yı kapsayan 2000 yılındaki çalışmasında, mala karşı işlenen suçlar ile işsizlik gibi ekonomik değişkenler arasında herhangi bir ilişki

tespit edememiştir (Pazarlıoğlu ve Tuğutlu, 2007:65). Gillado ve Tan-Cruz'un (2004), 1983-2000 dönemini inceledikleri ve Filipinler yaptıkları çalışmalarında, ekonomik istikrarın suç miktarını azaltacağını vurgulamışlar ancak işsizlik ile suç arasındaki ilişkinin çok zayıf olduğunu tespit etmişlerdir.

Türkiye için yapılan ampirik çalışmalarda da dünya literatürüne paralel olarak işsizlik ve suç arasında daha çok pozitif bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Yamak ve Topbaş (2005), çalışmalarında, işsizlik oranı için, TÜİK verilerinden derlediği kayıtlı işsiz sayılarından yola çıkarak 1995-2002 yıllarına ilişkin 67 il için yaptığı panel veri analizinde, işsizlikten suça doğru bir ilişki belirlemişlerdir. Pazarlıoğlu ve Turgutlu'nun (2007:67) çalışmalarında, Johansen Eşbütünleşme Testi ve Granger Nedensellik Testini uygulayarak gelir ve işsizliğin suç üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Çalışma sonundaki bulgulara göre işsizlik ile devlete karşı işlenen suçlar arasında pozitif, toplam suç, kamu güvenliğine karşı suç ve genel ahlaka karşı işlenen suçlar arasında ise negatif bir ilişki bulunmuştur. Aynı yılın bir başka çalışmasında Cömertler ve Kar (2007:48), sosyo-ekonomik sorunların (işsizlik, yoksulluk, kişi başına düşen GSMH, yoksulluk göç, güvenlik görevlisi sayısı, şehirleşme, eğitim seviyesi) suç üzerindeki etkisini Yatay Kesit Analizi ile açıklamaya çalışmışlardır. Yapılan çalışmanın sonuçlarına göre işsizliğin kurulan 39 modelin 19'unda suç oranını pozitif etkilediği tespit edilmiştir. Öncü ve arkadaşlarının (2007:11) çalışmalarında, sosyo-ekonomik etkenlerin ve sosyo-demografik özelliklerin psikotik olguların suç üzerindeki etkisi, Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'nde araştırılmış ve çalışma neticesinde işsizliğin ve sosyal güvence eksikliğinin suç işleme riskini artırdığı sonucuna varılmıştır. Durusoy ve arkadaşlarının (2008:190) çalışmalarında, yoksulluk, işsizlik, gelir dağılımındaki eşitsizlik, göç ve eğitim düzeyinin suç üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Çalışmada işsizliğin yalnızca mala karşı işlenen suçları açıklamada anlamlı olduğu ortaya konmuştur. Aksu ve Akkuş'un (2010:210) 1970-2007 dönemindeki mala karşı işlenen suçları sosyo-ekonomik sorunlarla açıklamaya çalışmış ve Sınır Testi Yaklaşımını kullanmışlardır. Mala karşı işlenen suçların miktarını etkileyeceği düşünülen sorunlar ise; enflasyon, işsizlik, reel kişi başına gelir ve orta öğretim okullaşma oranları olarak belirlenmiştir. Çalışma sonunda işsizlik ve mala karşı işlenen suçlar arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur.

Farklı; zaman, ülke, eyalet, bölge ve şehirlerde farklı suç tipleri üzerine yapılan araştırmalar göstermektedir ki ekonomik sorunlar ve özelinde işsizlik ile suç arasındaki ilişki için bir görüş birliğine varılamamıştır. Bu durum suçun yalnızca ekonomik bir yaklaşımla açıklanamayacak kadar dinamik ve karmaşık bir yapıya sahip olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Suçun yalnızca ekonomik saiklerle açıklanmasındaki yetersizlikler bu çalışmaları gereksiz kılmadığı gibi, bireyi suç teşkil edebilecek davranışlara yönlendiren ekonomik dinamiklerin neler olduğunun tespit edilmesi, politika yapıcıların alternatif çözüm önerileri geliştirmelerinde yol gösterici olması noktasında oldukça önemlidir.

4. Türkiye Verileri ile Ampirik Bir Uygulama

4.1 Veri Seti

Suç ile işsizlik arasındaki ilişkiler farklı boyutlarda olabilmektedir. İşsizlik artışları suç üzerinde pozitif veya negatif bir etkiye sahip olabileceği gibi, hiçbir etki de göstermeyebilir. Bu çalışmada, Türkiye de 1990-2009 yılları arasında toplam suç –işsizlik ve suç türleri- işsizlik arasında Granger neden olup olmadığı araştırılmıştır.

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından suça ilişkin istatistiksel verilerin 1990 yılı itibarıyla yıllık olarak yayınlanmasından ötürü çalışmanın kapsamı 1990-2009 dönemi olarak belirlenmiştir. 20 tane gözlem sayısının istatistiki bir çalışmada kullanılmasıyla elde edilen sonuçların pek de sağlıklı olmadığı bilinmektedir. Ancak, çıkacak sonuçların araştırılması düşünülen konuda bir kanı oluşturabileceği düşünülmektedir.

Çalışmada 1990-2009 yıllarını içeren 4 farklı seri kullanılmıştır. Bunlar, işsizlik, şahsa karşı işlenen suçlar, mala karşı işlenen suçlar ve toplam suçlardan oluşmaktadır. Suç veri seti Türkiye İstatistik Kurumu web sitesi Adalet İstatistikleri bölümünden, işsizlik veri seti işgücü istatistikleri bölümünden alınmıştır. Değişkenlerin logaritması alınarak analizlerde kullanılmıştır. Analiz yapılırken Eviews 5.1 ekonometrik paket programından yararlanılmıştır. Çalışmanın konusu olmadığı için uygulanan ekonometrik yöntemler detaylıca yer vermenin uygun olmadığı düşünülmüştür.

TÜİK'in yayınlamış olduğu suç istatistiklerine bakıldığında suç türlerinin bazı yıllarda değişikliklere uğradığı görülmektedir. Karmaşıklığa yol açmamak nedeniyle ele alınan dönemlerin bütününde yer alan suç türleri üç farklı grup altında toplanmıştır.

Tablo 1. Suç Türleri

Şahsa Karşı	Öldürme-Yaralama-Hakaret-Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Bırakma-Cinsel Suçlar
Mala Karşı	Hırsızlık-Gasp-Dolandırıcılık-Zimmet
Toplam Suç	Şahsa Karşı+Mala Karşı+Rüşvet+Sahtecilik+İcra ve İflas Kanununa Muhalefet+Trafik Kanununa Muhalefet vd.

4.2. Yöntem

İki değişken arasında nedenselliğin olup olmadığı, varsa yönü hakkında bilgi veren birçok nedensellik tespit yöntemleri bulunmaktadır. Bu çalışmada Granger(1969) tarafından geliştirilen Granger nedensellik testi uygulanacaktır.

Granger nedensellik testinde üç farklı durum bulunmaktadır.

- Tek yönlü nedensellik: $Y=f(x)$ şeklindeki bir modelde, bağımsız değişken "x"ten "Y"ye doğru bir nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. Bağımsız değişken neden konumunda olup bağımsız değişken üzerinde bir etkide bulunmaktadır. Bu durum tek yönlü bir nedensellik ilişkisini göstermektedir. Ekonomide, faiz oranlarının yatırımları etkilemesi tek yönlü nedenselliğe örnek verilebilir.

- Çift Yönlü Nedensellik: Değişkenler arasında karşılıklı bir etkileşim bulunabilir. Yani, "x" değişkeni "y"nin ve y değişkeni de "x"nin nedeni olabilir. Ekonomide, büyüme ile ihracat arasındaki ilişki karşılıklı etkileşime sahip olabilmektedir.

- İlişkisiz Durum: Değişkenlerin birbirini etkilemediği durum. Diğer bir ifadeyle değişkenler arasında bir ilişkinin olmaması, bağımsız olması durumudur. Para arzı ile yağış miktarı arasındaki nedensellik ilişkisiz duruma örnek gösterilebilir.

Granger nedensellik testi uygulanabilmesi için değişkenlerin durağan olması gerekmektedir. Bu nedenle, Granger nedensellik testi uygulamadan önce serilerin durağanlık durumları Genişletilmiş Dickey-Fuller birim kök testi ile incelenmektedir. Daha sonra serilerin eşbütünlük olup olmadıkları Johansen testi ile araştırılmaktadır. Eşbütünlük

analizi değişkenlerin uzun dönem ilişkisini göstermektedir. Eğer seriler eşbütünlük olduğu takdirde vektör hata düzeltme modeline dayalı Granger nedensellik testi uygulanmaktadır.

4.3 Durağanlık Kavramı ve Değişkenlerin Durağanlık Analizi

Ekonometrik modeller, iktisat teorisi tarafından ortaya konulan olası ilişkiler üzerine kurulmaktadır. Bu modellerin tahmininde zaman serileri sıkça kullanılmaktadır. Ekonometrik tahmin modellerinin anlamlı ve sağlıklı sonuçlar vermesi için serilerin durağan olması gerekmektedir. Nelson ve Plosser' e göre çoğu makroekonomik zaman serileri durağan (stationary) değildir (Nelson'dan akt. Güneş, 2007:279). Durağan olmayan zaman serileri ile model tahmininde bulunmak gerçekte olmayan ilişkilerin varmış gibi ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu nedenle sahte regresyondan kaçınmak için serilerin durağan olup olmadıklarını test etmek gerekmektedir.

Gujarati' ye göre, bir zaman serisinin ortalaması ve varyansı zaman içinde değişmiyorsa ve iki dönem arasındaki ortak varyansı bu ortak varyansın hesaplandığı döneme değil de yalnızca iki dönem arasındaki uzaklığa bağlı ise bu zaman serisi durağandır (Gujarati, 2006: 713). Eğer bir zaman serisi bu üç koşulu sağlamıyorsa seri durağan değildir denilmektedir. Seriler durağan olmadıkları durumlarda fark alma işlemi yapılmaktadır. Birinci fark alındığında seri durağan oluyorsa, bu seri için birinci dereceden durağandır denilmektedir. Birinci farkında durağan olmayan seriler için tekrar fark alma işlemi yapılmaktadır. Bu işleme seri durağan olana kadar devam edilmektedir. En son seri (n). farkında durağan ise, seri (n). Derece durağandır denilmektedir.

Zaman serilerinin durağan olup olmadıkları ve durağan iseler hangi seviyede durağan oldukları birim kök (unit root) testleri ile tespit edilmektedir. Uygulamada durağanlığın tespiti için birçok birim kök testi bulunmaktadır. Standart Dickey ve Fuller testi, Genişletilmiş Dickey-Fuller (Augmented Dickey Fuller, ADF), Phillips-Perron (PP) ve Kwiatkowski, Phillips, Schmidt, Shin tarafından geliştirilen KPSS birim kök testi durağanlığın tespiti için kullanılan önemli birim kök testleridir.

Bu çalışmada Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) birim kök testi kullanılmıştır. ADF birim kök testinin Ho hipotezi "seri durağan değildir (birim kök vardır)" şeklinde tanımlanabilir. ADF testine tabi tutulan değişkenlerin optimal gecikme uzunlukları Akaike Bilgi Kriterine (AIC) göre belirlenmiştir. Ayrıca maksimum gecikme uzunluğu EViews 5.1 bilgisayar programının otomatik şekilde sunduğu haliyle belirlenmiştir.

Tablo 2'de modelde kullanılan işsizlik, mala karşı işlenen suç, şahsa karşı işlenen suç ve toplam suçlara ait serilerin ADF birim kök testleri verilmiştir. Değişkenlerin tamamının birinci dereceden durağan oldukları görülmektedir.

Tablo 2. Değişkenlerin ADF Testi Sonuçları

Değişkenler	Durağanlık Derecesi	ADF	=0.01	=0.05	=0.10	Olasılık	Açıklama
Lis	Düzyey	-0.027	-3.831	-3.029	-2.655	0.944	Sabitli
	1. Fark	-3.422	-3.857	-3.040	-2.660	0.023	
Lmal	Düzyey	0.137	-3.959	-3.081	-2.681	0.957	Sabitli
	1. Fark	-3.522	-4.004	-3.098	-2.69	0.023	Sabitli
Lsah	Düzyey	-0.452	-3.886	-3.052	-2.666	0.878	Sabitli
	1. Fark	-5.807	-3.886	-3.052	-2.666	0.0002	Sabitli
Ltsuc	Düzyey	-1.536	-3.920	-3.065	-2.673	0.49	Sabitli
	1. Fark	-5.663	-3.886	-3.052	-2.666	0.0003	

Not: Durağanlık sınamasında %5 anlamlılık düzeyi dikkate alınmıştır.

4.4 Eşbütünleşme Kavramı ve Serilerin Eşbütünleşme Durumu

Eşbütünleşme analizi, aynı düzeyde bütünleşik zaman serileri arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığını ortaya koymak için yapılmaktadır. Bu analiz, düzey değerlerinde durağan olmayan ancak aynı dereceden farkları alındığında durağan hale gelen serilerin, orijinal değerlerinin analizde kullanılmasına olanak tanımaktadır. Bu analizle, fark alma işlemi nedeniyle serinin barındırdığı kısa dönemli şokların etkilerinin ve uzun dönemli ilişkilerin ortadan kalkması gibi olumsuz etkiler giderilmiş olmaktadır. Bu nedenle, eşbütünleşme analizi kısa ve uzun dönemli bilgilerin kaybolmaması açısından önem taşımaktadır (Aktaş ve Yılmaz, 2008:98).

Kullanılan değişkenlerin durağan olmaması durumunda, uzun dönemli bir ilişki söz edebilmek için eşbütünleşmenin varlığı gerekmektedir. Buna göre değişkenler kısa dönemde farklı hareket edebilmelerine rağmen uzun dönemde denge ilişkisine yakınsamaktadır. Bu nedenle serilerin bütünleşme derecelerinin tespit edilmesi gerekmektedir. Durağan olmayan bir serinin farkı alındığında durağan hale geliyorsa birinci dereceden bütünleşik olmaktadır (Bilgin ve Şahbaz, 2009:184).

Uygulamada Engle-Granger ve Johansen eşbütünleşme testleri bulunmaktadır. Bu çalışmada daha yaygın olarak kullanılan Johansen eşbütünleşme testi uygulanmaktadır. Johansen eşbütünleşme teorisi, iki değişken arasında uzun dönemde en fazla bir ilişkinin olabileceğini belirtmektedir. Değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığını test etmek için iz (trace) ve en büyük özdeğer (maximum eigen value) istatistiklerini kullanmaktadır. İz veya en büyük özdeğer istatistikleri %5 kritik değerden büyük olduğu takdirde, eş bütünleşmenin olduğu söylenebilmektedir.

Johansen eşbütünleşme testi ile işsizlik ve suç türleri arasında eşbütünleşmenin varlığı araştırılmıştır. Sonuçlara bakıldığında işsizlik ile mala karşı, işsizlik ile şahsa karşı ve işsizlik ile toplam suç arasında bir tane eşbütünleşik vektör olduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle iz testi ve maksimum özdeğer testi, hiçbir eşbütünleşme vektörü olmadığı boş hipotezini reddetmiştir.

Tablo 3. Johansen Eşbütünlüşme Testi Sonuçları: İşsizlik ve Mala Karşı İşlenen Suçlar

Lis-Imal									
Ho	Özdeğer	iz. İst	% 5 Kritik Değer	Olasılık Değeri	Ho	Özdeğer	Max - Eigen İst.	Özdeğer Max - Eigen İst.	Olasılık Değeri
r=0	0.7619	25.078	15.494	0.001	r=0	0.7619	21.5298	11.264	0.003
≤ 1	0.2080	3.498	3.841	0.061	≤ 1	0.2080	3.498	3.841	0.0614

Tablo 4. Johansen Eşbütünlüşme Testi Sonuçları: İşsizlik ve Şahsa Karşı İşlenen Suçlar

Lis-Imal									
Ho	Özdeğer	iz. İst	% 5 Kritik Değer	Olasılık Değeri	Ho	Özdeğer	Max - Eigen İst.	Özdeğer Max - Eigen İst.	Olasılık Değeri
r=0	0.908	35.7994	15.4947	0.000	r=0	0.9080	35.7911	14.264	0.000
≤ 1	0.0005	0.0082	3.8414	0.927	r≤ 1	0.0005	0.0082	3.8414	0.927

Tablo 5. Johansen Eşbütünlüşme Testi Sonuçları: İşsizlik ve Toplam Suça Karşı İşlenen Suçlar

Lis-Imal									
Ho	Özdeğer	iz. İst	% 5 Kritik Değer	Olasılık Değeri	Ho	Özdeğer	Max - Eigen İst.	Özdeğer Max - Eigen İst.	Olasılık Değeri
r=0	0.6605	17.6908	15.494	0.023	r=0	0.6605	16.204	14.2646	0.0244
r≤ 1	0.0943	1.4859	3.8414	0.228	r≤ 1	0.0943	1.4859	3.8414	0.222

Değişkenler arasında eşbütünlüşme vektörü olması nedeniyle nedenselliğin araştırılmasında Vektör hata düzeltme modeline dayalı Granger nedensellik testinin kullanılmasını gerekli kılmaktadır.

4.5. Vektör Hata Düzeltme Modeline Dayalı Granger Nedensellik Testi

Mala karşı işlenen suç ile işsizlik, şahsa karşı işlenen suç ile işsizlik ve toplam suç ile işsizlik arasında yapılan analiz sonucunda eşbütünlüşmenin olduğu görülmüştür. Bu tespitten sonra, çalışmanın ana konusunu oluşturan değişkenler arasında nedensellik ilişkisi varlığı ve yönü araştırılmıştır. Değişkenler arasında eşbütünlüşme olduğu için Granger nedensellik testi doğrudan uygulanamamaktadır. Bu nedenle Vektör Hata Düzeltme Modeline Dayalı (VECM) Granger Nedensellik testi uygulanması uygun görülmektedir.

VECM modeline dayalı Granger nedensellik testini işsizlik ile mala karşı, işsizlik ile şahsa karşı ve işsizlik ile toplam suç değişkenlerine ayrı ayrı uyguladığımızda aşağıda belirtilen sonuçlara ulaşılmıştır. Tablolara bakıldığında, sadece işsizlik ile toplam suç arasında bir nedensellik tespit edilmiştir. Granger nedenselliğin yönü işsizlikten toplam suça doğru

olmaktadır. Yani, Türkiye de 1990-2009 verilerine göre işsizlik ülkedeki toplam suçun artmasına neden olmaktadır. Burada şunu belirtmekte fayda olduğu düşünülmektedir. İşsizliğin mala karşı ve şahsa karşı suç üzerinde granger bir neden gözlenmemektedir. İşsizlik toplam suçun granger nedenidir. Diğer ifadeyle kesinlikle nedeni denilemez. Eğer başka bir nedensellik testi ile bu analiz yapılmış olsaydı, daha farklı sonuçlar ortaya çıkabilirdi.

Tablo 6. Vektör Hata Düzeltme Modeline Dayalı Granger Nedensellik Testi Sonuçları: Toplam Suça Karşı İşlenen Suçlar

Bağımlı Değişken = Toplam Suç			
Excluded	Chi-sq	Df	Prob.
D(lis)	13.64862	3	0.0034
All	13.64862	3	0.0034

Tablo 7. Vektör Hata Düzeltme Modeline Dayalı Granger Nedensellik Testi Sonuçları: Mala Karşı İşlenen Suçlar

Bağımlı Değişken = Mala Karşı Suç			
Excluded	Chi-sq	Df	Prob.
D(lis)	2.700869	3	0.4401
All	2.700869		0.4401

Tablo 8. Vektör Hata Düzeltme Modeline Dayalı Granger Nedensellik Testi Sonuçları: Şahsa Karşı İşlenen Suçlar

Bağımlı Değişken = Şahsa Karşı Suç			
Excluded	Chi-sq	Df	Prob.
D(lis)	2.416297	3	0.4906
All	2.416297	3	0.4906

Sonuç

Türkiye’de 1990-2009 dönemi işsizlik-suç ilişkisinin ele alındığı bu çalışmada, işsizlikten toplam suça doğru uzun dönemli bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Toplam suç ile nedensellik ilişkisinin kurulmasında icra iflas kanununa muhalefetten kaynaklan suçlar neden olmuş olabilir. Çünkü icra ve iflasa muhalefetten kaynaklanan suçların miktarı toplam suçlar içerisinde önemli bir paya sahiptir. Örneğin 2009, 2008, 2007 ve 2006 yılları için icra ve iflas kanununa muhalefetten kaynaklanan suçların toplam suç miktarına oranları sırasıyla; % 26, % 23, % 43 ve % 31’dir.

Bunun yanında, işsizlikten mala karşı ve şahsa karşı işlenen suçlara doğru herhangi bir nedensellik tespit edilememiştir. Kısa dönemde nedensellik ilişkisi hiçbir değişken arasında tespit edilememiştir. Bu analizin daha büyük bir veri seti ile yapılması ve diğer ekonomik değişkenlerin (kişi başına GSMH, Gini katsayısı, okullaşma oranı, büyüme oranı, enflasyon oranı vs.) değişkenler arasında yer alması durumunda işsizlikten mala ve şahsa karşı işlenen suçlara doğrudan bir nedensellik ilişkisinin çıkabileceği düşünülmektedir.

İşsizlik ile suç arasındaki ilişkinin varlığının uzun dönemli olmasının değişik sebepleri olabilir. Büyük ve çok değişkenli bir ampirik analiz yapmadan, sosyolojik ve psikolojik nedenleri göz önünde bulundurmadan böyle çıkarımlarda bulunmanın sağlıklı olmadığını kabulüyle şunları söylemenin çok da yanlış olmadığı düşünülmektedir. İşsiz kalan kişilerin belli bir süre biriktirmiş oldukları varlıklarını kullanarak hayatlarına devam etmeleri, işsizlik sigortasından bir süre faydalanmaları, aileleri tarafından ihtiyaçlarının karşılanması gibi nedenler, kişilerin suça bulaşmasını erteleyen faktörler olabileceği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Aktaş, Cengiz, Yılmaz, Veysel (2008), "Gümrük Birliği Sonrası Türkiye'nin İhracat Fonksiyonunun Tahmini", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 13.
- Aksu, Hayati ve Akkuş, Yakup (2010), "Türkiye'de Mala Karşı Suçların Sosyoekonomik Belirleyicileri Üzerine Bir Deneme: Sınır Testi Yaklaşımı (1970-2007)", *Sosyo Ekonomi*, 2010-1.
- Allen, Ralph C. (1996), "Socioeconomic Conditions and Property Crime: A Comprehensive Review and Test of The Professional Literature", *American Journal of Economics and Sociology*, Vol. 55, No. 3.
- Alptekin, Güney (2009), "İşsizlik, Nedenleri, Sonuçları ve Mücadele Yöntemleri", *KAMU-İŞ İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, Cilt 10, Sayı 4.
- Ataman, Berrin C. (1998), "İşsizlik Sorununa Yeni Yaklaşımlar", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 53, Sayı 1.
- Bahar, Halil İbrahim (2008), *Sosyoloji*, Ankara: USAK Yayınları.
- Barber, Nigel (2008), "Evolutionary Social Science: A New Approach to Violent Crime", *Aggression and Violent Behavior*, Vol. 13.
- Başterzi, Süleyman (1996), *İşsizlik Sigortası*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi
- Becker, Gary S. (1968), "Crime and Punishment: An Economic Approach", *The Journal of Political Economy*, Vol.76, No. 2.
- Becsi, Zsolt (1999), "Economics and Crime in the States", *Federal Reserve Bank of Atlanta Economic Review*, Issue Q1.
- <http://www.frbatlanta.org/filelegacydocs/zbecsi.pdf>, 05.09.2011.
- Bilgin, Cevat, Şahbaz, Ahmet (2009), "Türkiye'de Büyüme ve İhracat Arasındaki Nedensellik İlişkileri", *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 1, Sayı 8.
- Box, Steven (1987), *Recession, Crime and Punishment*, MacMillan Education, London.
- Britt, Chester L. (1994), "Crime and Unemployment Among Youths in The United States, 1958-1990: A Time Series Analysis" *American Journal of Economics and Sociology*, Vol.53, Issue 1.
- Brown, William W. and Reynolds, Morgan O. (1973), "Crime and Punishment: Risk Implications", *Journal of Economic Theory*, Vol.6, No. 5.
- Carmichael, Fiona and Ward, Robert (2001), "Male Unemployment and Crime in England and Wales", *Economics Letters*, Vol. 73, Issue 1.
- Cengiz, Sibel ve Şahin, Afşin (2011), "Refah Kaybı Çerçevesinde İşsizlik", *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, Cilt 3, No. 1.
- Cerro, Maria A. and Meloni, Osvaldo (2000), "Determinants of The Crime rate in Argentina During The 90s", *Estudios de Economica*, Vol. 27, No. 2.

- Cömertler, Necmiye ve Kar, Muhsin (2007), "Türkiye'de Suç Oranının Sosyo-Ekonomik belirleyicileri: Yatay Kesit Analizi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 62, Sayı 2.
- Çalık, Etem (2010), "Hıristiyan Medeniyetinin Kaynakları", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 12, Sayı 2.
- Darity, William Jr. and Goldsmith, Arthur H. (1993), 'Unemployment, Social Psychology, and Unemployment Hysteresis', *Journal of Post Keynesian Economics*, Vol. 16, No. 1.
- Deutsch, Joseph; Uriel, Spiegel and Joseph, Templement (1992), "Crime and Income Inequality: An Economic Approach", *Atlantic Economic Journal*, Vol. 20, No. 4.
- Dolu, Osman (2009), "Rasyonel Bir Tercih olarak Suç: klasik Okul Düşüncelerinin Suçu Açıklama ve Önleme kapasitesinin Değerlendirilmesi", *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt 11, Sayı 4.
- Dolu, Osman (2010), *Suç Teorileri: Teori Araştırma ve uygulamada Kriminoloji*, Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Dornbusch, Rudiger; Fischer, Stanley; Startz, Richard (2007), *Makroekonomi*, (Çev. Salih Ak), Ankara: Fersa Matbaacılık.
- Durusoy, Serap; Köse, Sayit ve Karadeniz, Oğuz (2008), "Başlıca Sosyo Ekonomik sorunlar Suçun Belirleyicisi Olabilir mi? Türkiye'de iller Arası Bir Analiz", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt, 7, Sayı 23.
- Ehrlich, I. (1973), "Participation In Illegitimate Activities: A Theoretical and Empirical Investigation", *Journal of Political Economy*, Vol. 81, No. 3.
- Ekin, Nusret (1994), *İşsizlik Sigortası (Teorik Boyutları ve Dünya Uygulamaları)*, Ankara: Kamu-İş Yayınları
- Engelhardt, Bryan, Rocheteau, Guillaume, and Rupert, Peter (2008), "Crime and the Labor Market: A Search Model with Optimal Contracts", *Journal of Public Economics*, Vol. 92.
- Engels, Friedrich (1997), *İngiltere'de Emekçi Sınıfının Durumu*, (Çev. Yurdakul Fincancı), Ankara: Sol Yayınları.
- Giddens, Antony (2005), *Sosyoloji*, (Yayına Hazırlayan, Cemal Güzel ve Hüseyin Özel), Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Gillado, Miguel F. And Tan-Cruz, Tina (2004), "Panel Data Estimation of Crime Rates in the Philippines", *9th National Convention on Statistics (NCS)*,
- Gujarati, Damador N. (2006), *Temel Ekonometri*, (Çev. Ümit Şenesen, Gülay Günlük Şenesen), İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Graham, Carol and Pettinato, Stefano (2001), "Happiness, Markets, and Democracy: Latin America in Comparative Perspective", *Journal of Happiness Studies*, Vol. 2, No. 3.
- Güneş, Şahabettin (2007), "İmalat Sektöründe Verimlilik Ve Reel Ücret İlişkisi: Bir Koentegrasyon Analizi", *Yönetim Ve Ekonomi*, Cilt 14, Sayı 2. <http://www2.bayar.edu.tr/yonetimekonomi/dergi/pdf/C14S22007/SG.pdf>, 10.09. 2011
- Hekim, Hakan ve Gül Zakir (2011), "Suç ve Suçla Mücadelenin Ekonomik Analizi", *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt 13, No. 2.
- Howsen, Roy M. and Stephen B. Jarrel (1987), "Some Determinants of Property Crime: Economic Factors Influence Criminal Behavior But Cannot Completely Explain te Syndrome", *American Journal of Economics and Sociology*, Vol. 46, No. 4.
- <http://www.kc.frb.org/publicat/econrev/PDF/4q07Knotek.pdf>, 25.08.2011.
- http://www.nscb.gov.ph/ncs/9thncs/papers/publicOrder_PanelData.pdf, 07.09.2011.
- ILO (International Labour Organization), (1982), "Resolution Concerning Statistics of The Economically Active Population, Employment, Unemployment and Underemployment", http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---integration/---stat/documents/normativeinstrument/wcms_087481.pdf, 25.08.2011
- İmrohoroğlu, Ayşe; Merlo, Antonio and Rupert, Peter, (2004), "What Accounts for the Decline in Crime?", *International Economic Review*, Vol. 45, No. 3.
- Junankar, N. and Kapuscinski, C.A. (1992), *The Costs of Unemployment in Australia*. EPAC, Canberra: AGPS

- Kawachi, Ichiro; Kennedy, Bruce P. ve Wilkinson, Richard G. (1999), "Crime: Social Disorganization and Relative Deprivation", *Social Scienc&Medicine*, Vol. 48.
- Kızmaz, Zahir (2004), "Öğrenim Düzeyi ve Suç: Suç Okul İlişkisi Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 14, Sayı 2.
- Kızmaz, Zahir (2006), "Suçun önemli Belirleyiciler olarak İktisadi Etkenler: İşsizlik ve Suç ilişkisine Sosyolojik Bir Bakış", *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt 8, Sayı 1.
- Kierkus, Christopher A. and Baer Douglas (2002), "A Social Control Explanation of the Relationship Between Family Structure and Delinquent Behaviour", *Canadian Journal of Criminology*, Vol. 44, No. 4.
- Kingdon, Geeta G. and Knight, John (2006), "Subjective Well-Being Poverty vs. Income Poverty and Capabilities Poverty?", *Journal of Development Studies*, Vol. 42, No. 7.
- Kirmançoğlu, Hülya (2009), *Kamu Ekonomisi Analizi*, İstanbul: Beta Basım
- Knotek, Edward S. (2007), "How Useful is Okun's Law?", *Economic Review*, Issue Q IV 2007.
- Komarovsky, Mirra (2004), *The Unemployed Man and His Family: The Effect of Unemployment upon the Status of the Man in Fifty-nine Families*, US: AltaMira Press.
- Land, Kenneth C.; McCall, Patricia L. and Cohen Lawrence E. (1990), "Structural Covariates of Homicide Rates: Are There Any Invariances Across Time and Social Space?" *The American Journal of Sociology*, Vol. 95, No. 4.
- Lee, Kangoh (2009), "Unemployment and Crime", <http://www.economics.uci.edu/files/economics/docs/thdworkshop/w10/klee.pdf>
- Lester, Bijou Yang (1995), "Property Crime and Unemployment: A New Perspectives", *Applied Economics Letter*, Vol.2, No. 5.
- Macionis, John J. (2003), *Sociology*, New Jersey: Prentice Hall.
- Marx, Karl (1998), *Art-Değer Teorileri: Birinci Kitap*, (Çev. Yurdakul Fincancı), Ankara: Sol Yayınları.
- McKee-Ryan, Frances M.; Song, Zhaoli; Wanberg, Connie R., and Kinicki, Angelo J. (2005), "Psychological and Physical Well-Being During Unemployment: A Meta-Analytic Study", *Journal of Applied Psychology*, Vol. 90, No.1.
- McManus, Jim (2001), *Better Health, Lower Crime: A Briefing for The NHS and Partner Agencies*, London: Nacro, http://www.hiaconnect.edu.au/files/Better_Health_Lower_Crime.pdf (07.09.2011).
- Merva, Mary and Fowles, Richard (1992), "Effects of Diminished Economic Opportunities on Social Stress: Heart Attacks, Strokes and Crime", *Economic Policy Institute*, http://www.epi.org/page/-/old/briefingpapers/1992_bp_stress.pdf, 06.09.2011
- Mütevellioğlu, Nergis ve Çizel, Rabia B. (2010), "İşsizlik ve Sosyal Haklar: Bir Alan Araştırmasının Bulguları", İçinde *Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu II Bildiriler* (ed. Mesut Gülmez, Nagihan Durusoy Öztepe, Nergis Mütevellioğlu, Oğuz Karadeniz, Handan Kumaş), İstanbul: Can Matbaacılık
- Nagin, Daniel S. and Pater noster Raymond (1993), "Enduring Individual Differences and Rational Choice Theories of Crime", *Law and Society Review*, Vol. 27, No. 3.
- Narayan, Paresh K. and Smyth, Russell (2004), "Crimes rates, Male Youth Unemployment and Real Income in Australia : Evidence from Granger Causality Tests", *Applied Economics*, Vol. 36, Issue 18.
- Nunley, John M.; Seals Jr., Richard Alan and Zietz Joachim (2011), "The Impact of Macroeconomic Conditions on Property Crime" <http://cla.auburn.edu/econwp/Archives/2011/2011-06.pdf>, 06.09.2011
- O'Brien, G. E. and Feather, N. T. (1990), "The Relative Effects of Unemployment and Quality of Employment on the Affect, Work Values, and Personal Control of Adolescents", *Journal of Occupational Psychology*, Vol. 63, No. 2.
- Öncü, Fatih; Sercan, Mustafa; Ger, Can; Bilici, Rabia ve Ural, Cenk (2007), "Sosyoekonomik Etmenlerin ve Sosyodemografik Özelliklerin Psikotik olguların Suç İşleminde Etkisi", *Türk Psikiyatri Dergisi*, Cilt 18, Sayı 1.

- Öztürk, Nermin (2002), "İlahi Dinlerde Yemin, Keffaret ve Kurban", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlahiyat Dergisi*, Sayı 13.
- Papps, Kerry L and Winkelmann Rainer (1999), "Unemployment and Crime: New Evidence for an Old Question", *New Zealand Economic Papers*, Vol. 34, Issue 1 <http://www.nuffield.ox.ac.uk/users/papps/unemployment.pdf>, 05.09.2011
- Pazarcıkoğlu, V.; Sayıl, I. ve Özgüven, H. D. (2004), "Ankara'da İntihar Girişimleri Üzerine Bir İzleme Çalışması: Dünya Sağlık Örgütü-Avrupa Çok Merkezli İntihar Davranışı İzlem Çalışması Sonuçları", *Kriz Dergisi*, Cilt 12, Sayı 2.
- Pazarlıoğlu, Vedat M ve Turgutlu, Timur (2007), "Gelir, İşsizlik ve Suç: Türkiye Üzerine Bir İnceleme", *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, Cilt 44, Sayı 513.
- Pinar, Abuzer (2006), *Maliye Politikası:Teori ve Uygulama*, Ankara: Naturel Yayıncılık.
- Raphael Steven and Winter-Ebmer Rudolf (2001), Identifying the Effect of Unemployment on Crime, *Journal of Law and Economics*, Vol. 44, No. 1.
- Ritzer, George (1986), *Social Problems*, New York: Random House Pub.
- Sampson, Robert J. And Groves, W. Byron (1989), "Community Structure and Crime: Testing social-Disorganization Theory", *The American Journal of Sociology*, Vol. 94, No. 4.
- Schissel, Bernard (1992), "The Influence of Economic Factors and Social Control Policy on Crime Rate Changes in Canada, 1962-1988", *The Canadian Journal of Sociology*, Vol. 17, No. 4.
- Sen, Amartya (1997), "Inequality, Unemployment and Contemporary Europe", *International LabourReview*, Vol. 136, No. 2.
- Sickert, Carlos Rodriguez (2009), "Homo economicus", *İçinde Handbook of Economics & Ethics*, (ed. Peil, Jan and Irene Van Staveren), Chile: Edward Elgar Publishing, <http://www.eauc.cl/publicaciones/wp-content/uploads/2009/05/homo-economicus.pdf>, 05.09.2011
- Siegel, Richard L. (1994), *Employment and Human Rights: the International Dimension*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Sjoquist, David I. (1973), "Property Crime and Economic Behavior: Some Empirical Results", *The American Economic Review*, Vol. 63, No. 3.
- Smith, Hon I. D. (2007), "Being Tough on The Causes of Crime: Tackling Family Breakdown to Prevent Youth Crime", The Centre for Social Justice, http://www.centreforsocialjustice.org.uk/client/downloads/causes_of_crime.pdf, 02.09.2011.
- Tang Chor F. and Lean, Hooi H. (2009), "New Evidence from the Misery Index in the Crime Function", *Economic Letters*, Vol. 102, Issue 2.
- TUC (Trade Union Congress), (2010), *The Costs of Unemployment*, The European Year for Combating Poverty and Social Exclusion, <http://www.tuc.org.uk/extras/costsofunemployment.pdf>, 02.09.2011.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), (2010), *Türkiye İstatistik Yıllığı*, Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası
- Ünsal, Erdal (2005), *Makro İktisat*, Ankara: İmaj Yayıncılık.
- Wallace, Ruth A. and Wolf, Alison (2004), *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, (Çev. Leyla Elburuz ve M.Rami Ayas), İzmir: Punto Yayıncılık.
- Warr, Peter; Jackson, Paul and Banks, Michael (1988), "Unemployment and Mental Health: Some British Studies", *Journal of Social Issues*, Vol. 44, No. 44.
- Waters, Lea E. and Moore, Kathleen A. (2002), "Predicting Self-Esteem During Unemployment: The Effect of Gender Financial Deprivation, Alternate Roles and Social Support", *Journal of Employment Counseling*, Vol. 3, No. 4.
- Winefield, Anthony H. (1995), "Unemployment: Its Psychological Costs", *International Review of Industrial and Organizational Psychology*, Vol. 10.

- Winefield, Anthony H.; Winefield, Helen R.; Tiggemann, Marika and Gouldney, Robert D. (1991), "A longitudinal study of Psychological Effects of Unemployment and Unsatisfactory Employment on Young Adult", *Journal of Applied Psychology*, Vol. 76, No. 3.
- Winkelmann, Liliانا and Winkelmann, Rainer (1998), "Why are The Unemployed so Unhappy? Evidence from Panel Data", *Economica*, Vol. 65.
- Yamak, Nebiye ve Topbaş, Ferhat (2005) "Suç ve İşsizlik Arasındaki Nedensellik İlişkisi" 14. *İstatistik Araştırma Sempozyumu Bildirileri*, 5-6 Mayıs, Ankara.
- Yıldırım, Kemal; Karaman, Doğan ve Taşdemir Murat (2007), *Makroekonomi*, Eskişehir: Sözkesean Matbaacılık
- Yüksel, İhsan (2003), "İşsizliğin Psiko-Sosyal Sonuçlarının İncelenmesi (Ankara Örneği)", *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2.

SUÇ, KÜRESELLEŞME VE GELECEK

Hüseyin CİNOĞLU*

Giriş

Suç kavramı bundan önce değişik disiplinlerce detaylı bir biçimde irdelenmiştir. Bu bildiride ise suç kavramı küreselleşme bağlamında sosyolojik bir analize tabi tutulacaktır. Ayrıca suç ve suçluluğun gelecekte alabileceği şekiller üzerine de fikri bir tartışma bu bildiride yürütülecektir.

Suç; toplumsal düzeni tehdit eden, bireysel veya topluca işlenebilen, bireyleri veya kurumları hedef alabilen, tanımları ve işleyenlere yaptırımları kanunlarca yazılı bir biçimde belirlenmiş her türden zararlı fiil veya teşebbüs olarak tanımlanabilir (Dolu, 2010). Suç ve suçluluk toplumu tümünden tehdit eden fiiller oldukları için bunlarla mücadele sadece polis ve mahkemelere bırakılmamalıdır. Yani sosyoloji ve diğer ilgili bilimlerin ışığında anlaşılmalı ve sonra da engellenebilmeleri için gerekli tedbirler çok sektörlü bir yaklaşımla geliştirilmelidir (Bahar, 2008). Ancak böylece etkin ve sosyal dokuya uygun tedbirler geliştirilebilmektedir.

“Suç ve sapkın davranış her zaman sosyoloji biliminin en çok işlenen alanlarından olmuştur”, “Bireyler neden toplumsal düzeni ihlal ederler?”, “Toplumsal düzenin temelleri nelerdir?”, “Toplumların suç/suçluluğa tepkileri nasıl olur?”, “Şiddetin makro düzlem nedenleri nelerdir?” gibi önemli sorulara yanıtlar Sosyoloji biliminin devam etmektedir. Ancak şu da önceden belirtilmelidir ki her bulgu, geliştirilen her suç teorisi beraberinde istisnasını da sunmaktadır. Yani her zaman benzer sosyo-ekonomik durumda olan, yaş cinsiyet, aile yapısı, sosyal çevre ve eğitim düzeyi bakımından benzeşen başkaları suç işlememeyi tercih edecektir (Göksu, 2003). Bir diğer ifadeyle ulaşılan her sonuç bizleri başka hedeflere yönlerecektir. Esasen bundan dolayı sosyolojik olarak suç çalışmaları devam etmektedir/edecektir denilmiştir. Zaten Giddens (2000: 186) “suçun doğasına ilişkin doyurucu herhangi bir yaklaşım sosyolojik olmak zorundadır. Çünkü suçun ne olduğu bir toplumdaki kurumlara bağlıdır” diyerek bu tartışmalara son noktayı koymuştur.

Geliştirilecek formüllerde dikkat edilmesi gereken en önemli bileşenlerden bir tanesi de gelecek faktörüdür. Sadece geçmişin istatistik ve göstergeleri kullanılarak yani toplumu değişmeyen bir şeymiş gibi ele alarak geliştirilecek tedbirlerin kısa vade olumlu sonuçları görülse bile, orta ve uzun vadede umulan faydalar elde edilemeyecektir (Beşe, 2006). Bir

*Doç. Dr. Polis Akademisi Öğretim Üyesi, hgbcin@yahoo.com

diğer ifadeyle geleceği tahmin ederek geliştirilecek tedbirler gerek ekonomik gerekse sosyal olarak daha kârlı olacak ve toplumu suçları arındırma potansiyeli de o ölçüde yüksek olacaktır. Yani sosyal bilimlere düşen günümüz realitelerini kullanarak toplumun geleceğini görmeye çalışmak ve suç/suçluluğun kullanabileceği yöntemleri önceden tahmin ederek etkin öneriler geliştirmektedir. Örneğin, yoğun göç alan bir beldemizde işsizliğin artacağını ve bunun da beraberinde değişik türden suçları getireceğini tahmin ederek bunlar gerçekleşmeden o beldede istihdamı artırıcı tedbirler almak gereksiz bir kaynak israfı olarak görülmemelidir. Çünkü bu durum işsizlik tabanlı birçok sosyal hastalığı daha gelişmeden tedavi edecektir. Dolayısıyla gelecek bileşeni ele alınmadan suçla etkin mücadele mümkün değildir.

İnternet başta olmak üzere, iletişim teknolojileri yaşamımızın ayrılmaz birer parçası haline almıştır. Dünyanın bir ucunda olan gelişmeler artık eş zamanlı olarak dünyanın diğer taraflarında takip edilebilmektedir. Bağımlılık derecesinde ihtiyaç haline alan cep telefonları, sanal buluşma ve haberleşme ortamları içerisinde insan kendisine yeni bir yaşam alanı oluşturmuştur. Biz buna sanal âlem diyoruz. Teknolojik hızlı değişime insanoğlu sosyal yaşantısını da adapte etmek zorunda kalmıştır. Yani ilişkiler artık sosyal/gerçek ortamdan sanal âleme taşınmıştır. Bu da insana sanal bir anonimlik, yani kimliğini gizleme fırsatı sunmuştur. Ayrıca sanal ortam insanların kendileri gibi olan diğer suçlu bireylerden haberdar olma ve onlarla tanışma vasatı sağladığı için de önemlidir.

Suç Etkileyen Diğer Faktörler

Literatüre bakıldığında suç oranlarındaki değişimi açıklayan gelecek faktörü haricinde de daha birçok önemli değişken mevcuttur. Bunlardan önemli görülen iki tanesi aşağıda sunulmuştur.

Demografik Özellikler

Suç üzerinde en etkin olan demografik karakteristik yaş ve cinsiyettir. İstatistiklere bakıldığında yaşları 15-25 arası erkeklerin diğer tüm demografik kategorilerden çok daha fazla suç işledikleri görülecektir (Field, 1998). Buradan yola çıkılacak olur ise günümüz nüfus artış oranlarına bakılarak gelecekte bu kategoride bulunacak insan sayısının daha az olacağı dolayısıyla suç oranlarında bir düşüş yaşanacağı düşünülebilir. Bazı yazarlar ise sadece bu grubun işlediği ve genelde de cinayet, darp ve soygun gibi şiddet içeren suçlarda düşüşler olabileceğini, ancak uzmanlık gerektiren suçlarda ise artış yaşanacağını söylemektedirler (Cerrah ve Semiz, 2001). Diğerleri ise gelecekte suç ve suçluluğu etkileyecek faktör sayısının günümüzdekinden çok daha fazla olacağını söyleyerek suçun azalacağı yönünde tahminlerde bulunmanın gerçekçi olmadığını iddia etmektedirler.

Ekonomik Göstergeler

Gelecekteki suç oran ve çeşitliliğini etkilemesi umulan başka bir değişken de bir toplumun makro ekonomik göstergeleridir. Ekonomisi güçlü ve gelir dağılımı adil olan toplumlarda bireyleri suça iten, en azından bazı suçlara iten nedenler doğal olarak bulunmayacaktır. Bu durum soygun, zimmete, irtikâp, rüşvet gibi hızlı ve çok ekonomik getiri sağlayan bazı asayiş suçlarının işlenmesini engelleyecektir. Ekonomik bakımdan zayıf toplumlarda işsizlik ve adil olmayan gelir dağılımından dolayı suç oranları da doğal olarak artacaktır. Field (1990; 1998) özellikle mala karşı işlenen suçların ekonominin krizlerle boğuştuğu dönemlerde artmakta olduğunu ve başka hiçbir faktörün de bu artışı açıklayamadığını belirtmektedir.

Bu girişten sonra artık “Bizi suç konusunda nasıl bir gelecek bekliyor?” sorusuna yanıt aranmalıdır. Bazı düşünürler geçmişe bakmadan geleceğin tahmin edilemeyeceğini söylerler. İnsanın geleceği de ancak onun gelişim serüvenine bakılarak anlaşılabilir. Bu bildiride, gelecekteki suç kavramını daha net görebilmemiz için, modernleşme döneminden başlanarak küreselleşme ve sonrasında da postmodern döneme geçiş incelenmiştir. Tarihsel analizler yerine, sosyolojik bir bakışla sadece suçla ilgili çıkarımlarda bulunulmuştur.

Modernleşmenin Bir Sonucu Olarak Küreselleşme

Bu kısımda toplumların geleceğini şekillendiren en güçlü akım olarak küreselleşme incelenmektedir. Küreselleşmenin evrensel sonuçlarına bakılarak bunlardan suç kavramının geleceğine dönük tahmin ve öneriler üretilmeye çalışılacaktır. Ancak önce kısaca küreselleşme nedir anlayalım.

Küreselleşme modernleşmenin en önemli sonuçlarından birisidir. Modernleşme ise sadece bilimin öncülüğünde insanın yeniden kendisini ve içerisinde yaşadığı doğayı anlama gayreti olarak tanımlanabilir (Beck, 2003). Modernleşme döneminden önce insanın edilgen bir yaratık olarak etrafında kendisinin anlamlandıramayacağı gerçeklikler içerisinde yaşadığı varsayıldı. Doğada olan olayları anlamlandırma teolojik ya da metafizik bazı kurum veya bunların temsilcilerinin tekeline bırakılmış bir işti. Pozitivizmde insanoğlunun, bilimin mihmandarlığında sadece etrafını anlama değil, aynı zamanda gelecekte olması muhtemel olayları da olmadan önce tahmin etme arzusu vardır. Dolayısıyla onları kontrol edebilme inancı da bu dönemde yeşermeye başlamıştır. Doğa bilimlerinde gelişen bilimin üstünlüğü anlayışı, modernleşme döneminde sosyal olayların da doğa olayları gibi anlaşılabilirliği, tahmin edilebilirliği ve dolayısıyla kontrol edilebilecekleri inancına öncülük etmiştir. Bu da sosyal bilimlerde modernleşme olarak tanımlanabilen evreyi başlatmıştır. Suç da incelenebilen, anlaşılabilen ve geleceğe dönük bilimsel projeksiyonlarla irdelenip engellenebilecek bir sosyal olay olarak görülmeye başlanmıştır.

Modernleşmenin sayılabilecek birçok sonucundan sadece bazıları burada belirtilecektir: bireyselleşme, kapitalizm, laikleşme, ulus-devlet, yerelleşmenin artması (kültürel taleplerin çeşitlenerek artması), küreselleşme, demokratikleşme ve teknolojik buluşlar gibi tüm sonuçların üzerinde durmak gereksiz alan ve vakit kaybına neden olacağından, suç ve suçluluğu en çok etkileme potansiyeline sahip olan küreselleşme ve yeni teknolojik buluşlar üzerinde durulacaktır.

Küreselleşme Anthony Giddens’in da belirttiği gibi Dünyamızın ekonomik, siyasal ve sosyo-kültürel açıdan küçük bir köy haline gelmesidir (Giddens, 2000). Bir diğer ifadeyle dünya ülkelerinin sayılan alanlarda birbirleriyle eklemlenmeleri kastedilmektedir. Yani dünyamız artık birbirinden bağımsız adeta adacıklar gibi ayrı olan ülkeleri barındırmamaktadır. Bunun aksine birbirleriyle kuvvetli ilişkiler içerisinde bulunan, birbirlerine bağımlı devletler günümüz gerçekliklerine daha uygundur. Bir ülkede olan herhangi bir insan hakları ihlali pratiği artık o ülkenin iç sorunu olarak görülmemektedir. Hatta uluslar üstü bazı organizasyonlar askeri müdahalelere varan tedbirlerle o ülkeleri vazgeçirmeye çalışmaktadır. Bu ortamda bir ülke orijinal suç dalgalarının komşu ülkeler başta uluslararası camiaca iç sorun olarak görülmediği ve görülmeyeceği de anlaşılmalıdır. Yani 11 Eylül 2001’de ABD’yi hedef alan terörist saldırılar sonrasında oluşan uluslararası birliktelik bizlere gelecekte tüm suçlara karşı gelişecek blok duruşun çekirdeğini gösterir mahiyettedir.

Bilgi/Bilişim (Ağ) Toplumu

Manuel Castells 1996 ile 1998 yılları arasında üç cilt olarak yayınladığı ve *Bilgi Çağı Üçlemesi* adı verilen eserlerinde gelecekte toplumun bilgi teknolojileri ve internet aracılığıyla bilişim toplumu halini alacağını iddia etmiştir. Nasıl sanayi devrimleri toplumsal yaşantıyı araba, tren, buharlı makine, telefon gibi yeni icatlarıyla radikal bir biçimde yeniden şekillendirdiyse, Castells'e göre bilişim çağında gerçekleştirilecek yeni buluşlar da yaşantımızı yeniden farklı bir radikal dönüşüme tabi tutacaktır. Ona göre bu buluşlardan en önemlisi **ağların kraliçesi** olarak tanımlandığı ve öznesi bulunmayan **internet**dir. İnternet insanlara herhangi bir ofis veya mekân gerektirmeden birçok işlerini gerçekleştirme ve iletişim imkânı sağlamaktadır. Ancak Castells hiçbir zaman internetin sisteme karşı bir tehdit unsuru olarak da kullanılabileceği gerçeğini göz ardı etmemiştir. Ona göre suçluların da bilgi çağının imkânlarından faydalanmak isteyecek olmaları normaldir. Castells insanlığın geleceği olarak sunduğu bilgi çağını -bazen biraz kötümser olarak da olsa- bireylerin artık etraflarını şekillendiremeyecekleri, yani bireysel etkenliğin sınırlanacağı bir dünya olarak tanımlar (Castells, 2006). Tabii ki bu da toplumsal yapıların çöküşü ve kimlik kaybı gibi olumsuz sonuçları beraberinde getirecektir.

Risk Toplumu

İnsanlığın geleceğini risklerle açıklayanlar da bulunmaktadır. Bunlardan en meşhuru ünlü bilim insanı Ulrich Beck'tir. 1992 yılında yayınladığı *Risk Society: Towards a New Modernity* (Risk Toplumu: Yeni Bir Moderniteye Doğru) isimli kitabında eskiden toplum üzerinde şekillendirici etkisi olan risklerin doğa yapımı, yani insan katkısı olmadan gerçekleştiklerini belirtir (Beck, 1992). Ancak gelecek toplumlarda bu doğasal risklerin yerini insanların neden olacakları riskler alacaktır. Örneğin HIV virüsü, 1986 Çernobil nükleer santral sızıntısı ve 11 Mart 2011 tarihinde Japonya'da gerçekleşen deprem ve takip eden Tsunamiler sonucunda gerçekleşen radyoaktif akıntılar, nükleer silahlar buna örnek olarak verilebilir. Ona göre insan bu dönemde doğayı kontrol etmekle yetinmeyip onu değiştirmeye çalışmaktadır. Atomlarla oynama, GDO'lu gıdalar, DNA'ların değiştirilmesi ve klonlama gibi çalışmalar artacaktır. Yani insanlığı ve tüm dünyayı tehdit edecek riskler insanlarca üretilecektir.

Beck bu bağlamda uluslararası terörist ağlarını ve organize suç örgütlerini de çalışmasında ele alır. Ona göre El Kaide'ce gerçekleştirilen ve ABD'nin New York şehrindeki İkiz Kuleler olarak adlandırılan binaların hedef alındığı ve üç bin civarında insanın yaşamını kaybettiği 11 Eylül 2001 terör saldırıları da Batı hegemonyasında yürütülen bu modernleşme projesine radikal bir tepkidir (Beck, 2003; Arslan, 2002). Dolayısıyla Beck insanlığın geleceğini pek parlak görmez. Terörizm gibi suçlar arttıkça eşitlik, özgürlük, ifade özgürlüğü gibi evrensel insani hakların korunması ve sağlanması yerini güvenliğin sağlanmasına bırakacaktır. Dolayısıyla gelecekte daha az özgür bireylerden oluşan güvenlik kaygısının diğer tüm kaygıların üzerinde tanımlandırıldığı toplumlar bizleri beklemektedir. Sömürülmekten kaynaklanan yoksulluk beraberinde kızgınlığı getirecek ve suç oranları da bu nedenden dolayı artacaktır.

Gelecekte Suç

Bilişim ve iletişim teknolojilerinin desteğiyle büyük bir hızla küreselleşen toplumlarda aşağıda açıklanan ve suç oranlarını artırma potansiyeli bulunan değişimler görülebilmektedir. Bu kısımda yukarıdaki argümanlar da kullanılarak suç olgusunun gelecekte alması muhtemel

şekil ve suçun işlenmesinde kullanılması olası araçlar üzerine fikirler sunulacaktır.

Aşağıda suç ve suçluluk iki farklı analize tabi tutulmuştur. İlk kısımda modernleşme ve küreselleşmenin gelecekte bireysel suçlar üzerindeki etkisine bakılmıştır. İkinci kısımda ise örgütlü suçlar geleceğe dönük bir projeksiyonla sosyolojik olarak irdelenmiştir.

1. Bireysel Suçlar

Geleceğimizi şekillendirecek toplumsal değişimlerin en temel hedefi bireyin konumunu ona mutlak manada hükmeden iki büyük yapı karşısında yükseltmek ve bireyin yaşam kalitesini artırmaktır. Bu iki mutlak hükmedici kurum **devlet** ve **toplum**dur. Eğer birey devlet ve toplum karşısında yüceltilirse toplumsal değişim nihai hedefini gerçekleştirmiş olacaktır.

Modern Dönem

Peki, toplumsal değişim de ne demektir? Onu en temelde Modernizmden Postmodernizme hızlı geçiş olarak gören Anthony Giddens (1991) gibi birçok düşünür bulunmaktadır. Modernizmin temel hedeflerinden birisi bireyi devletin karşısında daha kuvvetli, hatta üstün bir pozisyona getirmek olarak görülür. Ancak Modernizmin bireyin toplumla ilişkilerinde edilgen pozisyonunu çok radikal bir değişime uğratma projesi hiçbir zaman olmamıştır, ya da bunu hiçbir zaman tam olarak gerçekleştirememiştir. Toplum derken aile, okul, din, gelenek ve görenekler gibi toplumsal kurumları ve aynı zamanda bunlarla her türden sosyal ilişkilerimizi anlamalıyız.

Postmodern Dönem

Postmodern dönemde ise Modernizmin aksine tam da bu gayret görülmektedir. Bir diğer ifadeyle edilgen birey günün birey tanımına yetmediği için üstün, daha aktif ve etkin birey tanımlamaları bu dönemde yapılmaya başlanmıştır (Lyotard, 1984). Bu tanımlamaların sosyal kurumlarla ilişkilerinde bile bireyi üstün konumlandırmaya başladığı dikkatlerden kaçmamalıdır. Fakat bu tanımların gerçek yaşantıda içinin doldurulması mümkün gözükmemektedir. Bu da getirilen felsefi özerkliğin birey için hiçbir zaman sağlanamayacağı gerçeği ile yüzleşilmesine neden olmaktadır. Yani birey hiçbir zaman sosyal kurumlardan, gelenek göreneklerden, toplumsal değerlerden, norm ve diğer kurallardan azade yaşayamayacağını öğrenmek durumunda kalır.

Bireysel Yaşantının Bölünmesi

Modernizmden postmodernizme yapılan hızlı geçişin birçok yan etkisinden belki de en önemlisi insan yaşantısının **kamusal yaşantı alanı** ve **özel yaşantı alanı** olarak birbiriyle bağlantısı zayıf iki parçaya ayrılmasıdır. Büyüklerimiz eskiden komşularına habersiz çay içmeye gittiklerini, çocuklarının da onların çocuklarıyla beraber büyüdüklerini anlatır. Günümüze dönersek; modern birey eskisi gibi dışa bağımlı değildir ve çoğu alanda kendisine yetmektedir. Yani her ne kadar kamu yaşantısında tanınsa-bilinse bile özel **yaşantısı tamamen kendisine aittir. Orada tam bir anonimlik hâkimdir.**

a) Kamusal Yaşantı Alanı

“Kamusal yaşantısı”nda insanlar toplum içerisinde; görünür, sosyal kontrol mekanizmalarının denetimine tabi, tam anlamıyla edilgen birer birey portresi çizerler. Sosyal ve kültürel tüm kurallara kendi menfaatleri için uyarlar. Çünkü uymak işlevseldir ve kârlıdır.

Sosyal yaşantının tüm maddi ve manevi getirilerinin elde edilmesinde ve aynı zamanda uymamanın ceza ve diğer yaptırımlarından da ancak uyma davranışı gösterilerek kaçılır. Sosyal yaşama uyan bireyler toplumun eğitim hizmetlerinden, sonrasında da istihdam olanaklarından yararlanır. Yani toplum çarkının bir dişlisi haline gelir.

Kamusal yaşantı alanımızı daha çok görünür ve resmi toplumsal kurumlar şekillendirir. Yani aile kurumu, sonrasında eğitim kurumu, siyaset kurumu ve diğer her türden adli ve idari kurumlar buradadır. Uyanın ödüllendirilmesi ve sapanın cezalandırılması bu alanda bazıları yukarıda anılan resmi kurumlar tarafından yapılır. En bilinen resmi sosyal kontrol kurumları ise polis, adli birimler ve cezaevleridir.

Özetle, kamusal yaşam alanında birey edilgendir ve buranın denetimi polis ve mahkemeler gibi daha çok resmi kurumlarca gerçekleştirilir.

b) Özel Yaşantı Alanı

“Özel yaşantı” ise bireyin pasif değil, etken ve aktif olduğu alandır. Kamusal alan evimizin kapısının dışı olarak tanımlanırsa, özel yaşantı alanı ise evimizin içidir. Burada had safhada bir mahremiyetin bulunduğunu da belirtmeden geçmeyelim. Modern dönemde böylesine bir ayırım bulunmadığından evin içi de kamusal yaşantı alanı denetçilerine çoğu zaman açıktı, ancak Postmodern dönemde evin içi artık bu kurumların denetimine açık değildir. Modern dönemlerde özel alan da; din, gelenek görenekler, aile, akrabalık ilişkileri gibi kurum ve toplumsal yapılarca düzenlenmekteydi. Ancak Postmodern dönemde önem, işlev ve güçlerini yitiren bu kurumların kontrolünden arınmış birey kendisini sanal bir özgürlük hissi içinde bulmaktadır. Bu yüzden bu dönemde medyada “çok efendi birisiydi, nasıl olur da böyle bir vahşeti işler?” gibi hayal kırıklığı ifadelerine sıklıkla rastlamaktayız.

Ancak bireye özel yaşantı alanında tamamen donanımsız demek de yanlış olur. Sosyalleştirilme döneminde edindiği ahlaki değerler ve yaptırımların caydırıcı etkisi toplumun denetimini insan üzerinde özel alanda da devam ettirebilir. Ancak anlaşılacağı üzere bunun dozajına birey kendisi karar verecektir. Yani birey kamusal denetçilerden arındırılmış özel yaşantısında kamusal kural, değer ve normlara uymayı veya uymamayı kendisi seçmelidir.

Kısaca, özel yaşantı alanında birey aktiftir, belirleyicidir ve buranın denetimi daha çok vicdani unsurlar kullanılarak yapılır.

2.Örgütlü Suçlar

Aşağıda geleceğimizin dünyasında bireyleri örgütlü suç işlemeye itecek bazı argümanlar sunulacaktır. Yani gelecekte daha sık işlenmesi beklenen örgütlü bazı suçlar üzerinde durulacaktır. Tüm örgütlü suçların bu sınırlı alanda ele alınması mümkün olmadığından bilişim suçları, siber terörizm, sınıraşan organize suçlar ve kimlik hırsızlığı ile yetinilecektir. Maalesef, her ne kadar istemesek bile geleceğin dünyası suç ve suçluluk bakımından günümüz dünyasından oldukça farklı olacaktır. Aşağıda açıklayacağımız suçlar küreselleşme ve bilişim teknolojilerindeki hızlı gelişmelerin kullanılarak işlenebildiği suçlardır. Dolayısıyla etkin önlemler alınmaz ise gelecekte bu suçların çok daha vahim sonuçlar doğurabilecek boyutlara çıkmaları muhtemeldir.

Bilişim Suçları

Dünyamız iletişim ve bilişim teknolojilerindeki hızlı gelişme ve yeni buluşlarla küçük

bir köy halini almıştır. Şen ve Cengiz'in (2011: 63) belirttikleri gibi iletişim ve bilişim çağı insanlara "hız, işlem kolaylığı, işlem süreçlerinin kısalması, mekâna bağımlı iş üretme zorunluluğunun kalkması ve maliyetlerin düşürülmesi gibi onlarca fayda" sağlamaktadır. Ancak insanlık olarak tüm bu faydaların yanında birçok yeni risk ve sorunla da bu dönemde yüzleşmek zorundayız. Bu risk ve sorunlardan belki de en önemlisi bilişim suçlarındaki artıştır. Kişisel ve özel olanları dahil hemen tüm verilerin dijitalleştirilerek online olarak hizmete sunulduğu, bazı bankacılık hizmetlerinin internet ortamından verilmeye başladığı, birçok kurumsal hizmet ve olanakların internet üzerinden sağlanmaya başladığı bu dönem bilişim suçlarının gelecekte de günümüzde olduğu kadar revaçta kalacağını göstergesidir. Bu yüzden Şen ve Cengiz (2011: 65) ona "geleceğin suçu" demeyi tercih etmiştir.

Bilişim suçları en temelde bilişim ve iletişim ağları ve teknolojileri kullanılarak işlenen suçlar olarak tanımlanabilir. Yani bilgisayar gibi bir teknolojik ürün kullanılarak işlenmesi şarttır. Örneğin, kumar, dolandırıcılık, sahtecilik, taciz, çocuk pornografisi, mahremiyeti ihlal gibi suçlar eğer bir bilgisayar kullanılarak işleniyor ise bilişim suçları kategorisinde değerlendirilmektedir (Şen ve Cengiz, 2011). Dikkat edilecek olursa bu suçların hemen hepsi eskiden de yani bilgisayar ve internetin icadından öncede işlenmekteydi. Ancak günümüzdeki fark yukarıda da belirtildiği gibi bilişim ve iletişim teknolojileri kullanılarak kontrolsüz bir biçimde milyonların çok kolaylıkla hedef alınabilmesidir.

En sık karşılaşılabilecek bilişim suçu türü bankacılık hizmetlerinde görülen dolandırıcılıklardır. Buna kredi kartı dolandırıcılığını örnek verebiliriz. Bir kişinin banka hizmetlerine internet üzerinden ulaşmada kullandığı bilgilerin başkalarınınca ele geçirilmesi sonucu işlenen suçlar bu kategoride değerlendirilmektedir. Bunların yanında yemleme/oltalama saldırısı, ATM dolandırıcılıkları (Lübnan/Cezayir ilmeği, kart kopyalama), Nijerya mektupları, şifre çalma (zararlı bilgisayar yazılımları kullanılarak, BotNet kullanılarak) gibi suçlar da gelecekte günümüzde olduğu gibi en sık işlenen suçlardan olacaktır.

Siber Terörizm

İnsanlığın önümüzdeki dönemini bilgi ve iletişim çağı olarak adlandıranlar çoktur. Bu çağda insanlar birbirlerine sosyal bağlardan çok elektronik bağlarla bağlanacaklardır. Anlatılmak istenen en yaşamsal hizmetlerin alınması da dâhil olmak üzere hemen her hizmet ileride elektronik ağlar kullanılarak bizlere ulaştırılacaktır. Bu ağlar kullanılarak veyahut bu ağlara zarar verilmek suretiyle gerçekleştirilecek saldırılar günlük yaşantımızı tümünden sarsacak ve insanların devlete olan güven duygusunu zedeleyecektir. Terörün asıl hedefi devlet-vatandaş arasındaki güven esasına dayalı yazılı olmayan sözleşmeyi bozmaktır. Bu sözleşme bozulduktan sonra aradaki güven bağı kalmayacak ve terör örgütleri halk desteğinden arındırılmış (meşruiyetini yitirmiş) bir devletten daha kolay tavizler kopartabileceklerdir.

Özeren'in (2005) belirttiği gibi siber terör saldırılarının gelecekte işleniş şekillerini dört temel başlık altında toplamak mümkündür.

a) Saklanmış Dijital Bilgilere Saldırıları: Burada hizmet maksatlı veyahut başka nedenlerden dolayı biriktirilen yaşamsal bilgilere dönük elektronik terör saldırıları kastedilmektedir. Bu saldırılar terör örgütlerinde bilgilerin tamamen silinmesi veyahut içeriğinin değiştirilmesi şeklinde yapılabilmektedir.

b) Altyapılara Dönük Saldırıları: Burada terör örgütlerinin elektronik ağlar

kullanılarak hizmet üreten platformlara dönük saldırıları kastedilmektedir. Örneğin, bir polis merkezinin elektrik veya gaz sistemine o merkezin kullandığı elektronik ağlar kullanılarak girilip terörist saldırının düzenlenmesi gibi olaylar burada sayılabilir.

c) Teknolojinin Eylemlerin Planlanmasında Kullanılması: Bir hedef üzerinde gerçekleştirilmesi düşünülen terör saldırısının zamanlama ve işleniş şekliyle ilgili detayların elektronik yöntemlerle eylemcilere gönderilmesi ve iletişimin bu ağlar üzerinden devam ettirilmesi de siber terörizm olarak değerlendirilmektedir. El Kaide terör örgütünün güvenli olduğu sanılan Skype adlı iletişim yazılımı üzerinden üyeleriyle iletişimi sağladığı iddia edilmektedir.

d) Para Toplama ve Propaganda: Terör örgütlerinin hemen hepsinin günümüzde internet siteleri, elektronik dergileri, televizyon ve radyo kanalları bulunmaktadır. Bunların hepsinin en temeldeki amaçları tabanlarını canlı tutmanın da yanında yeni eleman teminidir. Aynı zamanda ekonomik ve lojistik destekler de anılan platformlar aracılığıyla sağlanmaktadır. Esasen gelecekte internetin propaganda maksatlı kullanımının çok daha artacağı ve ifade özgürlüğü bağlamında tartışmaların da bu noktada şiddetleneceği düşünülmektedir.

Dolayısıyla gelecekte bilişim ağlarının yukarıda sayılan dört türden siber terörizm faaliyeti için kullanılacağı bilindiğinden günümüzde bunlara karşı yasal ve teknolojik tedbirlerin alınması doğru olacaktır.

Sınıraşan Organize Suçlar

Organize suçların tanımının yapılması gittikçe güçleşmektedir. Bunun nedeni hızla gelişen dünyamızda bu tanıma sürekli yeni bileşenlerin eklenmek zorunda kalınmasıdır. Abadinsky'ye göre organize suç "birbiri ile yakın ilişki içinde olan, organize olmuş, en az üç basamaklı bir hiyerarşik yapıya sahip, para veya güç elde etmeyi amaçlayan ve bu amaçla illegal veya legal faaliyetlerde bulunan ideolojik olmayan girişimdir" (akt. Cinoğlu ve Güneş, 2003). Anlaşılacağı üzere bu türden suçlar uluslararası bağları gerektirmektedir. Bu bağların mevcudiyeti de yetmemekte, bunların sürekli aktif, etkin ve gizli kalmaları yaşamsaldır. Yani bir organize suç örgütü karı maksimize etmek ve maliyeti de minimize etmek için sürekli ulusal ve uluslararası bağlantılar arayacaktır. Doğal olarak bu en etkin teknolojinin sunduğu iletişim ağlarıyla mümkün olacaktır. Ayrıca para transferi gibi örgütlü suçlar için yaşamsal olan aktiviteler de elektronik olarak yapıldığında hem çabuk hem de daha sorunsuz yapılabilmektedir. Dolayısıyla "gelecekte bu iletişim ağlarının evrensel hukuk ve insan hakları normlarına göre denetimi hayati öneme sahip olacaktır" denilse, zannediyoruz ki bu çok da iddialı bir ifade olmayacaktır.

Gelecekte sınıraşan örgütlü suçların dört alanda daha yoğun görüleceği düşünülmektedir. Bunlar; uyuşturucu ticareti, kara para aklama, insan ticareti ve göçmen kaçakçılığıdır. Bu alanlarla etkin mücadele ancak ve ancak iletişim teknolojilerinin uygun kullanımı ile olabilecektir. Aksi takdirde toplumsal düzen ve sosyal kurumlar bu suç türlerindeki artışla onarılması güç bir biçimde aşınacaktır. Bu suçlarda nihai hedef kesinlikle ekonomik kazançtır. İleride örgütlerin parasal hareketlilikleri teknolojik imkânlar kullanılarak etkin bir biçimde takip edilirse ve hukuki ilkeler sınırında para akışı engellenirse örgütlü suçların geleceğimize zarar vermesi engellenecektir.

Kimlik Hırsızlığı

Kimlik hırsızlığı, son dönemlerde ve muhtemelen gelecekte de sık karşılaşılabilecek bir suç türüdür. Smith'e göre (2006) kimlik hırsızlığı, suçlunun mağdurun kimlik ve özel bilgilerini parça parça ya da bir bütün olarak elde edip bu bilgileri dolandırıcılık maksatlı kullanmasıdır. Kimlik hırsızlığı zaten suçtur, ancak başka suçları tetiklediğinden dolayı bununla mücadele bir o kadar daha önem kazanır. Tetiklediği suçlar arasında daha çok başkasının adına kredilerin çekilmesi, alım-satım işlemlerinin yapılması, ticari işlemlerde kefilliklerin yükletilmesi, hatta yasadışı göçmen ticaretinde bu kimliklerin kullanılarak yabancıların ülkeye alınmasına kadar geniş bir suç portföyüyle karşılaşmaktadır. Maalesef, gelecekte bu suçlar arasına daha nicelerinin gireceği düşünülmektedir. Kyl (1998) ABD'de işlenen ekonomik suçların % 95'inin çalıntı kimlikler aracılığıyla işlendiğini tespit etmiştir.

Kamu ve özel şirketlerin müşterilerine daha kaliteli hizmet vermek gibi maksatlarla sürekli kişisel bilgilerimizi depoladığı günümüze bakarak geleceğin de böyle olacağını iddia etmek zannediyoruz ki çok da yanlış olmayacaktır. Pizza siparişi vermek için aradığımız firmanın telefon operatörünün siz daha kendinizi tanıtmadan "iyi günler Hüseyin bey" hitabıyla size cevap vermesi kimine göre çok da yadırganacak bir durum değildir. Ancak sizinle ilgili depolanan bilginin cinsi, niteliği, niceliği ve korunma kalitesi oldukça önemlidir. Başkalarının elektronik saldırılarına açık bir ortamda depolanan bilgileriniz her zaman çalınıp sizi mağdur etme potansiyeline sahiptir. Teknolojik buluşlarla hayatın daha fazla dijitalize olacağı gelecekte tedbirler alınmadığı takdirde kimlik hırsızlığı suçunda da bir artış umulmaktadır.

Gelecekteki Suçlu Tipolojisi

Yukarıda modern insanın suç işlemlerini kolaylaştıran nedenler yukarıdaki göstergeler kullanılarak sıralanmıştır. Mevcut veriler ışığında, gelecekte bireylerin daha anonim, şiddete yöneltecek bir eğilime kültürünü daha fazla benimseyen, aynı zamanda zayıf sosyal bağlara sahip kişiler olacakları düşünülebilir. Tüm bunlar da gerekli sosyal, kültürel, adli ve teknolojik tedbirler alınmaz ise, suç ve suçluluğun gelecekte yalnızca artmayacağı aynı zamanda çeşitleneceğinin de göstergeleri olarak kabul edilmektedir.

Bu kısımda gelecekte yaşayacak bireyleri suça itebilecek potansiyele sahip dört neden sıralanmıştır.

1. Anonimlik Kalkanı

Özel yaşantı alanında ilk dikkatleri çeken sanal bir anonimlik duygusudur. Sanal da olsa anonim olma hissi birey üzerinde sihirli bir etkiye sahiptir. Özel alanda işlenen suçlar bir noktaya gelindiğinde bireyde bir mükemmellik algısı ve dokunulmazlık zırhı yanılsaması oluşturur. Bu bireylerden bazıları aynı anonimliğin kamusal alanda devam edeceği yanılgısıyla orada da suç işlemeye başlar. Biz de bunca vahşeti işleyip medya aracılığıyla tanıdığımız bu kişilere lanetler yağdırırız. Ancak şu da bilinmelidir ki özel yaşantı alanıyla sınırlı kalıp dışarıya çıkmayan niceleri bulunmaktadır.

Anonimlik duygusunun kazandırdığı belki de en önemli özellik gerçeklikten uzaklaşmadır. Yani birey artık kendisini bağlayacak bir gerçekliğe ve normallik algısına ihtiyaç duymamaktadır. Bu tür toplumdaki soyutlanmış bireyler yakalanıp yaptıkları toplumca gerçeklik testine tabi tutulduğunda, bir diğer ifadeyle kendi vahşetlerinin gerçek

boyut ve sonuçlarıyla yüzleşmek zorunda kaldıklarında asıl şoku yaşarlar. Bunlar arasında intihar eden veya buna teşebbüs eden çoktur. Nitekim ülkemizi yasa boğan Kayseri ilimizde üç çocuğun bir bayram sabahı kaçırılıp öldürülmesiyle sonuçlanan olayların sanığı da beklenenin dışına çıkmamış ve intihar teşebbüsünde bulunmuştur (Bugün Gazetesi, 2011). Çünkü sanal anonimlik zirri toplumca kaldırılmış ve gerçek vahşet tüm çıplaklığıyla ortaya çıkmıştır.

2. Kamusal Alandaki Aşırı Edilgenliğe Tepki

Kamusal alanda bireyin edilgenliğinin de bir ölçüsü bulunmaktadır. Kendisini toplumdan soyutlanmış ve bu edilgenliği anormal derecede yüksek seviyelerde yaşayan insanlar özel yaşantı alanında bunun acısını çıkartırcasına etken olmaya çalışabilmektedirler. Yani tepkisel olarak sosyal norm ve değerlerden saparak özel yaşantı alanını kendi doğrularınca şekillendirip, burada yaşayabilirler. Doğru ve yanlış ikileminde yegâne karar mercii kendileri olduğunda insanların neler yapacaklarını kestirmek oldukça güçtür. Ancak kamusal alanda edilgenliğin ardına gizlenmeden çalışan bireylerde bu tepkisellik görülmemektedir. Onlar kamusal alandaki kazanımlarını riske etmemek için özel yaşantı alanını da ona göre tasarlarlar. Bu da toplumsal kurallardan sapmamakla realize edilebilir.

3. Eğlence Kültürü

Üretimin hemen her sektörde kitleselleştiği ve rekabetin hizmet ve ürünlerde inanılmaz çeşitlenmelere yol açtığı bu dönemde eğlence sektörü de bundan nasibini almıştır. Video oyunları, filimler, TV dizileri ve her türden medya modern insanın gerek kamu gerekse özel yaşantı alanlarında boş vakitlerini değerlendirmek için bir çok eğlence alternatifi sunmaktadır. Şiddetin eğlence aracı haline getirilerek normalleştirilmesiyle, eğlencenin sanalı ile yetinmeyip gerçeğini denemek isteyenler mutlaka çıkacaktır. Bu dışavurumu en çok genç ve orta yaşlılarda görmekteyiz.

4. Sosyal Kopukluk

Gelişmek ve değişmek toplumların arzuladıkları bir şeydir ancak, değişirken zayıflayan toplumsal kurumların yerlerine yenilerini koymak da sosyolojik bir bakış açısıyla yaşamsaldır (Bahar, 2008). Toplumsal dayanışmayı ve sosyal ilişkileri kuvvetli tutan komşuluk, hemşericilik, akrabalık gibi sosyal ilişkilerin günümüzde ne eskisi kadar işlevsel ne de yaşantımızda etkin yerleri olduğunu görüyoruz. Bunlar ve daha niceleri bireyleri topluma bağlayan ilişki ağlarıdır. Günümüz koşturmacası içerisinde bunlardan mahrum kalan bireyler eksik sosyalleşmenin de yardımıyla kendilerini toplumda konumlandıramamaktadır. Bunlar sosyal kuralların kendilerini bağlamadığı yanlışlığına kapılabilmektedir. Bu da bireylerdeki şiddet dürtüsünü kontrol eden -en azından bu dürtünün yerinde kullanılmasını sağlayan- sosyal kontrol, kültürel ve vicdani mekanizmalarının gücünü bir hayli zayıflatmaktadır (Cinoğlu ve Güneş, 2009).

Yukarıdan tahmin edileceği üzere gelecekte suç ve suçlulukla mücadele çok daha önem arz edecektir. Bu bağlamda suçlu davranışın tercih edilmemesi ile ilgili caydırıcılık kavramı üzerinde durulması önemlidir. Aşağıda özellikle gelecekte caydırıcılık denilince ne anlaşılması gerektiği üzerinde durulacaktır.

Caydırıcılığın Gelecekteki Önemi

Gelecek toplumlarını suç ve suçlulukla mücadelede en çok meşgul edecek kısmın uygulanacak tedbirlerin caydırıcılık güçleri olacağı açıktır. İnsan haysiyet ve onuruna uygun olarak geliştirilecek cezai tedbirlerin suçluları rehabilite edip etmedikleri kadar onları yeniden suç işlemekten alıkoymaları da önemlidir (Sözer ve Kul, 2011). Bu ki önemli amacı aynı anda gerçekleştirecek cezai yaptırımların geliştirilmeleri oldukça fazla emek isteyecektir. Çünkü yukarıda detaylı bir biçimde açıklanan ve suç işlemeyi kolaylaştıran teknolojik buluşlar paralelinde, yaptırımların da nitelik ve nicelik bakımından dönüştürülerek etkinleştirilmeleri gerekmektedir. Dolu (2010) caydırıcılığı bazı ana başlıklar altında incelemiştir: rasyonel bir eylem olarak suç ve caydırıcılık; suçun araç mı, amaç mı oluşuna göre caydırıcılık; suçun hedefi bakımından caydırıcılık. Ayrıca suçlara göre caydırıcılık ve suç mahalline göre caydırıcılık da Dolu'ya göre önemlidir. Ancak bu iki unsur bu bildiride incelenmemiştir.

Rasyonel Bir Eylem Olarak Suç ve Caydırıcılık

Kriminoloji biliminde Klasik ekol suçlu davranışın rasyonel bir tercih neticesinde oluştuğunu iddia eder. Yani suçlu birey yaptığı kâr-zarar muhasebesinden sonra suçlu davranış sonucunda elde edebileceklerinin (maddi ve manevi) daha fazla olma ihtimaline binaen suç işler. Süreç tamamen mantıksal muhasebeler sonucunda ve bilinçli bir biçimde işletilir ve sonlandırılır.

Bu anlayışa göre suçla mücadelede yapılması gereken kâr-zarar muhasebesinde suçlular için risk faktörlerini artırarak zarar kısmının daha ağır basmasını sağlamak ve bireylerin suçu daha faydalı görmelerini engellemektir. Bu da aralarında Dolu'nun da bulunduğu birçok kriminologun önerdiği gibi daha hızlı ve etkin bir ceza adalet rejimiyle becerilebilir. Yani suç sonucundaki mahkûmiyetlerin, suçlu davranış sonucunda elde edilecek kârdan daha yüksek olması Klasik ekole göre suçlu davranışın oluşumunu engeller. ABD'de 1990'lı yıllardan sonra düşen ve halen de düşmekte olan suç oranlarını bu ülkenin suçla mücadelede takındığı net ve kararlı duruşa bağlayan çoktur. Bu ülkede yaşanan ekonomik krizler ve artan işsizliğin bile suç oranlarındaki düşüşü durduramadığı yürütülen bilimsel çalışmalarla gösterilmiştir (Blumstein ve Wallman, 2000).

Ancak Klasik Ekolün gelecekteki suçla mücadelede en etkin önerileri getireceği düşünülmemektedir. Bunun en temel nedeni bazı suçların işlenmesinin mantıksal süreçlerle açıklanamayacağı gerçeğidir. Özellikle cinsel suçlar bu kategoriden sayılmalıdır. Bu suçlarda faillerin mantıklarından çok duygularının işin içerisinde olduğu bilinmektedir. Klasik ekol duygusal süreçlerle baş etmede etkin değildir. Terörizm gibi siyasi şiddet içeren suçlarda da benzer bir durum söz konusudur. Cezaların şiddetli ve hızlı tatbiki bu türden suçların sonlandırılmasına değil, umulanın aksine onların artmasına ve yayılmasına neden olmaktadır (Sever, Cinoğlu ve Başibüyük, 2010). Dolayısıyla klasik ekol gelecekte bazı suçlarla mücadelede kullanılabilir iken, kitlesel eylemler, siyasal şiddet, terörizm ve cinsel suçlarla mücadelede kullanılamayacaktır.

Suçun Araç mı Yoksa Amaç mı Oluşuna Göre Caydırıcılık

Gelecekte bizleri en çok meşgul edecek konulardan birisi de suçlunun, suçlu davranışın sonucundan mı kâr beklediği yoksa suçlu davranışın kendisinin mi amaç olduğu ayrımının yapılmasıdır. Yani kişi suçlu davranıştan sonra mı maddi veya manevi fayda umuyor, yoksa

suçlu davranışı işlerken mi o faydayı elde ediyor? Bu ayrımın yapılması ceza adalet aktörleri için oldukça önemlidir. İsterseniz bu konuyu bir örnek üzerinde somutlaştıralım. Kendinizi bir hâkim olarak düşünün ve karşınızda 12 yaşındaki bir kız çocuğunu fiziksel olarak darp etmiş bir sanık bulunmaktadır. Hâkim olarak ilk yapacağınız muhtemelen sanığın o çocuğu neden dövdüğünü anlamak olacaktır. Eğer sanık çocuğu bilet sırasında önüne geçtiği için darp etmişse yargıç olarak siz farklı bir süreç takip edersiniz. Eğer sanık sadistik bazı arzularına hâkim olamayıp o suçu işlemişse yargılama çok farklı bir mecrada sürecektir.

Günümüzde adli süreçlerle ilgili yapılan eleştirilerden en önemlisi adalet mekanizmasının gereğinden fazla mekanik olmasıdır. Yani faktörel düşüncenin olması gerektiğinden fazla kullanılmasıdır. Bir diğer ifadeyle suç fiilinin oluşmasının yeterli görülmesi ve sonrasında standart süreçlerin işletilmesidir. Bu durum tüm darp suçlarının aynı kategoride değerlendirilerek faillerin benzer cezalara çarptırılmalarını sağlamaktadır. Oysa yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi suça motive eden unsurların ve sanığın sosyopsikolojik durumunun da verilecek hükümde yeri olmalıdır. Yani etkin ve caydırıcı cezaların verilebilmesi için sanıkla ilgili bakılması gereken daha birçok unsur bulunmaktadır (İçli, 2004). Gelecekte suçla mücadelede bu unsurların teşhisi hayati derecede öneme sahip olacaktır. Mahkemelerin sanıkların motivelerini anlamak için uzmanlardan daha fazla faydalanacakları ve bilim insanlarının adli süreçlere bilirkişi olarak katılma oranlarının ciddi bir biçimde artacağı düşünülmektedir.

Suçun Hedefi Bakımından Caydırıcılık

Dolu (2010) suçun hedefinin belirlenmesinin o suça karşı verilecek etkin ve caydırıcı cezaların şekillendirilmesinde önemli olduğunu iddia eder. Dolu'ya göre mala karşı işlenen suçlar daha çok rasyonel bir kâr-zarar muhasebesi sonucunda işlenmektedir. Yani suçlu bu tür suçlarda elde edeceği kârı yakalandığı takdirde yüzleşeceği zarardan daha fazla gördüğü için suç fiilini işler. Burada yakalanma ihtimalinin düşüklüğü de önemli faktörler arasında sayılmalıdır (Geleri, 2004). Dolayısıyla gelecekte mala karşı işlenen suçlarda ciddi artışlar beklendiğinden bu tür suçlara verilecek cezaların orantılı bir biçimde artırılması, şahısların yapacakları kâr-zarar dengesinde ibrenin zarar yönüne dönmesine ve nihayetinde suçun işlen(e)memesine neden olabilecektir (Dolu, 2009). Ancak Dolu benzer bir durumun şahıslara karşı işlenen suçlar için o kadar geçerli olmadığını iddia eder. Şahıslara karşı işlenen suçlarda bakılması gereken en önemli faktörler suç işleme nedenleri gibi daha çok faille ilgili unsurlardır.

Dolu (2010) meşhur bilim adamı Beccaria'nın 1764 yılında yayınladığı çok bilinen Suçlar ve Cezalar adlı eserinden alıntı yaparak caydırıcılık konusunda en çok dikkat edilmesi gerekenin hızlılık ve orantılılık olması gerektiğini belirtmektedir. Sonuç olarak suçlu davranışın sürdürülebilir bir biçimde engellenebilmesi ancak hızlı işleyen, sonuca adil bir biçimde götüren adalet sistemi ile mümkün olacaktır. Bu da işlenen suçla verilen zararın orantılı olması ile sağlanabilir.

Sonuç

Bu bildiriye daha fazla suç çeşidi eklenip onlar üzerinden geleceğimize çıkarımlarda bulunulabilirdi. Ancak yukarıda incelenen suç türleri ve bunların geleceğimizi şekillendirecek iletişim ve bilişim araçlarıyla ilgilerinin anlaşıldığını düşündüğümüzden bunlarla yetiniyoruz. Asıl vurgulanmak istenen gelecekte suç kavramının da sosyal yaşantımız gibi dijitalleşeceği,

polis ve adli birimlerin anonim kullanıcılarca gerçekleştirilecek siber terör eylemleri, sınıraşan organize suçlar, bilişim suçları ve kimlik hırsızlığıyla daha çok uğraşacaklarıdır.

Asıl yapılması gereken gelecekte insanları suça itmesi muhtemel gelişmelerle ilgilenecek toplumsal ve siyasi inisiyatiflerin günümüzde geliştirilmesidir. Bunları bu bildiride beş temel başlık altında topladık.

1. Teknik Alanlardaki Açık Kapıların Kapatılması

Geleceğimizin bilgi ve iletişim başta hemen tüm alanlarda gerçekleştirilecek teknolojik buluşlarca şekillendirileceği açıktır. Suçla mücadelede teknoloji kullanımı bakımından suçluların ardında kalan devlet halkına güvenlik ortamı sağlayamayacaktır. Dolayısıyla ilgili birimlerin, başta polis ve adli merciler olmak üzere, teknolojik gelişmeleri takip etmeleri yaşamsaldır. Yasalar çerçevesinde teknolojik imkânları kullanarak suç ve suçlulukla mücadele eden ceza-adalet birimleri caydırıcılık konusunda ciddi mesafe kat etmiş olacaklar ve suçlu davranışın tercih edilmesini engelleyeceklerdir. Böylece toplumda suç daha az oluşacak, dolayısıyla mağduriyetler azalacak ve toplum ile devlet arasında yapıcı ve güven endeksli bir ilişki oluşacaktır. Bu ilişkinin oluşması sağlıklı bir toplumda yaşamsaldır.

2. Hukuki Alanlardaki Düzenlemeler

Bağımsız yargı ve hukukun üstünlüğü modern toplumlarda bir lüks değil, hayati bir gerekliliktir. Hukuki olarak uygun olmayan önlem ve müdahalelerle suçla mücadele etmek belki kısa vadede sonuç verebilecektir. Ancak asıl önemli olan orta ve uzun vadede bumerang etkisiyle arzu edilenin aksinin sonuçlar vereceğidir. Suçun mahiyet değiştirdiği veya en azından mekân değiştirerek aynen devam edeceği görülecektir. Dolayısıyla uzun vadede etkin sonuçlar ancak ve ancak hukukun sınırları içerisinde alınacak tedbirlerle mümkündür. Suç ve suçluluğun çeşitleneceği gelecekte bunlarla mücadelenin etkinliği ve meşruiyeti de bir o kadar önemli olacaktır. Yani yasal çerçeve içerisinde, insan hak ve özgürlüklerine uygun bir suçla mücadele politikası her zaman uzun vadede başarılı olacaktır. Ancak hak ve özgürlüklerin sınırlandırılarak yürütülen suçla mücadele politikaları geçici ve kısa vade sonuçlar üretse de orta ve uzun vadede topluma daha fazla yük getirecektir.

3. Sosyo-kültürel alanlardaki aktiviteler

Bu bildiride suçla mücadelenin sadece polis veya adli mercilere bırakılmayacak derecede sosyolojik bir olgu olduğu belirtilmiştir. Buradan maksat bireyleri veya grupları suça iten psikolojik, sosyolojik, siyasi ve ekonomik nedenlerin anlaşılacak, o alanlardaki sorunların giderilmesinin yaşamsallığıdır. Suça iten nedenler sıralandıktan ve her birisiyle ilgili sosyolojik reçeteler yazılıp tedaviye başlandıktan sonra görülecektir ki çoğu suçlu artık suç işlemeyi bırakacaktır. Bu da ancak üniversiteler ve STK'lar gibi ilgili kamu ve özel teşebbüslerin alanlarıyla ilgili katkılarıyla sağlanabilecektir.

Ancak burada her sosyolojik reçetenin tüm bireylere uymayacağını da bilinmesi gerekmektedir. Bazen bireyler kendilerine has bazı psikolojik veya diğer nedenlerden dolayı da suç işleyebilmektedirler. Bu durumu özellikle psikolojik olarak rahatsız ve kendisini engelleyemeyen insanlarda görmekteyiz. Bu insanlarla ilgilenirken şablonculuğun ötesinde bir psikolojik yaklaşımla kendilerine bakılmalı ve bireye has tedbir ve tedaviler uygulanmalıdır. Bu da yukarıda da belirtildiği gibi adli mekanizmaları mekaniklikten kurtaracak ve toplumun dokusuna inerek, bireylerin neden suç işlediklerini daha net anlayarak hüküm vermelerini sağlayacaktır. Bu daha etkin ve caydırıcı bir ceza adalet sistemi demek olacağından gelecekte nitelik ve nicelik olarak çeşitlenecek suç ve suçlulukla en etkin mücadeleyi sağlayacaktır.

4. Siyasi Alandaki Faaliyetler

Siyasal irade ülke çapında suça karşı sağlam duruşun şekillendiricisi olmalıdır. Siyasal irade hizmet sunduğu halka sorumluluk bilinciyle ve bir hesap verebilirlik anlayışıyla geleceğimizin en önemli sorunlarından birisi haline gelecek suçla mücadelede ilgili aktörleri için içerisine katmalıdır. Ancak siyasi iradenin teşvik ve destekleriyle suçla mücadelede yaşamsal olan çok sektörlü bir karşı duruş hayata geçirilebilecektir. Ekonomik refahın yaşandığı gelişmiş ülkelere bakıldığında siyasi partilerin en önemli seçim vaatleri arasında suçla etkin mücadelenin bulunduğu görülecektir.

5. Eğitim Alanında Yapılması Gerekenler

Suçun öğrenilen bir davranış biçimi olduğunu iddia eden pek çok kriminolog bulunmaktadır. Bu kriminologlara göre öğrenilen suçlar yeni bir öğrenmeyle ortadan kaldırılabilir. Olumlu öğrenme de diyebileceğimiz ve topluma faydalı bireyler olmanın öğretildiği bu faaliyetlerle insanların çok daha az suç işlemeyi tercih ettikleri de görülmüştür. Bu eğitimin sadece okullarla sınırlı kalmaması ve sosyalleşmenin yapıldığı tüm toplumsal kurumlarda desteklenmesi yaşamsaldır.

Bu bildiriye gelecekte daha sık görme ihtimalimiz olan teknoloji destekli suçlar üzerinde daha fazla durulmuştur. Ancak şu da açıkça belirtilmelidir ki bu, kesinlikle günümüzde sıkça rastladığımız cinayet, darp, soygun gibi asayiş suçlarının gelecekte ortadan kalkacağı anlamına gelmemelidir. Yani hem eski hem de yeni tip suçlar gelecekte polis ve adli birimleri bekleyen ciddi sorunlardır. Dolayısıyla, gelecekte suçla mücadele günümüzdekinden oldukça daha fazla önem kazanacaktır.

Kaynakça

- Arslan, Z. (2002). 11 Eylül'ün 'Öteki' Yüzü: Leviathan'ın Dönüşü, *Doğu Batı*. 4/20.
- Bahar, H.İ. (2008) *Sosyoloji*. USAK yayınları: Ankara.
- Beck, U.(1992). *Risk Society: Towards a New Modernity*. Sage Yayınları: ABD.
- Beck, U. (2003) *What is Globalization?* Blackwell yayınları: ABD.
- Beşe, E. (2006). Suç İstatistiklerinde Karanlık Sayı ve Mağdurun Rolü, (editör: H. İ. Bahar), *Suç Mağdurları*, Adalet Yayınevi: Ankara
- Blumstein, A. ve Wallman, J. (2000). *The Crime Drop in America*, Cambridge University Press: New York, ABD.
- Bugün Gazetesi. (2011, 1 Nisan), *Kayseri canisi intihara kalkıştı*. Aynı zamanda "<http://www.bugun.com.tr/haber-detay/149151-kayseri-canisi-intihara-kalkisti-haberi.aspx>" internet adresinden de ulaşılabilir.
- Castells, M. (2006). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum Ve Kültür: İkinci Cilt, Kimliğin Gücü*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Cerrah, İ. ve Semiz, E. (2001). *Türkiye'de Suç ve Polislik*, Güner Matbaacılık: Ankara.
- Cinoğlu, H. ve Günes İ. D, (2003), Organize Suçlarla Mücadelede Temel Noktalar ve Polisin Rolü, (Editörler: A. Geleri ve H. H. Çevik). *Organize Suçlarla Mücadele ve Polis*, Seçkin Yayınları: Ankara.
- Cinoğlu, H. ve Güneş, İ. D. (2009). *Sociology and Collective Violence*. VDM Verlag Publications: Almanya.
- Dolu, O. (2009), "Bir Fırsat Olarak Suç: Suçun Durumsal Belirleyicileri, Suç Fırsatları ve Rutin Faaliyetler Teorisi," *Polis Bilimleri Dergisi*. No: 11, 2.

- Dolu, O. (2010). Suç Teorileri: Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji. Seçkin Yayınevi: Ankara.
- Field, S. (1990). *Trends in crime and their interpretation: A study of recorded crime in post-war England and Wales*, Home Office Publications: Londra, İngiltere.
- Field, S. (1998). *Trends in crime revisited. Home Office Research Study*: Londra, İngiltere.
- Geleri, A. (2004), "Suç Mağduriyeti ve Polis: Olaylara müdahale Eden Polisin Suç Mağduriyetiyle İlişkisi", *Polis Bilimleri Dergisi*. No: 6, 1-2.
- Giddens, A. (1991), *Modernity and Self Identity, Cambridge Polity Pres*: Londra, İngiltere.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*, Ankara: Ayraç yayınları.
- Göksu, T. (2003), *Toplumsal Psikoloji*, Özen Yayınları: Ankara.
- Gürsoy, B. (2010, Ekim 6), "Türkiye'yi siber suç sardı, zengin kesim ateş hattında", *Referans Gazetesi*.
- İçli, T. (2004). *Kriminoloji*, Martı Yayınevi: Ankara.
- Kyl, J. (1998), Section 512, *Identity Theft*. ABD Senatosu, Terörizm ve Teknoloji ile ilgili Hukuk Alt Komitesi, 20 Mayıs 1998 tarihindeki Açılış Konuşması.
- Lyotard, J. F. (1984), *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*, (Geoff Bennington ve Brian Massumi tarafından Fransızca'dan İngilizce'ye tercüme edilmiştir), Manchester University Press: ABD.
- Özeren, S. (2005), *Global Response to Cyberterrorism and Cybercrime: A Matrix for International Cooperation and Vulnerability Assessment*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of North Texas: ABD.
- Polat, A. ve Gül, K. (2010). *Suçun Ölçümü*, Adalet Yayınevi: Ankara.
- Sever, M., Cinoğlu H. ve Başbüyük, O. (2010), *Terörün Sosyal Psikolojisi*, Polis Akademisi Yayınları: Ankara.
- Smith, R. G. (2006), Identification systems: A risk assessment framework, *Trends & Issues in Crime and Criminal Justice*, No: 324.
- Sözer, M. A. ve Kul, M. (2011), Caydırıcılık ve Kısıtlama Yönüyle Suç Önlemede Ağırlaştırılmış Cezaların Kullanımı, (Editörler: Sözer, M.A. ve Lee, D. R.) *Suç Önleme: Teori, Pratik ve Değerlendirme*, Adalet Yayınevi: Ankara.
- Şen, M. ve Cengiz, M. (2011), Bir Sınıraşan Suç Türü Olarak Bilişim Suçları. (Editörler: O. Demir ve B. Küçük Uysal), *Sınıraşan Organize Suçlar*, Adalet Yayınevi: Ankara.

YEREL YÖNETİMLER VE SUÇ ÖNLEME

Ali Erkan ALAÇ*

Hasan Hüseyin ÇALI**

Özet

Yerel yönetimler, halk ile yönetim birimlerini yakınlaştıran, demokrasinin ve katılımcı yönetimin sağlanmasında önemli fonksiyonu olan yönetim birimleridir. Merkezi yönetim birimi olan Emniyet Teşkilatının son yıllarda benimsediği yönetim uygulamaları, Polis ile diğer kurumlar arasında etkin bir işbirliğini öngörmektedir. Burada yönetim, suçlara neden olan sorunların polis ile diğer kamu ve özel kuruluşların ortak çabaları ile ortadan kaldırılması anlamında kullanılmıştır.

Güvenlik güçleri dışında farklı meslek gruplarının da suç önleme sürecine katılımı özgün bir kent politikası oluşturulmasını sağlayacaktır. Yerel yönetimlerin suça karşı planlı ve düzenli olarak yapacağı faaliyetler, suçla mücadelede sürecini hızlandıracaktır.

Öngörülen bu yönetim modelinin temel amacı, suçun çok boyutlu sosyal bir olgu olması ve suçlularla mücadelede ancak halkın, kurumların ve polisin ortak bir eylem planı çerçevesinde başarılı olunabileceğidir. Bu çalışmada yerel yönetimlerin suç önleme hizmetlerine katkısı mekansal suç önleme teorileri içerisinde ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kamu Yönetimi, Suç Önleme, Yerel Yönetimler, Kent Politikası, Kent Güvenliği.

Giriş

Sosyal yaşamın gereği olarak kamusal hizmetlerde işbölümüne gidilmiştir. Bu iş bölümü genelde kurumsal düzeyde yapılaşmıştır. Farklı işlevleri yerine getiren kurumlar, bütün ihtiyaçlara cevap vermeyecekleri için işbirliği yapma yoluna gitmişlerdir. Güvenlik yönetimi yaklaşımı çerçevesinde kent güvenliği konusunda, merkezi yönetim birimi olarak içişleri bakanlığına ve bakanlığa bağlı birimlere görevler düştüğü gibi yerel yönetimlere ve yerel yönetimlere bağlı birimlere de görevler düşmektedir.

Bu çalışmada, yerel ve mahalli bazda hizmet gören, yerel yönetimler ile bakanlıkların taşra teşkilatlarının yapısından bahsedildikten sonra mekansal suç önleme teorileri çerçevesinde yerel yönetimlerin suç önleme fonksiyonları ele alınacaktır. Teorik çalışma

*Yrd. Doç. Dr., Polis Akademisi Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.

**Dr., Polis Akademisi, Öğretim Görevlisi.

niteliğinde olan bu araştırmadan çıkan sonuçlar, kent politikası alanında faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Taşra Teşkilatları ve Yerel Yönetimler

Devletlerde yönetim, yönetsel ve siyasal bütünlük anlayışı içerisinde bir bütün olarak kabul edilmekle birlikte; ekonomik¹, “siyasal², yönetsel³ ve toplumsal⁴” (Keleş, 2011: 23-24) nedenlerle, Merkezi ve Yerel Yönetim olmak üzere teşkilatlanmıştır. Merkezi yönetim birimleri de taşra teşkilatı yapılanmaları ile yerel kamu hizmetlerini yerine getirmektedir. Bunun için merkezden devredilen yetkiler kullanılmakta ve bu şekilde “merkeze yığılmış görevler, taşra örgütleri” (Hamamcı, 2005) tarafından yapılmaktadır.

Devletlerin siyasi yönetim yapısına (devlet sistemi, rejim) göre yerel yönetim ve merkezi yönetim yapılaşması farklı olmaktadır. Eyalet sisteminin olduğu Federal yapıdaki devletlerde, siyasal yerinden yönetim olduğu halde üniter devletlerde, idari anlamda- yönetsel boyutta yerinden yönetim uygulamaları bulunmaktadır. Yerel yönetimler özellikle yerel kaynakları kullanarak mahalli ihtiyaçları temin etmek amacıyla kurulan idare birimleridir.

Güler (2006: 44) yerel yönetimleri, liberal bir bakış açısıyla demokrasinin uygulanma aracı olan “yönetsel kurum” olarak tanımlandığını belirtmektedir. Burada seçilmişler ile atanmışlar arasındaki anlamlı ayırım da vurgulanarak ‘özerklik ve seçilmiş kişilerce yönetim’ irdelenmiştir.

Türkiye’de yerel yönetimlerin tarihi; geleneksel, modern ve postmodern olmak üzere üçe ayrılabilir. Geleneksel yerel yönetimleri⁵ tarihi olarak Osmanlı İmparatorluğu döneminde, ‘lonca, vakıf’ eliyle kamu hizmetlerinin mahalli anlamda yürütülmesi anlaşılmalıdır. Tanzimat’tan sonraki dönemde, “modern anlamda yerel yönetimler” (Bilgiç, 2009: 37) oluşturulmuştur. Postmodern süreç olarak da yeni kamu yönetimi anlayışı ile ortaya çıkan gelişmeler kast edilmektedir.

Türkiye’de kamu yönetiminde hem merkezi yönetim birimleri hem de yerel yönetim birimleri bulunmaktadır. Keleş’in (2011: 22) ifadesiyle “hem yetki genişliğine dayanan birimler, hem de yerinden yönetim birimleri” kamu hizmetlerinin yerel anlamda yürütülmesini sağlamaktadır. Anayasa (126-127. Madde) merkezi idare teşkilatı olarak, illeri ve illerin kademeli bölümleri olan ilçeleri sayarken, mahalli idareler olarak da il özel idarelerini, belediyeleri ve köyleri saymaktadır. Burada bu birimler, “yerinden yönetim ilkesine” göre yönetilmektedir.

Yerel anlamda kamu hizmetleri, yerel yönetim kuruluşları tarafından yerine getirildiği gibi merkezi yönetimin taşra teşkilatları tarafından da yerine getirilmektedir. Merkezi yönetim birimleri, bürokrasiyi azaltmak, yapılan işlemleri hızlandırmak için taşra birimleri vasıtasıyla görev yapmaktadır. Bu bağlamda içişleri bakanlığı, gerek suç önleme fonksiyonunu gerekse iç güvenliği sağlama fonksiyonunu kendisine bağlı kuruluşlarla sağlamaktadır. Burada bu kuruluşlara örnek olarak, Merkezi Kamu İdaresi konumunda olan Emniyet Teşkilatı verilmektedir.

¹ Yerel kalkınma çabaları buna örnek olarak verilebilir (Keleş, 2011: 31).

² Merkezi yönetimin her zaman güçlü olması buna örnek olarak verilebilir (Keleş, 2011: 28).

³ Keleş (2011: 24) “tüm kamu hizmetlerinin özetken [merkezden] yürütülmesinin” imkan dahilinde olmadığını belirtmektedir.

⁴ Halkın yerel düzeyde yönetime katılması buna örnek olarak verilmiştir (Keleş, 2011: 27).

Emniyet teşkilatı, içişleri bakanlığı teşkilat yapılanmasında “bağlı kuruluşlar” (Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2010: 11) statüsünde yer almaktadır. Emniyet Teşkilatı ise; “yurt dışı teşkilatı, merkez teşkilatı ve taşra teşkilatı” olmak üzere yapılanmıştır. Taşra teşkilatı ise, “doğrudan merkez bağlı taşra teşkilatı” ile “il ve ilçe taşra teşkilatı” olarak ikiye ayrılmaktadır (EGM, 2008: 16). Buna göre, yerel anlamda güvenlik hizmetleri emniyet teşkilatının taşra birimleri olan il emniyet müdürlükleri, ilçe emniyet müdürlükleri ve ilçe emniyet amirlikleri vasıtasıyla yürütülmektedir.

Yerel Yönetimlerin suç önlemeye ilişkin işlevleri

Yerel yönetim birimleri, yukarı da belirtildiği gibi, il özel idareleri, belediyeler ve köylendir. Bunların dışında Anayasa’ya göre (madde 127) yerel yönetimler, “belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile” birlikler oluşturabilmektedir. Buna göre, Türkiye’deki belediyeleri temsil etmek amacıyla Türkiye Belediyeler Birliği (TBB) ile Türkiye’deki il özel idareleri temsil etmek amacıyla Vilayetler Hizmet Birliği (VHB) kurulmuştur (Türkiye Belediyeler Birliği, 2011).

Ülke düzeyde kurulan TBB ve VHB gibi birliklerden başka kamu hizmetinin çeşitliliğine göre mahalli veya bölgesel düzeyde Sulama Birlikleri², Köylere Hizmet Götürme Birlikleri¹, Turizm Altyapı Hizmet Birlikleri³, üye sayısı yüzden fazla olan birlikler⁴ kurulabilmektedir. Bütün bunların dışında⁵ “birden çok mahalli idarenin ortak amaçlarını gerçekleştirmek üzere” mahalli idare birlikleri kurulabilmektedir (Türkiye Belediyeler Birliği, 2011).

Yerel yönetim idareleri, güvenlik hizmetlerini özel güvenlik ve zabıta vasıtasıyla yürütmektedirler. Belediye zabıta yönetmeliğinde zabıta (RG. 26490, 11.04.2007), “Beldenin düzenini muhafaza eden, belde halkının esenlik, sağlık ve huzurunu koruyan, yetkili organların bu amaçla alacakları kararları uygulayan özel zabıta kuvveti” olarak tanımlanmıştır. Anılan yönetmeliğe göre, “belediye zabıtası imar, çevre, sağlık, trafik ve turizm gibi” bir sınıflandırılmaya tabii tutularak istihdam edilebilmektedir. Böke ve Çelik (2011: 17, 22) zabıta teşkilatının Büyükşehir Belediye Kanununa göre, Büyükşehir Belediyelerinde zabıta daire başkanlığı düzeyinde, diğer belediyelerde ise zabıta müdürlüğü veya amirliği olarak yapıldığını belirtmektedir. Anılan yazarlar, belediyelerin ya Kamu İhale Kanununa göre hizmet alımı şeklinde ya da kendi personelini doğrudan zabıta personeli olarak istihdam edildiğini ifade etmektedirler.

Yönetmelikte zabitanın görev alanı belediye sınırları olarak belirlenmiştir. Mücavir alanlarda ise zabıta, sadece belediyeye mahsus hizmetlerde kanuni yetki ve sorumluluk çerçevesinde hareket edebilmektedir. Güvenlik hizmetlerinin yapısı ve sürekliliği çerçevesinde yönetmelikte, zabitanın görevinin vardiyalar halinde 24 saat sürdürüleceği ifade edilmektedir.

¹ Burada, ‘geleneksel’ terimi yerine çoğu çalışmada “klasik Osmanlı yönetim sistemi” (Göksu, Aydın ve Güney, 2009: 11) deyimindeki ‘klasik’ terimi de kullanılabilir.

² “Tarım arazilerinin sulanması” amacıyla kurulmaktadır (Türkiye Belediyeler Birliği, 2011).

³ “Su, kanalizasyon ve benzeri altyapı tesisleri ile köylere ait diğer hizmetlerin yürütülmesi” amacıyla kurulmaktadır (Türkiye Belediyeler Birliği, 2011).

⁴ “Turizm merkezlerinde, alanın bütüncül bir anlayışla korunması, geliştirilmesi, tanıtımı, kültür ve turizme ilişkin sosyal ve teknik altyapının gerçekleştirilmesi ve işletilmesini sağlamak amacıyla” kurulmaktadır (Türkiye Belediyeler Birliği, 2011).

⁵ Coğrafi yakınlık veya bölgesel birliktelik gereği “ortak amaçlarını gerçekleştirmek için” iki veya daha fazla mahalli idare ortaklaşa bir birlik kurmaktadır (Türkiye Belediyeler Birliği, 2011).

⁶ Bu birlikler “diğer birlikler” adı altında sınıflandırılmaktadır (Türkiye Belediyeler Birliği, 2011).

Özel güvenlik teşkilatlarının yasal dayanağı, 5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun'dur. Polisin asli olmayan görevlerini yapmak ve polisin yükünü hafiflemek amacıyla özel güvenlik teşkilatları kurulmaktadır (ÖGDB, 2011). Özel güvenlik eğitim kurumları ve özel güvenlik şirketleri gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulabilmektedir (ÖGDB, 2011) belediyeler de bu tarz hizmetleri kendilerine bağlı kuruluşlardan ve belediye şirketlerinden¹ temin etmektedirler.

Suçun önlenmesi, bir çeşit strateji ve politika geliştirilmesi sürecidir. Bu süreçte yönetim yaklaşımı çerçevesinde geniş tabanlı ve çok aktörlü bir katılım gerekmektedir. Suçun önlenmesi konusunda birçok teori ortaya atılmıştır. Teorilerin hedefinde, suç işleyenler² yer aldığı gibi suçun kendisi³ ayrıca, suçta kurban olanlar da yer almaktadır. Teorilerce, sosyal ve çevresel etkenler de sorgulanmaktadır.

Ataç ve Gürbüz (2009: 32), 'durumsal suç önleme' yaklaşımında, suçu kolaylaştıran, "suça fırsat veren" durumların azaltılmasının veya tamamen ortadan kaldırılmasının hedeflendiğini ifade etmektedirler. Çevresel etkenleri sorgulayan 'durumsal suç önleme' teorisinden başka 'çevresel dizayn ile suç önleme', 'kentsel dizayn ile suç önleme' teorileri de bulunmaktadır. Beşe (2006: 1) de kırık camlar teorisini "durumsal suç önleme stratejisi" olarak ele almakta ve teoriye göre, fiziki ve sosyal çevrenin ıslah edilmesi ile suçların önlenebileceğini ifade etmektedir.

Sosyal etkenlerin sorgulandığı teorilerden biri olan sosyal kalkınma ile suç önleme yaklaşımında, "suça sebebiyet veren sosyo-ekonomik risk faktörleri" (Public Safety Canada 2011) üzerinde durulmaktadır. Burada yönetim felsefesine uygun olarak birçok aktörün katılımıyla sosyal kalkınmayla ve yaşam kalitesinin yükseltilmesiyle suça neden olan unsurların bertaraf edilmesi hedeflenmektedir. Hawkins ve Weis (1985, 73) sosyal kalkınma modelinin, sosyal kontrol teorisi ile sosyal öğrenme teorisinin bir entegrasyonu niteliğinde olduğunu belirtmektedir.

Suç istatistiklerinde yer alan 'suç' veya 'mağdur' sayısının azalması, Hawkins, Catalano ve Miller'in (1992) uyuşturucu suçu örneğinde belirttikleri suça neden olan 'risk faktörlerinin' azaltılması da suç önleme faaliyetleri kapsamındadır. Sosyal politikalar ve güvenlik politikaları belirlenirken, caydırıcılık fonksiyonu ön planda olmalıdır.

Zabıta teşkilatı aşağıdaki fonksiyonları yerine getirerek belediye sınırları içerisinde ve mevzuatın müsaade ettiği mücavir alanlarda suç önleme sürecine katkıda bulunmaktadır (Ankara.bel.tr, 2011).

Düzen ve esenlikle ilgili olarak;

- Hava kirliliğini önlemek için, doğalgaz kullanımı teşvik edilmektedir.
- Hava kirliliğini önlemek için, kaçak ve kalitesiz kömür kullanımı denetlenmektedir.
- Kayıt dışı ekonomik faaliyet olarak kabul gören seyyar satıcılar ile ilgili olarak vergi kayıtları denetlenmektedir.

¹ Örneğin; Ankara Büyükşehir Belediyesi, güvenlik hizmetlerini Kamu İktisadi Teşebbüs (KİT) konumundaki ANFA Güvenlik Hizmetleri ve Sistemleri Ltd.Şti.'den almaktadır.

² Dolu (2009: 1), buna örnek olarak "geleeksel kriminolojik yaklaşımlar" verilebileceğini belirtmektedir.

³ Dolu (2009: 1), buna örnek olarak "Rutin Aktiviteler Teorisini" vermektedir.

- Gürültü kirliliğini önlemek için denetimler yapılmaktadır.
- Su kirliliğini önlemek için denetimlerde bulunmaktadır. Bu çerçevede, sokak çeşmeleri ile ilgili önlemler almaktadır.
- Tüketicinin Korunması Hakkında Kanuna göre özellikle ayıplı mal ve hizmetler ile taksitli ve kampanyalı satışlar dolayısıyla mağduriyetin yaşanmaması için denetimler yapılmaktadır.
- Yardım görevi kapsamında, kaçak orman malları konusunda orman memurlarına yardımcı olunmakta, “deprem ve su baskını” gibi doğal afetlerde ilgili ekipler gelene kadar yardımcı olunmaktadır. Ayrıca haciz konusunda yetkililere yardımcı olunmaktadır.
- Tüketicinin korunması için, hal ve pazarlarda “terazi, kantar, baskül, litre gibi ölçü aletleri” denetlenmektedir.
- Kamu sağlığı için, halihazırdaki işyerleri ile ilgili işyeri açma belgesi ve ruhsat belgesi ile ilgili denetimler yapılmaktadır. Besin ve gıdalarla ilgili denetimler de farklı kurumlarla birlikte yapılmaktadır.
- Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu kapsamındaki kitap, CD gibi eserlerin satışına izin verilmemekte ve satış durumunda bunları yetkililere teslim edilmemektedir.
- Kamu sağlığı için, “kanalizasyon ve fosseptik çukurlarının sızıntı yapmamaları” için önlemler alınmaktadır.

İmar ile ilgili olarak (Ankara.bel.tr, 2011);

- “Güvenlik tedbirleri alınması gerekli görülen arsaların çevrilmesi” sağlanmaktadır.
- “Açıkta bulunan kuyu, mahzen gibi yerleri” ile metruk binalar, ayrıca yıkılacak derecede hasarlı binalarla ilgili olarak tedbirler alınmaktadır.
- Hafriyat atıkları ve molozlar için yer gösterilmektedir, belirlenen yer dışında moloz ve inşaat atıklarının atılmaması için tedbirler alınmaktadır.
- “Yıkım kararlarının uygulanmasında” koruyucu tedbirler alınmaktadır.
- Ruhsatsız yapılan inşaatlarla ilgili olarak, ayrıca gecekonduyla ilgili olarak denetim ve yasal işlemler yapılmaktadır. Ayrıca, “karayolları kenarlarında yapılan yapı ve tesisler” ile ilgili olarak da izin (belgesi) kontrolü yapılmaktadır.
- “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununa göre, sit ve koruma alanlarında ruhsatsız yapı, izinsiz kazı ve sondaj yaptırılanları, izinsiz define arayanları” kolluğa bildirilmektedir.

Ayrıca, zabitanın trafik düzeni ve güvenliği ile ilgili görevleri de yapmaktadır. (Ankara.bel.tr, 2011).

Belediyeler bünyesinde, belediye şirketleri vasıtasıyla özel güvenlik teşkilatı kurabilmektedirler. Bu bağlamda özel güvenlik teşkilatı, belediye sınırları içerisinde ve mevzuatın müsaade ettiği mücavir alanlarda suç önleme sürecine katkıda bulunmaktadır (anfagüvenlik.com.tr, 2011).

Özel güvenlik birimleri, yerel yönetim kurum ve kuruluşlarının koruma tedbirlerini almakla birlikte, park ve bahçe gibi kamusal alanların denetimi ve güvenliği, baraj- içme suyu- su kuyuları- göllerde ve göletlerde denetim yapmakta ve güvenliği sağlamaktadır. Ayrıca, farklı mekansal alanlar olan, mezarlıklar, yaya geçitleri de bu kapsamda denetlenmektedir.

Özel güvenlik görevlileri, kendi görevli oldukları bölgelerde suç önleme sürecine de katkıda bulunmaktadır. Bu sürece, kendisine tanınan kimlik sorma, “elektronik sistem ve cihazla” arama yetkisiyle ayrıca, üniformalı kıyafetin vermiş olduğu caydırıcı etki ile katkıda bulunmaktadır (ozelguvenlik.pol.tr).

Mekansal Suç Teorilerine Göre Yerel Yönetimler ve Suç Önleme

İl, ilçe ve belde belediyeleri kendilerine bağlı zabıta ve özel güvenlik görevlileri vasıtasıyla bölgelerindeki düzeni ve güvenliği sağlamakta, ayrıca önleyicilik fonksiyonlarını yerine getirmektedirler.

Dolu (2009: 1-30) çalışmasında, Cohen ve Felson tarafından 1979 yılında ortaya atılan ‘rutin aktiviteler teorisine’ değinmektedir, buna göre suçlular veya suç kurbanları, olağan hayat akışı içerisindeki rutin faaliyetler çerçevesinde değerlendirilmelidir. Yazar (2009: 3) suçun “Rasyonel Tercih Teorisine” göre bir tercih sonucu işlendiğini ifade etmekle birlikte, suçun daha tatminkar bir şekilde açıklanması için rutin aktiviteler teorisindeki suç fırsatlarının da göz önüne alınması gerektiğini belirtmektedir. Burada zamansal ve mekansal bir fırsattan bahsedilmektedir.

Dolu (2009: 3-4) suçun mekansal olarak inceleyen teorilerde “insanı çevreleyen unsurların” unutulduğu belirtmiştir. Yazar (2009: 5), suç- mekan bağlantısını sorgulayan ‘suç ekolojisi’ alanındaki gelişmelerden bahsederek, ‘insan ekolojisi teorisindeki’ suç-mekanzaman boyutuna değinmiştir. En az çaba prensibi çerçevesinde suçluların (Felson’dan akt. Dolu, 2009: 7) kolay ulaşılabilen mekanları tercih ettikleri ifade edilmektedir.

Anılan rutin aktiviteler teorisyenleri, suçun oluşumunda üç bileşenin olması gerektiğini ifade etmektedirler. Onlara göre, “motive olmuş suçlu, uygun hedef, hedefi suçtan koruyabilecek gardiyanların veya koruyucuların yokluğu” suçun oluşumunu oluşturmaktadır (Dolu, 2009: 4).

Yerel yönetimlerin güvenlik boyutu olan zabıta teşkilatı ve özel güvenlik birimleri vasıtasıyla su kuyuları, güvenlik veya koruma görevlisi bulunmayan yerler ‘uygun hedefler’ olmaktan çıkarıldığında, ayrıca il, ilçe ve belde belediyelerinin görev alanına giren risk unsuru taşıyan yer, kurum ile su- kanalizasyon gibi hizmetlerin teoride belirtilen bir ‘koruyucu’ vasıtasıyla denetlenip kontrol edildiği takdirde özellikle emniyet teşkilatının taşra birimlerinin yükü hafifleyecek ve suç önleme sürecine katkıda bulunulacaktır.

Kamu düzeninin bozulması ve asayişin sağlanmasında, bölgelerin coğrafi yapısının, ticari hareketliliğin ve göç hareketlerinin etkili olduğu Selvi (2009, 193) tarafından belirtilmektedir. Bu yönü ile belediyeler imarla ilgili tasarruflarını bu gerçekler göz önüne alınarak yeniden gözden geçirmeleri gerekmektedir. Çevresel tasarım ve kentsel tasarım ile “suç fırsatlarının azaltılarak, suçun önlenmesi” (Dolu, 2009: 16- 17) için bu çeşit tasarımların kent yöneticileri tarafından kent planlamasında ve kent politikalarının oluşturulma sürecinde değerlendirmeleri gerekmektedir. Bu bağlamda, Felson’un (Felson’dan akt. Dolu, 2009: 16-20) durumsal suç önleme teorisi kapsamında önerdiği “savunulabilir alanlar”, son zamanlarda ülke geneline yayılan toplu konut ve TOKİ konutları; dışı duvar ile örülmüş ve içerisinde özel güvenliği bulunan site şeklindeki yerleşim birimi uygulamaları ile gerçekleştirilmiş bulunmaktadır.

Geçmişte (1910-1911 yılları), trenlerde “polis ve inzibat memuru” bulunduğu bilinmektedir (Selvi, 2009, 201). Yerel yönetimlerin asli görevlerinden biri olan ulaşım

konusunda benzer önlemler alınarak, insanların suç mağduru olmaları engellenebileceği değerlendirilmektedir.

SONUÇ

Kamu yönetiminin dönüşüm sürecinde, merkezi teşkilatların taşra teşkilatlarına devredilmesi süreci, köy hizmetleri genel müdürlüğü örneğinde (Güler, 2006: 8) olduğu gibi gerçekleşmiştir. Ancak, güvenlik hizmetlerinin bu anlamda dönüşümü politizasyon, yandaşlık gibi haklı endişeler ile reddedilmektedir. Fakat yerel mahaldeki merkezi birimlerin taşra teşkilatları kadar, yerel yönetim birimlerinin de kamu güvenliğine katkısı olması gerekmektedir. Bu çerçevede, yerel yönetimler ve iç güvenliği sağlamakla görevli birimlerin taşra teşkilatları ortak hareket etmek durumundadır. Görev tanımlarının ve yetkilerin tam olarak yapıldığı takdirde, kent yöneticileri için yol gösterici kent politikası haline dönüşecektir.

Bugün suç önlemede yerel yönetimlere düşen birçok husus tam anlamıyla icra edilmediği için emniyet teşkilatı bu konulara sahip çıkmakta ve özverili çalışmaktadır. Ancak, yapısı gereği bazı kamu hizmetlerinin örneğin, yerel güvenlik hizmetlerinin mahalli idarelerce yerine getirilmesi daha uygun olacaktır.

Kaynakça

- Ankara Büyükşehir Belediyesi (2011), www.ankara.bel.tr, (E.T. 23.09.2011).
- anfa.gov.tr (2011), Anfa Güvenlik Hizmetleri ve Sistemleri Ltd. Şti. (E.T. 23.09.2011).
- Ataç, Ela ve Gürbüz, Davut (2009), "Kentsel Mekânda Gelişen Suça Müdahale Etmede Disiplinlerarası Güvenlik Politikaları", *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt: 11 (1).
- Belediye Zabıta Yönetmeliği, (RG. 26490, 11.04.2007).
- Beşe, Ertan (2006), "Kırık Pencereler Teorisi Bağlamında Kentsel Yaşamda Suç Ve Güvenlik", *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt: 8 (1).
- Böke, Veli ve Çelik, Lamih (2011), *Zabıtanın Cep Kitabı*, 2. Baskı, Ankara: Türkiye Belediyeler Birliği.
- Dolu, Osman (2009), "Bir Fırsat Olarak Suç: Suçun Durumsal Belirleyicileri, Suç Fırsatları Ve Rutin Faaliyetler Teorisi" *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt: 11 (2).
- EGM (2008), *Stratejik Plan 2009-2013*, Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü.
- Ertan, Mehmet Yaşar (2009), "18. Ve 9. Yüzyılda Osmanlı Taşrasında Yasadışılık: Yerel İdarecilerle Eşkya İlişkileri", *Osmanlı'dan Günümüze Eşkya ve Terör*, (ed. Osman Köse), Samsun İlkadım Belediyesi Kültür Müdürlüğü, Samsun.
- Göksu, Turgut, Aydın, Metin ve Güney, Mehmet Said (2009), "Osmanlıdan Günümüze Yerel Yönetimlerin Gelişimi", *Değişik Yönleri İle Yerelleşme*, (ed.: Veysel K. Bilgiç), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Güler, Birgül, Ayman (2006), *Yerel Yönetimler- Liberal Açıklamalara Eleştirel Yaklaşım*, 3. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi.
- Hamamcı, Can (2005), *Yerel Yönetimler I ders notları*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi.
- Hawkins J. David ve Weis, Joseph G. (1985), "The Social Development Model: An Integrated Approach To Delinquency Prevention" *The Journal of Primary Prevention*, vol. 6. issue. 2.
- Hawkins, J. David; Catalano, Richard F.; Miller, Janet Y. (1992), "Risk and protective factors for alcohol and other drug problems in adolescence and early adulthood: Implications for substance abuse prevention", *Psychological Bulletin*, Vol 112 (1), s. 64-105, http://psycnet.apa.org/journals/bul/112/1/64, (E.T. 23.09.2011).

- Keleş, Ruşen (2011), *Yerinden Yönetim ve Siyaset*, 7. Basım, İstanbul: cem yayinevi.
- ÖGDB (2011), Özel Güvelik Dire Başkanlığı, <http://ozelguvenlik.pol.tr/Teskilat/TeskilatDefault.aspx>, (E.T. 23.09.2011).
- Public Safety Canada (2011), <http://www.publicsafety.gc.ca/index-eng.aspx>, (E.T. 23.09.2011).
- Selvi, Haluk (2009), "II. Meşrutiyetin İlk Yıllarında Kuzeybatı Anadolu'da Asayiş Sorunu", *Osmanlı'dan Günümüze Eşkyaçlık ve Terör*, (ed.: Osman Köse), Samsun İlkadım Belediyesi Kültü Müdürlüğü, Samsun.
- Strateji Geliştirme Başkanlığı (2010), Performans Programı 2011, Ankara: İçişleri Bakanlığı, http://www.sp.gov.tr/documents/planlar/icisleriBakanligi_2011PP.pdf, (E.T. 22.09.2011).
- Türkiye Belediyeler Birliğı (2011), http://www.tbb.gov.tr/KD135_Ulke-Duzeyinde-Kurulan-Birlikler-.html, (E.T. 22.09.2011).
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası* (Kanun No.: 2709, Kabul Tarihi: 7.11.1982).

GÜNEYDOĞU'DA GÖÇ VE KENTLEŞMENİN YOL AÇTIĞI İNTİHARLARIN VE İNTİHAR GÖRÜNÜMLÜ CİNAYETLERİN İNCELENMESİ: BATMAN İLİ ÖRNEĞİ

Murat DELİCE*

Özet

Güneydoğu Anadolu illerinde, bölgenin dinamikleri ile uyumlu olarak göç, modernleşme süreci, yoksulluk, düşük eğitim düzeyi, gelenek, görenek ve töre gibi sebeplerle intihar ve intihara teşebbüs olayları sıklıkla yaşanmaktadır. Örneğin, Batman gibi bir ilde 2009 yılı içerisinde 131 intihara teşebbüs olayının yaşandığı ve 13 intihar olayının gerçekleştiği bilinmektedir. İntihar ve intihara teşebbüs olayları daha çok -bekar veya evli- genç kadınlarda görülmektedir. Yaşanan intihar olaylarının bir kısmının intihara zorlama veya bizzat öldürme şeklinde cinayetler olduğu da bilinmektedir. Hem bölgesel olarak hem de yurt çapında ciddi bir toplumsal problem olan intihar olaylarının derinlemesine incelenmesi hayati öneme sahiptir. Bu olayların incelenmesi son 20 yılda bölgede yaşanan göç ve kentleşmenin sosyal ve toplumsal etkilerini ortaya çıkaracaktır. Ayrıca, bu intihar olaylarının araştırılması intiharların cinayet gibi ağır bir suçla ilişkili olup olmadığını da açığa çıkaracaktır.

Bu araştırmada Batman ilinde son 5 yılda meydana gelmiş intihara teşebbüs ve intihar olayları incelenmiştir. Bu ilde intihara teşebbüs etmiş bireyler ve intihar etmiş olanların yakın akrabaları olan 22 kişi ile yüz yüze mülakatlar yapılarak veri toplanmıştır.

Bu araştırmada intihara teşebbüs ve intihar olaylarının öncesi ve sonrasında yaşananlar derinlemesine incelenmiştir. İntihara sebep olan sosyal, ekonomik ve kültürel faktörlerin açığa çıkarılması ve intihar olgusunun Güneydoğu Anadolu'nun bölgesel özellikleri ile beraber anlaşılması hedeflenmiştir. Araştırma sonunda elde edilen bulgular ışığında alternatif çözümler geliştirilerek toplumda infial uyandıran bu olayların minimuma indirilmesi hedeflenmektedir. Ayrıca, intihar olgusunun daha iyi anlaşılmasını sağlamak ve daha fazla can kaybının yaşanmasını önlemek üzere toplumu daha bilinçli hale getirmek de hedeflenmektedir. Araştırma sonunda elde edilen bulgular eğitim ve sosyal kurumlarla paylaşılarak intiharı önlemek için etkili eğitim programlarının geliştirilmesi de hedefler arasındadır.

Güneydoğu'da Göç ve Kentleşmenin Yol Açtığı İntiharların ve İntihar Görünümlü Cinayetlerin İncelenmesi: Batman İli Örneği

İntihar bütün toplumları derinden etkileyen bir problem olarak varlığını devam ettirmektedir. İntihar, bireyin kendisini planlı ve kasıtlı olarak öldürmeye çalışmasıdır

*Dr., 4. Sınıf Emniyet Müdürü, Erzurum İl Emniyet Müdürlüğü

(Diğdem ve Siyez, 2006). İntiharda birey doğacak sonuçların farkındadır (Durkheim, 1986). Dünyada ortalama her yüz bin kişide 10 ila 20 kişi intihar etmektedir (Yüksel, 2001). Bu oran bazı ülkelerde yüz binde 40 kişiye kadar çıkabilmektedir. Yılda yaklaşık 31000 kişinin intihar sebebi ile öldüğü ABD’de ise bu oran yüz binde 15 kişi kadardır. İntihar olayları Türkiye dâhil dünya genelinde 1970’lerden sonra giderek artmıştır ve bazı gelişmiş ülkelerde intihar en sık rastlanan ilk 3 ölüm sebebinden biri haline gelmiştir (Yüksel, 2001).

Türkiye’deki intihar olaylarının sayısı diğer ülkelere nazaran düşük görünmektedir. Ancak Türkiye’de intihar verilerininin tam olarak gerçeği yansıtmadığı da vurgulanmaktadır (Diğdem ve Siyez, 2006; Yüksel, 2001). Devlet İstatistik Enstitüsü (TÜİK) (2005) verilerine göre 2003 yılında 2703 kişi intihar ederek hayatına son vermiştir. Bu sayının genel nüfusa oranı yüz binde 3 civarındadır. Dünya ortalamalarına göre bu rakam düşük olsa bile Türkiye’de her 3,5 saatte bir kişi intihar sebebi ile ölmektedir. TÜİK (2005) verileri göstermektedir ki Türkiye’de son 15 yılda intihar olayları artan bir ivme ile devam etmektedir. İntihara teşebbüs edenlerin oranı ise yüz binde 107’dir (Yüksel, 2001). Eskin, Kaynak-Demir ve Demir (2005) üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada öğrencilerin %42’sinin kendilerini öldürmeyi akıllarından bazen geçirmiş olduğunu ve %7’sinin ise en az bir kere intihara teşebbüs ettiklerini ortaya koymuştur.

İntihar sadece psikolojik faktörlerle açıklanamaz. İntihar olgusunu etkileyen psikolojik, sosyal, toplumsal, kültürel, ekonomik vb. faktörler vardır. Durkheim (1986) geniş bir yelpazede bu faktörleri isimlendirmiş ve cinsiyet, yaş eğitim, yoksulluk, din, mezhep, evlilik ilişkileri, kıskançlık, maddi acılar gibi faktörleri intiharı etkileyen faktörler olarak saymıştır. Ayrıca Durkheim (2002) milletlerin kültürlerinin o milletlerin intihar karakterini de etkilediğini belirtmiştir. Bir diğer ifade ile topluluk içindeki değerler ve yaşantı biçimi intihar olaylarını etkilemektedir. Durkheim’i (1986) destekler nitelikte yaş, cinsiyet, evlilik, ekonomik durum, meslek, inanç ve ruh sağlığı gibi faktörlerin intihar eğilimini etkilediği literatürde ifade edilmiştir.

Durkheim (1986) intihar olayları ile bireylerin yaşadıkları sosyal çevreye ve değerlere bağlılıkları arasında bir ilişki olduğunu vurgulamıştır. Bireylerin topluma ve değerlere bağlılıkları arttıkça intihar eylemleri azalmakta, tersine bireyler toplumdan ve değerlerden uzaklaştıkça, bağları zayıfladıkça intihar eylemlerinde de bir artış görülmektedir.

Türkiye’de intihar eden erkeklerin sayısı kadınlardan iki kat fazladır, ancak bunun tam aksine intihara teşebbüs eden kadınların sayısı erkeklerden iki kat daha fazladır (Diğdem ve Siyez, 2006; Yüksel, 2001). Kadınların intihara daha çok meyilli olmasına gerekçe olarak kadınlara toplumlarda çocuk bakımı, ev ve aile düzeni, para kazanma gibi ağır sorumlulukların yüklenmiş olması, ancak kadınların bu yükleri kaldırabilecek kadar güçlü olmamaları gösterilmiştir (Birtchnell, 1981; Ekşi, 1990; Wasserman, 1989).

İntihar vakaları yaş gruplarına göre de farklılık göstermektedir. Türkiye’de en çok intihar eden yaş grubu 15-24 yaş grubudur. TÜİK (2005) verilerine göre toplam intiharların yaklaşık %25’i bu yaş grubundandır. Yapılan diğer çalışmaların bulguları da bu yaş grubunun intihar açısından ne derece kritik olduğunu ortaya koymuştur (Altındağ, Özdemir ve Yanık, 2005; Gök, Özaşçılar ve Ziyalar, 2004; Sayıl, Canat ve Tuğcu, 2003). Çok sayıda yabancı araştırmacı da bu yaş grubunun hem en çok intihar eden hem de en çok intiharı düşünüp buna teşebbüs eden bireyler olduğunu rapor etmiştir (Johnson, Krug ve Potter, 2000; Kisch, Leino ve Silverman, 2005; Evans, Hawton, Rodham ve Deeks, 2005). Bu yaş grubunu intihara

iten sebepler olarak anne babaların geçimsiz olması, çocuk yetiştirme konusunda velilerin yetersiz olmaları, gençlerin aileleri ile iletişim bozukluğu olması ve ailelerin gençlere karşı ılımlı ve kabullenici olmamaları gösterilmektedir (Bolger, 1989; Eğilmez, 1988; Fine, 1986; Friedman, 1984; Keitner, 1987). Ayrıca Tüzün (2005) fiziksel ve cinsel kötüye kullanmayı da intihar olasılığını artırıcı bir faktör olarak vurgulamaktadır.

İntihara daha önceden teşebbüs etmiş bireylerde önemli bir risk grubunu oluşturmaktadırlar (Eskin ve diğer, 2007). Daha önceden intihara teşebbüs eden erkekler diğer erkeklerle göre 30 kat, intihara teşebbüs kadınlar ise diğer kadınlara göre 3 kat fazla olasılıkla yeniden intiharı denerler (Tüzün, 2005). İntihara teşebbüs etmiş olanlar intihar olaylarının yaklaşık %25'ini oluştururlar (Diğdem ve Siyez, 2006).

İntihar için bir diğer risk faktörü ise ruh sağlığı problemleridir. Hatta bu birçok akademisyen için intiharın en önemli sebebidir (Gröholt, Ekeberg, Wichström ve Haldorsen, 2000; Liu ve Tein, 2005; Thomson, Mazza, Herting, Randell ve Eggert, 2005). Depresyon intihar olaylarını %10-15 civarında etkilemektedir (Yüksel, 2001). Ayrıca bu hastalığı olanların %43'ü intiharı akıllarından geçirmişlerdir.

İntihar olaylarını etkileyen daha başka faktörlerde vardır. Örneğin, şehirlerde, özellikle şehirlerin kenar kesimlerinde intihar olaylarının daha sık görüldüğü rapor edilmektedir (Yüksel ve Ceyhun 1994). Durkheim ve Halbwachs'a göre evlilik ve çocuk sahibi olmak ile intihar olayları arasında bir ilişki vardır. Yüksel (2001) bekarların ve ayrı yaşayanların evlilerden dört kat daha fazla intihar ettiğini bildirmektedir. Sayıl ve diğer. İnceledikleri 16 intihar vakasına 10 tane bekarın ve 9 tane de işsiz karıştığını gözlemlemişlerdir. Yine Durkheim bir iş sahibi olmayanların enerjilerini belirli bir alana kanalize edemedikleri için intihar açısından bir risk oluşturduklarını vurgulamaktadır. Tüzün de (2005) fakirlik ile intihar arasında pozitif bir korelasyon olduğunu belirtmiştir. Karşı cinsle ilişki ve ilişkilerde yaşanan sorunlarda intiharları etkilemektedir. Karşı cinsle iliksi kuramama, iliksilerde hayal kırıklığı, yasama ve bu ilişkilerdeki ayrılıklar intihar girişimlerine bir sebep olarak ortaya çıkabilmektedir (Alptekin, 2008). Son olarak, dinin veya inanç sistemlerinin sosyal bir olgu olarak intihar olasılığını azaltıcı bir faktör olduğu literatürde vurgulanmaktadır (Durkheim; Sayar, 2002; Simpson ve Conklin, 1989). Stack (2000) ise inanç sistemlerinin intihara karşı koruyucu etkisinin en çok kadınlarda görüldüğünü ifade etmiştir.

Bütün toplumlar için çok ciddi bir sorun olan intihar olaylarını azaltmak için bilimsel çalışmalar sıklıkla yapılmış ve bu çalışmalar çözümler de sunmuşlardır. Bazı araştırmalar intihara karşı en önemli unsurun insanların öz-saygı (self-esteem) sahibi olmaları olduğunu vurgulamaktadır (Çuhadaroğlu-Çetin, 2001; Wild, Flisher ve Lombard, 2004). İntihar risk gruplarına toplumsal destek sağlanması da önemli bir koruyucu faktör olarak sunulmaktadır (Bearman ve Moody, 2004; Eskin, 1995; Rutter ve Behrendt, 2004). Gök ve diğer. (2004) polisler üzerinde yaptığı çalışmada intihara meyilli polisleri intihardan uzaklaştırmak için bu polislerin sosyal olarak desteklenmeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Alptekin (2008) bireylerin iyi ve samimi arkadaşlara sahip olmaları durumunda, kardeşleri arasında yakın bir ilişkinin bulunması durumunda ve çocuk sahibi olmaları durumunda intihara daha az meylettiklerini ortaya çıkarmıştır. Bu faktörlerde intiharla mücadele için kullanılabilir olacak olgular olabilirler. Son olarak Diğdem ve Siyez (2006) intihar olgusu ile mücadele edebilmek için hem ebeveynlere hem de okullara intihar olgusunu doğru anlayabilmek ve intihara meyilleri olanları zamanında teşhis edebilmek için bilgi ve bilinç kazandırılması gerektiğini ve bunların psikolojik danışmanlık hizmetleri ile desteklenmeleri gerektiğini vurgulamışlardır.

Türkiye'nin Güneydoğusunda Yaşanan Kadın İntiharları

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde özellikle kadınların intiharları diğer bölgelere oranla bir farklılık göstermektedir. Türkiye genelindeki oranların tersine bu bölgede kadınların hem intiharlarının hem de intihar girişimlerinin sıklığı erkeklerinkinden daha fazladır. Ertürk'e (2007) göre erkek intiharların kadınlarınkine oranı 0,97'dir. Bazı illerde kadın intiharları oranları çok daha fazladır. Adıyaman'da kadın intiharları oranı %72 (Alptekin, Duyan ve Demirel, 2006), Batman'da ise %75 dolayındadır (Deniz, Ersöz, İldeş ve Türkaslan, 2000). İntihar eden kadınların tipik özelliği ise bunların çoğunun genç kadınlar olmasıdır. Bunların çoğu 15-24 yaş grubundadırlar (Ertürk, 2007). Güneydoğu Anadolu Bölgesinde kadınların özellikle genç kadınların neden intihar ettiği önemli bir araştırma sorusudur ve iyi inceliş analiz edilmelidir. Güneydoğu Anadolu Bölgesinde kadınların intiharları bu bölgelerin dinamikleri ile uyumlu olarak gelenekler, töre, kentleşme, modernleşme, göç, yoksulluk ve eğitim gibi daha farklı faktörler dikkate alınarak incelenmelidir.

Literatürde sınırlı sayıda çalışma Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaşanan kadın intiharlarını incelemiştir. Deniz vd. (2000) Batman'daki intihar olaylarını incelemiştir ve bölgedeki olumsuz ekonomik ve sosyal koşulların bu intiharlarda etkili olduğunu ifade etmiştir. Bölgede son 20 yıl içerisinde yaşanan yoğun göçün ve bunun sosyal ve ekonomik etkilerinin intiharları olumsuz etkilediği tespit edilmiştir. İntihar eden kadınların eğitim düzeyi oldukça düşüktür; %30'u okuma yazma dahi bilmemektedir. Erkeklerin intiharlarında ekonomik sebepler ağırlıklı iken kadın intiharlarında aile baskısı daha etkili görünmektedir. Toplum baskısı, bir yakının ölümü ve ekonomik sebepler kadın intiharları için diğer sebepler olarak görülmektedir. Ayrıca intihar eden kadınların %63'nun bekar olduğu, intihar etmek için çoğunlukla kendini asmak yöntemini seçtikleri belirlenmiştir.

Alptekin vd. (2006) de Adıyaman ilinde meydana gelen intiharları incelemiştir ve neden genç kadınların intihar oranlarının erkeklerinkinden üç kat fazla olduğuna dair bulgular elde etmeye çalışmıştır. Deniz vd.'e (2000) benzer olarak Alptekin vd. (2006) bu ildeki genç kadınların intihar eylemlerini sosyal ve toplumsal faktörlerle açıklamıştır. Alptekin vd. (2006) göre Adıyaman iline yapılan yoğun göçler ve bu göçün de tetiklediği yoksulluk, düşük eğitim düzeyi ve modernleşmeye ayak uyduramama etkenleri intihar eylemlerini artırmaktadır. Kadınlar ilde daha sıklıkla intihar etmektedir çünkü onların eğitim düzeyleri, ekonomik bağımsızlık düzeyleri ve toplumla bütünleşme düzeyleri erkeklere oranla daha düşüktür. Adıyaman ili Atatürk barajı inşaatı sebebiyle köylerin boşaltılması ile yoğun bir göç almıştır, ancak şehir gerekli altyapıya sahip olmadığı için artan nüfus için yeterli sağlık ve sosyal hizmetleri sağlayamamaktadır. Benzer olarak eğitim de yeterli kalite ve düzeyde verilememektedir. Yeterli iş imkanları sağlanamadığından yoksulluk da yaygındır. Ayrıca bu yoğun göç ve beraberinde getirdiği problemler modernleşme sürecini hem yavaşlatmakta hem de zorlaştırmaktadır. İlde bütün bu problemlerden en çok etkilenen kadınlardır çünkü kadınların hem evlerinde hem de dışarıda üzerlerine aldıkları yükler çok fazladır. Geleneklere aşırı bağlılık kadınları hem eğitimden, hem ekonomik imkanlardan hem de modernleşme sürecinden geride tutmaktadır. Alptekin vd. (2006) tüm bu faktörlerin Adıyaman ilinde genç kadınları intihar etmeleri açısından ön plana çıkardığını vurgulamaktadır. Araştırmada ayrıca intihar girişimlerinde evli kadınlarla bekar kadınların oranlarının birbirine yakın olduğu, kadınların intihar yöntemi olarak daha az ölümcül olarak bilinen ilaç ve zehirli madde kullandıklarını, intihar eden kadınların çoğunlukla ev kadını ve ev kızı gibi ekonomik

bağımsızlığı olmayan kadınlar olduğu ve daha çok ailesel sorunlar sebebiyle kadınların intihar ettiği tespit edilmiştir.

Ertürk (2007) de bölgedeki intihar olaylarını, daha geniş bir perspektiften, kadınlara karşı şiddet olgusunu da dahil ederek incelemiştir. Ertürk'e (2007) göre Güneydoğu Anadolu Bölgesi sosyal ve toplumsal olarak Türkiye'nin diğer bölgelerinden farklıdır. Dolayısı ile bölgenin değerleri, töre ve gelenekleri de farklıdır. Bölgede çoğunlukla Kürt kökenli vatandaşlar yaşamaktadır ve sosyal yapıda soy ve aşiret etkilidir. Toprak yönetimi ağaların elindedir ve bölgede ataerkil bir aile yapısı hakimdir. Tüm bu özellikler bir araya gelince Türkiye'de yaşanan her alandaki modernleşme sürecinde Güneydoğu Anadolu Bölgesi geride kalmıştır. Sosyal alanda bu süreçten en olumsuz etkilenen kadınlar olmuştur. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı raporuna göre bölgedeki kadınların hem Cinsiyet Gelişim indeksi hem de Cinsiyet Güçlenme indeksine Türkiye'nin en düşük değerlerine sahiptir. Okuryazarlık oranları da bu bölgede kadınlar açısından oldukça düşüktür. Türkiye genelinde kadınların %81'i okuryazarken Güneydoğu Anadolu Bölgesinde bu oran sadece %65'tir. Bölgede hala kız çocuklarının okula gönderilmemesi veya belli bir yıldan sonra okuldan alınması söz konusudur. Kırsal kesimde okuryazar oranları daha da dramatiktir. Ertürk (2007) bu kadınların Türkçe de bilmedikleri için modernleşme sürecinden tamamen dışlandıklarını vurgulamaktadır. Bölgede kız çocukları hala küçük yaşta evlendirilmektedir. Bu evlilikler çoğu zaman görücü usulü ile olmakta ve kızların rızası aranmamaktadır. Kuzenlerle evlendirme veya berdel denen iki aile arasında kızların evlendirilmek üzere değiştirilmesi uygulaması da hala vardır. Bölgede evli kadınlar evlerinde şiddet de görmektedir. Ertürk'e (2007) göre bölgede özellikle kadınların hayatını yakından etkileyen diğer bir unsur töredir. Töreye göre kadın namuslu olmalıdır ve bu namuslu olmak kavramı çok sıkı kurallara tabidir. Bu kurallara uymayan kadınların namusunun kirlendiği varsayılır ve bu kir temizlenmeye çalışılır. Temizleme yolu bu kadınların öldürülmesi bile olabilmektedir.

Araştırma sonuçları bölgedeki insanların yarısına yakınının zina yapan kadının öldürülmesi gerektiğine inandıklarını ortaya koymaktadır. Namusunun kirlendiğine inanılan kadının gerçekten belirtilen fiili işlemiş olması şart değildir; toplumun bu fiilin işlendiğine inanmış olması kadının sözde namussuz olarak kabul edilmesine yeterlidir. Bu inancın kaynağı dedikodu veya iftira olabilir. Söz konusu kadınlar hakkında çoğunu akrabaların oluşturduğu bir aile konseyi tarafından infazlarına karar verilir. İnfaz için de ceza ehliyeti olmayan ailenin küçük erkek bireyleri seçilir ve kadınlar infaz edilir. Ertürk'e (2007) göre çoğu zaman bu infazlara intihar süsü verilmektedir. Veyahut, söz konusu kadınlar namuslarını kendilerinin temizlemeleri için intihar etmeye zorlanmaktadır. Bunun dışında bölgedeki intihar eylemlerinin arkasında evliliğe zorlama, erken evlilik, enest ilişkiler ve cinsel taciz gibi sebepler de bulunmaktadır. Ertürk (2007) intiharlarda medya etkisine de değinmiş; medyada intihar haberlerinin sıklıkla yer almasının intiharları ve intihar girişimlerini artırıcı bir etki olduğunu vurgulamıştır.

Benzer olarak Yıldırım da (2010) Batman ilinde kadınların sıklıkla intihar etmesinin sebeplerini son 25 yılda köylerden şehir merkezine yaşanan yoğun göçlerle ve bu göçün doğurduğu olumsuz sonuçlarla açıklamaya çalışmıştır. Yıldırım'a (2010) göre kadınlar köy değerleri ile kent değerlerinin çatışmasının tam ortasında bulunmaktadır. Kadınlar töre ve gelenekler gereği aile, akraba ve toplum baskısı altında ağır şartlarda yaşamaktadırlar. Kendilerine kati köy değerleri dayatılmaktadır ancak kadınlar yeni tanıştıkları kent değerlerini benimsemek istemektedirler. kadınların intiharları eski değerlerin dayatılmasına

bir nevi başkaldırı gibidir. Ayrıca, bölgede yaşanan şiddet ve ölüm olayları, yoksulluk ve aile ve toplum tarafından uygun görülmeyen karşı cinsle ilişkiler de intihar sebebi olarak belirtilmektedir. Ertürk'le uyumlu olarak (2007) Yıldırım da (2010) intihar gibi görünen bazı olayların arkasında aslında cinayetlerin bulunduğunu vurgulamaktadır. İlde ve bölgedeki güçlü aşiret etkisi kadınların intiharına sebep olmaktadır. Yıldırım'a (2010) göre bu aşiret baskısı açık ve gizli imaj sözleşmeleri olmak üzere iki çeşit kadın intiharına sebep olmaktadır. Gizli imaj sözleşmesinde kadın aşiretin katı baskısı karşısında ve aşiret değerleriyle çatışması durumunda kendini imha eder. Açık imaj sözleşmesinde ise kadın aşiretin kendine biçtiği rolleri kabul etmemesi ve kendisine alternatif roller belirlemesi durumunda aşiret tarafından intihara zorlanır.

Aktay (1999) Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaşanan göçlerin ve bu göçlerin yarattığı karmaşık modernleşme sürecinin kadınları çok olumsuz etkilediğini ve genç kadınların intiharının önemli bir sebebinin bu süreç olduğunu vurgulamaktadır. Aktay'a (1999) göre daha önce yoğunlukla kırsalla yaşayan ve modernleşme sürecinden ve onun değerlerinden uzakta kalmış olan insanlar göçle beraber kentlerde yeni değerlerle tanıştılar ve modernleşme sürecinin daha çok içinde yer almaya başladılar. Hiç bir modernleşme süreci sancısız olmamıştır. Bölgenin modernleşmesi için de sancılar söz konusudur. Bölgede modernleşme sürecinin sancısını daha çok kadınlar çekmektedir. Aktay (2001) bölgedeki intiharların kadınların eğitimsiz olması ile, baskıcı aile veya toplum ile, töre ve gelenek ile, anlayışsız babalar ile, bastırılmış masum talepler ile ve aşiret bağları ile yeteri kadar açıklanamayacağını vurgulamaktadır. Bunlar daha çok medyanın kullandığı argümanlardır. Aktay (2001) Batman ilindeki intiharları incelerken ilde aşiret ilişkileri için bitmiş denemese bile çok azaldığını vurgulamaktadır. Yukarıdaki medyatik iddiaların aksine bulgular bölgede kadınların tamamına yakını imkân olursa çalışabileceğini düşünüyor. Büyük bir kısmı şehir hayatından memnun ve bunun hem kendileri hem de çocukları için daha yararlı olduğuna inanıyorlar. Çoğunun evinde TV, telefon vb teknolojik imkânlar mevcut. Toplumsal bağlardan da kopmamışlar: boş zamanlarının çoğunu komşuları ile sosyalleşerek geçiriyorlar. Büyük çoğunluğu en fazla dört çocuk sahibi olabileceklerini ve evlenirken görücü usulü ile değil beğendikleri insanla mümkün olduğu kadar tanışma ve görüşme imkânından sonra evlenilebileceğine inanıyor. Yarısından fazlası kocasına sormadan oyunu kullanıyor (Aktay, 1999). Aktay (2001) bu bulgulara da dayanarak bölgedeki genç kadınların intiharlarının sebeplerinin medyada yansıtılanlar değil kadınların modernleşme sürecinde geleneksel ve toplumsal ilişkilerin çözülmesi ve toplumsal bağların azalması olarak açıklamaktadır. Bölgedeki insanlara modernleşme ve onun değerleri bölgenin gelenekleri ve değerleri ile bütünleştirerek ve sindirilerek değil bir dayatma tarzında kabullendirilmeye çalışılmaktadır. Bu durumda da özellikle göçler sebebiyle zaten değerleri ve toplumsal bağları zayıflamış kadınlar için yıkıcı sonuçlar doğurmaktadır. Zaten şoka girmiş ve boşlukta olan bu kadınlar dayatılan modernleşme değerlerinin arkasına bilinçsizce takılmaktadırlar. Bölgede son 25 yıldır PKK ve Hizbullah terörünün oluşturduğu şiddet ve güvensizlik ortamı da toplumsal değerlerinin iyice zayıflayıp yok olmasını desteklemiş ve böylece insanları bir arada ve güvende tutacak bağlar iyice zayıflamıştır. Aktay (2001) bu iddialarını desteklemek için toplumsal kalkınma programlarında kadınlara geleneksel değerlerin kötü olarak gösterilmesini, kadınlara pop kültürünün özendirilmeye çalışılmasını, kılık-kıyafet kampanyalarında kadınlara geleneksek değerlere hiç uymayan kıyafetler dağıtılmasını göstermektedir. Aktay'a (2001) göre göçler, modernleşme ve bölgede uygulanan modernleşme dayatması özellikle kadınları ahlaki ve

geleneksel değerlerden koparmış ve toplumsal bağları zayıflatmıştır. Boşlukta kalan bu kadınlarında intiharı seçmeleri doğal bir sonuç olarak karşılanmalıdır.

Bağlı (2004) Aktay'ı (2001) destekler şekilde Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaşanan genç kadınların intiharlarını, göçlerle zaruri hale gelen kent yaşantısı ve bu yaşantının gereği olan modernleşme süreci ile açıklamaktadır. Kent yaşamı kırsala göre çok farklıdır. Yaşam koşulları, ilişkiler, üretim süreci kentte çok daha farklıdır. Kırsaldan kente göç etmiş insanları bir takım zorluklar beklemektedir. Kentte yaşayanlar daha stresli, aceleci, gergin ve saldırgan olurlar. İnsanlar kendilerini güvende hissetmezler. Kentte insanları telkin edip yatıştıran ve destek olan büyükler, akrabalar ve komşular yoktur. Kente gelen insanlar için iki seçenek vardır. Ya kent yaşamına adapte olunur veya kent değerleri reddedilir ve bunlarla bir çatışma içinde olunur. Bu çatışma bölgedeki intiharları açıklayabilir. Ancak, Bağlı (2004) intiharların sadece bunlarla açıklanamayacağını da vurgulamaktadır. çünkü göç ve modernleşme süreçleri benzer olmasına rağmen bazı illerdeki kadın intiharları diğerlerine göre farklılık göstermektedir. Özellikle Batman ilindeki genç kadın intiharları dikkat çekmektedir. Bağlı (2004) muhtemel diğer intihar sebeplerini açıklamak üzere ildeki bazı istatistikleri sunmaktadır. Buna göre, intihar eden kadınların büyük bir kısmı okur yazar değildir ve çoğu da ilköğretim mezundur. İntihar eden kadınların hiç biri nitelikli iş sahibi olmayıp ev kadını veya ev kızıdır. Meslekleri olmayan bu kadınların sosyal çevreleri kendi ev çevreleri ile kısıtlıdır. İntihar eden kadınların yarısından fazlası bekardır. Son olarak Bağlı (2004) intiharlarda TV'nin de bir etkisi olduğunu vurgulamıştır. TV hayata bağlılığı azaltmakta, kuşak çatışmasını tetiklemekte ve toplumsal değerleri erozyona uğratmaktadır.

Yöntem

Bu araştırma intihar olgusunu sebep ve sonuçları ile derinlemesine inceleyecek bir araştırma olduğu için araştırma yöntemi olarak kalitatif (nitel) bir dizayn seçildi. Kalitatif çalışma tekniği bir olgunun rakamlara dayanmadan detaylı ve derinlemesine incelenmesi için en uygun teknik olarak nitelendirilmektedir (Creswell, Glesne, 2006; Rossman & Rallis, 2003). İntihar olaylarının bölgede yaygın olduğu bilinmekle beraber intihara teşebbüs edenleri bu eyleme iten sebepler hakkında yeterli bilimsel araştırmalar yapılmamıştır. Bu sebeple literatürde bir boşluk bulunmaktadır. Türkiye'de yıllardır tartışılmakta olan ancak üzerinde yeteri kadar çalışma yapılmamış Güneydoğu Anadolu bölgesindeki intihar ve intihara teşebbüs olaylarının sebeplerini derinlemesine araştırmak amacı ile kalitatif araştırma tekniği kullanılmıştır.

Bu araştırma için kalitatif bilgi toplama yöntemlerinden yüz yüze görüşme ve doküman inceleme teknikleri kullanılacaktır. Yüz yüze görüşmelerde detaylı ancak sadece istenilen verilerin toplanabilmesi için yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılacaktır.

Çalışmanın konusuna ve amacına uygun olarak önceden belirlenmiş açık uçlu (open-ended) sorular her bir görüşmeciye yöneltilecek. Bu sorular aşağıda verilmiştir. Sorularının açık ve anlaşılabilir olmasına, fakat yönlendirici olmamasına dikkat edilecek. Bu sorulara ilave olarak gerekli olduğu zaman görüşmecinin verdiği cevabi detaylandırması ve daha açık hale getirmesi için açıklayıcı ve spontane sorular sorulacaktır. Örneğin "cevabınızı biraz daha açar mısınız?" veya "bununla ne demek istediniz?" gibi açıklayıcı sorular ana sorularla elde edilmek istenen cevapları kapsamlı ve doğru olarak alabilmek için yöneltilecek. Uygun bir görüşme yapabilmek ve daha güvenilir veriler elde etmek için görüşmeler deneklerin en müsait oldukları zaman dilimlerinde ve mekânlarda yapılmaya çalışılacaktır. Görüşmelerin

süresi detaylı bilgi alınacak fakat katılımcıyı sıkmayacak kadar uzun tutulacaktır. Gerekirse aynı katılımcı ile iki ve daha fazla görüşme yapılması planlanmıştır. İntihar olgusunun hassasiyetine binaen ve veri toplama işlemleri görüntülü veya sesli olarak kayıt edilmeyecektir.

Veri toplama için kullanılan görüşmelerin yanında son 5 yıl içerisinde intihara teşebbüs etmiş yaklaşık 100 kişinin ilgili kamu kurumlarında verdikleri ifadeler incelenecek ve analiz edilecektir. Bu analizlerde çalışmanın amacına uygun olarak bölgedeki intihar olaylarının sebepleri üzerine araştırmalar yapılacaktır.

Örneklem seçimi için amaçlı (purposeful) örnekleme tekniği tercih edilecek. Bu yöntem kalitatif araştırmalarda genellikle tercih edilmektedir (Creswell, 2005). Bu, ayrıca olasılığa dayalı olmayan bir örnekleme tekniğidir. Denek sayısını artırmak için kartopu örnekleme tekniği de kullanılacaktır. Örnekleme kriteri ise; Güneydoğu Anadolu Bölgesinde intihara teşebbüs etmiş ancak farklı sebeplerle başarılı olamamış birey olmak, özellikle genç bayan olmaktır. Bu kriterle amaçlanan intiharı doğuran sebepleri bizzat yaşamış ve kendini öldürmeye gerçekten niyet etmiş bireylerin kendi ağızlarından onları bu duruma iten sebepleri öğrenmek gayretidir. Görüşmecilere ulaşmak için aracılar (gatekeeper) kullanılacaktır. Kalitatif araştırmalarda aracı kullanılması hem deneklere daha kolay ulaşmak hem de denek ile araştırmacıyı tanıştırap aradaki buzları kırmak için tavsiye edilmektedir (Creswell, 2005; Glesne, 2006).

Bu araştırmanın sonuçlarını daha güvenilir yapmak için bir kısım metotlar (trustworthiness methods) takip edilecektir. Birincisi: detaylı anlatım tekniği kullanılarak çalışmanın her aşaması açıklanacak. Bununla çalışmanın okuyucular tarafından tam olarak anlaşılması hedeflendi. İkincisi: bu çalışma amaçlı (purposeful) ve olasılığa dayalı olmayan bir örnekleme tekniği kullanmasına rağmen yeterli sayıda denek kullanmaya gayret edilecek. Creswell (2005) kalitatif bir araştırmada 30 denneğin uygun bir rakam olduğunu vurgular. Ancak bu araştırma bu kriterin öngördüğünden daha fazla sayıda deneye ulaşmayı hedeflenmiştir. Denek sayısının 50'nin üzerinde olması öngörülmektedir. Üçüncüsü: görüşmeler yazılı olarak kayıt edilecektir. Ancak bu not etme işlemi deneklerde rahatsızlık meydana getirirse bu terk edilecektir. Araştırmacı veri kaybını önlemek için görüşmeyi takiben süratle görüşmeye ait aklında tuttuklarını not edecektir. Dördüncüsü: kalitatif araştırmalarda metodolojinin ve sonuçların başka bir akademisyen tarafından da değerlendirilmesi güvenilirliği artıran bir etken olarak kabul edilmektedir (Rossman & Rallis, 2003; Glesne, 2006). Bu çalışmanın da güvenilirliğini artırmak için metodoloji ve sonuçlar başka bir araştırmacıdan incelemesi ve değerlendirilmesi istenecek ve alınan geri bildirimler çalışmayı geliştirmek için kullanılacak.

Bu araştırmada ayrıca kalitatif araştırmaların önemli bir gereği olan etiksel unsurları sağlamayı hedeflemiştir. Bunun için doküman incelemesi için hedeflenen kurumlardan yazılı izin alınacaktır. Bu izin araştırmanın hangi amaçla yapıldığı ve sonuçlarının nasıl kullanılacağı açıklanacaktır. Aynı şekilde yüz yüze görüşme yapılacaklara da çalışmanın amacı ve kapsamı hakkında bilgi verilecek ve gönüllü olan deneklere çalışmaya kendi rızaları ve hür iradeleri ile katıldıklarını gösterir bir belge imzalatılacaktır. Bu belgede (consent form) çalışmanın amacı ve kapsamı anlatılmakla beraber bu araştırmaya katılmanın gönüllü olduğu, deneklerin bilgilerinin kesinlikle gizli kalacağı ve kendilerinin kimliklerini açığa çıkaracak her hangi bir bilginin araştırma sonuçlarında yer almayacağı hususları da bulunacaktır. İlave olarak araştırma sonuçları yayınlanırken isim kullanılmayacak bunun yerine Denek 1,

Denek 2, vb. seklinde isimlendirme yapılacaktır. Deneklerin kimlikleri tespit edilemesin diye deneklerin ikametleri hakkında bilgiler kullanılmayacaktır. Ayrıca denekler kadın olacağı için görüşmeler kadın bir araştırmacı tarafından yapılacaktır. Bu araştırmacı kadınlar ve onların sosyal hayattaki ve yerleri hakkında bilgi ve tecrübe sahibi alanında uzman bir araştırmacı olacaktır. Bütün bunlarla hedeflenen deneklerin kişilik haklarının güvence altına alınmasıdır.

Mülakat Soruları

Bizimle işbirliği yapıp bu çalışmaya katıldığınız için teşekkür ederiz. Biliyoruz ki zor bir süreçten geçtiniz. Yaşadığınız bu kötü olayın başkalarının da yaşamaması için neler yapılması gerektiğini öğrenmek adına sizin vereceğiniz değerli bilgilere ihtiyacımız var. Bu çalışmamız daha başka insanların hayatları kaybolmasın diye bir araştırma projesinde kullanılacaktır. Çalışmaya katılmak tamamen gönüllüdür. Bilgileriniz kesinlikle üçüncü şahıslarla paylaşılmayacak ve kimliğiniz hiç bir kimseye ifşa edilmeyecektir. İstemediğiniz soruları yanıtlamak zorunda değilsiniz.

1- Bize kısaca kendinizi tanıtır mısınız? (Açıklayıcı ve detaylandırıcı sorularda ilave edilecektir. Örneğin, aile ve akrabalar hakkında sorular da sorulacaktır.)

2- Bize hayatınızı kısaca anlatır mısınız? (1. ve 2. soru ile hem demografik bilgilerin elde edilmesi hem de katılımcının görüşmeye ısındırılması hedeflenmiştir.)

3- İntihar insanın hayatta en önemli sermayesi olan hayatini elinden almaktadır. Sizi böyle zor bir karara iten sebepler nedir? (açıklayıcı ve detaylandırıcı sorular ile en önemli sebebin hangisi olduğu bulunmaya çalışılır. Ayrıca arkadaş çevresi, medya ve internet etkisi olup olmadığı da öğrenilmeye çalışılır.)

4- Biliyoruz çok zor ama bize intihar teşebbüs olayınızı anlatmaya çalışır mısınız? (açıklayıcı ve detaylandırıcı sorular ile olay sırasındaki hissiyatı, intihar yöntemi ve bu yöntemi nasıl ve kimlerden öğrendiği bilgisi elde edilmeye çalışılır)

5- Arkadaşlarınızda ya da yakınlarınızda intihar eden ya da intihara teşebbüs eden var mı?

6- Başka hayatların kurtarılması için ailelere ve diğer insanlara neler tavsiye edersiniz?

Sonuç

Hem toplumsal hayatı hem de bireyleri derinden etkileyen intihar olayları hem dünyada hem de Türkiye de oldukça yaygındır. Bu olguyu daha iyi anlamak ve daha doğru çözümler üretebilmek amacı ile bu olgunun daha çok ve daha yoğun araştırılması hayattır. İntihar olgusunu ve sebeplerini anlamak ve intiharları azaltacak çözümler bulmak amacı ile sayısız bilimsel araştırma yapılmıştır. Ancak bu çalışmalar bilimsel araştırma metodlarını kullanan alan araştırması değil daha çok yerli ve yabancı literatürü derleyip sunan çalışmalardır. Bilimsel araştırma metodlarını kullananlar ise genellikle nicel teknikleri kullanışlardır. Nitel araştırma sayıları ise çok sınırlıdır. Bu çalışma intihar olgusunu derinlemesine araştırarak nitel bir çalışma olduğu için hem literatürdeki boşluğu dolduracak hem de intihar olgusunun derinlemesine incelenmesini sağlayacaktır.

Diğer yandan, Türkiye'de bölgesel olarak intihar olaylarının araştırıldığı çalışmalar sınırlıdır. Özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesinde daha çok kadınlar üzerine yoğunlaşmış çalışmalar sınırlıdır. Bu bölgede intihar istatistikleri Türkiye'nin kalanından farklılık

göstermektedir. Türkiye'nin genelinin tersine bu bölgede kadınlar erkeklerden daha fazla sayıda intihar etmektedir. Özellikle bu intiharların failleri genç kadınlardır. Literatür bölgenin kendine özgü dinamiklerinin genç kadınların intiharlarında etkili olduğunu göstermektedir. Bölgede yaşanan göçler, yaşanan modernleşme süreci, terör eylemleri, yetersiz eğitim ve ekonomik koşullar ve bölgedeki kültürel ve sosyal yapı genç kadın intiharlarının sebepleri olarak gösterilmektedir. Bu intiharların daha yoğunlukla araştırılması ve gerçek sebeplerinin ortaya çıkarılması hayati bir zorunluluktur. Böylece genç kadınların intiharlarının azaltılması mümkün olabilecektir. Bununla bağlantılı olarak hayata bağlılığının ve toplumsal huzurun artırılması da mümkün olabilecektir.

Kaynakça

- Aktay, Y. (1999). *Güneydoğu'da Hızlı Göç Yollarında Modernleşme ve Kadın*, araştırma raporu.
- Aktay, Y. (2001). Güneydoğu'da İntihar: Kalan Sağlar Kimindir? *Tezkire*, 18.
- Alptekin, K. (2008). Sosyal Hizmet Bakış Açısından Genç Yetişkinlerde İntihar Girişimlerinin İncelemesi: Bir Model Önerisi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Doktora Tezi.
- Alptekin, K., Duyan, V. ve Demirel, S. (2006). Adıyaman'da İntihar Girişimleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 7.
- Altındağ, A., Özdemir, B. ve Yanık, M. (2005). Şanlıurfa'da ateşli silahla intiharlar. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 6.
- Bağlı, M. (2004). Batman İntiharları Bağlamında Özgürlüğün Ve Geleneksel Toplumsal Yapının Kentsel Kurgusu, *Kriz Dergisi* 12.
- Bearman, P.S. and Moody, J. (2004). Suicide and friendships among American adolescents. *American Journal of Public Health*, 94.
- Birtchnell, J. (1981) Some familial and clinical characteristics of female suicidal psychiatric patients. *Brit. J. Psychiatry*, 138.
- Bolger, N., Downey G., Walker, E., and Steininger, P. (1989). The onset of suicidal ideation in childhood and adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 18.
- Çuhadaroğlu-Çetin, F. (2001). Suicide attempts and self-image among Turkish adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 30.
- Deniz, İ., Ersöz, A. G., İldeş, N. ve Türkaslan, N. (2000). 1995 - 2000 Yılları Resmi Kayıtlarından Batman'da Gerçekleşen İntihar ve İntihar Girişimleri Üzerine Bir İnceleme. *Aile ve toplum eğitim ve araştırma dergisi*, 1.
- Diğdem M. ve Siyez, D. M. (2006). Ergenlik döneminde intihar girişimleri: Bir gözden geçirme. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14.
- Durkheim, Émile, 1986, *İntihar*, Fransızca'dan çev. Özer Ozankaya, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Eğilmez, A. Kültür Ş. (1989), *İntihar girişiminde bulunan ergenlerde yakınlaştırmacı etkenler ve aile yapısı*, XXIV Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi Serbest Bildiriler, Saypa, Ankara.
- Eksi, A. (1990). *Çocuk, genç, ana babalar*, Bilgi Yayınevi: Ankara.
- Ertürk, Y. (2007). Kadına Karşı şiddet, Nedenleri ve Sonuçları Türkiye Raporu. <http://www.ohchr.org>, erişim tarihi: 15.12.2010.

- Eskin, M. (1995), Suicidal behavior as related to social support and assertiveness among Swedish and Turkish high school students: A cross-cultural investigation, *Journal of Clinical Psychology*, 51.
- Eskin, M., Ertekin, K., Dereboy, Ç., ve Demirkiran, F. (2007), Risk factors for and protective factors against adolescent suicidal behavior in Turkey. *Crisis*, 28.
- Evans, E., Hawton, K., Rodham, K. and Deeks, J. (2005), The prevalence of suicidal phenomenon in adolescents: A systematic review of population-based studies, *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 35.
- Fine, P., McIntire, Af.S., and Fain, P.R. (1986), Early indicators of self-destruction in childhood and adolescence: A survey of pediatricians and psychiatrists, *Pediatrics*, 77.
- Friedman, R., Corn, R., and Hurt, S. (1984), Family history of illness in the seriously suicidal Adolescent, A life-cycle approach. *Am. J. Orthopsychiatry*, 54.
- Gök, M., Özaşçılar, M. ve Ziyalar, N. (2004), "İstanbul'da 1997-2002 yılları arasında polis intiharları", *Polis Bilimleri Dergisi*, 6.
- Gröholt, B., Ekeberg, Ö., Wichström, L. and Haldorsen, T. (2000), Young suicide attempters: A comparison between a clinical and an epidemiological sample, *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 39.
- Johnson, G.R., Krug, E.G., & Potter, L.B. (2000), Suicide among adolescents and young adults: A cross-national comparison of 34 countries. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 30.
- Keitner, G., Miller, I., Fruzzetti, A., Epstein, N, Bishop, D., and Norman, W. (1987), Family functioning and Suicidal behavior in psychiatric inpatients with major depression, *Psychiatry*, 50.
- Kisch, J., Leino, V., and Silverman, M.M. (2005), Aspects of suicidal behavior, depression, and treatment in college students: Results from the Spring 2000 National College Health Assessment Survey, *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 35.
- Liu, X. and Tein, J.Y. (2005), Life events, psychopathology, and suicidal behavior in Chinese adolescents, *Journal of Affective Disorders*, 86.
- Rutter, P.A. and Behrendt, A.E. (2004), Adolescent suicide risk: Four psychosocial factors, *Adolescence*, 154.
- Sayar, K. (2002), İntihar ve inanç sistemleri, *Yeni Symposium* 40.
- Sayıllı, İ., Canat, S. ve Tuğcu, H. (2003), On altı intihar olgusunun psikolojik otopsi yöntemi ile değerlendirilmesi, *Kriz Dergisi*, 11.
- Simpson, M. E. ve Conklin, G. H. (1989), Socio-economic development, suicide and religion: a test of Durkheim's theory of religion and suicide, *Social Forces*, 67.
- Stack, S. (2000), Suicide: a 15-year review of the sociological literature, *Suicide and Life Threatening Behavior*, 30.
- Thompson, E.A., Mazza, J.J., Herting, J.R., Randell, B.P. and Eggert, L.L. (2005), The mediating roles of anxiety, depression, and hopelessness on adolescent suicidal behaviors, *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 35.
- TÜİK, (2005), *İntihar İstatistikleri*.
- Tüzün, D. Ü. (2005), Gençlik döneminde depresyon ve intihar, *Sempozyum Dizisi*, 43.
- Wasserman, D. and Gullberg, J. (1989), Early separation and suicidal behavior in the parental homes of 40 consecutive suicide attempters, *Açta Psychiatr Scand*, 79.
- Wild, L.G., Flisher, A.J. and Lombard, C. (2004), Suicidal ideation and attempts in adolescents: Associations with depression and six domains of self-esteem, *Journal of Adolescence*, 27.
- Yıldırım, S. (2010), İntihar ve Kadın, <http://kuanta.blogcu.com/intihar-kadin-ve-batman/830824>, erişim tarihi: 16.12.2010.
- Yüksel, N. (2001), *İntiharin Nörobiyolojisi*, 3. Biyolojik Psikiyatri Kongresi, Kapadokya, Nevşehir.
- Yüksel, N. ve Ceyhan, B. (1994), *İntihar, Ruhsal Belirtiler*, Ankara, Hatipoğlu Yayınevi.

ZORUNLU GÖÇ VE SUÇ İLİŞKİSİ

Yılmaz CEYLAN*

Özet

Zorunlu göç, ilk olarak 14 Haziran 1934 tarihinde çıkarılan yasa ve 21 Haziran 1934 tarihinde bu yasanın kabul edilişiyile Türkiye de yürürlüğe girmiş ve etkisi günümüzde hala devam etmekte olan bir olaydır.

Terör sorunun çözümünü için ortaya atılan zorunlu köy boşaltma fikri bu soruna çözüm bulamadığı gibi güvenli ve huzurlu olan kent hayatının da güvensizliğe itilmesine sebep olmuştur. Kendi köyünde merası, tarlası, hayvanları olan ve bunlar vasıtasıyla yaşamını devam ettiren insanlar, şehirde yersiz yurtsuz ve en önemlisi işsiz kalmışlardır. Zorunlu göç nedeniyle işsiz ve evsiz kalan halk, kentin çeperlerine gecekondular yaparak ya da kentin merkezinde bir varoş mahallesine yerleşerek kendilerine barınacak bir yer bulmaya çalışmışlar ancak bunu sefalet içinde sürdürmüşlerdir.

Gönüllü göçten farklı yanları ortaya konması açısından normal şartlarda şehir hayatının sağlık hizmetlerine, sosyal yaşam alanlarına, iş gücüne ve cezp edici güzelliklerine kanarak gelen insanların bile ayak uyduramayıp sıkıntılar yaşadığı şehir hayatı bir gecede evini boşaltıp gelen insanlar için daha zor ve sıkıntılı olmuştur. Yıllarca sıkıyönetimler, zorunlu göçler, köy boşaltmalar ciddi travmalar doğurmuştur. Bunun sonucunda alt üst olan hayatlar, suç işlemeye yatkın psikolojide insanlar ve hem gelen insanlar hem de önceden beri orada yaşayan insanlar için güvensiz ve yaşanılmaz bir şehir hayatı ortaya çıkmıştır.

Araştırmamız Muş ili içerisinde bulunan zorunlu göçle gelmiş insanları kapsayacaktır. Muş ili sınırları içerisinde yapılan bu araştırma nitel araştırma deseninde tasarlanmıştır. Araştırmada rehber soru formu eşliğinde bire bir derinlemesine görüşmeler yapılmış ve görüşülen bireylere yarı yapılandırılmış sorular eşliğinde görüşme tekniği uygulanmıştır. Çalışmamızda bu konuyla alakalı özellikle Muş Emniyet müdürlüğünün, Muş Belediyesinin ve Muş Valiliğinin bilgilerine başvurulmuştur.

Zorunlu göç sonucu şehre gelen insanların suça yönelimleri, onları suç işlemeye teşvik eden problemler ve bu suçlardan onları caydıracak durumların tespiti açısından çalışmamız önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: göç, zorunlu göç, suç

*Araştırma Görevlisi, Muş Alparslan Üniversitesi, yceylan66@hotmail.com.

Abstract

Forced migration, the first law passed June 14, 1934 June 21, 1934, and the effect of this law came into force in Turkey still accept the command to form an ongoing phenomenon.

The idea of forced evacuations of terror to the problem posed can not find a solution to this problem are as safe and peaceful life in the city, which has led to mistrust pushing. Their own village, meadow, swamp, animals, and through which people sustain life, homeless, and most importantly, out of place in the city have remained unemployed. Because of the forced migration of unemployed and homeless people, squatters by the city walls or in a suburban neighborhood in the city center, but we tried to find a place to shelter them settling in the continued misery.

Voluntary migration to reveal different aspects of city life under normal conditions in terms of health care, areas of social life, even people from the labor force and stimulating beauty of the Kanara adapt to the difficulties experienced city life more difficult for people who come to unload his house one night and was troubled. For years, martial law, forced migrations, the village has led to serious trauma evacuations. As a result, the lives upside down, in psychology, people are prone to commit crime and the people who lived there since before the people and for the insecure and less humane life in a city that has emerged.

Persons in the province of Mus in our investigation will include the forced migration. In the province of Mus that search method is a method of observation and interview. Mus, this study particularly relevant safety directorate, and Mus Mus Governor's Office, the Municipality of information were consulted.

As a result of forced migration of people from the city crime trends, problems and encourage them to commit a crime shall be determined in terms of this work is important to deter them to offenses.

Keywords: migration, forced migration, crime

Giriş

Göç, birçok nedenden ötürü insanların kendi yaşam yerlerinden kopup kendilerine yeni yerleşim yeri bulmalarıdır. Bu kopuş genelde insanların kendi istekleri üzere gerçekleşen bir vakadır. Göçün belli, başlı sebepleri: savaş, dini sebepler, ekonomik sebepler, siyasal sebepler, ailevi sebeplerdir. Göçün sebeplerine bakıldığında itici nedenler, çekici nedenler ve iletili nedenler olmak üzere üç çeşit neden sayılmaktadır. İtici nedenler, içinde buldukları durumun kendi hayat yaşantıları açısından uygun olmadığını düşündükleri yaşam şeklidir. Çekici nedenler ise şehir hayatının teknolojik rahatlıkları, hayat refahı, yaşam standartlarının yüksekliği vb. birçok şeydir. İletici nedenler ulaşım ağının gelişmesi, kitle iletişim araçlarıyla dış dünyanın insanların bilgisine sunulması ve bu sayede insanların farkındalığının artması olayıdır. Sayılan bu nedenlerin dışında birde terör nedeniyle yaşanan zorunlu göç gerçeği mevcuttur ki oda bizim konumuzdur. Zorunlu göç otuz yıldır Türkiye'nin yaşadığı bir reel haline gelmiştir. Zorunlu göç tamamen Kürt meselesi endekslisi ortaya çıkmıştır ve halada etkileri çarpıcı şekilde devam etmektedir.

Türkiye'nin güneydoğusunda 1990'lı yılların başlarında yoğunlaşan köy boşaltma ve zorla göç ettirme olgusu 1999 yılına kadar devam etmiştir. Bu dönem içerisinde yaklaşık 3700 yerleşim alanından üç milyondan fazla nüfus kendi iradeleri ve denetimleri dışında

yaşam ortamlarını terk etmek zorunda kalmıştır (TMMOB İnsan Hakları Komisyonu Zorunlu Göç Raporu, 2003:568).

1980'li yıllara kadar, Türkiye genelinden izole bir biçimde yaşanan Kürt meselesinde, 12 Eylül 1980 askeri darbesiyle yeni bir aşamaya girilmiştir. 1978 yılından 1987 yılına kadar devam eden 9 yıllık sıkıyönetim ve 1987 yılında başlayıp 2002 yılına kadar devam eden Olağanüstü Hal şartlarında, PKK giderek büyümüş, etkisini zaman içinde artırmıştır. Bu dönemde Kürt sorunu yanlış politikalarla büyümüş ve yeni unsurların eklendiği bir soruna dönüşmüştür (Yayman, 2011:13).

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren devam eden inkar politikası Kürtlerin aslında Türk olduğu yönündeki tezler 1960 darbesiyle doruk noktasına ulaşmıştır. Darbe yönetimi, Kürt sorunu hakkında sert tedbirler alırken, DPT'ye hazırlatılan raporda "kendini Kürt sananlar" ibaresi kullanılmaktan çekinilmemiştir.

Bütün bu sebeplerden dolayı PKK terörü Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesi insanı nezdinde sempati kazanmıştır. Bu sempati terör belasının daha da büyümesine sebep olmuş ve özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesi için çok büyük bir tehdit oluşturmuştur. Yönetimler bu tehlikeden kurtulmak için değişik zamanlarda değişik yöntemler üretmiş uygulamaya koymuştur. Bizim konumuz olan zorunlu göçte bu tehlikenin bertaraf edilmesi için bir dönem yönetimin yürüttüğü gözyaşı ve acı yüklü yöntemlerden bir tanesidir.

1. Göç

Göç olgusu insanlar kadar eskidir. Bunu tarihsel sürece baktığımızda rahatlıkla görebiliriz. Bu genel tanımıyla göç, insanların kendilerine özgü nedenlerle yaşadıkları yerlerden bir başka yere doğru mekân değiştirmesidir.

Daha geniş bir tanımlamaıyla göç, kişilerin hayatlarının gelecekteki kısmının tamamını veya bir kısmını sürdürmek üzere tamamen veya geçici olarak bir yerleşim merkezinden, diğerine yerleşmek kaydıyla yaptığı coğrafi yer değiştirme olayıdır (Yıldırım, 2004:30). Karpat'a göre ise göç, asil yerinden, ulaşılacak istenen yere harekettir (Karpat, 2003: 3).

Göç en yalın ifade ile birey ve grupların, ekonomik, sosyal, kültürel, politik nedenlerden dolayı bir yerden bir yere gitmelerine karşılık gelmektedir Göçle ilgili tanımlara bakıldığında ortak unsurun "yer değiştirme" olduğu gözlerden kaçmamaktadır (Tuzcu. 2008: 8).

Göçün belli, başlı sebepleri: savaş, dini sebepler, ekonomik sebepler, siyasal sebepler, ailevi sebepler.

Göçün nedenleri itici, çekici ve iletili nedenler olarak sıralanabilir. Başbakanlık aile araştırma kurumu terör nedeniyle göçleri ayrı bir başlık olarak ele almıştır (Başbakanlık, 1998:10). Ama birçok kaynak terör nedeniyle göçü itici nedenlerin arasında saymışlardır. Terör nedeniyle yapılan göç, bizim çalışmamız olan zorunlu göçtür.

1.1 Terör

Terör, Terörle Mücadele Kanununun 1. Maddesinin de "Cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasal, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek,

temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir” diye tanımlanmıştır (Akbulut, 1993).

Terör, bir başka tanım da, “siyasi eğilimleri normal olmayan yollardan değiştirmek amacıyla düzenlenen ve içerisinde şiddet veya şiddeti kullanma tehdidi barındıran sembolik eylem” olarak ifade edilmiştir (Sevim, 2003: 25)

Anavatan partisinin hazırladığı “güneydoğu sorunu ile ilgili tesbit ve değerlendirmeler raporu” na göre “terörün amacı, devlete olan güveni ortadan kaldırmak, propaganda, tehdit ve sindirme yoluyla bölge halkını yanlarına çekerek, devlete karşı ayaklanmaya zorlamaktır(Yayman, 2011). Doğu ve Güneydoğu Anadolu’nun kırsal kesiminden göç hareketinde artış, özellikle, PKK terörüyle paralellik arz etmektedir. 1983 yılından önce %7 olan terörden kaynaklı göç olayı 83-90 yılları arasında %64.5’e, 1991’de %83.8’e, 1992’de %81.4’e, 1993’de %83.4’e çıkmıştır.

27 Kasım 1978’de kurulan ve 32 yıldır varlığını devam ettiren PKK ile mücadelede meydana gelen olay sayısı Genel Kurmay Başkanlığı verilerine göre 43 bin 505’tir.

Tablo-1: Doğu ve Güney Doğu Anadolu’da Terör Nedeniyle Göçe Konu Olan İller

İller	Ağrı	Batman	Bitlis	Diyarbakır	Elazığ	Erzincan	Hakkari	Iğdır	Kars	Mardin Kızıltepe	Muş	Şırnak	Siirt	Tunceli	Van
Göç Alma Yüzdeleri	lis	6.07	3.46	14.71	1.96	4.48	4.49	0.96	1.84	5.84	3.44	7.10	7.34	3.38	3.66

Tablo 1’de olduğu gibi Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu verilerinde Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgesinde terör nedeniyle göçe maruz kalan il sayısı 15 olarak belirtilmiştir. Muş ilinin terör nedeniyle göç alma yüzdesi 3.44 dür. Göç verme yüzdesi ise Muş merkez, Varto ve Bulanık ilçeleriyle birlikte %4 olarak tespit edilmiştir (Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1998: 29).

1.2. Zorunlu Göç

Zorunlu göç, bireylerin özgün yaşam alanından (habitatından) zorunlu ve elinde olmayan nedenlerle kopmak durumunda bırakılmasıdır (Gürel, 2001: 141). Başka bir deyişle zorunlu göç, bireylerin iradesi dışında çeşitli kuvvetlerin etkisi ve zorlaması sonucunda gerçekleşmektedir. Örneğin devletin çeşitli sosyal, ekonomik, güvenlik ve benzeri konularda aldığı kararların yerine getirilmesi aşamasında nüfusta oluşturulan hareketlilik zorunlu göçü oluşturmaktadır. Zorunlu göç, bireyin iradesi dışında gerçekleştiği için, bireyin üzerindeki sosyo-psikolojik etkisi gönüllü göçten temelde ayrılmaktadır (Erkan ve Erdoğan, 2006:82).

Zorunlu göç kavramını ‘yerinden olma’ ve ‘yerinden edilme’ şeklinde iki gruba ayırmak mümkündür. Yerinden olma kavramı, Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan “Ülke İçinde Yerinden Olma Konusunda Yol Gösterici İlkeler” metninde belirtildi üzere iç savaş ve çatışmaların, doğal afetlerin ve kalkınma planlarının sonucunda gerçekleşen yer değiştirmeler olarak tanımlanırken, yerinden edilme kavramı, sadece iç savaş ve çatışmalardan doğan ve kişilerin neden olduğu istem dışı göç olarak tanımlanmaktadır (Erkan ve Aydın, 2010:34). Bu tanımdan bizim incelememiz olan zorunlu göç kavramının, yerinden edilme kavramı kapsamında olduğu anlaşılmaktadır.

TMMOB İnsan Hakları Komisyonu Zorunlu Göç Raporunda “Zorunlu göç, bir insan hakkı ihlalidir. Kişiler sadece maddesel olarak yer değiştirmekle kalmamış manevi olarak da değişimlere maruz kalmışlardır. Kişilik yapılarında ve ailelerindeki bu değişim, kendi öz yaşamlarının dışında eski ile yeni arası tanımlanamayacak ölçüde yıpratıcı olmuştur. Yeni yaşantıya uyum sağlamada; geçimini toprağını işleterek sağlayan, tarım ve hayvancılıkla uğraşan bireyler ve ailelerini evlerinden ve topraklarından ayrı olmalarından dolayı işsizlik sonucu geçimini sağlayamama gerçekliğiyle karşı karşıya bırakılmışlardır” denmektedir. Köyünde geleneklerin oluşturmuş olduğu çizgilerin içinde yaşayan insanların yeni yaşam yeri onlara istemedikleri kadar özgürlük sunmakta ve geleneklerden uzaklaşan insanlar kural ve kanun tanımaz suçlular haline gelebilmektedirler. Çocuk suç oranları her geçen gün artmaktadır. Sosyologlar göçün insanlar üzerinde bıraktığı etkinin izlerinin 40 yıl sonra bile görüleceğine dikkat çekmektedirler (TMMOB İnsan Hakları Komisyonu Zorunlu Göç Raporu, 2003: 566).

1984 sonrası tırmanışa geçen Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yaşayan insanlarımızın can ve mal emniyetine yönelik terör olaylarının sonucunda gerçekleşen göçler “ani”, “hazırlıksız”, “gönülsüz”, “umutsuz” can ve mal can ve mal emniyetini sağlamak için zorunlu bir “kaçış” şeklinde cereyan etmektedir.

Kaynağını 1980 öncesinden alan 1984 sonrası yeni bir boyut kazanan ve 1990’lı yıllarda tırmanışa geçen Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki bölücü terör olayları en başta buralarda yaşayan halkı tehdit eder olmuştur.

Kalkınma merkezinin Diyarbakır’da yapmış olduğu araştırmaya katılanlara göç etme nedenleri sorulduğunda, Köy yakmaları, “Güvenlik” sorunuyla bağlantılı mecburi göç, Geçim sıkıntısı, Hayvan barınaklarının yakılması, Köyden uzaklığı belirli bir mesafenin dışındaki arazilerin işlenmesine izin verilmemesi, PKK’lılara yiyecek verildiği gerekçesiyle hayvanların mera alanlarında, yaylalarda otlatılmasına izin verilmemesi, Köylülerin köy dışından temin ettikleri erzakların PKK’lılara verildiği gerekçesiyle kısıtlanması ve karneye bağlanması. Özellikle kış mevsiminde yolların kapalı olması nedeniyle köy dışına sık sık erzak almaya gidilememesinin yarattığı sorunlar, Koruculuğun dayatılması; köylülerin koruculuğu kabul etme veya köyü terk etme dayatması ile karşı karşıya bırakılması, Köy korucularının uyguladığı baskı, Çoğu okulların kapalı olması, çocukların eğitim olanaklarının oldukça sınırlı olması, Seyahat güvenliğinin olmaması, PKK ve devlet güçleri arasında kalınması gibi birçok neden sayılmıştır (Kalkınma Merkezi, 2006: 17).

Zorunlu göçün güvenlik tedbirlerinin yanı sıra diğer bir amacının modernleşen ve ulus devlet olma yolunda çaba harcayan Türkiye Cumhuriyetinin bir yöntemi olarak ele alanlarda olmuştur. Bu açıdan bakıldığında, göç sonuçları itibariyle bir bakıma modern ulus devletin “kayıt tutan”, “kontrol eden”, “merkezi millet” anlayışının bir nüfuz başarısına tekabül etmektedir. Son on beş yıldır bölgede yaşanmakta olan zorunlu göçün, modern devletin nüfuz sahasını genişletmek, daha basit bir ifadeyle modernleşmeyi artırmak gibi bir işlevi olduğu belirtilmiştir. Zorunlu göç sürecinde, oluşan mağduriyetler, ekonomik sorunlar ve olumsuz durumlarla birlikte, uzun vadede, modern bir hayatın gerektirdiği “kayıt altına alınmış bir nüfus”, “kültürel olarak türdeşleşmiş ve planlanıp kontrol edilebilir bir nüfus” hedeflerine ulaşılmaktadır (Aktay, 1999; Perinçek, 2011)

Terör olayları karşısında ilk akla gelen tedbirler OHAL kanunu ve koruculuk sistemi olmaktadır. Ancak Güvenlik nedeniyle çıkartılan OHAL kanunu ve koruculuk sistemi bölgeye

huzur yerine anarşi, güvenlik yerine güvensizlik getirmiştir. Her darbe sonrası bölgede askeri seferberlik ilan edilmiştir. 1978 yılında ilan edilen sıkıyönetim, 1987 yılına kadar sürmüştü; daha sonra yerini OHAL'e bırakmıştır. OHAL en son 2002 yılında tamamen kaldırılmıştır (Türkiyenin Kürt sorunu hafızası: s,13).

Olağanüstü Hal Uygulaması (OHAL): 1982 tarihli Anayasa'nın 120. maddesinde öngörülen; "Anayasa ile kurulan hür demokrasi düzenini veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerine ait ciddi belirtilerin ortaya çıkması veya şiddet olayları sebebiyle kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması hallerinde..." ilan edilen olağanüstü hal uygulaması 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu ve bu kanuna dayalı olarak yürürlüğe konulan 285 sayılı Olağanüstü Hal Bölge Valiliğinin İhdası Hakkında ve 430 sayılı Olağanüstü Hal Bölge Valiliği ve Olağanüstü Halin Devamı Süresince Alınacak İlave Tedbirler Hakkındaki Kanun Hükmünde Kararname hükümlerine göre icra edilmektedir (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2006:25).

"Koruculuk sistemi" bölgede terörle mücadele yapan güvenlik güçlerine yardımcı olmaları ve köylülerin kendilerini korumaları amacıyla 442 sayılı "Köy Kanunu"nun 74. maddesi'ne dayanılarak, 1985 yılında çıkarılan 3175 sayılı yasayla oluşturuldu. Bölgede köy koruculuğu ilk olarak Siirt'in Eruh ilçe merkezi ve köylerinde gönüllü olarak 4 kişiyle başladı. Ancak, daha sonra gönüllü köy korucularının yanı sıra geçici köy korucuğu da uygulandı. 1990 lı yılların sonunda korucu sayısı 90.000'lere ulaşmıştır. Aralarında çok az sayıda da olsa bayanların da bulunduğu koruculara maaş ödenirken, çatışmalarda yaralanması veya şehit olması durumunda 2330 sayılı "Nakti tazminat kanunu'ndan" faydalanmaktadırlar. Hasta olan korucuların tedavi giderleri de buldukları yerlerin Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'nca karşılanmaktadır (<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/368.html>)

Bu tür OHAL ve koruculuk sistemi gibi nedenlerden ötürü zorunlu göçe maruz kalan insanlar şehir merkezlerine akın etmişlerdir. Göçe maruz kalan insanlar suçta en çok karışan insanlar olmuşlardır. Birçok çalışma bunu bariz şekilde göstermektedir. Kayseri Emniyet Müdürlüğü'nde görevli polis psikolog Tezcan yaptığı açıklamada, gençleri suçta iten nedenlerin başında mekân, meslek, ekonomik düzey ve göç gibi sebeplerin geldiğini belirtmiştir (Tezcan,2006).

Çok hızlı bir iç göçle büyük kent mahallelerine eklenen taşra insanının derin ruhsal sıkıntılarının dışavurumu, özünde toplumsal problemleri sıklıkla tek tek vakalar hâlinde kent gündemine taşımaktadır. Demografik etkenlerin ekonomik ve kültürel etkenlerle iç içe bulunması suç olgusunu ortaya çıkarmakta ve suçluluğun artışına sebep olmaktadır.

1.3. Suç

Dönmezer'e göre suç, topluma zarar verdiği ya da tehlikeli olduğu kanun koyucu tarafından kabul edilen ve belirtilen eylem, davranış, tavır ve harekettir (Dönmezer, 1994:61). Ceza hukukuna göre suç, kanun tarafından ceza yaptırımı ile tehdit edilen bütün hareketler olarak anlaşılır. Daha doğru ifade ile ceza hukuku, sonuçları olan hareketlere "suç" der. Ayrıca failin tehlike hali nedeniyle, ceza dışında emniyet tedbiri yaptırımları da söz konusu olabilir (Demirbaş, 2005:40).

Suçun en genel tanımını Jhering yapmıştır. Ona göre suç; "toplum halinde yaşama yönelmiş her türlü saldırılardır"(İçli, 2007:23-35). Suç insanoğlunun ilk tarihinden günümüze dek sürekli var olagelen bir sorundur. Genellikle uyulması gereken toplumsal

kurallar dönemden döneme, toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılık göstermesine rağmen bu kurallara uymayan davranışlara ‘suç ya da sapkın davranış’ denilmektedir. “Sapkın davranış, yaygın olarak benimsenen normları çiğneyen eylemlere göndermede bulunur. Sapkın diye görülecek davranış, dönemden döneme ya da yerden yere değişiklikler gösterir; bir kültürel ortamdaki ‘olağan’ davranış bir başkasında sapkınlık diye görülebilir. Biçimsel olsun olmasın, dayatmalar, toplumsal normları güçlendirmek için kullanılırlar. Yasalar, hükümetler tarafından tanımlanan ve uygulanan normlardır; suçlar, bu yasaların izin vermediği eylemlerdir” (Erkan ve Erdoğan, 2006:80).

Sosyoloji sözlüğünde suç kavramı ve içeriğinin tanımı şöyledir: “kişisel alanı aşır kamusal alana giren ve yasak olan kural ve yasaları çiğneyen, buna bağlı olarak meşru cezaların ya da yaptırımların uygulandığı ve kamusal bir otoritenin (devlet ya da yerel bir kuruluş) müdahalesini gerektiren fiiller suç sayılmaktadır” (Marshall, 1999: 702).

Bireyi suça iten faktörler genel olarak şöyle sıralanabilir: ailede işsizlik, babanın yada annenin alkolik olması, ekonomik güçsüzlük, sık sık çevre değiştirme, boşanmış anne baba, ailede nüfusun fazla olması, anne babanın eğitilmiş olmaması, bireyin eğitilmiş olmaması. Zorunlu göç nedeniyle gelen insanların tamamı kırsal alandan gelen insanlardan oluşmaktadır. Türkiye de kırsal alan eğitim seviyesi ve avantajları herkesin malumudur. Yukarıda bireyi suça iten faktörlerin tamamı zorunlu göçle gelmiş insanlar için uygundur.

İlk “sosyal kriminolog” olarak adlandırılmakta olan Adolphe Quetelet, 1836 yılında “Toplum suçu hazırlar, Suçlu ise ancak bir araçtır” demiştir (<http://tekniksosyoloji.wordpress.com/2010/04/28/suc-sosyolojisi/>). Bu tez suça itilme noktasında zorunlu göçün insanları suç işlemeye uygun hale getirme noktasında bu çalışmayla paralellik arz ettiği söylenebilir.

Yapılan çok sayıda araştırmanın, sokakta çalışan çocukların önemli bir oranının geçmiş dönemde göç etmiş ailelerin çocukları olduğu yönünde bulgular saptanması çocukların sokakta bulunmaları veya sokağı mesken edinmeleri ile göç arasında bir ilişkinin var olduğunun bir kanıtı olarak görülebilir.

Türkiye’de gerek yoksulluğun gerekse de yoksullukla bağlantılı biçimde sokakta çalışan çocuklar sorununun, göç alan büyük kentlerin önemli bir sorunu olarak kabul edilmesi ise büyük oranda 1990’lı yıllarla birlikte yaşanan zorunlu göç süreci sonrasında denk geldiği ifade edilmektedir (TMMOB İnsan Hakları Komisyonu Zorunlu Göç Raporu, 2003).

2. Yapılan Çalışmalar

Daha önce yapılan çalışmalara bakıldığında göç unsuru üzerinde yapılan birçok çalışmaya rastlanabilir. Ancak zorunlu göçle yapılan çalışmalar göç üzerine yapılan çalışmalar kadar çok yer tutmamaktadır. Zorunlu göç üzerine yapılan çalışmalar daha çok Diyarbakır ili üzerine yapılmıştır ve hala da yapılmaktadır.

Kalkınma merkezi tarafından 2006 yılında yapılan Diyarbakır da yapılan “zorunlu göç ve etkileri” başlıklı çalışma zorunlu göçün en fazla olduğu Diyarbakır da yapılmış ve göçün en fazla olduğu 5 mahalle seçilmiştir. Seçilen bu mahallerin en fazla göç alan ve en fazla yoksulluğun olduğu mahallelerdir. Çalışmada Anket çalışması, Odak Grup Toplantıları, Derinlemesine Görüşme, Çalıştay ve Geniş katılımlı toplantılar olmak üzere 5 farklı yöntem kullanılmıştır. Beş ayrı yöntemin kullanılması araştırmanın geçerliliği

açısından önem arz etmektedir. Araştırmaya katılanlar kendilerini hangi dille rahat ifade edebileceklerse o dilde görüşme yapılmıştır. Araştırmaya katılanlara göç etme nedenleri sorulduğunda, Köy yakmaları, “Güvenlik” sorunuyla bağlantılı mecburi göç, Geçim sıkıntısı, Hayvan barınaklarının yakılması, Köyden uzaklığı belirli bir mesafenin dışındaki arazilerin işlenmesine izin verilmemesi, PKK’lılara yiyecek verildiği gerekçesiyle hayvanların mera alanlarında, yaylalarda otlatılmasına izin verilmemesi, Köylülerin köy dışından temin ettikleri erzakların PKK’lılara verildiği gerekçesiyle kısıtlanması ve karneye bağlanması. Özellikle kış mevsiminde yolların kapalı olması nedeniyle köy dışına sık sık erzak almaya gidilememesinin yarattığı sorunlar, Koruculuğun dayatılması; köylülerin koruculuğu kabul etme veya köyü terk etme dayatması ile karşı karşıya bırakılması, Köy korucularının uyguladığı baskı, Çoğu okulların kapalı olması, çocukların eğitim olanaklarının oldukça sınırlı olması, Seyahat güvenliğinin olmaması, PKK ve devlet güçleri arasında kalınması gibi birçok neden sayılmıştır. Ailelerin %31’i köylerinin yakılması, %31’i ise “güvenlik” nedeniyle zorunlu olarak Diyarbakır’a göç ettiklerini belirtmişlerdir.

Kızmaz ve Bilgin tarafından 2010 da Diyarbakır kent merkezinde sokakta çalışan ve kısmen yaşayan çocukların suçluluk durumlarını konu edinen “Sokakta Çalışan/Yaşayan Çocuklar ve Suç: Diyarbakır Örneği” başlıklı çalışmada sokağı mesken edinen çocukların sosyo-demografik, ekonomik ve kültürel yapılarını irdelemek ve onları suça yönelimli kılan süreci anlamaya çalışılmaktadır. Bu nedenle araştırma, sokakta çalışma veya sokağı mesken edinmenin bireyi suça eğilimli kılan yapısı üzerine odaklanılmışlardır. Araştırma kapsamında suç işleyen 30 çocuk bulunmaktadır. Bu çalışmada, sokakta çalışan çocukların en çok hırsızlık suçlarını işledikleri, aile yapılarının sorunlu olduğu, sokaklarda uyuşturucu veya bağımlılık yapıcı madde kullanma alışkanlıklarını edindikleri ve suçlu akran grubuna sahip oldukları yönünde bazı bulgular saptanmıştır. Sokakta çalışan çocukların mensup oldukları ailelerin gelir düzeylerinin son derece düşük olması –bu husus neredeyse tüm araştırmaların ortak bir bulgusu olarak dikkat çekmektedir- (bkz. Şişman, 2004; Baştaymaz, 1990; Bilgin, 2008; Çevik, 1997; Atauz, 1998; Altuntaş, 2003; Erkan vd. 2002) sokakta çalışma ile ailenin yoksulluğu arasında güçlü bir ilişkinin varlığını göstermektedir. Bu da, çocuk işçiliğinin önde gelen bir nedeninin yoksulluk olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak göç ile birlikte ebeveynlerin kent ortamında işsiz kalmaları, ailelerin geçimlerini sağlama görevini önemli ölçüde çocukların üstlenmelerine yol açmıştır

Odabaşı ve Aksoy tarafından 2006 yılında hazırlanan “Göç, Çarpık Kentleşme ve Toplumsal Etkileri” isimli çalışma suç işlemiş 1181 çocuktan 701’inin gecekonduda oturduğu belirlenmiştir. Daha sonraki çalışmalarda da İstanbul’da davası görülen çocukların neredeyse tümünün ikamet yerlerinin gecekonduda olduğu görülmüş, göçü yaşayan çocukların daha çok hırsızlık ve yaralama suçlarını işledikleri tespit edilmiştir.

Bu çalışmada, gecekonduda oturan nüfus oranlarıyla, suç işleyen nüfus oranları karşılaştırıldığında, gecekondulaşmanın çocuk suçluluğunda etkili bir faktör olduğu gösterilmektedir. Ankara’da polise intikal eden 0-19 yaş arasındaki çocuk vakalarında 2/3 ünün gecekondulardan geldiği saptanmıştır. Gecekondulaşmanın getirdiği “**Sahte kentleşme**”, yetersiz imkanlar ve anormallikler (düzensizlik, kuralsızlık, karmaşa, vb) bu alanlarda ikamet eden bireyler arasında, suç işlemede etkin olmaktadır. Varoş olarak da nitelenen gecekondu semtlerindeki kadınlar arasında (Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü’nce) yapılan bir çalışmada, kadınların yüzde 97’sinin aile içi şiddete maruz kaldığı bildirilmektedir.

2003 yılında “TMMOB İnsan Hakları Komisyonu Zorunlu Göç Raporu” çalışmalarında Türkiye’de gerek yoksulluğun gerekse de yoksullukla bağlantılı biçimde sokakta çalışan çocuklar sorununun, göç alan büyük kentlerin önemli bir sorunu olarak kabul edilmesi büyük oranda 1990’lı yıllarla birlikte yaşanan zorunlu göç süreci sonrasına denk gelmektedir. Zorunlu iç göç mağdurlarının yedi tipik boyutta yoksunlaşmayla karşı karşıya olduklarını belirtilmiştir: Topraksızlık, evsizlik, işsizlik, marjinalleşme, besin güvencesizliği, ölüm oranlarında artış ve toplumsal kopukluk. Bu yoksunlaşmalardan marjinalleşme ve toplumsal kopukluğun, özellikle göç edenlerin belirgin bir etnik aidiyetleri söz konusu olması durumunda daha yoğun yaşandığı söylenebilir.

Başbakanlık aile araştırma kurumu tarafından 1997 yılında “Doğu ve Güneydoğu Anadolu’dan Terör Nedeniyle Göç Eden Ailelerin Sorunları”, başlıklı çalışmada göçün sebep olduğu olumsuzluklar sıralanırken, şehirler fiziki ve sosyo-kültürel açıdan köyleşir, belediye hizmetleriyle ilgili sorunlarda artışa neden olur, sağlık hizmetlerinde zaten yetersiz olan hizmetlerin yoğunlaşmasına neden olur, suç ve suça teşebbüs eğilimleri artar denilmiştir.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus etütleri Enstitüsü tarafından 2006 yılında “Türkiye Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması”, doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesini kapsayan 14 ilde yapılmış bir çalışmadır. Zorunlu göçe maruz kalmış insanlar insanların Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesinden faydalanma eğilimleri üzerinde durulmuştur.

3. Yöntem

Araştırmamız Muş ili içerisinde bulunan zorunlu göçle gelmiş insanları kapsamaktadır. Muş ili sınırları içerisinde yapılan bu araştırma nitel araştırma deseninde tasarlanmıştır. Araştırmada rehber soru formu eşliğinde bire bir derinlemesine görüşmeler yapılmış ve görüşülen bireylere yarı yapılandırılmış sorular eşliğinde görüşme tekniği uygulanmıştır.

Araştırmamızda görüşülen insanların ikamet ettikleri mahalleler Yeşilyurt Mahallesi, Yeşilce mahallesi, Saray Mahallesi ve Murat Paşa mahallesidir. Özellikle bu mahallelerin seçilmiş olması yerinden edilmiş insanların bu mahallelerde oturuyor olması ve şehrin en düşük yüzünü gösterdiği yerlerin buralar olmasıdır.

Çalışmamızda zorunlu göçe maruz kalan insanların suçla olan ilişkilerini Muş ili örneği üzerinden açıklamaya çalıştık. Muş ilinde, Muş Valiliği çalışmaları sonucunda 31 köyün zorunlu göçle yüzleştiği ortaya çıkmıştır. Merkeze bağlı Ağılı, Alaniçi, Arıköy, Cevizlidere, Derecik, Ekindüzü, Eralanı, Gököy, Güdümlü, Güzeltepe, İlica, İnardı, Kayalısu, Köşk, Sağlık, Savaşçılar, Toprakkale, Ulukaya, Üçevler, Y. Yongalı, Yamaç, Yörecik köyleri, Muş’un Bulanık ilçesine bağlı Eskiyo ve Şatırlar köyleri, Hasköy ilçesine bağlı Böğürdelen köyü, Korkut ilçesine bağlı Demirci köyü, Malazgirt ilçesine bağlı Beşdam ve İyikomşu köyleri, Varto ilçesine bağlı Değerli, Tepeköy ve Ulusırt köyleri zorunlu göçten etkilenmiş köylerdir. Zorunlu göç, sadece bu köylerle sınırlı kalmamış bu köylere bağlı 54 mezrada zorunlu göçe maruz bırakılmıştır.

Tablo-3: Muş İli Sınırları İçerisinde Göçe Maruz Kalmış ve Dönüş Yapmak İçin Başvuru Yapmış Köyler

PROJEYE DAHİL KÖYÜN		YILLARA GÖRE NÜFUS SAYIM SONUÇLARI				
İLÇESİ	ADI	1990	1997	2000	2007	2009
MERKEZ	AĞILLI	323	236	322	232	288
	ALANIÇI	359	137	166	276	242
	ARIKÖY	580	137	193	578	497
	CEVİZLİDERE	518	196	416	402	465
	DERECİK	1458	283	580	306	614
	EKİNDÜZÜ	317	202	293	189	258
	ERALANI	1288	703	755	733	714
	GÖLKÖY	751	401	392	317	393
	GÜDÜMLÜ	446	251	233	316	183
	GÜZELTEPE	1525	1827	2136	2038	2389
	İLİCA	687	118	0	112	186
MERKEZ	İNARDI	1267	462	947	706	626
	KAYALISU	598	0	0	29	32
	KÖŞK	484	201	238	309	256
	SAĞLIK	436	31	0	0	0
	SAVAŞÇILAR	377	190	239	205	278
	TOPRAKKALE	428	412	423	178	579
	ULUKAYA	647	20	357	105	171
	ÜÇEVLER	656	696	584	437	543
	Y.YONGALI	768	555	627	642	817
		YAMAÇ	206	26	0	0
	YÖRECİK	320	0	0	21	3
BULANIK	ESKİYOL	501	167	186	271	284
	ŞATIRLAR	280	292	260	254	297
HASKÖY	BÖĞÜRDELEN	193	84	167	154	166
KORKUT	DEMİRCİ	649	66	190	179	202
MALAZGİRT	BEŞDAM	313	278	363	306	307
	İYİKOMŞU	1351	1481	1671	1542	1488
VARTO	DEĞERLİ	418	226	237	260	268
	TEPEKÖY	276	321	372	442	470
	ULUSIRT	127	115	111	108	112
Toplam		18547	10114	12458	11647	13128

Tablo 3: Muş Valiliği “Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi” Kapsamında Yerinden Edilmiş ve Dönüş İçin Başvuru Yapmış Olanları Gösterir Tablo

İLÇESİ	ADI	TOPLAM BAŞVURU	TOPLAM MÜR. NÜFUSU	DÖNÜŞÜ VE YRD.ALMASI UYGUN GÖRÜLEN			
				Geri dön. Yapan	Değ. Aşaması	Dönme-den Yrd.İsteyen	TOPLAM
MERKEZ	AĞILLI	59	354	24	6	0	30
	ALANIÇI	78	520	21	20	4	45
	ARIKÖY	237	1409	98	40	14	152
	CEVİZLİDERE	149	821	86	7	2	95
	DERECİK	223	1644	129	15	5	149
	EKİNDÜZÜ	99	503	48	5	1	54
	ERALANI	426	2097	258	28	21	307
	GÖLKÖY	175	1014	76	11	46	133
	GÜDÜMLÜ	165	924	120	0	8	128
	GÜZELTEPE	131	888	43	5	4	52
MERKEZ	ILICA	189	1041	35	74	3	112
	İNARDI	386	2299	162	151	4	317
	KAYALISU	209	1279	68	102	9	179
	KÖŞK	103	578	57	1	24	82
	SAĞLIK	280	1460	52	151	1	204
	SAVAŞÇILAR	168	841	60	3	38	101
	TOPRAKKALE	118	657	65	0	5	70
	ULUKAYA	207	1219	142	10	49	201
	ÜÇEVLER	153	932	80	6	3	89
	Y.YONGALI	144	903	40	1	13	54
BULANIK	YAMAÇ	80	454	0	44	8	52
	YÖRECİK	147	596	6	51	25	82
	ESKİYOL	10	57	0	10	0	10
	ŞATIRLAR	0	0	0	0	0	0
HASKÖY	BÖĞÜRDELEN	42	265	38	0	4	42
KORKUT	DEMİRCİ	64	449	13	0	4	17
MALAZGİRT	BEŞDAM	0	0	0	0	0	0
	İYİKOMŞU	0	0	0	0	0	0
VARTO	DEĞERLİ	42	275	39	0	1	40
	TEPEKÖY	0	0	0	0	0	0
		0	0	0	0	0	0
Toplam		4084	23479	1760	741	296	2797

Araştırmanın genel hipotezi terör nedeniyle zorunlu göçe maruz kalmış insanların şehirde, ekonomik, Kültürel, Psiko-sosyal vb. daha birçok nedenden dolayı suç işlemeye eğilimli olduklarıdır.

Araştırmanın yönteminin görüşme ve gözlem yöntemi olması nedeniyle görüşülecek insanların bulunması, bu insanların ikna edilmesi, örneklemin evreni temsili konusunda titiz davranılmaya çalışılması, görüşme esnasında özellikle yaşlı insanların Türkçe bilmemeleri nedeniyle dil problemi araştırmanın sınırlılıkları içerisinde. Araştırmamızda yarı

yapılandırılmış beş adet soru sorulmuştur. Bu sorular seçilen mahallerden rastgele bireylere sorulmuştur. Evrenimiz Muş ili, örneklemimiz ise görüşme yapılan on kişilik görüşme grubudur. Verilerin yorumlanırken görüşmecilerin kimlikleri gizli tutulmuştur.

4. Bulgular ve Tartışma

Demografik özellikler: çalışmamıza katılan bireylerin hepsini erkekler oluşturmaktadır. Bunun nedeni bayanların içe kapalı bir yapıya sahip olmaları ve çekingen davranmalarından kaynaklanmaktadır. Yaş ortalamaları orta yaş grubuna sahip bireylerdir. Mesleki olarak inşaat işçiliği öne çıksa da, taşeron işçiliği ve aşçılık gibi meslekler de mevcuttur. Hanelerde bulunan birey sayısı düşünüldüğü gibi çıkmamış ve çekirdek aile yapısı ön plana çıkmıştır. Ailelerin gelir düzeyi ortalama asgari ücret düzeyindedir. Hanede çalışan birey sayısı genelde sadece bireyin kendisi olarak ortaya çıkmıştır. Muş geneli Muş ilinde yapılan zorunlu göçler 1992 yılı sonlarında başlamış ve 1994 yılının başlarında sonlanmış ve bir yıllık bir zaman dilimini kapsamıştır. Oturdıkları evler her ne kadar kendi evi olanlar olsa da genelde kira olduğu saptanmıştır. Görüşülen kişilerin oturdukları mahalleler fakirliğin, gecekondulaşmanın ve açlığın en çok olduğu Yeşilyurt, Yeşilce, Saray ve Muratpaşa Mahalleleridir. Eğitim düzeylerine bakıldığında ilkokul, lise ve Üniversite mezunları bulunmaktadır.

Çalışmamıza katılan bireyler, şehre büyük oranda uyum sorunu yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu sorunlar her türlü alanda kendisini göstermiştir. Özellikle insanların köyleri yakıldığı için, toplum nazarında farklı algılanmışlardır. Evlerinin devlet eliyle yakılıyor olması, yerlerinden edilmiş insanlara yerli halkın nazarında PKK yanlısı etiketini vurmuştur. Bu etiket insanların ev ve iş bulmasında çok sıkıntı çıkartmıştır. Yerinden edilmiş insanların şehre uyumu ancak 5- 10 yıllık bir zaman diliminden sonra gerçekleşmiştir. İnsanların geldikleri yerlerin ismi ve göç ettirilme nedenlerinden dolayı insanların ev vermemesi, onları yakınlarında istememesi, maddi sıkıntıların yanında psikolojik sıkıntıları da beraberinde getirmiştir. Görüşmelere katılan bireylerden bir tanesi: *“En büyük sorun dil sorunu. Köyde okuduğumuz için Türkçeyi iyi bilmiyorduk. Özellikle okulda dil problemini birebir yaşadık. Kültür sorunu var. Köyde uçsuz bucaksız özgür bir ortam var ama burada her tarafı çevrili kapalı alanlar var. Özgürlüğün kısıtlanıyor. Köyde hayvanımız vardı, tarlamız vardı. Onlar sayesinde azda olsa geçimimizi sağlıyorduk. Burada öyle şeyler yok şehirde ancak 5-6 yıl sonra kendimizi düzeltebildik. Çok zorlandık”* demiştir. Uyum sorunu, uzun vadeli ve psikolojik kökenli olarak ortaya çıkmaktadır.

Zorunlu göçe maruz kalmış insanlar göç etmelerinde en büyük nedenin devletin tutarsız davranmasını görmekte olduklarıdır. Güvenliği sağlamak amacıyla insanların evlerinin yakılmasını hiçbir zaman makul görmemiş ve devletin farklı alternatifler bulması gerektiğini istemektedirler. Görüşülen bireylerden bir tanesi zorunlu göçün gerekli olup olmadığı konusunda: *“Devletin güvenlik zafiyeti var ve devlet bizi göndermek yerine bizi korumalıydı. Göçlerde en büyük faktör devletin kendisidir”* demiştir. Gene başka bir görüşmeci *“Devlet kendi insanını korumak için yakıp yıkması gerekmezdi. Uzaktan bakıldığında köylerin PKK'ya yardım ve yataklık yaptığı düşünüldüğü için yakıldı, ancak köylülerin başka bir şans yoktu”* diyerek PKK'ya yardım ve yataklığın onların güvenliği açısından kazanılmaz olduğunu ifade etmiştir.

Göç ederken seçilen mekân olarak, genelde daha yakın olduğu için en yakın şehir merkezi, mahalle olarak da gecekondu mahalleleri seçilmiştir. Bunun nedeni ekonomik gücün yetersiz olması ve köye dönebilme ihtimali üzerine yakın bir yere gitmektir. Bununla

birlikte göç edilen yerde yakın akrabaların bulunması ve yabancı bir şehrin zorlukları, göçün mekânının belirlenmesine etkili faktör olmuştur. Mahalle seçiminde varoşların ve gecekonduların seçilmesi kendi yaşam standartlarına en yakın insanların yanları seçilmiştir. Diğer bir neden o mahallelerin daha çok göç nedeniyle oluşan yerler olmasıdır.

Zorunlu göçle gelen insanların kendilerinin, ailelerinin, akrabalarının ve tanıdıklarının suça karışma eğilimlerine bakıldığında görüşülen bireyler içerisinde suça karışan bireyle karşılaşmamıştır ancak: *“belki suça karışmadım ama bu göç benim okul hayatımın bitmesine neden oldu”* diyen görüşmeciler olmuştur. *“Normal şartlarda suça karışabilecek her türlü ortam bize yaratıldı, devlet kendi eliyle kendine suçlu yarattı”* demektedirler. Maddi kaynaklarından uzaklaştırılmış insanların, geçimlerini sağlamak için gece gündüz çalışmak zorunda kalması, onların aile bireyleriyle ilgilenmesini ikinci plana itmiştir. Buda bir otorite boşluğu yaratmıştır. Görüşme yapılan bir inşaat işçisi: *“Lise son sınıf öğrencisiyken çalışmak zorunda bırakıldım. Beni suça itmese de hayatımın farklı şekilde yönlenmesine neden olmuştur”* diyerek mağduriyetini ifade etmiştir.

Görüşülen bireylerden birisine suça yönelimle alakalı soru sorulduğunda: *“O dönemde yardım ve yataklıktan yakalanmış bir sürü insan vardı. Adam cezaevine girmiş, 8-10 çocuğu var ve bu çocuklar muhtaçlıktan dolayı hırsızlık vb. suça karıştılar ve bu insanların hırsız olduğunu herkes biliyor. Annelerinin bizzat “Bende çocuklarıma engel olamıyorum” diyerek ağladığına şahit oldum. Eğer bu insanlar köyde olsalardı beklide bunlar olmazdı, suça yönelmek yerine başka alternatifleri olabilirdi”* demiştir.

Matur'un bizzat teröre karışmış kişilerle yapmış olduğu röportajların kitap haline geldiği *“Dağına Ardına Bakmak”* ta, suça giden yolda zorunlu göçün etkisi şöyle ifade edilmiştir: *“aslında yaşanan pek çok travmanın kaynağında boşaltılan köyler vardır. Yakılmaya tanıklık edenlerin çoğu ya dağa gitmiş yahut şehirlerin varoşlarında hayata tutunmanın yollarını aramıştır”* (Matur, 2011: 99). Gene aynı kitapta katimcılardan birisinin şu ifadeleri konuya açıklık getirmek açısından önem arz edebilir: *“üçyüz hanelik bir köyü komple yaktılar. Evleri bırak, ahırları bile yaktılar. O köyden elliden fazla kişi dağa çıktı. Lice yakıldığında da kızılı erkekli beş yüz genç dağa çıkmıştı.”* (Matur, 2011: 101).

Dramatürcik sosyolojinin kurucusu Goffman, sosyal hayatın kurucusu olarak kabul ettiği rutinlere karşı, bilinçli biçimde yapılan saldırılar sonucunda büyük bir kaygı patlaması olacağını ifade etmektedir. Kaygı patlaması başkalarına duyulan güvenlik duygusunu köreltecektir (Esgin, 2008: 264). Kendi habitatında yaşayan insanların zorla göç ettirilmesi Goffman'ın ifade ettiği rutinlerin yok edilmesi açısından büyük bir neden sayılabilir.

Durkheim için Raymond Aron'a bak.

Bütün bu olumsuzlukların sonucunda bireylerin ortak düşüncesi, devlet kendi eliyle kendine suçlu yaratmış ve çözüm ararken daha çok soruna neden olmuştur. Bireylerden bir tanesi *“Devlet halkı kendine düşman etti. Muş ili için 1993 yılını gören herkes asker denince kötü düşünüyor”* diyerek halkın devlete bakışını özetlemiştir. İnsanlar ilk göç ettiklerinde kendilerine kalacak yer bulamadıkları için akraba ya da komşunun evinde kalmak zorunda olmuşlar üç-beş aile aynı evi birlikte paylaşmak zorunda kalmışlardır. Şehre göçmek zorunda kalan insanlar birçok maddi sıkıntıyla baş başa kaldıkları gibi birde dışlanmışlık, hor

görülme ve yalnızlık problemleriyle karşı karşıya kalmışlardır. Görüşülen bireylerden birisi “Kendi insanımız bize kötü gözle baktı. Oda Kürt bizde kürdüz ama bize iyi gözle bakmadılar ve iyi davranmadılar” demiştir.

Araştırmamızda, köye geri dönüş, herkesin arzu ettiği bir durum olarak göze çarpmaktadır. Ancak birçok çalışmada olduğu gibi bizim çalışmamızda da, geri dönüş şartı olarak öncelikli güvenliğin tam olarak sağlanması ve maddi olarak mağduriyetinin giderilmesi gerekliliği dillendirilmiştir.

Köye dönmeyi düşünüyor musunuz? sorusuna görüşmecilerden birisi: “*köye dönmeyi her zaman düşünüyorum. Şehre uyum sağlayamadım. Ne şehir bizi kabul etti ne biz şehri. Bizim için köy, her zaman şehirden daha önemli*” diyerek köye dönme düşüncesini ifade etmiştir.

Çalışmamızda, görüşülen bireyler, Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi (KDRP) kapsamında yardım almışlardır. Ancak yapılan yardımlar, neye göre bir sınıflama yapılmıştır bilinmez, göçe maruz kalmış insanlara aynı miktarda yardım verilmemiştir. Görüşme yapılan aynı köyden olan bazı vatandaşlara 21 bin lira verilirken diğer köylerden olanlara daha az yardım verilmiştir. Ancak verilen 21 bin liranın % 15’inin avukata verildiği, geriye kalan paranın da köye dönüş için yeterli olmadığı vurgulanmıştır.

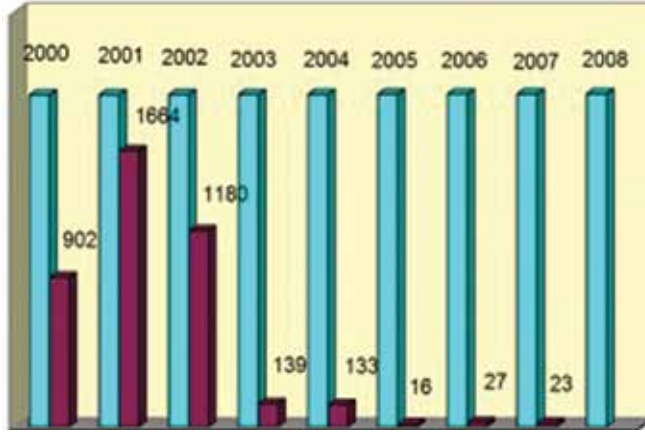
Köye dönüşle alakalı soruya verilen cevaplardan bir tanesi “*Köye dönmeyi düşünüyorum ama köye dönmeye korkuyorum. Hem PKK’dan hem de askerlerden korkuyorum. Şuan şehirde oturmama rağmen köyde tarla ekiyorum ancak güvenlik tam olarak sağlanmadığı için korkuyorum. Ortam biraz düzelse proje olmasa da dönmeyi düşünüyorum*” demiştir.

Ayrıca köye dönüşlere sıcak bakıldığı gibi, şehrin cazibesine kapılıp dönmek istemeyenlerde bulunmaktadır.

Tablo-4: Yasin Aktay’ın 1999 Yılında Yapmış Olduğu “Umut Ve Kaygı Arasında Göç” İsimli Araştırma Raporunda Muş İli İçin Göç Eden ve Geri Dönenlerin Oranını Gösterir Tablo

İller	Göç eden				Geri Dönen				Geri Dönüşü Uygun Görülen				Geri Dönmek İçin Müracaat Eden			
	Köy	Mezra	Hane	Nüfus	Köy	Mezra	Hane	Nüfus	Köy	Mezra	Hane	Nüfus	Köy	Mezra	Hane	Nüfus
Muş	13	74	1161	9370	5	13	856	5658	8	24	296	2673	8	61	355	3712

Yasin Aktay’ın 1999 yılında Umut ve Kaygı Arasında Göç, isimli araştırma Raporunda tablo 4’te olduğu gibi on üç köyün, 9370 kişinin göç ettiği, geri dönen nüfusunda 5658 kişi olduğunu yazmıştır. 2000 yılından itibaren Muş valiliğinden aldığımız güncel bilgiler de, 31 köyün göç ettiği, köye dönüş için başvuru sayısı 4084, geri dönen hane 1.760, nüfus ise 10.494 olarak hesaplanmıştır. Aşağıdaki tabloda bizim ulaştığımız sonuçlar grafik halinde gösterilmektedir. Daha detaylı olarak köylerin isimleriyle birlikte araştırmanın yöntem kısmına bakılabilir.

Tablo-5: Yıllara Göre Köye Dönüş Müracaat Durumunu Gösterir Tablo

Toplam : 4084

Muş ilinde göçle ayrıldığı köyüne geri dönen hane 1.760, nüfus ise 10.494 olarak hesaplanmıştır.

Geri dönenlerden 466 aile konut yardımı olarak dönmüştür. Alt yapı çalışmalarına 2006 yılında, ferdi konut yardımı uygulamasına ise; 2007 yılından itibaren son verilmiştir.

2007 yılı itibariyle ilde proje kapsamında eğitsel ve sosyal içerikli rehabilitasyon çalışmaları yapılmaktadır.

Zorunlu göçün olduğu yıllarda, karmaşanın olduğu ortamda yapılan iftiralar sorgusuz sualsiz gözaltına almalar, birçok insanın mağdur olmasına sebep olmuştur. Daha şehre yerleşme aşamasında olan insanların gözaltına alınmasıyla, onların bakmakla yükümlü oldukları aile fertleri başsız ve velisiz kalmışlardır. Maddi gücü olmayan insanların suçta yönelmeleri için uygun ortam hazırlanmış olmaktadır. Ellerinde satacak bir şeyi kalmayan ve büyük kentlere göç eden insanlar, sosyolojik olarak terör örgütleri için hazır bir topluluk oluşturmaktadır (TBMM, faili meçhul cinayetleri araştırma komisyonu, 1993).

Göçler nedeniyle şehir hayatındaki olumsuzluklar, çarpık kentleşme, işsizlik ve daha birçok neden toplumsal suçlara, çatışmalara ve terör olaylarına zemin hazırlayabilmektedir (Odabaşı ve Aksoy, 2006: 3).

Göç üzerine yapılmış olan hemen hemen bütün çalışmaların sonucu göçte maruz kalmış insanların suç eğilimlerinin fazla olduğudur. Odabaşı ve Aksoy tarafından 2006 yılında hazırlanan "Göç, Çarpık Kentleşme ve Toplumsal Etkileri" isimli çalışmada, gecekonduda oturan nüfus oranlarıyla, suç işleyen nüfus oranları karşılaştırıldığında, gecekondulaşmanın çocuk suçluluğunda etkili bir faktör olduğu gösterilmektedir. Ankara'da polise intikal eden 0-19 yaş arasındaki çocuk vakalarında 2/3 ünün gecekondulardan geldiği saptanmıştır. Gene suç işlemiş 1181 çocuktan 701'inin gecekonduda oturduğu belirlenmiş. Daha sonraki çalışmalarda da İstanbul'da davası görülen çocukların neredeyse tümünün ikamet yerlerinin gecekonduda olduğu belirtilmiştir.

Kızmaz ve Bilgin tarafından 2010 da Diyarbakır kent merkezinde sokakta çalışan ve kısmen yaşayan çocukların suçluluk durumlarını konu edinen “Sokakta Çalışan/Yaşayan Çocuklar ve Suç: Diyarbakır Örneği” çalışmada sokakta yaşayan çocukların daha çok göç yoluyla geldikleri saptanmıştır.

Dağ, Göktürk ve Türksoy'un 1998 de yapmış oldukları, “Bölge içi Zorunlu Göçten Kaynaklanan Toplumsal Sorunların Diyarbakır Kenti Ölçeğinde Araştırılması” başlıklı çalışmada, Diyarbakır'ın yoksul mahallelerinde yapılan çalışma da, hane reislerinin yüzde 60'ından fazlasının ya işsiz olduklarını ya da düzenli bir iş sahibi olmadıklarını ortaya koymuştur. Sokak çocuklarının çalışma nedenlerinin aile reisinin çalışmadığı göz önüne alınınca zorunlu göç ve suç ilişkisinin daha anlaşılır olduğu ortaya çıkmaktadır.

Şehrin gecekondularına yerleşmiş kendilerine gettolar kurmuş “umutsuz” insanların terör olaylarına karışması ve suça yönelmesi elbette ki daha kolay olacaktır. Tablo 6 da da görüldüğü üzere 1993 yılında yani Muş ili için zorunlu göçün söz konusu olduğu yıldan itibaren suç oranında gözle görülür bir artış gerçekleşmiştir. Bu artışın direkt zorunlu göç sonucunda ortaya çıktığı söylenemese de bu tezi olumsuzlayacak her hangi bir sebepten yoksundur.

Tablo-6: Türkiye İstatistik Kurumu Ceza İnfaz Kurumuna Giren Muş İli Hükümlü İstatistikleri

1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
122	111	99	90	133	188	213	215	198	180	151
2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008			
222	210	179	184	112	174	132	78			

Çalışma da, göçe maruz kalanların hemen hemen hepsi göç sonrası kendini aşağılanmış, dışlanmış hissetmektedir. Hepsinde toprağa duyulan özlem, şehre uyum gösterememe problemleri baş göstermektedir. Daha yüksek düzeyde psikolojik sorunların gerekse yağma ve talan gibi ortaya çıkabilecek psiko- sosyal sorunların ortaya çıkmamasının temel nedeni dini inanç, akrabalık ilişkileri ve toplumsal dayanışmanın henüz üst düzeyde olması olarak görülebilir.

Zorunlu göçe maruz kalan insanların sıkıntılarının yanı sıra bir de göçlerden önce daha güvenli olan şehirlerin daha güvensiz, huzursuz ve yaşanmaz bir hale gelmesidir. Bir yerde güvenlik sağlanıyor derken başka bir yerde sıkıntının çıkıyor olması elbette istenilen bir durum değildir. Köyünde Kendi geçimini kendi başına sağlayabilecek insanların göç sonrası işsiz ve muhtaç olarak devlete gebe kalması kaçınılmaz hale gelmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Araştırmamız da zorunlu göçe maruz kalan insanların hem maddi hem de manevi açıdan çok büyük bir mağduriyet yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Yaşam alanlarından kopartılan insanlar, herhangi bir yer gösterilmeksizin sahipsiz bir biçimde bölgedeki ve bölge dışındaki kent merkezlerine göç etmek zorunda kalmışlardır. Barınma, iş, sağlık ve eğitim gibi temel hizmetlerden bütünüyle yoksun kalmışlardır. Esasen eksik olan Yaşam alanlarından

kopartılarak temel hak ve özgürlüklerinden yoksunlaştırılan bu insanlar yoksulluk sınırı altında yaşamaya mahkûm edilmişlerdir. Aileleri parçalanmıştır. Göçtükleri kimi yeni yerleşim alanlarında kimliklerinden ötürü saldırıya maruz kalmışlardır.

Yersiz, yurtsuz, işsiz kalan bu insanlar birde çevrelerince istenmeyen dışlanan, yalnızlaşan insanlar olmuşlardır. Maddi yetersizliklerin yanı sıra birde psikolojik sıkıntılarının olması suç işlemeye hazır insan yetişmesine sebep olmuştur. Birçok çalışmanın sonucu bu gerçeğin altını çizmiştir. Türkiye’de suç oranlarının artışıyla 1990’lardan itibaren göç olaylarının artmasıyla yükselişe geçmiştir. Muş ili içinde aynı tez geçerlidir. Ancak her ne kadar suçu işleyen insanlar suçlansa da onları bu suça iten nedenlerin anlaşılması ve giderilmesi her şeyden daha önemlidir.

Her şeyden önce insanlara yapılan bu mağduriyetlerin herkes tarafından kabul edilmesi gerekir.

Köylerinden göç etmek zorunda bırakılan köylülerin yaşadıkları travma ve mağduriyetlerin hiç yaşanmamış olarak algılanması bu travmayı ortadan kaldıracak güven ortamının oluşmasını engelleyecektir.

Muş ili için köye dönüş ve rehabilitasyon projesi kapsamında 2006 yılında sonlandırılan alt yapı çalışmalarına, 2007 yılında sonlandırılan ferdi konut yardımı uygulamasına tekrardan başlanmalıdır.

Yöre halkının devletten beklediği can ve mal güvenliğidir. Bunun için öncelikle terör ezilmelidir.

Terör ve Terörle Mücadeleden Kaynaklanan Zararların Karşılama Hakkındaki 5233 sayılı kanun ve uygulaması, zorunlu göçe tabi tutulan insanların sorunlarını çözme konusunda yetersiz kalmaktadır. Köyleri boşaltılan vatandaşlara devlet gerekli yardımları yapmalıdır.

Zorunlu göçe tabi olan insanların aile yapılarının sarsılmaması, kent içerisinde suç işleme ve suça yönelme eğilimlerinin önlenmesi, kente uyum sağlamaları ve kentlilerinde onları dışlamaması için sosyal ve psikolojik danışmanlık merkezleri kurulmalıdır.

Çocuk ve gençlerin eğitimine özellikle önem verilmeli; bireysel ve toplumsal suça yatkınlıkların sebeplerinin tespit edilerek, çok yönlü çözüm ve rehabilitasyon yolları kararlılıkla uygulanmalıdır.

Kaynakça

-
- Akbulut, İlhan (1993), *Gerekçeli Terörle Mücadele Kanunu ve Açıklaması*, İstanbul, Kazancı Yayınevi.
- Aktay, Yasin (1999), *Umut ve Kaygı Arasında Göç, Araştırma Raporu*, Konya.
- Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1998), *“Doğu ve Güneydoğu Anadolu’dan Terör Nedeniyle Göç Eden Ailelerin Sorunları”*, Ankara.
- Dağı Rıfat, Atilla Göktürk ve H. Cengiz Türksoy (der.) (1998), *Bölgeçi Zorunlu Göçten Kaynaklanan Toplumsal Sorunların Diyarbakır Kenti Ölçeğinde Araştırılması*, Ankara: TMMOB Yayınları

- Demirbağ, Timur (2005), *Kriminoloji*, Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Dönmezer, Sulhi (1994), *Kriminoloji*, İstanbul, Beta Yayınları.
- Erkan, Rüstem ve Deniz AYDIN (2010), “Güneydoğu Anadolu Bölgesi İllerinde Bölge İçi ve Bölge Dışı Göç Eğilimleri”, *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, Temmuz-Ağustos-Eylül, Cilt 6, Sayı 22, Ankara.
- Erkan, Rüstem ve M. Yüksel ERDOĞDU (2006), “Göç ve Çocuk Suçluluğu”, *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, Ocak-Şubat-Mart, Cilt: 3, Sayı 9, Ankara.
- Esgin, Ali (2008), *Anthony Giddens Sosyolojisi*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Gürel, Sümer (2001), *Türkiye’de Göç ve Bütünleşme Sorunsalı*, 21. Yüzyılın Karşısında Kent ve İnsan, Yayına Hazırlayan: Firdevs Gümüşçüoğlu, İstanbul, Bağlam Yayınları.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2006), *“Türkiye’de Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması*, Ankara.
- İçli, Tülin Günşen (2007), *Kriminoloji*, Hukuk Kitapları Dizisi:787, Yedinci Baskı, Ankara Seçkin Yayıncılık.
- Kalkınma Merkezi Araştırması (2006), *Zorunlu Göç ve Etkileri Diyarbakır*, Diyarbakır.
- Karpat, Kemal H. (2003) Osmanlı Nüfusu (1830-1914) *Demografik ve Sosyal Özellikleri*, Çev. Bahar Tırnakçı, İstanbul, Türkiye Ekonomik ve Tarih Vakfı Yayınları.
- Marshall, Gordon (1999) A Dictionary of Sociology, Çev: Osman Akınbay-Derya Kömürçü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Matur, Bejan (2011) Dağın Ardına Bakmak, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Perinçek, Mihdi (2011) “Zorunlu Köy Koruculuğu Uygulamasının Zorunlu Göç Mağdurlarının Güvenliği Açısından Yarattığı Sorunlar” http://www.ihd.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1022:koy-koruculuğu-uygulamasının-zorunlu-goc-magdurlarının-guvenligi-acısından-yarattığı-sorunlar&catid=47:makaleler&Itemid=125
- Sevim, Yelda (2003), “Terör Nedeniyle Köylerinden Ayrılanların Geriye Dönme Eğilimleri ve Çözüm Önerileri” *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, Elazığ.
- Tezcan, Murat, *www. Kayseri. pol. tr.* (Erişim Tarihi: 14.09.2011)
- Tuzcu, Pınar (2008), “Zorunlu Göç ve Küresel Dönemde Değişen Nitelikleri: Türkiye Üzerine Bir İnceleme”, Y. Lisans Tezi, Kocaeli.
- Yayman, Hüseyin (2011) “Şark Meselesinden Demokratik Açılıma Türkiye’nin Kürt Sorunu Hafızası”, Ankara, Seta Yayınları.
- Yıldırım, Aziz (2004), “Kentleşme ve Kentleşme Sürecinde Göçün Suç Olgusu Üzerindeki Etkileri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

CBS TABANLI SUÇ ÖNLEME ÇALIŞMALARINDA YAPAY SİNİR AĞLARI KULLANILARAK MEKANSAL KARAR SİSTEMİ OLUŞTURULMASI

Özlem YAVUZ*
Vahap TECİM**

Özet

Suç, evrenin kuruluşuyla başlayan ve artarak devam eden evrensel bir olaydır. İnsanların tüm fiziksel, psikolojik, ekonomik ve sosyolojik eşitsizliklerine rağmen toplum halinde yaşamalarının sonucu olarak ortaya çıkan ve içlerinden bazıları tarafından gerçekleştirilen kanunen doğru olmayan davranışlar olarak nitelendirilen suç, toplum halinde yaşamaya devam edildiği sürece varılmaya devam edecektir. Evrendeki kaynakların kısıtlı ve dengeli dağılmaması sonucu ortaya çıkan suç olaylarının tamamen ortadan kaldırılmasını düşünmek sadece bir hayaldir. Ancak suçun azaltılmasına ilişkin çalışmalar gerçekleştirmek mümkündür.

Bu çalışmalar gelişen teknolojilerin kullanılmasıyla gün geçtikçe daha faydalı sonuçlar üretebilecek duruma gelmiştir. Örneğin; Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) teknolojilerinin suç önleme çalışmalarında kullanılmaya başlamasıyla suç oranlarının mahalle gibi mekansal bazda analiz edilmesi, suç haritalarının internet üzerinden yayınlanması ve böylece halkın bilinçlenmesinin sağlanması gibi çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Ayrıca suçu önlemenin bir diğer yolu da onu ortaya çıkaran nedenleri tespit etmektir. Öyle ki; sosyal, ekonomik, kültürel veya mekansal birçok faktör suç oluşumunda önemli bir rol oynamaktadır. Bu yüzden, günümüze kadar yapılan birçok çalışmada suça etki eden faktörlerin belirlenmesine ilişkin sayısız araştırma yapılmıştır. Ancak; suçların önlenmesinde başarılı olabilmek için gelecekte oluşabilecek suçların mekansal olarak tahminlenmesi gerekmektedir. Yapılan araştırmalar yapay zeka tekniklerinin bu alanda kullanılmasıyla başarılı sonuçlar elde edilebildiğini göstermektedir. 2000'li yılların başlarından itibaren yurtdışında Yapay Zeka'nın bir dalı olan Yapay Sinir Ağları (YSA)'nın CBS teknolojisi ile birlikte kullanılması ile geleceğe yönelik mekansal tahminler yapılmaya başlanmış ve suç önleme çalışmalarında %70'lere varan bir başarı sağlanmıştır. Ancak; ülkemizde bu iki teknolojinin suç önleme çalışmalarında birarada kullanımı bulunmamaktadır.

İzmir ili için yapılan çalışmada halkın ilçelerde meydana gelen suçlar hakkında

¹ Bu çalışmada kullanılmak üzere veri sağlama konusunda destek sağlayan İzmir Emniyet Müdürlüğü'ne ve analiz çalışmaları esnasında gerçekleştirdiği bilimsel katkılarından ötürü Uzm. L. Özge ORAL'a teşekkür ediyoruz.

* Araş.Gör.Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Coğrafi Bilgi Sistemleri Anabilim Dalı, ozlem.yavuz@deu.edu.tr

** Prof.Dr.Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Ekonometri Bölümü, vahap.tecim@deu.edu.tr

bilgilendirilmesinden başlanarak suça etki eden etmenlerin belirlenmesi ve analiz anlatılacak, gelecekte oluşabilecek suçları mekansal olarak tahminleyebilmek için CBS ile YSA teknolojilerinin entegrasyonuna ilişkin metodolojilerden bahsedilecektir. Böylece ilerleyen çalışmalarda uygun YSA algoritmaları seçilerek yapılacak mekansal tahminlemelerde bu metodoloji kullanılarak geçmişte gerçekleşen suçlar ile benzer koşulların tekrar oluşması durumunda aynı ve/veya benzer suçların mekansal olarak hangi alanlarda oluşma ihtimalinin yüksek olduğu hesaplanabilecektir. Böylece Emniyet teşkilatlarındaki üst düzey yöneticiler için Mekansal Karar Sistemi oluşturulmuş olacaktır.”

Anahtar Kelime: Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS), Yapay Sınır Ağları (YSA), suç önleme, karar sistemi

Giriş

Suç, bazı kişilerin davranışları ile içinde yaşadıkları grupta yerleşmiş davranış kalıpları arasında meydana gelen çelişki sonucu oluşan ve tarihin en eski devirlerinden itibaren var olmasına devam eden evrensel bir olaydır. T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı (2011) tarafından belirtildiği üzere insanların içinde ihtiraslarla birlikte toplum halinde yaşamaları sonucu ortaya çıkan çeşitli sosyal ve ekonomik çelişkiler buldukça da var olmaya devam edecektir. Ancak çeşitli önlemler alınarak suç olaylarının azaltılması mümkün olabilmektedir.

Bu kapsamda bakıldığında, Olligschlaeger (1997)'in belirttiği üzere suç ekolojisi ile ilgili ilk çalışma Clifford Shaw'ın 1929 yılında Chicago'da merkezi iş alanlarında meydana gelen suçların açıklanması üzerine yapmış olduğu çığır açıcı çalışmasıdır. Buradan yola çıkılarak suçların konumsal olarak nerelerde oluştuğunun bilinmesinin suçların önlenmesi için gerekli olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü Chainey ve Ratcliffe (2005)'in de belirttiği gibi suç doğası gereği mekansal niteliğe sahiptir ve suçu anlamak için “coğrafi konum” hayati öneme sahiptir. Aynı zamanda Chainey ve Ratcliffe (2005)'e göre suçu anlama konusunda coğrafi lokasyonun önemini gösteren ilk örnek; Shaw ve McKay'in 1930'larda polislerin “Chicago School”da duvarlara astıkları kağıt haritalar üzerine meydana gelen her suçu raptiyelerle işaretlemeleri sonucu coğrafi lokasyonun suçun doğal bir bileşeni olduğunu anladıklarından bahsettiği çalışmasıdır.

İlerleyen yıllarda gün geçtikçe artan nüfusa bağlı olarak meydana gelen suçlarda da artış yaşanmaya başlamıştır. Böylece anlık olarak değişebilen suç lokasyonlarının harita üzerinde eş zamanlı olarak takip edilebilmesi ve yönetilebilmesi için kağıt çıktılardan daha fazlasına ihtiyaç duyulmuştur. 1960'lı yıllarda geliştirilen Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) teknolojilerinin mekansal ve mekansal olmayan verileri birbiriyle ilişkili olarak saklayabilme, analiz etme ve görselleştirme (Tecim, 2008) özelliklerinin yanı sıra farklı veri kaynaklarından elde edilen bilgileri yeryüzündeki belirli konumlarla ilişkilendirebilme (Taylor ve Blewitt, 2006:7) özellikleri sayesinde veri ile sürekli etkileşim sağlayabilmesi bu ihtiyaca cevap verebileceğini göstermiştir. O dönemlerde çok pahalı olan bu sistemlerin polise ve suç önleme çalışmalarında kullanılması (Chainey ve Ratcliffe, 2005:8), daha sonraları bilgisayar teknolojilerini geliştirme maliyetlerinin azalmaya başlamasıyla (Longley vd.'den akt. Chainey ve Ratcliffe 2005:2) ancak 1997 yılından itibaren mümkün olmuştur. Öyle ki günümüzde CBS, mekansal veritabanı yönetim sistemi olarak sıklıkla kullanılmakta (Taylor ve Blewitt, 2006:7), bu da CBS'nin gelişiminde önemli etkisi olan internet kullanımı (Lake vd., 2004) ile suç verilerinin bilgilendirme amaçlı web üzerinden paylaşılmasına olanak sağlamaktadır.

Böylece bireyler ve organizasyonlar için günlük bir aktivite haline gelen mekansal karar verme (Jankowski ve Nyerges, 2001) suç önleme çalışmaları veya suçtan sakınmak için de kullanılmaktadır. Örneğin; kişiler çocukları için okul seçerken, yaşayacakları mekanı seçerken ve/veya turist olarak gittikleri bir yerde kalacakları mekanı seçerken suç oranlarının düşük olduğu alanlara yönelmek istemekte ve bunun için mekansal karar vermektedirler. Benzer şekilde anlık olarak değişen suç verilerini kullanarak gelecekte oluşabilecek suçların önlemesine ilişkin çalışmalar yürütmek isteyen Emniyet Teşkilatındaki üst düzey yöneticiler hangi alanlarda ne tür önlemler almaları gerektiğine ilişkin mekansal kararlar vermek zorunda kalmaktadır.

Mekansal karar vermeyi kolaylaştırmak için yapılan çalışmalar esnasında “zor” olarak nitelendirilen (Ritel ve Webber’den akt. Jankowski ve Nyerges, 2001) birçok mekansal problemle karşılaşmaktadır. Çünkü mekansal karar vermeyi sağlayabilmek için farklı birçok kaynaktan veriler elde edilmelidir. Ancak dağınık halde bulunan bu verilerin bilgi sistemlerinde kullanımı, veri dinamikliği ve kesin olmayan durumlar hakkında akıllı karar verme desteği sağlama gibi konularda sınırlı düzeyde kalmaktadır. Bu yüzden suç önleme çalışmalarında CBS’nin dinamik olarak değişen bilgiyi öğrenme yetisine sahip olabilmesi ve gelecekte oluşabilecek durumları tahminleyerek görsel çıktılar sunabilmesi için Bilgi Tabanlı Sistemler’de (Knowledge Based Systems) farklı yöntemlerin kullanımının önemi büyüktür.

Bu kapsamda, literatür taramasında CBS mekansal veritabanı yönetim sistemi ve görselleştirme aracı olarak ele alınırken Yapay Sinir Ağları (YSA) tekniği ise CBS’nin sunmakta olduğu suç verileri ile bu suçların oluşmasında etkili olan faktörlerin birbirlerini etkileme ölçütlerine göre bilgisayarların öğrenmesini sağlayan ve gelecekte oluşabilecek suçlara ilişkin mekansal tahminlenmeler yapılmasına olanak sağlayan bir araç olarak ele alınacaktır. İlerleyen bölümlerde ise amaçların belirlenmesi ve CBS ile YBS teknolojilerinin birarada kullanımını sağlayabilmek için neler yapılması gerektiğinden bahsedilecek ve analiz bölümünde yer alan örneklerle metodoloji desteklenecektir. Böylece Emniyet teşkilatındaki üst düzey yöneticilere Mekansal Karar Sistemi oluşturabilmelerinde destek sağlanmış olacaktır.

1. Literatür Taraması

Suç önleme, kişisel ya da bir grup tarafından suç teşkil eden davranışlar gerçekleştirirken veya henüz oluşmamışken suçu ortadan kaldırmak için yapılan faaliyetlerdir (Brantingham ve Fraust’dan akt. Chainey ve Ratcliffe 2005:15).

Suç önleme çalışmalarında gelişen teknolojilerin kullanılmasıyla gün geçtikçe daha faydalı sonuçlar üretilmeye başlanmıştır. Özellikle 1990’lı yılların sonlarından itibaren CBS teknolojilerinin suç önleme çalışmalarında kullanılmaya başlamasıyla suçlu veya suçların mekansal olarak analiz edilmesi, suçu etkileyen faktörlerin belirlenmesi ve halkın bilinçlendirilmesi için suç haritalarının internet üzerinden yayınlanması gibi çalışmalar gerçekleştirilmektedir.

İnternet üzerinden yayınlanan suç haritalarına bakıldığında 3 farklı amaca hizmet ettiği görülmüştür. Bunlar:

- İnternet üzerinden bilgi edinme amaçlı veri ve istatistikler yayınlamak,
- Suç lokasyonlarının yaklaşık yerlerini görsel olarak sunmak,

- Yararlanıcılara buldukları çevre ile ilgili bilgi vermektir.

Başta Amerika olmak üzere İngiltere ve Yunanistan genel olarak halkı bilgilendirme amacıyla kendi ülkelerindeki suç verilerini altlık haritalar üzerinde görselleştirerek web ortamında sunmaktadır. Böylelikle kişilerin suç türlerine göre çeşitli sınıflandırmalar yapmalarına, seçilen adrese belli bir mesafede gerçekleşen suçlara ulaşmalarına ve/veya suç taraması yapmalarına olanak sağlanmaktadır.

Suç önleme çalışmaları suçların sadece haritalanmasından ibaret değildir. Aynı zamanda suçların oluşmasında etkili olan faktörlerin de belirlenmesi ve haritalanması gerekmektedir. Bu faktörler sıcaklık (Field'den akt. Chainey ve Ratcliffe, 2005:134), gelir (Ergun ve Yirmibeşoğlu, 2005; Ackerman'dan akt. Ayhan ve Çubukçu, 2007), sokak özellikleri (Ayhan, 2007), nüfus (Olligschlaeger, 1997), vb. değişkenler olabilmektedir. Bu değişkenlerden hangilerinin suç oluşumuna katkısı olduğunu belirlemek için farklı istatistiki yöntemler kullanılmaktadır. Bu istatistiki yöntemlerin başında da regresyon modelleri gelmektedir. Örneğin; Ayhan (2007)'in yapmış olduğu çalışmada İzmir ilinde rastgele seçilen 50 sokak üzerinde işlenen suçların oluşmasında etkili olan faktörleri belirlemek için çoklu regresyon yönteminden yararlanılmıştır. Farklı birçok değişken eklenerek oluşturulan regresyon sonucunda suçun oluşmasında sokak, duvar ve demir parmaklık uzunluklarının etkili olduğu saptanmıştır.

Suç önleme çalışmalarının bir başka şekli de; seri olarak işlenen suçların faillerinin kim olabileceğinin belirlenmesi ve/veya nerede bulunabileceğinin tespit edilmesi gibi coğrafi profilleme çalışmalarından oluşmaktadır. Örneğin; Gillespie ve diğerleri (2009) Usama bin Laden'in karakteristik özellikleri sonucu ortaya çıkan ihtiyaçları ışığında nerede olduğunu tespit edebilmek için uydu görüntüleri ve CBS tekniklerinden yararlanmıştır. Sonuç olarak "azalan mesafeler" yöntemi kullanılarak yapılan çalışmada Usama bin Laden'in nerede olabileceği küresel, bölgesel ve yerel ölçekte görselleştirilmiştir.

Gorr (2004) tarafından yapılan çalışmada ise suçluların yerlerini belirleyebilmek amacıyla bu kişilerin geçmişte işledikleri seri suçlar veri olarak kullanılmıştır. Suçluların seri olarak işledikleri suç alanlarına yakın ikamet ettiklerinden yola çıkılarak, suç mekanlarını kapsayacak şekilde bir alan belirlenmiş ve bu alan yapılan çalışmanın sınırı olarak kabul edilmiştir. Bu sınır eşit aralıklı grid hücrelere bölünmüş ve herbir hücrenin "azalan mesafeler" yöntemi ile risk endeksi hesaplanmıştır. Böylece risk endeksinin en yüksek olduğu alanlar suçlunun bulunma ihtimalinin yüksek olduğu yerleri işaret etmiştir. Bu yöntem kesin bir sonuç vermemekle birlikte kriminologların araştırmaya nereden başlayacaklarına ilişkin ışık tutması açısından önemlidir.

Strano (2004) tarafından yapılan çalışmada diğerlerinden farklı olarak tekil suçların profillenmesi üzerinde durulmuştur. Tekil suçların yapay sinir ağları ile modellenebileceği ve böylece geçmişte suç işleyen kişilerin karakteristik özelliklerinin veritabanında saklanarak suçlu profillerinin elde edilebileceği gösterilmiştir. Burada amaç yeni işlenen suçu işleyen kişinin hangi psikolojiye sahip olduğunu belirleyebilmek için veritabanında kayıtlı olan profillerle karşılaştırarak tespit etmektir.

Bu tarz Coğrafi Profilleme çalışmaları ilk ticari Coğrafi Profilleme yazılımının Kim D. Rossmo tarafından oluşturulması ile başlamıştır. Dr. Kim Rossmo Kanada'da meydana gelen cinayet olaylarının % 85'ini bu yöntemden faydalanarak çözdüklerini belirtmektedir

(Aksoy, 2004). Coğrafi Profillemeye çalışmalarını, suç mahallerinden elde edilen bilgiler ışığında suçlunun ikametine veya kim olduğuna ulaşılabilmesi amacıyla geliştirilmiş suç önleme çalışmalarıdır.

Thurston (2002) "Does Your GIS Think?" başlıklı makalesinde, CBS verilerinin karar verme konusunda kullanılmak istendiğinde anlamlılığını arttırmak için mutlaka yapay zekadan yararlanılması gerektiğini vurgulamaktadır. Yapay zeka teknolojilerinden de en çok YSA üzerinde durmakta ve basit örneklerle ne tür çalışmalar yapılabilineceğine değinmektedir.

YSA teknikleri ile seri suçlara ilişkin gelecek tahminleri üreten ilk çalışma Olligschlaeger tarafından yapılmıştır. Olligschlaeger (1997; 1998)'in yaptığı çalışma Pittsburg'ta 1990 ve 1991 yıllarında meydana gelmiş 911 çağrılarını baz alarak 1992 yılında oluşabilecek uyuşturucu satışlarını konumsal olarak tahminlenmesinden oluşmaktadır. Bu amaçla Pittsburg'da meydana gelen uyuşturucu satışları konumsal olarak harita üzerinde işaretlenmiştir. Toplam nüfus, toplam nüfus içerisindeki siyah nüfus yüzdesi, 12-24 yaş arası riskli nüfus, ticaret alanları, çocuklu ailelerin yaşadığı toplu konutlar, yaşlılar için tasarlanan konut birimleri, kadın hane halkı yüzdesi, uyuşturucu tutuklamaları toplamı gibi bilgiler suça etki eden faktörler olarak ele alınmıştır. Daha sonra şehir 445 eşit gride bölünerek YSA ve Regresyon teknikleri ile 1992 yılında oluşabilecek uyuşturucu satış alanları tahminlenmiştir. Mevcutta gerçekleşmiş olan 1992 yılı uyuşturucu satış verisiyle tahminlenen değerler karşılaştırıldığında YSA tekniğinin Regresyona göre daha doğru sonuçlar verdiği tespit edilmiştir.

Yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi, YSA tekniği kullanılarak suç önleme çalışmalarına farklı bir boyut kazandırılmıştır. Her ne kadar tekil suçların tahminlenmesine ilişkin çok fazla çalışma yapılmamış olsa da bilgisayarların veri yoğunluğuna sahip tekil suç verilerini mekansal faktörlerle birlikte ele alıp tahminler üretebilen sistemler yaratmanın mümkün olduğu bilinmektedir. Bunun için CBS ve YSA tekniklerinin birarada kullanılması gerekmektedir. Yapay zeka tekniklerinin de yardımıyla CBS'nin, karar destek için çok önemli bir araç olması (Aslantaş ve Kurban, 2007), suç önleme çalışmalarında Emniyet teşkilatlarındaki üst düzey yöneticilerin mekansal karar alma süreçlerine önemli katkı sağlamaktadır.

YSA kullanılarak yapılan CBS çalışmalarının üstünlükleri aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- Doğruluğu daha yüksek sistemler ortaya konulmaktadır (Olligschlaeger, 1998).
- Regresyon tabanlı tekniklere göre daha üstün başarılar ortaya konulmaktadır (Olligschlaeger, 1997; Aslantaş ve Kurban, 2007).
- Karmaşık yapıdaki mekansal verilere gelecek tahminlemesi yapılabilmektedir.

2. Hedef ve Amaçlar

Yapılan literatür ışığında çalışmanın hedefi "Emniyet teşkilatındaki üst düzey yöneticilerin karar vermelerine destek sağlayacak Mekansal Karar Sistemi oluşturabilmek için metodolojilerin ortaya konulması" olarak belirlenmiştir. Bu hedef kapsamında; geçmişte gerçekleşen seri olmayan suç verilerinin doğru bir planlama ve analiz çalışmaları sonucunda gelecekte suç oluşması muhtemel alanların konumsal olarak belirlenmesine olanak sağlayacak metodolojiden bahsedilecektir. Aynı zamanda analiz bölümünde de bir sonraki bölümde bahsedilecek metodolojinin hayata geçirilme çalışmaları İzmir ilinde yapılan pilot bir çalışma ile aktarılacaktır.

Belirlenen hedefe ulaşabilmek için aşağıda yer alan amaçların sırasıyla gerçekleştirilmesi gerekmektedir:

- **Geçmişte meydana gelmiş suçların konumsal olarak haritalanması**

Bu amacın gerçekleştirilebilmesi için geçmişte meydana gelmiş en az 3 dönemlik veriye ihtiyaç duyulmaktadır. Elde edilecek bu verilerden ilk 2 dönem verisi veritabanına aktarılarak hedefe ulaşma yolunda çalışmanın örnek verisini oluşturacaktır. Diğer 1 dönemlik veri ise çalışmanın sonucunda tahminlenen sonucun doğruluğunu kontrol etmek amacıyla test verisi olarak kullanılacaktır. Dönemlik olarak bahsedilen veriler herhangi bir mevsimin 3 ayını kapsayabileceği gibi 3 farklı yılın verisi de olabilmektedir. Burada önemli olan bir diğer husus da elde edilecek verilerin en az il, ilçe, mahalle, sokak, kapı no, koordinat, suç tarihi, saati ve türü gibi bilgileri içermesidir.

- **Suçların il üzerindeki dağılımlarının zamansal olarak analiz edilmesi**

Suçların günlük, haftalık, aylık olarak analiz edilmesi gerekmektedir. Böylece meydana gelen suçların günün hangi saat diliminde ya da haftanın hangi günlerinde daha sık gerçekleştiği tespit edilebilecektir.

- **Suçların oluşmasında etkili olan mekansal faktörlerin belirlenmesi**

Geçmişte meydana gelen suçların oluşmasında etkili olan ve mekansal olarak ifade edilebilen sosyal, ekonomik, kültürel ve/veya çevresel faktörlerin neler olduğunun çeşitli istatistikî yöntemlerle belirlenmesi gerekmektedir. Suçların oluşmasında etkili olan faktörler daha önce farklı literatür çalışmalarından elde edilen bilgilere dayanılarak belirlenemez. Çünkü suçlar ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye, kültürden kültüre, bölgenin sosyal ve ekonomik yapısına göre değişkenlik gösterebileceği (Aksoy, 2004:3) için suçun oluşmasında etkili olan faktörlerin her çalışma için tekrar hesaplanması gerekmektedir.

- **Tespit edilen mekansal faktörlerin zaman veya başka etmenlere göre değişkenlik gösterip göstermediğinin araştırılması**

Geçmişte meydana gelen suçların hangi özelliklere göre birbirlerinden farklılık gösterdiklerinin tespit edilmesi gerekmektedir. Böylece koşullar değiştiğinde gelecekte oluşabilecek suçların da ne şekilde değişebileceğinin tahminlenmesi ile daha doğru sonuçlar üretilebilecektir. Örneğin; resmi tatil günlerinde hırsızlık olaylarının artması, gece eğlence mekanlarının etrafında şiddet ve narkotik suçlarının oluşması gibi.

- **CBS ve YSA yazılımlarının birbiriyle entegre edilerek Mekansal Karar Sistemi yapısının oluşturulması**

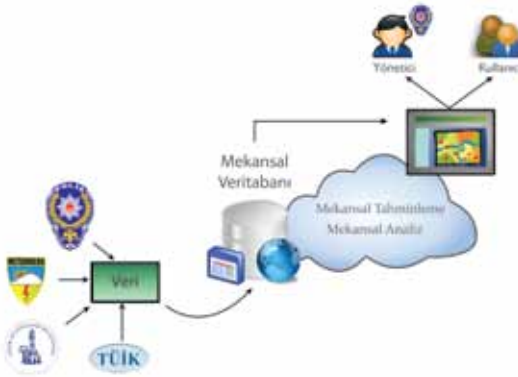
Karar vericilere hem karar vermelerinde kolaylık sağlayabilmek hem ileriye dönük mekansal analizler yapmalarına olanak sağlayabilmek hem de üretilen sonuçları mekansal olarak görüntüleyebilmek için CBS ile YSA entegrasyonuna ihtiyaç duyulmaktadır. Bu entegrasyonun sağlanmasıyla karar vericilere mekansal gelecek tahminlerinin görsel olarak sunulacağı Mekansal Karar Sistemi yapısı oluşturulmuş olacaktır.

Bu amaçlar gerçekleştirilerek belirlenen hedefe ulaşabilmek için izlenmesi gereken yol metodoloji bölümünde anlatılmaktadır.

3. Metodoloji

“Karar vericiler için karar sorununu çok önemli ve yaşamsal bir süreç haline getiren en önemli unsur geleceğin belirsizliğidir” (Yaraloğlu, 2010:157). Bu çalışmada belirlenen karar verici unsur Emniyet Teşkilatındaki üst düzey yöneticilerdir. Üst düzey yöneticilerin suç önleme çalışmalarını doğru bir şekilde yürütebilmeleri için gerçeğe yakın mekansal gelecek tahminlemelerine ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak henüz ülkemizde suç önleme çalışmalarında kullanılmak üzere mekansal olarak yapılan bilgisayarlı gelecek tahminlemelerine rastlanmamaktadır. Bunun nedenlerinden bir tanesi Öztemel (2003)’in de belirttiği gibi “mekansal gelecek tahminlemelerinin belirli bir algoritma veya formülasyon kullanılarak çözülebilen bir problem olmamasından” kaynaklanmaktadır. Ancak; YSA teknikleri kullanılarak yapılan çalışmaya uygun algoritma deneme-yanılma yoluyla bir kere bulduktan sonra sistemin örnek veriler sayesinde olaylar arasındaki ilişkiyi öğrenmesi sağlanabilmektedir. Böylece Öztemel (2003)’in de vurguladığı gibi sistemin daha sonraları hiç görmediği yeni bir veri karşısında önceden öğrendiği bilgileri kullanarak karar verebilme yeteneğine sahip olunabilecektir. YSA’nın bu yeteneği CBS’nin mekansal analiz ve sorgulama yeteneğiyle birleştirilince şu an risk olarak görülen geleceğin belirsizliği suç önleme çalışmalarında Mekansal Karar Sistemi oluşturabilme konusunda avantaj sağlayacaktır. Şekil 1’de CBS ile YSA’nın birbiriyle entegre edilerek nasıl bir Mekansal Karar Sistemi’nin oluşturulmak istendiği şematize edilmiştir.

Şekil 1. CBS ve YSA Entegrasyonu ile Oluşturulmak İstenen Mekansal Karar Sistemi

Şekil 1’den de görülebileceği gibi Mekansal Karar Sistemi’nin oluşturulabilmesi için farklı veri kaynaklarından verilerin elde edilmesi gerekmektedir. Bu veri kaynakları başta Emniyet Müdürlükleri olmak üzere Meteoroloji Bölge Müdürlükleri (sıcaklık ve yağış miktarları), TÜİK (nüfus, işsizlik, eğitim verileri), Gelirler İdaresi (arsa değerleri) ve Belediye (arazi kullanım durumu) gibi kurumlar olabilmektedir. Daha sonra, elde edilen veriler CBS ortamına aktarılarak düzenlenmeli ve mekansal analiz yapmaya olanak sağlayacak hale getirilmelidir. Düzenlenen veriler mekansal bir veritabanına aktarılarak Şekil 1’de belirtilen sistem içerisinde kullanılmaya hazır hale getirilmelidir. Mekansal veritabanında bulunan veriler çeşitli istatistiksel yöntemlerden biri seçilerek suçun oluşmasında etkili olan faktörlerin (bağımsız değişkenlerin) belirlenmesinde kullanılmalıdır. Yapılan bu mekansal analiz

çalışması sonucu suçun oluşmasında etkili olduğu saptanan faktörlere ait veriler suç verileri ile birlikte mekansal tahminlemeleri gerçekleştirmek amacıyla YSA teknikleri ile sisteme öğretilmelidir. Örnek veri sayesinde olaylar arasındaki ilişkileri öğrenen sisteme işlemler bir kez öğretildiğinden bundan sonra sisteme gönderilecek yeni veriler herhangi bir istatistiki işleme tabi tutulmadan mekansal veritabanından doğrudan çekilmeli ve YSA algoritmalarıyla tahminlenmelidir. Tahminlenen sonuç, test verisi olarak kullanılmak üzere ayrılmış verilerle karşılaştırılarak doğruluğu kontrol edilmelidir. Eğer beklenen sonuç ile sistemin çıktısı olarak ürettiği sonuç arasında kabul edilebilir seviyelerin üzerinde bir farkla karşılaşırsa YSA algoritması değiştirilerek örnek veriler sisteme tekrar gönderilmelidir. Oluşan fark kabul edilebilir seviyelerin altına düşene dek bu işlem tekrarlanır. İstenilen sonuca ulaşıldığında, bu sonuç geliştirilen CBS tabanlı kullanıcı arayüzleriyle karar vericilerin mekansal karar vermelerine olanak sağlayacak şekilde masaüstü ve/veya internet üzerinden sunulmalıdır. Böylece CBS ve YSA entegrasyonu ile gerçeğe yakın sonuçlar üretebilen bir Mekansal Karar Sistemi'nin yapısı oluşturulmuş olur. Bundan sonra sisteme gönderilen her veri, algoritmanın doğruluğu test edilmeksizin kabul edilebilir hataların altında sonuç üretir.

Analiz bölümünde yukarıda bahsedilen metodoloji izlenerek oluşturulan pilot bir uygulamadan bahsedilecektir.

4. Analiz

Çalışma alanı olarak 50 km yarıçaplı İzmir Büyükşehir belediye sınırları belirlenmiştir. Bu kapsamda; İzmir Emniyet Müdürlüğü'nden çalışma içerisinde kalan Polis Merkezi asayiş sınırları ve Eylül 2009, 2010 ve 2011 tarihlerinde İzmir'de meydana gelen suçlara ait veriler ile TÜİK'ten 2008 yılına ait ilçe nüfus verileri elde edilmiştir. Bu bölümde yerel analiz örneklerinde 1 – 30 Eylül 2009 tarihleri arasında meydana gelen suçlar önceki bölümlerde sıralanan amaçlar doğrultusunda ele alınacaktır. Eylül 2010 verisi aynı analiz işlemlerine tabi tutulmuş olup Eylül 2011 verisi ise uygun YSA algoritmaları seçildikten sonra test verisi olarak kullanılmak üzere ayrılmıştır.

İzmir'de 1 – 30 Eylül 2009 tarihleri arasında toplam 7493 suç vuku bulmuştur. Bu suçlardan 1815 adedi çalışma alanı dışında gerçekleşmiş olup ayrıca 645 adet suçun ise koordinat bilgisi alınamamıştır. Sonuç olarak bu çalışmada; İzmir'in Aliağa, Balçova, Bayraklı, Bayındır, Bornova, Buca, Çiğli, Gaziemir, Güzelbahçe, Foça, Karşıyaka, Karabağlar, Konak, Kemalpaşa, Menderes, Menemen, Narlıdere, Seferihisar, Selçuk, Torbalı ve Urla ilçelerinde gerçekleşen 5033 adet suç ele alınmıştır.

5033 adet suçun 50'den fazla suç türünü oluşturması nedeniyle suç verileri, mekansal analiz yapmayı kolaylaştırmak amacıyla genel başlıklarla;

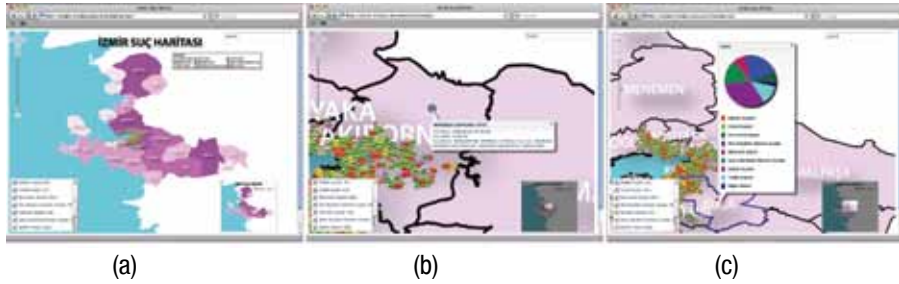
- Bilişim Suçları
- Trafik Suçları
- Ekonomik Suçlar
- Şahıs Aleyhine İşlenen Suçlar
- Narkotik Suçlar
- Mal Aleyhine İşlenen Suçlar
- Cinsel Suçlar
- Diğer Suçlar, olmak üzere dokuz grupta toplanmıştır.
- Şiddet Suçları

Yeni oluşturulan suç sınıflamasına göre ele alınan suçların 748'i Narkotik Suç, 237'si Ekonomik Suç, 6'sı Bilişim Suçu, 756'sı Şahıs Aleyhine İşlenen Suç, 1182'si Mal Aleyhine

İşlenen Suç, 491'i Trafik Suçu, 1421'i Şiddet Suçu, 23'ü Cinsel Suç ve 169'u da Diğer Suçlar türünde bulunmaktadır.

Koordinat verisiyle birlikte .xls formatında elde edilen suç verileri QuantumGIS yazılımı kullanılarak CBS ortamına aktarılmıştır. Nüfus verileri konumsal olmadığı için daha önceki çalışmalardan elde edilen koordinatlı ilçe sınırları verisiyle ilçe isimlerine göre ilişkilendirilerek nüfus verileri de CBS ortamına aktarılmıştır. CBS ortamına aktarılan bu bilgiler, geçmişte meydana gelmiş suçların konumsal olarak haritalanması amacıyla uygun olarak Avenza MAPublisher 8.4 yazılımı ile Şekil 2'de görüldüğü gibi internet üzerinden de erişime olanak sağlayacak hale getirilmiştir.

Şekil 2. Eylül 2009 Tarihleri Arasında Gerçekleşen Suçların Konumsal Olarak Haritalanması

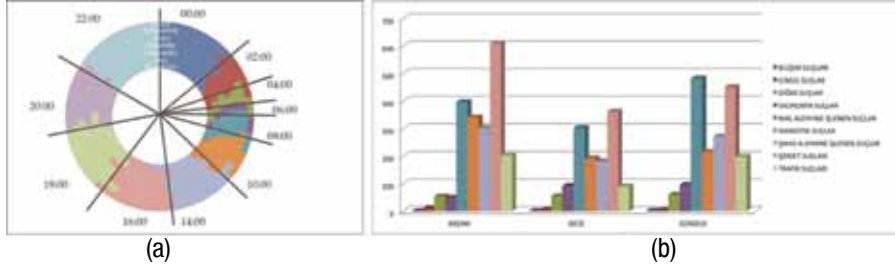

Böylece her bir kategoriye ait suçlar farklı renklerle işaretlenerek ilçe nüfuslarına göre tematikleştirilmiş altlık harita üzerinde Şekil 2(a)'da olduğu gibi konumsal olarak görselleştirilmiştir. Şekil 2(b)'de harita üzerinde seçilen herhangi bir suç bilgisi sadece suçun türü, işlendiği tarih, saati, adresi ve suça müdahale eden birimin adı görüntülenecek şekilde kısıtlandırılarak kişilerin erişimine sunulmuştur. Şekil 2(c)'de ise ilçelerde meydana gelen 9 farklı suç türünün dağılımı pasta grafik üzerinde görselleştirilmiştir. Böylece İzmir ilindeki 21 ilçede suçların ne şekilde dağıldığı, seçilen ilçede ön plana çıkan suç türünün ne olduğu grafiklerle görselleştirilmiştir. Ayrıca oluşturulan haritalar ile herhangi bir suç, ilçe veya karakol aramasına da imkan tanınmıştır.

Amacın 2. adımını oluşturan suçların il üzerindeki dağılımlarının zamansal olarak analiz edilmesi için farklı grafik özelliklerinden yararlanılarak Şekil 3 ve 4'teki grafikler üretilmiştir.

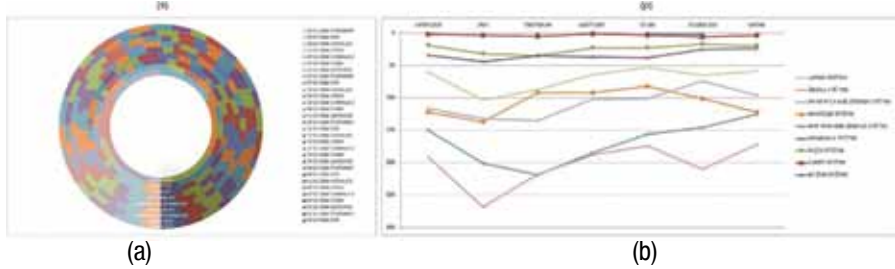
Şekil 3(a)'da yapılan zamansal analiz sonucunda haftanın her gününü saat 02:00 – 10:00 arasında Eylül 2009 tarihinde meydana gelen suçlarda diğer zaman dilimlerine göre azalma olduğu görülmüştür. Daha genel bir ifadeyle zaman dilimleri 08:00 - 18:00 aralığı Gündüz, 18:00 – 00:00 aralığı Akşam ve 00:00 – 08:00 aralığı da Gece olarak belirlendiğinde Şekil 3(b)'de görüldüğü gibi Gece kuşağında meydana suç sayısının diğerlerine oranla daha az olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 3. Eylül 2009 Tarihinde Gerçekleşen Suçların Zamansal Analizi

Zamansal analiz çalışmalarının devamı olarak suç oluşumunun haftanın farklı günlerinde değişiklik gösterip göstermediği araştırılmıştır. Şekil 4(a)'da Eylül ayı içerisinde gerçekleşen suç sayılarının otuz gün boyunca nasıl dağıldığı grafiklendirilmiştir. Şekil 4(b)'de ise Şekil 4(a)'daki durum genelleştirilmiştir ve Salı ve Çarşamba günlerinde suç oluşumunun diğer günlere göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Sonuçta çalışmanın 2. amacını gerçekleştirmek için yapılan zamansal analizler doğrultusunda Salı ve Çarşamba günleri ile Gündüz ve Akşam saatlerinin suç oluşumunda etkili olan faktörler arasında değerlendirilebileceği ortaya çıkmıştır.

Şekil 4. Eylül 2009 Tarihinde Gerçekleşen Suçların Gün Bazında Analizi

Amaçların bir sonraki adımı olan suçların oluşmasında etkili olan mekansal faktörlerin belirlenmesi aşamasında dokuz grupta toplanan suçların oluşmasında ilçe nüfuslarının ve yukarıda tespit edilen zamansal faktörlerin etkili olup olmadığını belirlemek için açıklayıcı istatistik yöntemlerinden çoklu regresyon yönteminden yararlanılmıştır. Çoklu regresyon yöntemi ile birden fazla değişken ($x_1, x_2, \dots, x_n$) ile bir bağımlı değişken (y) arasındaki ilişki incelenmiştir. Bağımlı değişken olarak suç türleri, bağımsız değişkenler olarak da ilçe nüfusları, gün bazında işlenen tüm suçlar ve zamansal olarak işlenen tüm suçlar dikkate alınmıştır. Ancak günler ile zamansal faktörler arasında doğrusal ilişki olması dolayısıyla bu iki değişkenin bir arada kullanıldığı regresyon modeli anlamlı sonuç üretmemektedir. Dolayısıyla bağımsız değişken olarak nüfus ile zamansal olarak işlenen suçların alınması uygun bulunmuş ve (1) nolu formül uygulanmıştır.

$$Y = (a + b_1X_1 + b_2X_2 + \dots + b_nX_n) \quad (1)$$

Zamansal olarak işlenen tüm suçlar, Gece işlenen suçlar, Gündüz işlenen suçlar ve Akşam işlenen suçlardan oluşmaktadır. Ancak 3 farklı zaman diliminde işlenen suçlar suç oluşumunu farklı etkilediği için meydana gelen suç sayısı en az olandan en çok olana kadar farklı katsayılarla çarpılarak önem derecelerinin ayırt edilmesi sağlanmıştır. Bu durumda

Gece işlenen suçlar 1, Gündüz işlenen suçlar 2 ve Akşam işlenen suçlar ise 3 katsayısı ile çarpılıp hepsinin toplanmasıyla oluşan yeni değer işleme konulmuştur (Zaman dilimi bazında işlenen suçlar = Gece İşlenen Suçlar + 2 x Gündüz İşlenen Suçlar + 3 x Akşam İşlenen Suçlar).

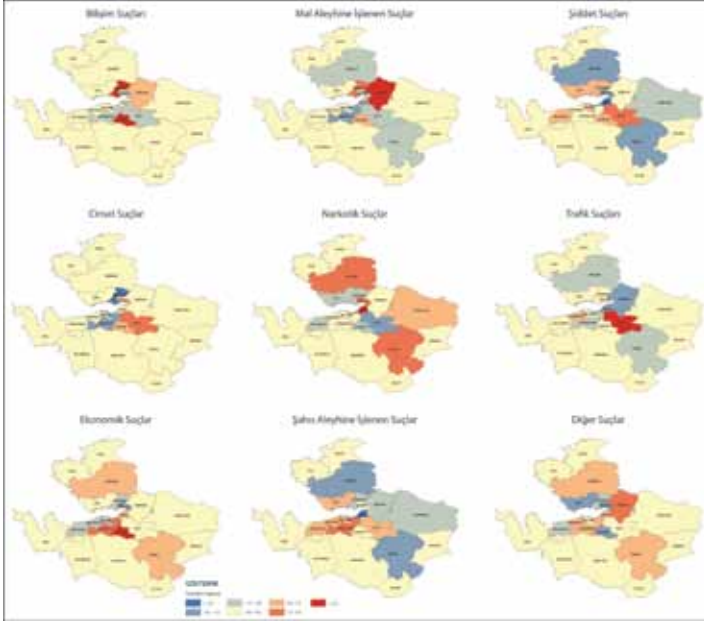
Tablo 1. Çoklu Regresyon Analizi

Suç Türü	R ²	Düzeltilmiş R ²	a	b1	b2	b1 için p değeri	b2 için p değeri
Bilişim Suçları	0,395423094	0,062621582	0,129450091	-1,15319E-07	0,000340992	0,958719	0,419393
Cinsel Suçlar	0,926222	0,842097	0,104079	-2,4E-06	0,002675	0,393413	5,75E-05
Ekonomik Suçlar	0,976661	0,948742	2,812503	-5,5E-05	0,033482	0,00296	1,51E-09
Mal Aleyhine İşlenen Suçlar	0,994763	0,988392695	-3,577614013	7,64041E-05	0,093268577	0,028851	7,94E-12
Narkotik Suçlar	0,964284	0,922049	22,69366	-0,00051	0,181811	1,12E-05	9,97E-10
Şahıs Aleyhine İşlenen Suçlar	0,99329	0,98514	-6,51517	0,000139	0,039935	6,19E-06	1,62E-08
Şiddet Suçları	0,99102	0,980134	-11,5698	0,000268	0,071836	2,3E-05	2,12E-07
Trafik Suçları	0,992295	0,982944	-1,47166	3,72E-05	0,037026	0,031603	3,15E-10
Diğer Suçlar	0,991724	0,981686	-0,22527	-6,1E-06	0,018057	0,357708	1,56E-11

Uygulanan çoklu regresyon yöntemi sonucunda Tablo 1'de de görüldüğü gibi mal aleyhine işlenen, şahıs aleyhine işlenen, trafik, şiddet ve diğer suçların oluşmasında ilçe nüfusunun ve zamansal faktörlerin % 99 anlamlı katkısı olduğu saptanmıştır. Bunun aksine bilişim suçlarının oluşmasında ise anlamlı bir etkiye rastlanmamıştır.

Çoklu regresyon analizi sonucunda ortaya çıkan durumun ilçeler üzerindeki etkisini görebilmek amacıyla coğrafi olarak ağırlıklandırılmış regresyon (Geographically Weighted Regression) yönteminden yararlanılmıştır. Her bir suç türü için ayrı ayrı oluşturulan bu regresyon yönteminde yine bağımlı değişken olarak suç türleri, bağımsız değişken olarak da ilçe nüfusları ve zamansal olarak işlenen suçlar alınmıştır. Böylece Şekil 5'te görülen grafikler üretilmiş olup hangi ilçelerde meydana gelen suç sayılarının ortalamadan ne kadar uzaklaştıkları tespit edilebilmektedir.

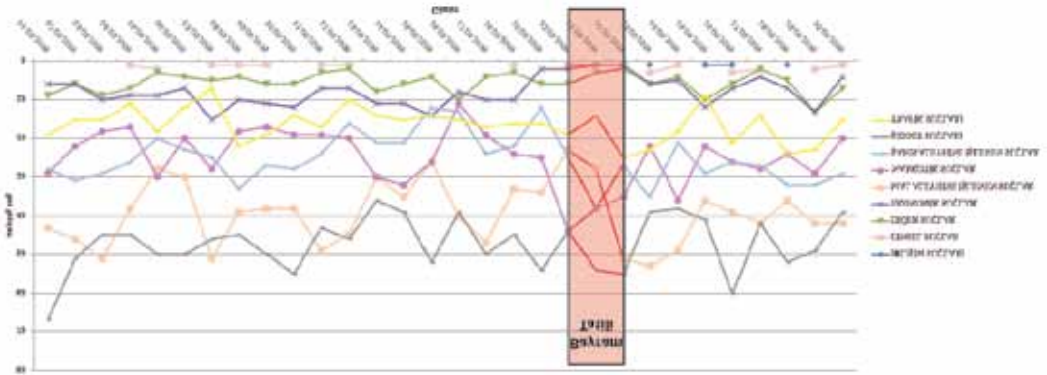
Şekil 5. Çoklu Mekansal Regresyon Analizi

Eylül 2009 tarihinin 20-21-22 Eylül günleri Bayram tatili olması dolayısıyla 4. adım olan tespit edilen mekansal faktörlerin zaman veya başka etmenlere göre değişkenlik gösterip göstermediğinin araştırılması aşaması Şekil 6'da görselleştirilmiştir.

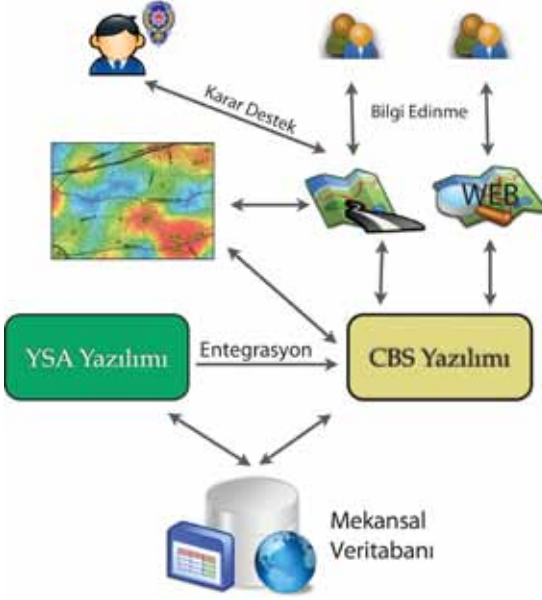
Belirtilen tatil günlerinden sadece 22.09.2009 tarihinde suç oluşumunda bir artış gözlenmiştir. Ancak bahsedilen günün Salı olması dolayısıyla daha önce tespit edilen Salı ve Çarşamba günlerinde suç oranlarının artış gösterdiği yargısını destekleyen bir faktör olduğu için bu durum 22.09.2011 tarihinin resmi tatil olmasından kaynaklanmadığı sonucunu doğurmuştur ve değerlendirmeye gerek görülmemiştir.

Şekil 6. Resmi Tatil Günlerinin Suç Grupları Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi

Belirlenen hedefe ulaşmak için gerçekleştirilmesi gereken son adım olan CBS ve YSA yazılımlarının birbiriyle entegre edilerek Mekansal Karar Sistemi oluşturulması'na ilişkin sistem yapısı Şekil 6'da görselleştirilmiştir

Şekil 7. CBS ile YSA'nın Entegre Edilerek Mekansal Karar Sistemi Yapısının Oluşturulması

Analiz bölümünün başlarında da belirtildiği gibi farklı kaynaklardan elde edilen verilerin CBS ortamında düzenlendikten sonra mekansal bir veritabanına aktarılması gerekmektedir. Şekil 6'da oluşturulan yapıda mekansal veritabanı olarak açık kaynak kodlu olması dolayısıyla çok farklı mekansal analizler yapmaya olanak sağlayan PostgreSQL veritabanı seçilmiştir. Veri işleme aşamasında analiz edilen verilerin görselleştirileceği CBS yazılımı olarak hem seçilen veritabanı yazılımı ile kolay veri alış-verişi sağlayabilen hem de YSA algoritmalarının oluşturulacağı istatistik yazılımı olan R ile diğerlerine nispeten daha kolay entegre olabilen QuantumGIS yazılımı seçilmiştir. R yazılımı ise YSA algoritmalarını oluşturma performansı bakımından diğer istatistik yazılımlarına göre daha üstün yeteneklere sahip olması dolayısıyla seçilmiştir. QuantumGIS ile R yazılımlarının entegrasyonlarının en iyi şekilde sağlanabilmesi için yapılacak tüm işlemlerim Ubuntu işletim sistemi üzerinde yürütülmesine karar verilmiştir. Son olarak, karar vericilere mekansal karar vermelerine destek sağlayacak kullanıcı arayüzünün istenildiği şekilde hem masaüstü hem de internet üzerinden erişimlerine olanak sağlayacak şekilde düzenlenmesi düşünülmüştür. Böylece Emniyet Teşkilatındaki üst düzey yöneticiler için Mekansal Karar Sistemi yapısı oluşturulmuştur.

Sonuç

Yapılan literatür taraması sonucunda; suçların oluşmasında etkili olan faktörlerin tespit edilmesi, seri suçların işleniş şekillerinden yola çıkılarak emniyet veritabanlarından

yapılan tarama sonucu suçlu profiline erişilmesi ya da seri suç işleyen kişilerin yerlerinin tespit edilmesine ilişkin bugüne kadar sayısız çalışma yapıldığı saptanmıştır. Buna rağmen gelecekte oluşabilecek tekil suçların önlenmesine yönelik mekansal sonuçlar üretebilen bilgisayar destekli gelecek tahminleme çalışmalarına rastlanmamıştır. Ancak suçların oluşmasında etkili olan faktörlerin farklı mekanlarda da olsa tekrar biraraya gelmesi aynı veya benzer suçların oluşmasına neden olabilmektedir. Bu yüzden geçmişte meydana gelen suçların, suçun oluşmasında etkili olan faktörlerle birlikte ele alınarak sisteme öğretilmesi, böylece mekansal gelecek tahminlemeleri yapmaya olanak sağlayan YSA tekniklerinin CBS ile birlikte kullanımına ilişkin metodolojiler sunan bu çalışma suç önleme çalışmalarında yenilikçi adımlar atılması açısından büyük önem taşımaktadır.

Suç önleme çalışmaları için bu iki tekniğin birarada kullanımı henüz çok yeni olsa da seri suçların tahminlenmesinde başarılı sonuçlar elde edilmiştir. Olligschlaeger (1997)'in seri suçların tahminlenmesinde elde ettiği %70'lerin üzerindeki başarı, bu çalışma ile anlatılan metodolojilerin izlenmesiyle tekil suçların önlenmesinde de sağlanabilecektir. Böylece Emniyet Teşkilatındaki üst düzey yöneticilerin karar vermelerine destek sağlayacak Mekansal Karar Sistemi oluşturulmuş olacaktır.

Kaynakça

- Aksoy, Hakan (2004), "Coğrafi Profilleme", *İstanbul: Fatih Üniversitesi, 3. Coğrafi Bilgi Sistemleri Bilişim Günleri*.
- Aslantaş, Veyssel ve Kurban, Rifat (2007), "Yapay Sinir Ağları ve Coğrafi Bilgi Sistemlerindeki Uygulamaları", Trabzon: *KTÜ, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemleri Kongresi*.
- Ayhan, İrem (2007), "Kentte Suç Oranlarının Ekonomik Sosyal ve Mekansal Değişkenlerle Modellenmesi", Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Ayhan, İrem ve Çubukçu K. Mert (2007), "Suç ve Kent ilişkisine Ampirik Bakış: Liretatür Taraması", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Volume: 3, Sayı: 5.
- Chainey, Spencer and Ratcliffe, Jerry (2005), *GIS and Crime Mapping*, England: John Wiley & Sons Ltd.
- Ergun, Nilgün ve Yirmibeşoğlu, Funda (2005), "İstanbul'da 2000-2004 Yılları Arasında Suçun Mekansal Dağılımı", İstanbul: 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 29. Kolokiyumu "Planlamada Yeni Politika ve Stratejiler Riskler ve Fırsatlar.
- Gillespie, W. Thomas; Agnew, A. John; Mariano, Erika; Mossler, Scott; Jones, Nolan; Braughton, Matt and Gonzalez, Jorge (2009), "Finding Osama bin Laden", *MIT International Review*.
- Gorr, Wilpen L. (2004), "Framework for Validating Geographic Profiling Using Samples of Solved Serial Crimes", <http://www.heinz.cmu.edu/research/156full.pdf>, (erişim tarihi: 14.5.2011).
- Jankowski, Piotr and Nyerges, Timothy (2001), *Geographic Information Systems for Group Decision Making: Towards a Participatory*, *Geographic Information Science*, America: Taylor & Francis.
- Lake, Ron; Burggraf, S. David; Trninic, Milan and Rae, Laurie (2004), *Geography Mark-Up Language: Foundation for the Geo-Web*, New York: John Wiley & Sons, Ltd.
- Olligschlaeger, Andreas M. (1997), "Spatial Analysis of Crime Using GIS-Based Data: Weighted Spatial Adaptive Filtering and Chaotic Cellular Forecasting with Applications to Street Level Drug Markets", H. John Heinz III School of Public Policy and Management, Carnegie Mellon University, Doktora tezi.
- Olligschlaeger, Andreas M. (1998), "Artificial Neural Networks and Crime Mapping", citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.131...pdf.

- Öztemel, Ercan (2003), *Yapay Sinir Ağları*, İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Strano, Marco (2004), "A Neural Network Applied to Criminal Psychological Profiling: An Italian initiative", *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, volume: 48, sayı: 4.
- Taylor, George and Blewitt, Geof (2006), *Intelligent Positioning GIS-GPS Unification, England*. John Wiley & Sons Ltd.
- Tecim, Vahap (2008), *Coğrafi Bilgi Sistemleri: Harita Tabanlı Bilgi Yönetimi*, Ankara: Renk Form.
- Thurston, Jeff (2002), "GIS & Artificial Neural Networks: Does Your GIS Think", GIScave.com, (erişim tarihi: 20.05.2011).
- T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı (2011), <http://www.kom.gov.tr/Tr/KonuYazdir.asp?CKey=161>, (erişim tarihi: 20.5.2011).
- Yaralıoğlu, Kaan (2010), *Karar Verme Yöntemleri*, Ankara: Detay Yayıncılık.

COMPSTAT: ARLINGTON (TEKSAS, ABD) POLİS MÜDÜRLÜĞÜ MANAGER YÖNETİM MODELİ ÖRNEĞİ

Habib ÖZDEMİR*

Özet

Bu çalışma New York Polis Müdürlüğü'nün (NYPM) 1994 yılından beri uyguladığı Compstat benzeri bir program olan MANAGER yönetim modelini incelemektedir. Coğrafik sorumluluğu ön planda tutan bu yönetim modelinde suç istatistikleri tabloları, suç haritaları, yoğun suç noktaları ve suç analizleri gibi kurumsal araçlar ile periyodik suç strateji değerlendirme toplantıları başlıca belirgin özelliklerdir. Çalışmada MANAGER yönetim modelinin betimlenmesiyle birlikte, ayrıca, örgütsel performanstaki değişimler de tespit edilmiştir.

APM'nin örgütsel performans değerlendirmesinde, araştırmacı, yedi ayrı alanla ilgili topladığı verileri kesintili zaman serileri tasarımları doğrultusunda ölçmüştür. Kayda geçmiş suç istatistikleri, tutuklama ve suçu aydınlatma oranı, çağrılara karşılık verme süresi, yerleşik kişi başına düşen güvenlik masrafı oranı, yerleşik kişi başına düşen polis memuru oranı, sivil şikâyet oranı ve ateşli silah kullanım oranı örgütsel performans ölçümünde değerlendirilen veri türleridir.

Compstat ve benzeri programlar hakkında birçok tanımlayıcı çalışmalardan farklı olarak, bu örnek olay çalışması, MANAGER'in APM'nin örgütsel performansına olan katkısını ortaya çıkardığından dolayı benzersizdir. Dolayısıyla, bu çalışma MANAGER yönetim modelinin APM'yi yüksek performanslı bir örgüte dönüştürebilmesi için yapılacak gelecek araştırma fırsatlarına ışık tutmaktadır. En önemlisi, bu çalışma yeterli polis memurlarını, polis çalışma takımlarını ve polis müdürlüklerinin geliştirmeye katkı sağlayacak modern bir polis yönetim modeli hakkında fikirler öne sürmektedir.

Anahtar Sözcükler: Polis Yönetimi, Compstat, MANAGER, Coğrafik Polislik, Suç İstatistikleri, Suç Haritaları, Örgütsel Performans

Giriş

Polis amirlerini, özellikle saha çalışmalarına yön veren orta ve alt kademe amirlerini, başarılı bir şekilde destekleyebilecek bir yönetim modeli polis örgütlerinin önemli bir

* Yrd. Doç. Dr., Polis Akademisi Güvenlik Yönetimi Araştırma Merkezi, habib.ozdemir@yahoo.com

ihtiyacıdır. Son yıllarda Amerikan polisinde oldukça yaygınlaşan Compstat benzeri programlar, polis amirlerine ve suçla mücadelede kayda değer katkılar sağlamaktadır. ABD'nin Teksas eyaletinde bulunan Arlington Polis Müdürlüğü'nün 2000 yılında uygulamaya başladığı MANAGER (Management and Accountability through Geographic Review-Coğrafik İnceleme Sonuçlarına göre Yönetim ve Hesap Verebilirlik) de Compstat prensiplerine göre tasarlanmış programlardan biridir.

Bu çalışma New York Polis Müdürlüğü'nün (NYPM) 1994 yılından beri uyguladığı Compstat benzeri bir program olan MANAGER yönetim modelini incelemektedir. Coğrafik sorumluluğu ön planda tutan bu yönetim modelinde suç istatistikleri tabloları, suç haritaları, yoğun suç noktaları ve suç analizleri gibi kurumsal araçlar ile periyodik suç strateji değerlendirme toplantıları başlıca belirgin özelliklerdir. Çalışmada MANAGER yönetim modelinin betimlenmesiyle birlikte, ayrıca, örgütsel performanstaki değişimler de tespit edilmiştir.

APM'nin örgütsel performans değerlendirmesinde, araştırmacı, yedi ayrı alanla ilgili topladığı verileri kesintili zaman serileri tasarımları doğrultusunda ölçmüştür. Kayda geçmiş suç istatistikleri, tutuklama ve suçu aydınlatma oranı, çağrılara karşılık verme süresi, yerleşik kişi başına düşen güvenlik masrafı oranı, yerleşik kişi başına düşen polis memuru oranı, sivil şikâyet oranı ve ateşli silah kullanım oranı örgütsel performans ölçümünde değerlendirilen veri türleridir. Compstat ve benzeri programlar hakkında birçok tanımlayıcı çalışmalardan farklı olarak, bu örnek olay çalışması, MANAGER'in APM'nin örgütsel performansına olan katkısını ortaya çıkardığından dolayı benzersizdir. Dolayısıyla, bu çalışma MANAGER yönetim modelinin APM'yi yüksek performanslı bir örgüte dönüştürebilmesi için yapılacak gelecek araştırma fırsatlarına ışık tutmaktadır. En önemlisi, bu çalışma yeterli polis memurlarını, polis çalışma takımlarını ve polis müdürlüklerinin geliştirmeye katkı sağlayacak modern bir polis yönetim modeli hakkında fikirler öne sürmektedir.

Bu çalışmada yapılan gözlem ve mülakat, araştırılan belge ve değişik konuları değerlendiren kesintili zaman serisi analizleri sonuçlarına göre, MANAGER suçla mücadelede New York şehri polis yöneticilerinin uyguladığı, özellikle orta kademe yöneticilere karşı, toleranssız ve sorgulayıcı Compstat yönetim modelinden daha az başarılı kabul edilebilir. Öte yandan MANAGER örgütsel öğrenme araçlarını ve örgütsel öğrenme ortamını sağlamada daha başarılı olarak değerlendirilmiştir. Bir başka deyişle, bu çalışma şunu ortaya koymaktadır: Çalışanları destekleyen ve profesyonel yeterliliklerini artıran MANAGER yönetim modelinin, çalışanlara ciddi yaptırımların uygulandığı bir denetleme, ödül ve cezalandırma sistemiyle geliştirilmesi modern polis yönetimini daha da ileriye götürebilecektir.

Gelecek bölüm, MANAGER'in benimsediği NYPM'nin Compstat programı hakkında öz bilgi vermektedir. Takip eden bölümler APM'nin coğrafik polisliği ve MANAGER programı gelişiminden bahsetmektedir. Yedi değişken örgütsel performans verisinin kesintili zaman serisi istatistik programına göre değerlendirilmesi ve gelecek gelişimlere ait çıkarımlar çalışmanın diğer alt konularıdır.

1. COMPSTAT: Sistemik Bilgi, Kaynak, Yetki, Taktik ve Geri-Besleme

COMPSTAT, 1994 yılında New York şehri üst polis yöneticilerince tasarlanmıştır. Öz olarak, değişen suç istatistiklerinin değerlendirilmesine göre personel performansını ortaya çıkaran kurum içi hesap verebilirlik odaklı bir polis yönetim modelidir. Compstat'ın en belirgin özelliği

ise paydaşların problemleri topluca çözmek için bilgi, yetenek ve tecrübelerini paylaştığı suç kontrol strateji toplantıdır (Özdemir, 2011).

Compstat, bölgesel yöneticileri geleneksel birimler arası sınırlamalardan kurtarmakta ve yerel birimleri suçla, anarşiyle ve korkuyla sıcak bir mücadele için teşvik etmektedir (Bratton ve Knobler, 1998: 237; Henry ve Bratton, 2003: v). Compstat, güncel suç bilgileri, suç haritaları, gözden geçirilmiş suç stratejileri, yetkilendirilmiş yerel polis yöneticileri, sokak düzeyi yaratıcı problem çözümleri ve arasında sınırlar olmayan polis birimleriyle etkili suç önleme politikaları üretebilmek ve uygulayabilmek için hesap verebilirliği kurumsallaştırmaktadır (Silverman, 1999: 99). Compstat, son yıllarda, ABD’de polis müdürlükleri arasında hızlıca yayılan radikal bir polis yönetim örneğidir (Henry ve Bratton, 2003: 15). Diğer bir deyişle, Compstat ileri teknoloji imkânlarıyla destekli belirli işletme prensipleri uygulamalarıyla polis örgütlerini dönüştüren en son Amerikan polis yeniliğidir (Willis, Mastrofski ve Weisburd, 2007: 147).

Compstat’ın dört anahtar prensibi vardır: (1) kesin ve anlık istihbarat, (2) personel ve kaynakların hızlı sevk edilmesi, (3) etkili taktikler ve (4) bitmeyen tamamlayıcı çalışmalar ve değerlendirmeler (Bratton ve Knobler, 1998: 224; Walsh, 2001: 353; Walsh ve Vito, 2004: 59; Willis, Mastrofski, ve Weisburd, 2004: 464-465). Bu temel prensiplerin çıktıları, iki haftada bir gerçekleşen, coğrafik suç problemlerinin detaylıca ele alındığı Suç Kontrol Strateji Toplantılarında ağırlıklı olarak yer alır (Willis, Mastrofski ve Weisburd, 2004: 465). İş sektöründen alınan bu prensipler örgüt değerlerinde, amaçlarında, misyonunda, hesap verebilirliğinde, hizmet sonuçlarında ve performans değerlendirmesinde değişiklikler gerektiren yeni operasyonel bir işletme modeli geliştirmiştir (Bratton ve Knobler, 1998: 224; Silverman, 1999: 82; Henry ve Bratton, 2003: 243). Arlington Polis Müdürlüğü en son Amerikan polis yeniliği olan Compstat benzeri bir programı geliştirmiş ve 2000 yılından beri düzenli olarak uygulamaktadır.

2. Arlington Polis Müdürlüğü

Arlington Polis Müdürlüğü (APM) 1934 yılından beri Arlington şehrine hizmet etmektedir (Bowman, 2001). 1999 yılından itibaren şehrin il emniyet müdürü olarak görev yapan Dr. Theron Bowman’a göre, APM tüm Teksas Eyaletinde yüksek performans sergileyen bir polis kurumu olarak tanınmaktadır. Son yıllarda, APM başarısını ve etkinliğini artırmak için bilgisayar destekli sevk sistemi, otomatik parmak izi tanımlama sistemi ve kültürel çeşitliliğe değer veren eğitim programları gibi gelişmiş işletme ve örgütsel gelişim programları uygulamaktadır (Bowman, 2001). APM’nin gelişim sürecinin bir ürünü olan MANAGER, örgütsel başarı ve etkinliği yetenekli memurlar ve ehil yöneticiler yetiştirerek destekleyen başlıca programlardan biridir (Haskins ve Carney, 2007).

APM 580 polis memuru ve 179 sivil çalışanıyla toplum odaklı polislik öğretisine dayalı olarak vatandaşlara hizmet etmektedir (City of Arlington, 2008: 161). Müdürlük, memurlarının nezaketiyle, şehir sakinlerinde emniyet hissi sağlamasıyla, acil durum çağrılarında hızlı cevap vermesiyle ve yüksek polis görünürlüğüyle gurur duymaktadır (Decision Analyst, 2006: 27). Müdürlüğün 1990’larda karşılaştığı sorunların bir neticesi olarak, APM’nin üst yöneticileri Müdürlüğün sosyal değişimlere uyum sağlaması zorunluluğunu fark etmişlerdir. Örgütsel değişimi başararak, Müdürlük profesyonel istikrarı sağlama ve toplumun ihtiyaç ve değerlerine uyumlu stratejiler ve taktikler geliştirmeyi arzulamıştır (Bowman, 2001).

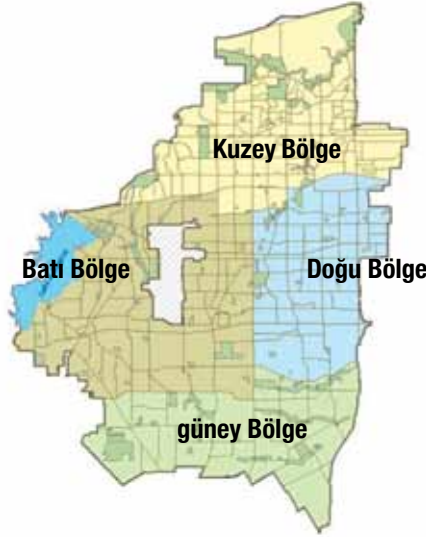
2.1 Coğrafi Polilik

APM coğrafi polilik uygulayarak Arlington sakinlerine hizmet vermektedir (Bowman, 2001; Rodriguez, 2002, 1; bkz. Şekil 2.1). Toplum destekli polilik öğretisi APM'nin 1985 yılından bu yana polilik hizmetlerini şekillendirmektedir. TDP uygulamaları 1996 yılında problem-çözme odaklı polilik ilkeleriyle zenginleştirilmiştir. Bununla beraber, bölge polis amirlerine ekstra yetkiler tanınmış ve yerinden yönetime ağırlık veren coğrafi polilik uygulamasına geçilmiştir (Bowman, 2001; Matrix Consulting Group, 2003: 3).

APM birçok polis merkezleriyle kurduğu ademi merkezietçi örgüt yapısı üzerinde coğrafi poliliği kendisine uygun hale getirmiştir. Bu yapı, belirgin olarak, sahada çalışan memurların yerel problemleri ele alırken daha yaratıcı ve önleyici metotları kullanmalarını teşvik etmektedir (Rodriguez, 2002: 1). Öte yandan, APM'nin Başmüdürü Theron Bowman'a (2001) göre, coğrafi polilik prensipleri yöneticilere ekstra görevler yüklemektedir. Şöyle ki, yerel amirler şehrin belirli bölgeleri, özellikle riskli, kriminojenik yerleri hakkında derinlemesine bilgi sahibi olmak zorundadırlar. Bir diğer önemli farklılık ise tüm örgütü kapsayan coğrafi polilik eğitimidir ki böylelikle memurlar da coğrafi poliliği anlama ve başarıyla uygulayabilme için rollerini öğrenme imkânı bulurlar (Bowman 2001).

Şekil 2.1. Arlington Polis Müdürlüğü Yetki ve Görev Alanları Coğrafi Yapısı

Kaynak: APM Suç Analiz Birimi

APM'nin başarılı ve etkin bir polilik hizmeti verme girişiminde, APM üst yöneticileri bürokratik katmanları azaltmak için örgütsel yapıyı daha yatay şekillendirmiştir (Bowman, 2001). Örneğin, örgütsel yapıyı yataylaştırma ve hesap verebilirliği yerleştirme amacıyla yüzbaşı rütbesi kaldırılmış ve yerine müdür vekili (deputy chief) rütbesi ihdas edilmiştir (Jones, 2001: C-9; bkz. Şekil 2.2). Coğrafi yapının kritik pozisyonları, müdür vekilleri, aktif olarak Doğu, Batı, Kuzey ve Güney Bölgelerini yönetirler; ayrıca, devriye birimlerini, Merkez Suç Araştırma Bölümü ve MANAGER Birimini koordine ederler. Müdür vekilleri, bölgelerinde devriye memurları, detektifler ve suç analizcileri gibi polis güçlerinin değişik yönlerinin iyi

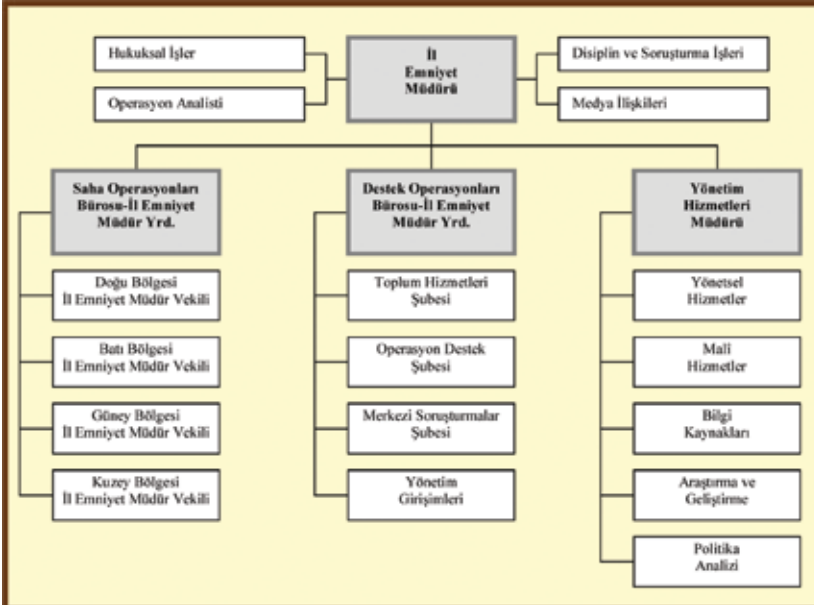
bir şekilde yapılandırılmış kombinasyonu, bölgelerindeki problemlere karşı çözümler geliştirirken hemen hemen özerk hareket ederler (Bowman, 2001; Rodriguez, 2002, 1). Onlar, aynı zamanda, kendi bölgeleri hakkında düzenli olarak hesap vermektedirler.

Periyodik MANAGER toplantıları bu hesap verme işlemi için kullanılan en uygun ortamdır. Fakat ılımlı ve çatışmasız toplantılarda hesap vermenin cezalandırmayla sonuçlandığı hiç görülmemiştir (Haskins ve Carney, 2007). Bu durum NYPM'nün yöneticilerinin şiddetli bir şekilde haşlandığı sıcak Compstat toplantılarından kayda değer bir şekilde ayrılmaktadır. Başmüdür müdür vekilliği unvanını vererek onların bölgelerindeki problemlere karşı bütüncül bir yaklaşım sergilemelerini teşvik etmiş ve onların günlük saha problemleriyle boğuşmalarını istememiştir (Bowman, 2001). Saha Operasyonları Amiri saha problemleriyle mücadele eden bölge amirlerinin Başmüdürle olan ilişkilerini koordine etmektedir (bkz. Şekil 2.2). Bu yapı altında, saha memurlarını kontrol etme ve onlara uygun bir şekilde çevresel problemlerin çözümüne yönlendirme, alt rütbe grubundaki, teğmen ve çavuşların görevidir.

APM'nin bölgesel yönetimi başlıca üç sektöre ayrılmıştır. Her bir sektörde üç devriye güzergâhı bulunmaktadır. Sektörler teğmenlerce yönetilmektedir. Teğmenler sektörlerinden 24 saat sorumludurlar. Bununla beraber, tüm çalışma gruplarına liderlik ve rehberlik sağlamak için esnek çalışma saatlerine sahiptirler (Jones, 2001: C-10). Bölgelere atanan generalist detektifler APM'nin diğer bir ayırıcı özelliğidir. Her bir bölge kendi generalist detektiflerine sahiptir (Jones, 2001: C-10). Çavuşlar en alt yönetici rütbesidir; saha çalışanlarının ihtiyaçlarına ilk cevap vermek olan onlardır. Devriye alanlarında geniş yöneticilik ve problem çözümlük sorumlulukları vardır. Çavuşlar problemlerle mücadele edecek memurları stratejik olarak görevlendirirler ve aynı devriye alanlarında çalışan memurların süre gelen problem çözme çabaları hakkında bilgilendirirler. Ek olarak, çevresel problemlerin çözümü için toplumla iletişim kurarlar (Jones 2001, C-10).

Şekil 2.2. Arlington (Teksas, ABD) Polis Müdürlüğü Örgütsel Şeması

Kaynak: APM

2.2. MANAGER: Coğrafi Denetim Aracılığıyla Yönetim ve Hesap Verebilirlik

APM'nin kullandığı coğrafi polislik modeli saha personeline görev alanındaki suç ve diğer hizmetler için sorumluluğu alma yetki ve gücüyle donatılması filozofisine dayanmaktadır. Müdürlük birçok suçların süreli araştırmaları hakkında bölgeleri yetkilendirmiştir (Matrix Consulting Group, 2003: 3). Coğrafi polislik yerel yöneticilerin alan hesap verebilirliğini gerektirdiğinden (Rodriguez, 2002: 15), APM, 1997'de, MANAGER (Coğrafi Denetim Aracılığıyla Yönetim ve Hesap Verebilirlik) yönetim modelini geliştirmiş ve uygulamıştır (Bowman, 1997). Model, 2000 yılında, suç değişim tabloları, eğilimleri ve suç haritaları gibi teknolojik yeniliklerle desteklenen yoğun bilgi paylaşımı filozofisine önem veren Başmüdür Bowman'ın atanmasından sonra dönüşüme uğramıştır (Haskins ve Carney, 2007).

MANAGER, APM'nin suçla ilgili istatistikler aracılığıyla yerel polis hizmetleri kalitesini denetlemesine yardım etmektedir. Bununla beraber, suç haritaları gibi teknolojik araçlar polis yöneticilerine kendi ve komşu sorumluluk alanlarındaki olayları analiz etme imkânı sağlamaktadır. İl Emniyet Müdürü, Başmüdür Bowman, bilgi paylaşımını öne çıkarmak için iki haftada bir gerçekleşen suç kontrol toplantılarını kurumsallaştırmıştır ki böylelikle katılımcılar arasında daha fazla bilgi, yetenek ve tecrübe paylaşımı sağlayan öğrenen bir ortam kurulmuştur. Toplantılar ayrıca alt, orta ve üst yöneticiler arasında katılımcı yönetimi özendirir. Bu yönetim tarzı teorik olarak Arlington şehrinde kanun uygulayıcılarının karşılaştığı problemlere daha etkili, ekonomik ve uygun çözümler geliştirilmesine katkı sağlamaktadır.

APM'nin MANAGER yönetim modeli, Bowman'a (2001) göre, toplumun önceliklerine karşı duyarlı, topluma hesap verebilir ve toplumu temsil edebilen, yeterli ve profesyonel insan gücü geliştirme amacına hizmet etmektedir. MANAGER, polis yöneticilerine kesin istatistiklere göre örgüt performansını değerlendirmede ve ortak akılcı üretilen strateji ve taktiklerle insan kaynaklarını yönlendirmede yardım eden Compstat benzeri bir programdır. Farklı bir bakışla, MANAGER problem çözme, strateji geliştirme ve sürekli örgütsel performans değerlendirmesini bütünleştirmeyi kolaylaştırmaktadır. Sonuçta, MANAGER APM'ye suç önlemede, kamu düzeni ve huzurunu sağlamada yardımcı bir yönetim destek modelidir. Diğer bir deyişle, coğrafi polisliğin kritik bir bileşeni olarak birey, takım ve bölge profesyonelliğini sistematik ve sürekli olarak olgunlaştırmaktadır.

Coğrafi polislik modelinde APM çalışanları önemli derecede özerkliğe sahiptir. Fakat çalışanlar aynı zamanda belirli yeterliliklere de sahip olmalıdırlar. Bowman'a (2001) göre, çalışanların bilgisayar okur-yazarlığı, PowerPoint kullanarak topluma sunum yapabilmesi, istatistik verilerini okuması, yorumlaması, hazırlaması ve analiz etmesi temel beklentilerdendir. Bununla beraber, amirlerin de modern sosyal bilimler araştırma metodlarını uygulayarak değişen trendleri ve verileri analiz etmesi beklenmektedir. Bir diğer ana görev ise, sürdürülebilir bir demokratik polislik için, orta ve alt kademe yöneticilerinin rutin olarak vatandaş önceliklerini araştıran anketler uygulayarak ihtiyaç duyulan en doğru polislik hizmetlerini belirlemeleridir.

Periyodik MANAGER suç strateji toplantıları il emniyet müdürünün başkanlığında her ayın ikinci ve dördüncü Perşembe gününde gerçekleşmektedir. Ayın ilk toplantısına üst yöneticiler ile orta yöneticiler, teğmenler, katılmaktadır. İkinci toplantıya ise üst yöneticilerle birlikte alt yöneticiler ve çalışanlar, çavuşlar ve polis memurları, katılmaktadır. Toplantı odasının hazırlanması, suçla ve örgütle ilgili verilerin işlenmiş çıktılarının sunulması

MANAGER Ünitesinin sorumluluğundadır. Toplantı odasının ön ve arka duvarlarındaki iki adet yansıtım cihazı ve yan duvarlarındaki çok sayıdaki geniş ekranlı televizyonlar katılımcıların görsel ürünleri kolaylıkla takip edebilmesine imkân sağlamaktadır. Odanın genişliğiyle beraber, özellikle, katılımcıların birbirleriyle yüz yüze kolayca iletişim kurabilecekleri fiziksel bir tasarım toplantının önemli farklarından.

İl Emniyet Müdürünün oldukça kısa açılış konuşmasıyla başlayan toplantı Alan Operasyonları Büro Amiri moderatörlüğünde devan etmektedir. İlk toplantıda şehir genelindeki suç ve suçla ilgili konular ile sosyo-ekonomik ve kültürel gelişmeler değerlendirilmektedir. Mesela, şehrin en çok taraftarı olan futbol kulübüne ait yeni stadyumunun hizmete girmesiyle ortaya çıkabilecek iş yükü, yeni görevler ve riskler gibi konular detaylıca ele alınmaktadır. APM MANAGER Ünitesinin hazırladığı suç istatistikleri tabloları (Şekil 2.3), suç önleme sonuçları (Şekil 2.4), suç trendleri (Şekil 2.5), suç haritaları (Şekil 2.6) ve sıcak bölge haritaları (Şekil 2.7) toplantıda yer alan başlıca araçlardır.

Coğrafik bölgeler esas alınarak yapılan değerlendirmeler, aynı zamanda, şehir geneliyle de bütünleştirilmektedir. Bununla birlikte, şehri ilgilendiren suçla ilgili problemlerin komşu şehirlerdeki diğer suç gruplarıyla örgütlü hareketleri toplantının gündeminde sıklıkla yer almaktadır. Örneğin, çalıntı araçların komşu şehir Fort Worth'da parçalara ayrılarak veya modifiye edilerek satılması olasılığına karşılık ilgili kurum ve kuruluşlarla nasıl ve ne şekilde bir işbirliği geliştirileceği; ya da işbirliğine karşı olan dirençlerin nasıl aşılacağı problemlerine bütün katılımcıların katkılarıyla çözümler üretilmektedir. Toplantı akışında kayda değer bir düzen ve disiplin göze çarpmaktadır. Bunda, İl Emniyet Müdürünün toplantıya bizzat başkanlık etmesinin ve komşu polis yönetimlerinden gözlemcilerin hemen hemen her toplantıda yer almasının önemli etkileri bulunmaktadır. Öte yandan, toplantıda üst yönetim, bölge yöneticileri ve teğmenler arasında çok yoğun ve aktif bir şekilde fikir alışverişi yapılmaktadır.

Toplantıların diğer versiyonuna üst yönetim ve bölge müdürleri ile alt grup yöneticileri, çavuşlar ve polis memurları katılmaktadır. Bu toplantılar her ayın dördüncü Perşembe günü gerçekleşmektedir. Toplantıda ele alınan temel konular çavuş ve rütbesiz polis memurlarının uyguladığı proje ve programlardır. Program yürütücüleri, çavuşlar ve memurlar, günlük yaşamda elde ettikleri başarıları ve karşılaştıkları problemleri üst yönetimle paylaşmaktadırlar. Örneğin, problem-çözme odaklı polislik uygulaması olarak, bir çavuş onlarca daireden oluşan apartman sitesi firma yöneticileriyle işbirliği yaparak, bahçe duvarlarını ve giriş-çıkış kapılarını tamir ettirdiğini, ayrıca, araçtan hırsızlık problemine karşı sıcak suç işleme zamanlarında devriye hizmeti verdiklerini anlatmıştır. Saha çalışanları, toplantıda tecrübelerini üst yönetimle ve diğer katılımcılarla yüz yüze paylaşabilme ve karşılaştıkları zorlukları doğrudan aktarabilme olanağı bulması önemli bir özellik olarak ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, toplantı ortamında sunum yapabilme gerekliliği, alt rütbedeki personelin olgunlaşmasına önemli katkılar sağlayabilmektedir.

Şekil 2.3. Rapor Dönemleri ve Yılları Arasındaki Suç Değişkenlerini Gösteren Katalog Suçları İstatistikleri Tablosu

Kaynak: Arlington Polis Müdürlüğü Suç Analiz Ünitesi

Citywide Table

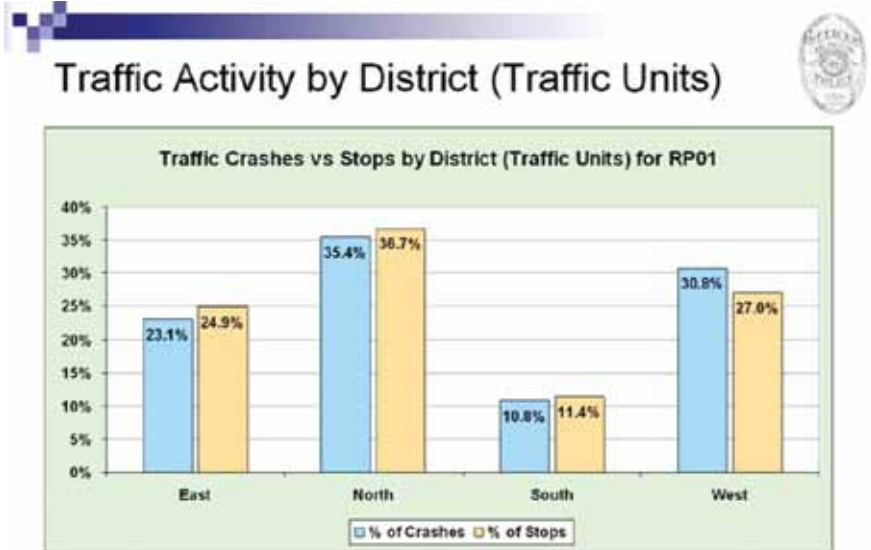
Citywide	RP01	RP02	Diff	% Chg	RP14	Diff	% Chg	YTD Chg
Murder	2	0	2	***	0	2	***	17%
Rape	20	18	2	11%	39	-19	-49%	-30%
Robbery	52	58	-6	-10%	61	-9	-15%	-8%
Assault	72	53	19	36%	80	-8	-10%	-3%
Burglary	307	368	-61	-17%	371	-64	-17%	-7%
Theft	1072	1074	-2	0%	1411	-339	-24%	-10%
Veh Theft	125	114	11	10%	138	-13	-9%	-18%
Total	1650	1685	-35	-2%	2100	-450	-21%	-10%

MANAGER Meeting 1 - 5/12/08
Show 40

Citywide District Traffic

Şekil 2.4. Bölgelere Göre Trafik Aktivitesi

Kaynak: Arlington Polis Müdürlüğü Suç Analiz Ünitesi

MANAGER Meeting 1 - 5/12/08
Show 123

Citywide District Traffic

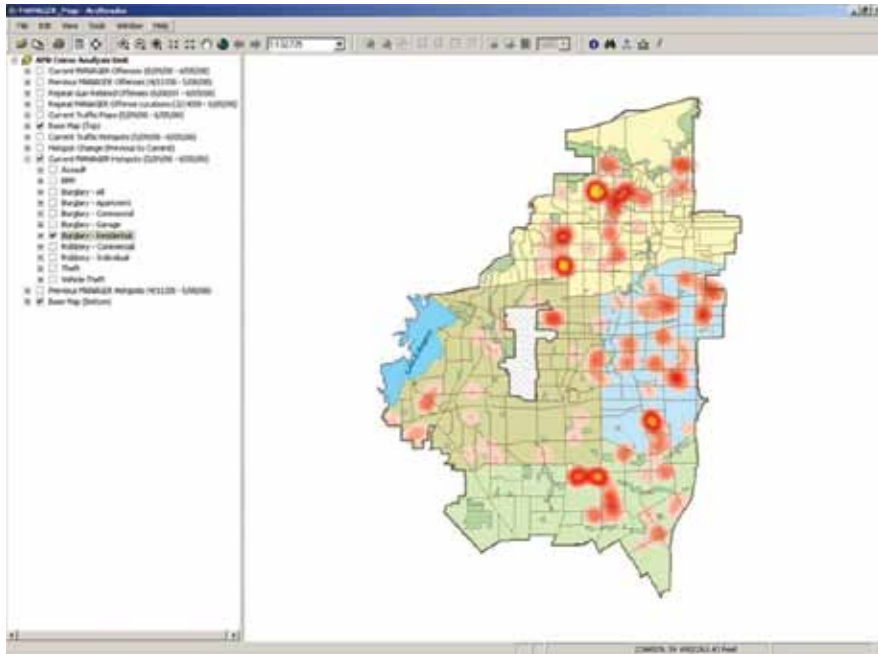
Şekil 2.5. Bölgelere Göre İkametten Hırsızlık Trendleri

Kaynak: Arlington Polis Müdürlüğü Suç Analiz Ünitesi

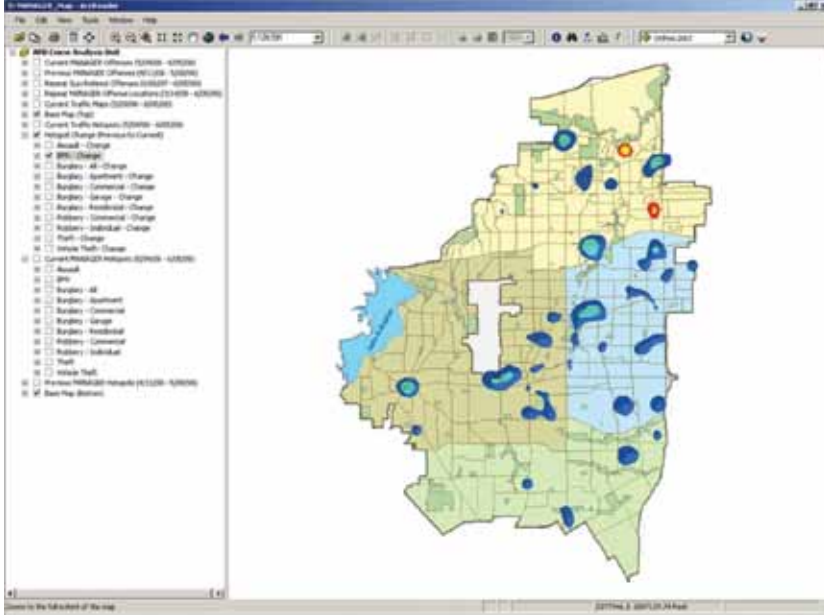
Şekil 2.6. İkametten Hırsızlık Suçları Sıcak Bölgeleri, Arlington Şehri, Mayıs 2008

Kaynak: Arlington Polis Müdürlüğü Suç Analiz Ünitesi

Şekil 2.7. Motorlu Araçlardan Hırsızlık Suçlarında Görülen Aylık Değişiklikler, Mayıs 2008

Kaynak: Arlington Polis Müdürlüğü Suç Analiz Ünitesi

3. MANAGER Yönetim Modeli ve Örgütsel Performans

Çalışmanın bu bölümü MANAGER programının çok boyutlu performans göstergelerine (Tablo 3.1) göre APM'nün örgütsel kapasitesine yaptığı katkıyı ele almaktadır. Araştırmacı ilgili verileri APM ve FBI'dan toplamıştır. Çok boyutlu performans ölçüm modelinde yedi adet değişken vardır. Bu değişkenler şunlardır: (1) suç istatistikleri, (2) tutuklama ve suç aydınlatma oranları, (3) çağrılara cevap süreleri, (4) yerleşik kişi başı polislik hizmet gideri, (5) 1000 yerleşik kişiye düşen polis memuru sayısı, (6) sivil şikâyetleri ve (7) ateşli silah kullanımı. Her bir değişken bir polis örgütünün performans seviyesini tespit etmek için belli bir özelliğini test etmektedir. Tablo 3.1 yedi değişkeni ve bu değişkenlerin örgüt üzerindeki olası etkilerini göstermektedir.

Tablo 3.1. Bir Polis Örgütünde Performans Sonuç Değişkenleri ve Bu Değişkenlerin Etkileri

Kaynak: Moore and Braga, 2003: 444-445.

Değişkenler	Etkileri
Bildirilmiş Suç Verileri	Suç Mağduriyetini Azalt
Tutuklama ve Suç Aydınlatma Oranları	Suçluları Hesaba Çağır
Çağrılara Cevap Süreleri	Müşteri Memnuniyeti
Polislik Hizmet Gideri	Finansal Hesapverebilirlik
Polis Memuru Oranları	Hesap Verebilirlik
Sivil Şikâyetleri	Meşruiyet ve Adil, Etkin ve Etkili Güç Kullanımı
Ateşli Silah Kullanımı	Meşruiyet ve Adil, Etkin ve Etkili Güç Kullanımı

Toplanan yedi ayrı değişken sonuçları kesintili zaman serileri tasarımıyla karşılaştırılmıştır. Yedi ayrı değişkeni içeren tasarım araştırmanın geçerlilik kaybına yönelik tehdidi ortadan kaldırmaktadır. Bu şekildeki tasarım, ayrıca, MANAGER yönetim modelinin APM üzerindeki etkisini ölçen yapının geçerliliğini de sağlamaktadır. Sonuç değişkenlerine ilaveten, araştırmaya, tasarımı zenginleştirmek için, bir karşılaştırma grubu da, Fort Worth Polis Müdürlüğüdür (FWPM), eklenmiştir. FWPM Fort Worth şehrine hizmet etmektedir. Dallas/Fort Worth Metropleksinin önemli bir parçası olan Fort Worth şehri Arlington'un batı komşusudur. Bir karşılaştırma grubu olarak FWPM, Arlington ve Fort Worth benzer sosyo-ekonomik ve coğrafik şartlarda olduğundan, araştırmadaki geçmiş tehditini ortadan kaldırmaktadır. FWPM de aynı zamanda 2002 yılında "Bütün Personel Toplantısı" adlı Compstat benzeri bir program uygulamıştır (Hoover, 2004: 2). Bundan dolayı, araştırmacı, "Bütün Personel Toplantısı" programı FWPM'de etkisini 2003'den sonra göstereceğinden zaman-serileri çizelgelerinde 2003 yılında bir referans çizgisi eklemiştir.

3.1. Katalog Suç Oranlarının Analizi

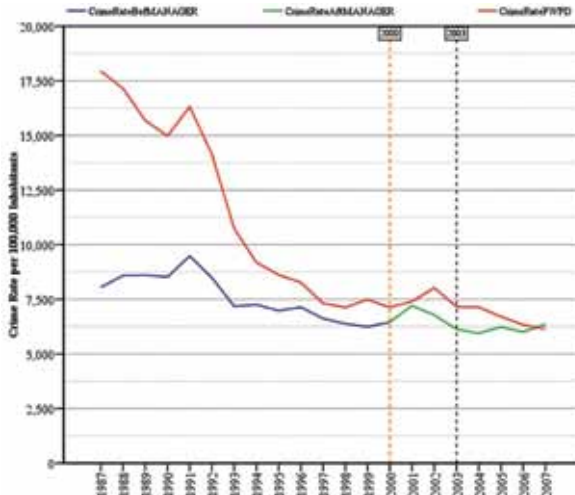
Katalog suçları iki kategoridir: (1) şiddet suçları (cinayet, cebren tecavüz, silahlı soygun (yağma) ve kasten yaralama); ve (2) mala karşı işlenen suçlar (evden hırsızlık, âdi hırsızlık, motorlu araç hırsızlığı ve kundaklama). Suç oranı 100 bin kişiye düşen kayıtlı suç miktarıdır. Suç artışı değerlendirmesinde kundaklama dikkate alınmadığından dolayı bu çalışmadaki katalog suçlarından çıkarılmıştır (Hagan, 2003: 117).

FBI'dan ve APM MANAGER Ünitesinden alınan suç sayılarına göre suç oranları şu şekilde hesaplanmıştır (Hagan, 2003: 117):

$$\text{Aylık Suç Oranı} = ((\text{Katalog Suç Sayıları} / \text{Nüfus}) \times 12) \times 100,000.$$

Hesaplanan suç oranları MANAGER öncesi ve sonrası suç oranları olarak tablolaştırılmıştır. Değişkenler SPSS 15™ programına yüklenmiştir. Araştırmacı aynı işlemi kontrol grubu olarak seçilen Fort Worth verilerine de uygulamıştır. Zaman-serileri dizileri çizelgesi seçeneğiyle, araştırmacı Şekil 3.1'de gösterilen zaman-serileri tablosunu üretmiştir.

Şekil 3.1. MANAGER Programından Önce ve Sonra Arlington Şehrinde Görülen Katalog Suçları Oranlarının Fort Worth Şehri Verileriyle Karşılaştırılması

Kaynak: ABD Adalet bakanlığı
ve APM Suç Analiz Ünitesi

Zaman-serileri dizileri çizelgesi Arlington şehrindeki MANAGER öncesi ve sonrası aylık suç oranları değişimlerini göstermektedir. Araştırma konusu yıllarda yapılan önışlem gözlemlerine göre, Arlington şehrinde suç oranlarında 1987 ve 1993 arasında kayda değer düşüşler görülmektedir. Daha sonra, 2000 yılına kadar suç oranlarındaki azalma istikrarlı bir şekilde devam etmektedir. MANAGER programının uygulanmaya başlamasından sonra hafif bir yükseliş olsa da, suç oranları 2003'den sonra yine düşmüştür. Takip eden yıllarda, suç oranları sabit bir eğilimde devam etmiştir ki bu MANAGER'in suç kontrol kapasitesinin olgunlaşmasına bir işaret olabilir. Karşılaştırma trendi Fort Worth şehri için de benzer değişimleri sunmaktadır. Özellikle, Fort Worth Polis Müdürlüğü (FWPM) Compstat benzeri bir program uygulamaya başladığı 2002 yılından sonra suç oranlarında hafif bir düşme vardır.

3.2. Suç Aydınlatma ve Tutuklama Oranlarının Analizi

Tutuklama ve suç aydınlatma verileri soruşturma yeterliliği kalitesine işaret etmektedir. Her iki değişken APM'nin suçluları hesap vermeye çağırmasındaki başarısını yansıtmaktadır. Bildirilmiş suçların aydınlatılma yüzdesi olay aydınlatma oranını göstermektedir. Aydınlatılmış olay verisi FBI Katalog Suç Rapor Kartlarından elde edilmiştir. Araştırmacı aşağıdaki formülü olay aydınlatma oranı hesaplamasında kullanmıştır:

$$\text{Suç Aydınlatma Oranı} = (\text{Aydınlatılmış Suçlar} / \text{Toplam Suçlar}) \times 100.$$

Araştırmacı tutuklama verisini FBI Katalog Suç Rapor Kartlarından elde etmiştir. Araştırmacı tutuklama oranlarını 100.000 yerleşik kişi başına düşen oran olarak öngörmüştür. Bu nedenle, hesaplamada aşağıdaki formül uygulanmıştır:

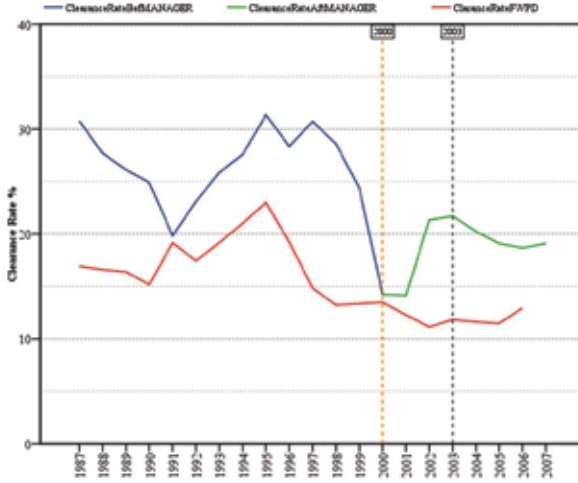
$$\text{Tutuklama Oranı} = (\text{Yakalamalar} / \text{Nüfus}) \times 100,000.$$

Hesaplanan suç aydınlatma ve tutuklama oranları MANAGER öncesi ve sonrası olarak üretilmiş ve tablolaştırılmıştır. Araştırmacı APM ve FWPM verilerine aynı işlemleri uygulamış, işlenmiş verileri SPSS 15™ programına yüklemiş ve zaman-serileri dizileri çizelgesi seçeneğiyle Şekil 3.2 ile Şekil 3.3'de gösterilen tabloları elde etmiştir.

Şekil 3.2 suçları aydınlatma oranlarını göstermektedir. MANAGER öncesi değişken bir suç aydınlatma eğilimleri görülmektedir. Sonrasında ise keskin bir artış ve daha sonra dengeli bir trend vardır. Kontrol grubu, MANAGER öncesi dönem için, benzer mevsimsellik özellikleri sunmaktadır. Ancak, FWPM suçları aydınlatma oranları, Şekil 3.2'ye göre, APM'nin suçları aydınlatma oranlarından önemli seviyede aşağıdadır.

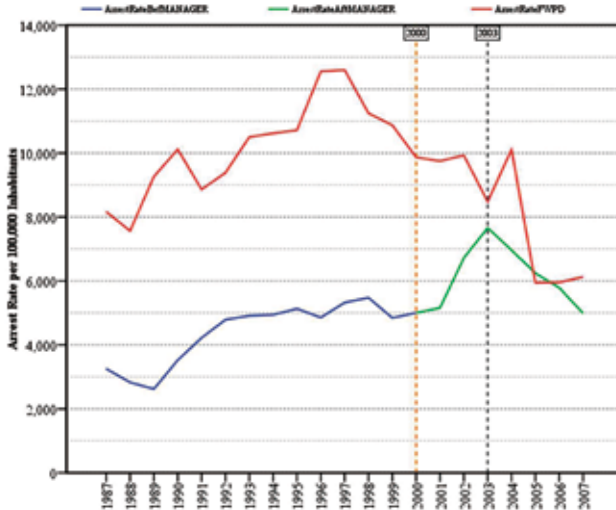
Şekil 3.2. MANAGER Programından Önce ve Sonra Arlington Şehrinde Görülen Suç Olaylarını Aydınlatma Oranlarının Fort Worth Şehri Verileriyle Karşılaştırılması

Kaynak: ABD Adalet bakanlığı ve APM Suç Analiz Ünitesi

Şekil 3.3. MANAGER Programından Önce ve Sonra Arlington Şehrinde Görülen 100,000 Vatandaş Başına Görülen Suçlu Tutuklama Oranlarının Fort Worth Şehri Verileriyle Karşılaştırılması

Kaynak: ABD Adalet bakanlığı ve APM Suç Analiz Ünitesi

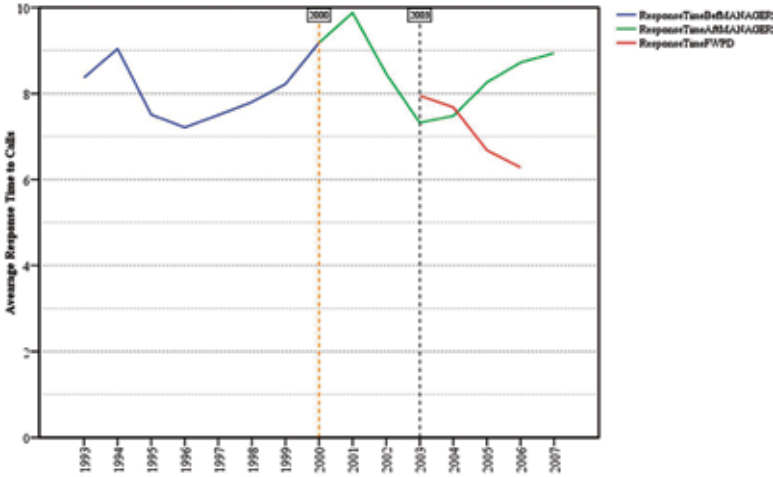
Şekil 3.3, 100.000 yerleşik halk için tutuklama oranı zaman-serileri dizileri çizelgesine göre MANAGER'den önce artan bir eğilim görülmektedir. MANAGER sonrasında, 2003'e kadar keskin bir artış vardır; ancak, daha sonra tutuklama oranları MANAGER'den önceki seviyeye gerilemiştir. Öte yandan, FWPM 2004'e kadar yüksek tutuklama oranlarına sahiptir. Takip eden yıllarda, tutuklama oranları APM'nin seviyesine düşmüştür.

3.3. Çağrılara Karşılık Verme Sürelerinin Analizi

Araştırmacı APM Suç Analiz Ünitesinden Öncelik 1 çağrılarına karşılık verme zamanlarını toplamıştır. Veri yıl boyunca görülen ortalama karşılık verme zamanını içerdiğinden hesaplamada herhangi bir fomül kullanılmamıştır. Veriler MANAGER öncesi ve sonrası çağrılara karşılık verme zamanları olarak iki gruba ayrılmıştır. Tablolaştırılmış veriler SPSS 15^{TM} zaman serileri-dizileri çizelgeler seçeneğiyle işlenmiştir. Elde edilen çizelge Şekil 3.4'te gösterilmiştir.

Şekil 3.4. MANAGER Programında Önce ve Sonra Çağrılara Karşılık Verme Ortalama Değerlerinin Fwpm Verileriyle Karşılaştırılması

Kaynak: APM Suç Analiz Ünitesi

Zaman serileri dizileri çizelgesi MANAGER programı öncesi ve sonrasında görülen çağrılara karşılık verme ortalama zaman değerlerini göstermektedir. Önilem gözlemleri 1996'ya kadar karşılık verme sürelerinde azalma eğilimine işaret etmektedir. Sonra, 2001'e kadar keskin bir artış olmuştur. Bunu 2003'e kadar süren bir düşme izlemiştir. Daha sonra tekrar ve sürekli artan bir eğilim görülmektedir.

3.4. Kişi Başına Düşen Polis Hizmetleri Gideri

Finansal hesap verebilirliği ölçen kişi başına düşen polis hizmetleri giderleri diğer bir değişkendir. Bu ölçüt örgütün kamu kaynaklarını başarılı ve etkin bir şekilde kullanıp kullanmadığını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. APM ve FWPM bütçe bilgileri ABD Adalet Bakanlığı Web sitesinden ve APM Web sitesinden toplanmıştır. Kişi başına düşen giderleri hesaplamak için, araştırmacı aşağıdaki formülü kullanmıştır:

$$\text{Kişi Başı Gider} = \text{Yıllık Bütçe} / \text{Nüfus}$$

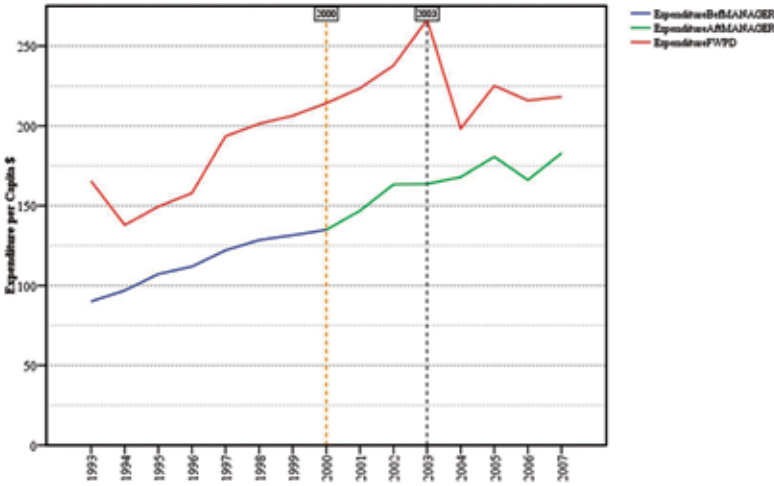
Hesaplanan sonuçlar MANAGER öncesi ve sonrası kişi başı gider olarak tablolaştırılmıştır. Devamında, elde edilen veriler araştırmacı APM ve FWPM için SPSS 15^{TM} programına girilmiştir. Daha sonra, araştırmacı zaman serileri-dizileri çizelgeleri seçeneğiyle Şekil 3.5'de gösterilen tabloyu üretmiştir.

Yıllar üzerinde yapılan önışlem gözlemlerine göre APM'nin kiři bařına dūřen polislik giderlerinde bir yükselme vardır (bkz. Őekil 3.5). Özellikle, MANAGER programından sonra, 2006'da bir dūřüř görölse de devamında kademeli bir artış görölmemtedir. Öte yandan, kontrol grubu, FWPM, 2003'e kadar daha yüksek kiři bařına dūřen gider oranlarını yařamıřtır. Compstat benzeri bir program uygulamaya bařladıktan sonra ise gider oranlarında önemli bir dūřüř meydana gelmiřtir. Takip eden yıllarda bir artış ve dengeli oranda bir devam eğilimi görölmemtedir. Bununla birlikte, APM'ye ait gider oranları FWPM'nde görölen gider oranlarından önemli oranda dūřük seyretmektedir.

Őekil 3.5. MANAGER Öncesi ve Sonrası Kiři Başına Dūřen Polislik Hizmetleri Giderleri Oranları Zaman-Serileri Verileri ve FWPM'ne ait Karşılaştırma Verileri

Kaynak: ABD Adalet bakanlığı ve APM Suç Analiz Ünitesi

3.5. Polis Memuru Oranlarının Analizi

Polis memuru oranları bir polis örgütünün finansal kaynaklarını etkili, etkin ve kurallara uygun bir şekilde kullanıp kullanmadığına işaret etmektedir. Diğer bir açıdan baktığımızda, bir polis örgütünün finansal hesap verebilirliğini ölçmektedir. Çalışmada polis memuru bilgileri FBI, APM ve FWPM'nden alınmıştır. Polis memuru oranları aşağıdaki formülle hesaplanmıştır:

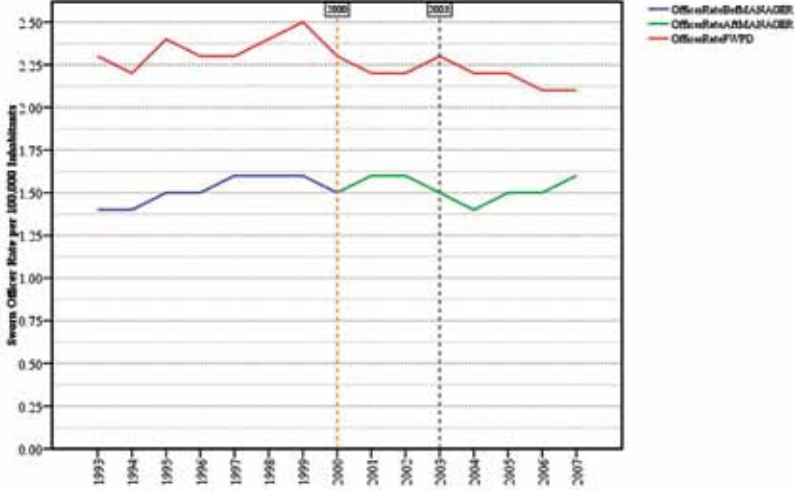
$$\text{Polis Memuru Oranı} = (\text{Polis Memuru Sayısı} / \text{Nüfus}) \times 100,000.$$

Araştırmacı polis memuru oranını hesaplamış ve MANAGER öncesi ve sonrası 100.000 yerleşik kişiye dūřen polis memuru oranı olarak tablolaştırmıştır. Her iki müdürlük için işlenmiş veriler SPSS 15™ programına yüklenmiştir. Zaman serileri-dizileri çizelge seçeneği çalıştırılarak, araştırmacı Őekil 3.6'da görölen zaman serileri tablosunu elde etmiştir.

Zaman serileri dizi çizelgesine göre, polis memuru oranları MANAGER öncesi hafif bir yükselme eğilimi göstermektedir. 2004'e kadar hafif bir azalma görölse de takip eden yıllarda MANAGER öncesi oranlar görölmemtedir. Öte yandan, FWPM polis memuru oranları APM'nin oranlarından kayda deđer bir şekilde yüksektir. Belirtmeye deđer olan bir nokta ise Compstat benzeri bir programdan sonra FWPM'nde bir dūřüřün yařandıđı ve dūřme eğilimin devam ettiđidir.

Şekil 3.6. MANAGER Öncesi ve Sonrası 100.000 Yerleşik Kişi Başına Düşen Polis Memuru Oranları Zaman-Serileri Verileri ve FWPM'ne ait Karşılaştırma Verileri

Kaynak: ABD Adalet bakanlığı ve APM Suç Analiz Ünitesi

• Sivil Şikâyetlerinin Analizi

Sivil şikâyetlerinin analizi polis örgütünün meşruiyetini ve adil bir şekilde güç kullanımını belirler. Bu aynı zamanda sahada çalışan polis memurlarının halka nasıl davrandığını ya da memurların problemlerle başa çıkma yeterliliklerinin ölçümüdür. Elde edilen sivil şikâyetler verileri aşağıdaki formülle hesaplanmıştır:

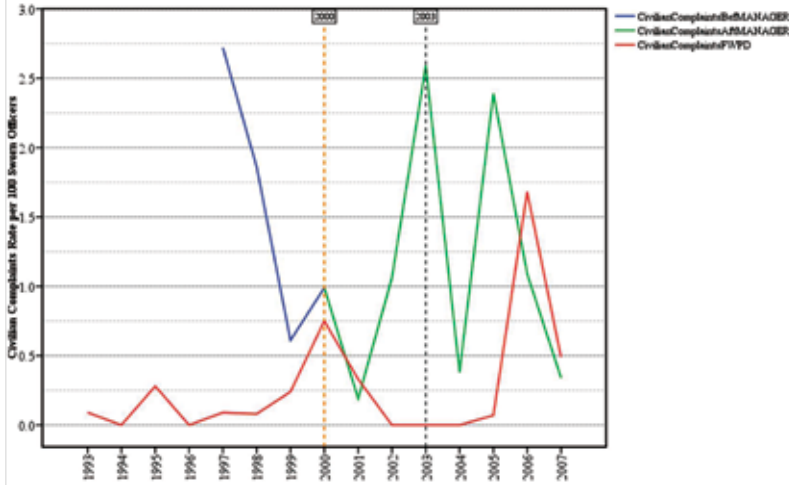
$$\text{Sivil Şikâyetler Oranı} = (\text{Sivillerin Şikâyet Sayısı} / \text{Polis Memuru Sayısı}) \times 100.$$

Araştırmacı sivil şikâyetleri oranlarını hesapladıktan sonra MANAGER öncesi ve sonrası 100 polis memuruna düşen sivil şikâyetler oranlarını tabloştürmüştür. Değişkenler SPSS 15™ programına yüklenmiş ve zaman serileri-dizileri çizelge seçeneğiyle işlenmiştir. Şekil 3.7 MANAGER öncesi ve sonrası sivil şikâyetler oranları için üretilmiş çizelgeyi göstermektedir.

APM Disiplin ve Soruşturma Bölümü sivil şikâyetlerle ilgili 1997 öncesine ait bir arşivi olmadığından, sivil şikâyet oranları zaman serileri-dizileri çizelgesi sadece 1997 ile 2007 verilerini göstermektedir. Çizelgeye göre, 1997 ile 2001 yılları arasında sivil şikâyet oranlarında önemli bir düşme vardır. Devam eden yıllarda ise keskin yükselmeler ve düşüşler gerçekleşmiştir. Her ne kadar 2005'den sonra önemli bir düşme eğilimi görülmesine de APM'de sivil şikâyet oranlarında MANAGER programından sonra dengeli bir azalma gerçekleşmemiştir. Öte yandan, FWPM için sivil şikâyetler oranlarının önemli derecede düşük seyrettiği görülmektedir. 2006 yılındaki sert yükseliş tekrar düşme eğilimine girmiştir.

Şekil 3.7. MANAGER Öncesi ve Sonrası 100 Polis Memuruna Düşen Sivil Şikayet Oranları Zaman-Serileri Verileri ve FWPM'ne ait Karşılaştırma Verileri

Kaynak: APM Suç Analiz Ünitesi, FWPM Suç Analiz Ünitesi ve Matrix Consulting Group, 2003.

Not: 1993-1996 yılları için APM verileri eksiktir.

3.7. Polis Memurlarının Ateşli Silah Kullanma Oranlarının Analizi

Demokratik bir toplumda, polis fiziksel güçten daha çok ikna edici taktikleri kullanmalıdır. Suçlularla mücadelede ateşli silah kullanımı polis memurları için en son seçenektir. Ölümcül gücün kullanımı polisin gücü ve otoriteyi doğru, etkin ve etkili kullanmadaki güvenilirliğini büyük olasılıkla eritecektir. Üstelik bu durum polislik hizmeti verilenlere yönelik meşruiyeti kazanma ve devam ettirme çabalarını aksatmaktadır (Moore, 2002: 168; Moore & Braga, 2003: 445).

Her iki konuda APM'nin başarısını ölçmek için, araştırmacı APM MANAGER Ünitesinden ateşli silah kullanımı verilerini toplamıştır. Vatandaşın çağrılarını ele alan, istek ve taleplere çözüm götüren 100 polis memurunun ateşli silah kullanım oranları aşağıdaki formülle hesaplanmıştır:

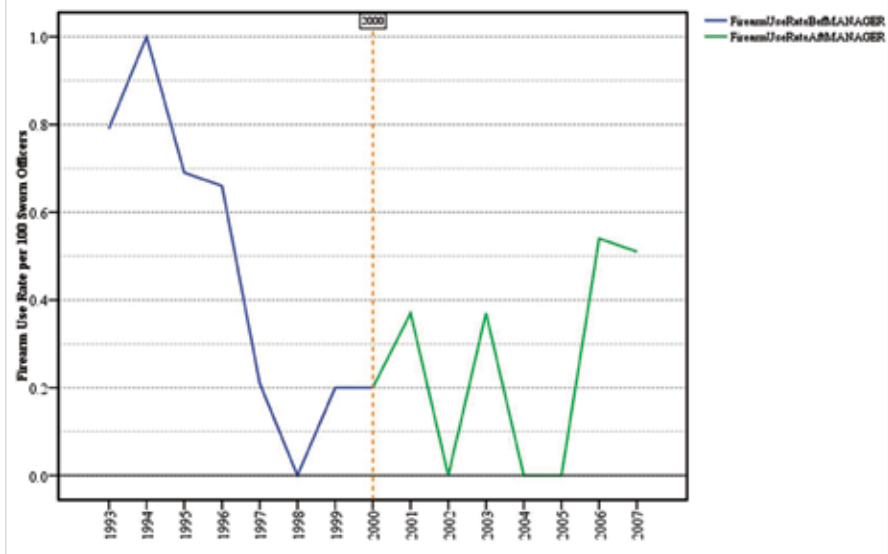
$$\text{Ateşli Silah Kullanım Oranları} = (\text{Ateşli Kullanım Sayısı} / \text{Polis Memuru Sayısı}) \times 100.$$

Hesaplanan ateşli silah kullanım oranları MANAGER öncesi ve sonrası 100 polis memuru başına düşen ateşli silah kullanım oranları olarak tablolaştırılmıştır. Veriler SPSS programına girildikten sonra, araştırmacı Şekil 3.8'de gösterilen zaman serileri-dizileri çizelgesini üretmiştir. Araştırmacı aynı tür verileri FWPM'den elde edemediğinden bu değişken için bir kontrol grup karşılaştırılması yapılamamıştır.

Önişlem gözlemleri APM'nin, MANAGER'den önce, yüksek oranda ölümcül güç kullanma eğilimine işaret etmektedir. 1998 yılına kadar görülen keskin bir düşmeyi 1999 ve 2000 yılında hafif yükselmeler izlemiştir. MANAGER'den sonraki yıllarda değişken eğilimler görülse de, MANAGER öncesi dönemle karşılaştırıldığında daha düşük oranlar gerçekleşmiştir (bkz. Şekil 3.8).

Şekil 3.8. MANAGER Öncesi Çağrılarını Cevaplayan 100 Polis Memuruna Düşen Ateşli Silah Kullanımı Oranları Zaman Serileri Verileri

Kaynak: APM Suç Analiz Ünitesi

Not: FWPM için veriler eksiktir.

Tartışma ve Sonuç

Compstat benzeri bir program olan MANAGER'in Arlington Polis Müdürlüğü'nün örgütsel kapasitesini artırdığı varsayımını test etmek amacıyla, önceki bölümde, araştırmacı yedi değişkeni incelemiştir. Daha çok artmış bir örgütsel kapasitenin ölçütü olarak daha yüksek örgütsel performans değerlerine bakılmıştır. Bu amaçla, araştırmacı, (1) katalog suç oranları, (2) tutuklama ve suç aydınlatma oranları, (3) çağrılara karşılık verme süreleri oranları, (4) yerleşik kişi başı polislik hizmetleri giderleri oranları, (5) 1000 yerleşik kişiye düşen polis memuru oranları, (6) sivil şikâyet oranları ile (7) ateşli silah kullanım oranlarını kesintili zaman serileri-dizileri çizelgeleriyle değerlendirmiştir.

(1) Katalog Suç Oranları: Suç mağduriyetini azaltma ve kamu alanlarının güvenliğini artırmanın başlıca göstergesi olan FBI Katalog Suçları oranlarına baktığımızda, Şekil 3.1, 2001 yılına kadar önemli bir düşüş görülmektedir. Takip eden yıllarda hemen hemen yakın aralıkta devam eden suç eğilimleri görülmektedir. Buna rağmen, çizelge Katalog Suç oranlarında tatmin edici düşme eğilimleri göstermemektedir. Öte yandan, şunu diyebiliriz ki MANAGER APM'ye suçu düşürmede değilse de suçu kontrol etmede bir katkı sağlamıştır.

(2) Tutuklama ve Suç Aydınlatma Oranları: Suçluları hesap sormaya davet etmenin göstergesi olan olayları aydınlatma-tutuklama oranlarına baktığımızda, Şekil 3.2 ve Şekil 3.3, MANAGER'in APM'ye bu konularda önemli bir iyileştirmeye sebep olduğu görülmektedir. Öte yandan, MANAGER olayları aydınlatma-tutuklama oranlarında herhangi bir kötüleşmeye de neden olmamıştır diyebiliriz.

(3) Çağrılara Karşılık Verme Süreleri Oranları: Halkın memnuniyetini artırmanın ve polislik hizmeti verilenlerin onayını kazanmanın bir göstergesi olan çağrılara karşılık verme süreleri oranlarına baktığımızda, Şekil 3.4, herhangi bir iyileşme görülmemektedir. Dolayısıyla, MANAGER APM'nin halkın çağrılarına karşılık verme sürelerinde herhangi bir pozitif etki yapmamıştır.

(4) Yerleşik Kişibaşı Polislik Hizmetleri Giderleri Oranları: Finansal kaynakları doğru, etkin ve etkili bir şekilde kullanımın göstergesi olan yerleşik kişi başına düşen polislik hizmetleri giderleri oranlarına baktığımızda, Şekil 3.5, her ne kadar kontrol grubu oranları daha yüksek olsa da MANAGER bu konuda APM'ye herhangi bir katkı sağlamamıştır.

(5) 1000 Yerleşik Kişiyeye Düşen Polis Memuru Oranları: Finansal kaynakları doğru, etkin ve etkili bir şekilde kullanımın göstergesi olan 1000 adet yerleşik kişi başına düşen polis memuru oranlarına baktığımızda, Şekil 3.6, 2002 ve 2004 yılları arasında bir düşüş görülsede, takip eden yıllarda hafif bir yükseliş gerçekleşmiştir. FWPM'de ise Compstat benzeri bir program sonrasında 1000 adet yerleşik kişi başına düşen polis memuru oranlarında düşüşler vardır. Sonuçta, MANAGER APM'ye bu konuda herhangi bir katkı sağlamamıştır.

(6) Sivil Şikâyet Oranları: Doğru, etkin ve etkili güç ve otorite kullanımının bir göstergesi olan sivil şikâyet oranlarına baktığımızda, Şekil 3.7, 100 adet polis memuru başına düşen sivil şikâyetleri oranlarında herhangi dengeli bir düşme görülmemektedir. FWPM'de de bu konuda herhangi bir düşme görülmemiştir. Yani, MANAGER APM'ye sivil şikâyetlerini kontrol etmede ve düşürmede bir katkı sağlamamıştır.

(7) Ateşli Silah Kullanım Oranları: Doğru, etkin ve etkili güç ve otorite kullanımının bir göstergesi olan ateşli silah kullanımı oranlarına baktığımızda, Şekil 3.8, MANAGER öncesinde 100 polis memuruna düşen ateşli silah kullanma oranlarında daha yüksek eğilimler görülmektedir. Dolayısıyla, MANAGER doğru, etkin ve etkili güç ve otorite kullanımında APM'ye katkı sağlamıştır.

Kısacası, üretilen çizelgelerin değerlendirilmesine göre, MANAGER öncesi ve sonrası yıllarda daha yüksek bir performans için APM'nin örgütsel kapasitesine katkı sağlamamıştır. Bununla birlikte, ateşli silah kullanma oranlarında MANAGER öncesi yıllarla karşılaştırıldığında önemli düşüşler gerçekleşmiştir. Öte yandan, APM'de, yukarıda incelenen değişkenlerde önemli iyileşmeler olmasa da herhangi bir kötüleşmeye de rastlanmamıştır. Sonuç olarak, MANAGER APM'nin örgütsel performansını artırmada kısmen başarılı olduğunu varsayabiliriz.

Öte yandan MANAGER örgütsel öğrenme araçlarını ve örgütsel öğrenme ortamını sağlamada daha başarılı olarak değerlendirilmiştir. Bir başka deyişle, bu çalışma şunu ortaya koymaktadır: Çalışanları destekleyen ve profesyonel yeterliliklerini artıran MANAGER yönetim modelinin, çalışanlara ciddi yaptırımların uygulandığı bir denetleme, ödül ve cezalandırma sistemiyle geliştirilmesi modern polis yönetimini daha da ileriye götürebilecektir. Gelecek çalışmalar, New York Polis Müdürlüğü'nün 1994 yılından beri uyguladığı ve suçla mücadelede yüksek başarı sonuçları veren Compstat modelini, ılımlı ve hemen hemen yaptırımsız MANAGER modeline uyarılabılır. Böylelikle, çift yönlü, katılımcı, birey, takım ve örgüt olgunlaşmasına katkı sağlayacak öğrenen örgüt ortamıyla birlikte, motivasyonu yukarılarda tutacak ödül ve cezalandırma sistemini içeren ideal polis yönetim sistemlerine ışık tutulabilir.

KAYNAKÇA

- Bowman, Theron, (2001), "Diversity, Education, and Professionalism: Arlington's Path to Excellence in Policing," Heritage Lecture # 719, *The Heritage Foundation*, Washington, DC, [Online Kaynak] <http://www.heritage.org/Research/Crime/hl719.cfm>.
- Bratton, William J. ve Peter Knobler, (1998), *Turnaround: How America's Top Cop Reversed the Crime Epidemic*, Random House, New York.
- City of Arlington, (2008), "City of Arlington FY 2008 Annual Adopted Budget," *City of Arlington Office of Budget and Management*. Arlington, TX, . 1.11.2011 tarihinde http://www.arlingtontx.gov/budget/pdf/operatingbudget_FY2008.pdf adresinden erişilmiştir.
- Decision Analyst, (2006), "2005 City Services Satisfaction Survey: Final Report," Study #050749 January 2006, Decision Analyst, Inc. Arlington, TX.
- Hagan, Frank E., (2003), *Research Methods in Criminal Justice and Criminology*, 6th Ed. Boston, MA: Pearson Education, Inc.
- Haskins, William R. ve Debra Carney, (2007), *İkili Görüşme*, Arlington Police Department, March 8, 2007, Arlington, Texas.
- Henry, Vincent E. ve William J. Bratton, (2003), *The Compstat Paradigm: Management Accountability in Policing, Business, and the Public Sector*. Revised Ed. New York: Looseleaf Law Publications.
- Hoover, Larry, (2004), "COMPSTAT as a Strategy: A Texas Perspective Part II-Texas Practices," *Telemasp Bulletin*. C. 11, S. 5.
- Jones, Don, (2001), "Investigations in the Community Policing Context Report on the Arlington, Texas Police Department," Mary Ann Wycoff ve Colleen Cosgrove (Ed.). *Investigations in the Community Policing Context*, The Police Executive Research Forum (PERF), Washington, DC, [Online Kaynak] <http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/189568.pdf>.
- Matrix Consulting Group, (2003), "Police Department Management Study: Arlington, Texas," *Matrix Consulting Group*, Arlington, TX, 1.11.2011 tarihinde http://www.arlingtontx.gov/pdf/police_management_study.pdf adresinden erişilmiştir.
- Moore, Mark H., (2002), Recognizing Value in Policing: *The Challenge of Measuring Police Performance*, Police Executive Research Forum, Washington, DC.
- Moore, Mark H., ve Antony Braga, (2003), The "Bottom Line" of Policing, *Police Executive Research Forum (PERF)*, [Online Kaynak] http://www.policeforum.org/upload/BottomLineofPolicing_576683258_1229200520031.pdf.
- Özdemir, Habib, (2011), "Compstat: Strategic police management for effective crime deterrence in New York City," Working Paper Series, *International Police Executive Symposium*, [Online Kaynak] http://www.ipes.info/WPS/WPS_No_30.pdf.
- Rodriguez, Joseph Paul III, (2002), "Geographic Policing: A Modern Approach to Spatial Accountability in Police Departments Employing a Community-Based Policing Philosophy," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *University of Texas at Arlington*. Arlington, TX.
- Silverman, Eli B., (1999), *NYPD Battles Crime: Innovative Strategies in Policing*, Northeastern University Press, Boston.
- Walsh, William F. ve Gennaro F. Vito, (2004), "The Meaning of Compstat: Analysis and Response," *Journal of Contemporary Criminal Justice*, C. 20, S. 1.
- Willis, James J., Stephen D. Mastrofski, ve David Weisburd, (2004), "COMPSTAT and Bureaucracy: A Case Study of Challenges and Opportunities for Change," *Justice Quarterly*, C. 21, S. 3.
- Willis, James J., Stephen D. Mastrofski, ve David Weisburd, (2007), "Making Sense of COMPSTAT: A Theory-Based Analysis of Organizational Change in Three Police Departments," *Law & Society Review*, C. 41, S. 1.

KENT GÜVENLİĞİ: İSTANBUL ÖRNEĞİ¹

Mehmet S. GÜÇER*

Özet

Güvenlik, geniş kapsamlı bir kavramdır. En yaygın anlamıyla güvenlik, bireysel ve kolektif, gerçek veya algısal olarak suç tehditlerinden uzak olmaktır. Bireylerin kendilerini güvende hissetmeleri, bir suçun mağduru olmaları durumunda ise, mağduriyetin ortadan kaldırılmasına yönelik güce sahip olmayı ifade eder. Güvenli bir kentte insanlar, sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamlarını korkusuzca sürdürürler. Bu güven algısıyla birlikte, kente dair aidiyet duygusu da gelişecek, sadece yerli halkının değil, yabancı misafirlerin de güvenli bir şekilde yaşayabilecekleri yaşanılabilir kentler ortaya çıkacaktır.

Bu tür bir politikanın belirlenebilmesi amacıyla Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) olarak Haziran 2007- Mayıs 2010 tarihleri arasında gerçekleştirilen “İstanbul Kent Güvenliği Projesi”nden edinilen bilgi birikiminin bu bildiriye paylaşılması amaçlanmaktadır. ‘İstanbul Kent Güvenliği Projesi’ nin temel hedefi, güvenliğin korunmasında ve sağlanmasında ilgili aktörleri ve sorumluluk alanlarını net bir şekilde tanımlamak ve bu aktörler arasında işbirliği bilincini geliştirecek ortak dil yaratmaktır.

Giriş

Bir kentin yaşanılabilir kabul edilebilmesi için, o kentin öncelikle içinde barındırdığı bireylerin kendilerini o kentte huzurlu ve güvenli hissetmelerini mümkün kılacak ekonomik, sosyal ve siyasal dinamikleri bünyesinde barındırması gerekmektedir. Kent, içinde yaşayan bireylerle nitelik kazanırken, bireylerin yaşam standartları ve kente dair yaşamsal algıları da o kentin nitelikleri tarafından şekillenmektedir.

Kentler, iktisadi ve sosyal yaşamın merkezidirler. Bu nedenle kentler, yaşam açısından cazip mekânlar haline gelmektedirler. Bunlarla birlikte sosyal, ekonomik ve siyasal alandaki yetersizlikler, kentlerde suç ve mağduriyet sorununu oluşturmaktadır. Ortaya çıkan bu sorunlar sonucunda, bireylerin yaşam alanlarına yönelik güvenlik algıları derinden etkilenmektedir. Yaşadıkları bu mağduriyet korkusu sonucunda da insanlar kendilerini evlerine hapis etmektedirler. Bunun yanında yaygın suç ve şiddet, vatandaşlar arasında korku, mağdurlarda da travma etkileri yaratmakla birlikte failerin de toplum dışına

¹ Bu bildiri USAK (Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu) tarafından 2008-2010 yıllarında yapılan İstanbul Kent Güvenliği projesinin bulgularını paylaşmaktadır.

*Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Sosyal Araştırmalar Merkezi, E-mail: mehmetgucer@hotmail.com,

itilmelerine, yakalanmaları durumunda ise ailelerinin de zarar görmesine ve dolayısıyla tüm toplumun etkilenmesine neden olabilmektedir.

Tüm bu unsurların yanında yaşanan yerin daha iyi olması, yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve güçlü bir toplumsal ve kentsel kimliğin oluşturulması, kent güvenliği çalışmalarının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Güvenlik kavramı çok yönlü olduğu için, bir kentte güvenlik meselesi, ulaşım, çevre ve toplumsal davranışlar bağlamında da ele alınmalıdır. Kentsel alanlarda suçla mücadele iyi geliştirilmiş ve planlanmış bir politika öngörür.

Bu bağlamda bir kent olarak İstanbul'un güvenliğinin sağlanmasında da polis, kent güvenliğinden sorumlu tek aktör olarak tanımlanmamalıdır. Günümüz mevcut güvenlik politikalarına değinildiğinde, sorumluların yalnızca güvenlik güçleri olarak görülmesinden dolayı, sadece önleyicilik ve caydırıcılık üzerine kurulmuş politikalar karşımıza çıkmaktadır. Polis dışındaki kurumların, güvenliği sağlama ve sorumluluğu paylaşma konusunda bilgi düzeyleri yetersizdir. Kent güvenliğine dair yapılan çalışmaların eksik bir yönünü bu yetersizlik oluşturmaktadır. Dolayısıyla İstanbul'un güvenliğini sağlayabilmesi için tüm aktörlerin birlikte rol alacağı daha kapsamlı makro politikalara gereksinim vardır.

Bu makro politikalar gereği, İstanbul'un güvenliği sadece suç ve mağduriyet açısından ele alınmamalıdır. Güvenlik kavramı, içinde birçok başlığı barındırmaktadır. Suç ve mağduriyet bu başlıklardan sadece birini oluşturmaktadır. Kentsel tasarım, kentsel dönüşüm ve konut politikaları ile de kent güvenliği arasında yakın bir ilişki vardır. İstanbul, günümüzdeki sosyal yapısı itibarıyla sakinlerini toplumsal katmanlara göre, eskiye oranla daha fazla ayrıştırmaktadır. Bu ayrıştırmayı kapalı yerleşmelerde, alışveriş, eğlence ve dinlenme merkezlerinde görmek mümkündür. Bu da İstanbullular arasındaki toplumsal dışlanma ve dışlamayı artırmaktadır. Dolayısıyla kentsel planlama çalışmalarında bu ayrışmaları ortadan kaldıracak ya da en azı indirgeyebilecek projelere yönelmek gerekmektedir. Kentleri ve içinde yaşayanları sadece belirli mekânlara hapsedmek yerine, bireyler arasındaki toplumsal bağları pekiştirecek ve aralarındaki etkileşimi artıracak çalışmalara ağırlık verilmelidir. Bu araştırmada toplumsal bağlar ile güvende olma duygusu arasında doğru orantının olduğu belirlenmiştir.

Kentsel planlamalar sadece suç önleme çalışmaları kapsamında olmamalıdır. Kentlerin daha güvenilir hale getirilmesine yönelik çalışmalar da kentsel planlamalar kapsamında değerlendirilmelidir. İstanbul'un kentsel tasarımı iki önemli yaklaşım üzerine kurulmalıdır:

1-Savunulabilir mekânlar (Defensible Spaces): Savunulabilir mekânlar daha çok fiziksel önleme tedbirlerine vurgu yapar. Kentlerin planlanmasında suç önleme fırsatlarının azaltılmasını ve caydırıcılığını hedefler.

2-Yeni kentleşme (New Urbanism): Yeni kentleşme yaklaşımı insanların kentin sahipleri olarak kenti daha fazla kullanmalarını, toplumsal etkileşim içinde olmalarını ve toplumdaki sosyoekonomik farklılıklardan kaynaklanan dezavantajları en aza indirmeyi hedeflemektedir. Bu kapsamda sokak aydınlatmalarının iyi olmasının, insanların akşam ve gece de korkusuzca sokakta bulunmaları üzerinde etkisi vardır. İstanbul'un sokaklarının gece aydınlık olması, İstanbulluların yaşam kalitesini artırmaktadır.

Yukarıda adı geçen her iki yaklaşımın da bütünlük olarak uygulanması gerekmektedir. Bütünlük yaklaşım denildiğinde İstanbul, İstanbullular, kurumlar, teknoloji ve politikalar

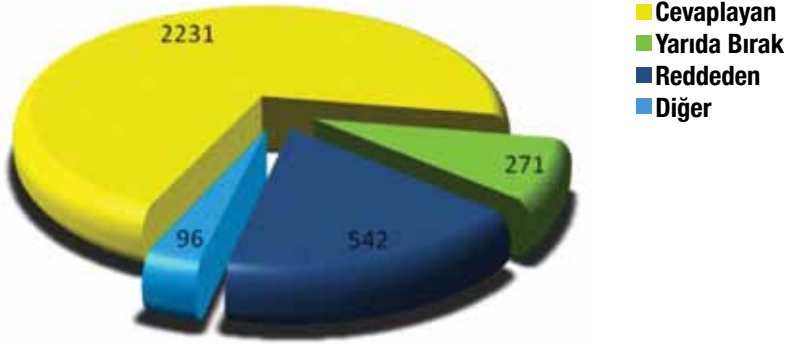

akla gelmektedir. Dolayısıyla bu yaklaşımların gerçekleştirilebilmesi için kurumlar arası işbirliği büyük önem arz etmektedir.

1. Metodoloji

İstanbul Kent Güvenliği Projesi, kentin huzur ve güvenliğinin sağlanmasında emniyet güçlerinin yanı sıra kentte yer alan birçok kamu ve özel kuruluşun sorumluluk taşıdığını öne sürmektedir. Projenin temel hedefi, bu aktörler arasında işbirliği bilincini geliştirecek ortak dil yaratmaktır.

Şekil 1 : Cevaplama oranları

1.1. İstanbul Kent Güvenliği Projesinin Ortaya Çıkış Gerekeçesi

Çağdaş güvenlik anlayışı, suçludan ziyade suç olgusunu ile mücadele etmeyi gerektirmektedir. Bir diğer ifade ile günümüzün güvenlik anlayışı, suçluyu cezalandırmaya ve meydana gelen olayları bastırmaya dayanan tepkisel stratejilerden ziyade, suç henüz oluşmadan suçu önlemeyi hedefleyen proaktif bir bakış açısıdır. Bu proaktif bakış açısı, suç neden olan faktörleri tespit etmeyi ve bu faktörleri ortadan kaldırmayı gerektirmektedir. Güvenlik tehditleri süreç içerisinde siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel ve demografik yapı içerisinde oluşmaktadır. Çok boyutlu güvenlik stratejileri gerektiren proaktif güvenlik anlayışı; eğitim, sosyal hizmetler, yerel ve merkezi yönetimler, sivil toplum, akademi ve iş dünyası gibi pek çok alanı kapsayan bütüncül planlamalardır. Öte yandan şehir güvenliğinin kapsamı; asayiş, terör, narkotik ve organize suçlar ile sınırlı değildir. İnsan ve doğa kaynaklı afetler de İstanbul güvenliğini tehdit eden temel faktörler arasında yer almaktadır.

Şehir güvenliği pek çok sektörü içine alan ve oldukça kapsamlı bir süreçtir. Güvenliğin sağlanması, farklı boyutlarda uzman ve görevli birçok yetkilinin katılımını gerektirmektedir. Bu uzmanlar topluluğunun birbirleriyle işbirliği içerisinde çalışması temel hedeflerden biri olmalıdır. 'İstanbul Kent Güvenliği Projesi'nin temel hedefi, güvenliğin korunmasında ve sağlanmasında ilgili aktörleri ve sorumluluk alanlarını net bir şekilde tanımlamak ve bu aktörler arasında işbirliği bilincini geliştirecek ortak dil yaratmaktır.

1.2. Projede Başvurulan Temel Teorik Yaklaşımlar

Projede bütüncül bir teorik anlayış takip edilmiş ve birçok yaklaşım bir arada değerlendirilerek konunun farklı yönleri aydınlatılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda kullanılan teorik çerçeveler kısaca cezaların etkinliğini inceleyen klasik anlayış, çevresel etkilerin

güvenliğe etkilerini araştıran kırık camlar ve çevresel dizayn teorileri, ekonomik zorlukların alt sınıf gençler arasında meydana getirdiği sıkıntılara vurgu yapan gerilim yaklaşımı, göçün yol açtığı karmaşaya vurgu yapan sosyal karmaşa teorisi, soysal denetimin rolünün altını çizen kontrol teorisi ve güvenlik korkusunun toplumda hâkim söylemler ve bu söylemleri belirleyen aktörler aracılığıyla şekillendirildiğini ifade eden sosyal inşa teorisidir.

1.3.Projede Kullanılan Yöntemler

Projenin teorik ayağında olduğu gibi, araştırma metotları kısmında da bütüncül bir anlayış izlenmiş ve anket, mülakat ve güvenlik haritalama yöntemleri bir arada kullanılmıştır. Tüm bunların yanında konu ile ilgili yerli ve yabancı çok sayıda çalışma taranmış, geniş bir literatür incelemesine gidilmiştir. İstanbul'un kendine özgü taraflarının olduğu akıldan çıkarılmayarak, kent kendi tarihsel perspektifi içerisinde değerlendirilmiştir. Aynı zamanda İstanbul'un uluslararası arenada oynadığı önemli rol dikkate alınarak kendi kategorisindeki metropollerle karşılaştırma yoluna da gidilmiştir.

1.3.1. Anket

İstanbul genelinde 32 ilçede, 288 mahallede 5400 kişi ile yapılan 'Güvenlik Algılama Anketi' ile şehir halkının güvenlik algılaması ve bu algılamaya etki eden unsurlar incelenmiştir. Anket yapılacak kişiler belirlenirken TÜİK'ten alınan verilerden yola çıkılmış ve İstanbul halkının kent güvenliği konusunda genel bir profili yaratılmaya çalışılmıştır. Anket soruları hem hane halkına yöneltilmiş hem de işyeri sahiplerine yöneltilmiştir. Anketlerde, hane sakinleri ve iş yeri çalışanlarının mahalle ve İstanbul bazlı güvenlik algılamaları ile toplum destekli polisliğe yönelik fikirleri ayrı ayrı yansıtılmıştır.

1.3.2. Mülakat

Yerel ve merkezi yönetimler, ilgili STK'lar, üniversiteler ve medya kuruluşları ile yapılan detaylı mülakatlar yukarıda bütüncül ve proaktif bir bakış açısıyla tanımlanan güvenliğin sağlanmasında etkili aktörlerin tecrübelerini, uygulamadaki sorunlarını, tutumlarını, değerlerini, duygu ve düşüncelerini ve çözüm önerilerini detaylı bir şekilde incelemeyi sağlamaktadır.

2.Bulgular

Projemiz kapsamında değerlendirmeye alınan farklı başlıklar, konunun uzmanlarının çok sektörlü işbirliğinin sağlanması, İstanbul'un önde gelen güvenlik problemlerinin tespiti için önerdikleri çerçevede şekillenmiştir. Halkın güvenlik hizmetlerinden haberdar edilmesi ve güvenliğin sağlanması çalışmalarında bir aktör olarak rolünü etkinleştirmesinde önemli bir unsur olarak öne çıkan Toplum Destekli Polislik'in yanı sıra, okul ve okul çevresi güvenliğinin sağlanması, medya, kent altyapılarının korunması, sigorta, kentsel dönüşüm ve yerel yönetimler gibi konular da İstanbul Kent Güvenliği Projesi'nin ele aldığı konular arasında yer almıştır.

2.1. Toplum Destekli Polislik

Suç önlemede proaktif yaklaşımların önem kazandığı günümüzde, 'toplum destekli polislik', polisliğin suç önlemeye yönelik gelişen felsefelerinden biri olarak kabul görmektedir. Toplum destekli polislik, polisten ziyade halkın kendisinin güvenliğin sağlanmasına yönelik politika oluşturup, bu politikalara etkin bir şekilde katılmasını içermektedir.

2.1.1 Toplum Destekli Polisliğin Temel Unsurları

Toplum destekli polisliğin uygulandığı toplumun sosyolojik yapısına uygunluğunun, toplumun polisten beklentilerinin araştırılması ve bu polislik tarzına ihtiyaç duyulan öncelikli alanların tespit edilmesi gerekmektedir.

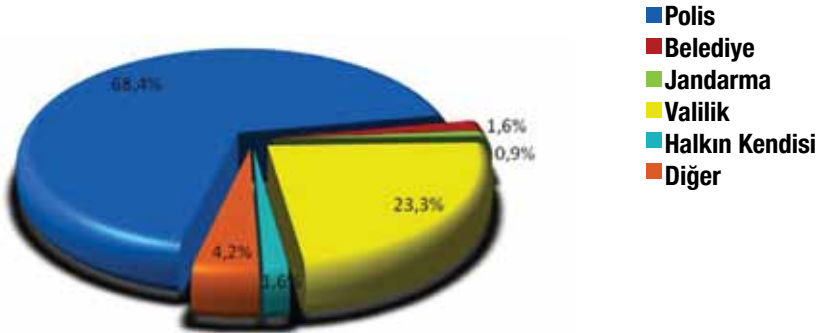
Toplum destekli polislik hakkında iki farklı yaklaşım vardır: Birincisi, polisliğin yalnız reaktif değil, proaktif polislik uygulamaları gerektirmesidir. Bu yaklaşım, polis ile toplum arasında ortaklığı gerektirir. İkinci yaklaşım ise, toplum destekli polisliğin geleneksel polislik uygulamaları kapsamında yer alan konuları ele aldığını ve bunun sonucu olarak da yeni bir felsefe olmadığını öne sürmektedir. Örneğin, İngiltere'deki toplum destekli polislik uygulayıcıları toplum destekli polisliği "yeni bir şişedeki eski şarap" olarak tanımlamaktadırlar.

Polis ile toplumun ortaklığı yolu ile toplumsal düzenin sağlanabilmesini hedefleyen toplum destekli polislik; polis teşkilatının, diğer kurum ve mahalli topluluklarla, sivil toplum kuruluşları ve toplumun diğer temsilcileri ile bu amaç doğrultusunda birlikte hareket etmesine dayanmaktadır. Toplum destekli polislik bu ortaklıkla, evrensel olarak benimsenmiş bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin ve var olan hukuk devleti yapısının korunmasını, toplumsal düzenin sağlanmasını, bireylerin kendilerinin de dâhil oldukları şeffaf yapılar yolu ile çağdaş güvenlik anlayışının yeni bir felsefe olarak toplum içerisine nüfuz etmesini hedeflemektedir.

Geleneksel polislik reaktif özellikler taşımakta ve daha çok suç sonrası yapılan çalışmaları içeren "adli polislik" faaliyetlerini kapsamaktadır. Olaylara müdahale hızı, katı, hiyerarşik yapılar ve kararların tek merkezden alınması, reaktif polisliğin diğer temel özellikleri arasındadır.

• *Halkın beklentilerine uygun olarak; polis teşkilatı uygulamalarında, gelenekselden çağdaşa doğru bir geçiş söz konusudur. Değişen güvenlik anlayışında esas olan, sadece suç davranışı gerçekleşikten sonra suçluyu yakalamak veya cezalandırmak değil, hedeflerin korunması ve suçu önleyici stratejilerin geliştirilmesidir.*

Şekil 2 : Kentin Güvenliğinden Kimler Sorumludur?

• *Çağdaş güvenlik yaklaşımı, güvenlik sorunlarının kendisi kadar mağduriyet korkusunun insan hayatına negatif etkileri üzerinde de durmakta ve vatandaşların kendilerini güvende hissetmelerine ayrıca önem vermektedir (Bahar, 2008:133). Bireyler arası ve toplum-polis ilişkilerinde güvenin olmamasının toplumların geleceğini belirsizleştireceği ve tehlikeli hale getireceği vurgulanmaktadır (Cohen, 1966:46).*

• *Suçta neden olan ve güvenlik kaygılarını attıran faktörlerin ortadan kaldırılmasına yönelik kaynakların tamamı polisin kontrolünde değildir. Suç sosyal bir problemdir. Bu nedenle suçların kontrol ve önlenmesi; toplumda güvenliğin tesis edilmesi, sadece polisin çalışmalarıyla, toplumun desteği ve denetimi olmaksızın gerçekleştirilebilecek bir hedef değildir.*

2.1.2. Toplum Destekli Polisliğin Kent Güvenliği Algısına Etkileri

Genel olarak 'suç korkusu'nun yaş, cinsiyet, ırk, eğitim durumu, yaşam şartları gibi nedenler ile daha önceki deneyimlerden beslenen çok boyutlu bir algı olduğu görülmektedir (Grönroos ve Keskinen, 2004: 573-591).

Toplumun değişen ihtiyaçları, yeni suç türleri, artan anarşi ortamı suç kontrolünü zorlaştırmıştır. Belirsizlik ve güvensizlik ortamında, toplum polise daha fazla ihtiyaç duysa da polisin artan teknolojik imkânlarla, polis sayılarındaki artışa rağmen suçu önlemede ve ya suç oranlarını düşürmede yeterince etkin olmadığı görülmüştür. Bu ihtiyaç yeni bir polislik felsefesi olarak tanımlanan Toplum Destekli Polisliğin oluşumuna gereksinim doğurmuştur. Araştırmalar, suçların %75'inin suçun fark edilmesinden çok önce işlenmiş olduğu sonucunu ortaya koymuştur. Suçların %25'lik bir kısmı ise 'yüz yüze' işlenen suçlardır. Bu durum, suçların artık daha çok kişiye özel alanlarda işlendiğini göstermektedir (Council of Europe, 2001: 4).

Polisliğin (policing) farklı kurumları da kapsayan tanımı aile, toplum, mahalle, eğitim, ceza- adalet, rehabilitasyon, çevresel tasarım ve şehir planlama sektörleri ile iş çevreleri, sivil toplum kuruluşları, araştırma merkezleri, üniversiteler, yerel ve merkezi yöneticiler, sosyal hizmet uzmanları, sosyologlar, psikolojik danışma ve rehberlik uzmanları gibi aktörleri de içermektedir. Bu durum pek çok aktörün içinde bulunduğu geniş kapsamlı bir güvenlik mekanizmasını gerekli kılmaktadır. Kurumlar arasında oluşturulacak amaç ve vizyon birliğinin, suçun önlenmesinde toplumsal kaynakların daha etkin bir şekilde kullanılmasını sağlaması amaçlanmaktadır. Polis toplum ilişkisi literatürde üç şekilde ele alınmıştır.

- 1) Polis toplum bağlarının attırılması
- 2) Polis- toplum arasında işbirliğinin artırılması
- 3) Polisin toplumun beklentilerini hesaba katarak politika üretmesi.

İstanbul Kent Güvenliği Projesi, bu doğrultuda polis toplum ilişkilerinin güçlendirilmesini ve farklı sektörlerin kent güvenliğinin attırılmasına yönelik çalışmalara dahil olmasını kent güvenliğinin attırılmasına yönelik çalışmalara temel almaktadır.

Gerçekleştirilen saha çalışmasının anket bölümünde, İstanbul halkının polisle ilgili beklenti ve memnuniyetlerini ölçmek için çeşitli sorular yöneltilmiştir. Güvenlikle ilgili sorumlu olarak gördükleri kişi veya kurum konusundaki algılarını ölçmek için kentin güvenliğinden kimlerin veya hangi kurumların sorumlu olduğu sorusu yöneltilmiştir (Şekil 2). Bu soru karşısında büyük bir çoğunlukla polis cevabı alınmıştır. Polisin yanında belediye ve jandarmanın oranları oldukça düşüktür. Jandarmanın, kentsel alanlardaki görev ve yetkisi düşünüldüğünde ortaya çıkan oranın düşüklüğü anlaşılabilir bir durumdur. Ancak ülkemizde belediyelerin kent güvenliğine olan katkıları henüz tam olarak anlaşılammış, önemi kavranamamıştır. Güvenliğin sağlanmasında değişen paradigma ile birlikte ortaya çıkan proaktif yaklaşım gereği belediyelerin güvenliğin sağlanmasında önemli görevler alması

gerekmektedir. Ancak bu görev anlayışı eksikliği kurum olarak belediyelere de yerleşmiş değildir. Halkın bu konudaki algısı da bu duruma paralel olarak çok düşük kamıştır.

Öte yandan ankete verilen cevaplar içerisinde valilik kurumunun kent güvenliğindeki sorumluluğu önemli oranlardadır. Hane halkına uygulanan ankette valilik kurumu %23,3 oranında kent güvenliğinden sorumlu görülmüştür. Ortaya çıkan bu sonucun teyidi noktasında yapılan mülakatlarda ise halkın son yıllarda İstanbul'da ortaya çıkan toplumsal olayların önlenmesi konusunda İstanbul Valiliği'nin yaptığı müdahaleleri örnek gösterdiği görülmüştür. Özellikle hemen her olay öncesi ve sonrasında İstanbul Valisi'nin yaptığı açıklamalar, bu kanaatin oluşmasında önemli olmuştur. Toplum destekli polislik açısından en önemli bulgu ise halkın, kentnin güvenliğinden kendisini sorumlu tuttuğu oranın oldukça düşük olmasıdır.

Toplum destekli polislik felsefesinin hakim olduğu bir güvenlik anlayışında, bireylerin kendi güvenliklerini sağlamaya yönelik asgari bir takım şartları yerine getirmeleri gerekmektedir. Polislik politikaları doğrultusunda halkın kendi kendinin polisi olması beklenir. Bu doğrultuda, yapılan anket çalışmasında iş yeri sahiplerine yöneltilen sorularda güvenliğe yönelik aldıkları önlemler ölçülmek istenmiştir (Şekil 3). Bu ölçümdeki amaç, iş yeri sahiplerinin kendi güvenliklerini ne ölçüde sağladıklarının anlaşılması ve toplum destekli polislik anlayışını ne ölçüde sürdürebilir kıldıklarıdır. İşyeri güvenliğinin sağlanmasında en çok başvurulan yöntem, işyerinin kapı ve pencerelerinin kepenklerle korunmasıdır. Hırsız alarmı ve özel kapı kilitleri ise %26 seviyelerinde çıkmıştır. Güvenlik kameraları ise son yıllarda kullanımı oldukça yaygınlaşan bir önlem olarak görülmektedir. MOBES ile ilgili bölümde de görüleceği gibi güvenlik kameralarının özel sektördeki kullanım amaçları caydırıcılıktan öte kanıt toplamaya yönelik olmaktadır.

Diğer taraftan İstanbul Kent Güvenliği Projesi kapsamındaki anket sonucunda İstanbul halkı kendi güvenlik algılarının yüksek tutulması için en çok üniformalı yaya polis devriyelerini görmek istiyorlar. Bu tercihin ankete yansıyan oranı %38,9'dur. Araçlı polis devriyelerinin artırılmasını isteyenlerin oranı ise %27'dir. **Polisin görünürlüğünün güvenlik algısını artırıcı etkisi anket sonuçlarına da yansımaktadır.** Bu oran toplamda %66 gibi bir rakama yaklaşmaktadır.

Halkın ilgili kurumlara güven düzeyi, yalnızca İstanbul güvenlik algısını etkilemez. Algının yanı sıra, herhangi bir suçla veya güvenlik problemi ile karşılaşıldığında halkın ilgili kurumlara vereceği destek ve suçların polise intikali de benzer süreçlerin bir sonucudur.

Şekil 3 : İşyerinizi Korumak İçin Hangi Yöntemleri Kullandınız ?

İşyeri ve hane halkı arasında yapılan araştırmada, suçla karşılaştığında ihbar durumları da yetersizdir. Bunun yanında, hane halkı ve işyeri sakinlerinin suçla karşılaştığında gerçekleşen ihbar durumları, kişilerin kendi çevrelerinde veya kendilerine ait alanlarda gerçekleşen suçlara daha hızlı tepki verdiği ifade edilmiştir.

Yapılan araştırmada olayların polise ihbar durumları arasında önemli farklılıklar olduğu dikkat çekmiştir. Hane halkı ile yapılan araştırmada, karşılaşılan olayların polise ihbarının daha ciddi alındığı görülmüşken; işyeri sahipleriyle yapılan araştırmada, olayların polise ihbarı noktasında daha zayıf kaldığı tespit edilmiştir. Mülakatlarla derinlemesine irdelenen bu ikilemin nedenleri arasında iki unsur yattığı ileri sürülebilir. İlk olarak halk, yaşadığı çevreyi daha çok koruma refleksi göstermektedir. İş merkezlerinin olduğu merkezlere göre daha az vakayla karşılaşılsa da, karşılaşılan olayların polise ihbar oranı daha fazladır. Diğer unsur ise işyeri sahiplerinin, ortak kullanım alanlarında sorumluluğu diğer bireylerle paylaşıyor olmasıdır.

Kamuya daha fazla paylaşılan alanlarda sorumluluk azalmaktadır. Bu olgu ise karşılaşılan olayların polise ihbarı noktasında azalma olarak görülebilmektedir.

“Yaşadığınızı çevrede polise ihbar edilmesi gereken bir olayla karşılaştınız mı?” şeklindeki soruya işyeri sahiplerinin verdiği evet yanıtının oranı %92,7 gibi yüksek bir rakam çıkmıştır. Hane halkına aynı soru yöneltildiğinde ise oran sadece %18,6’da kalmıştır. Emniyet yetkililerinden alınan bilgiler doğrultusunda asayiş olaylarının daha çok iş merkezlerinin olduğu, kalabalık alanlarda görüldüğü göz önünde tutulduğunda bu oranların tutarlı olduğu anlaşılabilmektedir. Karşılaşılan olayların polise ihbarı noktasında alınan yanıtlar ise daha önce nedenleri üzerinde durulduğu gibi düşündürücüdür.

Hane halkı çevresinde karşılaştığı olayları polise ihbar noktasında işyeri sahiplerine oranla daha duyarlıdır. Bu oranlar işyeri sahiplerinde %17,1’iken, hane halkında %89,9’dur. Karşılaşılan olayla, yapılan bildirim oranları tersi yönde değişebilmektedir.

Toplum destekli polislik projelerinin etkisinin atırılması için yalnız güvenliği sağlamakla yükümlü kurumların değil; farklı sektörlerin de süreçte katılımı ve bu sektörlerin sorumlulukların dağıtılması gereklidir. Bu sektörlerden en önemlisi halkın kendisidir. Etkin bir güvenlik politikası için halkın güvenliğinin sağlanması noktasında aktif bir görev alması zorunludur.

2.2. Medya

Medyaya atfedilen gücün varlığı toplumsal olayları yönlendirme konusunda ön plana çıkabilmektedir. Bu gücün varlığı toplumsal olaylarda pozitif olarak kullanılabilceği gibi, subjektif, ideolojik veya bireysel kaygılar doğrultusunda ve topluma rağmen de kullanılabilir.

2.2.1. Medyanın Toplumsal Rolü

Demokratik toplumların gerekliliklerinden biri olan bireylerin haber alma hakkının temin edilmesinde medya en önemli araçlardan birini oluşturmaktadır. İstanbul Kent Güvenliği Projesi kapsamında gerçekleştirilen çalışmalar, şehir halkının güvenlik algısının şekillenmesinde medyanın rolüne vurgu yapmaktadır. Diğer taraftan medya, halkın yaşadığı sorunları gündeme taşıma ve bu sorunların çözümü yönünde karar alıcılar ve uygulayıcılar üzerinde baskı kurma yoluyla güvenlik hizmetine katkı sunma gücüne sahiptir. Özellikle

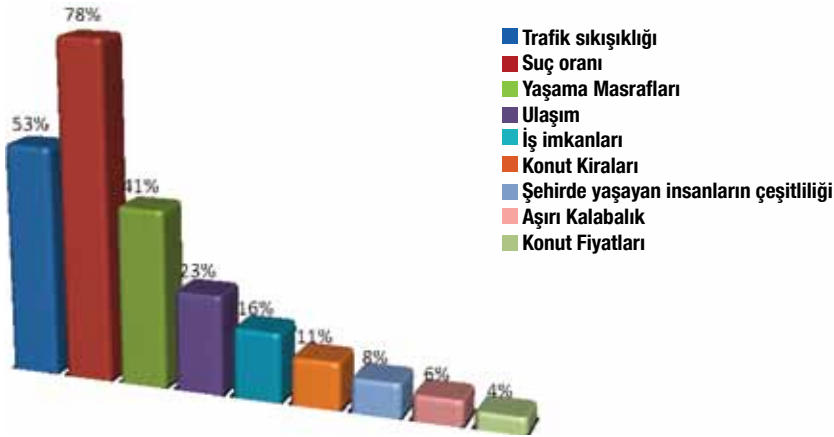
güvenlik sorunlarının yaşandığı durumlarda haberlerin halka doğru aktarımının sağlanması ve toplumun, kendilerini de ilgilendiren olaylar hakkında bilgi sahibi olmasına katkıda bulunması da medyanın farklı toplumsal işlevleri arasındadır.

Halkın güvenlik algısı üzerine yapılan çalışmalar, devlet kurumlarının konu ile ilgili açıklamalarının ve kriz yönetiminin halkın güvenlik algısını artırmada olumlu etkisi olduğunu öne çıkarırken, medyanın bu tarz olayları yansıtmasının güvenlik algısı üzerinde genel olarak negatif bir etkisi olduğuna işaret etmektedir.

Bu negatif etkinin nasıl oluşturulduğuna ve nasıl giderilmesi gerektiğine ilişkin çalışmalar da projenin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu amaçla İstanbul Kent Güvenliği Projesi kapsamında medyanın güvenlik algısı üzerindeki etkisini incelemek amacıyla, konunun uzmanlarıyla mülakatlar yapılmıştır. Bu bölümde güvenlik ve medya ilişkisini irdeleyen analizlere ve çözüm önerilerine yer verilecektir.

Yer, zaman ve teknik limitler nedeniyle her önemli olayın haber yapılması mümkün değildir ve haber bültenleri gerçeğin aynası olmaktan ziyade gerçekleşen olayların sadece belirli bir kısmını kitlelere aktaran yayınlardır. Olayların haber olup olmayacağını belirleyen etkenlere bakıldığında ise ilgi uyandırması ve çarpıcı olması gibi özellikler öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, özellikle haber bültenlerinde şiddet içerikli olaylara daha fazla yer ayrıldığı görülmektedir. Literatürdeki çalışmalar, haber kaynağı olarak televizyonu baz alan kesimlerin devlet kurumlarının kriz durumlarında yaptıkları açıklamalara daha az güvendiğini, bunun yanında gazetelere başvuruların ise güven algısının daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Şekil 4 : İstanbulda Yaşarken En Çok Endişe Duyduğunuz Konu Nedir?

Mahalle güvenlik algısının oluşmasında bireylerin yaşadıkları ya da çevrelerinde tanık oldukları, dolayısıyla enformel yollarla haberdar oldukları ve doğrudan karşılaştıkları güvenlik problemleri daha etkili iken; şehir güvenlik algısının oluşmasında medyanın aktarım tarzı belirleyicidir.

İstanbul Kent Güvenliği Projesi'nde başvurulan yöntem, İstanbul'da oluşan güvenlik kaygısının irdelenmesini sağlamış, İstanbul'un güvenliğinin ideal düzeye ulaşmasında halkın kendini yaşadığı kentte güvenli hissetmesinin önemine vurgu yapmıştır.

Halkın en çok endişe duydukları konuların başında %78'lik bir oranla suç gelmektedir. Suç'u %53'lük bir oranla trafik takip etmektedir. Hayat pahalılığının oranı %41'dir. Şehirde yaşayanları çeşitliliği de insanlar arasında endişe konusu yapılmış ve %8'lik bir orana erişmiştir. %6 civarında bir oranla aşırı kalabalık yine İstanbul'da yaşayanlar arasında endişe duyulan konular arasındadır. Görüleceği gibi İstanbul'da yaşayanlar için endişe edilen en önemli konu güvenlidir.

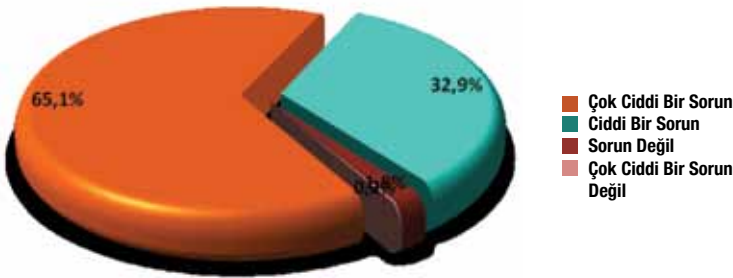
İstanbul halkının suç konusundaki endişelerinin düzeyi sorgulandığında ise oranın oldukça yüksek olduğu gözlenmiştir. Suçun çok ciddi bir sorun olduğunu belirtenlerin oranı % 65 gibi yüksek bir oran olmuştur (Şekil 5).

İstanbul Kent Güvenliği Projesi boyunca, güvenlik endişesinin ölçülmesi konusunda en çok dikkat edilen noktalardan biri, gerçek suç oranları ile algılanan oranlar arasındaki farklılıklardır. Bu konuda yanılığa düşmemek için proje dahilinde çeşitli uygulamalara dikkat edilmiştir. Özellikle medyanın yarattığı suç algısı, başta Türkiye olmak üzere çeşitli ülkelerde de üzerinde önemle durulan bir konudur. Halkın güvenlik algısının şekillenmesinde medya bu noktada çok önemlidir.

Farklı ülkelerde gerçekleştirilen çalışmalar, devletler tarafından kayıt altına alınmış verilerin yanı sıra halk arasında yapılan ve halkın güvenlik algısı çerçevesinde şekillenen çalışmalara öncelik vermektedir. İstanbul Kent Güvenliği Projesi çerçevesinde de bu yöntem izlenerek, Emniyet Genel Müdürlüğü'nden, araştırmanın başlangıç tarihlerinde alınan veriler ve suç haritaları, halkın kentin güvenliğine dair algısı ile karşılaştırılmıştır.

İstanbul'da halkın güvenlik algısını ölçmeye yönelik ilk çalışma olan Uluslararası Suç Mağduriyeti Araştırması'nı destekler şekilde, İstanbul Kent Güvenliği Projesi verileri de İstanbul'da gerçekleşen suç sayısının genel olarak Avrupa kentlerinden düşük olmasına rağmen; kentin farklı kesimlerinde halkın İstanbul'a dair güvenlik algısının orantısız bir şekilde düşük olduğunu göstermektedir. İstanbul, Avrupa kentleri arasında halkın suç korkusunun en yüksek olduğu kenttir.

Şekil 5 : İstanbul'da Suç Sizin İçin Ne Kadar Sorun ?

Bu bağlamda, proje dâhilinde İstanbul geneline dair soruların yanı sıra, bireylerin daha kolay gözlemleyebilecekleri, yakın çevrelerine dair de sorular yöneltilmiştir. Buradaki amaç gerçek ile algı arasında bir farklılık olup olmadığını gözlemleyebilmektir.

Sonuç olarak proje kapsamında gerçekleştirilen anket çalışmasında kent sakinlerinin

şehir güvenlik algısı ve mahalle güvenlik algısı arasındaki önemli bir fark çıkmıştır. Bu fark algı ile gerçek arasındaki ayrımı gözlemleyebilmek açısından önemlidir. İstanbul halkının şehir güvenlik algısı, mahalle güvenlik algısından dikkat çekici şekilde düşüktür.

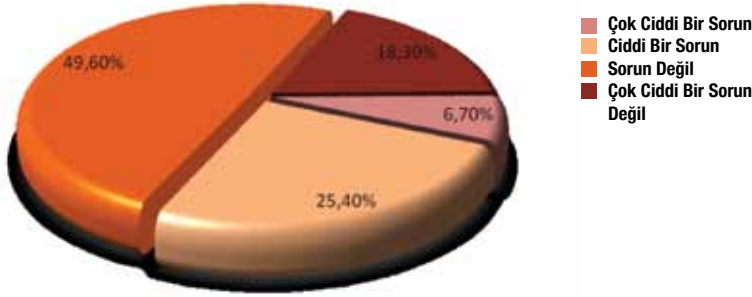
Anket çalışması sonuçlarına göre, İstanbul halkı mahallelerini yaşadıkları şehre oranla çok daha güvenli bulmaktadırlar. İstanbul genelinde 32 ilçede TÜİK'ten alınan örneklem çerçevesinde 5400 katılımcı ile gerçekleştirilen anket sonuçlarına göre; katılımcıların %65,1'i İstanbul genelinde suçun "çok ciddi bir sorun," % 32,9'u ise suçun "ciddi bir sorun" olduğunu düşünmektedir. Bir diğer ifade ile İstanbul genelinde suçun ciddi veya çok ciddi bir sorun olduğunu düşünenlerin oranı % 98 gibi son derece yüksek bir orandır.

İstanbul'a dair suç algıları sorulan işyeri sakinlerinin de cevapları hane halkı verileriyle paralellik göstermiştir. Büyük bir kesim suçun, İstanbul için çok ciddi bir sorun olduğunu düşünmektedir.

Halkın çoğu İstanbul'da suçun çok ciddi bir sorun olduğunu düşünmelerine rağmen, yaşadıkları mahallede suçun çok ciddi bir sorun olduğunu düşünenlerin oranı düşüktür. Katılımcıların %49,6'sı suçu çevresinde çok ciddi bir sorun olarak gördüğünü belirtirken, %6,7'si ciddi bir sorun olmadığını belirtmiştir. Bu durum, İstanbul'da gerçekleşen suç ile halkın algısı arasında ciddi ve incelenmesi gereken bir farklılık olduğunu ortaya koymaktadır.

Yaşadıkları metropolle ilgili güvenlik algısı büyük ölçüde medyadan edindiği bilgilerle şekillenen bireyler ise bu durum karşısında yaşadıkları bölgeyi olduğundan daha güvensiz algılayabilmektedir. Güvenlik algısı, yaşam kalitesi açısından değerlendirildiğinde en az gerçek güvenlik durumu kadar etkilidir.

Şekil 6 : Çevrenizde Suç Ne Kadar Ciddi Bir Sorundur?

Güvenlik sorunları fazla olan bir kent güvenli olarak algılanabilirken çok daha güvenli bir kentin daha negatif bir güvenlik algısı olma ihtimali mevcuttur. Bu bağlamda, İstanbul'da suç oranlarının Londra ve New York gibi metropollere kıyasla çok daha düşük olmasına rağmen şehrin güvenlik algısı ile ilgili olarak önemli problemlerin olduğunu söylemek mümkündür.

İstanbul Kent Güvenliği Projesi kapsamında yapılan çalışmalarda işaret edilen bireylerin kendilerini mahalle bazında şehirden daha güvenli hissetmesi de medyada gündeme dair güvenlik problemlerinin zaman zaman travmatize edilerek sunumunun bir yansıması olarak değerlendirilmektedir.

2.3. Okul ve Okul Çevresi Güvenliği

Batıda okul güvenliği ile ilgili araştırmaların geçmişi 1900' lü yılların ortalarına dayanırken, 16 milyonu aşkın öğrenci sayısı ile ülkemizde okul güvenliği ile ilgili araştırmaların 2000' li yıllardan çok da geriye gitmediğini, araştırma sayısının da fazla olmadığını rahatlıkla görebiliriz.

Güvenli okullar, öğrencilerin ve öğretmenlerin kendilerini fiziksel, psikolojik ve duygusal olarak özgür hissettikleri ortamlar olarak tanımlanır (Dönmez ve Güven, 2003: 304). R.D. Stephens ise benzer şekilde güvenli okulu, korku veren bir çevreden uzak, öğrencilerin öğrenebildikleri, öğretmenlerin öğretebildikleri okullar olarak tanımlar (Stephen, 1995: 13-14).

Çocukların aktif zamanlarının büyük bölümünü okullarda geçirdikleri düşünülecek olursa, okullarda alınacak güvenlik önlemlerinin önemi daha iyi anlaşılacaktır. Bu noktada güvenli okullar, eğitim verilen öğrenci grubunun destekleyicisi ve yardımcısıdır. Güvenli okullar, öğrencilerin ihtiyaçlarının, ilgilerinin ve özel gereksinimlerinin karşılayıcısı olarak görülürler. Güvenli okullar, tüm öğrenciler için pozitif okul iklimiyle, kişi-çevre uyumunun unsurlarını en üst düzeye çıkarmaya eğilimlidirler (Schneider, Walker ve Sprague, 2000: 7-9).

Okul güvenliği öğrenciler, öğretmenler, okul görevlileri gibi kişileri, bu kişilerin birbirlerine karşı tavırları gibi çevresel faktörleri içermekle birlikte; fiziksel şartları da kapsamaktadır. Güvenli okul kavramı yalnızca suçla karışmaktan ve suçun mağduru olmaktan korunan okulları değil, öğretmen, yönetici ve okul çalışanlarının tutum ve davranışları, okulların tasarımı, bina yapısı, iç donanımına kadar pek çok farklı unsuru içinde barındırmaktadır.

Okul çevresi güvenliği ve okul güvenliği kavramları birbirinden ayrılmaktadır. Okulun bulunduğu çevrenin suç, şiddet ve düzen eksikliğinden kaynaklanan problemlerden korunuyor olması 'okul çevresi güvenliği'ne işaret etmektedir. Öte yandan öğrencilerin suç, şiddet ve düzen eksikliğinden kaynaklanan tehditlere maruz kalmadığı bir eğitim ortamı ise 'güvenli okul' kavramını temsil etmektedir. Okul ve okul çevresi güvenliğinin sağlanması, okul güvenliğine dair sorumlu kişi, kurum ve kuruluşların tanımlanması, okulda var olan madde bağımlılığı, şiddet, güvensiz ortam gibi farklı tehditlerin tespit edilmesi ve bu problemlerin aşılmasında alternatif stratejiler geliştirilmesi ile yakından ilgilidir.

Okul ve okul çevresi güvenliğinin sağlanmasına dair literatür, okulların suçun önlenmesinde baş role sahip kurumlar olmasından yola çıkmaktadır. Bu bağlamda, önemli bir kısmını okulun kapsadığı ve okulun bu anlamda temel basamaklardan biri olarak görüldüğü suç önleme yöntemleri farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır.

Bright tarafından yapılan sınıflandırmaya göre;

1) Suç önlemede toplum destekli polislik, caydırma, devriye ve olayların çok olduğu bölgelerde devriye artırımı gibi polisiye tedbirleri ve alternatif cezalandırmaları da içeren mahkemeleri kapsayan ceza adalet yaklaşımı,

2) Okul destekli programlar, çocuk ve ailelerin desteklenmesi ve toplumun desteklenmesini içeren Sosyal Suç Önleme,

3) Çevresel faktörlerin düzenlenmesi ya da değiştirilmesi ve koruma görevlilerinin

arttırılarak suç işlenmesinin daha da güçleştirilmesini içeren duruma dayalı fırsat azaltma gibi farklı suç önleme yolları tanımlanmıştır. Bu kapsamda okul, sosyal suç önleme mekanizmaları arasında tanımlanmaktadır (Bright, 1991: 32).

Clarke ise suç önlemeyi dörde ayırmaktadır:

1) Çocuk gelişimi: Ebeveyne bu noktada bilgi ve tecrübe birikimi kazandırma, fiziksel ve zihinsel sağlığın geliştirilmesi ve okul öncesi eğitim,

2) Toplumsal gelişim: Sosyal servis ve hizmetlerin teşvik edilmesi ve desteklenmesi, polis-halk ilişkilerinin geliştirilmesi ve informal kontrolün artırılması,

3) Sosyal Gelişme: Özellikle Birleşmiş Milletler'in ilgi sahasına giren ve gelişmekte olan ülkelerin suç üzerinde doğrudan etkili olan sosyal ve ekonomik şartların iyileştirilmesi,

4) Duruma Dayalı Suç Önleme: Bu yaklaşım suça olan motivasyonun azaltılmasından çok suç işleme fırsatlarının azaltılmasını hedefler. Belirtilen suç önleme teknikleri arasında okul ve okul çevresi güvenliğinin sağlanması, çocuk gelişimini, toplumsal ve sosyal gelişimi etkileyen temel bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır (Clarke, 2001: 129).

2.3.1. Okul Güvenliğini Etkileyen Faktörler

Okul güvenliğini etkileyen faktörler oldukça geniş ve çeşitli unsurları içermektedir. Bu unsurların bir kısmı fiziksel düzenlemeleri kapsarken bir kısmı ise davranışlarını yönlendirilmesini kapsayabilmektedir. Davranış düzeyindeki uygulamaların ise bir kısmı çocukları merkeze alan uygulamalar, diğer bir kısmı ise okul yöneticilerini ve aileleri merkeze almaktadır. Bu çeşitlilik, konunun oldukça geniş bir şekilde ve çok sektörlü olarak ele alınmasını gerektirmektedir. Bazı temel faktörler okulun güvenli ya da güvensiz olmasını etkiler (National Crime Prevention Council, 2005: 9). Bu konuların uygulayıcı tarafları olan kanunu uygulayanlar, idareciler, öğretmenler, rehber ve psikolojik danışmanlar, veliler ve toplumun diğer üyeleri ile birlikte çalışma, okulda güvenliği sağlamada ve şiddeti önlemenin başarılı olmasında çok önemlidir.

- Okul güvenliğinin oluşturulmasındaki ayaklar, sadece şiddetin önlenmesine yönelik olmamalıdır. Okul ve çevresindeki fiziksel şartların dezavantajlı konularının giderilip, güvenli hale getirilmelerinden, çocuk gelişimi ve psikolojisi konusunda eğitilmiş personele; suç ve şiddet karşısında farkındalığın oluşturulmasından, öğrencilerin aileleri ile olan sağlıklı ve etkili bir iletişime kadar uzanan bir skalayı kapsamaktadır.

- Okul güvenliğinde suç önleme prensipleri ışığında çalışmaların güncel ve bütüncül istatistik veriler ve bilgiler ışığında hazırlanması gerekmektedir. Hazırlanan bu önleme çalışmalarına okulun tüm üyelerinin dâhil edilmesi öncelikli hedefler arasında olmalıdır. Bu paralelde okul personeli ile öğrenciler arasında sıkı işbirliğinin oluşturulması esastır. Ayrıca alkol ve uyuşturucu bağımlılarına yönelik politikaların oluşturulması, mağdur destek programlarının yapılması ve bütünlendirilmiş suçla mücadele komitesinin kurulması suç önleme prensipleri ışığında yapılması gerekenlerdendir.

Şekil 7 : Okulda Öğrencileri Bekleyen En Büyük Tehlike Nedir?

Okul güvenliği ile ilgili risk faktörleri, Batı literatüründe farklı şekillerde sınıflandırılmıştır. Bu kategoriler, okul içindeki ilişkiler, okul çevresi ile olan ilişkiler ve fiziksel düzenlemeler çerçevesinde ele alınabilir.

İstanbul Kent Güvenliği Projesi kapsamında İstanbul çapında gerçekleştirilen anket çalışması, İstanbul'un 32 ayrı ilçesinde yaşayan mahalle sakinlerinin okulda öğrencileri tehdit eden en önemli tehlikenin ne olduğuna dair fikirlerine işaret etmektedir. Buna göre; uyuşturucu madde bağımlılığı, kötü arkadaş çevresi ve okul düzeninin ve okul çevresinin bozukluğu okulda öğrencileri tehdit eden en önemli tehlikeler olarak sıralanmaktadır.

Okulda öğrenciler için en önemli tehlike olarak görülen uyuşturucu madde bağımlılığının oranı %26,9'dur. İkinci sırada algılanan tehlike ise kötü arkadaş çevresinin oranı ise %24,5'dir. %15,3 ile okul düzeninin ve çevresinin bozukluğu üçüncü sıradadır. Öğrencilerin okulu sevmemesi ise %12,2'lik bir oranla dördüncü sıradadır. Diğer unsurların oranı ise %0,5'dir.

İstanbul Kent Güvenliği Projesi kapsamında İstanbul'da gerçekleştirilen anket çalışmasının sonuçları, mahalle sakinlerinin okul güvenliğinin sağlanmasında okul yönetiminin ve polisin rolüne dair fikirlerini sunmaktadır. Mahalle sakinlerinin fikirleri, okul yönetimlerinin okul güvenliğine dair önlem aldıklarına polisin aldığı önlemlerden daha fazla inandıklarını da göstermektedir. Polisin okul çevresi güvenliğinin artırılmasına yönelik çalışmalarının artırılması gerekmektedir.

Okul yöneticilerinin ve yetkililerin, okul içinde ve çevresindeki sorunlar ve sorun yaratan kişiler hakkında gösterecekleri ilgili tavırları, öğrencilerin de kendilerini okul içinde daha güvende hissetmeleri açısından önemlidir. Öğrenci-öğretmen-polis işbirliğinin sağlanması, herhangi bir güvenlik tehdidine maruz kalan öğrencilerin okul eğitimcileri ve yöneticilerine başvurmaları ancak yetkililerin böylesi bir ilgisi ile mümkün hale gelecektir.

İstanbul Kent Güvenliği Projesi kapsamında İstanbul'da 32 farklı ilçede gerçekleştirilen anket sonuçları da bu tespitlere paralel sonuçlar vermektedir. Okul özel güvenliği, öğretmenler ve okul müdürü okullardaki olaylara müdahale etmesi beklenen öncelikli merciler olarak görülmektedir.

Okul güvenliğinin sağlanması konusunda müdahil olması istenen kişi ve kurumların oranları sırasıyla şöyledir. Okul güvenliğinin okullarla ait özel güvenlik birimlerince sağlanmasını isteyenlerin oranı %37,1, öğretmenler tarafından sağlanmasını isteyenlerin oranı %26,5, okul müdürü diyenlerin oranı %24,6, okul aile birliği diyenlerin oranı ise %2,3'tür. Tüm bunların yanında polisin, okul güvenliğini sağlamasını isteyenlerin oranı ise sadece %9,2'dir. Polisin okul içerisinde tedirginlik yarattığı ve çocukları olumsuz

etkilediği gerekçesiyle polis, okul güvenliğinin sağlanmasında etkin bir yöntem olarak düşünülmemektedir. Ancak okul çevresi güvenliğinin sağlanmasında polisin varlığı yine istenen unsurlar arasındadır (Şekil 8).

2.4.Yerel Yönetimler ve Kent Güvenliği

Kent güvenliği, günümüzde önceki dönemlerden çok daha büyük önem arz etmektedir. Yerel yönetimler bu alanda belirleyici bir role sahiptir. Yerel yönetimler, hem ilgili farklı teknik servisler arasında hem de devletin farklı mercileri arasında iletişim kurulmasında önemli bir rol oynamaktadır.

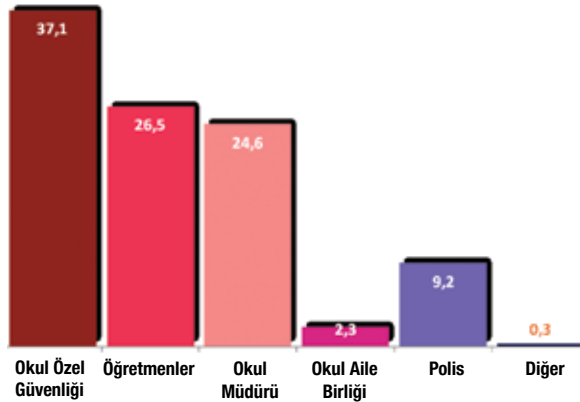
Güvenlik hizmetlerinin yerelleşmesi konusunda değinilmesi gereken önemli bir nokta da yerel yönetimlerle merkezi yönetim arasındaki ilişkinin yapısıdır. Bu noktada öncelikle yapılması gereken kurumların görev alanlarının ve sorumluluklarının açık bir şekilde tanımlanmasıdır. Aynı şekilde sorumluluğun belli bir yere yığılması, görev alanlarına göre tüm yetkili ve kurumlar tarafından paylaşılması gerekmektedir.

Bu görev alanları, kentsel alanlar düşünüldüğünde çevresel ve fiziksel planlamalar, yerleşme izinleri, vergi düzenlemeleri ve konut inşaları gibi konular olarak belirlemektedir. Yine bu noktada yerel yönetimlerin ilgili sorunlara üretecekleri çözüm önerilerinin hayata geçirilmesini destekleyecek mali gücü elinde bulundurmaları ve çözüm sürecinde aktif rol oynamaları sağlanmalıdır. Yerel ve merkezi yönetim arasında yetki ve sorumluluk tanımları belirli olmalı, karşılıklı katılım ve diyalog sağlanmalıdır (Ceritli, 2003: 263-265).

Yerel yönetimlerin görev ve sorumlulukları merkezi yönetimleinkilerle karşılaştırıldığında daha az önemliymiş gibi görünmektedir; ancak yerel yönetimlerin halkın şikâyetlerinin doğrudan muhatabı olduğu gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır.

Yerel hizmet, bir yer, mahal ve bölgeyi ve oraya yaşayan halkı ilgilendiren, yani tüm ülkeyi ve ülke halkını ilgilendirmeyen hizmetleri ifade etmektedir (Aydın, 2009: 142). Temizlik hizmetleri, su, elektrik, gaz hizmetleri ve şehir içi ulaşım vb. gibi yerel hizmetler, yerel halkın günlük yaşamını sürdürülmesinde büyük önem taşımaktadır ve yerel yönetimler tarafından yürütülmektedir.

Şekil 8 : Okulda Güvenliği Kimler Sağlamalı ?

• İstanbul Kent Güvenliği Projesi kapsamında gerçekleştirilen anket çalışması, İstanbul halkının İstanbul'un en önemli güvenlik sorununa dair fikirlerine yer vermektedir. Çalışmalar,

öne çıkan konuların pek çoğunun emniyet teşkilatı yanı sıra yerel yönetimlerin de sorumluluk dairesine girdiğine işaret etmektedir.

• Yerel hizmetler, genellikle yerel halkın huzur ve sükûnunu sağlamaya yönelik işlemektedir. Bu açıdan bakıldığında da bu amaca en uygun hizmet olarak “iç güvenlik” hizmetinin yerel olarak sunulabilecektir.

• Evrensel değerler olan demokratik toplum ve katılımcı yönetim anlayışı kaçınılmazdır. Çünkü güvenlik hizmetleri; demokrasi, eşitlik ve hukuk ilkeleri çerçevesinde ve yerel halkında katılımı sağlanarak sunulması gereken bir hizmettir.

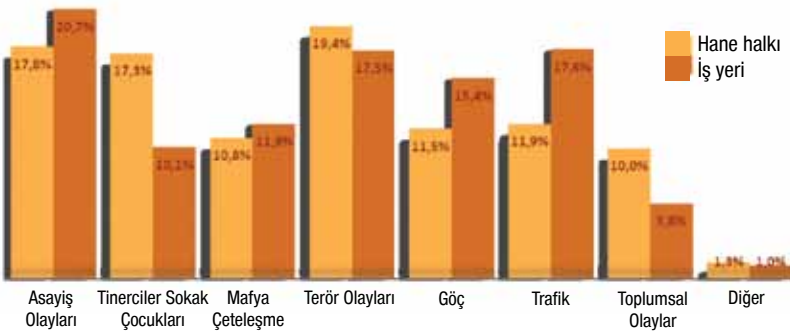
Halkın katılımı ve desteği olmadan güvenlik güçlerinin tam anlamıyla suç ve suçlulukla mücadele etmesi mümkün değildir. Belediye zabıtası, sınırlı bir görev ve yetki alanı olsa dahi, güvenlik hizmetlerinin yerel olarak sunulabileceğine dair ülkemizde verilen bir örnektir. Aynı şekilde belediyelerin şehir içi trafik birimlerini kurmuş olması ve köylerdeki muhtarlık sistemi de Türkiye’de güvenlik hizmetinin yerelleşmeye başladığına dair sunulan örneklerdir (Aydın, 2009: 144-145).

İstanbul sakinlerinin büyük çoğunluğu benzer şekilde sokak çocuklarının mahallelerinde çok ciddi bir sorun olduğunu düşünmektedir. Bu durum İstanbul’un pek çok bölgesinde sokak çocuklarının varlığına da işaret etmektedir.

2.4.1.Aydınlatma

Güvenli ve konforlu yaşam koşullarının yaratılması temel amaç olan şehircilik anlayışı içinde kent içi yol aydınlatmalarının önemi büyüktür. Gündüze oranla trafik yoğunluğunun %50 azalmasına karşın, gece aydınlatılmamış yollarda meydana gelen öldürücü ciddi kaza sayısında 3 kat artış olduğu açıklanmaktadır (egm.gov.tr, 2009). 15 ülkede 62 test yolunda yapılan araştırmalar sonucunda, gece yollar aydınlatıldığında kaza sayısının %13 ila %75 oranlarında düştüğü saptanmıştır (CIE, 1993).

Şekil 9 : İstanbul’un En Önemli Güvenlik Sorunları Nelerdir?

Aydınlatmanın kriminal suçları önleme üzerine etkisini araştırmak için yapılan çalışmalarda da, kent içi yollar ve alanlar kriterlere uygun olarak aydınlatıldığında suç işleme oranlarında yaklaşık %20 azalma olduğu görülmüştür (Painter ve Farrington, 2001, 266-284).

Ayrıca, işlenen suçların şiddetinde %40'lık oranlarda azalmalar olduğu belirlenmiştir (Gan ve Grabosky, 2000). Bu sonuçlara dayanılarak, kent içi yol aydınlatmalarının güvenlik ve konfor açısından gerekliliği açıkça ortaya çıkmaktadır. Ancak tüm dünyada olduğu gibi, ülkemizde de “enerji tasarrufu” konusu en güncel konu olarak yerini korumaktadır. Enerji tasarrufunun lambaların gelişigüzel söndürülmesi ya da hiç tesisat yapılmaması ile değil, görüş koşullarını sağlayan ve en az bakım gerektiren minimum maliyetli tesisatlarla gerçekleştirilebileceği akıldan çıkarılmamalıdır (Onaygil, Güler ve Çolak, 2009).

Aydınlatma, doğal gözetimin sağlanmasında önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla kent güvenliği çalışmalarında aydınlatma önemli bir başlıktır. Cadde ve sokakların aydınlatılmasında yayaların birbirlerini, bunun yanında otomobillerin de yayaları görebilmeleri dikkate alınmalıdır. Uygun tekniklerle yapılandırılmış bir aydınlatma insanların kendilerini yaşadığı çevrede daha konforlu hissetmelerini sağlar. Bu sebeple uygun aydınlatma teknikleri kullanılmalıdır.

2.4.2. Önleyici Güvenlik Hizmetlerinin Geliştirilmesi

Güvenliğin sağlanmasına yönelik çalışmalarda büyük rolü olan birimlerden biri belediyelerdir. Belediyenin hizmet kapsamının güvenliği de kapsayacak şekilde detaylandırılması gerekmektedir. Bu konuda risk altındaki çocuklara yönelik eğitim, meslek kazandırma, işe yerleştirme, konut sağlama gibi konular da yerel yönetimlerin görevleri çerçevesinde değerlendirilmelidir. Sultanbeyli semti örneğinde AB fonları kapsamında Sultanbeyli Belediyesi ve İ.B.B.'nin sokakta çalışan çocuklara yönelik ürettiği projenin benzerlerinin desteklenmesi gerekmektedir. Benzer şekilde TOBB ve İş-Kur'un 14-18 yaş arası gençlere yönelik hazırladığı projelerin genele yayılması desteklenmelidir.

2.4.3. Alt Yapı Hizmetleri

Belediyelerce, ikili ilişkiler yoluyla sürdürülen güvenlik çalışmalarının teknik zorunluluk haline getirilmesi temel gereksinimlerden biridir. Büyükşehir belediyeleri ile yapılacak ortak çalışmalar yoluyla kentte bir fiber-optik altyapının yerleştirilmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra fiziksel mekân düzenlemelerine de ihtiyaç vardır. Dar ve merdivenli sokak gibi fiziki engeller nedeniyle polisin devriye gezemediği bölgelerin mevcudiyeti suça müdahaleleri zorlaştırmaktadır. Bu bölgeler suç yapılanmalarına yuva haline gelebilmektedir. Kentsel tasarım ve planlama gibi belediye hizmetleri kapsamında değerlendirilebilecek hizmetlerin güvenlik hizmetlerine engel olması önlenmelidir.

2.4.4. Çocuk ve Gençlerin Suça Karışmasının Önlenmesi

İstanbul Kent Güvenliği Projesi kapsamında okul ve okul çevresi güvenliğinin sağlanmasına yönelik yapılan araştırmalar çocukların ve gençlerin suç korkusundan uzak, suça karışmaktan korunabildiği ortamlarda yetişmelerinin kent güvenliğine pozitif katkısı olacağını öngörmektedir. Okul binalarının doğal gözetlemenin yapılabilmesine fırsat tanıyacak şekilde yapılması gerekmektedir. Okul ile dış çevresi fiziksel olarak ayrılmalıdır. Böylece okullara sadece ilgili kişilerin girişleri sağlanmış, ilgisiz kişiler ise caydırılmış olur. Işıklıdırmanın güvenlik algısına etkisi düşünüldüğünde okul aydınlatmalarının bakımlı olması son derece önemlidir. Ayrıca sosyal iyileştirme açısından çocukların zorunlu eğitimi alıp almadıklarının takibinin bu sürecin önemli bir noktasını oluşturmaktadır.

2.4.5.Kentlilik Bilinci

Halkın yaşadığı kente sahip çıkması ve farklı güvenlik tehditlerinin oluşumuna karşı farkındalık oluşturması kentlilik bilinci kapsamında değerlendirilen konulardır.

Bireylerin yaşadıkları yeri benimsemeleri ile suç ve sosyal düzensizliklere karşı toplumsal kültürün oluşması arasında bir ilişki vardır. Yaşanılan yerin fiziksel olarak düzgün olması, beraberinde sosyal bütünleşmeyi getirir. Bireyler arasında bağın güçlü olduğu toplumlarda güven duygusu yüksektir. Bu da söz konusu toplumda yaşam kalitesini yükseltir.

Bireylerin yaşadıkları yerlere olan bağının güçlendirilmesi için;

- Bireylerin yaşamış olduğu bölgelere ilişkin aidiyet duygularının geliştirilmesi
- Yaşanılan yerin temiz, düzenli ve bakımlı hale getirilmesi
- Gürültünün en aza indirilmesi
- Çöpler, duvar yazıları ve düzensizlik çağrıştıran her türlü sorunun ortadan kaldırılması
- Kaldırımların ve yolların yürüyüşe ve geçişlere elverişli halde olması
- Yol çizgilerinin belirlenmesi
- Suç önleme stratejilerinin belirlenmesi
- Risk altındaki toplumsal gruplara yönelik stratejilerin geliştirilmesi
- Toplumun güçlendirilmesi adına yerel yönetimin eylem planları oluşturması gerekmektedir.

Bunun yanı sıra kent içerisinde plansız veya kaçak yapılaşmaların bulunduğu yerleşim yerlerinde toplumun ihtiyaçlarının doğru tanımlanması mümkün olamamaktadır. Dolayısıyla insanlarda kentlilik bilinci oluşmamaktadır. Bu yerleşim yerlerinde özellikle okullarda vandalizm dikkat çekici boyutlardadır. Sözü geçen faktörler göz önünde bulundurulduğunda İstanbul kendi içinde çeşitlilik taşımaktadır. Güvenlik ve suç oluşumu, kentlilik bilincinden yoksun yerleşim yerlerinde daha mümkün hale gelmektedir. Bu konuda karşılaşılan sorunların çözümüne yönelik topyekun bir eğitime başvurulması gerekmektedir. Konu ile ilgili çalışmalarda yerel yönetimlerin aktif şekilde görev alması önem taşımaktadır.

2.5. Çok Sektörlü Güvenlik Anlayışı

Özellikle son 20 yılda suçla mücadelenin çok yönlü ve karmaşık bir süreç olduğu açık şekilde görülmektedir (Walklate, 2001: 930). Suçun oluşumuna dair değişen yaklaşımla birlikte, suçla mücadelede tek sorumlunun güvenlik hizmeti veren kurumlar değil, toplumsal farklı aktörlerin de olduğu kabulü ön plana çıkmıştır.

Suçla mücadelede yeni stratejiler üretmeye dair literatürde, bu bakış açısı yansımaları sorumluluk alma yaklaşımı, işbirliği, çok sektörlü inisiyatifler, kendi kendine yardım gibi yaklaşımlarda bulmuştur (Walklate, 2001: 930). Bu noktada suçu önleme stratejilerinin artık yalnız polise ait olan bir sorumluluk alanını aşmış, yerleşimciler, kent plancıları, eğitimle ilgili otoriteler, belediyeler, aileler ve bireyler gibi pek çok aktörün sorumluluk alanına girdiği görülmektedir.

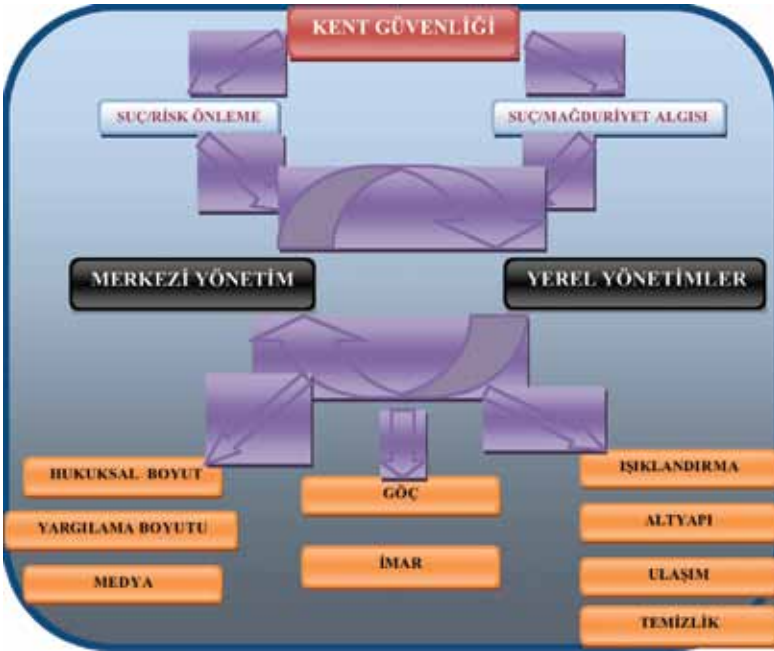

Çok sektörlü güvenlik stratejilerinin geliştirilmesi, aile, toplum, mahalle, eğitim, ceza-adalet, rehabilitasyon, çevresel tasarım ve şehir planlama sektörleri ile iş çevreleri, sivil toplum kuruluşları, araştırma merkezleri, üniversiteler, yerel ve merkezi yöneticiler, sosyal hizmet uzmanları, sosyologlar, psikolojik danışmanlık ve rehberlik uzmanları gibi pek çok aktörün içinde bulunduğu geniş kapsamlı bir güvenlik mekanizmasını gerekli kılmaktadır. Çok sektörlü güvenlik stratejilerinin belirlenmesinde farklı kurum ve kişiler arası işbirliğine dayalı bütünlük yaklaşımına başvurulması gerekmektedir.

İstanbul Kent Güvenliği Projesi kapsamında yapılan çalışmalarda çok sektörlü güvenlik yaklaşımı, bütünlük yaklaşım ve sektör polisliği gibi farklı tanımlar yoluyla incelenmiştir. Özellikle toplum destekli polislik çalışmalarında öne çıkan sektör polisliğinin (multi-agency policing) amacı, sektörlerin, polisin ve diğer kurumların sektörlerden beklentileri ve yapabilecekleri ortak çalışmalar hakkında bilinçlendirilmeleridir.

Oluşturulacak bu işbirliği ile sektörlerde, toplumsal düzenin korunması ve güvenliğin sağlanması konularında duyarlılık geliştirilmesi hedeflenmektedir. Sektör polisliği, tüm sektörler arasında vizyon ve misyon birliğinin oluşturulmasına imkân tanımaktadır.

Şekil 10: Kent Güvenliğinde Sebepler ve İlgili Sektörler

Sektörler arasında koordinasyon eksikliği, kaynakların boşa harcanmasına neden olabilmektedir. Kaynakların boşa harcanmasının önlenmesine yönelik olarak, farklı kurumların işbirliğine imkân tanıyan bir koordinasyon mekanizmasının oluşturulması gerekmektedir.

Güvenlik hizmetlerinin sağlanması sürecinde bilinç sorunu, dile getirme sorunu ve iletişim mekanizmalarının eksikliği, konu ile ilgili yaşanan temel problemler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu bağlamda düzenleyici otorite olan birimlerin eleştirilmesi, eşit ve müzakere merkezli hareket eden aktörlerin bir araya getirilmesi uzmanlar tarafından dile getirilen gereklilikler arasında yer almaktadır.

2.5.1.Çok Sektörlü Güvenlik Stratejilerinin Belirlenmesinde Aktörlerin Tanımlanması

Güvenlik hizmetlerinin sağlanmasında kilit aktörler tanımlanmakta ve bu şekilde suçun önlenmesi için alternatif yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yaklaşımların en temel özelliklerinden biri bireyi temel alan yaklaşımlar olmasıdır. Ayrıca işbirliği aşamasında farklı toplumsal aktörlerin eşit ortaklar olarak bir araya gelmesi gerekliliği de İstanbul Kent Güvenliği Projesi kapsamında görüşlerine başvurulmuş uzmanlar tarafından vurgulanan konular arasındadır.

İstanbul'da, güvenlik hizmetlerinin sağlanmasına yönelik çalışmalarda merkezi yönetimin etkisinin büyük olduğu görülmektedir. Kurumların görevlerinin iyi tanımlanması ve farklı kurumların ilişkilerinin bir sistem çerçevesinde şekillenmesi önemlidir. Emniyet Teşkilatı'nda farklı kurumlarla ilişkilerin zaman zaman sempati kanalları üzerinden yürütüldüğü görülmektedir. Sistem temelli, sürekliliği olan bir yapılanmadan ziyade, birey temelli değişken yapılanmalar hantal bir yapı ortaya koymaktadır.

2.6. Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu (MOBESE)

Entegre teknolojilerin önemli bir ayağını oluşturan güvenlik sistemleri, genel olarak olaylar ortaya çıkmadan önlemek, çıktığı anda haber vermek, işlenmiş olaylarla ilgili olay yeri-mağdur-fail ilişkisini saptamak için kullanılan sistemler olarak tanımlanmaktadır. Bu sistemler, engelleyici, uyarıcı, tespit edici olarak tüm suçlara karşı önlem olarak kullanılmaktadır. Bu sistemlerin yaygınlaşması ve farklı alanlarda kullanımı, gelişen teknoloji ile birlikte güvenlik hizmetlerinin fiziki kontrol ve denetimden çok görsel kontrol ve denetime dönüştüğüne işaret etmektedir.

Bu kapsamda Batı'da ve ülkemizde son yıllarda adından en çok söz ettiren sistem MOBESE olmuştur. Özellikle son yıllarda kentsel alanlarda asayiş suçlarının yanı sıra artan terör olayları ile birlikte MOBESE'nin önemi ve yaygınlığı artmıştır. Ancak gerek batıda gerekse ülkemizde kent güvenliğine yönelik bu entegre sistemlerin sonuçları üzerine yeterli çalışmalar yok denecek kadar azdır.

Ülkemizde, 2005 yılından itibaren başta İstanbul'da uygulanmaya başlanan bu sistem, zamanla diğer şehirlerimizde de uygulamaya konulmuş ve etki alanı genişletilmiştir. Ancak belirtildiği gibi MOBESE kameralarına giderek daha çok para harcanırken, bu kameraların ne kadar etkin olduğu yönündeki tartışmalar devam etmektedir. Varılan nokta kesin sonuç ifade etmemektedir. Diğer yandan Türkiye gibi bu tür entegre sistemleri yeni kullanmaya başlayan ülkelerde sistemin alt yapısının tam olarak oluşturulmaması farklı sıkıntıları ve yetersizlikleri de beraberinde getirmektedir.

İletişim ve haberleşmede yaşanan hızlı teknolojik gelişme ile birlikte, suçlulukla mücadelede yeni yöntemler kullanılmaya başlanmıştır. Bu yeni yöntemler çoğunlukla bireylerin haberleşmelerinin, kamusal alandaki hareketlerinin ve kişisel bir takım verilerinin gözetim altında tutulması esasına dayanmaktadır (Karakehya, 2009: 323).

Günümüz toplumlarında, verilerin depolanması ve tasniflenmesi suretiyle bireylerin gözetimi sadece devlet organları tarafından değil, özel bir takım kişi ve kurumlarca da

yapılmaktadır. Örneğin bankalar arasındaki ortak bilgi paylaşımının bir sonucu olarak, herhangi bir banka bir bireyin diğer bankalarda ne kadar mevduatı veya ne kadar borcu olduğunu öğrenebilmektedir. Bu uygulama, bireylerin ekonomik faaliyetlerinin bir bölümünün denetimi olarak görülebilir. Bunun yanında diğer bir örnekte market ve mağazaların müşterilerine verdikleri indirim kartları sayesinde müşterilerinin harcama alışkanlıklarını takip etme olanağına sahip olabilmeleri olarak gösterilebilir (Karakehya, 2009: 324).

2005 yılında İstanbul'da kurulan M.O.B.E.S.E. ile birlikte hayatımıza giren gözetim ve denetim sistemlerinin dünyanın önde gelen metropollerinde güvenliğin vazgeçilmez bir unsuru olduğu yadsınamaz. Bununla birlikte M.O.B.E.S.E. kendi tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. Nitekim gözetimin eleştirilebilir bir çok yönü olmasına rağmen, vazgeçilmez bazı faydalarının olduğu aşikardır (Lyon, 1997: 10). Bu güne kadar dünyanın önemli metropollerinde bu gözetim ve denetim faaliyetlerinin üzerine yöneltilen eleştirilerin önemli bir kısmı etik ve hukuki yönlerinin üzerine odaklanmıştır.

İstanbul Kent Güvenliği Projesi kapsamında İstanbul halkının MOBESE sistemine dair güvenlik algıları tanımlanmaya ve sisteme dair bilgileri ölçülmeye çalışılmıştır. Grafiklerde mavi renkler hane sakinlerinin verdikleri cevapları yansıtırken, pembe renkli olanlar iş yeri sakinlerini nitelendirmektedir. A grubunda sunulan veriler, katılımcıların MOBESE sisteminden haberdar olan kesimini belirtmektedir. B grubundaki veriler MOBESE sisteminin güvenliğe etkisi olduğuna inanan katılımcıların oranını nitelerken, C grubunda da yaşadığı bölgeye MOBESE sisteminin kurulmasını isteyen katılımcıların oranı görülmektedir. Elde edilen veriler doğrultusunda görülen o ki, İstanbul halkı güvenliğin sağlanmasına yönelik çalışmalarda MOBESE sistemine güvenmektedirler.

Şekil 11: MOBESE'nin Bileşenleri

Proje kapsamında yapılan araştırmaya katılan bireylerin büyük bir kısmı, MOBESE kameralarının kendilerine güven hissi vereceğini belirtmişlerdir.

İstanbul Kent Güvenliği Projesi çerçevesinde gerçekleştirilen anket çalışması sonuçları da İstanbul halkının MOBESE'nin güvenlik üzerinde etkisi olduğuna dair düşüncelerini ortaya koymaktadır. Halkın büyük çoğunluğu (%96,2) MOBESE'nin güvenliğe etkisi olduğuna inanmaktadır.

Kent Güvenliği Projesi kapsamında MOBESE kameralarının da halk üzerinde yarattığı algıyı ölçmek için farklı sorularda yöneltilmiştir. Bunlardan biri de MOBESE'nin yakın çevrelerindeki suçu azaltıp azaltmadığıdır. Böylelikle bireylerin yakın çevrelerini daha somut olarak değerlendirmeleri sağlanmıştır. Bu sonuçlar diğer ilgili sorulardan daha farklı cevaplar elde etmemizi sağlamıştır. Bireyler yakın çevreleri söz konusu olduğunda daha farklı oranlarda cevaplar vermişlerdir. Bu da algı düzeyinde MOBESE'nin yanıltıcı olabileceğini, güvenlik zaaflarına yol açabileceğini göstermektedir. Özellikle medya sunumlarının etkisiyle suçun azaltılmasında çok fazla etkili olduğu düşünülmektedir.

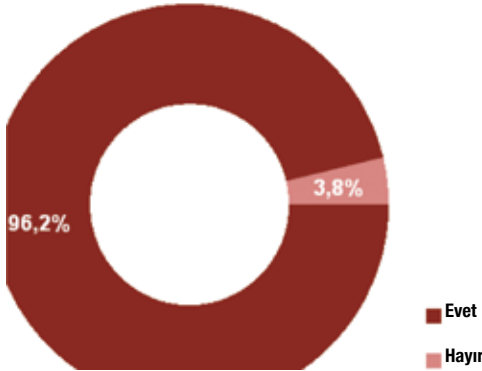
2.6.1. İstanbul MOBESE Projesinin Kapsamı

İstanbul M.O.B.E.S.E. sistemi benzer uygulamalarına göre oldukça kapsamlı bir proje olduğu söylenebilir. Aşağıda projenin çapını belirten bazı rakamlar verilmiştir.

- 3500 polis aracı
- 150 mobil polis karakol birimi
- 12 bölgesel istasyon
- 1170 izleme noktası
- 4017 kamera
- Yaklaşık 1000 muhtar birimi sistem içine dâhil edilmiştir.

Ancak, sistemin genişleyebilir ve birçok element eklenebilir olması en önemli özelliklerindedir.

Şekil 12 : Mobese Sisteminin Güvenliği Etkisi Olduğuna Katılıyor musunuz ?

2004'te Melbourne'de yapılan araştırmalar kameraların insanların kendilerini güvende hissetmelerini sağlayıcı bir faktör olmadığını ortaya koymuştur. Buna dayanak oluşturacak bulgulardan biri uyuşturucu satıcılarının kameraları göz ardı ettiğinin saptanması olmuştur (bbc.co.uk, 2002). İnsanların başka insanlar tarafından izlenmek açısından rahatsız oldukları noktalar olabilmektedir.

M.O.B.E.S.E. kameraları detaylı bir insan kontrolünü gerektirmektedir; elde edilen veriler detaylı olarak incelenmelidir. Kameralarla elde edilen görüntülerin düzenli ve ayrıntılı bir şekilde izlenmemesi ve kontrol edilmemesi verilerin değerlendirilmesinde büyük

sorunlara yol açmaktadır. Hem kameralardaki görüntüleri takip edecek hem de sonrasında görüntüleri inceleyip değerlendirecek görevlilerin konularında eğitilmiş ve uzmanlaşmış olması gerekmektedir.

Kameraların caydırıcılığı noktasında ele alınması gereken en önemli nokta, insanların kameralar tarafından izlendiklerinin farkında olması, davranışlarının sonuçlarını düşünerek hareket etmesidir. İnsanların kamuya açık alanlarda davranışlarının sebep olacağı sonuçları düşünerek hareket ettiği alanlarda M.O.B.E.S.E. kameralar caydırıcı olmaktadır. Ancak insanların davranışlarının sonucunu düşünmesini engelleyecek durumlarda, örneğin alkollü olarak araç kullandıklarında bu caydırıcılık azalacaktır. Çünkü kameralar, insanlar onların orada olduğunun farkında olduğu zaman etkili olmaktadır.

M.O.B.E.S.E. kameralarının güvenlik dışı ve farklı suçlara sebebiyet verebilecek şekilde kullanımı kaygıları da benzer projelere gelen eleştiriler arasındadır.

Kameralara alışan suçlular buna uygun taktikler geliştirmekte ve işlediği suçları kameralardan gizleyebilmektedir.

M.O.B.E.S.E. kameraların suçu önleyiciliğinin dışında suçu çözmede etkili olup olmadığına yönelik de eleştiriler mevcuttur. Londra'da 10.000'in üzerinde M.O.B.E.S.E. kamerayla gözetlenmesine rağmen suçların sadece %20'sinin çözülebildiği belirtilmektedir (IDG News Service, 2007).

M.O.B.E.S.E. kuruluş ve bakım maliyeti gayet yüksek bir sistem olması ve halk arasında projeden beklentiler çok yüksek olmasında rağmen yapılan araştırmalar M.O.B.E.S.E. benzeri sistemlerin sadece belirli suç tipleri üzerinde etkili olduğuna işaret etmektedir.

M.O.B.E.S.E. özellikle kamu düzenine saldırı gibi anlık oluşan suçların önlenmesinde etkin olamamaktadır. Sistemin bu tarz suçları azaltmaktan ziyade, sonucunda oluşabilecek şiddetin etkisini azalttığı varsayılmaktadır.

M.O.B.E.S.E. benzeri sistemler üzerinde gerçekleştirilen araştırmalar, M.O.B.E.S.E.'nin özellikle giriş çıkışları belirli alanlarda etkili olduğuna vurgu yapmaktadır. Otoparklar, alışveriş merkezleri, sınırları belirli toplu konutlar, kamu kurumları, hastane ve hapishaneler bu alanlar arasında sayılabilir. Öte yandan sokaklarda, açık alanlarda M.O.B.E.S.E.'nin etkinliği suçun M.O.B.E.S.E. dışı alanda da işlenebilmesi riskini taşımaktadır.

Sistemin etkin şekilde işleyişi için M.O.B.E.S.E. sisteminin belirli parçalarına sahip karayolları müdürlükleri, belediyeler, emniyet teşkilatı gibi farklı kurumlar arası veri paylaşımını sağlayan merkezi bir sisteme ihtiyaç duyulmaktadır. Bu durum kamera sistemi ve M.O.B.E.S.E.'ye entegre farklı sistemlerin güvenliğinin de farklı kurumlarca çapraz kontrolüne imkan tanıyabilecektir.

Sonuç

İstanbul'un kent güvenliği meselesi sadece bir polisiye mesele değildir. Polis, kent güvenliğinin sağlanmasından sorumlu kurumlardan yalnızca biridir. İstanbul kent güvenliği, polisiye önlemlerin yanında sosyal önlemler, fiziksel önlemler, ekonomik önlemleri de içinde barındıran bir güvenlik anlayışı ile sağlanabilir. İstanbul'un güvenliği, başta İstanbul Valiliği, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, ceza adalet sistemi içindeki aktörler: yargı, infaz ve ıslah mekanizmaları, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve toplum genelinin bütünlük olarak çalışmalarını gerektirmektedir.

İstanbul'un güvenliğinin sağlanması konusunda en başta aşağıdaki temel sorunlara odaklanmalıdır:

- Formel ve formel olmayan sosyal kontrolün kentlerde yetersiz olması,
- Kalabalık ve kontrolsüz büyüme,
- Kente göç edenlerin sosyal ve ekonomik yönden kentle bütünleşememesi
- Kent güvenliği çalışmalarının çok sektörlü yaklaşımdan öte, sadece polisiye stratejilerden oluşması,
- İstanbul valiliği ve yerel yönetimlerin suç önleme kapsamındaki bütünlük çalışmalarının olmaması.

Suç önleme çalışmaları, kent güvenliği kapsamında yapılan faaliyetlerin temelini oluşturmaktadır. Hızlı bir şekilde gerçekleşen sosyo-ekonomik değişimler, beraberinde yeni suç ve suçluları üretmektedir. Bu da kent güvenliği çalışmalarının çok boyutlu olmasını zorunlu hale getirmektedir.

İstanbul'un güvenliğinin sağlanmasında rolü olan aktörlere bakıldığında, karşımıza ilk olarak çıkan aktör polis olsa da, polis kent güvenliğinden sorumlu tek aktör olarak tanımlanamaz. Günümüz mevcut güvenlik politikalarına değinildiğinde, tek sorumlunun kolluk kuvveti olarak görülmesinden dolayı, sadece önleyicilik ve caydırıcılık üzerine kurulmuş politikalar karşımıza çıkmaktadır. Polis dışındaki kurumların, güvenliği sağlama ve sorumluluğu paylaşma konusunda bilgi düzeyleri yetersizdir ve kent güvenliğine dair yapılan çalışmaların daima eksik bir yönünü bu yetersizlik oluşturmaktadır. Dolayısıyla İstanbul'un güvenliğini sağlayabilmesi için tüm aktörlerin birlikte rol alacağı daha kapsamlı makro ve bütünlük politikalara gereksinim vardır.

Kaynakça

- Aydın, A. H., (2009), "Güvenlik Hizmetlerinde Yerelleşme", içinde V. K. Bilgiç (Der.), *Değişik Yönleriyle Yerelleşme*, Ankara: Seçkin.
- Bahar, H. İbrahim, (2008), *Sosyoloji*, Ankara: USAK.
- Bright, J., (1991), "Crime Prevention: The British Experience", in K. Stenson & D. Cowell (Eds.), *The Politics of Crime Control*, London, England: Sage Publications.
- CCTV 'not a crime deterrent," BBC NEWS Website, 14 August 2002, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/2192911.stm>, (Erişim tarihi: 13.2. 2010).
- Ceritli, İ., (2003), *Kentleşme Sürecinin Ekonomi Politikası*, Ankara: Yargı Yayınevi.
- CIE 93, (1992), *Road Lighting as an Accident Countermeasure*.
- Clarke, R. V., (2001), Effective Crime Prevention: Keeping Pace with New Developments, *Forum on Crime and Society*, United Nations Center for International Crime Prevention: Vol. 1 No.1.
- Cohen, A.K., (1996), *Deviance and Control*, Englewood Cliffs, New York: Prentice-Hall.
- Council of Europe, (2001), Belgian Local Police, Seminar in Ankara.
- Dönmez, B., M. Güven, (Aralık 2003), "Genel Liselerdeki Yönetici ve Öğretmenlerin Okul Güvenliğine İlişkin Görev Algıları", *Çağdaş Eğitim*, Sayı:304.

- Emniyet Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi, www.egm.gov.tr/teadb/02yillik/02fihrist.htm, (Erişim tarihi: 21.11.2009).
- Gan, F., P. Grabosky,(1995), *Improved Street Lighting and Crime Reduction, The Promise of Crime Prevention*, 2nd ed. Canberra: Australian Institute of Criminology.
- Grabosky, P., M. James, (1995), *Crime Prevention and Fear Reduction through Enhanced Street Lighting*, Canberra: Australian Institute of Criminology.
- Grönroos, M. and E. Keskinen, (2004), "The Role of Police Visibility in Fear of Crime Finland", *Policing*, Volume 27, Number 4.
- Karakehya, H., (2009), "Gözetim ve Suçla Mücadele", Gözetimin Tarihsel Gelişimi ile Yakın Dönemde Gerçekleştirilen Hukuki Düzenleme ve Uygulamalar Bağlamında Bir Değerlendirme, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.58, S.2.
- Lyon, D., (1997), *Elektronik Göz-Gözetim Toplumunun Yükselişi*, (Der. Hattatoğlu), İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- National Crime Prevention Council, (2003), *School Safety and Security Toolkit, A Guide for Parents, Schools and Communities*, < http://www.ncpc.org/cms/cms-upload/ncpc/files/BSSToolkit_Complete.pdf >, (Retrieved: 27.10.2005).
- Onaygil, S., Ö. Güler, N. Çolak, "İstanbul Kent İçi Yol Aydınlatmaları", <<http://www.energy.itu.edu.tr/epy/pubs/p3-1.pdf>>, (Erişim tarihi: 21.11.09)
- Painter, K. A., D. P. Farrington, (Spring 2001), *Evaluating Situational Crime Prevention A Young People's Survey*, *The British Journal of Criminology*, London, V. 41, No:2.
- Sayer, P., IDG News Service, 21.9.2007.
- Schneider, T., H. Walker and J. Sprague, (2000), *Safe School Design: A Handbook For Educational Leaders Applying The Principles Of Crime Prevention Through Environmental Design*, ss: 7-9.
- Stephens, R.D., (1995), *Safe Schools: A Hand Book for Violence Prevention*, National Educational Service.
- Walklate, S. L., "Fearful Communities?", (2001), *Urban Studies*, Vol. 38, No: 5-6.

COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMLERİNİN SUÇLA MÜCADELEDE KULLANIMI: İSTANBUL ÖRNEĞİ

Bahadır ŞAHİN*

Özet

Kamu güvenliği söz konusu edildiğinde izlenen metotlar genelde kriminolojik teorilere, onlar da suçun sosyal-ekonomik boyutlarına değinerek engellenebileceği varsayımına dayanır. Son dönemde ortaya çıkan, suçun daha çok maddi boyutunu irdeleyen teoriler ise öncükilerin tersine realist bakış açısıyla suç problemiyle mücadele eden kamu siyasaları geliştirmişlerdir. Bu çalışmada, İstanbul şehrinde meydana gelmiş evden hırsızlık suçları, bahse konu teori gruplarından seçilen teorik altyapı çerçevesinde analiz edilmiştir. ArcGIS programının adres eşleştirmesiyle elde edilen sokak-cadde haritalarında gösterilen suçların sosyo-ekonomik verilerle, teorilerin öngördükleri şekilde uyuşup uyuşmadığı tartışılmıştır. Rutin aktivite teorisi diğer teorilere göre suç u açıklamada daha başarılı bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Coğrafi Bilgi Sistemleri, Kirik Pencereler Teorisi, Rutin Aktiviteler Teorisi, sayısal suç haritası, suçla mücadelede teknolojinin kullanımı

Giriş

Kamu yönetiminde suçla mücadele önemli bir yer tutar. Gerek kamu güvenliğinden tasarruf edilememesi, gerek tümüyle ya da kısmen bile vazgeçilememesi ve gerekse güvenlik ihtiyacının özellikle sosyo-ekonomik gelişmeyle doğru orantılı olarak birincil bir toplumsal gereksinim haline gelmiş olması, kamu yöneticilerini ve kural koyucuları, suçla mücadeleyi en etkin ve verimli şekilde yapmaya zorlamaktadır. Gelişen teknolojinin imkânlarından faydalanan güvenlik birimleri ve kamu karar mekanizmaları, bu verimliliği son yıllarda en üst seviyede artırmış ve artırmaya da devam etmektedir. Suçla mücadelede benimsenen teorik altyapının bu verimliliğe katkısı büyüktür, çünkü teorik bağlamda belirlenen hedefleri gerçekleştirmenin başarısı, seçilen teorilerin toplumsal realitelerle uyumuyla doğru orantılıdır. Bu nedenlerle her ne kadar bu makale kamu güvenliği politikalarını tartışmaktaysa da, kriminolojik teorilerin reel uyumu ana konu olarak ele alınacaktır.

Kriminolojik teoriler genellikle suçun ne sebeple meydana geldiğini açıklamaya yöneliktir. Bu nedenle kriminoloji araştırmalarının bulguları, kriminal davranışlar veya bizzat suçluların nasıl suçu oluşturduğu konusunda bilgi verir. Beccaria ile başlayarak bazı düşünürler sapkın davranışlar üzerine yoğunlaşmışlar ve bunların azaltılabilmesi için öneriler sunmuşlardır. Diğer bazı araştırmacılar ise suçlular üzerine araştırmalar ortaya koyarak suçları daha gerçekleşmeden engellemeyi hedefleyen taktikler öne sürmüşlerdir. Adı geçen ikinci tipteki

*Dr. Emniyet Amiri, Suç Analiz, Ar-Ge Bilgi İşlem Büro Amiri, İstanbul Asayiş Şubesi Müdürlüğü.

kriminolojik fikirler çoğu kez yanıltıcı sonuçlar ortaya koymuştur (Örn. Lombroso'nun biyolojik çıkarımları). Dolayısıyla, düşünürler kriminal davranıştan yola çıkarak yeni teoriler üretmişlerdir (Jeffery, 1959).

Açık sistem teorileri kriminolojik düşünceye mekânsal/çevresel bir vecih eklemiş, bu da kriminal davranışların sorumlusunun toplumun kendisi olduğunu iddia eden teorilerin türemesine neden olmuştur. Bu teorisyenlere göre düşük ekonomik statü, etnik bölüşülmürlük, sürekli değişen iskân durumu ve ailesel ayrılıklar, sosyal kargaşaya ve o da toplumun içinde suç hadiselerine yol açar. Bu fikir basitçe suçluların normal insanlar olduğunu ve şartların onları suç işlemeye ittiğini öne sürer. Kriminal davranışlar, toplumdaki sosyal-ekonomik geliştirmelerle engellenebilir. Suçlular, Beccaria'nin önerdiği üzere mantıksal davranmazlar; bazı insanların göğüslediği sosyal-ekonomik dezavantajlar onları suçlu yapar (Sampson ve Groves, 1989).

Rehabilitasyon çalışmaları ve diğer suç yörüngeli araştırmalar bu sosyal-ekonomik geliştirmeleri hedeflediler. Sampson ve Groves (1989) üç sosyal değişimin toplumsal düzeni düzeltebileceğini iddia eder. Bunlar, (1) muhtemel suçluları toplumun denetimi ile kontrol altına alma, (2) toplumsal gruplar arasında arkadaşlık ilişkilerini artırma ve (3) toplumdaki gönüllü sosyal ağlara daha fazla katılım sağlamadır. Fakat bu sosyal müdahalelerin suçlu yörüngeli olduğu ve direkt olarak suç olaylarına ve bunların sebeplerine odaklanmaması dikkat çekicidir.

Diğer bazı rasyonel teoriler, suçlulardan çok, suç olaylarını kendilerine temel olarak almışlardır. Onlardan önemli biri olan rutin aktivite teorisi suçu üç etmenin ortak ürünü olarak tanımlar. Bu etmenler, muhtemel suçlu, uygun bir hedef ve suçluları engelleme kapasitesine sahip bir koruyucunun noksanlığıdır. Muhtemel suçlu ile uygun hedef, suçun niteliğine göre, herhangi bir kişi veya herhangi bir taşınır-taşınmaz mal olabilir. Eğer ortamda bir fırsat varsa, suçlu harekete geçer; bu sebeple kolluk güçleri ve diğer güvenlik örgütleri bir suçun oluşabilmesi için gerekli şartların oluşmasını elden geldiğince sınırlamalıdır. Suç, ancak suçu defedici bir koruyucunun kurban kişiyi ya da mekânı gerektiği şekilde koruması ile mümkün olur (Felson ve Clarke, 1998). Bu yaklaşım Beccaria'nin rasyonel seçim teoremine dayanır; suçlular suç işlemeyen evvel bir kar/zarar analizi yaparlar. Eğer yakalanma ihtimali yüksek ise suçlu suç işlemekten cayacaktır çünkü zarar da yüksek olacaktır. Oysa eğer suçlu hedefin yeterince korunmadığını görürse harekete geçip suçu işleyecektir çünkü risksiz kâr elde etmek isteyecektir (Jeffery, 1959).

Rutin aktivite yaklaşımı suçludan çok suç üzerine odaklanır. Sosyal kargaşa teorisinin tersine rutin aktivite teorisi, çevrenin genel sosyal etkilerinin suç üzerine etkisini görmezden gelir (Rice ve Smith, 2002). Coğrafi olarak, rutin aktivite teorisi, suçların düşük güvenli ve yüksek oranda suç fırsatlarının olduğu yerlerde daha çok kümeleneceğini iddia eder (Clarke, 1983). Bu nedenle, oto hırsızlıkları özel garajlara park edilen araçlardan daha çok kamuya açık sokaklara park edilen araçlara yönelik meydana gelir. Ayrıca, oto hırsızlıkları, ana yollara yakın ara sokaklarda daha çoktur çünkü hırsızlar araçları çaldıktan çok kısa bir süre içinde olay yerinden uzaklaşmak isterler (Rice ve Smith, 2002). Böylece sosyal ve rasyonel teorilerin daima çekişme içinde olmadığı görülebilir. Bütün bu kriminolojik teoriler suç probleminin bir tarafını ele alıp bu problemi engellemek için öneriler üretirler.

Teorik Altyapı

Kolluk kuvvetlerinin sahip olduğu istatistik verileri genellikle müştekilerin veya olay faillerinin ifadelerinde belirtilen adres ve zaman bilgileridir. Bu veriler incelenen suçlar için tam da gerekli olan konumsal bilgiyi içerir. Böylece, güvenlik birimleri, Felson ve Clarke'ın (1998) suçluların suç işlemeye en müsait olduğu yerler olarak tanımladığı "yoğunluk bölgelerini" gösteren haritaları oluşturabilir. Herhangi bir suç yoğunluğu ya da trendi bulunduğu anda, bunları engellemek için gerekli tedbirler de aldırılabilir. Groff ve La Vigne (2002) kolluk kuvvetlerinin bu şekildeki konsantre-suç bölgelerini bulmak için kullandığı haritaların suçla mücadeledeki verimliliği artırdığını gözlemlemişlerdir. Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) çok basit görünen adı sokak suçları için bile gelişmiş istihbarat raporları hazırlayabilecek araçlar barındırır ve suç analizcilerine yardımcı olur.

New York Şehri Polisi, kendi verimliliğini artırabilmek ve geleceğe dönük suç trendlerini takip edebilmek için benzer teknolojik araçlar kullanmaktadır. Compstat projesi bunların en önemlilerindedir ve adres-zaman bakımından suçların oranını ölçmek için kullanılmaktadır. Bu kolluk birimine daha evvel sahip olmadığı bir kabiliyet kazandırmıştır. Birçok konumsal analiz içeren suç haritaları, kaynakları daha verimli kullanarak daha fazla suçu engellemeyi hedeflemektedir. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki diğer birçok polis birimi de bu metodu birebir uygulamıştır. CBS teknikleri kesinlikle suçu tarihe karıştıracak bir metod değildir ama polis teşkilatlarının verimliliğini üst düzeye çıkararak daha az kaynakla daha çok suçun engellenebilmesine imkân sağlamaktadırlar (Walsh, 2001).

Adderley ve Musgrove (2001) CBS araçlarının İngiliz polisine neler kazandırdığı konusunda araştırma yaparak bu tekniklerin İngilizler için önemini ortaya koymuşlardır. İngilizlerin kullanımıyla "suçun coğrafi olarak hedeflenmesi" metodu aynı zamanda çevresel kriminologlarca öne sürülen sosyolojik altyapıyı da içermiştir. Bu teknik, her suç için, suçlunun bulunabileceği alanın 3 boyutlu bir haritasını üretir. Anılan bir olayda, polis bir tecavüz olayının şüphelinin olabileceği alanı 10 kilometre karelik bir yer ile sınırlamış ve şüpheliyi yakalamıştır. Özellikle gelişmiş ülkelerin güvenlik birimleri, bu tür programları, birbirinden farklı gibi görünen suç olaylarını, suçluları veya olay yerlerini ilişkilendirmek ve olayın arkasındaki şebekeyi ya da trendi ortaya çıkarmak için kullanılmaktadırlar (Adderley ve Musgrove, 2001).

Yöntem

Teori birleştirici kriminolojik çalışmalar geçmişte birkaç araştırmacı dışında çok fazla denenmemiştir. Sosyal kargaşa ve rutin aktivite teorilerinin başarılı bir entegrasyonu, çalışma konusu alanın belirgin karakteristiği ve bireysel risk faktörlerinin çokluğunun kesişmesiyle mümkün olabilir (Smith vd., 2000). Bu sebeple teori birleştirici böyle bir çalışmanın, her iki teorinin söz ettiği belirgin değişkenleri dikkate alması gerekir. Bu çalışma, sosyal kargaşa teorisinin en önemli değişkenleri olan nüfus oranı ile rutin aktivite için önemli bir faktör olan değişik suçların adrese dayalı yoğunluk oranlarını analiz edecektir.

Bu çalışmada yukarıda açıklanan teorilerin ışığında gelecekteki suçların nerelerde olabileceğini tahmin edecek istatistikî araçlar kullanılacaktır. Her iki teorinin değişkenlerinden hangilerinin suçu daha başarılı şekilde tahmin edebileceği tartışılacaktır. Bu şekilde hangi teorinin suçu açıklamada daha doğru olduğu değerlendirilecektir. İncelenen şehir olan İstanbul'un bazı ilçelerinin mahalleleri, sosyal-ekonomik değişkenlerin birimi olarak

kullanılacaktır. Mahallelerin birim olarak seçilmesinin sebebi hem bu birimlerin şehir-eyalet birimlerine göre daha küçük olmaları, hem de bu birimlere dayalı olan verilerin erişilebilirliğidir.

Çalışmada evden hırsızlık suçları incelenmiştir. Son iki sene içinde evden hırsızlığın nispeten daha yoğun işlendiği bir ilçede Ocak 2009 ve Mayıs 2011 arasında meydana gelen 3303 olayın adresi ArcGIS programında analiz edilmiş ve sosyo-ekonomik veriler ışığında çeşitli haritalarda Felson ve Clarke'in (1998) önerdikleri suç yoğunluklarını anlayabilmek için gösterilmiştir. Bu suçun tercih edilmesinin sebebi suç trendlerini daha çok ifade eder olması, daha ölçülebilir ve daha objektif bir suç olmasıdır.

Bulgular ve Tartışma

Bütün haritalar, İstanbul Polisi'nin kullandığı ISTAP projesinin sağladığı verilerin ArcGIS programıyla analiz edilmesiyle oluşturulmuştur. Veriler, polis tarafından, yıl bazında hazırlanmış Microsoft Excel programıyla araştırmacıya ulaştırılmıştır. Analizde, ilkönce bu değişik yıllar bir tabloda birleştirilmiş ve daha sonra bu tablolar ArcGIS'in işleyebileceği (.dbf) formatına çevrilmiştir. Kullanılan haritalar, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nce temin edilmiştir.

Suç adreslerinin 3172'si (yaklaşık %95) başarıyla eşleştirilmiştir; analize dâhil edilmeyen verilerin çoğunun sokak ya da cadde numarası eksik ya da hatalıdır.

Evden hırsızlık: Mağdurların güvenliği ve soruşturmaların salahiyeti açısından gerçek verilerle hazırlanmış haritalar maalesef bu makalede sergilenememiştir. Kullanılan haritaların yurtdışında kullanılan yakın bir benzeri ise Ek'te sergilenmiştir. Araştırma verileri yerleşimin yoğun olduğu bölgelerin genelde suçların da yoğun olduğu bölgeler olduğunu göstermiştir. Bu bölgelerin sosyo-ekonomik açıdan değerlendirilmesi bizlere suçlarla ilgili birtakım ipuçları verebilir. Yüksek suç oranları genelde nüfusun ve göçün yoğun olduğu mahallelere aittir.

Bu gerçek, bahsi geçen her iki teoriyi de doğrulamaktadır. Sosyo-ekonomik teoriler en fazla karmaşanın olduğu yer olan şehir merkezlerinde çok fazla suçun oluşacağını iddia etmişlerdir. Rutin aktivite teorisi de bu mahallelerin en fazla suç oranına sahip olması gerektiğini iddia etmektedir. Çünkü iş yükünden ve merkeziliğinden dolayı, bu alanda rutin aktiviteler en fazla oranda yaşanacaktır. İstanbul ilini Doğudan Batıya boydan boya kat eden E-5 otoyolu ve İstanbul'un en yoğun metro ve diğer ulaşım ağları bu mahalleler civarında kesişmektedirler. Bu kesişim, bu mahaldeki hareketliliği arttırmaktadır. Rutin aktivite yaklaşımı, basitçe, hedeflerin hareketliliği veya savunmasızlığı konusuyla ilgilidir. Evden hırsızlık suçunda hedef, korunmasız veya yetersiz korumalı evlerdir. Bu sebeple, en fazla insan hareketliliğinin yaşandığı yerlerde, en fazla evden hırsızlık oranına da rastlanılmalıdır. Gerçek verilerle hazırlanan haritalar incelendiğinde, merkezi yolların haricindeki yerlerde hırsızlığın daha düşük oranda işlendiği görülmektedir. Böylece, rutin aktivite teorisinin bu suçları daha başarılı bir şekilde tahmin ettiği iddia edilebilir.

Ayrıca zaman aralıklarına göre yapılan haritalar sosyolojik bir çıkarıma gerek bırakmayacak şekilde suçların belli bir sistematik içinde işlendiğini gözler önüne sermektedir. Çeşitli zaman aralıklarında suçların yoğunluğunun ve mahallinin değişmesi rutin aktivite teorisinin başarısını ve polis açısından önemini sergiler.

Proje Tavsiyeleri

Bu çalışmada geliştirilen modeller, daha küçük coğrafi birimler kullanılarak geliştirildiklerinde daha başarılı sonuçlar verecektir. ArcGIS programı, çok güçlü bir istatistikî işlem kapasitesine sahip olduğu için, işlenen birimin çok küçük olması veya işlenecek konunun çok büyük olması, çalışmanın sonuçlarını etkilememektedir. Kamu kurumları normalde bu şekildeki bilgi ve verileri toplamakta fakat bunları kamuya ve eğitim kurumlarıyla paylaşmaya yanaşmamaktadırlar. Ofislerin bilgisayarlarında bekleyen bu bilgilerin hızla analiz edilip kamu yararına sunulması gerekmektedir.

Coğrafi bilgi sistemleri gelişmiş ülkelerde yaygın bir şekilde tüm kamu kurumları tarafından kullanılmaktadır. Kamu çalışanlarının ve kamu projelerinin verimliliğini ve etkinliğini artıracak olan bu yöntem, bazen veri yoksunluğu ve bazen de ehil personelin eksikliği sebebiyle ülkemizde hak ettiği önemi görmemektedir. Çok basit çıkarımların dahi, çalışmamızda açıklandığı gibi çok önemli politika değişikliklerine yol açarak daha az maliyetle daha çok hizmet üretmeyi sağlayabilecek kapasiteye sahip olması, bu bilgi sistemlerinin önemini bir kez daha göz önüne sermektedir. Bu nedenlerle kamu kurumları, sadece verilerini kamuya açmakla kalmamalı, ellerindeki verileri bizzat kendileri işleyerek kamu siyasalarını verimli hale getirmeye çalışmalıdırlar.

Son olarak, ülkemizde benzeri suç araştırmaları, bir elin parmaklarının sayısını geçmemektedir. Bunun nedeni bu tür bilgilerin genellikle çeşitli gizlilik dereceleriyle toplumdaki saklanmasıdır. Bilimsel verilerin halka açılması, onların gizli tutulmasından daha büyük bir fayda sağlayacaktır. Bunun kriminolojik alanda faydalarından bir tanesinin sebebi, suç olaylarının geçmişte tamamen bitirilememiş olduğu gibi gelecekte de tamamen bitirilemeyecek olmasıdır. Dolayısıyla vatandaşlar bu suçlardan gelecekte de mağdur olmaya devam edeceklerdir. Hâlbuki bu tür verilerin halka açılmasıyla analiz edilecek suçların yoğunluk oranlarının ve bunların gelecekte nerelere doğru kayabileceğinin bilinebilmesi, daha verimli güvenlik politikalarının geliştirilmesine yol açacaktır. Ayrıca bu konularda halkın bilgisinin artması da, onların suçlara karşı daha bilinçli olabilmesine yardım edecektir. Kolluk, kaynaklarını daha verimli kullandığında (mesela belli saatlerde belli mahallerde daha çok yaya devriye veya daha çok motorize ekip) bütçeden alınan pay, kullanılabileceği en verimli şekilde kullanılacaktır. Suçun gerçek nedenlerini ortaya çıkarmak için daha çok araştırma gerekmektedir.

TOPLUM DESTEKLİ POLİSLİKTE YENİ BİR BOYUT: SUÇ VE SUÇLULARLA MÜCADELEDE SOSYAL MEDYA PLATFORMLARI

Fuat ALTUNBAŞ*

Özet

Teknolojideki ilerlemeler insanların birbirleriyle, organizasyonların da hedef kitlelere yönelik iletişim yöntemlerini değiştirmektedir. Son yıllarda Facebook, Twitter, Youtube gibi sosyal medya platformları halkla ilişkilerde muazzam fırsatlar sunmaktadır. Çok kısa sürede bu platformlar internette en çok kullanılan araçlar olmuşlardır. Özellikle ABD ve İngiltere gibi gelişmiş ülkelerde sosyal medya platformları polis birimleri tarafından da etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Yeni teknoloji toplumun tanımını genişletmiştir ve sosyal medya 21. yüzyılın köşe başında bekleyen polis versiyonu olma yolunda ilerlemektedir. Uzmanlara göre bilgi paylaşımının anlık ve kolay olmasından dolayı yeni iletişim araçları suç ve suçlularla mücadelede yeni bir çığır açmaktadır. Bu başarı istatistiklere de yansımaktadır. ABD’de yapılan araştırmalarda Facebook, Twitter gibi sosyal medya sitelerinin insanlar arasındaki en yaygın iletişim araçları olduğu tespit edilmiştir. Bu durum otomatik olarak polis birimlerinin de halkla iletişim kurması için bu siteleri kullanmasını gerektirmektedir. Ülkemiz de sosyal medya platformlarını en çok kullanan ülkelerdendir. Resmi Facebook istatistiklerine göre Türkiye, Amerika, İngiltere ve Endonezya’dan sonra en çok Facebook hesabı olan dünyadaki dördüncü ülkedir. Yaklaşık ülke nüfusunun %35’inin Facebook hesabı bulunmaktadır. Ortaya çıkan bu durum Türk Polis Teşkilatının da sosyal medya platformlarını kullanmasını kaçınılmaz kılmaktadır. Dolayısıyla bu makale ile Türk Polis Teşkilatının sosyal medya platformlarını kullanmaya adaptasyonu ele alınacak ve sosyal medyanın polis tarafından kullanılmasının faydaları ilgililerin dikkatine sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Medya, Suç Önleme, Suçla Mücadele, Türk Polis Teşkilatı, Bilgi Teknolojileri, Medya, Polis.

Giriş

Günümüzün internet kullanıcıları tarafından bir fenomen haline gelen sosyal medya, her kültürden ve her kesimden geniş kitlelerin sosyal taleplerine cevap vermektedir. Bu durum sosyalleşmenin gücünü arttırmakta ve sosyalleşme kavramına da yeni bir boyut kazandırmaktadır. Yazılı iletişimin yanı sıra çeşitli videolar ve fotoğrafların paylaşılması hatta alış-veriş yapma, iş arama gibi günlük yaşamda bir parçamız olan faaliyetlerin de bu ortamlarda yapılması tüm dikkatlerin bu alana yönelmesine sebep olmaktadır. İletişim uzmanı Lincoln sosyal medyanın gücünü şu sözlerle ifade etmektedir: “Sosyal medya

*Doktora Öğrencisi, Kuzey Teksas Üniversitesi, fuataltunbas@my.unt.edu

sıradan insanlara öyle bir güç veriyor ki insanlık tarihinde şimdiye kadar böyle bir şey var olmamıştır” (Lincoln, 2009:10). Ancak “sosyal medya” teriminin Web 2.0,sosyal teknoloji, dijital medya ve yeni medya gibi terimleri de kapsadığını göz ardı etmemek gerekmektedir. Sosyal medyanın basit fakat kısa ve öz tanımını Jue (2010) şu şekilde yapmaktadır: “Bağlantı, iletişim ve işbirliği yeteneğimizi hızlandırmamıza ve geliştirmemize yardımcı olmak üzere geliştirilen çeşitli elektronik aletlerdir” (Jue ve ark, 2010:44).

Haziran 2011 itibarıyla, en popüler sosyal ağ olan Facebook’un 750 milyondan fazla kullanıcısı bulunmaktadır (Facebook, 2011). Facebook’un resmi istatistiklerine göre dünyada 200’den fazla mobil telefon operatörü Facebook’u desteklemektedir ve yaklaşık 250 milyon kullanıcı hesabına akıllı telefonları vasıtası ile ulaşmaktadır. Üstelik bu büyük kitle internetin en aktif kullanıcıları durumundadır. İnsanların Facebook’u tercih etme sebeplerinden bir tanesi de sohbet etme veya arkadaşlık kurmanın yanı sıra her türlü ticari ve sosyal aktivitelerini de bu siteden yapabilmeleridir. Bir başka popüler sosyal aracı olan Twitter’in dünya da yaklaşık olarak 200 milyon kullanıcısı bulunmaktadır ve her gün ortalama 460 bin yeni kullanıcı bu kitleye katılmaktadır (Twitter, 2011). Genellikle bireyler Twitter’i günlük hayatlarında duydukları, yaşadıkları veya düşündüklerinden paylaşılabilir bulduklarını internet ortamında başkalarıyla paylaşmak amacıyla kullanmaktadırlar. Kullanıcıların en fazla 140 karakterle kendilerini ifade edebilmeleri Twitter’i diğer sosyal paylaşım sitelerinden ayıran en önemli özelliktir. Karakter sayısında sınırlama olmasına rağmen mesaj sayısında herhangi bir kısıtlama olmaması, insanlara okuma ve yazmada pratik bir yapı sunmaktadır. Twitter herkes tarafından kolayca kullanılabilen ve her alanda kullanılmaya müsait bir sosyal iletişim aracıdır.

Bir diğer önemli sosyal paylaşım aracı olan YouTube Mayıs 20011’de daha altıncı yıldönümünü kutlamasına rağmen muazzam istatistiklere sahiptir. İnsanlar bir günde 3 milyon video seyretebilmektedirler ve dakikada 48 saatlik video yüklenmektedir (Searchenginewatch, 2011). Rakamlara göre YouTube kullanıcıları diğer sosyal ağlar Facebook ve Twitter gibi kurulduğu günden günümüze muazzam artış göstermektedir.

Yukarıdaki istatistikler sosyal medyanın sadece bireyler için değil şirketler, kamu kurumları, dernekler, sosyal toplum kuruluşları vb. birçok faaliyet için yeni ve etkin bir akım olduğunu göstermektedir. Sosyal medyanın hızlı değişimi bireylere hızlı düşünme, daha açık ve saydam olma imkanı vermektedir (Greenberg, 2009). Eyrich, Padman ve Sweetser (2008) halkla ilişkiler uzmanlarının çoğunun iletişim teknolojilerini kullanarak bilginin daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamanın her alanda işleri kolaylaştıracağını ifade etmektedir. Bu bağlamda sosyal medya hem kar amaçlı hem de kar amacı gütmeyen kuruluşlar için giderek daha önemli hale gelmektedir.

Sosyal medyaya ilginin her geçen gün artması toplumun interneti kullanma şeklini de değiştirmektedir. Sosyal medyanın önemini anlayan birçok kurum ve kuruluş bu araçları kullanarak insanlarla iletişime geçmektedir. Bu bağlamda kullanımının kolay, hızlı ve etkili olması nedeniyle sosyal medya araçlarının suçla mücadelede yeni bir sayfa açacağı kaçınılmazdır. Amerika, İngiltere gibi gelişmiş ülkelerde sosyal medya polis birimleri tarafından etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Birçok polis biriminin Facebook sayfası, YouTube kanalı ve Twitter hesabı bulunmaktadır. Bu platformlar sadece insanları bilgilendirmek veya internet bağlantılı suçları çözmek için değil, aynı zamanda vatandaşlardan gelen ihbarlarla sokaklarda meydana gelen suçları aydınlatmak için de kullanılmaktadır. İngiltere’deki Milli

Polislik Geliştirme Ajansının (National Policing Improvement Agency) başkan yardımcısı Gordon Scobie polisin sosyal medya vasıtası ile toplumla iletişim kurmaması durumunda toplumun bu yolda polissiz devam edeceğini ve kaybedenin de polis olacağını ifade etmektedir (NPIA, 2010).

1. Bilgi Teknolojileri ve Polis

Teknolojiye uyum sağlanması ve günlük işlerde kullanılması kullanıcılara birçok faydalar sağlamaktadır (Devaraj ve Kohli, 2003: 276). Diğer taraftan kullanıcıların teknolojik yeniliklere uyum sağlamamakta ısrar etmesi bu faydalardan mahrum kalmalarına sebep olmaktadır (Nov ve Ye, 2008: 848). Bilgi teknolojileri polise zor ve çok yönlü görevinde yardımcı olması için çeşitli araçlar sunmaktadır. Bu teknolojilerin polisin performansına önemli bir katkısı vardır. Bunun yanı sıra polisin bilgi teknolojisine uyum sağlaması ile başarısının artması doğru orantılıdır (Gottschalkve Holgersson, 2006: 187). Dolayısı ile polis için hangi bilgi teknolojisinin ne kadar etkili olduğunu öğrenmek çok önemlidir. Bununla birlikte, bilgi teknolojileri kolluk kuvvetlerinin kurum içi ve kurum dışı ilişkilerini geliştirmesinin yanı sıra ek maliyet olmadan polis memurlarının etkinliğini ve verimliliğini de arttırmaktadır. Bundan dolayı bilgi teknolojileri tarihsel olarak polise yeni ufuklar açmış ve uygulamalarında reformlar yaptırmıştır (Chan, 2001:147).

Kolluk kuvvetlerinin vatandaş nazarında iyi imaja sahip olması etkin polislik için hayati önem taşımaktadır ve genellikle polis vatandaşın bilgi olarak polis-halk işbirliğine güvendiğini göstermektedir. Bu ilişkiler proaktif polislik dediğimiz suç işlenmeden önce harekete geçerek tedbirlerin alınması yöntemini on plana çıkartmaktadır. Bu bağlamda proaktif polisliği faaliyete geçirebilmek için halk ile kolluk kuvvetleri arasında bilgi alışverişini sağlayacak kanalların kurulması gerekmektedir. Günümüzde bu kanallar bilgi teknolojileri -özellikle sosyal medya platformları- kullanılarak sağlanmaktadır.

2. Medya ve Polis

Kitle iletişim araçlarının kamuoyu üzerindeki ve kamuoyu oluşturmadaki etkileri bu araçların ortaya çıktığı günlerden, günümüze dek kullanılmaktadır (Mawby, 2010: 126). Suç ve suçlularla mücadelenin en önemli aktörü olan polis medyanın gücünü fark etmiştir ve bu gücü toplum nezdindeki imajını olumlu yönde geliştirmek için kullanmaktadır (Chermak ve Weiss, 2005: 507).

Toplumun daha teknolojik ve medya odaklı olması ile birlikte polisin yaptığı faaliyetlerde halkı bilgilendirmesi kaçınılmaz hale gelmiştir (Motschall ve Cao, 2002: 848). Bunun farkında olan polis yöneticileri kolluk faaliyetlerinde kamuoyunun bilgilendirilmesi için teknoloji destekli kamu bilgilendirme programları tesis etmektedirler. Bir kamu kurumu olarak halkın polis teşkilatına güvenmesi de polisin verimli çalışması için önemli bir etkidir (Decker, 1981: 87). Bu durum toplum destekli polislik modelinin ne kadar doğru olduğunu gözler önüne sermektedir. Çünkü bu modele göre polis bilgiyi civardaki vatandaşın alır ve vatandaş polisin gözü ve kulağı gibidir (Frank et. Al., 2005: 212).

Teknolojik gelişmeler, özellikle sosyal medya platformlarının gelişmesi ve toplumda kullanımının yaygınlaşması, polise geleneksel medyayı bypass ederek toplumla doğrudan iletişim kurma imkanı vermektedir (Mawby, 2010: 125). Bu bağlamda sosyal medya açıklığın, saydamlığın toplumda genişlemesine imkan sağlamakta ve vatandaşla daha fazla iletişim

kurma imkanı vermektedir. Tolbert ve Mossberger'e (2006) göre iletişim teknolojilerini kullanarak toplumla irtibat kurmak devleti daha sorumlu, saydam, kolay ulaşılabilir ve katılımcı yapmaktadır. Doğal olarak da bu getiriler toplumun devlete güvenini arttırmaktadır. Ayrıca bu medya organları ile vatandaşla direk birebir ulaşmak kişiye önemsendiği duygusunu vermektedir ve bu durum polisle işbirliğini pozitif olarak etkilemektedir.

Sosyal medya teknolojisi iletişimin şeklini değiştirmiştir. Gelişmiş ülkelerde polis bu değişimin farkındadır ve bu değişimin dışında kalmamak için hatta bu değişimi bir fırsat olarak kullanmak için yoğun çaba harcamaktadır. Öte yandan, polis birimlerinin sosyal medyaya adaptasyonunda bazı engellerle karşılaşmaktadır: Birimlerin konuya ilgisizliği, yeterli ve nitelikli personelin olmayışı, yönetimin konuya bakışı ve kanunî düzenlemeler bunlardan bazıları (Gil-Garcia ve Pardo, 2005).

3. Sosyal Medyaya Adaptasyon

'Sosyal medya' Andreas Kaplan ve Micheal Haenlein tarafından "Web 2.0'nun ideolojik ve teknolojik temelleri üzerine inşa edilen ve kullanıcıların müdahil olmasına fırsat veren internet tabanlı uygulamalar" olarak tanımlanmaktadır (Kaplan ve Haenlein, 2010:1). Sosyal medyanın muazzam yükselişi birçok kurum ve kuruluş tarafından da fark edilmektedir. Birçoğu performanslarını arttırmak için bu platformları kullanırken bir kısmı da etkin olarak bu araçları nasıl kullanacaklarını tam olarak bilememektedir (Hanna, Rohm ve Crittenden, 2011). Şu bir gerçek ki sosyal medyanın toplumda bu kadar yaygınlaşması bu araçları etkin bir şekilde kullanmayı kaçınılmaz hale getirmiştir.

Devlet kurumlarından geleneksel medyaya kadar her kesimin sosyal medyanın yeni iletişim aracı olduğunu kabul etmesi kaçınılmazdır. Markova (2008), bu konu ile ilgili çalışmasında yeni teknolojilerin devlet kurumlarındaki uyumunu incelemiştir. Bu çalışmaya göre personelin teknolojiye ihtiyaç duyulduğunu anlaması ve yöneticilerin de çalışanları uyum için zorlaması gerekmektedir. Buna ek olarak bu çalışmadan ortaya çıkan önemli bir sonuç da güven oluşturmanın yeni teknolojilere uyum sağlamada önemli bir etken olduğudur (Markova, 2008). Buna benzer diğer çalışmalar da (Gilberte et. al., 2004; Wargin ve Dobey, 2001) yeni teknolojilere uyumda istek ve gönüllülüğün pozitif, beceri eksikliğinin de negatif etki yaptığını ortaya koymuşlardır.

Özel sektör kamu kurumlarına nazaran bu teknolojilerle daha erken tanışmış ve hatırı sayılır bir ilerleme göstermiştir. Diğer taraftan kamu kurumlarında sosyal medya araçlarının benimsenmesi yeni bir konudur. Ayrıca kamu kurumlarında içten odaklı hizmet sunumu anlayışı olduğundan dolayı bürokrasi ve yavaş değişim gibi engeller uyumu yavaşlatmaktadır (Serrat, 2010). Buna ek olarak, Report of Government 2.0 Taskforce (2008) raporuna göre güvenlik endişeleri kamu sektöründe yeni teknolojilere uyumda en önemli engel olarak görünmektedir.

4. Polislikte Sosyal Medyanın Kullanımı ve Faydaları

Yukarıdaki bölümlerde de bahsettiğimiz gibi son zamanlarda polis birimleri suç ve suçlularla mücadelede sosyal medya araçlarını her geçen gün artan bir şekilde kullanmaktadır. ABD ve İngiltere polisi sosyal medyaya en iyi uyum sağlayan kolluk kuvvetleridir.

Uluslararası Polis Şefleri Birliği (IACP) tarafından 2010 yılında ABD'de yapılan araştırmada ankete katılan 728 kolluk kuvvetinin yüzde 81'i herhangi bir sosyal medya aracını kullandığını söylemektedir (IACP, 2010). Sosyal medyayı hangi amaçla kullandıkları sorulduğunda katılımcıların yüzde 63,2'si suçları aydınlatmada, yüzde 44'ü vatandaş suçuyla ilgili konularda bilgilendirme maksadı ile, yüzde 40'i da polise olaylarla ilgili olarak vatandaştan bilgi talep etmek için kullandıklarını ifade etmektedirler. Katılımcılara göre Facebook en çok kullanılan sosyal medya aracıdır. Ankete katılan polis birimlerinin yüzde 67'si Facebook'tan faydalandıklarını belirtmiştir. Kullanılan diğer platformlar Twitter (yüzde 29.8), Nixle (yüzde 29.8), MySpace (yüzde 21.6) ve YouTube (yüzde 17.6) olarak ifade edilmiştir.

İngiltere'de durum bundan farklı değildir. Birçok polis birimi sosyal medyayı aktif bir şekilde kullanmaktadır ve Ekim 2010 itibari ile 43 polis biriminden 36'sının kurumsal sosyal medya hesabı bulunmaktadır (NPIA, 2010). Her geçen gün sosyal medyanın toplumda yaygınlaşmasıyla polisin sosyal medyayı kullanması zorunluluk haline gelmektedir. Polisin sosyal medyayı kullanma yöntemleri (Cohen, 2011 ve Megan, 2011) şu şekilde sıralanmaktadır:

4.1. Polis Merkezi Kayıt Defteri Blogları

Kayıt defterleri polis merkezlerindeki olayların yazıldığı defterdir. Normalde bu defter görevli memuru tarafından mesabesinde doldurulur. Fakat sosyal medyanın polis birimlerine girmesi ile kayıt defterleri Twitter, YouTube ve Facebook gibi araçlarla dijital ortamda vatandaşla paylaşılmaktadır. Böylece polis birimlerini sosyal medyadan takip edenlerin olaylarla ilgili haberleri haberin kaynağından doğrudan almalarının yanı sıra medya kuruluşları da bu haber kaynağını kullanarak toplumu bilgilendirmektedirler. Polis merkezi kayıt defterlerinin sosyal medyaya taşınması hem ilgili vatandaşları doğrudan bilgilendirecek, hem de medya kuruluşlarına haber kaynağı oluşturarak polis hakkında yanlış ve yanlış haber yapmanın bir nebze önüne geçecektir.

4.2. Aranan Şahısların Fotoğraflarının Sosyal Medya Ortamında Yayınlanması

Aranan şahısların resimlerinin polisler tarafından insanların yoğun olarak buldukları ortamlara asılarak şahıs hakkında bilgi istenmesi geleneksel olarak kullanılan bir yöntemdir. Sosyal medyanın toplumlarda yaygınlaşması ile günümüzde polisler aranan şahısları en yoğun kullanılan sosyal medya araçlarına koymaktadırlar. Milyonlarca kullanıcı, olağanüstü ulaşma hızı, resimlerin ve videoların seri bir şekilde değiştirilebilmesi Twitter, Facebook ve YouTube gibi platformları aranan şahısları yayınlamak için ideal ortamlar haline getirmektedir. Boynton Polisi bu uygulamaya güzel bir örnek teşkil etmektedir. Kendi Facebook sayfalarına " polisin ATM'de adam soyduğunu tespit ettiği motosikletli şüpheli ile ilgili bilgiye ihtiyacı var" şeklinde bir yazı yazıp altına da şüphelinin güvenlik kamerası ile çekilmiş videosunu koyarak takipçilerinden yardım istemektedirler. Aynı zamanda polis bu bilgileri Twitter hesabından da vatandaşlara iletmektedir.

4.3 Anonim E-İpuçları

Polisin başarılı olabilmesi için mutlaka toplumla iyi ilişkiler kurması gerekmektedir. Vatandaş tarafından yapılan ihbarlar her zaman polisin suçla mücadelede en önemli

destekçisi olmuştur. Bu amaç doğrultusunda danışmanlık şirketleri toplumla polisin karşılıklı “online” etkileşimi için sofistike yöntemler geliştirmektedirler. Bu programlardan bir tanesi olan “tip411” özel bir danışmanlık şirketi tarafından ABD polisi için geliştirilen web tabanlı bir bildirim araç setidir. Yukarıda da bahsedildiği gibi halkın polise desteği her zaman suçla mücadelede önemli bir yer tutmaktadır. Tip411 gibi programlar halktan büyük rağbet görmektedir, çünkü insanlar kimliklerinin açıklanma korkusu olmadan polise ihbarda bulunabilmektedirler. Bu program ihbarcıya anonim web, yazılı ihbarlar ve güvenli sosyal medya kullanımı imkânını sağlamaktadır. Polis için bilginin nerden geldiğinden ziyade doğru bilginin gelmesi önemlidir. Bu bağlamda insanlar bu sistemi kullanarak kendilerini güvende hissederek polise ihbarda bulunabilmektedirler.

4.4. Sosyal Medyayı Takip Etmek

Yasadışı işler yapmaya meyilli kötü niyetli insanları takip etmek her zaman polisliğin bir parçası olmuştur. Sosyal medyada geçen belirli anahtar kelimeler ve deyimleri takip etmek polis için çok önemlidir. Sosyal medyayı takip etme kolluk kuvvetleri için stratejik, taktiksel ve operasyonel bir uygulamadır. Bu yöntem sayesinde birçok polisiye olay plan aşamasında iken polis tarafından fark edilmekte ve şüpheliler yakalanmaktadır.

4.5. Suçu Sosyal Medya Ortamında Engellemek

Facebook, Twitter gibi sosyal medya araçları toplum tarafından çok kısa sürede benimsendiği gibi çete üyeleri arasında da çok yaygındır ve polis bunu kendi çıkarları için kullanmaktadır. Kolluk kuvvetleri sosyal medya platformlarında çete üyesi gibi davranarak onların içine sızmakta, böylece çete üyeleri ile onlardan biriymiş gibi irtibata geçerek suç işlenmeden önce önlemektedir. Polis çetelerin faaliyetlerini araştırırken sosyal medyadaki resimler, videolar ve arkadaş bağlantıları çetelerin dinamikleri hakkında bilgi vermektedir. SMILE (Social Media Internet Law Enforcement) konferanslarının organizatörü Lauri Stevens polislerin sosyal medya platformlarının herhangi birisinde sahte profiller oluşturarak çete üyeleri ile arkadaşlık kurduklarını ve bu arkadaşlığı başka bir platforma taşıyarak üyeler arasında güven tahsis ederek istedikleri bilgileri üyelerden temin ettiklerinin ifade etmektedir. Cincinnati polisi Facebook ve MySpace’i kullanarak 20 üyeli cinayet dahil bir çok suçtan aranan yerel bir çeteyi takip etmiş ve çete içerisine sosyal medya aracılığıyla sızan polislerin elde ettiği bilgilerle çete çökertilmiş ve üyeleri yakalanmıştır (219magazine.com, 2011).

4.6. Anında Bilgi Paylaşımı

Facebook ve Twitter gibi sosyal medya araçları ile kolluk kuvvetleri kısa sürede geniş bir kitleye ulaşabilmektedirler. Yerel veya ulusal medyayı beklemek yerine polis olaylarla alakalı önemli uyarıları anında takipçilerine duyurmaktadırlar. Polis sosyal medya araçları vasıtası ile şüphelilerin fotoğraflarından suçluların görüntülerinin yer aldığı videolara kadar birçok materyali takipçileri ile paylaşmakta ve onlardan yardım talebinde bulunmaktadır. Toronto Polis Servisinin sosyal medya görevlisi Scott Mills’e göre sosyal medya geleneksel medyaya göre kullanılması çok kolay ve çok da etkilidir. Mills bu düşüncesini başından geçen bir olayı anlatarak pekiştirmektedir. 2010 yılı Eylül ayında Toronto’da teknik lisede bir silahla ateş ediliyor. Bunun üzerine Mills hemen okuldaki polisle irtibata geçerek olayın içeriği hakkında bilgi alıyor ve aldığı bu bilgiyi anında Twitter vasıtası ile takipçileri ile paylaşıyor. Bu sayede endişeli bir şekilde okuldaki çocuklarının durumlarını merak eden veliler hızlı bir şekilde

okul içerisinde herkesin güvence altında olduğunu öğreniyorlar (TNW, 2011). Bu olayda halkı bilgilendirmek için sosyal medya yerine geleneksel medya kullanılsa idi, olay şu şekilde gelişecekti: Olayın meydana geldiği okuldan bir yetkili polisi arayacaktı. Bu durumda medya ve okulda çocukları olan aileler dahil herkesin aklına Amerika'daki okullarda zaman zaman meydana gelen ve birden çok kişinin öldürülmesine neden olan "school shooting" olayı gelecekti. Fakat polis memurunun sosyal medyayı kullanarak toplumu hızlı bir şekilde bilgilendirmesi ile olay kısa surede kontrol altına alınmış ve daha da önemlisi velilerin saatlerce endişeli bir şekilde beklemesinin önüne geçilmiştir.

Polis Twitter gibi sosyal medya araçlarını kullanarak polise olaylarla ilgili son dakika haberlerini hızlı ve doğru bir şekilde topluma ulaştırabilmekte, böylece halkın yanlış bilgilendirilmesinin önüne geçmektedir.

4.7. Toplumla İyi İletişim Kurmak

Anında bilgi paylaşımının yanı sıra sosyal medya polisi toplumla kaynaştırmaktadır ve kolluk kuvvetleri ile halk arasındaki etkileşimi teşvik etmektedir. Bir çok polis birimi oluşturduğu sosyal medya araçları ile sosyal programlar ve etkinlikler hakkında halkı bilgilendirmenin yanında devam etmekte olan soruşturmalarda ilgili olarak vatandaşlarından yardım talep etmektedirler. Buradaki en önemli hedef suçun önlenmesi veya çözülmesine halkın yardımcı olmasıdır. Bu sistemde etkili olma şansız sosyal medya araçlarınızın halk tarafından ne kadar takip edildiği ile doğru orantılıdır. Eğer sosyal medya araçlarınız yeteri kadar takip edilmiyorsa etkili olma şansız çok azdır. Bundan dolayı polis sosyal medya araçlarını cazip hale getirerek takipçi sayısını arttırmalıdır. Bu bağlamda Dallas polis birimi kendi stratejisini geliştirmek için ABD'de bir sosyal medya görevlisini istihdam eden ilk polis birimi olmuştur. Seslerini topluma duyurmak için sosyal medyanın sunduğu muazzam fırsatı değerlendirmişler ve bunun meyvelerini çok kısa surede almışlardır. Şubat 2010 itibari ile Dallas polis biriminin Facebook sayfasını 5,700, Twitter hesabını da 3,700 kişi takip etmektedir.

4.8. Suçlarla Mücadelede Yeni Yöntemler

Belki de sosyal medyanın polis birimleri üzerinde oluşturduğu en önemli etkilerden bir tanesi polisin Facebook, YouTube gibi sosyal medya araçlarını aktif bir şekilde olayların aydınlatılmasında kullanmasıdır. Mesela, Dallas trafik polisi trafik ihlali yapan araçların plakaları görünür şekilde fotoğraflarını çekip göndermelerini sağlayan bir Facebook sayfası başlatarak sivilin dijital muhabir olmasını sağlamıştır. Uzmanlara göre bu uygulamalar teknolojinin gelişmesi ile daha da yaygınlaşacak ve etkili hale gelecektir.

5. Örnek Olaylar

Yapılan araştırmalara göre, örnek olaylar konuların anlaşılmasını pekiştirmektedir. Aşağıda üç tane örnek olay anlatılarak sosyal medyanın suç ve suçlarla mücadeledeki etkisinin daha iyi anlaşılması sağlanacaktır (iacpsocialmedia.org, 2011).

5.1 Örnek Olay 1

New York Eyaletinin Utica Polis birimi 180 polis ve 16 kadar sivil çalışanı ile 60 bin kişiye hizmet veren bir kolluk kuvvetidir. Olive polisi sosyal medyayı kullanmaya 2010 yılının Kasım ayında Facebook'la başlamıştır. 2011 yılının Ocak ayında ise Twitter ve YouTube

sayfalarını da açarak sosyal medya yelpazesini genişletmiştir. Utica polis biriminin polis şefi Mark Williams 2010 yılının yaz ayında yapılan SMILE konferansına katılana kadar sosyal medyanın kullanımı ile alakalı bazı endişeleri olduğunu, fakat konferansta diğer polis müdürleri ile konuşma imkanı bularak sosyal medyanın polisiye olayları çözmede ve polisle alakalı gerçeğe dayanmayan ve yanlış haberleri engellemede nasıl etkin bir şekilde kullanıldığını bizzat onların ifadelerinden dinledikten sonra bu endişelerinin giderildiğini ifade etmiştir. Bu konferanstan sonra polis şefi Williams komiser Steve Hauck'u Utice polis biriminde sosyal medya platformlarını kurmakla görevlendirmiştir. Komiser Hauck başlangıçta hedeflerinin kısa vadeli ve çok dar çerçevede olduğunu ve bu platformların onlara nasıl bir fayda sağlayacağı hakkında hiç bir fikrinin olmadığını ifade etmiştir. Fakat ilerleyen zamanlarda sosyal medyanın toplumu etkileme gücünün farkına varmıştır.

Toplum-destekli polislerin hem kendi polisleri hem de toplumla ilgili yazdıkları hikayeler, polisin Facebook sayfasının popülaritesini arttırmıştır. Günümüze gelindiğinde Utice polislinin kendi toplumuna has bir sosyal medya tarzı oluşmuştur ve belli dönem aralıklarıyla toplantılar yaparak sosyal medya stratejileri belirlemekte ve buna göre düzenlemeler yapmaktadırlar.

Dört aydan kısa bir zaman zarfında Utica polisi, vatandaşların doğrudan sosyal medya sitelerini kullanarak verdiği bilgilerle aralarında banka soygunculuğu ve büyük hırsızlık olaylarının da olduğu 11 polisiye olayı aydınlatmıştır. Sistem kısaca şu şekilde işlemektedir: Polis şüpheliyle ilgili resim, video ve eşkâl bilgilerini kendi Facebook sayfasından yayınlamaktadır. Polisin Facebook sayfasını takip edenlerde şüphelilerle alakalı bilgileri yine sosyal medya ortamında polisle paylaşmaktadır. Şüphelilerle ilgili alınan bu ihbarlara ek olarak Utica polisi genel olarak da sosyal medya vasıtası ile vatandaşlardan çok güzel olumlu geribildirimler almaktadır. Komiser Hauck sosyal medya sitelerini ilk kurdukları zaman bazı olumsuz görüşler aldıklarını, fakat sonrasında polise gelen pozitif katkı ile hem halkın, hem de diğer birimlerde çalışan polislerin tam desteğini aldıklarını ifade etmektedir.

Utica polisi sosyal medya aracılığı ile her geçen gün takipçi sayısını artırarak toplum destekli polislik anlayışını internet ortamında kullanmaktadır. Komiser Hauck Utica polislinin başarısında sosyal medyanın çok önemli bir yerinin olduğunu ifade etmektedir. Utica polisi sosyal medya sitelerini güncel ve bilgi verici içerikle sık güncelleştirmenin yanı sıra küçük, büyük, iyi veya kötü her türlü polisiye olayı da toplumla bu siteler vasıtası ile paylaşmaktadırlar. Ayrıca sosyal medya kamuoyunu doğru bilgilerle doğrudan bilgilendirmek için de polisin sesi durumundadır. Bu düzeyde toplumla iletişim polisin şeffaflığını göstermekte, böylece toplum üzerinde güvenirliliği de artmaktadır. Buna ek olarak polis sosyal medya vasıtasıyla yerel medya ile farklı bir ilişki oluşturmaktadır. Medya polisin sosyal medya sitelerini takip ederek buralardan aldıkları bilgileri okuyucularıyla paylaşmaktadırlar. Polis şefi Williams sosyal medyanın toplumla ve yerel medya ile ilişkileri nasıl olumlu olarak arttırdığından çok etkilendiğini ifade etmektedir. Sosyal medya siteleri, hem topluma ulaşmak ve onların polis birimleri ile ilişki kurmasını sağlamak, hem de toplumu bilgilendirmek için yeni ve etkin bir yol olarak Utice polislinin suç ve suçlularla mücadelede en önemli silahı olmuştur.

5.2. Örnek Olay 2

Dunwoody polis birimi Georgia eyaletinin Atlanta şehrinde hizmet veren bir kolluk kuvvetidir. Nüfusu 40 bin olan bu şehre 40 polis ve 8 sivil personelle hizmet vermektedir. Şehirde yoğun ofis binaları, üniversite kampüsü, toplu taşıma istasyonu ve bölgesel bir alışveriş merkezi olmasından dolayı gün içerisinde nüfus 100 bine kadar çıkmaktadır.

Dunwoody sakinleri oldukça iyi eğitilmiş, varlıklı ve aktif internet kullanıcılarıdır. Dunwoody 1 Aralık 2008 tarihinde kurulmuş yeni bir şehirdir. Polis birimi de şehre hizmet vermeye başladığı gün olan 1 Nisan 2009 tarihinde kendi Twitter hesabını açarak sosyal medya dünyasından yararlanmaya başlamıştır. Daha sonra Facebook ve YouTube sayfalarını da kurarak bölgesindeki vatandaşlarla, iş çevreleriyle ve toplum kuruluşlarıyla ilişkilerini geliştirmiştir. Bunun sonucu olarak toplum polisi daha iyi tanımış ve onlara güveni artmıştır. Polis şefi Grogan Twitter kullanımının farklı alanlarda da polise fırsatlar sunduğunu kaydederek şu örneği vermektedir: 2010 yılının sonbaharında bir okulun yakınında polise cinayet vakası bildirilmiştir. Hiçbir öğrenci veya okul personelinin ne mağdur ne de şüpheli olarak olaya karışmamasına rağmen, ulusal ve yerel medya tarafından olay “school shooting” olarak algılanmıştır. Bunun üzerine medya olay yerine gelmeden önce görevli polis Twitter üzerinden olayın bir “school shooting” olmadığını, sadece adi bir cinayet vakası olduğunu takipçilerine bildirmiştir. Yerel medya da polisi Twitter üzerinden takip ettiğinden dolayı olayın gerçek yüzünü öğrenerek toplumu doğru şekilde bilgilendirmiştir. Twitter’in bulunduğu anında ve hızlı bilgi gönderme özelliği olayın gerçek yüzünün çok kısa sürede öğrenilmesini sağlamıştır.

Dunwoody küçük bir kolluk kuvveti olmasından dolayı sosyal medyayı bütün imkânlarıyla kullanamamaktadır. Ancak polis şefi Grogan her polis biriminin bütün sosyal medya sitelerini kullanmasına gerek olmadığını öncelikli olarak polis biriminin sorumlu olduğu bölgedeki insanların hangi sosyal medya sitelerini kullandıklarını tespit etmelerini ve stratejilerini ona göre belirlemeleri gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca diğer kurumlarla iletişim geçerek onların tecrübelerinden faydalanmanın da sosyal medyaya uyumu kolaylaştıracağını ifade etmektedir.

Dunwoody polis birimi kuruluşundan itibaren sosyal medyayı kullanarak büyük başarılar elde etmiştir ve kendi toplumları ile olan iletişimlerini artan bir düzeyde geliştirmek için sosyal medyayı kullanmaya devam edeceklerini ifade etmektedir.

5.3. Örnek Olay 3

Boynton Beach Polisi Florida’nın güneyinde 75 bin nüfuslu Palm Beach şehrinde 165 polis ve 70 sivil memurla hizmet veren bir kolluk kuvvetidir. Eylül 2007’de ilk videoyu YouTube sayfasına yükleyerek bu sosyal paylaşım sitesini kullanan ilk polis teşkilatlarından birisi olmuştur. Yerel medya sektöründe ekonomik nedenlerden dolayı personel sayısının azaltıldığı dönemde Boynton Beach polislerinin toplum-destekli polislik biriminde çalışan Stephanie Slater YouTube’u polis biriminin kendi haber istasyonu olarak kullanmaya başlamıştır. Slater polis olarak kendilerinde yayınlanacak, vatandaşları bilgilendirecek videoların olduğunu, bütün haber ajanslarının işlerini artık internet üzerinden yaptıklarını ve bu işi polis olarak kendilerinin de yapmamaları için herhangi bir sebep olmadığını söylemektedir. Polis suçluların yakalanmasını gösteren görüntülerden K-9 köpeklerinin yaptıkları gösterilere, TV kanallarına çıkan polislerin videolarından polis tarafından yapılan vatandaşları bilgilendirici konuşmalara kadar her şeyi YouTube sayfasından takipçileri ile paylaşmaktadır. Ayrıca polis memuru Slater YouTube’a koydukları videoların 12 dakika içerisinde ulusal haber ajanslarının temsilcileri tarafından seyredildiğini, bunun da YouTube’un ne kadar etkili olduğunu gösterdiğini ifade etmektedir.

Boynton Beach polisi YouTube’un yanı sıra Facebook ve Twitter’i de erken kullanmaya başlayan polis birimlerinden bir olmuştur. Bu platformları kullanarak polis kendisini

internet ortamında bir marka haline getirmiştir ve ulusal seviyede de takip edilme fırsatı oluşturmuştur. Daha da önemlisi sosyal medya toplumuyla kolluk kuvvetlerinin halkla birbirlerine yakınlaşmasını sağlamaktadır. Sosyal medyayı günlük basın bültenlerini yayınlamak, aylık duyuruları yapmak ve birimin resim ve videolarını yayınlamak için kullanılmaktadırlar. Sosyal medya kullanımında yöneticilerin bakış açısı çok önemlidir. Birimde sosyal medya uygulamalarından sorumlu polis memuru Slater'e göre, polis şefi Matt Immler'in sorumlu olduğu birimde saydamlığın çok önemli görülmesi ve bunun da sosyal medya araçları ile sağlanabileceğine inanan bir lider olması geçiş sürecinde işlerini kolaylaştırmıştır. Ayrıca polis şefi sosyal medyanın polise daha geniş halk kitlelerine ulaşma imkânı verdiğini, topluma da polisle alakalı daha fazla bilgi edinme fırsatı oluşturduğunu ifade etmektedir.

Polis memuru Slater'e sosyal medyanın polis birimlerinde geliştirmesi ile ilgili tavsiyeleri sorulduğunda ilk olarak birimde bu görevi üstlenecek kişinin mutlaka sosyal medyaya ilgisi olanlardan seçilmesi gerektiğini, böylece kişinin işini yapmaktan zevk alacağını ve sosyal medyanın amacının toplumla kaynaşma olduğunu daha iyi anlayacağını söylemektedir. Bunun yanı sıra halkın polisi takip etmesi için tweet atarken veya video gönderirken yaratıcı yollar bulmak gerektiğini ifade etmektedir.

Sonuç

Sosyal medyaya ilginin her geçen gün artması toplumun interneti kullanma şeklini de değiştirmiştir. Sosyal medyanın önemini anlayan birçok kurum ve kuruluş bu ağları kullanarak insanlarla iletişime geçmektedir. Bu bağlamda kullanımının kolay olması, hızlı ve etkili olmasından dolayı sosyal medya araçları suçla mücadelede yeni bir sayfa açmaktadır. Sosyal medya araçlarının önemi kolluk kuvvetlerine şunu göstermektedir ki polisin bu platformları kullanması kaçınılmazdır. ABD ve İngiltere gibi sosyal medya kullanımının yaygın olduğu ülkelerde birçok polis birimi bu araçları kullanarak muazzam başarılarla imza atmaktadırlar. Türk toplumunda da sosyal medya kullanımının çok yaygın olması kolluk kuvvetlerine bu araçları kullanma imkanı sunmaktadır. Polis birimleri de hiç vakit kaybetmeden en kısa sürede uyum sürecini aşarak bilgi teknolojisinin bu imkânlarından yararlanma yollarını araştırıp uygulamaya koymalıdır.

Kaynakça

- Chan, J. B. L. (2001). The technological game: How information technology is transforming police practice. *Criminal Justice*, 1(2).
- Chermak, S.M. & Weiss, A., (2005). Maintaining legitimacy using external communication strategies: an analysis of police-media relations. *Journal of Criminal Justice*, 33 (5).
- Cohen, S. Lon. (2011), "Six ways law enforcement uses social media to fight crime", <http://mashable.com/2010/03/17/law-enforcement-social-media/>
- Decker, S.H., (1981). Citizen attitudes toward the police Á a review of past findings and suggestions for future policy. *Journal of Police Science & Administration*, 9 (1).
- Devaraj, S. & Kohli, R. (2003) Performance Impacts of Information Technology: Is Actual Usage the Missing Link? *Management Science* 49,(3).

- Eyrich, N., Padman, M. L., & Sweetser, K. D. (2008). PR practitioners' use of social media tools and communication technology. *Public Relations Review*, 34.
- Facebook.Statistics (2011), <http://www.facebook.com/press/info.php?statistics>, (erişim tarihi: 22.7.2011)
- Frank, J., Smith, B.W., & Novak, K.J. (2005). Exploring the basis of citizens' attitudes toward the police. *Police Quarterly*, 8 (2).
- Gilbert, D., & Balestrini, P. (2004). Barriers and benefits in the adoption of e-government. *The International Journal of Public Sector Management*. 17 (4).
- Gil-García, J. R., & Pardo, T. A. (2005). E-government success factors: Mapping practical tools to theoretical foundations. *Government Information Quarterly*, 22(2).
- Government 2.0 Taskforce. (2008). Engage getting on with government 2.0, <http://www.finance.gov.au/publications/gov20taskforcereport/doc/government20taskforcereport.pdf>
- Gottschalk, P. and Holgersson, S. (2006) Stages of Knowledge Management Technology in the Value Shop: The Case of Police Investigation Performance, *Expert Systems*, 23, (4).
- Greenberg, L.. (2009). The Case For Using Social Media. *National Underwriter: Life & Health*, 113(19).
- Hanna, R., Rohm, A. & Crittenden, V. L. (2011). We're all connected: The power of the social media ecosystem. *Business Horizons*. 54(3).
- iacpsocialmedia.org, (2011), <http://www.iacpsocialmedia.org>, (erisim tarihi: 24.6.2011)
- Jonge, E., & Mente, R. (2011). PLaw Enforcement's Newest Weapon: Internet Scanning and Use of Social Media for In-Progress Crime. *The Police Chief* 78.
- Jue, AL, Marr, JA and Kassotakis, ME (2010). *Social Media at Work: How networking tools propel organizational performance*. HB Printing. USA.
- Kaplan, A. M., & Haenien M. (2010) Users of the world, unite! The challenges and opportunities of social media, *Business Horizons*, 53 (1).
- Lincoln, S. (2009). *"Mastering Web 2.0: transform your business using key website and social media tools"* London: Kogan Page.
- Markova, I. (2009). Web 2.0 technology adoption by government departments. (Doctoral dissertation). Retrieved from ProQuest Dissertations and Theses. (Accession Order No.MR47517)
- Motschall, M. & Cao, L., 2002. An analysis of the public relations role of the police inquiry information officer. *Police Quarterly*, 5 (2).
- Nov, O. & Ye, C. (2008) Users' Personality and Perceived Ease of Use of dijital Libraries: The Case for Resistance to Change. *Journal of the American Society for Science and Technology*,59, (5).
- Reicher, Mike. (2011). "Police use web to track down gang members", <http://219mag.com/2009/08/13/authorities-using-web-to-police-gangstas/> (erişim tarihi: 14.6.2011)
- Rob C. Mawby (2010). Police corporate communications, crime reporting and the shaping of policing news. *Policing and Society*, 20.
- Serrat, O. (2010). Social media and the public sector. Knowledge Solutions. <http://www.adb.org/documents/information/knowledge-solutions/social-media-and-the-public-sector.pdf>
- Sayers, Megan. (2011). "Social media and the law: police explore new ways to fight crime", <http://thenextweb.com/socialmedia/2011/03/30/social-media-> (erisim tarihi: 14.7.2011)
- Tolbert, C. J., & Mossberger, K. (2006). *The Effects of E-Quarterly*, 22(2).
- Twitter blog, (2011). <http://blog.twitter.com/2011/03/numbers.html>, (erisim tarihi: 18.7.2011)

EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ PROJELİ ÇALIŞMALARINI UMUT YILDIZI PROJE ÖRNEĞİ

Müslüm SAYLI*

Projenin Amacı

Ülkemizde risk altında yaşayan,

- Suça sürüklenmiş,
- Sokağı yurt edinmiş,
- Uyuşturucu bağımlısı olmuş

ve benzeri olumsuz şartlarla karşı karşıya olan çocuklarımıza, mesleki beceri eğitimi ve iş imkanı sağlanarak, topluma sağlıklı bireyler olarak kazandırılmaları kapsamında Emniyet Genel Müdürlüğü, İŞKUR, TOBB ve ilgili diğer kamu ve sivil toplum kuruluşları işbirliğinde, çözüm odaklı faaliyetlerin gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır.

*1. Sınıf Emniyet Müdürü, EGM Projeler Koordinatörü.

Projenin Faaliyet Kapsamı

Proje çerçevesinde risk altında bulunan çocukların/gençlerin;

- Suç ve zararlı alışkanlıklardan korunmasına yönelik; uyum, iletişim ve mesleki becerilerinin geliştirilmesi,
- Sosyal rehabilitasyonlarının sağlanması,
- Çocukların yayın yolu ile bilgilendirilmesi / bilinçlendirilmesi faaliyetleri kapsamında (kısa metrajlı filmler, skeçler, tiyatro oyunları, broşür ve afişler) materyallerin üretilmesi temel faaliyet alanı olarak belirlenmiştir.

Ayrıca proje kapsamına alınan çocukların rehabilitesine yönelik, merkezi ve yerel kaynaklardan faydalanılarak,

- Sosyal,
- Kültürel,
- Sportif Faaliyetler yürütülmektedir.

İllerde Mülki Amirler yönetiminde ve Emniyet Genel Müdürlüğü koordinesinde o "İl Proje Yürütme Kurulları" oluşturulmuş, Proje kapsamına alınan çocuklara, illerde ihtiyaç duyulan meslek dalları göz önünde bulundurularak mesleki beceri kazandırılması İŞKUR bütçe kaynağı ile gerçekleştirilmektedir.

Proje kapsamında İŞKUR İl İstihdam Kurullarınca mesleki beceri sertifikası kazandırılan çocuklara ülke genelinde, **Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Başkanlığı temsilciliklerince** iş imkanı sağlanmaktadır.

Ülke genelinde bu güne kadar **10.000'e yakın** çocuk proje kapsamına alınmış 2012 yılı içinde proje çalışmaları kapsamı genişletilerek sürdürülecektir.

Proje faaliyetleri mülki amirler yönetiminde oluşturulan yürütme kurulları ile ülke genelinde sürekli hale getirilmiştir. Projenin ülkemizde risk altında yaşayan çocukların

topluma sağlıklı birey olarak kazandırılması kapsamında çözüm odaklı uygulamaları ile çok önemli rol oynadığı değerlendirilmektedir.

Projede İşbirliği ve Koordinasyon

İçişleri Bakanlığı / Emniyet Genel Müdürlüğü koordinesinde, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı / İşkur Genel Müdürlüğü, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Başkanlığı işbirliği ile yürütülmektedir.

Projenin Seçilme Gerekçesi

- Risk altındaki çocukların güvenli yaşamı olumsuz etkileyen önemli bir etken olduğu, bu çocuklara yönelik çözüm odaklı çalışmaların yapılması gerektiği,
- Suça sürüklenmiş (suç işlemiş) ve adli yargı sonucu hüküm giymiş çocukların, ceza süresi sonunda yeterli düzeyde takipleri yapılmadığı, bu çocukların büyük bir bölümünün tekrar tekrar suç işleyerek cezaevine geri döndükleri,
- Suça itilmiş çocukların hükümlülük sonrası toplum tarafından dışlandığı ve yeterli ilgiyi görmediklerinden, suç işlemede profesyonelleşerek, suç işlemeyi meslek haline getirdikleri,
- Ülkemizin değişik coğrafi bölgelerinde yaşayan suça sürüklenmiş risk altındaki çocukların, hayati tehlikelerle karşı karşıya oldukları,
- Suça sürüklenmiş risk altındaki çocukların suçlardan ve zararlı alışkanlıklardan korunmasına yönelik kamu ve sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği ve koordinasyonun yeterli ve etkin düzeye çıkartılması gerektiği,
- Suça sürüklenmiş risk altındaki çocukların topluma sağlıklı birey olarak kazandırılmalarının ancak, çözüm odaklı çalışmaların hayata geçirilmesi ile mümkün olacağı,
- Çocukların suç ve zararlı alışkanlıklardan korunmasına yönelik yayın yolu ile bilgilendirme / bilinçlendirme faaliyetlerinin yeterli düzeyde olmadığı, bu kapsamında kısa metrajlı televizyon filmleri, radyo skeçleri ve afişlerin üretilmesinin gerektiği,

Proje Kapsamına Alınan Çocukların Taşıdığı Hayati Riskler

- Şiddete başvurma ve şiddete maruz kalma,
- Sokağa sürüklenme ve sokak çocuğu olma,
- Taciz, tecavüz ve cinsel istismar,
- Uyuşturucu madde bağımlılığı veya uyuşturucu suçuna alet olma,
- Eğitimden uzak kalma,
- Alkol bağımlılığı,
- Sigara ve benzeri zararlı alışkanlıklar
- Mala veya şahsa karşı suç işleme veya suç işlemeye alet olma,
- Fiziksel, psikolojik ve zihinsel bozukluklar,
- Bulaşıcı hastalıklar,
- Pornografi ve ahlak bozuklukları,
- Organize suç örgütlerine alet olma

Çocukları Suça ve Diğer Riskli Alanlarına İten Faktörler

- Yanlış arkadaşlık ve özentisi,
- Ekonomik ve sosyal yoksunluk,
- Aile içi iletişim eksikliği,
- Anne, baba yoksunluğu,
- Boşanmalar,
- Aile içi geçimsizlik ve aile içi şiddet,
- Köyden kente göç ve kentleşememe olgusu,
- Şiddet içeren TV programları
- Yazılı basın, yayın organları
- Öğrenme problemi olan çocuklar,
- Düşük motivasyon,
- Düşük eğitim düzeyi, kültürel eksiklik.
- Çarpık kentleşme,
- Parçalanmış aile, ayrı eşlerden olan çocuklar,
- Cinsel ve duygusal istismar,
- Aile içi ihmal, sevgisizlik ve ilgisizlik,
- Uyuşturucu madde bağımlılığı.

Projenin Genel Hedefleri ve Çıktıları

- Suça sürüklenmiş çocukların suçlardan ve kötü alışkanlıklardan korunması,
- Suça sürüklenmiş çocuklara mesleki beceri sağlanması,
- Suça sürüklenmiş çocukların mesleki becerilerine uygun iş edinmelerinin sağlanması,
- Suça sürüklenmiş çocukların topluma sağlıklı ve verimli birey olmalarına yönelik kalıcı ve sürekli çözümlerin üretilmesi
- Konu ile ilgili kamu ve sivil toplum kuruluşları arasında etkin ve kalıcı işbirliği / koordinasyonun sağlanması
- Kamu ve özel sektörde istihdamlarının sağlanmasına yönelik ihtiyaç duyulan yasal düzenlemelerinin yapılması
- Çocukların suç ve zararlı alışkanlıklardan korunmasına yönelik yayın yolu ile bilgilendirme / bilinçlendirme faaliyetleri kapsamında, kısa metrajlı televizyon filmleri, radyo skeçleri ve afişlerin üretilmesi,

ÇOCUKLARIN MUTLU GELECEĞİ İÇİN UMUT YILDIZI PROJESİ

“RİSK ALTINDA SUÇA SÜRÜKLENMİŞ ÇOCUKLARIN MESLEKİ BECERİ ve İŞ İMKÂNİ SAĞLANMASI İLE TOPLUMA SAĞLIKLI BİREYLER OLARAK KAZANDIRILMASI FAALİYETLERİ”

KURUMLAR ARASI İŞBİRLİĞİ VE KOORDİNASYON PROTOKOLÜ

1. PROTOKOLÜN AMACI

İlgili kamu ve özel kuruluşların da desteği alınarak; ülkemizde risk altında suça sürüklenmiş, sokağı yurt edinmiş, uyuşturucu bağımlısı olmuş ve benzeri olumsuz şartlarla karşı karşıya olan çocukların suçlardan ve zararlı alışkanlıklardan korunmasına yönelik, bilinçlendirme ve bilgilendirme çalışmalarını da içerecek şekilde mesleki eğitim verilerek istihdam edilmelerinin sağlanması ve böylece topluma sağlıklı bireyler olarak kazandırılmasını amaçlayan, “Çocukların Mutlu Geleceği İçin Umut Yıldızı Projesi” kapsamında; taraf kurum/kuruluşların arasındaki işbirliği ve kurumsal sorumluluklarının tespitidir.

Protokole konu proje ile; öncelikle 16/18 yaş grubu olmak üzere sorunlu çocuklar/gençlerin uyum, iletişim ve mesleki becerilerinin geliştirilerek istihdam edilmeleri ve sosyal rehabilitasyonları sağlanacaktır. Proje kamu, özel ve sivil toplum kuruluşları ile koordinasyon ve işbirliği halinde gerçekleştirilecektir. Aynı zamanda yazılı ve görsel basınla ortaklaşa yürütülen faaliyetlerle kamuoyunda farkındalığı artırıcı çalışmaların yapılması hedeflenmektedir.

2. PROTOKOLÜN KAPSAMI

Proje çerçevesinde;

Ülkemizde, öncelikle 16/18 yaş grubu risk altında suça sürüklenmiş çocuk ve gençlerin **mesleki beceri** ve iş imkanı kazandırılması ile topluma sağlıklı birey olmalarına yönelik, çözüm odaklı ve çok yönlü faaliyetlerin gerçekleştirilmesi,

Çocukların suç ve zararlı alışkanlıklardan korunmasına yönelik yayın yolu ile **bilgilendirme / bilinçlendirme** faaliyetleri çerçevesinde **“kısa metrajlı televizyon filmleri, radyo skeçleri, broşür ve afişler”** ve benzeri materyallerin üretilmesinin sağlanmasıdır.

3. TANIMLAR VE KISALTMALAR

PROJE : Çocuklarının Mutlu Geleceği İçin Umut Yıldızı Projesi

EGM : İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü

İŞKUR : Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı /Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü

TOBB : Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği

Risk Altında Suça Sürüklenmiş Çocuk: Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma yapılan çocuğu,

Proje Merkez Danışma ve Takip Kurulu: Tarafların üst düzey yetkililerinden oluşan ve ülke geneli çalışmaları koordine ve takip eden kurulu,

İl/İlçe Temsilcilikleri ve Yürütme Kurulları: Mülki amir veya görevlendireceği yardımcısı başkanlığında taraflar ve ihtiyaç duyulan diğer kurum ve kuruluş temsilcilerinden oluşan yürütme kurulunu, ifade eder.

4. TARAF KURUM/KURULUŞLAR

- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı / Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü
- İçişleri Bakanlığı / Emniyet Genel Müdürlüğü
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği

5. İŞBİRLİĞİ YAPILACAK KURUM VE KURULUŞLAR

- Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü
- Milli Eğitim Bakanlığı
- Sağlık Bakanlığı
- İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü (Yerel Yönetimler)
- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, TRT ve diğer basın yayın kuruluşları

6. HUKUKİ DAYANAK

- Uluslararası Sözleşmeler
- Anayasa
- Çocuk Koruma Kanunu
- İş Kanunu

7. YÜKÜMLÜLÜKLER

7.1 Ortak Yükümlülükler

• Merkezde tarafların üst düzey temsilcilerinin katılımları ile “Proje Merkez Danışma ve Takip Kurulu”nun oluşturulması,

• İl – İlçe Mülki Amirlerinin koordinesinde tarafların temsilcilerinin katılımı ile “İl –İlçe Temsilcilikleri ve Yürütme Kurulları”nın oluşturulması,

• Bilgilendirme / bilinçlendirme faaliyetleri çerçevesinde yapılandırılacak materyallerin konu ve kapsamlarının belirlenmesi,

• Bu protokol çerçevesinde yapılacak çalışmalar ve işlemler taraflar arasında koordineli gerçekleştirilmesi,

- Proje kapsamına alınan çocuklarla birlikte ailelerinin de desteklenmesi ve bilinçlendirilmesine yönelik, ilgili diğer kurumlarla işbirliği yapılması,
- Proje kapsamına alınan çocukların bilgi sistemi kayıtlarının tutulması,
- Proje kapsamına dâhil edilecek çocukların, aile başvurularının alınması,
- Oluşturulan bilgilendirme ve bilinçlendirme materyallerinin dağıtım ve TV, radyo yayın faaliyetlerinin yürütülmesi,
- Yerel kaynaklardan faydalanılarak, proje kapsamına alınan çocukların rehabilitesine yönelik sosyal ve kültürel faaliyetlerin organize edilmesi,

7.2 Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü Yükümlülükleri

- İl istihdam ve Mesleki eğitim kurullarının belirleyeceği mesleklerle ilgili olarak hizmet satın alımlarını gerçekleştirerek,
- Mesleki eğitime katılan kursiyerlere eğitime katıldıkları gün karşılığı kursiyer zaruri gideri ödenmesi,
- Kursiyerlerin 5510 sayılı Kanun çerçevesinde iş kazası ve meslek hastalıklarına karşı sigorta ettirilmesi ve sigorta maliyetlerinin karşılanması,
- Katılımcıların seçilmesi aşamasında ve Proje uygulama süresince İş ve Meslek Danışmanlığı servisi bulunan illerde bu hizmetlerin verilmesi,
- Mesleki eğitim sonucunda sertifikaların verilmesi,
- Mezun kursiyerlerin istihdam edilmelerine özel gayret göstermek,
- Proje kapsamına alınan çocukların yükümlülükler kapsamında bilgi sistemi kayıtlarının tutulması

7.3 Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yükümlülükleri

- Proje kapsamına alınacak çocukların mesleki eğitim dallarının seçimi ve meslek eindirme ihtiyaç analizlerinin İl kurulları ile ortaklaşa yapılması,
- Proje kapsamına dâhil olan çocuklara yönelik, internet web tabanlı bilgi sisteminin oluşturulması,
- İŞKUR tarafından mesleki eğitim verilen çocuklara/ gençlere istihdamlarının sağlanması konusunda yardımcı olunması,
- Bilgilendirme / bilinçlendirme faaliyetleri çerçevesinde; kısa metrajlı film, radyo skeçleri ve afiş materyallerinin oluşturulmasına destek verilmesi,

7.4 Emniyet Genel Müdürlüğü Yükümlülükleri

- Proje kapsamına alınacak suça sürüklenmiş çocukların tespiti ve bildirimini,
- Proje kapsamına alınan çocukların bilgi sistem standartlarının oluşturulması,
- Projenin kendi yükümlülükleri kapsamında sekreteryasının yürütülmesi,
- Proje kapsamına alınan çocukların yükümlülükler kapsamında bilgi sistemi kayıtlarının tutulması

8.YÜRÜRLÜK

Bu protokol ....../.../2009 tarihinde dört nüsha halinde imzalanarak yürürlüğe konulmuştur. Yürürlük süresi imza tarihinden itibaren ..... yıl olup, taraflardan herhangi birinin sürenin uzatılmasına ilişkin itirazı olmadığı sürece, protokol uygulamaya devam edilecektir.

Faruk ÇELİK

Çalışma ve Sosyal
Güvenlik Bakanı

Beşir ATALAY

İçişleri Bakanı

Namık ATA

İŞKUR Genel Müdürü

Oğuz Kağan KÖKSAL

Emniyet Genel Müdürü

M. Rifat HİSARCIKLIOĞLU

TOBB Başkanı

POSTER SUNUMLAR

OKULLARDA ŞİDDETİN ÖNLENMESİ BAĞLAMINDA TÜRKİYE VE FRANSA UYGULAMALARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Olgun ALTUNDAŞ*

Giriş

Dünya sağlık örgütü şiddeti ; “ fiziksel ya da psikolojik gücün kişinin kendisine, bir gruba veya topluluğa karşı yöneltilen, yaralama, ölüm, psikolojik zarar, gelişim bozukluğu veya yoksun bırakmaya yol açacak veya açma olasılığı olan eylemlerin bilinçli olarak gerçekleştirilmesi veya bu eylemlerde bulunmakla tehdit edilmesidir.” (WHO 1995) Şeklinde tanımlamaktadır.

Okul, eğitim sisteminde eğitimin üretildiği yerdir(Başaran, 1996). Okulda şiddet ise, Okulun eğitim misyonunu ihlal eden, güven ortamını tehdit eden, okuldaki kişilerin can ve mallarını hedef alan her tür yıkıcı ve bozucu saldırganca eylemlerdir (Hurrelmanni Vettenburg 1998, 15) Okullarda Şiddet, Fiziksel olduğu gibi, Sözel, davranışsal (Dışlama, küçük düşürme, hakkında dedi kodu yayma), öğrencin veya eğitim çalışanlarının eşyalarına zarar verme, cinsel saldırı (sözel veya fiziksel) bulunma gibi çok değişik çeşitler alabilir (Öğülmüş 1995)

Okul güvenliği, öğrencilerin, öğretmenlerin ve diğer personelin kendilerini fiziksel, psikolojik ve duygusal bakımdan özgür hissetmeleridir (Dönmez, 2001). Okul güvenliği dört temel boyutta ele alınabilir. Bunlar, *okul bina ve çevresinin güvenliği, öğrenci güvenliği, aile güvenliği ve toplum güvenliğidir* (Schneider, Walker ve Sprague, 2000). Bu çalışmada Okul ve Çevresinin Güvenliği ile Öğrenci Güvenliği ele alınacaktır.

Okullardaki güvensizlik duygusu, zarar göreceği düşüncesi öğretmenin de performansının ciddi oranda düşmesine neden olmakta (Yılmaz, 2010:203), öğrenci başarısını düşürmekte, uzun vadede, toplumda ruhen sağlıklı bireylerin yetişmesini engellemektedir. (TUBİTAK projesi, Öğretmen El kitabı 2006). Tüm toplumu ve toplumun geleceğini ilgilendiren okullarda şiddet olayı, sadece eğitim camiasının değil, şiddetin genel olarak önlenmesi vazifesi yürüten Polis'in, okul aile birliklerinin, ailelerin kısaca toplumun sorunudur.

Bu çalışmada, ülkemizde ve Fransa'da karşılaşılan okullarda şiddet , saldırganlık olayları ve nedenlerine kısaca değindikten sonra, Türkiye'de ve Fransa'da okullarda şiddetin önlenmesi amacıyla polis Teşkilatları ile Milli Eğitim Kurumları arasındaki mevcut işbirliği ve ortaklık irdelenecek, bu bağlamda işlevsel ve kurumsal bir işbirliğinin tesisi için görüş ve önerilere yer verilecektir.

*3. Sınıf Emniyet Müdürü, TODAİE, Kamu Yönetimi ABD, Doktora Öğrencisi

1. OKULLARDA ŞİDDET OLAYLARI VE GELİŞİMİ

1.1. Fransa'da ve Türkiye'de Okullarda Şiddet Olaylarının Gelişimi

Fransa'daki Gelişim: Okullarda şiddet olayı çok eskilere dayanan bir olgudur. 13. Yüzyılda Sorbonne Üniversitesi öğrencilerinin çoğu kez Paris sakinleri ve polislerle kesici aletler kullanmak suretiyle çatıştıkları tarihte not edilmektedir. Yine, 1815 ve 1883 yılları arasında Pariste Louis Grand Lisesinin 8 kez ayaklandığı ve Paris polisi tarafından bastırıldığı da kaydedilmektedir (Caspard Pierre, 1997: 38)

Modern dönemde, Fransa'da okullarda şiddet olayı, 1970'li yıllarda dikkat çeken bir düzeye ulaşmış, bu nedenle okullarda şiddetin boyutunun ne olduğu konusunda Milli Eğitim Bakanlığı tarafından bazı girişimlerde bulunulmuştur. Bunlardan en kapsayıcı ilk girişim, Genel Eğitim Müfettişi TALLON tarafından, Milli Eğitim Bakanının talebi ile 1979 yılında Ortaokullarda ve 1980 yılında Genel Liselerde şiddet olayları ile ilgili hazırlanan rapordur. Uzun süre gizli tutulan bu rapor, Fransa genelinde okullarda görülen şiddet olaylarının genel bir panoramasını vermiştir. Ancak bu rapordan önce de Fransa'da Milli Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu tarafından okullarda genel inceleme raporları hazırlanmıştır. (Marc Rancurel 1994: 63).

1980 tarihli Tallon'un raporuna göre, Ortaokulların %80,5 inde okul binasına zarar zarar verme, %100'ünde hırsızlık olayı, %63,5 'inde eğitim araç ve gereçlerinin çalınması vakıalarının görüldüğü, öğrenciler arasında kavga olayının okul içinde %39, okul önünde ise %51 olduğu ifade edilmiştir (Debarbieux Eric, 1998).

Fransız Milli Eğitim Bakanlığının inisiyatifi ile başlayan bu girişimleri, 1980'li yılların başında Eğitim Müfettişi Marc RANCURIL , Jean Michel LEON' nin raporları izlemiştir. Yine bu dönemde Milli Eğitim Bakanlığınca öğretmenler ve öğrenciler için eğitici ve bilgilendirici broşür ve notlar hazırlanmıştır. 1980'li yıllar boyunca hazırlanan raporlarda (1979-1980 TALLON, 1982 Marc RNCURIL, 1983 LEON), zannedilenin aksine okullarda şiddet olaylarının endişe verici boyutlarda olmadığı, yani marjinal bir sorun olarak varlığını sürdürdüğü kabul edilmiştir (Altundas, 2007:42)

Ancak 1990 lı yılların başında, olaylarının eğitimin kalitesini engellediği gibi, şiddet faili veya mağduru öğrencilerin gelecekteki davranışlarını da olumsuz etkileyeceği kamuoyunda yoğun olarak tartışılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda, Fransız Milli Eğitim Bakanlığınca sorunun daha iyi kavranması ve alınacak önlem ve tedbirlerin geliştirilebilmesi için bir dizi araştırma raporları hazırlanmıştır. **Lang ve Quiles** (1992), **Bayrou** (1995), **Allegre** (1997-1999) ve **Ferry (2002)** tarafından hazırlatılan araştırma raporları ve planları bunlardan bazılarıdır. Son olarak 2010 yılında "Ailenin Yeri Okullarda Şiddet Misyonu Ve Cezalandırma" konulu Eric DEBARBIEUX'nün aralarında bulunduğu bir grup tarafından hazırlanıp kamuoyu paylaşılmıştır (Education Nationale, 2010)

Türkiye'deki Gelişim; Genellikle hakaret, sözlü tehdit, bazen de fiziksel saldırı şeklinde gelişen okullarda şiddet olayları, 1990'lı yılların ortalarından itibaren kamuoyunu meşgul etmeye başlamıştır. Bu dönemde okul içi ve çevresinde okul yönetimleri ve öğretmenler şiddetin engellenmesini için bazen fiziksel güçle, bazen de disiplin cezasıyla okullardaki saldırganlık ve şiddet olaylarını engellemeye çalışmışlardır (Öğülmüş, S. 1995).

2000 li yıllardan sonra, Türkiye'de de okullarda şiddet olaylarının medyanın ilgisini çeker boyutlara eriştiği, özellikle okullarda zorbalık (school bullying) olaylarının eğitim ve öğretim kalitesini etkileyici boyuta olduğu rapor edilmeye başlanmıştır (Y. Kepenekçi-Karaman ve Ş. Çınkır, 2006). Ankara ilinde yapılan bir çalışmada, her üç öğrenciden birinin (%35), düzenli olarak zorbalığa uğradığı bulunmuştur. Öğrenciler en fazla sözel zorbalığa uğramakta, bunu fiziksel ve dolaylı zorbalık izlemektedir (Pişkin 2006). Yine Ankara ilinde, Lise öğrencileri arasında zorbalık olayı ile karşılaşan, öğrencilerin %44'ünün sözel, %30'unun fiziksel, %18'inin duygusal ve %8'inin ise cinsel içerikli zorbalığa uğradıkları ortaya konulmuştur. (Karaman-Kepenekçi ve Çınkır 2006).

Durmuş ve Gürkan tarafından yapılan araştırmada, Okullarda en çok karşılaşılan dört olay, okul binası ve malzemelerine zarar veren öğrencilerin bulunması (%70,9), okul dışında bazen yaralamalı öğrenci kavgaları (%70,1), Öğrenci grupları arasında kavga olayları (%70,1), Öğrencinin parası veya eşyasının çalınması/kaybolması (%63,7) şeklinde ifade edilmektedir. Okul içinde yaralamalı öğrenci kavga olayı (%57,3), okulda öğretmenin bir öğrenci (ya da bir grup öğrenci) tarafından tartaklanması veya dövülmesi olayı sıklığı ise %53,1'dir (Durmuş ve Gürkan, 2005).

1.2.Fransa'da ve Türkiye'de Okullarda Şiddet Olaylarının toplanması ve İstatistikî veriler

Fransa'da Veri Toplama ve İstatistikî Veriler : 2001 yılında SIGNA adıyla Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde oluşturulan Okul Şiddet Olayları Analiz Sistemi ile, Fransa genelinde daha sağlıklı değerlendirme imkanına kavuşulmuştur. SIGNA tarafından hazırlanan ve kamuoyuna duyurulan raporlarda, 2004-2005 yılında Fransa Genelinde tüm ilköğretim ve ortaöğretim okullarında 79.000 olay kaydedilmiştir. 2005-2006 yılında ise bu sayı 82. 064 seviyesine erişmiştir.

SIGNA sisteminin karmaşık olması, çok sayıda olay tasnifine yer vermesi (24 Olay sayılmaktadır), önemsiz vakaların da değerlendirilmesi gibi nedenlerle, yeni bir veri yapısı oluşturularak 2007 yılında SIVIS¹ (Okulların Güvenliği Üzerine Tedbir ve Bilgi Sistemi) oluşturulmuştur. Çok detaylı istatistik ve analiz raporlarının hazırlandığı sisteme göre 2009 yılında Fransa'da 1000 öğrenci için 10,5 önemli şiddet olayı kaydedilmiştir. Toplam 4.2 milyon öğrenciyi kapsayan değerlendirmede bu oran yıllık 44100 olaya tekabül etmektedir. (SIVIS 2009, media.education.gouv.fr).

Diğer yandan, SIGNA ve SIVIS verilerinin gerçek durumu ne kadar yansıttığına ilişkin, okullarda şiddet konusunda uzman araştırmacılar tarafından Debarbieux, Mantaya, Doubs ve Larra tarafından değişik zamanlarda mağdur anketleri (Victimisation) yapılmaktadır. Bu araştırmacılar tarafından yapılan çalışmada, olayların %4,3 ile %6,3 oranında daha az yansıtıldığı iddia edilmektedir (Rapport Remis Au Ministre de l'Education Nationale, 2010)

¹(SIVIS) Système d'information et de vigilance sur la sécurité scolaire

TABLO 1: 2007 ve 2009 'da Fransa'da Okullarda Şiddet Olayları

Type d'acte	Quantité totale	%	Évolution (la différence absolue des représentations par rapport à 2004-2005) (en %)
Violence physique sans arme	24 289	29,7	-3,8
Violence des armes sans arme	27 324	29,9	-1,1
Violence physique sans arme par intimidation	5 633	2,3	-8,8
Violence des armes sans arme par intimidation	5 209	1,3	-4,1
Violence physique à caractère sexuel	1 212	1,3	+10,9
Miscell	339	0,4	+1,3
Total physique et à caractère d'arme	62 371	61,7	-1,5
Les délits de violence ou autres atteintes	27 283	3,4	22,5
Intention de persécution d'origine ou d'ethnisme	1 888	2,3	-12,7
Violence sexuelle	1 589	1,3	-4,7
Intention de persécution	227	1,3	43,3
Part d'arme sans caractère de force	275	0,3	+18,9
Part d'arme de force	275	0,3	-14,5
Violence sexuelle à caractère sexuel	2 012	3,5	+13,3
Miscell	2 327	4,4	+8,5
Violence sans arme	3 047	3,7	-2,3
Violence des armes sans arme	1 589	1,3	-9,2
Violence des armes de force	2 218	1,3	-3,7
Violence des armes de force	1 049	1,2	-12,2
Violence des armes de force	2 000	3,3	-8,9
Miscell	2 000	3,3	37,6
Violence sexuelle sans arme	1 589	1,3	0,1
Violence sexuelle sans arme	1 589	1,3	-24,8
Violence sexuelle sans arme	4 276	6,5	-1,9
Trafic des stupéfiants	473	0,5	22,3
Trafic des armes sans caractère d'arme	1 183	1,2	+1,7
Miscell	27	0,0	41,1
Total physique et à caractère de force	6 600	7,3	2,1
Autres délits graves	6 288	7,9	48,8
Miscell	42 213	60,9	0,5

Source : 24 289 violences physiques sans arme ont été recensées en 2007-2008, ce qui représente 29,7 % de l'ensemble des représentations de France. Cet acte a enregistré en nombre moyen par établissement une hausse de 3,4 % par rapport à 2004-2005.

Kaynak: <http://media.education.gouv.fr/file/02/06/4026.pdf>, DEPP - enquête SIVIS 2007-2008, période décembre-février Champ : ensemble des établissements publics du second degré (métropole et DOM)

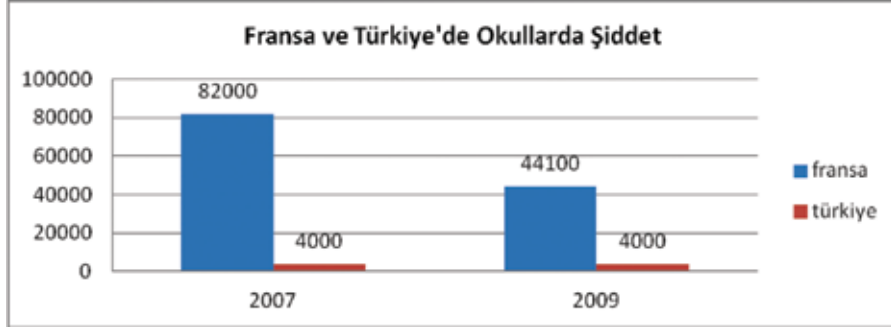
Türkiye'de Veri Toplama ve İstatistik Veriler : Okullarda şiddet olaylarının, merkezi düzeyde toplanması ve analizlerinin yapılması, Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde oluşturulan **VAKA DEĞERLENDİRME MERKEZİ** tarafından yapılmaktadır (mebbis2.meb.gov.tr). 2006 yılından itibaren, Milli Eğitim Müdürlüklerince okullarda meydana gelen olayları *Vaka Analiz Formu*'na işlenmek suretiyle elektronik ortamda Milli Eğitim Bakanlığına gönderilmektedir (Demircioğlu, 2011).

Toplanan verilerle ilgili, kamuoyu bilgilendirilmemekte olup, yapılan bazı akademik çalışmalar da, ülke genelindeki tüm şiddet olaylarını kapsamamaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Danışmanlık Genel Müdür Yardımcısı Ruhi Kılıç tarafından 2006 yılında TBMM Milli Eğitim Komisyonuna verilen raporda, ülkemizde 26 Nisan 2006 ve 21 Aralık 2006 tarihleri arasında 8 ay içerisinde 2 bin 990 şiddet olayının meydana geldiği, aynı dönem içerisinde 7 bin 193 öğrencinin fail veya mağdur olduğu ifade edilmiştir. 2010 yılı verilerinin de aynı düzeyde olduğu ifade edilmektedir.

Bu bağlamda ülkemizdeki okullarda meydana gelen toplam şiddet olayları ile Fransa'da meydana gelen toplam şiddet olayları karşılaştırıldığında, Fransa'da meydana gelen okul şiddet olaylarının oldukça fazla olduğu görülmektedir.

Zira 2006 yılında Fransa'da 12 ayda 82.000 vaka kaydedilirken, Türkiye'de 8 ay da 2990 vaka kayıtlara geçmiştir. Bu rakamın 12 aylık zaman dilimi içerisinde 4000 olaya karşılık geleceği değerlendirilmektedir¹.

TABLO 2: Fransa ve Türkiye'de Okullardaki Şiddet Olayları Karşılaştırma² 2006 ve 2009

Bin öğrenci için şiddet olayının dağıtılmasında ise, aradaki farkın daha büyük olduğunu göstermektedir.

TABLO 3: Fransa ve Türkiye'de 1000 Öğrenciye Düşen Olay Sayısı

Fransa'da bildirilmiş okul şiddet olaylarının, Türkiye'dekinden kıyas kabul etmeyecek derece fazla olduğu görülmektedir. Bu durumun, ülkemizde, okullarda meydana gelen olayların çoğunun çeşitli nedenlerle Bakanlığa bildirilmediğini ortaya koymaktadır.

2. TÜRKİYE'DE VE FRANSA'DA OKULLARDA ŞİDDET ÇEŞİTLERİ

Saldırganlık ve Şiddet Çeşitleri: Fransa ve Türkiye'de görülen okullarda şiddet olayları birbirine benzer özellikler taşımaktadır. Şiddet olayları Kişilere Karşı, Mallara Karşı ve Genel Güvenliği karşı olmak üzere üç ana kısma ayrılmaktadır.³

¹ Milli Eğitim Bakanlığında güncel toplam olay sayısının, 2007 verilerinden de daha az olduğu Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğüne ifade edilmiştir (Eylül 2011)

² Türkiye'de akademik çevrelerce yapılan araştırmalarda, okullarda saldırganlık ve şiddet olaylarının daha fazla olduğu görülmektedir. Okul yönetimlerinin, önemiz olarak değerlendirdikleri çoğu vakayı Milli Eğitim Bakanlığı Vaka Analiz Merkezine göndermediği, sorunları okul içinde halletmeye çalıştığı değerlendirilmektedir.

³ Milli Eğitim Bakanlığı, yanlış değerlendirmelere neden olmamak için istatistiki verilere ilişkin bilgileri paylaşmamaktadır. Ancak, verilerin paylaşılmasıyla gerçek anlamda bir değerlendirme yapılabilmesinin mümkün olacağı değerlendirilmektedir.

TABLO 4: Türkiye’de ve Fransa’da Görülen Okullarda Şiddet Çeşitleri

	Fransa	Türkiye
Kişilere Karşı Les atteintes aux personnes ¹	Fiziksel Şiddet Sözel şiddet Şantaj, Cinsel Şiddet Küçük düşürme, dışlama Happy Slapping (Şiddet içeren görüntülerin çekilerek gösterilmesi)	Hakaret, ağır tehdit, cinsel taciz, küfretme, zorbalık, şantaj silahsız fiziksel saldırı, Silahlı saldırı
Mallara Karşı Les atteintes aux biens ²	Hırsızlık Malzemelere ve okula zarar verme Kişilere ait malzemelere zarar verme	Eğitim yerlerine zarar verme, eğitim materyallerine zarar verme, hırsızlık veya hırsızlığa teşebbüs.
Genel Güvenliğe Karşı Les atteintes à la sécurité ³	Ateşli Silah bulundurma Kesici ve delici silah bulundurma Uyuşturucu Tüketimi Uyuşturucu Ticareti	Uyuşturucu madde kullanımı, alkol ve sigara kullanımı

Kaynak: Fransız Milli Eğitim Bakanlığı, 2008 SIVIS Raporu, S.4 (media.education.gouv.fr)

Fransa’da okullarda şiddet olayları, 3 ana başlıkta ve 14 çeşitte toplanmakta iken, ülkemizde Vaka Analiz ve Değerlendirme Merkezince hangi olay kategorilerinde tasnif yapıldığı bilinmemektedir. Yukarıda, Türkiye ile ilgili tasnifler, akademik çalışmalardan derlenmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı ilgili biriminden, Türkiye’de Irkçı Söylemlerde bulunma ve happy Slapping gibi olaylarla karşılaşmadığı ifade edilmektedir. Öte yandan, ceza kanunu anlamında suç niteliği taşımayan bazı ayıplanacak (medeniyet dışı) davranışların Türkiye’de henüz Fransa’da olduğunun aksine bir şiddet vakası olarak görülmediği anlaşılmaktadır (Altundaş , 2007).

3. POLİS TEŞKİLATI İLE MİLLİ EĞİTİM ARASINDA İŞBİRLİĞİNİN GELİŞTİRİLMESİ

3.1. Fransa’da Polis Teşkilatı ve Millî Eğitim Arasındaki İşbirliğinin Genel Durumu

Okullarda şiddetin önlenmesine yönelik olarak işbirliği önerisi Fransa’da ilk defa 1983 yılında Müfettiş LEON’un raporunda ifade edilmiştir. Bu raporda, dinamik ve demokratik yönetimin oluşturulabilmesi için yerel yöneticiler, belediye meclisleri ve sivil toplum örgütleri ile işbirliğinin geliştirilmesi önerilmektedir. Bununla birlikte bu raporda, Millî Eğitimle Polis Teşkilatı ve Adalet teşkilatı arasında bir işbirliği öngörülmemiştir. Bu dönemde, her kurum diğeri ile herhangi bir iletişim ve işbirliğine girmeden kendi çalışmalarını yürütmekte idi (Tiserand Amandine, 2005).

Bu bağlamda, Polis ve Millî eğitim arasında okullarda şiddetin önlenmesine ilişkin işbirliğinde ilk kurumsal girişim, 2002 yılında FERRY tarafından hazırlatılan rapor ve planla yapılmıştır. Bu planda, genel olarak;

¹ Violence physique, Violence verbale, Racket, Violence sexuelle, Bizutage, “Happy slapping”

² Vol, Dommages aux locaux ou au matériel, Dommages aux biens personnels

³ Port d’arme à feu, Port d’arme blanche, Consommation de stupéfiants, Trafic de stupéfiants

- Okul binalarında denetimsiz alanların kontrol edilmesi,
- Eğitim personelinin ve öğrencilerinin Okullarda şiddet konusu üzerinde eğitilmeleri,
- Okullarda medeniyet ve terbiyeye ilişkin derslerin verilmesi,
- Okullardaki şiddet olayları istatistiki verilerin daha sağlıklı ve merkezi bir sistemle toplanılması
- Okullarda **Okul İrtibat polislerinin** oluşturulması,
- Diğer Kurumlarla **Ortaklar (partenariat)** oluşturulması (Başta Polis Teşkilatı olmak üzere, Yerel Adli Merciler, Yerel Yönetimler), bu bağlamda mevut olan CESC (Halk Sağlığı ve Vatandaş Eğitimi Konseyi) ile CLSPD¹ (Suçların önlenmesi ve yerel güvenliğin sağlanması kurulları) nin bu işbirliğinde daha aktif kullanılması şeklinde bir dizi tavsiye ve öneriler ileri sürülmüştür.

Söz konusu rapor ve planlarda yer alan öneri ve tavsiyeler gerek Milli Eğitim Bakanlığı gerekse Emniyet Teşkilatı tarafından genelgelerle fiiliyata geçirilmeye çalışılmıştır. Örneğin işbirliğine ve ortaklığa ilişkin 14 Mayıs 1996 tarihinde 96-135 nolu Bakanlıklararası Genelge; 11 Ocak 1997 tarih ve 98-194 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı Genelgesi; 2 Ekim 1998 tarihli ve 98-194 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı genelgesi; 16 Ağustos 2006 tarihli ve 06-125 sayılı Milli Eğitim ve Adalet ve İçişleri Bakanlığı Ortak Genelgesi bunlardan bazılarıdır. Öte yandan, ülkemizde olduğu gibi, aynı dönemde Fransa'da uygulanmakta olan Toplum Destekli Polislik Projesi de, okullarda şiddet olayı ile ilgili işbirliği çalışmalarına olumlu katkıları olmuştur.

Bu doğrultuda, öteden beri Milli Eğitim Bakanlığı ile Polis Teşkilatı arasında var olan fiili **işbirliği** ve Ortaklık (partenariat), 4 Ekim 2004 tarihinde, Milli Eğitim Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı arasında yapılan bir **Protokol ile** hukuki bir niteliğe kavuşmuştur. Bu protokol, Fransa'da Milli Eğitim ve Polis teşkilatı arasındaki diğer kurumların görevlerine saygılı olmak kaydıyla, okullarda şiddetin önlenmesi için ortak hareket etmeye, bilgilerin paylaşılmasına ve okullarda güvenlik problemlerinin tahlil ve teşhislerinin ortak yapılmasına ilişkin işbirliğinin yapıtaşlarını oluşturmaktadır (Tisserand Amandine, 2005).

3.1.1.Fransa'da Milli Eğitim Bakanlığı ve Polis Teşkilatı Arasında İşbirliği ve Tatbiki

3.1.1.1. İl Düzeyinde Alt Sözleşmelerin (Konvansiyonlar) Yapılması; 04 Ekim 2004 tarihli işbirliği protokolünün yerel düzeyde faaliyete geçirilmesi için, 1982 Anayasası'na göre Ademi Merkezietçi bir yapısı bulunan Fransa'da, il ve bölge valiliklerinde, Valilik, Milli Eğitim, Cumhuriyet Savcıları ve Polis (veya Jandarma) arasında konvansiyonlar imzalanmaktadır (Tisserand Amandine, 2005). Taraflarca imzalanan sözleşme metinleri, genel protokolün amacına uygun olarak hazırlanmakta ancak bölgenin genel durumuna ilişkin özel madde ve tedbirler içerebilmektedir.

İllerde, konvansiyonun taraflarını, *İl Valisi, Milli Eğitim Müdürü, Cumhuriyet Başsavcıları, Polis Teşkilatının İl Asayiş Sorumlusu ve İl Jandarma Alay Komutanı* oluşturmaktadır.

¹ Ülkemizde Toplum Destekli Polis Kapsamında oluşturulan Kent Güvenlik Konseyi veya Asayiş toplantılarına benzer bir yapı olup, yerel yönetimlerle merkezi idarenin yerelde uzantısı olan polis, adli merciler ve mülki idare arasında güvenlik ve asayişin koordine edilmesi için oluşturulan komisyondur. Komisyon toplantılarına Güvenlikten sorumlu vali yardımcısı, Cumhuriyet Başsavcısı, Belediye Başkan vekili, polis asayiş Bölge Müdürü, milli eğitim ve sağlık vb temsilcileri katılmaktadır.

Hazırlanan konvansiyonlarda, bazı farklılıklar bulunmakla birlikte genel esasları itibariyle şu hususlara vurgu yapılmaktadır.

- Adli Olayların Bildirilmesi ve İstatistiki verilerin toplanması,
- Okulda güvenlik ve zararlı alışkanlıklarla ilgili seminer vb etkinlikler düzenlenmesi
- Okul önlerinde güvenlik tedbirlerinin alınması ve trafiğin düzenlenmesi,
- Okul Polisi İrtibat Görevlilerinin Oluşturulması,
- Okul Yönetimi ile Polis teşkilatı arasında düzenli ve güvenli bilgi akışının sağlanması,
- Devamsızlıkların takibi,
- Hakkında adli işlem yapılan öğrencilerle ilgili okul yönetimine zamanında geri bildirimde bulunulması konularındır.

Ayrıca, Fransa'da, Milli Eğitim ile Polis Teşkilatı arasındaki kurumsal işbirliği, 4 Ekim 2004 tarihinde imzalanan protokol ve sosyal yapıda önceden oluşturulmuş, işbirliğine dayanan mahalli nitelikli **Halk sağlığı ve Vatandaşlık Eğitimi Komitesi CESC¹** ve yerel bazda düzenli olarak bir araya gelen **Suçların önlenmesi ve yerel güvenliğin sağlanması Kurulları (CLSPD)²** çalışmaları ile de ilintili olarak devam etmektedir. İşbirliğine ilişkin protokolün 10. Maddesinde, okul müdürleri/yönetimleri, Okul Güvenlik irtibat görevlilerinin nın (polis veya Jandarma) düzenli olarak bilgi paylaşımında bulunmalarını ve düzenli olarak CLSPD toplantılarına bilgi aktarmalarını şart koşmaktadır. 16 Ağustos 2006 tarihli Bakanlık genelgesinde de, okul müdürlerinin, CLSPD ile düzenli şekilde iletişim kurarak okullarda meydana gelen vakıaları ve alınan tedbirleri bildirmesi istenilmektedir (Tiserand Amandine, 2005).

3.1.1.2. Okuldan İrtibat Polisi Uygulaması: 2004 yılında kurumsal olarak faaliyete geçirilen protokol çerçevesinde, fransa'daki orta Öğretim ve ilköğretim okullarının %90'ında Okul Polisi uygulaması mevcuttur (Debarbieux ve Fotinos, 2010).

Okul İrtibat Polisliği, Fransa'daki uygulamasında, her okula sabit, kalıcı polis görevlendirilmesi değil, okul veya birkaç okuldan sorumlu olacak ve o okul yönetimleri ile irtibat, karşılıklı işbirliği ve güven ilişkisi tesis edebilecek Komiser (Officier) sınıfı bir amirin görevlendirilmesidir.

Diğer yandan, okul irtibat Polislerinin faaliyetlerini koordine etmekle görevli, ildeki tüm okullardan sorumlu (referant) bir Emniyet Müdürü (Commissaire de Police) bulunmaktadır. Okullarda şiddete ilişkin, söz konusu konvansiyon'un toplantılarını ve sekretarya işlemleri bu görevli tarafından yürütülmektedir. Okul İrtibat Polislerinin isimleri, her yıl eğitim öğretim yılının başlangıcında vali tarafından İl Milli Eğitim Müdürlüğüne resmi olarak bildirilmektedir.

Okul İrtibat Polisleri, düzenli olarak okul müdürleri veya okuldaki güvenlikten sorumlu sivil görevli ile iletişim kurmakta, okul müdürünün talebi doğrultusunda okul içinde bir olaya müdahale edebilmektedir. Yine, okul ile Polis Merkezi arasında doğru ve düzenli bilgi akışının sağlanması, okuldaki güvenlik sorunlarıyla ilgili okul yönetimine öneri ve tavsiyelerde bulunma, olay bildirim fişlerinin gönderilmesi ve bildirim sonucu polis tarafından yapılan

¹Comités D'Education a la Santé et a la citoyenneté

² Conseil local de Sécurité et de **Prévention** de la Délinquance

işlem ve hukuki sonuçların okul idaresine geri bildirimini sağlanması gibi sorumlulukları bulunmaktadır (Altundas, 2007)

3.1.1.3. Ortak Staj Programları: Fransa'da, Milli Eğitim Bakanlığı personeli (okullar) ile işbirliğinde bulunulan diğer kurum temsilcilerinin katılacağı ortak staj programları yapılan etkinlikler arasında yer almaktadır. 2010 yılında Alain BAUER ve Eric DEBARDIEUX'nün yer aldığı bir grup tarafından Milli Eğitim Bakanlığı için hazırlanan raporda; Eğitim personeli, Polis Teşkilatı, Adli Merci ve Yerel Yönetim temsilcileri personelin bir arada bulunacağı, okullarda güvenlik sorununu birlikte serbestçe tartışabileceği bir staj programının hazırlanması tavsiye edilmektedir.

Aynı raporda, katılımcıların ortak olarak;

- Okullarda şiddetin önlenmesine ilişkin geliştirilebilecek tedbirlerin ne olabileceği,
- Hukuki mevzuatta, çocuklarla ilgili güncel değişikliklerin neler olduğu,
- Şehir politikaları ve önleyici yerel program ve projeler,
- Okullarda şiddet olaylarının ilgili adli ve idari makamlara bildirim durumu,
- Problemler için (Alkol, uyuşturucu, sigara, şiddet içerikli oyunlar, ve erkek ve kız ilişkileri) konularında alınabilecek tedbirler ile ilgili öneri ve tavsiyelerde bulunmak şeklinde tavsiyelere yer verilmektedir.

3.1.1.4. Adli Olayları Bildirme Fişleri: İşbirliği protokolünde (4 Ekim 2004), Okul İrtibat Polislerine (Jandarma veya polis) ve okul müdürlerine, okullarda meydana gelen şiddet olaylarını **Adli Olayları Bildirme Fişine işleyerek** adli polise ve Cumhuriyet Savcılarına gönderme yükümlülüğü getirmektedir. Bu zorunluluk konvansiyonlarda da vurgulanmaktadır. Bu fişler, sadece okullarda işlenmiş şiddet olayları değil, aynı zamanda okulun şiddet açısından genel durumu hakkında da bilgi vermektedir. Okulun adli olayları bildirme sorumluluğu aynı zamanda, Fransız Ceza Muhakemesi kanununun 40. Maddesinde yazılı, görevleri sırasında bir suçun işlendiğine şahit olan, öğrenen idari makamların cumhuriyet savcılığına bu suçun ihbar etme yükümlülüğünden de kaynaklanmaktadır.

Bu sistem ile, polis okullardaki şiddet olayına ilişkin bilgileri almak için Cumhuriyet Savcılarının niabeten resmi yolla talepte bulunmasına gerek kalmamaktadır. Yine, polisin soruşturma konusu bir öğrenci hakkında okulda ,geçmişinde yaptığı şiddet olayları ile ilgili bilgilerin alınması için savcı kanalı ile talepte bulunmasına da gerek kalmamaktadır. Bu doğrultuda, soruşturmanın yürüten adli polis ifade tutanaklarına, **“Adli Olayları Bildirme Fişi”** de eklenmektedir (Tiserand Amandine, 2005).

Diğer yandan, **Adli Olayları Bildirme Fişi ne** konu olan vakanın geri bildirimini de Cumhuriyet Savcılığı tarafından zaman geçirmeksizin Okul İdaresine bildirilmesi gerektiği ilgili genelgede kayıt altına alınmıştır.

Fransa'da uygulamada, okullardaki şiddet olayları Cumhuriyet savcılıklarına bildirilmekte ancak, olay ile ilgili yapılan adli işlem ile geri bildirimde bulunma, beklenildiğinden daha fazla zaman almaktadır. Öte yandan, okul yönetimleri, bildirim zorunluluğu bulunmasına karşın, cezai sorumluluk taşımayan hafif şiddet olaylarını çoğu zaman bildirmemekte, sorunları dışarı taşımadan okul içinde çözmeye çalışmaktadır. Bunun sebebi ise, okul yönetimlerinin, kendi okullarını kamuoyunda güvenlik problemi olan, sorunlu okullar olarak

göstermeme isteğinin yattığı yapılan araştırmalarda vurgulanmaktadır (Rapport Remis Au Ministre de l'Education Nationale, 2010).

3.2. Türkiye'de Okullarda Şiddetin Önlenmesine İlişkin Kurumlar Arası İşbirliği ve Ortaklık

Artan şiddet olayları, toplumsal duyarlılık ve kurumsal kapasite artışı gibi nedenlerle okullarda şiddet olaylarına, hem eğitim hem de güvenlik boyutu ile yaklaşılmaya başlanılmış, bu konu ile ilgili okul yönetimlerinin duyarlı hale getirilmesi, eğitim personelinin eğitilmesi, ilgili kurumlarla işbirliğinin geliştirilmesi gibi faaliyetler ivme kazanmıştır.

1990'lı yıllarda, Türkiye'de, okullardaki şiddet olayı, başlangıçta okulun kendi iç problemi olarak görülmekte iken, 2000 li yıllarda işbirliği ve ortaklığı önemi ortaya çıkmıştır. Kurumsal olarak, hukuki bir işbirliğinin oluşturulmasından önce, gerek Milli Eğitim Bakanlığı, gerekse Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından, okullarda şiddetin önlenmesi için bağımsız, çoğu zaman birbiriyle bağlantısı olmayan faaliyetler yürütülmüş ve bazen de fiili bir işbirliği oluşturulmuştur.

Bu dönemde gerek Milli Eğitim Bakanlığı gerekse Emniyet genel Müdürlüğü tarafından çok yoğun çaba ve gayretler gösterilmiş, bazı konularda fiili olarak bir işbirliği ve ortaklık oluşturulmuştur. Bu faaliyetleri, okullarda şiddet olaylarına dikkat çeken Milli Eğitim ve İçişleri Bakanlığı genelgeleri, araştırma raporları, projeler ve sempozyum ve seminerler organize edilmiştir.

3.2.1. Türkiye'de Milli Eğitim Bakanlığı ve Polis Teşkilatı Arasında İşbirliği ve Tatbiki

Filiyatta dağınık olan çalışmalar, 2007 yılında¹, kurumsal ve resmi bir işbirliğine dönüşmüştür. 20 Eylül 2007 tarihinde, Milli Eğitim Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı arasında imzalanan “Okullarda Güvenli Eğitimin Sağlanmasına Yönelik, Koruyucu ve Önleyici Tedbirlerin Artırılmasına İlişkin Protokol” merkezi düzeyde imzalanmıştır. Bu protokol, Milli Eğitim ile Polis Teşkilatı ve Jandarma Teşkilatı arasındaki işbirliğinin hukuki ve temel belgesini oluşturan belgedir.

İşbirliği protokolü, imzalanmasından hemen sonra merkezi düzeyde ve mahalli düzeyde Emniyet Müdürlükleri tarafından uygulamaya konulmuştur.

3.2.1.1. Güvenli Okul Güvenli Eğitim İşbirliği Projesi: Asayiş Dairesi Başkanlığı bünyesinde, Çocuk Şube koordinesinde faaliyete geçirilen bu proje ile okullarda şiddet olaylarının azaltılması, buna ilişkin okul yönetimleri ile daha iyi bir işbirliğinin sağlanması, faaliyetlerin daha düzenli ve amaca uygun olarak tevcih edilmesi amaçlanmıştır. Bu proje esasında, 2007 yılında imzalanan işbirliği protokolünün Polis Teşkilatı tarafından fiiliyata geçirilmesidir. Fransa'daki uygulamaya benzerlik taşımakla birlikte, uygulanması için, illerde genelde Milli Eğitim ile Polis arasında bir alt sözleşme bulunmamaktadır. Sözleşmenin yapıldığı bazı illerimizde (örneğin Ankara ili) ise, sadece İl Milli Eğitim Müdürü ile İl Emniyet Müdürünün imzaları bulunmakta, mülki idare ve adli mercilerin katılımı bulunmamaktadır.

3.2.1.2. Okul İrtibat Polisliği Uygulaması: Okul irtibat polisliği, Fransa'da olduğu gibi, okul yönetimi ile o yerdeki polis birimi arasında işbirliği ve koordinasyonu arttırmak, karşılıklı güven ve işbirliğini tesis etmek ve okul yönetimine bina ve kişi (öğrenci) güvenliği

¹ Fransa'da, söz konusu işbirliği Protokolü 4 Ekim 2004 yılında imzalanmıştır.

ile ilgili yardımcı olmaktadır. Hemen belirtmek gerekir ki, ülkemizde, okullarda polis görevlendirilmesi, Eğitim-Sen tarafından şiddetle eleştirilmekte, böyle bir uygulamanın batı ülkelerinde bulunmadığı (halbuki Fransa'da 2004 yılından beri uygulanmaktadır) iddia edilmektedir. Anılan sendika bazı illerimizde yapılmış olan okul irtibat polisinin oluşturulmasına sözleşmelerin iptali için idari yargı yoluna başvurmuştur.

Ülkemizde üç değişik biçimde uygulandığı görülmektedir. Bunlar;

- **Okulda Sabit Bir Polisin Görevlendirilmesi Yöntemi:** Buna göre, her okulda bir polis görev almakta, okul saatleri boyunca okulda kalıp, güvenliğin sağlanması, giriş ve çıkışların kontrolü vb işlemlerini yürütmektedir.¹ Okulda sabit görevli olan polislerin, bir kısmının sivil, bir kısmının resmi kıyafetli olduğu; yine bazı polislerin sadece okul bahçesi ve giriş ve çıkışların güvenliği ile ilgilenmekte iken, diğer bazı okul irtibat polislerinin okul yönetimleri ile çok iyi münasebetler geliştirdiği, hatta okullarda ayrı bir büroda hizmet vermeye başladıkları ifade edilmektedir.²

- **Birden Fazla Okuldan Sorumlu Okul İrtibat Polisi Uygulaması:** Bu uygulamada, bir polis memuru, tek bir okulda değil, birden fazla okuldan sorumlu tutulmaktadır. Sorumlu polis, gün içerisinde, sorumluluğu altındaki okulları periyodik olarak ziyaret ederek bu görevini yürütmektedir.

- **Okullardan Sorumlu Amir Sınıfından Bir Görevlinin Atanması Yöntemi:** Bazı illerimizde, birden fazla okulla irtibattan sorumlu ve o okullarda meydana gelecek şiddet olaylarını koordine edici konumda amir sınıfından bir görevlendirme yapılmaktadır. Sorumlu amir, zaman zaman okul yönetimlerini ziyaret etmekte, okul yönetimi ile görüşmeler yaparak okullardaki güvenlik konuları ile ilgili bilgi alış verişini yapmaktadır.

- **Okul Giriş ve Çıkışları Esnasında Görevlendirme Yapılması, Ayrıca Okul Polisi Görevlendirme Yapılması:** Okulların giriş ve çıkış saatlerinde, güvenliğin sağlanması ve trafiğin düzenlenmesi amacıyla, okul önlerine ekip görevlendirilmesi yapılmakta, okul çıkış saatinden belirli bir süre sonra bu uygulamaya son verilmesidir.

Ülkemizde, nüfusu az, asayiş ve terör olayları da yoğun olmayan illerimizde, okul polisi uygulamasının düzenli olarak yapılması mümkünken, asayiş ve terör olaylarının yoğun olduğu, nüfusu çok fazla olan metropol illerimizde her okuldan sorumlu bir memur veya amirin görevlendirilmesinin mümkün olmadığı görülmektedir. Ancak, bazı eksikliklerine karşın, ülkemizde "Güvenli Okul-Güvenli Eğitim Projesi"nin, Fransa'daki uygulamalardan eksik olmadığı, merkezi düzeyde uygulanması ve faaliyetlerin Asayiş Dairesi Başkanlığınca koordine edilmesi bakımından daha etkili olduğu değerlendirilmektedir.

3.2.1.3. Okul Yönetimi ve Öğrencilere Yönelik Güvenlik Seminerleri: İşbirliği çerçevesinde, okullarda öğrencilere yönelik, asayiş, terör ve uyuşturucu madde kullanımları, trafik kuralları ile ilgili değişik zamanlarda eğitim seminerleri verilmektedir. Seminerler, okullarda şiddetin azalması ve güvenliğin sağlanmasına katkı sağlarken, bazı öğretmenler

¹ 16 Eylül 2011 tarihli 2011/80 nolu genelge ile, okullarda sabit görevlendirme yapılmaması gerektiği vurgulanmaktadır.

² Bu konu, Asayiş Dairesi Başkanlığı, İllerde Çocuk Şube Müdürleri veya TDP Birimi amirleri, MEB Rehberlik ve Danışmanlık Genel Müdürlüğüne ifade edilmektedir.

tarafından pedagojik açıdan doğru olmadığı, bilgilendirmenin ters etki yapabileceği de ifade edilmektedir.

3.2.1.4. TDP Projesi Kapsamında Yürütülen Projeler: Yukarıdaki faaliyetlerle birlikte, illerde TDP polis birimleri tarafından, Güvenli Okul Projesi (örnek Antalya Emniyet Müdürlüğü), Okul Polisi Projesi (örnek İstanbul Şükrü Balcı Polis Okulu), okulumun projesi (örnek Aydın Emniyet Müdürlüğü) gibi projeler; hemen hemen her ilde okullarda şiddet ve uyuşturucuya karşı bilgilendirme seminerleri, Okullara gezi düzenleme, okul çalıştay, kardeş okul projesi ve trafik uygulama eğitimi gibi aktiviteler düzenlenmektedir. BU faaliyetler de, okullarda şiddetin azaltılması kapsamında yürütülen faaliyetlerdir.

3.2.2. Milli Eğitim Bakanlığınca Yürütülen Eylem Planı'nda Polis ile İşbirliğinin Yeri

Milli Eğitim Bakanlığınca, uzun yıllardır, “Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi ve Azaltılması Strateji Eylem Planı” uygulanmaktadır. Yürütücüsü, illerde Milli Eğitim Müdürlükleri olan bu eylem planında, en önemli ortak ve işbirliği yapılan kurum olarak Polis Teşkilatı görülmektedir. Bu eylem planı doğrultusunda, İçişleri Bakanlığı ile Emniyet Genel Müdürlüğü arasında imzalanan “Tedbirlerin Arttırılmasına İlişkin İşbirliği Protokolü” ne atf yapılmakta, bu protokol gereği yapılacak işlemlerin ve sekretarya işlemlerinin Emniyet Müdürlüğü tarafından yürütüleceği vurgulanmaktadır. Anılan eylem planında, Okul İrtibat Görevlilerinin belirlenmesine vurgu yapılarak, görevleri sayılmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığınca yürütülen bu eylem planı, şiddete sadece güvenlik boyutu açısından bakmamakta, şiddetin azaltılması ve önlenmesi için Polis yanında diğer kurumlarla da işbirliği geliştirilmektedir.

Bu doğrultuda, Okullarda şiddetin önlenmesi ve azaltılması ortakları arasında, Emniyet Teşkilatı yanı sıra, İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü, İl Kültür Müdürlüğü, İl Savunma Müdürlüğü, Üniversiteler, Belediyeler, İl Gençlik ve Spor Müdürlüğü, İl Tarım Müdürlüğü ve Orman Bölge Müdürlüğü de sayılmaktadır.

Anılan Strateji Eylem planı Milli Eğitim Özel Eğitim Rehberlik Danışma ve Hizmetleri Genel Müdürlüğünce yakından takip edilmekte, eylem planına ilişkin form ve raporların gönderilmemesi idari müeyyideye bağlanmaktadır (Özel Eğitim Rehberlik Danışma ve hizmetleri Genel Müdürlüğünün 2006/26 nolu genelgesi).

3.3.Fransa ve Türkiye'de Okul İrtibat Polislerinin Oluşum ve Görevlendirilmelerine İlişkin Karşılaştırma

	Fransa	Türkiye
İşbirliğin Hukuksal Temeli	04 Ekim 2004 Tarihli İşbirliği Protokolüdür	20 Eylül 2007 tarihli İşbirliği Protokolüdür
İl Düzeyinde Sözleşme Yapılma Durumu	Yerel yönetime de bağlı çalışan eğitimciler bulunmakta olup mutlaka Konvansiyon yapılmaktadır.	Bazı illerimizde, Polis ve Milli Eğitim arasında sözleşme varken (Ankara, Sakarya gibi), çoğu ilimizde yoktur.
Sözleşmenin Tarafları	Milli Eğitim Müdürü, Cumhuriyet Başsavcıları, Vali/ Kaymakam, Polis il Asayiş Sorumlusu ve İl Jandarma komutanıdır.	Sözleşme yapılan illerimizde Milli Eğitim Müdürü ve İl Emniyet Müdürüdür. EGM yeni genelgesinde, projenin uygulanmasından bahsedilmekte, ayrıca sözleşme yapılmasına değinilmemektedir.
Okullarda Görevlendirme Durumu	Okullarda Okul İrtibat Polisiği Vardır	Okullarda Okul İrtibat Polisiği Vardır
Görevlendirme Yöntemi	Okullardan Genel sorumlu bir Emniyet Müdürü belirlenmekte olup, ayrıca bir veya birkaç okul için Okul İrtibat Polisi görevlendirilmektedir. Her okul için sabit, görevli polis uygulaması yoktur.	Görevlendirme sorumlu amir atanması, sabit görevlendirme yapılması veya sadece okul önlerinde güvenlik tedbirleri alınması gibi değişik şekillerde olabilmektedir. Tek tip uygulama yoktur.
Okul Polislerinin Seçimi ve Eğitim.	Okul Polisi ile ilgili bir kriter bulunmamaktadır. İletişim becerilerinin olmasına dikkat edilmektedir.	Gayri resmi olarak; evlat sahibi olmak, iletişim becerisi sahibi olmak, eğitim gibi hususlar aranmaktadır
Okul Polislerinin Görev ve Yetkileri	<ul style="list-style-type: none"> -Meslek etik ilkelerine bağlı kalarak bilgi alış verişini düzenlemek, -Okulun fiziki güvenliği ile ilgili alınması gerekli tedbirlerin oluşturulmasına yardımcı olmak -Bildirilmiş olayları birimine aktarmak, bildirmek, -Eğitime ve bilgilendirme amaçlı, seminer ve etkinlikler düzenlemek ve ilgili birimi ile irtibata geçmek, -Okul önünde trafik güvenliği ile ilgili tedbirler almak, ilgili birimleri bu konuda yönlendirmek, -Takip edilen bir şiddet olayı konusunda ilgili birimi bilgilendirmek, -Okul çevresinde uyuşturucu ticareti, şantaj gibi suçların önlenmesi için, okul müdürünün de onayı ile yapılması gerekli tedbir ve teklifleri ilgili Polis birimi veya jandarmaya iletmek. -Devamsızlıkları kontrol etmek. -Bildirilmiş bir vakanın, adli sonucu hakkında okula geri bildirimde bulunmak 	<ul style="list-style-type: none"> -Okul giriş-çıkışlarını kontrol etmek, - Dışardan gelebilecek tehlikelere karşı kontroller yapmak, -Okul Çevresindeki uygunsuz kişileri ve seyyar satıcıları uzaklaştırmak, -Okul çevresinde şüpheli kişilerin kimliklerini bilgi merkezinden sorgulamak, üst baş araması yapmak, -Okul yönetimiyle görüşerek okul sorunları hakkında bilgiler alıp ortak çözümler üretmeye çalışmak, -Bölgedeki (internet) kafe gibi yerlerin kontrolünü yapmak, -Adli olayları birimine intikal ettirip olayın takibini sağlamak, -Öğrencileri Eğitici seminerler düzenlemek, -Sorun çıkaran, devamsızlık yapan öğrenci tespit etmek ve aileleriyle görüşmek, -Okul ziyaretinin tutanağını tutup yetkili kişiye imzalatmak.(YAMAN, ve AYAR :2009) -Okul servislerini kontrol etmek.

Sonuç ve Değerlendirme

Ülkemizde, okullardaki şiddet olayları, olaylara karşı Milli Eğitim ve Polis Teşkilatı arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi ve bu işbirliğinin uygulanması, bazı farklılıklarına rağmen, Fransa'daki uygulamayla yakın benzerlikler göstermektedir. Milli Eğitim ve Polis Teşkilatının yapısal olarak birbirine benzemesi, iki ülke arasında bu konuda doğrudan etkileşim olmamasına karşın, sorunlara yaklaşımların da benzer olmasına neden olmaktadır.

Fransa'ya göre Merkezi yapısı daha güçlü olan, öte yandan memur sendikacılığı daha az etkin ülkemizde, işbirliği çerçevesinde yürütülen projeler ve uygulamalar, daha merkezi ve doğrudan yapılabilen, daha etkili sonuçlar alınabilmektedir. 1982 yılından itibaren, daha ademi merkezîyetçi bir yapıya kavuşan, okul ve öğretmenlerinin bir kısmı mahalli idarelerce yönetilen Fransa'da işbirliği daha fazla tartışma, daha çok katılım ve konsensüs ile yürütülmeye çalışılmaktadır.

Ayrıca, Fransa'da işbirliğinin önemli ortaklarından birisinin de, Cumhuriyet Başsavcılarının olması, dikkat çekici ve şiddet olaylarının adli takibi açısından faydalı bir uygulamadır.

Şiddet olaylarının yoğunluğu ve çeşitliliği konusunda ise, Fransa'da, okullarda görülen şiddet olaylarının ülkemizde kayda geçirilenden kıyasla kabul edemeyecek derecede fazla olduğu görülmektedir. Yine, ülkemizde henüz karşılaşılmayan, Irkçı Söylemlerde bulunma, Happy Slapping gibi başka şiddet olayları da sıklıkla Fransa'da kaydedilmektedir.

Görüş ve Öneriler

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2008 yılında yaptırılan araştırmada, öğrencilerin kendilerine en yakın gördükleri kamu görevlisinin öğretmenlerden sonra **Polis** gelmesi (Öğülmüş, 2008), polisin okullarda şiddet olaylarının önlenmesinde Milli Eğitim Bakanlığı açısından Önemli bir ortak olduğunun göstermektedir. Milli Eğitim ve Polis işbirliğinin daha iyi yürütülmesi için;

- Okullarda daimi olmamakla birlikte, okul yönetiminin muhatap olabileceği, amir sınıfından sorumlu polisler görevlendirilmelidir. Bu bağlamda, okulda daimi şekilde görev yapan polislik uygulamasına son verilmelidir.

- İşbirliği kapsamına, Cumhuriyet Başsavcıları, Mülki İdare Amirleri ve Yerel Yönetimler de dahil edilmelidir.

- Polis-Milli Eğitim İşbirliğinin, Milli Eğitim Bakanlığınca titizlikle yürütülen **“Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi ve Azaltılması Strateji Eylem Planı”** kapsamında, bu eylem planının bir parçası olarak yürütülmesinde fayda bulunmaktadır.

- Halen bir kısmı TDP Projesi kapsamında bir kısmı Çocuk Şube Müdürlükleri tarafından yürütülen Güvenli Okul- Güvenli Eğitim Projesi'nin merkezi düzeyde tek bir birim tarafından yürütülmesi işbirliği ve koordinasyonu yükselteceği muhakkaktır.

- Okul Sorumluluğunu üstlenecek amir sınıfı personele, öğrenci psikolojisi ve iletişim ile ilgili kurs ve eğitimler verilmelidir.

- Okul İrtibat Polislerince, her eğitim-öğretim yılının başında öğrencilere kendilerini ve uygulamayı tanıtıcı programlar düzenlenmelidir.

- Milli Eğitim Bakanlığında toplanan okullarda şiddet olaylarının ilgili diğer birimlerle

paylaşılması ve istatistiki verilerin Akademik araştırmalarda da kullanılmasına imkan verilmesi, sorunun daha iyi anlaşılmasına ve kavranmasına fayda sağlayacaktır.

- Suça karışan öğrenciler hakkında, hukuki takibatın yapılışı ve takibat sonrası geri bildirimlerin alınabilmesi okullarda saldırganlık, zorbalık ve şiddetle mücadelede alınabilecek tedbirler ve suçların tekrarlanmaması açısından önemlidir. Bu nedenle, bu alanda adli mercilerle yerel düzeyde işbirliğinin tesis edilmesi gereklidir.

- Ülkemizdeki uygulamaya benzer faaliyetleri bulunan diğer ülke Polis Teşkilatlarının okullarda şiddetin önlenmesi açısından geliştirdiği yöntem ve kurumlar yakından incelenmeli, karşılıklı tecrübe ve işbirliği geliştirilmelidir.

Kaynakça

- Adnan Gümüş, (2005), "Orta Öğretimde Şiddet Araştırması", Çukurova Üniversitesi, <http://www.egitimsenankara2.org/makaleler/siddetarastirma.pdf>
- Altundas, Olgun, (2007), "Le partenariat entre la police Nationale et L'Education Nationale Dans la Lutte Contre les Violence Scolaires", Mémoire de master, Droit et Politique de la Sécurité, L'universite de lyon III, 2007
- Başaran, I.E. (1996), *Eğitim Yönetimi*, Yargıcı Matbaası, Ankara.
- Caspar Pierre, (1997), "L'histoire de L'education", Septembre 1997, no 75-76, Institut national de recherche pédagogique 29, rue d'Ulm 75230 PARIS CEDEX 05
- Çinkır, Ş. ve Kepenekçi, Y. (2003). "Öğrenciler Arası Zorbalık", *Eğitim Yönetimi*. Bahar 2003. Ankara.
- Debarbieux, Eric .(1998), "La violence à l'école en France 30 ans de construction de l'objet (1 967-1 997)", *Revue Française de Pédagogie*, n° 123, avril-mai-juin 1998.
- Debarbieux, Eric , (1999), "La violence en milieu scolaire: État des lieux 1", EFS Editeur Paris
- Debarbieux, Eric et Georges Fotinos, observatoire international de la violence a l'école., Université Victor Segalen Bordeaux 2, 3 ter Place de la Victoire 33000 Bordeaux , novembre 2010
- Demircioğlu, Haktan, Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Şube Müdürü ile yapılan mülakat, Eylül 2011.
- Durmuş, Emine ve Gürkan, Uğur (2005), "Lise öğrencilerinin şiddet ve saldırganlık eğilimleri", *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(3).
- Education Nationale, Bulletin Officiel No 31, Aout 2006
- Fransa Milli Eğitim Bakanlığı,(2010), "Mission Sur les Violences en Milieu Scolaire, les Sanction et la Place de la Famille, Mars 2010,
- Hurrelmanni Vettenburg , (1998) ,"Symposium tenu à Bruxelles (Belgique), 26-28 novembre 1998, Violences à l'école: sensibilisation, prévention, répression".
- Jean-Charles BASSON (1999), « Cent ans de répressions des violences a enfants, le cas des violences Scolaires », Vaucression-CNFE-PJJ, *Revue d'histoire de l'enfance "irreguliere"* numéro 2.
- mebbis2.meb.gov.tr
- Okullarda Şiddetin Önlenmesi TUBİTAK projesi, *Öğretmen El kitabı 1*.
- Okullarda Şiddetin Önlenmesi TUBİTAK projesi, *Öğretmen El kitabı s. 2*

- Öğülmüş, S. (1995), "Okullarda (Liselerde) Şiddet ve Saldırganlık. Yayınlanmamış Araştırma Raporu". Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimler Fakültesi.
- Öğülmüş, Selahaddin (2008); Öğrencilerin Şiddet Algısı üzerine MEB Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı için Hazırlanan Rapor.
- Pişkin, M (2006), "Akran zorbalığı olgusunun ilköğretim öğrencileri arasındaki yaygınlığının incelenmesi". *Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Sempozyumu*, İstanbul
- Rancurel M. (1994), "L'Éducat ion Nat ionale face à la violence scolaire", Les Cahiers de la sécuri té intérieure, n° 15. IHES 1994
- Rapport Remis Au Ministtre de l'Éducation Nationale, (2010), "Mission sur les Violences en Milieu Scolaire, Les Sanctions et la Place de la Famille », http://media.education.gouv.fr/file/Mediatheque/11/9/Rapport-Bauer-mission-violences-scolaires_142119.pdf.
- SIGNA, (2006), <http://www.education.gouv.fr/cid4338/les-actes-violence-recenses-dans-signa-2005-2006.html>.
- SIVIS, http://media.education.gouv.fr/file/2010/88/8/NIMEN1020_160888.pdf.
- Schneider, T.; Walker, H. & Sprague, J. (2000). Safe school design: a handbook for educational leaders- applying the principles of crime prevention through environmental design, Eugene: Clearinghouse on Educational Management, University of Oregon.
- Tisserand, Amandine, (2005), "Les Déerives Urbaines en Milieu Scolaire: La Necessaire Coopération Police Nationale-Education Nationale au Travers de l'exemple Lyonnais", memoire DESS Droit et Politique de la securité, ENSP 2005).
- Yaman E, ve Ayar. N, *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi* (2009-II).
- Y. Kepenekçi, Ş. Çınkır (2006), "Bullying among Turkish High School students", *child abuse and Neglect* 30 193-204).
- Yılmaz, Macit (2010), Eğitim Ortamlarında Şiddet ve Düşündürdükleri, *EKEV Akademi Dergisi*, 14 Sayı: 43 (Bahar 2010).

ÇOCUK SUÇLULUĞUNU ÖNLEME ÇALIŞMALARI ADINA ÖRNEK BİR PROJE: YAŞAM KOÇLARIYLA UMUT YILDIZI PROJESİ

M. Burak GÖNÜLTAŞ*

Ahmet SAĞLAM**

Özet

Çocuklar bir ülkenin geleceğidir ve yapılan yatırımların en önemlisi de çocuklar üzerine olanıdır. Çocuk suçluluğu bir çocuktaki anti sosyal eğilimlerin yasa müdahalesi gerektirecek bir duruma dönüşmesi şeklindedir. Çocuk suçluluğu tüm toplumsal düzensizlikler, eşitsizlikler, haksızlıklar, yoksunluklarla sıkı sıkıya bağlı toplumsal bir sorundur. Bu anlamda çocuk suçluluğunu önlemeye yönelik çalışmalar oldukça önemlidir.

Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad İlkeleri) 1. maddesine göre; “Çocuk suçluluğunun önlenmesi suçun önlenmesinin özlü bir ögesidir. Gençler toplumda yasaya uygun ve yararlı etkinliklere kendilerini adayarak, bu tavra ve insancıl yaşama uygun uğraş edinerek, suç üretmeye yönelik olmayan bir anlayış kazanabilirler” hükmü ile üye ülkeleri çocuk suçluluğunu önlenmesi için gerekli çalışmalara yönlendirmektedir.

Çocuk suçluluğunu önleme çalışmaları kapsamında, Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Daire Başkanlığı'nca tüm illerde uygulanması istenen Umut Yıldızı Projesi için çalışmalara başlanmıştır. Umut Yıldızı Projesi ile, suça sürüklenen çocukların örgün eğitime devam etmeyenlerinin sivil toplum kuruluşları ve İş-Kur Bölge Müdürlükleri ile belirlenmiş olan iş kollarından birine devamları sağlanarak kendi geleceklerini kazanmaları ve bu şekilde suçtan uzak kalabilecekleri hedeflenmiştir.

Bu amaçla, Adana Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü tarafından suç işlediği iddiası ile gelen çocukların sosyodemografik özelliklerini belirlemeye yönelik yapılan çalışma ile Adana'daki suça sürüklenen çocukların profili çıkarılmıştır. Belirlenen profil kapsamında Umut Yıldızı Projesi'nin hedef kitlesi oluşturulmuştur. Profile uyan 385 çocuk ve ailesi ile irtibata geçilerek sosyal çalışmacılar nezaretinde projenin hedef ve amaçları

*Komiser, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler ABD Doktora Öğrencisi, İstanbul Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü, burak098@gmail.com

**Polis Memuru, Adana Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü, Suç Önleme Büro Amirliği. soundsaglam@hotmail.com

anlatılmış, mesleki becerileri belirlenmeye çalışılmıştır. Projeye katılmak isteyen 120 çocukla çalışmalara başlanmıştır. İş-Kur Bölge Müdürlüğü ile yapılan görüşmeler ile belirlenen, elektrik tesisatçılığı, elektrikli ev aletleri bakım ve onarımı, kuaförlük, soğuk demircilik, otomotiv tamiri ve bakımı ve mobilyacılık iş kollarından birinde eğitimlere başlanmıştır. Ayrıca Çocuk Şube ve TDP Şube Müdürlüğü personelinin projeye katılan her bir çocuğa Yaşam Koçları belirlenmiştir. Bu nedenle proje, Adana Valiliği çatısında Yaşam Koçlarıyla Umut Yıldızı Projesi şeklinde anılmıştır.

Projenin ilk etabı, 6 ay sürmüştür. Eğitimler süresince çocuklar yaşam koçlarının nezaretinde eğitici ve öğretici çeşitli etkinlik ve faaliyetlere katılmışlardır. Devam edemeyen ve ayrılan çocuklar haricinde 105 çocuk, eğitimlerini tamamlamıştır. Çocuklar ikili görüşmeler ve sivil toplum kuruluşları aracılığı ile kendi alanlarına göre işlere yerleştirilmiştir. Hali hazırda 65 çocuk yerleştirildikleri işlerde çalışmaktadır. Proje sonucunda işe yerleştirilme açısından %55 başarı sağlanmıştır. Ayrıca, proje sonrası kurstan mezun olan çocuklardan, 15 tanesinin, kurstan sonraki dönemde yeniden suça karışmış olduğu anlaşılmıştır. Bu şekilde, projenin başarısı %85'tir. Ancak asıl başarının, bu çocukların ileriki birkaç yıllık süreçte suç kayıtlarına bakılarak, suça karışıp karışmadıkları ölçüsünde olacağı aşikârdır.

Bu çalışma ile projenin hazırlanışı, katılan birim ve kurumların görevleri, uygulamanın nasıl yapıldığı, uygulama sırasında beklentilerin ne kadar gerçekleştiği, başarı oranının nasıl yükseltilebileceği, projenin yerel ve ulusal bazda yansımaları ve uygulama esnasında yaşanan aksaklıkların tartışılması hedeflenmektedir. Ayrıca projenin hazırlanması ve uygulanmasında izlenebilecek adımların neler olabileceğinden bahsedilecektir.

Anahtar Kelimeler: Adana, Çocuk Suçluluğu, Umut Yıldızı Projesi, Yaşam Koçları

Giriş

Çocuklar toplumun geleceğidir, bu sebeple, onların gelişim süreçlerini sağlıklı bir şekilde tamamlamaları, topluma ayak uydurabilen, yetişkin birer birey olmaları için onlara belirli koşullar sunulmalıdır. Çocuk Hakları Sözleşmesinin "1. maddesine göre; daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, 18 yaşına kadar her insan çocuk sayılır" tanımlaması yapılarak, bir birey olarak çocuğun hakları ve taraf devletlerin yükümlülükleri belirtilmektedir.

Çocuk suçluluğu ile ilgili ilk tanımlamalardan biri Burt tarafından yapılmıştır (Burt, 1925). Ona göre, çocuk suçluluğu, çocuğun davranış bozuklukları yasa müdahalesine gerek duyulması noktasında ortaya çıkar. Burt'ten yıllar sonra, Siegel ve Welsh (2009) aynı kavramı, yaşı yasal limitlerin altında olan birinin yasadışı davranışlara yönelmesi olarak tanımlamışlardır.

Çocukların suç davranışı olarak tanımlanmış eylemlere karışmaları, psikoloji, sosyoloji, hukuk, kriminoloji gibi birçok alanda araştırma konusu olarak yer bulmuştur. Çocukların erken yaşlarda ortaya çıkan suç davranışına yönelme durumları, müdahale edilmediği takdirde, ciddi kronik bir hal alabileceği gibi, her geçen gün artış gösterme riski de taşımaktadır (Espiritu, Huizinga, Crawford & Loeber, 2000). Bu anlamda çocuk suçluluğunu önlemeye yönelik çalışmalar oldukça önemlidir. Bununla beraber, önleme ile ilgili yapılan çalışmaların uygulamada oldukça kısıtlı bir çerçeve içinde kalmakta olduğu da görülmektedir (Gönültaş, 2011).

Çocuk suçluluğunun nedenleri, önleme yolları ve suça sürüklenen çocukların yeniden topluma kazandırılma çalışmaları tüm toplumlar için öncelikli konulardandır. Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad İlkeleri) 1. maddesine göre; “Çocuk suçluluğunun önlenmesi suçun önlenmesinin özlü bir ögesidir. Gençler toplumda yasaya uygun ve yararlı etkinliklere kendilerini adayarak, bu tavra ve insancıl yaşama uygun uğraş edinerek, suç üretmeye yönelik olmayan bir anlayış kazanabilirler” hükmü ile üye ülkeleri çocuk suçluluğunu önlenmesi için gerekli çalışmalara yönlendirmektedir.

Bu amaçla, çocuk suçluluğunu önleme çalışmaları adına Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Daire Başkanlığı'nca tüm illerde uygulanması istenen Umud Yıldızı Projesi için çalışmalara başlanmıştır. Diğer illerin yanı sıra, projenin ilk etabı altı aylık süreçte Adana ilinde de uygulanmıştır.

Bu çalışma ile projeye il bazında nasıl hazırlanıldığı, katılan birim ve kurumların görevleri, projede yer alan çocukların nasıl belirlendiği, proje sonunda katılan çocukların durumu ve uygulama sırasında beklentilerin ne kadar gerçekleştiği, başarı oranının nasıl yükseltilebileceği ve uygulama esnasında yaşanan aksaklıkların tartışılması hedeflenmektedir. Ayrıca projenin hazırlanması ve uygulanmasında izlenebilecek adımların neler olabileceğinden bahsedilecektir.

1. Genel Bilgiler

1.1. Projenin Hazırlanış Süreci

Projenin amacı; ilgili kamu kurum ve özel kuruluşların desteği ile risk altında suça sürüklenmiş, sokağı yurt edinmiş, uyuşturucu bağımlısı olmuş ve benzeri olumsuz şartlarla karşı karşıya olan çocukların suçlardan ve zararlı alışkanlıklardan korunmasına yönelik, bilinçlendirme ve bilgilendirme çalışmalarını da içerecek şekilde mesleki eğitim verilerek istihdam edilmelerinin sağlanması ve böylece topluma sağlıklı bireyler olarak kazandırılmaları olarak belirlenmiştir. Proje ile 16-18 yaş arası sorunlu çocukların uyum, iletişim ve mesleki becerilerinin geliştirilerek istihdam edilmeleri ve sosyal rehabilitasyonlarının sağlanması hedeflenmiştir. Projenin kamu, özel ve sivil toplum kuruluşları ile koordinasyon ve işbirliği halinde gerçekleştirilmesi ve yazılı ve görsel basınla ortaklaşa yürütülen faaliyetlerle kamuoyunda farkındalığı artırıcı çalışmaların yapılması istenmektedir.

Projenin amaç ve kapsamı doğrultusunda Adana Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü olarak çalışmalara başlanmıştır. Projenin yerel bazda devamlılığının sağlanması ve literatüre katkıda bulunulabilmesi için, Adana Valiliği çatısı altında “Yaşam Koçlarıyla Umud Yıldızı Projesi” olarak düzenlemesi yapılmıştır. Bu amaçla projeye katılan her çocuğa, çocuk polisi ve Toplum Destekli Polislik personelinden bire bir olarak yaşam koçu belirlenmiştir.

Projeye yaşam koçlarının katılmasının sebebi, çocuklara mesleki beceri kazandırılmasının yanı sıra, suç işlemeyi alışkanlık haline getiren çocukların suç fikrine direnme kapasitelerini geliştirebilmek, iç kontrol mekanizmalarının oluşmasında katkıda bulunmak ve çocukların örnek kişilikleri rol model alması sağlanarak, suçtan ve antisosyal davranışlardan arınmalarına katkıda bulunmaktır. Çocuk suçluluğunun önlenmesinde, çocuğun sosyal ve psikolojik gelişiminde takibi, ilgilenilmesi ve örnek rol modelleri benimsemesinin olumlu katkılar sunacağı aşikârdır. Bu süreçte anne, baba, akrabalar, öğretmen, herhangi bir

meslek mensubu vs. gibi kişiler çocuğa rehber olabilmektedir. Bu duruma göre rehberlik, bireye yardım etme sürecinde aktif rol üstlenilmesidir. Rehberlik anlayışında genel olarak birey değerlidir. Rehberlikte bireyin gücüne güvenilir. Rehberliğin esası bireyin kendisini gerçekleştirmesine yardım etmektir (Kepçeoğlu, 1992). Bireye yardım edildiği takdirde kendi kendine yeterli hale gelebilir. Bu amaçla yaşam koşulları ile çocuklara rehberlik edilme ve çocuklarla birebir ilgilenilme hedeflenmiştir. Aynı zamanda projede istenen, çocukların sosyal rehabilitasyonlarının sağlanmasına bu şekilde katkıda bulunulması amaçlanmıştır.

Projenin hayata geçmesi için, protokolde belirtilen kurumlarla görüşülmüştür. Adana'da küçük ve orta ölçekli iş kollarına yönelik mesleki kurs ve eğitim faaliyetleri veren Meksa Vakfı ile kursların yürütülmesi için protokol hazırlanmıştır. İş-Kur Bölge Müdürlüğü ve Meksa Vakfı yetkilileri ile yapılan görüşmelerde iş piyasasında geçerliliği olan ve kurs bitimi ile iş bulma ihtimali yüksek iş kolları seçilmiştir. Bunlar; mobilyacılık, elektrik tesisatçılığı, elektrikli ev aletleri bakım ve onarımı, kuaförlük, soğuk demircilik ve otomotiv bakım ve onarımdır.

Projenin kamuoyuna duyurulması ve toplumsal farkındalığın sağlanması amacı ile el ilanları, afişler ve bez afişler hazırlanmıştır. Bez afişler ilin ana güzergâh ve caddelerine asılmıştır. Afişler, il genelindeki kamu kurumları, iş merkezleri, cami, park vs. gibi umuma açık yerlere yapıştırılmıştır. El afişleri ise halkın ve gençlerin yoğun olduğu yerlerde dağıtılmıştır. Projenin duyurulması sağlanarak, 16-18 yaş gençlerin müracaat etmeleri beklenmiştir. Hazırlanan proje, valilikten alınan izin ile faaliyetlerine başlamıştır.

1.2. Katılan Kurumların Görevleri

Çocuk suçluluğunun önlenmesinde kurumlar arası koordinasyon ve multidisipliner yaklaşım oldukça önemlidir. Umud Yıldız Projesi bu anlamda kamu kurumu ve sivil toplum kuruluşlarının ortak bir çalışması ile gerçekleştirilmiştir. Proje, Adana örneği olarak hazırlanırken, katkıda bulunabilecek kurumların görevleri ve sorumlulukları da belirtilmiştir. Katılan kurumların ne şekilde katkıda bulduklarına bakılacak olursa;

- Emniyet Müdürlüğü, projeden faydalanacak çocukların tespiti, projenin yürütülmesi ve projenin duyurulması ile sorumludur.
- İş Kur Bölge Müdürlüğü, proje kapsamına alınan çocukların mesleki becerilerine göre açılacak kurslara kayıtlarını yaparak, meslek edinmeleri konusunda çalışmalar yapmakla sorumludur.
- Milli Eğitim Müdürlüğü, proje kapsamına alınan çocuklardan örgün eğitime devam edenlerin rehberlik hizmetlerinden faydalanmaları ile ilgili çalışmalar yapmak ve eğitimini yarıda bıraktığı tespit edilen çocukların eğitime tekrar kazandırılmaları ile ilgili çalışmalar yapmakla sorumludur.
- Gençlik Spor İl Müdürlüğü, çocukların ilgi alanlarına giren spor dallarına kayıtlarının yapılmasına yardımcı olmak ve bu çocukları desteklemek ile kurum bünyesinde yapılan gezi ve izcilik faaliyetlerine katılabilmeleri yönünde çalışmalar yapmakla sorumludur.
- Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, proje kapsamına alınan çocuklar hakkında düzenlenecek sosyal inceleme veya görüşme raporları doğrultusunda verilecek tedbir kararlarının uygulanması ve yardım gereken çocuklar ve ailelerine ayni-nakdi yardımda bulunacak şekilde çalışmalar yapmakla sorumludur.

- Belediye Başkanlıkları, proje kapsamına alınan çocukların kültürel etkinliklere katılımlarının sağlanması yönünde yapılacak çalışmalarda çocukların nakillerinin sağlanması amacıyla araç tahsis edilmesini sağlamak ve her türlü yerel destek vermekle sorumludur.
- Meksa Vakfı, belirlenen iş kolları ile ilgili kursları açmak ve yürütmek, çocukların eğitim süreçlerinde sosyal rehabilitasyonlarına yönelik çalışmalarda bulunmakla sorumludur.
- Ticaret ve Meslek Odaları, kurs sonunda çocukların istihdamlarına yönelik çalışmalarla sorumludur.

Yapılan görevlendirmelerde koordinasyon Adana Valiliği tarafından sağlanmıştır. Yapılan görev ve sorumluluk dağılımları ile suça sürüklenen çocukların iş kollarından birine devamları sağlanarak kendi geleceklerini kazanmaları ve bu şekilde suçtan uzak kalabilmelerini sağlamak ve aynı zamanda çeşitli etkinlik ve faaliyetler ile bu eğitimlerin yanında sosyal rehabilitasyonlarına katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Projenin faaliyete geçmesi ile Yaşam Koçlarıyla Umud Yıldızı Projesi için, devlet ve sivil toplum kuruluşları arasında yapılan ortak çalışmalar adına örnek bir uygulama olduğu söylenebilir.

1.3. Proje Kapsamında Yapılan Etkinlik ve Faaliyetler

Projede mesleki beceri kazandırmak adına verilen kursların yanı sıra, haftalık olarak belirlenen program ile sosyal ve kültürel faaliyetler de planlanmıştır. Bunlar genel olarak;

- Kültürel Faaliyetler: Kursiyerler sinema (Eyvah Eyvah Filmi) ve madde bağımlılığının zararlarını anlatan bir tiyatroya (Biz mi Suçluyuz?) götürülmüş, Halk Eğitim Merkezi işbirliği ile folklor etkinliğine katılımları sağlanmıştır.

- Düzenli olarak sağlık taramaları yaptırılmıştır. Tüm kursiyerlerin Hepatit - Tetanos aşısı ve düzenli portör muayeneleri yaptırılmıştır.

- Bilgilendirme Bilinçlendirme Faaliyetleri: Tüm kursiyerlere madde bağımlılığı, sigara ve zararları konusunda seminerler verilmiştir.

- Gezi faaliyetleri: Kursiyerler Yumurtalık ve Karataş ilçelerine denize götürülmüş ayrıca kursiyer çocuklarımızın mili mücadele döneminde yaşanan birlik ve beraberliğin önemini görebilmeleri amacıyla Çanakkale'ye geziye götürülmüştür.

- Sportif faaliyetler: 12 Kursiyerin Kick-Boks kursuna kayıtları yapılmış, kursiyerlerin kurs merkezinde spor yapabilmeleri için spor sahası yaptırılmıştır.

- Eğitim faaliyetleri: 37 kursiyerin ilköğretim mezunu olabilmeleri için açık lise kayıtları yaptırılmış, 23 kursiyerin ilköğretimi dışarıdan bitirebilmesi için sınavlara girmeleri sağlanmıştır. 5 kursiyer ilköğretim ikinci kademe diploması almıştır.

Ayrıca kursiyerlerle birebir eşleştirilen yaşam koçlarına, çocuklarla iletişimlerini bilimsel ve profesyonel düzeye çıkartabilmek ve standardizasyonu sağlamak adına "yaşam koçluğu eğitimi" verilmiştir. Bu eğitimde, danışmanlık ve koçluk, iletişim, kuantum dili, kuantum kişilik özellikleri, farkındalık, beden dilini etkin kullanma konularında eğitimler verilmiştir. Kurs sonunda, yaşam koçları, yaşam koçluğu sertifikası almışlardır.

2. Yöntem ve Bulgular

Projeye katılacak çocukların tespit edilmesinde, Adana Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü'nün 2008 yılı içerisinde, suça sürüklenen çocukların sosyodemografik özelliklerinin tespit edilmesi ve çocuk suçluluğunun önlenmesi adına çalışmaların yürütülmesi amacı ile 'Suç İşlediği Belirtilen Çocukların Sosyodemografik Özelliklerinin Değerlendirilmesi Anketi'nden elde edilen verilerden faydalanılmıştır (Gönültaş, 2009).

İlgili anket formu, çocukların kişisel bilgileri, eğitim durumları, ebeveynlerinin yaş-sağlık-eğitim ve ekonomik durumları, oturdukları yerler, geçimlerini ne şekilde sağladıkları ve Adana'ya göçle gelme durumlarını tespit etmeye yönelik sorulardan oluşturulmuştur.

Tablo 1: Olguların Cinsiyet Durumu

Olguların Cinsiyet Durumu		
Cinsiyet	n	%
Erkek	453	96,4
Kız	17	3,6
Toplam	470	100

Tablo 2: Olguların Yaş Durumu

Olguların Yaş Durumları		
Yaş	N	%
13	17	3,6
14	28	6
15	58	12,3
16	138	29,4
17	227	48,3
Toplam	470	100

Bu anketler, mala ve şahsa karşı suç işlediği iddiası ile Çocuk Şube Müdürlüğü'ne o yıl içerisinde Ocak ve Temmuz aylarında gelmiş olan toplam n=470 suça sürüklenen çocuğa uygulanmıştır. Bu çalışmada, olguların % 96,4'ünün erkek çocuğu olduğu (Tablo 1) ve katılımcıların % 77,7'sinin 16-17 yaşları arasında olduğu görülmüştür (Tablo 2).

Eğitim düzeyleri incelendiğinde, çocukların %8,7'sinin hiç okula gitmediği görülmüş, gidenlerin %58,5'inin de okulunu terk ettiği bulgulanmıştır. %64,9'u düşük gelire sahip olduğu, bulunan gruptaki çocukların, %44,8'i 3-6 kardeş sayısına sahipken, % 4,7'si 10 ve üzeri kardeşi olduğu, ayrıca çocukların anne ve babalarının % 18,7'sinin ayrı olduğu görülmüştür. Çocukların, %7,3'ünün ailesi ile birlikte yaşamadığı, ailesi ile birlikte yaşamayan çocukların da, %45'inin herhangi bir akrabası yanında, %10'unun yurttan, %30'unun sokakta yaşadığı anlaşılmıştır.

Çalışmaya dahil olan çocukların %53,8'inin göç eden ailelerin çocukları olduğu, %17,4'ünün ise gecekonduda yaşadığı ve çocukların %80'e yakınının göçten sonra kurulan mahallelerde yaşadıkları anlaşılmıştır. Anketin uygulandığı grubun % 69,7'sinin malvarlığına yönelik suçlar sebebiyle orada olduğu tespit edilmiştir (Tablo 3). Olguların çocuk birimine geliş sayılarına bakıldığında yaklaşık %25'inin beş ve üzeri kez suç iddiası ile gelmiş olduğu görülmüştür (Tablo 4).

Tablo 3: Olguların Suç Dağılımı

Olguların Suç Türüne Göre Dağılımı		
Suç Türü	N	%
Mal Varlığına Karşı Suçlar	326	69,7
Şahsa Karşı Suçlar	144	30,3
Toplam	470	100

Tablo 4: Olguların Geliş Sayıları

Çocukların Birime Geliş Sayıları	n	%
1 (ilk defa gelen)	194	41,5
2	90	19,3
3	36	7,7
4	33	7,1
5 ile 10 arası	77	16,7
11 ile 15 arası	24	5,2
16 ve üstü	9	1,8
Bilgi alınamayanlar	7	1,4
TOPLAM	470	100

3. Tartışma ve Analiz (Projenin Hedef Kitesinin Belirlenmesi)

Projenin taraf kurumlarca imzalanan protokol örneğine göre, proje ile 16-18 yaş arası sorunlu çocukların uyum, iletişim ve mesleki becerilerinin geliştirilerek istihdam edilmeleri ve sosyal rehabilitasyonlarının sağlanması amaçlanmaktadır.

Adana'da yürütülecek proje için hedef kitle belirlenirken, bir önceki bölümde bahsedilen Çocuk Şube Müdürlüğüne yapılmış olan çalışmadan faydalanılmıştır. Bu çalışmada suçta sürüklenen çocukların sosyodemografik verileri kullanılarak, Adana'daki suçta sürüklenen çocukların profili belirlenmiştir.

Sosyodemografik verilere göre, Adana'da suçta sürüklenen çocukların yaşları çoğunlukla 16-17 dolaylarıdır. Olguların %96,4 ile en çok erkek olduğu saptanmıştır. Bu sonuç Türkiye'de yapılan diğer çalışmalar ile uyumlu bulunmuştur (Hancı, Dülger, Toy, Demirçin, Ertürk & Coşkunol, 1993). Suçta sürüklenen çocuklar üzerine yapılan bir çalışmada, çocukların %19'unun aileleri boşanma, ölüm ve diğer gerekçeler ile parçalandığı belirtilmektedir (Sakir, Aydın, Remzi, Yasar & Suleyman, 2005). Çalışmada, çocukların anne ve babalarının % 18,7'sinin ayrı olduğu görülmüştür. Bulgular bu tespitler ile uyumludur.

Çocukların kardeş sayılarının fazlalığı, ebeveynin çocuk üzerindeki ilgi ve kontrolünün düşmesine neden olmaktadır. Hancı'nın suçlu çocuklar üzerine yaptığı çalışmada, suçlu çocukların %33,7'si dört ve üzeri kardeş sayısına sahiptir (Hancı, Ege & Ertürk, 1994). Bulgular bu oranla paralellik göstermektedir.

Elibol'un mala karşı suç işleyen çocuklar üzerine yaptığı çalışmada, çocukların İstanbul'da oturdukları yerlerin göç olayının ve gecekondulaşmanın yoğun olduğu yerler bulunmuştur (Elibol, 1998). Çalışmada olguların Adana içerisinde oturdukları mahallelere bakıldığında, %80'e yakını göçle gelen insanların yaşadığı mahallelerdir. Bu açıdan da araştırma sonuçları, literatür ile uyumluluk göstermektedir.

Çocukların yaşadıkları evlerin durumlarına bakıldığında, Elibol'un çalışmasında, çocukların %46'sı apartmanda, %17'si müstakil evde otururken, %20'si gecekonduda oturmaktadır (Elibol, 1998). Çalışmada suçta sürüklenen çocukların %67'sinin evi müstakil ev, % 17,4'ünün evi gecekonduda, %14'ünün evi apartmandadır. Gecekonduda oturma durumu bulgularla benzerlik gösterirken, Adana'da müstakil evde oturma durumu oldukça

fazladır. Adana'da imarlı ya da imarsız müstakil ev sayısı fazladır. İmarsız müstakil evler, bu şekilde ayrılırsa gecekondulu olan ev sayısında artış muhtemel olacaktır.

Güvenlik birimlerine, adli işlem amaçlı 5 ve daha fazla gelen çocuklara, "suç işlemeyi alışkanlık haline getiren çocuklar (kronik suçlular)" denmektedir (Loeber & Farrington, 2000). Çalışmamızda, çocukların, çocuk birimine getiriliş sayılarına bakıldığında, beş ve daha fazla gelen çocukların oranı %25 civarlarındadır. Bu grup, suç işlemeyi alışkanlık haline getiren çocuklar (kronik suçlular) olarak değerlendirilebilir. Yapılan çalışmalarda, suç işlemeyi alışkanlık haline getiren çocukların, gelecekte suç işleme riskleri sonradan suç işleyenlere göre yaklaşık olarak 2-3 kat daha fazla olduğu saptanmıştır (Loeber & Farrington, 2000).

Elde edilen bu veriler ve bu verilerin diğer benzer çalışmalar ile karşılaştırılması sonucu yapılan analizinde, Yaşam Koşullarıyla Umut Yıldızı Projesinin hedef kitlesinin, bu bulgular sonucu ortaya çıkan profilden seçilmesine karar verilmiştir. Yani belirlenecek hedef kitlenin, erkek çocuklarından, malvarlığına yönelik bir suç işlemiş, suç işlemeyi alışkanlık haline getirmiş, gelir düzeyi düşük, okulunu terk etmiş ve göçten sonra kurulan mahallelerde yaşayan çocuklardan seçilmesi gerektiği anlaşılmıştır. Bu amaçla, Çocuk Şube Müdürlüğü'nün geçmiş dönem suç kayıtlarına bakılarak yaş aralığına (16-18) uygun yaklaşık 800 çocuktan, profile uyan 385 çocuk belirlenmiştir. 385 çocuğun her birine ulaşılarak proje anlatılmış ve gönüllü katılmak isteyen 120 çocuk, projenin hedef kitlesini oluşturmuştur.

Projenin uygulanacağı diğer yerlerde, projenin hedef kitlesini oluşturacak olan çocukların belirlenmesinde bu şekilde yapılacak sosyodemografik değerlendirme ve analiz, projenin etkinliğine ve çocuk suçluluğuna etkili mücadeleye önemli katkıda bulunacaktır.

Sonuç ve Öneriler

Proje ile eğitimler yaklaşık olarak 6 ay kadar sürmüştür. Proje sürecinde çeşitli disiplinsizlik ya da kişisel nedenlerle 15 çocuk projeden ayrılmıştır. Kurs sonunda 105 çocuk kursları bitirmeye hak kazanmıştır (Tablo 5).

Tablo 5: Kurs Sonunda Çocukların Kurs Mezuniyet Durumları

Eğitimin Adı	Kurs Başlama Tarihi	Kurs Bitiş Tarihi	Kurs Süresi Saat	Başlangıçtaki Kursiyer Sayısı	Bitiş Kursiyer Sayısı
Mobilyacılık	26.03.2010	19.08.2010	824	20	15
Elektrikli Ev Aletleri	26.03.2010	19.08.2010	824	20	19
Elektrik Tesisatçılığı	26.03.2010	19.08.2010	824	20	20
Kuaförlük	26.03.2010	28.09.2010	1024	20	17
Soğuk Demircilik	26.03.2010	28.09.2010	1024	20	18
Otomotiv Tamir ve Bakım Onarımı	26.03.2010	28.09.2010	1024	20	16
TOPLAM				120	105

Projenin sonunda asıl önemli olan husus, kursu bitirmeye hak kazanan çocukların kurs aldığı alanla ilgili bir işe yerleştirilmesi konusudur. Çünkü proje ile suça sürüklenmiş bu çocukların, belirlenen iş kollarından birine devamları sağlanarak kendi geleceklerini kazanmaları ve bu şekilde suçtan uzak kalabilmeleri amaçlanmıştır. İkili görüşmeler ve sivil toplum kuruluşları aracılığı ile çocuklar kendi alanlarına göre işlere yerleştirilmiştir. Şu anki duruma bakıldığında, hali hazırda 65 çocuk yerleştirildikleri işlerde çalışmaktadır. Proje sonucunda, çocukların bir iş sahibi olmaları açısından başarı, %55'tir. Ancak asıl başarının,

bu çocukların kurs sonrası süreçte suç kayıtlarına bakılarak, suça karışıp karışmadıkları ölçüsünde olacağı aşikardır.

Projeye katılan çocukların, projeden sonra herhangi bir suça karışıp karışmadıklarına bakılmıştır. 2010 yılının ikinci yarısı ile 2011 yılının ilk yarısındaki kayıtlara göre, bu çocuklardan 10 tanesinin çeşitli şekillerde malvarlığına yönelik suçlardan, bu 10 çocuktan 3 tanesinin ise terör örgütü adına korsan gösteriden, 5 tanesinin ise şahsa karşı suçlardan adli birimlerde işlem görmüş oldukları tespit edilmiştir. Yani, kurstan mezun olan 105 çocuktan 15 tanesinin, kurstan sonraki dönemde yeniden suça karışmış olduğu anlaşılmıştır. Bunun yanı sıra, suça karışan bu çocukların herhangi bir işe devam edip etmediklerine bakıldığında, malvarlığına yönelik suça karışan 10 çocuktan 2'sinin çalıştığı, 8'nin çalışmadığı, şahsa karşı suçlara karışan 5 çocuktan ise 3'ünün çalıştığı, 2'sinin çalışmadığı anlaşılmıştır. Bu oranlar bize, proje sonrası suça sürüklenen çocukların bir işe devam etmemelerinin ya da bir meşguliyetlerinin bulunmamasının suça sürüklenmelerinde etkisinin olabileceğini göstermektedir.

Tüm bu değerlendirmeler sonucunda, Yaşam Koçlarıyla Umud Yıldızı Projesinin başarı oranının %85 civarında olduğu görülmektedir. Ancak önümüzdeki birkaç yıl içerisinde de bu çocukların suç kayıtlarına bakılarak, projenin gerçek manada başarısının ne oranda olduğu belirlenmelidir. Proje sonuç odaklıdır ve projenin başarısı ile ilgili bu şekilde daha objektif bir çıkarsama yapılabilir.

Projenin 6 aylık ilk etabında, toplamda 523.000 TL'lik harcama yapılmıştır. Bu açıdan da projenin başarısı oldukça önemlidir. Bu amaçla sonraki etapların başarısını artırmak amacıyla, bu projede yaşanan aksaklıkların ne olduğu ile başarı oranını yükseltmek adına bir takım önerilerde bulunulacaktır:

- Çocukların seçiminde bazı aksaklıklar yaşanmıştır. Projenin hedef kitlesi için belirlenen suç türü dışındaki suçlardan kaydı olan çocuklarla aynı kurs ortamına sokulması (terör suçundan gelen çocuklar gibi.), çocukların birbirlerini olumsuz etkilemelerine neden olmuştur. Bunun için sadece belirlenen çocuk suçlu profiline göre (mal varlığına karşı suçlardan gelen çocuklar gibi) seçimler yapılmalıdır.

- Seçilen çocukların, madde bağımlısı olup olmadıklarına bakılmadan doğrudan kursa dahil edilmesi, özellikle eğitimler esnasında çocukların kontrolünü zorlaştırmıştır. Bu nedenle madde bağımlısı olduğu anlaşılan çocuklar, diğer ilgili kuruluşlar gözetiminde rehabiliteleri yapıldıktan sonra projeye dâhil edilmelidir.

- 120 çocuğun hepsinin aynı binada eğitim görüyor olması kursiyerlerin kontrolünün sağlanmasında sıkıntılar yaşanmasına neden olmuştur. Bu nedenle kalabalık sınıflardan daha çok, odak gruplar oluşturularak, küçük gruplar üzerinden eğitimler verilmelidir.

- Yaşam koçlarının devamlılığı açısından aksaklıklar olmuştur. Bu nedenle yaşam koçları, çocuklara uygun rol model olabilecek ve mentör vazifesi üstlenebilecek gönüllü personelden ya da sivillerden oluşmalıdır.

- Sosyal etkinliklerde maddi sıkıntılar yaşanmıştır. Bu nedenle eğitimlerin yanı sıra, çocukların durumlarına uygun eğitici, öğretici ve bilgilendirici etkinliklerin daha çok olmasının sağlanması ve bu etkinlikler için ek maddi desteklerin varlığı gereklidir.

- Kursları başarı ile bitiren çocukların işe yerleştirilmesinde aksaklıklar yaşanmıştır.

Kurs bitimi ile çocuklardan bazıları iş için bir müddet beklemek zorunda kalmıştır. Arada geçen bu süre çocuğun suça sürüklenmesi adına bir risktir. Projenin başarısının en temel parametresi çocuğun iş sahibi olması ve hayatını kazanabiliyor olmasıdır. Bu nedenle gerekli sivil toplum kuruluşlarının (ticaret odaları gibi) desteğinin artırılması sağlanmalıdır.

- Verilen kursların yanı sıra her ne kadar çeşitli etkinliklere dahil edilseler de, çocuklara maddi ve manevi değerlerle ilgili verilen eğitimler yetersiz kalmıştır. Kursiyerlere iş sahibi olma imkanı verilirken aynı zamanda suça direnme kapasitelerinin artırılmasına yönelik eğitimlerin de verilebilmesi gerekmektedir. Bu da ehil kişiler gözetiminde verilebilecek maddi ve manevi eğitim ve ahlak bilgisi ile sağlanabilir.

- Diğer kamu kurum ve sivil toplum kuruluşlarının destek vermesinde aksaklıklar yaşanmıştır. Çocuk suçluluğu sorunu bir ülkenin en önemli sorunlarından biridir. Bu anlamda çocuk suçluluğu ile mücadele, sadece bir kurumun üstlenebileceği bir sorumluluk değildir. Diğer kurumların ve özellikle sivil toplum kuruluşlarının, çocuk suçluluğu ile mücadele için icracı fonksiyonlarına ihtiyaç vardır ve bu manada pozitif katkıda bulunmaları sağlanmalıdır.

Kaynakça

-
- Burt,Larry, (1925), The Young Deliquent, *Appleton*, New York.
- Elibol, Sibel, (1998), 11–15 Yaş Grubundaki Mala Karşı Suç İşlemiş Çocukların Sosyodemografik Özellikleri. Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü*
- Espiritu, Rolph and Huizinga, David and Crawford, and Loeber, Rolph, (2000), Epidemiology of Self-reported Delinquency. In Loeber R.,Farrington DP “Young Children Who Commit Crime: Epidemiology, Developmental Origins, Risk Factors”, Early Interventions, *Development And Psychopathology*.
- Gönültaş, Miraç Burak, (2011), Çocuk Suçluluğu, Çocuk Suç Faileri ve Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine Yönelik Öneriler: Adana Örneği. Karakaya M, Gültekin S (Ed) *Suçla Mücadelede Çağdaş Yaklaşımlar*,Toplum Destekli Polislik Teori ve Uygulamaları.Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Gönültaş, Miraç Burak, (2009), Adana İlinde Mala ve Şahsa Karşı Suç İşleyen Çocukların Sosyodemografik Özelliklerinin Ortaya Konulması (Yüksek Lisans Tezi). <http://www.library.cu.edu.tr>, Erişim tarihi: 01.04.2011
- Hancı, Hancı ve Ege, Burhan ve Ertürk, (1994), Adli Tipta Fariki Mümeyyizlik İçin Gönderilen Çocukların Demografik Özellikleri, *Adli Tıp Dergisi* 3.
- Hancı, Hamit., Dülger, E., Toy, E., Demirçin, S., Ertürk, S., Coşkunol, H. (1993): 1988-1991 Yılları Arasında Elazığ’da Suç İşlediği İddiasıyla Yargılanan Çocukların Demografik Özellikleri, *Ege Tıp Dergisi* 32(3-4):354, İzmir
- Kepeçoğlu, Mustafa, (1992), Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Ankara: Ankara Yayınevi.
- Loeber, Rolph and Farrington, David, (2000), Young Children Who Commit Crime:Epidemiology, Developmental Origins, Risk Factors, Early Interventions. *Development And Psychopathology*, 738.
- Sakir, O., Aydın, E., Remzi, O., Yasar, T., Suleyman, G. (2005): Juvenile Delinquency In a Developing Country: A Province Example In Turkey. *International Journal Of Law And Psychiatry* 28(4).
- Siegel, Larry and Welsh, Brandon, (2009), Juvenile Delinquency. Theory, Practice and Law, Drug Use and Delinquency, 11th edition. Wadsworth Cengage Learning, USA, 375

EMNİYET TEŞKİLATIMIZ YAŞLI TOPLUMA HAZIR MI? DEMOGRAFİK DEĞİŞİM VE GÜVENLİK

İsmail TUFAN*

R.Akif AKTUĞ**

Giriş

Değişen demografik yapının bireyin ve toplumun güvenliği açısından yarattığı yeni koşulların dikkate alınması gerekmektedir. Dolayısıyla emniyet teşklatımızın 21'nci yüzyıla hazırlıksız olarak yakalanmaması için yeni stratejik faaliyetleri de göz önüne alması gerekmektedir.

Demografik yapının değişimi kavramıyla ilk etapta yaşam süresinin uzamasından kaynaklanan değişimler kastedilmektedir. Yaşam süresi geride kalan son yüzyıl içerisinde iki misli uzamış, yaşlanma olanağına sahip bireylerin sayısında radikal artış meydana gelmiştir. Türkiye'de bugün dünyaya gelen bir bebeğin erkekse 70, kız ise 72 yıllık reel bir yaşam beklentisi vardır (TÜİK, 2010). Türkiye'nin nüfusu hem çoğalmaktadır, hem de yaşlanmaktadır. Bu açıdan pek çok endüstri ülkesinden de ayrılan Türkiye'de bu durum toplum güvenliği açısından pek dikkate alınmamaktadır. Önümüzdeki dönemlerde yaşlıların sayısı artmaya devam edecek, 2050'de yaşı 60 ve üzerinde 30 milyon kişinin yaşadığı bir ülke olacağız (Tufan, 2007). Bugün 74 milyona ulaşan nüfusumuzun %10,3'nü yaşı 60 ve üzerindeki bireyler meydana getirmektedir (TÜİK, 2010).

Demografik değişimler sosyal eylemlerin ve sosyal yapıların belirgin şekilde değişmesine yol açmaktadır. Geleceğin Türkiye'sine hazırlık yapan bir emniyet teşkilatı, nüfusun yapısına değil, daha ziyade bu değişim yarattığı yeni sosyal eylemler ve sosyal yapılar arasındaki birey ve toplum güvenliğini tehdit eden problemleri keşfetmelidir. (Demografik değişimlerin psikolojik, sosyal ve biyolojik sonuçları hakkında detaylı bilgi için örneğin bkz. BIRREN, 1996 ; KRUSE & MARTIN, 2004 , STAUDINGER & HAEFNER, 2008).

Demografik Değişimin Sosyal Eylemlere ve Sosyal Yapılara Etkisi

Yaşlıların yaşam koşulları ve bu koşullarla bağlantılı yaşantıları I. Türkiye Gerontoloji Atlası (GEROATLAS) araştırmasında incelenmiştir. Bunun içerisinde yaşlıların evde ve ev dışındaki güvenliği ile ilgili sorulara yer verilmiştir. Yaşlıların evdeki güvenliği ile ilgili saptamalardan biri birçok yaşlıya ailesi tarafından şiddet uygulandığının ortaya konulması olmuştur. Öte yandan yaşlılara yönelik ihmal ve suiisitimal eylemlerinin de küçümsenemeyecek düzeye

*Prof.Dr,Chair, Department of Gerontology, Faculty of Arts and Sciences, Akdeniz University Campus, info@ismailtufan.com.

**Antalya İl Emniyet Müdür Yrd.Vek., 3.Sınıf Emniyet Müdürü, (akifaktug@yahoo.com)

eriştiği belirlenmiştir. Diğer taraftan yaşlıların ev dışındaki güvenlik konusunda bir hayli naif davrandıkları, genellikle kendilerini tehdit eden tehlikeler konusunda bilinçsiz hareket ettikleri de görülmüştür. Daha ziyade “bana bir şey olmaz” düşüncesinden hareket ettikleri görülmüştür. Fakat emniyet mensupları bu düşüncenin ne denli yanlış olduğunu bilir ve insanları yaşından bağımsız olarak ev dışındaki tehlikelere karşı uyarır.

İnsanın yaşadığı ev ve ev dışındaki her türlü ortamda sosyal eylemler meydana gelmektedir. Bunların içerisinde yaşlıların kendilerinden, yaşlılara yönelik ve yaşlılarla karşılıklı olmak üzere farklı boyutlarda sosyal eylemler cereyan etmektedir. Sosyal eylemlerin bireyi ve toplumu tehdit eden türlerine anomi diyoruz. Bu kavram, toplumun normal karşılamadığı sosyal eylemleri ifade etmektedir. İnsanın güvenliğini tehdit eden sosyal eylemleri bu kavramla tanımlayabiliriz. Yaşlılara yönelik şiddet, ihmâl ve suiistimal eylemleri bu kavram altında toparlanabilir. Emniyet teşkilatı, her ne kadar elindeki suç istatistiklerinden hareket ederek suç eylemlerinin yeri, mahiyeti, zamanı, yoğunluğu gibi bir takım bilgilere erişse de, bunlar daima “sonradan” elde edilen bilgilerdir. Emniyet teşkilatımızın daha efektif çalışabilmesi, yani bireyin ve toplumun güvenliğini, henüz güvenlik sorunu ortaya çıkmadan evvel engelleyebilmesi için yeni stratejilere yönelmesi daha mantıklı bir mücadele tarzı olarak görünmektedir.

Metot

Her “araştırma deseni, araştırmanın kapsamında sorulan soruların cevaplanması için gereken ipuçlarının toparlanması ve analizi için yapılan bir plandır” (RAGIN, 1994: 191) Demografik değişimler ve güvenlik arasındaki bağlantılarla ilgili sorulara dayanan bir araştırma çeşitli metotların kullanılmasıyla gerçekleştirilebilir. Her araştırmacı, araştıracağı konuyu en iyi şekilde açıklayabilecek metotları bilmesi ve bunların arasından bir seçim yapması gerekmektedir.

Hırsızın nasıl hareket ettiği, neden hırsızlık yaptığı, hırsızlığı nasıl planlayıp gerçekleştirdiği şüphesiz çok ilginç sorulardır, ama bunlara erişmek mümkün müdür?

Bir hırsızın günlüğü, yaşamı ve yaşantıları hakkında bilgiler, ancak hırsızın anlattıklarından elde edilebilir. Bunu anlatması için önce “hırsız” olduğunu gizlemeyen birini bulmak gerekir. Daha sonra “meslek sırlarını” ve “iç dünyasını” anlatması için araştırmacıyla güvenmesi gerekir. Eğer bu kişiyi bulur ve güvenini kazanırsak, o zaman çok önemli bilgilere erişebiliriz.

Bu bağlamda en iyi yöntemlerden bizi, hırsız olduğu kanıtlanmış kişilerle görüşmektir. Böylece gizleme çabalarına yönelmesine gerek kalmayacaktır. Bu kişiler emniyet teşkilatınca bilinmektedir. Dolayısıyla onlara bu kanaldan erişme şansımızı kullanabilir, kimlikleri gizli tutulmak kaydıyla sorularımıza cevap alabiliriz.

Suç istatistiklerinden, suçların sebepleri, sonuçları tespit edilebilirken, suçları işleyenlerin kendileri arka planda kalmaktadır. Oysa nasıl hırsız olunur, neden hırsızlık yapılır, hırsızlığa sürükleyen sosyal yapılar nelerdir, hırsızlığın yöntemleri var mıdır, hırsızların kurbanlarına yönelik tutum ve davranışları, hırsızın kendi korkuları ve gelecekle ilgili planları, daha pek konu, sadece “hırsızın dünyasına” girebilirsek, cevap bulabiliriz.

Böyle bir araştırma hırsızın, dünyasını ve hırsızlığın stratejilerini keşfetmeyi hedef alabilir.

Bunun sebeplerini, yaşlanma ve yaşlılıkla ilgili güvenlik sorunlarını, ama aynı zamanda yaşlanan hırsızların gelecekte, yani yaşlılıkta nasıl davranabileceklerini hesaba katmayı ve bunlarla ilgili öngörülere erişmesini gerekli kılmaktadır. Araştırmanın metodolojik ve metodik yönleri, amaçları kontrol edilebilir olmalıdır. En önemlisi ise bu araştırmanın bireyin ve toplumun güvenliği açısından faydalı bilgilere erişmeyi sağlaması gerekmektedir. (Ampirik araştırmaların genel amaç ve hedefleri için bkz FRIEDRICHS, 1990:50) .

Hırsızın yaşam dünyasına kalitatif araştırma metoduyla girebiliriz. Kalitatif araştırmalar “yaşam dünyasını eylem halindeki insanın bakış açısından ‘içten’ tarif etmektedir” (FLICK et al. 2007:14) . Özellikle fazla bilgi bulunmayan olguların bu metotlarla araştırması gerekmektedir. Ancak bu şekilde o “dünyaları” içten keşfedebilir, topluma yansıyan olumsuz yönlerini bertaraf etme olanaklarımızı çoğaltabilir.

Teorik çıkış noktamızı birey-çevre ilişkisi üzerine koyabiliriz. Bu temel üzerinde sosyal eylem olarak hırsızlığı ve hırsılığa sürükleyen sosyal yapıları inceleyebiliriz. Bu incelemenin ilk adımı olarak naratif araştırmaya (mükalat netotlarından biri) kullanılarak, hırsız ve onun dünyasını mercek altına alabilir, bu keşiften türettiğimiz hipotezlerimizi kantitatif kapsamlı bir araştırma ile denetleyebiliriz.

GELECEK EĞİTİMLE GELECEK

R.Akif AKTUĞ*

Proje Çıkış Noktası

Önleyici poliseye hizmetler bağlamda öncelik taşıyan husus, suçun olduğunca geç bir yaşta işlenmesinin sağlanması; kişilerce ilk defa işlenecek suçların ertelendirilmesidir. Bu doğrultudaki yaklaşımlarla, genç kuşağın nüfusun büyük bir yüzdesini oluşturması sonucu, işlenen suç miktarı azaltılmış; suçluluk kariyeri de o ölçüde kısaltılmış veya önlenmiş olacaktır. Kriminolojik bir gerçek, ilk suç ne kadar erken yaşta işlenirse, suçluluk kariyerinde o derecede yoğunlaşma göstereceğidir. Bu nedenle, ne kadar çok suç engelleyicisi aktive edilirse, suç işleme ve suçla karşılaşma oranları da o derecede azalacaktır.

Projenin Amacı

50 farklı PoliKart aracılığıyla çocukların okul, trafik, can ve mal güvenliği konularında bilinçlendirilmesinin yanı sıra; şiddet içerikli olaylar, zararlı alışkanlıklar gibi daha pek çok konuda bilgi sahibi olmaları ve önleyici tedbirler konusunda farkındalıklarının artırılması amaçlanmıştır.

Projenin Kapsamı

Hedef grubu olarak belirlenen, Antalya'daki 13 ilköğretim okulunda öğrenim gören 1 ila 5. sınıf öğrencilerinin genç polislerin de katılımı ile kişilik gelişimlerine katkıda bulunması hedeflenmiştir.

Proje Uygulama Şekli

Öğrencilerin eğlenerek öğrenmelerini sağlamak amacıyla PoliKartları toplama bir oyuna dönüştürülmüştür. Her kart üzerinde ayrı öğretici ve uyarıcı mesaj bulunmakla birlikte olumlu davranış sergileyen çocuklara her olumlu davranışı için 1 PoliKart verilmektedir.

10 PoliKarta tek yıldızlı,

20 PoliKarta 2 yıldızlı,

30 PoliKarta 3 yıldızlı fosforlu bileklik,

40 PoliKarta 1 PoliRobot Anahtarlığı,

50 PoliKarta ise PoliRobot baskılı tişört ödül olarak verilmektedir.

*Antalya İl Emniyet Müdür Yrd.Vek., 3.Sınıf Emniyet Müdürü, (akifaktug@yahoo.com)

Proje kapsamında;

- 11.249 İlköğretim 1. Kademe öğrencisine ulaşılmış,
- 562.450 adet polikart
- 24.869 adet bileklik
- 8.523 adet polirobot anahtarlığı
- 18 okuldaki öğrenci sayısının 3/2'si kadar T-shirt dağıtılmış,
- 20 farklı temalı 500 adet afiş
- 3600 adet tanıtım kitapçığı
- 200 adet tanıtım ses CD'si
- 200 adet tanıtım ses videosu öğrencilerle buluşturulmuştur.

Proje Faaliyetleri

-30 Eylül 2010 tarihinden itibaren çeşitli mesajlar ve bilgiler içeren farklı boyutlarda afişler hazırlama çalışmalarına girilmiş ve Polirobot dijital ortamda hareketlendirilerek projenin amacı ve uygulama şeklini anlatan kısa bir tanıtım videosu ve okul servislerinde öğrencilere dinletilmek üzere hazırlanan ses CD'si hazırlanmış ve projenin AB Gençlik Programları tarafından desteklendiği belirtilmiştir.

-Proje kapsamında ailelerin de daha etkin yer alması için "Polikart Aile Öneri Formu" ile sınıf öğretmenleri ve rehber öğretmenlerin yanı sıra ailelerin de projede etkin yer alması sağlanmıştır.

-10 Kasım 2010 tarihinde Antalya Valiliği Toplantı Salonunda Sayın Valimiz, İl Millî Eğitim Müdürümüz, İl Emniyet Müdürümüz, 13 ilköğretim okulu müdürü, öğretmenleri, öğrencileri ve basın mensuplarının katılımı ile Proje açılışı gerçekleştirilmiştir.

-15 Şubat-10 Mart 2011 tarihleri arasında Polis temalı (polis ve trafik, trafikte yaya önceliği, toplumda polis vb.) resim ve şiir yarışmaları düzenlenmiştir.

-Proje faydalanıcısı öğrencilerimizle çevre ve doğa sevgisi temasının pekiştirilmesi amacıyla "1000 Çam Fidanı Dikme" etkinliği düzenlenmiştir.

-31 Mart 2011 tarihinde Lara plajında yer alan Polis Kamp'ında en çok ödül alan öğrencilerle piknik yapılmıştır.

-15 Nisan 2011 tarihinde en çok ödül alan sınıflarla Lara'da bulunan Kum Heykel Festivali'ne gezi düzenlenmiştir. Ayrıca Toplum Destekli Polisklik Şube Müdürlüğü'nde kişisel güvenlik ve emniyetle ilgili eğlenceli ve öğretici faaliyetlerin düzenlenerek, öğrencilerin bilinçlilik düzeyi artırılmıştır.

-10 Nisan 2011 tarihinde Polis Teşkilatı'nın Kuruluş yıldönümü münasebetiyle Antalya Cam Piramitte düzenlenen etkinliklerde kurulan stand aracılığıyla protokole, Antalya halkına proje tanıtımı yapılmıştır.

-19-28 Nisan 2011 tarihleri arasında 13 okuldan en çok Polikart toplayan sınıflar Polis Atlı Çiftliği'ne götürülerek her öğrencinin at binmesi sağlanmıştır.

-13 okul yöneticisi, öğretmen ve öğrencileri, İl Millî Eğitim Yetkilileri, destek veren kurum ve kuruluşların yetkilileri, örnek öğrenci velileri ve basının katılımı ile Antalya Uygulama Oteli'nde Kapanış Töreni ve Kokteyl düzenlenmiştir. Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanı, İl Emniyet Müdürü ve İl Millî Eğitim Müdürü bu etkinlikte bizzat yer almışlardır.

Geri Bildirimler

Proje sonu yapılan değerlendirme anketinde sınıf öğretmenlerimiz, okul idarecilerimiz ve rehber öğretmenlerimiz önümüzdeki yıllarda da bu projenin uygulanması ile ilgili çok olumlu geri bildirimlerde bulunmuşlardır. Proje bitiminde ise son anket uygulanmış ve proje uygulayıcılarımızın görüşleri alınmıştır. Katılımcıların %90' ı proje hakkında yapılan bilgilendirmelerin yeterli olduğunu, % 91' i Öğrencilerin PoliKart almaya istekli olduklarını, % 80' i ise öğrenci davranışlarını olumlu yönde etkilediğini belirtmişlerdir.

www.antalya.pol.tr - polirobot@antalya.pol.tr

ANTALYA DOST ELİ MADDE BAĞIMLILIĞINI ÖNLEME VE SAĞLIKLI YAŞAM BİLİNCİ

Mehmet ERİKOĞLU*

Proje, madde kullanımını ve madde bağımlılığını önleme konusunda Akdeniz Üniversitesi ve Emniyet ortaklığıyla, Antalya ilinde yaşayan 13-25 yaş grubu gençlere yönelik yürütülmektedir.

Projenin Çıkış Noktası ve Amacı

İlimizdeki genç ve oldukça hareketli nüfus yapısı, yüksek göç alma oranları, geniş kesimleri kapsayan düşük ekonomik düzey, uluslar arası turizm şehri olmamız, sigara kullanım yaşının düşmesi gibi nedenler madde kullanımının ve bağımlılığının ciddi oranda yaygınlaşmasına neden olmaktadır.

Bu sebeple öncelikle madde kullanımını önlemeyi hedef alan, toplumun her kesiminin bilinçlenmesini destekleyerek gençlere ulaştıracak, bireyin kendi yaşamında sağlıklı seçimlere ve davranışlara yönelmesine katkı sağlayacak, uzun süreli etkiyi amaçlayan, ilgili tüm kuruluşların işbirliğiyle desteklenecek programlara gereksinim duyulmuştur.

Bu noktadan hareketle; madde kullanımını önleme konusunda Antalya il merkezi ve ilçelerinde yaşayan 13-25 yaş grubu gençlerin, temelde sağlıklı yaşam biçimlerini benimsemiş bireyler olarak yaşamlarında olumlu gelişime yönelik seçimler yapabilmelerine yardımcı olacak bilinçlendirme ve destek etkinliklerini gerçekleştirmek amacıyla; Antalya Valilik Makamının Olur'larıyla Emniyet Müdürlüğümüz ve Akdeniz Üniversitesi işbirliğiyle **“Antalya Dost Eli, Madde Bağımlılığını Önleme ve Sağlıklı Yaşam Bilinci Projesi”** isimli çalışma başlatılarak 14.04.2010 tarihinde yapılan basın açıklamasıyla yürürlüğe konulmuştur.

Projenin Hedef Kitlesi

Söz konusu projede hedef kitle özellikle öğrenciler, anne-babalar, öğretmenler, gençlik ve toplumun tüm kesimleri belirlenmiş, “Toplum Bilincinin Oluşturulması” hedeflenmiştir.

Proje Faaliyetleri

* Proje kapsamında; Milli Eğitim Müdürlüğü, Sağlık Müdürlüğü ve Emniyet Müdürlüğü irtibat görevlileri ile Antalya Valiliği ve Belediye Başkanlıklarından oluşan koordinatör görevlilere bir günlük proje bilgilendirme eğitimi verilmiştir.

* 3.Sınıf Emniyet Müdürü, KOM Şube Müdürü, mehmet.erikoglu.93@hotmail.com

* İl Millî Eğitim Müdürlüğüne bağlı 24 psikolojik danışmana 2 günlük eğitim verilerek proje hakkında bilgilendirme yapılmış, hedef kitlelere yönelik eğitim takvimi hazırlanarak proje yürütücüleri ve akran eğitimcileri birlikte eğitim faaliyetleri düzenlemeleri sağlanmıştır.

* İl merkezindeki ortaöğretim kurumlarından on dört, üniversite öğrencileri arasından 11 olmak üzere toplam 25 gönüllü akran eğitimci seçilerek 4 günlük eğitim verilmiş, yetiştirilen akran eğitimcilerin kendi okullarında akranlarına bilgi aktarması yaparak projede aktif olarak görev almaları sağlanmıştır.

* Emniyet Müdürlüğümüz ve Akdeniz Üniversitesi uzmanlarınca hazırlanan Antalya Dost Eli Projesi afişleri, polis merkezlerinde, okullarda, alışveriş merkezlerinde, toplu taşıma araçlarında, ilimizin muhtelif yerlerindeki megalaytlarda, otobüs duraklarındaki reklâm panolarında ve Müdürlüğümüze ait bilboardlarda bir yıl boyunca sergilenmiştir.

* İl Millî Eğitim Müdürlüğüne bağlı gerek okul yöneticileri gerekse rehber öğretmenler aracılığı ile yapılan programlar kapsamında; 5264 öğrenci ile 191 öğretmene "Kötü Alışkanlıklar ve Madde Bağımlılığı ile Mücadele" konusunda, 525 öğrenci velisine "Narkotik Bilinçlendirme ve Madde Bağımlılığı" eğitimi verilerek bilgilendirme broşürleri dağıtılmıştır.

* Şube Müdürlüğümüze başvuran 46 madde bağımlısı ve bağımlı ailesi ile gizlilik ilkesi çerçevesinde görüşme gerçekleştirilerek tedavi edilebilmeleri için İl Sağlık Müdürlüğü Ruh Sağlığı ve Sosyal Hastalıklar Şube Müdürlüğü ile Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Alkol ve Madde Bağımlılığı Araştırma ve Uygulama Merkezine (AMBAUM) yönlendirilmişlerdir.

* Değişik zamanlarda radyo programlarına konuk olunmuş, dinleyicilere madde bağımlılığının nedenleri, insan yaşamına olumsuz etkileri, adli süreç ile tedavi merkezleri hakkında geniş çaplı bilgiler verilmiştir.

* Çeşitli etkinliklerde açılan stantlarımızda akran eğitimcilerimiz tarafından bilgilendirmeler yapılarak Antalya Dost Eli materyallerinden oluşan 30500 adet afiş, broşür, kitap ayracı, kalem, not defteri, mause ped ve anahtarlık dağıtılmıştır.

PARA / TL / KONTÖR DOLANDIRICILIĞININ GÜVENLİK - ÖZGÜRLÜK İLİŞKİSİ VE BU SUÇUN ÖNLENMESİ

Alpay TOK*

Amaç

Para/TL/Kontör Dolandırıcılığının, Güvenlik - Özgürlük ekseninde incelemek, bu suçun önlenmesine ilişkin öneriler sunmak.

Yöntem

- Alan araştırması
- Literatür tarama
- Mülakatlar
- Mesleki tecrübe

Kapsam

Bu çalışma para (kontör) dolandırıcılığının Güvenlik - Özgürlük ilişkisi ve bu suçun önlenmesi ile sınırlıdır.

Bulgular

- Yeni teknolojiler yeni suçlar ortaya çıkarmaktadır.
- Dolandırıcılar yeni/bilgi teknolojilerine hızlı takip etmektedirler.
- Kamu güvenliği ve hukuku, teknolojik gelişmeleri zamanında takip edememektedir.
- GSM operatörleri ve bankaların, ticaret özgürlüğünde yeterli güvenlik tedbirlerini almamaktadır.
- Para/TL/Kontör transferi kolaylığı çoğu müşterisini memnun ederken, bazı müşterilerini mağdur etmektedir.
- GSM operatörlerinin sahte kimliklere SİM kartı satışı yapmaktadır.
- Bankalar az bir kârını, müşterisinin çok büyük maddi kaybına tercih etmektedir.
- TL/kontör dolandırıcılığının çoğu teşebbüste kalmaktadır.

*Emniyet Amiri, Eğitim Bilimleri Uzmanı, Yozgat Emniyet Müdürlüğü, Asayiş/TDP

- Suçun mağdurlarının hepsi kolluğa başvurmamaktadır.
- Birçok mala karşı işlenen suçlardan daha çok maddi kayıplar olmaktadır.
- Kolluğun, önleyici güvenlik tedbirleri yeterli değildir.
- Mağdur, Kolluk ve C. Savcılar; Para/TL/Kontör dolandırıcılığına aracılık yapan ve suçun oluşmasına ortam hazırlayan(sebebe olan) GSM ve bankaları şüpheli olarak görmemektedir.

Sonuç

Özgürce ticareti ve yüksek güvenliği aynı anda uygulamak mümkünken, GSM operatörleri ve bankalar, Para/Kontör dolandırıcılığına ortam hazırlamakta/kolaylaştırmakta ve suçu önleyici güvenlik tedbirleri almamaktadır.

Öneriler / Yorumlar

- Kamuoyunun Para/TL/Kontör dolandırıcılığına dikkati çekilmelidir.
- Yeni mevzuata, mağdurların maddi kayıpları dolandırıcıdan tanzim edilemediğinde Bankaları ve GSM operatörlerinden tanzim edilmelidir.
- Kolluk ve C. Savcılar, Bankaları ve GSM operatörlerini suça iştirak, suçun işlenmesine yardım etmekten işlem yapmalıdır.
- Mevcut yasalar uygulanmalı ve yeni yasal düzenlemelerde Bankalara ve GSM Şirketlerine aşağıdaki yasal sorumluluklar yüklenmelidir.

Bankalara Yüklenmesi Gereken Yasal Sorumluluklar

- Bankalar kendinde hesabı ve banka/kredi kartı olmayanlara ATM'lerden kartsız işlem menüsünden GSM ve TC kimlik numaralarının havale işlemini kaldırmalıdır.
- Kişi hesabından GSM ve TC kimlik numaralarına belli bir miktarın üstünde havale/yükleme yapılabilmesi için, havale yapacağı kişinin GSM ve TC kimlik numaraları önceden hesabına tanımlı olmalıdır.
- Kişi hesabından, bir günde/ayda GSM ve TC kimlik numaralarına havale/EFT/yükleme yapabileceği limit talimatı vermelidir.
- Hesabında tanımlı olmayan GSM ve TC kimlik numaralarına TL/Kontör havalede 100 TL den az, en fazla 2 kişiye olacak şekilde sınırlama getirmelidir. Fazlasını şube/telefon/Internet bankacılığından yapabilmelidir.
- Dolandırılanın uyanması için, ATM den GSM ve TC kimlik numaralarına yapılan TL havale/yükleme belli bir süre banka havuzunda kalma ve SMS ile uyarma zorunluluğu getirmelidir.

GSM Şirketlerine Yüklenmesi Gereken Yasal Sorumluluklar

- Sadece yetkili iletişim bayiler SİM kartı satmalıdır.
- Yetkili GSM bayiler, eczanelerin SGK ya eriştiği gibi, www.nvi.gov.tr den kullanıcı adı ve şifresini alıp sadece gerçek şahıslara/TC kimlik numaralarına GSM kartı satabilmelidir.
- Bir kişi kendi GSM numarasından, önceden iletişim kurmadığı ve rehberinde kayıtlı

olmayan GSM numaralarına TL/Kontör göndereceğinde, bir günde en fazla 2 farklı yeni GSM numaralarına, en fazla 100 TL gönderebilmelidir.

GSM operatörleri, GSM numaralarındaki havale/yükleme hareketlerini on-line izlemeli, astronomik miktardaki TL/Kontör biriken/toplayan/pazarlayan GSM numaralarındaki TL/Kontörleri dondurmali ve kolluğa bildirilmelidir.

**GÜVENLİKLE (NİTELİKLİ DOLANDIRICILIK) İLE ÖZGÜRLÜK (İLETİŞİM-
BANKACILIK) ARASINDAKİ HEP İNCE BİR ÇİZGİ OLMUŞTUR.**

BİLİŞİM SUÇLARINA GENEL BAKIŞ, BİLİŞİM SUÇLARINI ÖNLEME ÇALIŞMALARI VE GÜVENLİ İNTERNET KULLANIMI

Mehmet Ali KARAKOÇ*

1-Bilişim Suçlarına Genel Bakış

Teknolojik gelişmeler neticesi ülkemizde ve dünyada bilişim sistemleri kullanımı hızla artmakta olup, yapılan araştırmalar sonucu ülkemizde bu artışın Tablo-1¹ ve Tablo-2 de de görüleceği üzere bilgisayar ve internet kullanımına da yüksek oranda yansdığı görülmektedir.

Tablo-1

Türkiye'de İnternet Kullanımı	
2010	%41,6
2011	%45,0

Tablo-2

Evlerde İnternet Kullanımı	
2010 Nisan	%41,6
2011 Nisan	%42,9

Yıllara göre değişen suç tipleri arasına, artan bu internet kullanımı sonucu bilişim suçları da dâhil olmuştur. Gelişen teknolojinin ve bilişim sistemlerinin kötüye kullanılması sonucu artan bir ivme ile günümüzde bilinen tüm suç türlerinin de bir şekilde bilişim sistemleri kullanılarak işlenebildiği düşünüldüğünde bilişim suçlarıyla mücadele ve önleme her geçen gün daha büyük bir önem kazanmaktadır.

1.1.Kanunda Tanımlanan Bilişim Suçları

Bilişim suçları, Türk Ceza Kanununun 10. Bölümünde “Bilişim Alanında Suçlar” başlığı altında yer alır. TCK 243, 244, 245. maddelerde bilişim suçlarına ilişkin cezalar öngörülmüştür. Bu suçları maddeleyecek olursak;

- T.C.K. Madde 243 “Bilişim Sistemine Girme”: Kullanıcının, bilişim sistemi veya internet üzerinde oluşturduğu şifreli veya şifresiz bir alana hukuka aykırı erişilmesi, ancak herhangi bir değişiklik yapılmadan çıkılması durumlarıdır. Web sitesi ana klasörüne izinsiz erişim, internet üzerinde oluşturulan e-postaya izinsiz erişim vb. gibi örnek olarak verilebilir.

- T.C.K. Madde 244 “Sistemi Engelleme, Bozma, Verileri Yok Etme Veya Değiştirme”: Kullanıcının, bilişim sistemi veya internet üzerinde oluşturduğu şifreli veya şifresiz bir alana hukuka aykırı erişilmesi ile sistem üzerinde değişiklik yapılması, sistem içeriğinin

*Komiser, Bursa Emniyet Müdürlüğü, Bilişim Suçları B.Amiri, mehmetalikarakoc@gmail.com.

¹ <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=8572> (e.t:12.09.2011)

silinmesi, şifre değiştirilmesi, uzaktan dos saldırısı ile sistemi durdurma veya yavaşlatma vb. durumlarıdır.

• T.C.K. Madde 245 “Banka veya Kredi Kartlarının Kötüye Kullanılması”: Banka veya kredi kartı kullanan birinin farklı yöntemlerle kart bilgilerinin veya kartın kendisinin ele geçirilmesi sonucu kart sahibinin mağduriyeti, kart kopyalama, sahte kart üretimi vb. durumlarıdır.

1.2. Bilişim Sistemleri Kullanılarak İşlenen Suçlar

İnternet kullanımı ile hemen hemen her suçun işlendiği varsayarsak, internetin alet edildiği her suç bilişim suçu olarak görülmemelidir. Türk Ceza Kanununda tanımlanan birçok suç türünün internet üzerinden işlendiği aşıkardır. Bu suç türlerinin bazılarını şöyle sıralayabiliriz;

- Tehdit
- Şantaj
- Hakaret,
- Özel Hayatın Gizliliğini İhlal
- Çocuk Pornosu
- Müstehcenlik
- Dolandırıcılık
- Hırsızlık
- Yasadışı Yayınların Neşredilmesi
- Terör Faaliyetleri, Propaganda
- Atatürk'e veya Devlet Büyüklerine Hakaret
- Silah Ticareti
- Uyuşturucu Madde Ticareti
- Parada Sahtecilik vb. gibi..

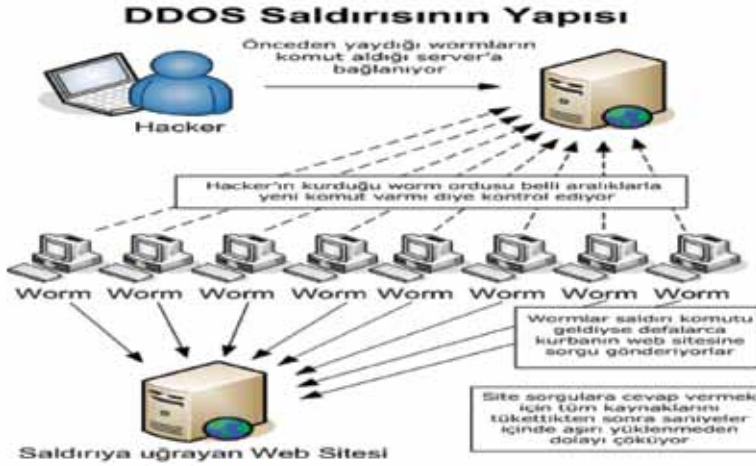
1.3. Bilişim Suçlarında Yeni Trendler

Bilişim Suçu olarak en fazla karşılaşılan suç türü bilişim sistemlerine girme, verileri engelleme ve yok etme suçudur. Özellikle web sitesi hacking, sosyal paylaşım siteleri ve e-posta şifre kırılma suçları, DDOS saldırıları olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizde internet kullanımının artmasına paralel olarak sosyal paylaşım site kullanımı da hızla yükselmektedir. Bu konuda en fazla artış facebook.com adlı sosyal paylaşım sitesi kullanımında olduğu hepimizce bilinmektedir. Öyle ki 2011 yılında facebook.com sitesinin dünya üzerinde en fazla kullanan 4.ülke 27 milyon kullanıcı sayısı ile Türkiye'dir.¹ Bu kullanıcı sayısının da hızla arttığını belirtmekte fayda var.

Son günlerde ülke gündemini uzun süre meşgul eden DOS ve DDOS saldırıları konusuna da değinmekte fayda olduğu düşünülmüştür. Dos (Denial of Service) saldırısı, belli bir sunucunun veya sistemin dışardan farklı yöntemlerle gerçekten hizmet bekleyen

¹ <http://facebook.com> (e.t:24.04.2011)

kullanıcılara hizmet verememesine yönelik uzaktan çoklu erişim saldırıdır. DDOS (Distributed DOS) saldırıları ise bu saldırının aynı anda birçok sistem aracılığı ile yapılması durumudur. Aşağıda resimde de görüleceği üzere uzaktan yönlendirilen sistemler aracılığı ile hedef sistem yoğun bir erişime maruz kalmakta, ilk önce sistem yavaşlamakta ve nihayet sistem durmaktadır. Bu konuda TİB Başkanlığına yapılan saldırıları örnek olarak verebiliriz.

Çoklukla karşılaşılan ve vatandaşlarımızı en fazla mağdur eden en önemli bilişim suçu belki de kredi kartı sahteciliği ve kopyacılığıdır. Tablo-4¹'de görüleceği üzere Türkiye'de kredi kartı sayısının hızla artması, tablo-3²'de görüleceği üzere son yıllarda kredi kartı kullanımının artması, tablo-5³'de görüleceği üzere internet üzerinden yapılan alışverişlerdeki artışlar, kredi kartlarındaki yüksek limitler, bu konuda iştahları kabartan yeni bir suç sektörü meydana getirmiş, öyle ki; bu konuda son yıllarda özellikle yurtdışı bağlantılı birçok suç örgütü tespit edilmiştir. Tespit edilen bu tür suç örgütlerinin farklı yöntemlerle vatandaşların banka veya kredi kart bilgilerini kopyaladığı, daha sonra kopyalama neticesi elde ettikleri kart bilgileri ile haksız menfaat elde ettikleri anlaşılmıştır. ATM cihazlarına yerleştirilen düzenek aracılığı ile, sahte pos cihazları ile, pos cihazları içerisin yerleştirilen elektronik düzenekler ile, insanların kart bilgilerini kopyaladıkları, internet üzerinde açtıkları sahte alışveriş veya kontör yükleme siteleri aracılığı ile de kart bilgilerini ele geçirdikleri bilinmektedir.

Tablo-3

Kredi Kartı ile Yapılan Alışveriş Miktarı (Milyon TL)	
2006	1.333
2007	1.441
2008	1.692
2010	1.841
2011	2.038

Tablo-4

Türkiye'de Kredi Kartı Sayısı	
2006	32.433.333
2007	37.335.179
2008	43.394.025
2009	44.392.614
2010	46.956.124

¹<http://www.bkm.com.tr/yillara-gore-istatistiki-bilgiler.aspx> (e.t.:15.09.2011)

²<http://www.bkm.com.tr/yillara-gore-istatistiki-bilgiler.aspx> (e.t.:15.09.2011)

³<http://www.bkm.com.tr/yillara-gore-istatistiki-bilgiler.aspx> (e.t.:15.09.2011)

Tablo-5

İnternet Alışverişleri	
2010	%15
2011	%18,6

Bilişim suçlarının sınır aşan suçların başında geldiği gerçeği bu suç faillerinin tespitini de zora sokmaktadır. Özellikle internet ortamında faaliyet gösteren çok uluslu şirketlerin bu konuda ülke ceza yasalarına göre hareket etmesi ve istenilen bilgileri zamanında vermesinin yaşanan bu zorlukları azaltacağı düşünülmektedir.

2- Önleme Çalışmaları

2.1 İnternet Kafeler Üzerine Alınabilecek Tedbirler

Ülkemizde insanların interneti ve bilgisayarını internet kafelerden öğrendiğini hatırlarsak günümüzde internet kafelerin aslında bilişim suçlarının önlenmesindeki yerini önemsememiz gerekmektedir. Her ne kadar tablo-6'ya göre Türkiye'de İnternet Kafeler'e olan rağbet düşme eğilimde olsa da tablo-7'e göre Bursa il merkezinde internet kafe sayısında halen artış gözlemlenmektedir. Günümüzde bilişim suçlarının tespitine yönelik yapılan çalışmalarda internet kafelerin maalesef bilişim suçunun yüksek oranda işlendiği birer merkez haline dönüştüklerini de görmekteyiz.

Bu bağlamda; internet kafelerin birer suç yuvası olmaması için özellikle yapılması gereken birkaç hususu da eklemek isteriz. İnternet kafelerde tüm bilgisayarları görece şekilde kamera sistemi kurulması kayıt yapılması, en az 6 aylık kamera görüntülerinin muhafaza edilmesi, ayrıca internete bağlanan kullanıcıların kimlik bilgilerinin denetimli şekilde dijital ortama alınması ve kaydedilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Tablo-6

Türkiye'de İnternet Kafe Kullanımı	
(Ocak-Şubat-Mart)**	%15
2009	20,0
2010	18,7

Tablo-7

Bursa'da Faaliyet Gösteren İnternet Kafeler	
2006 Ocak	310
2007 Ocak	381
2008 Ocak	440
2009 Ocak	506
2010 Ocak	572
2011 Ocak	611
2011 Haziran	850

2.2 Güvenli İnternet ve Bilgisayar Kullanımı

Bilişim Suçlarının önlenmesinde dikkat edilecek diğer bir konu da kullanıcıların bireysel önlemlerini almaları hususudur. İnternetin güvenli kullanımı hususunda ilgili farkındalığın artırılması, özellikle okullarda öğrencilere verilebilecek bilgilerle ve yaşanmış örneklerle olabileceği, diğer yandan 7'den 70'e tüm vatandaşların bilinçlendirilmesi, kullanıcıların alacakları basit bireysel önlemlerle suçun oluşmasını engelleyebilecekleri düşünülmektedir.

Bu kapsamda bilişim sistemleri kullanıcılarının alabilecekleri bazı önlemler aşağıda sıralanmıştır;

¹ <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=8572> (e.t:12.09.2011)

² Bursa İnternet Kafeciler Odası Verileri (Haziran 2011)

- Web tarayıcısının açılır pencerelerinin kapatılması,
- Web tarayıcımızın en son sürüm olduğuna dikkat edilmesi,
- Güvenli olması gereken bağlantıların geçerli sertifika sunmaları ve <https://> bağlantısının bulunup bulunmadığının kontrol edilmesi,
- Bilgisayarlarda kullanılan tüm yazılımların güncel olup olmadığına dikkat edilmesi,
- Özellikle bilgisayarlarda kurulu halde anti-virüs programlarının bulunması ve güncelliğinin zaman zaman kontrol edilmesi,
- Zararlı yazılımların en fazla taşınabilir bellekler tarafından bilgisayarlara bulaştırıldığını düşünürsek taşınabilir belleklerin her kullanışta virüs taramasından geçirilmesi,
- Kullanılan her şifrenin özellikle harf, rakam ve simgelerden oluşan karmaşık bir şifre olup olmadığının kontrol edilmesi,
- Kullanılan şifrelerin unutulması durumunda sorulacak gizli soru ve cevapların kontrol edilerek kolay bulunabilecek cevaplar olmadığına dikkat edilmesi,
- Tüm şifrelerin birbirinden bağımsız olup olmadığının kontrol edilmesi,
- E-postalara gelebilecek kimlik bilgilerinin doğrulama mesajlarına itibar edilmemesi,
- E-posta ile zararlı yazılımların bilgisayarlara bulaştırılabileceği hususuyla diikatti davranılmasının gerekliliği ve güvenli olmayan e-postaların açılmadan silinmesinin gerekliliği hususunda dikkat edilmesi,
- Paylaşım programlarının amacı dışına çıktığı için kullanılmasının uygun olmadığı hususuna dikkat edilmesi,
- Kablosuz (wireless) kullanıcılarının kesinlikle son şifreleme metodu kullanan wireless kullanmaları ve şifresiz kullanımlardan kaçınmaları, kullanılmayan durumlarda kablosuz ağ bağlantısının kapalı tutulması,
- Sosyal paylaşım sitelerinde tüm detay bilgilerin paylaşılması ve hatta gerekmiyorsa fotoğrafların da gizli tutulması,
- Bilgisayar ekranında özel bilgiler var iken açık halde bırakılmaması vb. hususlar.

Sonuç:

Son yıllarda dünyada meydana gelen teknolojik gelişmelerin ülkemize yansması sonucu, bu teknoloji çok farklı şekillerde hayatımıza girmiş, bu teknolojiden olumlu yönde faydalandığımız gibi, kullanıcı olarak üzerimize düşenleri yapmadığımız zaman veya yaptığımız bazı basit hatalar sebebiyle bu teknolojinin olumsuz yönleriyle de karşı karşıya gelebilmekteyiz.

Tüm insanlığın hayatını etkilediğini bilmekle birlikte teknolojinin bu olumsuz yönleriyle karşılaşmamak için; tüm kullanıcıların teknolojiyi kullanımı konusunda bilinçlendirilmesi gerekliliği de bir gerçektir. Hayatın her anında bu bilinçlendirmenin yapılması, özellikle okul çağlarında bulunan daha aktif kullanıcıların bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Bilgisayar ve internet kullanıcısının bireysel önlemleri, dikkati ve bilgisi bilişim suçlarının önlenmesinde ciddi bir etki saylayacağı muhakkaktır.

SUÇ İLE MÜCADELEDE OKULUN ÖNEMİ VE REKREASYON FAALİYETLERİ GÜVENLİ BÖLGE PROJESİ

İbrahim AKÇA*

Giriş

İnsan sosyal bir varlıktır. Toplular halinde yaşarlar ve sürekli birbirleri ile ilişki içerisindeyler. İnsanlar arasındaki ilişkiler birbirlerini anlamaya ve tamamlamaya yöneliktir. Birbirlerinden faydalanmaya çalışırlar. Ayrıca insanlar arasındaki ilişkiler karşılıklı menfaate dayanmaktadır. Zaman zaman menfaatlerin çatışması sonucu suç olayları ortaya çıkabilmektedir. Dünyanın ilk çıkar çatışması Habil ile Kabil arasındaki meseleye kadar dayanmaktadır. İlk defa insan soyunun birbirlerini öldürmesi hadisesi gerçekleşmiştir. Bu tarihi olgudan hareket ederek günümüze kadar gelen sosyal ilişkilerin temelinde çıkar ve çıkar çatışmaları görülmüştür.

Suç işleyen kişiler bu eylemlerini daha çok gençlik dönemlerinde gerçekleştirmektedirler. Yaşın vermiş olduğu tez canlılık, ergenlik dönemindeki fiziksel ve ruhsal değişimler ve kendini çevresindekilere kanıtlamak gibi sebeplerin yanında çevresel faktörler olarak aile içi şiddet ve buna bağlı her türlü huzursuzluk, ekonomik sıkıntılar, göç ve uyuşturucu ve uyarıcı madde bağımlılığı gibi sebepler gençlerin suça karışmasında önemli unsurlar olarak sayılabilir. Yaklaşık otuz milyon civarında genç bir nüfusa sahip olmamız ülkemiz için ciddi bir potansiyel güç olarak görülebilir. Fakat bu genç nüfusun iyi bir şekilde organize edilememesi ve zararlı eylemlerden uzak tutulamaması, ciddi bir potansiyel güç olabileceğini düşündüğümüz bu nüfusun ciddi bir sosyal problem olmasına sebep olabilir.

Okul ve aile ortamları çocukların sosyalleşme sürecini gerçekleştirdikleri iki önemli unsurdur. Bu sosyalleşme süreci aile başlar ve okul ile devam eder. Okul süresince çocuklar ve gençler farkında olarak ya da olmayarak topluma uyum sağlayabilme adına ciddi bir sınavdan geçerler. Çocukların aile içerisinde ya da okul döneminde yaşayabilecekleri herhangi olumsuz bir gelişme, sosyalleşmelerini olumsuz bir şekilde etkileyebilecektir. Bu tarz gelişmeler çocukların suça yönelmesinde etkili olabilecektir.

Çocukların ve gençlerin, aile kontrolünden uzaktaki ve okul dışındaki zamanlarda ise herhangi bir suç olayına karışmamaları amacıyla rekreasyon faaliyetleri organize edilebilir. Sportif faaliyetler, müzikal faaliyetler, mesleki yetenek kursları vb. gibi organizasyonlar ile çocukların ve gençlerin suç olaylarına karışmaları engellenebilir.

*Polis Memuru, Bursa Emniyet Müdürlüğü/ İznik İlçe Emniyet Müdürlüğü, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü Ortadoğu İktisadi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı Öğrencisi, akca8585@hotmail.com.

Yapmış olduğumuz bu çalışmada, konu ile ilgili yapılan tez çalışmaları ve yazılan makaleler araştırılmıştır. Bu çalışmalar temel alınmış ve resmi kurumlara ait sitelerden alınan rakamsal veriler ile anlatılanlar desteklenmiştir. Ayrıca yine resmi kurumlara ait sitelerden yapılan taramalarda konu ile ilgili veriler tanımlamalarda kullanılmıştır. Suçun farklı tanımlamalarına yer verilmiş, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin yaş gruplarına göre nüfus verileri göz önünde bulundurularak farklı yaş gruplarındaki çocukların ve gençlerin suç olayları ile ilişkileri incelenmiştir. Çocuk suçluluğunun nedenlerinden birisi olan okul faktörü ele alınmıştır. Rekreasyon faaliyetlerinin, suç işlenmesinin önlenmesindeki önemi rakamsal veriler ile desteklenen araştırma çalışmaları ile anlatılmıştır. Önerilen “GÜVENLİ BÖLGE PROJESİ” ile Rekreasyon faaliyetlerinin okullar aracılığı ile daha iyi bir şekilde organize edilebileceği düşünülmektedir. Güvenli Bölge Projesi'nin uygulanması ile geleceğimizin teminatı olan çocuklarımızın ve gençlerimizin boş zamanlarını daha verimli bir şekilde değerlendirebilecekleri, rekreasyon faaliyetleri ile boş zamanlarında kontrollerinin daha kolay sağlanabileceği, suç olaylarından ve kötü alışkanlıklar edinebilecekleri ortamlardan uzak kalmalarının sağlanabileceği ve gelişimlerinin daha iyi bir şekilde gerçekleşebileceği yönündeki düşüncelerin ve beklentilerin anlatılması amaçlanmıştır.

1. Suç Kavramı ve Farklı Suç Tanımlamaları

1.1. Suç Kavramı

Suç bütün dünya ülkelerinde ve toplumlarında insanların huzurunu bozan, tedirginlik ve endişe yaratan ciddi bir sosyal sorundur. Sosyal bir sorun olan suç olgusunu, sosyal bilimciler ve kriminoloji uzmanları zaman zaman ele almışlar ve konu üzerinde araştırmalar yapmışlardır. Suç olaylarının meydana geliş sebeplerini tespit ederek önlemler almak ve suç işlenmesini önlemek toplumlar için son derece önemli olmakla beraber hiçbir suç olayının gerçekleşmediği bir toplumu oluşturabilmekte imkansız sayılabilir.

Bir eylemin suç olarak kabul görmesi toplumdan topluma farklılık gösterebilir. Bir toplumda suç olarak kabul edilen bir fiil başka bir toplumda suç olarak kabul edilmeyebilir. Dünya üzerindeki herhangi bir ülkede alkol kullanmak normal bir eylem olarak kabul edilebilirken yine dünya üzerindeki bir başka ülkede ise aynı eylem suç sayılabilmektedir.

Ülkemizde 1 Haziran 2005 ile son halini alan Türk Ceza Kanunu ile suçlar belirlenmiş ve cezaları tayin edilmiştir. Ceza kanunun amacı, “kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığı ve çevreyi, toplum barışını korumak ve suç işlenmesini önlemek” olarak tanımlanmaktadır. Bu kanun ile suç olarak belirlenmeyen fiiller suç olarak kabul edilemeyeceği ve kanunu bilmemenin mazeret kabul edilmediği belirtilmektedir.(tbmm.gov.tr, 2011).

1.2. Farklı Suç Tanımlamaları

Suç; “Sosyal düzendeki mevcut kurallara aykırı hareket etme sonucu oluşan sosyal bir sorundur” şeklinde tanımlanabilir.

Türk Dil Kurumu suçu: “Törelere, ahlak kurallarına aykırı davranış, yasalara aykırı davranış, cürüm” şeklinde tanımlamaktadır.(tdk.gov.tr, 2011)

Jhering'e göre, suç toplum halinde yaşama şartlarına yönelmiş her türlü saldırılardır (Dönmezer'den akt. Göç, 2006:6). Yine,“Taft ve Stanciu'ya göre, suç sosyal toplumun

çoğunluğu tarafından tehlikeli sayılan ihmal ya da icra niteliğindeki hareketlerdir” (Dönmezer’den akt. Göç, 2006:7).

Anlatılanlar ışığında, suç tekrar tanımlanacak olursa; “Suç topluma zarar verdiği ya da tehlikeli olduğu yasa koyucu tarafından kabul edilen ve de açık seçik olarak tanımlanan eylem ve hareketlerdir” (Uluğtekin’den akt. Göç, 2006:7)

2. Nüfus Verileri, Yaş Grupları (-11, 12-14, 15-17) ve Suç İle İlişkileri

2.1. Nüfus Verileri (Türkiye ve Bursa Örneği)

Türkiye İstatistik Kurumunun resmi web sitesinde yayınlanan 2010 yılı, adrese dayalı nüfus kayıt sistemi (ADNKS) veri tabanı rakamlarına göre Türkiye Cumhuriyeti’nin toplam nüfusu 73.722.988’dir. Yine TÜİK resmi web sitesinden alınan verilere göre Bursa ilini ele alacak olursak 2010 yılı toplam nüfusu 2.605.495’tir. 1.300.283’ü erkek ve 1.305.212 kadındır.(tüik.gov.tr, 2011)

2.2. Yaş Grupları (-11, 12-14, 15-17) ve Suç ile İlişkileri

Çalışmalar incelendiğinde suçun daha çok gençlik yıllarında yaygın olduğu görülmektedir. Çubukçu, 15–29 yaş grubunun suçla en çok ilişkili olan nüfus grubu olduğunu belirtmiştir (Çubukçu’dan akt. Yaman ve Arslan, 2009:448).

Türkiye’nin toplam nüfusun yaklaşık olarak %51,356’sı 0-30 yaş arasındadır. Bu ise 37.861.598 kişi anlamına gelmektedir. 15-29 yaş aralığında ise 18.983.016 kişi vardır. Bu ise toplam nüfusun yaklaşık olarak %25.749’u anlamına gelmektedir.

TÜİK resmi web sitesinden alınan verilere göre Bursa ilinde, 15-19 yaş aralığında 201.704 kişi, 20-24 yaş aralığında 200.964 kişi ve 25-29 yaş aralığında 237.001 kişi olmak üzere 15-29 yaş aralığında toplam 639.669 kişi vardır. Buda 2010 yılı Bursa ili nüfusunun yaklaşık %24,550’sine yakın bir değerdir.(tüik.gov.tr, 2011)

Rakamsal verilere bakıldığında hemen hemen her dört kişiden birisinin suç ile en çok ilişkili olan 15-29 yaş gurubundan olduğu görülür. Çalışmamızda rekreasyon faaliyetleri ve okul faktörü(ortaöğretim düzeyi) üzerinde durulduğundan yaş profilinin sadece 15-19 yaş aralığında olanlar incelenmiştir.

TÜİK resmi web sitesinden alınan verilere göre 2010 yılında, Türkiye genelinde, bağımlılık yapan madde türüne ve yaş grubuna göre güvenlik birimine gelen veya getirilen çocuklar ile ilgili veriler incelenmiştir. Sigara, yapıştırıcı, hap, alkol, esrar, eroin, kokain, uçucu, çözücü, sigara ve uçucu, sigara ve yapıştırıcı, sigara ve alkol, sigara ve esrar, sigara ve eroin, sigara alkol ve esrar, sigara yapıştırıcı ve alkol, sigara esrar ve eroin gibi ve diğer unsurlardan dolayı, 11 ve aşağı yaş aralığında 282 kişi, 12-14 yaş aralığında 5373 kişi, 15-17 yaş aralığında 26916 kişi ve bilinmeyen yaş aralığında ise 1 kişi olmak üzere toplam 32572 kişi güvenlik birimine gelmiş veya getirilmiştir. 15-17 yaş aralığındakileri toplamdakilerinin yaklaşık olarak %82.635’i olduğu görülmüştür.(tüik.gov.tr, 2011)

TÜİK resmi web sitesinden alınan verilere göre Bursa ilinde, 2010 yılında, geliş nedenine ve yaş grubuna göre güvenlik birimine gelen veya getirilen çocuklar ile ilgili veriler incelenmiştir. Suça sürüklenme, kabahat işleme, evden kaçma, buluntu, kayıp, mağdur, madde kullanımı, sokakta çalışma, sokakta yaşama, bilgisine başvurma, okula

gönderilmeme, kurumdan kaçma gibi ve diğer olaylardan dolayı, 11 ve aşağı yaş aralığında 884 kişi, 12-14 yaş aralığında 1195 kişi, 15-17 yaş aralığında 2929 kişi ve bilinmeyen yaş aralığında ise 4 kişi olmak üzere toplam 5012 kişi güvenlik birimine gelmiş veya getirilmiştir. 15-17 yaş aralığındakilerin toplamdakilerinin yaklaşık olarak %58,439'u olduğu görülmüştür.(tüik.gov.tr, 2011)

Yine TÜİK resmi web sitesinden alınan verilere göre Bursa ilinde, 2010 yılında isnat edilen suç türüne ve yaş grubuna göre güvenlik birimine gelen veya getirilen çocuklar ile ilgili veriler incelenmiştir. Öldürme, yaralama, cinsel suçlar, tehdit, kişiyi hürriyetinden yoksun kılma, konut dokunulmazlığının ihlali, hakaret, cebir, hırsızlık, yağma(gasp), mala zarar verme, yangın çıkarma, trafik suçları, genel ahlaka aykırı suçlar, aile düzenine karşı suçlar, çevreye karşı suçlar, görevli memura mukavemet, adliyeye karşı suçlar, sahtecilik, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak, satmak, satın almak, toplumsal olaylar, 6136 Sayılı Kanuna Muhalefet ve diğer nedenlerden dolayı 11 ve aşağı yaş aralığında 128 kişi, 12-14 yaş aralığında 555 kişi, 15-17 yaş aralığında 1623 kişi ve bilinmeyen yaş aralığında 4 kişi olmak üzere toplamda 2310 kişi güvenlik birimine gelmiş veya getirilmiştir. 15-17 yaş aralığındakilerin toplamdakilerinin yaklaşık %70,259'u olduğu görülmüştür.(tüik.gov.tr,201

3. Suçluluk Etmenleri ve Okul Faktörü

3.1. Suçluluk Etmenleri

Çocukların neden suç işlediklerinin belirlenebilmesi, sorunun çözümü için önemli olacak, sebeplerin tespit edilerek önleyici tedbirler alınması suç ile mücadelede daha etkili olabilmeyi sağlayabilecektir.

Çocuk suçluluğunun nedenleri, konu ile ilgili yapılan birçok çalışmada

- Ailesel nedenler
- Okul çevresi
- Arkadaş çevresi-akran grubu
- İş çevresi
- Kentleşme
- Göç
- Kitle iletişim araçları
- Madde kullanımı ve alışkanlıklar

gibi faktörler çevresinde incelemiştir. Yapılan bu çalışmada okul çevresi faktörü üzerinde durulmuştur.

3.2. Okul Çevresi Faktörü

İnsanlar doğumlarından itibaren genel olarak aile ortamlarında büyürler ve bir süre sonra okul ortamına dahil olurlar. Sosyalleşmeleri ilk olarak ailede başlar ve okul ile devam eder.

Okul, çocukların ileriki zamanlarda içerisinde yer alacakları toplumun küçük bir örneği olarak düşünülebilir. Okul unsuru; arkadaşları ile kuracağı ilişkiler, okul içerisindeki kurallara uyması, çevresindekilere saygılı davranması, zamanını verimli bir şekilde kullanabilme

alışkanlığını kazanabilmesi, yeteneklerinin fark edilebilmesi ve hangi alanda başarılı olabileceğinin tespit edilebilmesi gibi unsurlar açısından önemlidir.

Okullarda başarılı olamayan, arkadaşları veya öğretmenleri ile sorun yaşayan çocuklar okul içerisinde kendilerini mutlu hissedemeyebilirler. Bu duygu sonucunda ise mutlu olabilecekleri farklı ortamlar ve farklı arkadaşlar arayarak okuldan kaçma fillini gerçekleştirebilirler. Okuldan kaçan çocuğun ise okulda olması gereken süre içerisinde evine gitmeyip bu süreyi kötü alışkanlıklar edinebilecekleri ortamlarda geçirmesi söz konusu olabilecektir. Bu durum ise çocukların herhangi bir suç olayına karşma ihtimallerini arttırabilecektir.

Burada ailelerin, okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin ciddi sorumluluklar üstlenmeleri gerekecektir. Çeşitli etkinlikler ve organizasyonlar ile bu şekilde sorun yaşayan öğrencilerin kontrol edilemeyecekleri ortamlara gitmeleri engellenebilir.

4. Rekreasyon Faaliyetleri

4.1. Rekreasyon Tanımı

Rekreasyon kelimesi, Fransızca kökenli bir kelime olup recreation şeklinde yazılmaktadır. Türk Dil Kurumu Rekreasyon kelimesini “İnsanların boş zamanlarında, eğlence ve spor amacı ile gönüllü olarak katıldıkları etkinlikler” şeklinde tanımlamıştır.(tdk.gov.tr, 2011)

4.2. Rekreasyon Faaliyetlerinin Önemi

İnsanları boş zamanlarında sosyal etkinliklere dahil etmek, normal gündelik hayatta biriken streslerinden kurtulmalarını sağlayabilecektir. Bu etkinlikleri çocuklar açısından düşündüğümüzde ise çocukların hem farklı ortamlarda bulunarak sosyalleşmelerine katkı sağlayabilecektir hem de kontrolleri sağlanarak suç olaylarına karşmaları engellenebilecektir. Çocukların suç olaylarına karşmasının engellenmesinde rekreasyon faaliyetleri önemli bir önleyici tedbir olarak düşünülebilir. Bunu koruyucu bir tampon bölge gibide düşünebiliriz. Farklı zamanlarda gerçekleştirilmiş etkinliklerden de bunu anlayabiliriz.

Amerika’da suçun yoğun olduğu bölgelerde emniyet güçlerinin katkısıyla çalışmalar yürütülmüş ve başarılı sonuçlar alınmıştır. Örneğin Fledelfiya’da polis, rekreatif bir etkinlik olarak “bölge gönüllülerinin şehirde boş arsa ve bahçeleri temizlemelerine yardımcı olduktan sonra; temizlikten önce her ay 40 suç görülürken, temizlik sonrası ortalama aylık yalnızca 4’e inerek, bölgedeki soygun ve hırsızlık oranı % 90 düşmüştür”. Redlands Emniyet Müdürlüğü düşük gelirli bölgelerdeki çocuk ve gençleri rekreasyon programına dahil etmeye başladıktan sonra, bu yerlerdeki suçlar %36 azalmıştır (California State Parks’tan akt. Yaman ve Arslan, 2009:451).

1994’de Texas Fort Worth’deki suçlar, rekreasyonel basketbol programı sunan toplum merkezleri sayesinde %28 azalmıştır. Basketbol programlarının olmadığı beş toplum merkezinde ise suç oranları ortalama %39 artmıştır (California State Parks’tan akt. Yaman ve Arslan, 2009:453)

Rekreasyon faaliyetleri, insanların katıldıkları etkinlikler ile birlikte streslerinden kurtulmalarını, mutlu olmalarını ve yaptıklarından zevk almalarını sağlayabilecektir. Ayrıca etkinlikler topluluklar halinde yapıldığından insanlar arasındaki iletişim artacak ve kişilerin sosyalleşmeleri adına faydalı olabilecektir. Çocukların ise rekreasyon faaliyetlerine dahil

edilmeleri ile boş zamanlarını sokaklarda geçirmeleri engellenerek suça karışmalarına neden olabilecek ortamlardan uzak kalmaları sağlanabilecektir. Rekreasyon etkinlikleri ile çocuklar enerjilerini olumlu faaliyetlerde harcayacaklardır.

4.3. Okulların Rekreasyon Faaliyetleri İle İlişkisi

Okullarda, öğrencilere boş zamanlarını nasıl değerlendirebilecekleri konusunda eğitimler verilebilir. Öğrenciler, boş zamanlarını verimli bir şekilde kullanabilecekleri ve iyi alışkanlıklar edinebilecekleri faaliyetlere yönlendirilebilirler. Rekreasyon faaliyetleri ile boş zamanlarında mutlu olmaları sağlanarak bu faaliyetlere sürekli olarak dahil olmaları sağlanabilir. Burada amaç öğrencilik döneminde rekreasyon faaliyetleri ile tanışmaları sağlanıp bunlardan zevk almalarını ve bu etkinliklere sürekli olarak katılımlarını sağlayabilmektir. Böylece kötü davranışlar edinmeleri engellenebilir ve suç olaylarından uzak kalmaları sağlanabilir.

5. Literatür Taraması, Yöntem ve Analiz

5.1. Literatür Taraması

Konu ile ilgili olarak, farklı tarihlerde ve farklı illerde hazırlanmış 8 adet yüksek lisans tezi ve 5 adet makale ele alınarak konu hakkında daha önce yapılmış çalışmalar incelenmiştir. Suç olaylarının gerçekleşmesinin engellenmesi amacı ile neler yapılabileceği ve bu kapsamda rekreasyon faaliyetlerinin ne derecede etkili olabileceği belirlenmeye çalışılmıştır. Güvenli Bölge Projesi ile belirli bir bölgede meydana gelen birtakım suç olaylarının (uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanımı) rekreasyon faaliyetleri ile engellenmesi ve azaltılması planlanmıştır.

5.2. Yöntem ve Analiz

Proje ile Bursa/Osmangazi İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı sosyal, kültürel ve ekonomik yapıları farklı bölgelerdeki ortaöğretim kurumlarında ve özel dershanelerde öğrenim gören öğrencilerin uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanımı ile ilgili düşünceleri, alışkanlıkları ve duyarlılıkları hakkında bir çalışma yapılması planlanmıştır. Çalışmadaki veriler, anket yoluyla ve geçmiş tarihte kayıtlara giren verilerden elde edilecek olup çalışma kapsamındaki kurumlarda iki kez anket yapılması düşünülmüştür. Birinci anket ile katılımcıların uyuşturucu ve uyarıcı maddeler ve bu maddelerin kullanımı ile ilgili düşünceleri ve temel bilgileri belirlenmeye çalışılacak, çalışmanın sonlarına doğru gerçekleştirilecek olan ikinci anket ile uygulanacak proje ile eksikliklerin ve yanlış düşüncelerin ne ölçüde giderilip giderilemediği tespit edilmeye çalışılacaktır.

Proje ile ilgili olarak öncelikle anketlerin uygulanabilmesi için valilikten gerekli izinler alınacak daha sonra ilgili kurumlara proje hakkında bilgi verilerek çalışmalar yapılacaktır.

Çalışma sonrasında anketler ile elde edilecek veriler bilgisayarlarda Frekans Analizi, t testi ve Ki-Kare testi uygulanarak değerlendirilecektir.

Sonuç ve Öneriler

Rekreasyon faaliyetlerini temel alarak bahsetmeye çalıştığımız konu esas olarak suçun işlenmesine hiç fırsat vermemek ya da suç sayısını en aza indirebilmektir. Bunu gerçekleştirebilmek içinde yapılacak çalışmalarda çocuklar ve gençler üzerinde yoğunlaşmak gerekecektir. Yukarıda verilen örneklerde de (Amerika'da yapılan çalışmalarda) görüldüğü

gibi rekreasyon faaliyetleri olumlu sonuçlar verebilmektedir.

Rekreasyon faaliyetlerini uygulamada faydalanabileceğimiz en uygun kurum ise okullar olabilir. Organizasyonların daha kolay gerçekleştirilebilmesi okullar sayesinde sağlanabilir. Fakat etkinlikleri sadece tek bir kurumda kısıtlamakta doğru olmayacaktır. Söz konusu çocuklar ve gençler bütün toplumu ilgilendireceğinden organizasyonlarda Güvenlik Birimleri, Eğitim Kurumları, Sağlık Kuruluşları, Yerel Yönetimler, Üniversiteler ve Ailelerde yer almalıdır.

Konuya birde ekonomik açıdan bakacak olursak, suç olaylarının hiç gerçekleşmemesi adına yapılacak rekreasyon faaliyetlerinin maliyeti, suçun işlenmesi sonucu kişilerin ve toplumun göreceği zararın denk geldiği maliyetten daha az olabilecektir.

Önerilen Güvenli Bölge Projesi ile Bursa İli Osmangazi İlçesinde uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanımı, çocukların ve gençlerin bu konudaki düşünceleri ve konuya yaklaşımları ile ilgili bir çalışma yapılması düşünülmüştür. Çalışma sonrasında, çocukların ve gençlerin konuya olan yaklaşımları belirlenerek eksikliklerin giderilmesi ve daha bilinçli bir toplum yetiştirilmesi, madde kullanımının zararları anlatılarak kullanımının engellenmesi amaç edinilmiştir. Bu çalışmanın güvenlik birimlerinin, eğitim kurumlarının, sağlık kurumlarının, üniversitelerin, yerel yönetimlerin ve ailelerin katılımı ile gerçekleştirilmesi planlanmaktadır.

Projenin, 10 maddelik bir aşama sonrasında sonuçlanması planlanmaktadır.

1. Proje ile ilgili olarak ilk aşamada, anketlerin uygulanabilmesi için valilikten gerekli izinler alınacaktır.

2. Güvenli Bölge Projesinin gerçekleştirilmesinde yer alacak kurumlar ve kurum temsilcileri belirlenecektir.

3. Kurumlara ve kurum temsilcilerine proje ile ilgili bilgilendirme yapılacaktır.

4. İlçe merkezindeki sosyal, kültürel ve ekonomik yapıları farklı bölgelerden belirlenecek olan ortaöğretim kurumları baz alınarak değerlendirmeye yönelik anket çalışmalarının yapılması planlanmaktadır.

5. Konu ile ilgili olarak belirli periyodlarla bilgilendirici afişler ve broşürler hazırlanıp dağıtılacaktır.

6. Anket çalışmasında yer alanların aileleri ile görüşülerek konu hakkındaki duyarlılıkları tespit edilecek ve ailelere gerekli bilgilendirmeler yapılacaktır.

7. Güvenlik birimlerinin, eğitim kurumlarının, üniversitelerin ve sağlık kurumlarının katılımı ile hedef kitleye belirli zaman dilimlerinde konu hakkında seminerler verilecektir.

8. Yapılacak çalışmalar sonrasında tekrar bir anket uygulaması gerçekleştirilerek gelişmeler tespit edilmeye çalışılacaktır.

9. Elde edilecek veriler Frekans Analizi, t testi ve Ki-Kare testi ile değerlendirilecektir.

10. Projenin son aşamasında, gerçekleştirilecek rekreasyon faaliyetlerinin maliyeti ile bir uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanımı olayı sonucu bireyin ve toplumun göreceği zarar sonrası oluşacak maliyet mukayese edilecektir.

Kaynakça

- Göç, Lütfü, (2006), Çocuk Suçluluğu ve Polisin Yaklaşımı, Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Projesi, http://kutuphane.ksu.edu.tr/e-tez/sbe/T00557/Lutfu_goc.pdf (e.t. : 01.06.2011)
- tbbm.gov.tr, (2011), <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5237.html> (e.t. : 01.07.2011)
- tdk.gov.tr, (2001) <http://www.tdk.gov.tr> (e.t. : 15.06.2011)
- tüik.gov.tr, (2011), <http://tüik.gov.tr> (e.t. : 15.07.2011)
- Yaman, Metin ve Arslan, Sibel, (2009), Çocuk ve gençlik suçlarının önlenmesinde rekreatif sporlar, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, C.6, S.1, (Ocak-Haziran). <http://www.insanbilimleri.com/ojs/index.php/uib/article/view/649/356> (e.t. : 10.08.2011)

YARINLARIMIZA EMNİYETLE KOŞUYORUZ

Faruk ADIGÜZEL*

Bugünün Çocukları Yarınlarımızın Büyükleri olacak Çocuklarımızı, korumanın geleceğimizi korumak olduğunu biliyoruz.Bu anlamda risk altında bulunan ,ihmal ve istismar edilen mağdur olan suça sürüklenmiş,tanık ve korunma ihtiyacı olan çocuklarımızla ilgili görev ve sorumluluklar, başta aileler olmak üzere tüm kurum –kuruluşlara,yerel yönetimlere,sivil toplum örgütlerine ve topluma düşmektedir

Erzurum Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü olarak suç işlenmeden önce çocuklarla ilgili önleyici polislik anlamında gerekli koruyucu ve önleyici tedbirleri almak zorundayız.Bu kapsamda aileleri tarafından ihmal-istismar edilen yaklaşık 215 çocuğumuz ile suç işlemeyi alışkanlık haline getiren çocuklarımızla ilgili olarak sosyal sorumluluk çerçevesinde birtakım projeler hazırlanarak yürütülmektedir.

ERZURUM Emniyet Müdürlüğü olarak amacımız bu tür çocuklarımızı cezalandırmak değil onların yüksek yararı için ,mağduriyet yaşamamaları için onların, bedenene –ruhen sağlıklı özgüvenleri gelişmiş topluma ve insanlığa faydalı bireyler olarak kazandırmaktır. Onların çocuk olduğunu onlarla empati kurulması gerektiğine inanıyor ve buna göre davranmaya çalışıyoruz.

ERZURUM özelinde kayıtlarımız incelendiğinde;2010 yılı itibariyle sokakta çalışan okul çağında 215 çocuk bulunmaktadır.Aynı aileden birden fazla çocuk sokakta çalışmaktadır. Bu çocukların aileleri ve kendilerine defalarca adli ve idari işlem yapılmasına rağmen çocuk geçim kaynağı olarak görülmekte,çocuklar; parklarda,cadde-kavşaklarda ve alışveriş merkezlerinin önlerinde satıcılık,boyacılık,cam silme,dilenme ve tırtıcılık işi yapmaya, kendilerini acındırmak suretiyle vatandaşlardan para istemeye devam etmektedir.Bu konumdaki çocuklarımız birçok zararlı alışkanlıkları edinme riski altındadırlar.Sokakta çalıştığını tespit ettiğimiz çocuklarımızın her türlü istismara uğrama risklerini düşürmek amacıyla; sosyal,sportif,kültürel faaliyetler ve gezilerin yanı sıra ileriki hayatlarında yardımcı olacak teknik bilgiler ve eğitici kurslarla sokağın her türlü tehlike,tehdit,kötü alışkanlık ve istismara maruz kalmalarına yol açan ortamlarından uzaklaştırılmış olacaktır. Belirli bir program çerçevesinde gerçekleştireceğimiz faaliyetlerle çocuklarımızın okul dışında kalan boş zamanlarını en iyi şekilde değerlendirmeleri sağlanarak sokakta çalışmaları önlenecek,toplum adına üretken,sağlıklı,bilinçli,faydalı,etkin,hayatla barışık ve

* 3.Sınıf Emniyet Müdürü, Erzurum Çocuk Şube Müdürü.

sosyalleşmiş birer birey olma yoluna girmeleri sağlanacaktır.Aileler çocuklarının sokakta çalışmasının çocuklara vereceği zararlar konusunda,çocuk eğitimi konusunda kapsamlı olarak bilgilendirilecektir.Erzurum halkının tamamına ulaşarak sokakta çalışan çocukların kendileri için tehdit oluşturmadığı,aksine bu çocukların tehdit altında olduğu konusunda ve çalışmalarımızın desteklenmesi amacıyla bilinçlendirilmesi sağlanarak toplum bilinci oluşturulacak ,ilde sokakta çalışan çocuklar sorunu % 50 oranında çözüm bulacaktır. Çocuğun sosyal ve psikolojik gelişiminde takibi,ilgilenilmesi ve örnek rol modelleri benimsemesinin olumlu katkıları sunduğu gerçektir.Ulusların en büyük zenginliği ve güç kaynağı hiç kuşku yok ki,yetişmekte olan kuşaklardır.

Emniyet Teşkilatı olarak **"SUÇLU ÇOCUK YOKTUR SUÇA İTİLMİŞ ÇOCUK VARDIR."**ilkesiyle hareket edip çocuklarımızı topluma sağlıklı bireyler olarak topluma kazandırma hedefindeyiz.

NİTELİKLİ HIRSIZLIK OLAYLARINA KARIŞAN KİŞİLERİN VEYA AİLELERİNİN TOPLUMA KAZANDIRILMASI VE SUÇA KARŞI BİLİNÇLENDİRİLMESİ

Raşit POYRAZ*

Giriş

Amaç: Tokat il merkezinde 2008 - 2011 yılları arasında nitelikli hırsızlık olaylarına karışan ve birden fazla hırsızlık suçu işlediği tespit edilen kişilerin, ailelerinin ve yaşadıkları çevrenin araştırılıp değerlendirilerek, kurumlar arası koordinasyonla birlikte topluma kazandırılması, suça karşı bilinçlendirilmesi ve bunun için gerekli çalışmaların yapılması.

Hedef: Nitelikli hırsızlık suçuna karışmış olan kişilerin tekrar suç işlemesinin önlenmesi, suça ortam hazırlayan nedenlerin tespit edilerek bunların ortadan kaldırılması ve bu kişilerin topluma kazandırılarak, mala karşı işlenen suçlarda Asayiş Şube Müdürlüğü'nün kapasitesinin artırılmasıdır.

Kapsam: Tokat il merkezi Polis sorumluluk bölgesinde birden fazla nitelikli hırsızlık suçuna karışmış olan 51 kişi ve bunların aile bireyleri ile yakınlarından oluşan toplam 207 kişi.

Ön Veriler

Tokat il merkezi Polis sorumluluk bölgesinde 2008-2011 yılları arasında meydana gelen nitelikli hırsızlık olaylarıyla ilgili olarak veriler aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 1.

HIRSIZLIK TÜRLERİ	2008	2009	2010	2011 (6 Ay)
Evden Hırsızlık	59	71	63	34
İş Yerinden Hırsızlık	71	61	53	36
Oto Hırsızlığı	10	13	5	3
Otodan Hırsızlık	25	16	13	9
Diğer Hırsızlık	160	165	162	66
TOPLAM	325	326	296	148

Asayiş Şube Müdürlüğü'nün yapmış olduğu çalışmalar ve operasyonlar sonucunda; meydana gelen olayların 2008 yılında %51'i (166 olay), 2009 yılında % 53'ü (173 olay), 2010 yılında %55'i (163 olay) ve 2011 yılının ilk 6 ayında ise %57'sinin (84 olay) failleri

*3. Sınıf Emniyet Müdürü , Tokat İl Emniyet Müdür Yardımcısı Vek.

tespit edilerek, şüphelileri adli makamlara çıkarılmıştır.

- Meydana gelen bu olaylar sonucunda; toplam 267 kişiye adli işlem yapılmış, 50 kişinin tanık olarak ifadesi alınmış ve bu şahıslardan 73'ü Adli Makamlarca tutuklanarak cezaevine gönderilmiştir.

- 267 kişiden 195'inin (%87) Tokat nüfusuna, 70'inin (%23) diğer illerin (35 farklı il) nüfusuna kayıtlı bulunduğu ve 3 kişinin de (%1) Irak vatandaşı olduğu,

- Tokat nüfusuna kayıtlı olan 195 kişiden 190'ının (%96) erkek olduğu, 5 kişinin (%4) ise bayan olduğu,

- İl dışından gelip ilimizde evden hırsızlık olaylarına karışan kişilerin %70'inin ilimiz Karşiyaka bölgesinde suçları gerçekleştiğikleri,

- İl merkez nüfusuna kayıtlı olanların verilen mahkeme kararı doğrultusunda yapılan ev aramalarında %80'inin müstakil olarak tabir edilen gecekondü türü evlerde yaşadıkları ve maddi durumlarının iyi olmadığı, suç işlemede özellikle arkadaş çevresinin etkili olduğu,

- Özellikle, parçalanmış ailelerde suç işleyen kişilerin daha fazla olduğu ve bu şahısların kardeşlerinin de benzer suçlara karıştığı, hatta teşvik edildiği ve zorlandığı,

- İl merkez nüfusuna kayıtlı olup suç işlediği tespit edilen kişilerin eğitim seviyelerinin düşük olduğu, herhangi bir işlerinin bulunmadığı veya geçici işlerde çalıştıkları, suç işledikleri duyulduğunda toplumsal baskıdan dolayı dışlandıkları ve bu nedenle iş bulamadıkları,

- Hırsızlık olaylarının gerçekleştiği yerler incelendiğinde; müşteriklerin genellikle temel güvenlik kurallarına dikkat etmediği, kapılarını kilitlemediği, araçlarında değerli eşya bıraktığı, hatta kontak anahtarını bile üzerinde unuttuğu, çevrenin ve bina dizaynlarının suç işlemeyi kolaylaştırdığı tespit edilmiştir.

Yöntem

Proje önem derecesine göre 3 bölümden oluşmaktadır:

A Bölümünde; 13 kişi ve bu kişilerin aileleri ile yakınlarından oluşan toplam 59 birey ile görüşülecektir.

B Bölümünde; 16 kişi ve bu kişilerin aileleri ile yakınlarından oluşan toplam 62 birey ile görüşülecektir.

C Bölümünde; 22 kişi ve bu kişilerin aileleri ile yakınlarından oluşan toplam 86 birey ile görüşülecektir.

- Proje kapsamında incelenecek olan ailelerin öncelikle üzerlerine kayıtlı mal varlıklarının olup olmadığı (taşınır, taşınmaz mal varlıkları), herhangi bir kamu kurum veya kuruluşundan yardım alıp almadığı araştırılmış, hırsızlık suçunu işleyen kişilerin bunu ihtiyaçtan yapıp yapmadıkları değerlendirilmiştir.

- Projede değişik sosyal aktiviteler gerçekleştirilecek, okulu yarım bırakan çocukların eğitime devam etmeleri desteklenecek, meslek sahibi olmak isteyenlere Halk Eğitim Merkezi ile koordineli olarak sertifikalı eğitim programları verilecek, yardıma muhtaç olanlar Valilik, Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Sağlık İl Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü ve Belediye Başkanlığına yönlendirilecek, iş sahibi olmak isteyenler ise Organize Sanayi Başkanlığı ile

Küçük Sanayi Sitesi Başkanlığı ile değerlendirilecektir.

- Proje kapsamında gerçekleştirilecek her adım ve strateji Asayiş Şube Müdürü, Müdür Yardımcısı, Hırsızlık Büro Amiri, Psikolog ve Sosyoloğun katılımıyla oluşturulan “Aylık Değerlendirme Toplantısında karar altına alınacaktır.

- Çalışmada; anne ve babanın medeni durumu, meslekleri, eğitim düzeyleri, gelir durumu, ailede yaşayan birey sayısı, ailenin mal varlığı, varsa devletten aldıkları yardım, oturdukları konut tipi ve suça karışan aile bireylerinin bilgileri gibi ailenin genel değerlendirmesini kapsayan bulgulardan faydalanılmıştır. Bu kapsamda, aileye yapılan ziyaretler, sosyal faaliyetler ve yardımlar ile kurumlar arası koordinasyon ele alınmış ve suç işleyen hedef kişilerin tekrar suça karışmalarının önlenmesine çalışılmıştır.

Hedeflenen Sonuçlar

Tokat Emniyet Müdürlüğü olarak suç ve suçlu ile mücadelede başarı elde edilse de, evrensel bir olgu olan suçla mücadele sadece polisiye önlemlerle mümkün değildir, Tüm kamu kurum ve kuruluşlarımızın, sivil toplum örgütlerinin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, üniversitelerin, sivil toplum kuruluşlarının, muhtarların, medya ve vatandaşlarımızın suçla mücadelede desteği gerekmektedir.

Güvenlik hizmetlerinde toplumun katılım ve desteğinin sağlanması, suçla mücadelenin güçlendirilmesi, toplum-polis ilişkilerinin geliştirilmesi ve vatandaşın beklentilerine cevap veren toplumsal öncelikleri gözeten bir polislik anlayışının gelişmesinin sağlanması çok önemlidir.

Bu bağlamda projeden beklenen sonuçlar aşağıda açıklanmıştır:

- Suça karışmış kişilerin topluma yeniden kazandırılması, ailelerinin suça karşı bilinçlendirilmesi ve çevrenin de gözetimiyle bu kişilerin yeniden hayata tutunmalarının sağlanması,

- Suça neden olan etkenlerin ortadan kaldırılması için gerekli psikolojik, ekonomik ve sosyal desteğin temin edilmesi,

- Toplumun suç işleyen kişilere karşı duyarlılığının artırılması, onları dışlamak yerine onlara destek olunması,

- Kurumlar arası iletişimin güçlendirilerek suç işleyen kişilere karşı yapılacak olan çalışmaların ve desteğin tespit edilmesi,

- Eğitimine devam etmek isteyen, bir meslek alanında uzmanlaşmak ve kendi işini kurmak isteyenlerin desteklenmesi ve ilgili kurumlarla iletişime geçmelerinin sağlanması,

- Aile birliğinin ve desteğinin geliştirilmesi, aile bireyleriyle ortak noktaların artırılması, sosyal aktivitelerin yapılması ve şahısların yaşadıkları ev ortamının iyileştirilmesi,

- Suça karışmış olan kişilerin veya ailelerinin psikolojik yönden desteklenmesi, psikiyatr tarafından tedavi edilmesi gerekenler varsa bunların tespit edilerek ilgili

yerlere yönlendirilmesi,

- Suça karışmış olan kişilerin seminer, eğitim ve kurslarla birlikte kişisel gelişimlerinin sağlanması,

• Tokat ilinin daha huzurlu ve güvenli ortama kavuşması, suç ve suçlu ile daha etkin mücadele edilebilmesi amacıyla gerekli çalışmaların yürütülmesidir.

1 Mayıs 2011 tarihi itibarı ile, birden fazla hırsızlık olayı gerçekleştirdiği tespit edilen 51 hedef kişiden sadece 2 kişi tekrar suça karışmıştır.

